

2-33-7607

Biblioteca Universitaria	
Ser:	AL
Esc:	1
Ti:	
Repositorio:	553

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL	
GR. ADA	
no:	10
	450

Plut. v. Lit. D. N. 13.

82-8658

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARVM AB VRBE
CONDITA DECADIS QVARTAE
LIBER PRIMVS.

L. FLORI IN EVNDEM EPITOME.

BELLI aduersus Philippū Macedoniae regem, quod intermissum erat, repetiti causae feruntur haec. Tempore initiorum duo iuvenes Acarnanes, qui non initiati erant, Athenas venerunt: & in sacrarium Cereis cum alijs pluribus suis intrauerunt, ob hoc tanquam nefas summum commississent, ab Atheniensibus caesi sunt. Acarnanes mortibus suorum commoti ad vindicandum illos auxilium a Philippo petierunt. Paucis mensibus post pacem Carthaginensibus datam, quingentesimo quadagesimo anno ab urbe condita, cum Atheniensium, qui obsidebantur a Philippo: legati auxilium a senatu petissent: & senatus id censuisset ferendum, plebe, quod tot bellorum continuus labor grauis erat, dissentiente: tenuit auctoritas patrum, ut sociam ciuitati ferri operam populus quoque iuberet. Bellum id P. Sulpitio consuli mandatum est: qui exercitu in Macedonia ducto, equestribus praefectis cum Philippo prosperè pugnavit. Abydeni a Philippo obsessi, ad exemplum Saguntinorum suos, seque occiderunt. L. Furius praetor Gallos in subrebellantes, & Amilcarem Poenum bellum in ea parte molientem acie vicit. Amilcar eo in bello occisus est, & millia hominum xxxv. Praeterea expeditiones Philippi regis, & Sulpitij consulis, expugnationesque urbium ab utroque factas continet. Sulpitius co. s. adiuuantibus rege Attalo, & Rhodijs bellum gerabat. Triumphauit de Gallis L. Furius praetor.

AAA

ME

E quoq; iuuat, velut ipse in parte labo-
 ris ac periculi fuerim, ad finem belli Pu-
 nici peruenisse. nam et si profiteri au-
 sum, per scripturum res omnes Roma-
 nas, in partibus singulis tanti operis fa-
 tigari minimè conuenit: tamen cum in
 mentem venit, tres & LX. annos (tot
 enim sunt à primo Punico ad secundum
 bellum finitum) aequè multa volumina occupasse mihi, quàm oc-
 cuparint quadringenti LXXXVIIII. anni à condita vrbe ad
 Appium Claudium consulem, qui primus bellum Carthaginien-
 sibus intulit. iam prouideo animo, velut qui proximus littori va-
 dis inducti mare pedibus ingrediuntur: quicquid progredior, in
 vastiorem me altitudinem, ac velut profundum inuehi, & cre-
 scere pene opus, quod prima quaq; perficiendo minui videbatur.
 Pacem Punicam bellum Macedonicum excepit, periculo haud-
 quaquam comparandum aut virtute diuis, aut militum robore:
 claritate regum antiquorum, vetustaq; fama gentis, & magni-
 tudine imperij, quo multa quondam Europa, maioremq; partem
 Asia obtinuerant armis, propè nobilius. Caterum ceptum bellum
 aduersus Philippum decem ferme ante annis, triennio prius depo-
 situm erat: cum Aetoli & belli & pacis fuissent cause. vacuos de-
 inde pace Punicam iam Romanos, & infensos Philippo, cum ob in-
 fidam aduersus Aetolos aliosq; regionis eiusdem socios pacem, tum
 ob auxilia cum pecunia nuper in Africam missa Annibali Poenusq;
 preces Atheniensium, quos agro peruastato in urbem compulerat,
 excitauerunt ad renouandum bellum. Subidem ferè tempus &
 ab Attaloro rege & Rhodijs legati venerunt, nuntiantes Asia quo-
 que ciuitates sollicitari. His legationibus responsum est, curæ Asia-
 nam rem senatui fore. Consultatio de Macedonico bello integra
 ad consules, qui tunc in praelio cum Boijs erant, reiecta est. Inte-
 rim ad Ptolemaum Aegypti regem legati tres missi, C. Claudius
 Nero, M. Aemilius Lepidus, P. Sempronius Tuditanus, vt & an-
 nunciarent victum Annibalem, Poensque: & gratias agerent
 regi,

21854229

A regi, quod in rebus dubijs, cum finitimi etiam socij Romanos dese-
 rerent, in fide mansisset: & peterent, vt si coacti iniurijs bellum
 aduersus Philippum suscepissent, pristinum animum erga popu-
 lum Romanum conseruaret. Eodem ferè tempore P. Aelius consul
 in Gallia cum audisset à Boijs ante sum aduentum incursionem
 in agros sociorum factas: duabus legionibus subitarijs tumultus
 eius causa scriptis, additisque ad eas quatuor cohortibus de ex-
 ercitu suo, C. Appium praefectum socium hac tumultuaria manu
 per Umbriam, quam tribum Sappiniam vocant, agrum Boiorum
 inuadere iussit. ipse eodem aperto itinere per montes duxit. Ap-
 pius ingressus hostium fines, primò populationes satis prosperè ac
 B tuò fecit. delecto deinde ad castrum Mutillum satis idoneo loco ad
 demetenda frumenta (iam enim matura erant segetes) profe-
 ctus neq; explorato circa, nec stationibus satis firmis, quae armata
 inermes atque operi intentos tutarentur, positis, improviso im-
 petu Gallorum: cum frumentatoribus est circumuentus. inde pa-
 uor fugaq; etiam armatos capit. ad septem millia hominum pa-
 lata per segetes sunt caesa, inter quos ipse C. Appius praefectus. cae-
 teri in castra metu compulsi, inde sine certo duce consensu mili-
 tati proxima nocte, relicta magna parte rerum suarum, ad con-
 sulem per saltus propè inuios peruenere. qui, nisi quod populatus
 est Boiorum fines, & cum Ingaunibus Liguribus foedus icit: nihil, quod
 C esset memorabile, aliud in prouincia cum gessisset, Roman redijt.
 Cum primum senatum habuit, vniuersis postulantibus, ne quam
 prius rem quàm de Philippo, sociorumq; querelis ageret, relatum
 extemplo est, decreuitq; frequens senatus, vt P. Aelius Cos. quem
 videretur ei. cum imperio mitteret, qui classe accepta quàm ex Si-
 cilia Cn. Octauius reduceret, in Macedonia transiret. M. Valerius
 Leuinus propr. missus, circa Vibonè duodequadragesima nauibus ab
 Cn. Octauio acceptis in Macedonia transmissis, ad quem cum M.
 Aurelius legatus venisset, edocuisse q; eum quatos exercitus, quan-
 tum nauium numerum comparasset rex: & quem admodum circa
 omnes non continentis modo vrbes, sed etiã in insulas, partim ipse ad-
 eundo, partim per legatos cõciret homines ad arma: maiore conatus

V. C. Romanis id capeſſendum bellum eſſe, ne cunctantibus ijs auferet A
 Philippus, quod Pyrrhus prius auſus ex aliquanto minore regno eſ-
 ſet: hac eadem ſcribere Aurelium conſulibus & ſenatui placuit.
 Exitu huius anni cum de agris veterum militū relatum eſſet, qui
 ductū atq; auſpicio proconſulis Scipionis in Africa bellum perfe-
 ciſſent: decreuerunt patres, vt M. Iunius prator vrbanus, ſi ei vide-
 retur, decemuiros agro Samniti, Apuloq; quod eius publicū popu-
 li Romani eſſet: metiendo, diuidendoq; crearet. Creati P. Seruilius,
 Q. Cecilius Metellus, C. & M. Seruilij (Geminis ambobus cogno-
 men erat) L. & A. Hoſtilij Catones, P. Villius Tappulus, M. Fuluius
 Flaccus, P. Aelius Pætuſ, Q. Flaminius. Per eos dies P. Aelio conſu-
 lum comitia habente, creati Coſſ. P. Sulpitius Galba, C. Aurelius B
 554. Corta. Prætores exinde facti Q. Minutius Rufus, L. Furius Purpu-
 rio, Q. Fuluius Gillo, Cn. Sergius Plancus. Ludi Romani Scenici eo
 anno magnificè apparatusq; facti ab adilibus curulibus L. Valerio
 Flacco, & T. Quintio Flaminio, biduum inſtaurati ſunt. fru-
 mentique vim ingentem quod ex Africa proconſul Scipio miſe-
 rat, quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt.
 Et plebei ludi ter toti inſtaurati ab adilibus plebis L. Apuſtio Ful-
 lone, & Q. Minutio Rufo, qui ex adilitate prator creatus erat.
 & Iouis epulum fuit ludorum cauſa. Anno quingenteſimo qua-
 drageſimo quarto ab vrbe condita, P. Sulpitio Galba, C. Aure-
 lio conſulibus bellum cum rege Philippo initum eſt, paucis men- C
 ſibus poſt pacem Carthaginiſibus datam. Omnium primum
 eam rem Idibus Martijs, quo die tum conſulatus inibatur, Pub.
 Sulpitius conſul retulit, ſenatuſque decreuit, vt i Coſſ. maioribus
 hoſtjjs rem diuinam facerent, quibus dijs iſis videretur, cum pre-
 catione ea: Quam rem ſenatus populusq; Romanus de repub. deq;
 in eūdo nouo bello in animo haberet: ea res vti populo Rom. ſocijsq;
 ac nomini Latino bene ac feliciter eueniret, ſecundum rem diu-
 nam, precationemq; vt de repub. deq; prouincijs ſenatum conſu-
 lerent. Per eos dies opportune irritandis ad bellum animis & li-
 tera à M. Aurelio legato, & M. Valerio Lauino propratore alla-
 ta: & Athenienſium noua legatio venit, qua regem appropin-
 quare

A quare ſinibus ſuis nunciaret: breuiq; non agros modo, ſed vrbeni
 etiam in ditone eius futuram, niſi quid in Romanis auxilij fo-
 ret. Cum pronunciaſſent Coſſ. rem diuinam ritè perfectam eſſe,
 & precationi annuiſſe deos, aruſtices reſpondere: letaq; exta fu-
 iſſe, & prolationem finium victoriamq; & triumphum porten-
 di: tum litera Valerij Aurelijq; lecta, & legati Athenienſium au-
 diti. Senatus inde conſultrum factum eſt, vt ſocijs gratia ageren-
 tur, quòd diu ſolicitate obſidionis quidem metu fide deceſſiſſent.
 de auxilio mittendo tum reſpondere placere, cum conſules pro-
 uincias ſortiti eſſent: atq; is conſul cui Macedonia prouincia eue-
 niſſet, ad populum tuliffet, vt Philippo regi Macedonum indice-
 retur bellum, P. Sulpitio prouincia Macedonia ſorte euenit. isq;
 B rogationem promulgauit: vellent iuberent Philippo regi Mace-
 donibusq;, qui ſub regno eius eſſent, ob iniurias, armaq; illata
 ſocijs populi Romani bellum indici? Alteri conſuli Aurelio Italia
 prouincia obtigit. Prætores exinde ſortiti ſunt, Cn. Sergius Plan-
 cus vrbanam: Q. Fuluius Gillo Siciliam: Q. Minutius Rufus Bru-
 tios, L. Furius Purpurio Galliam. Rogatio de bello Macedonico
 primis comitijs ab omnibus ferme centurijs antiquata eſt, id cum
 feſti diurnitate & grauitate belli ſua ſpontè homines tadio
 laborum periculorumque fecerant: tum Q. Bebius tribunus ple-
 bis viam antiquam criminandi patres ingreſſus, inculauerat,
 C bella ex bellis ſeri, ne pace vnquam frui plebs poſſet. Aegre eam
 rem paſſi patres: laceratūſque probris in ſenatu tribunus plebis:
 & conſulem pro ſe quiſque hortari, vt de integro comitia roga-
 tioni ferenda ediceret, caſtigaretque ſequitiam populi: atque do-
 ceret, quanto damno dedecoriq; dilatio ea belli futura eſſet. Con-
 ſul in campo Martio comitijs habitis, priuſquam centurias in ſuf-
 fragium mitteret, concione aduocata: Ignorare, inquit, videmi-
 „ mini mihi Quirites, non vtrum bellum, an pacem habeatis, vos „
 conſuli: (neq; enim liberum id vobis permittet Philippus, qui ter-
 „ ra mariq; ingens bellum molitur) ſed vtrum in Macedoniam le-
 „ giones tranſportetis: an hoſtem in Italiam accipiat: hoc quan-
 „ tum interſit, ſi vnquam ante aliàs, Punico certè proximo bello ex-

perti estis. Quis enim dubitat, quin si Saguntinis obsessis fidemq; nostram implorantibus impigre tulissetis opem, sicut patres nostri Mamertinis tulerant: totum in Hispaniam auersuri bellum fuerimus. quod cunctando cum summa clade nostra in Italiam accepimus? Ne illud quidem dubium est, quin hunc ipsum Philippum pactum iam per legatos literasq; cum Annibale in Italiam traicere, misso cum classe Laينو, qui ultro ei bellum inferret, in Macedonia continuerimus. & quod tunc fecimus, cum hostem Annibalem in Italia haberemus: id nunc pulso Italia Annibale, deuictis Carthaginensibus, cunctamur facere? Patiamur expugnandis Athenis, sicut Sagunto expugnando Annibalem passus sumus, segnitiam nostram experiri regem. non quinto inde mense, quemadmodum ab Sagunto Annibal, sed quinto inde die quam ab Corintho soluerit naues, in Italiam perueniet. Ne aquaueritis Annibali Philippum: ne Carthaginensibus Macedonas: Pyrrus certe aquabitus: dico quantum vel vir viro, vel gens genti praestat. Minima accessio semper Epirus regno Macedonia fuit, & hodie est. Peloponnesum totam in ditione Philippus habet, Argosq; ipsos non vetere fama magis, quam morte Pyrrhi nobilitatos. Nostra nunc compara, quanto magis florentem Italiam, quanto magis integras res saluis ducibus, saluis tot exercitibus, quos Punicum postea bellum absumpsit, aggressus Pyrrhus tamen concussit, & victor propè ad ipsam urbem Romam venit. nec Tarentini modò, oraq; illa Italia, quam maiorem Graciam vocant: vt linguam, vt nomen secutos crederes: sed Lucanus, & Brutius, & Samnis à nobis defecerunt. haec vos, si Philippus in Italiam transierit, quietura aut mansura in fide creditis? manserunt enim Punico postea bello. nunquam isti populi, nisi cum deerit ad quem desiscant, à nobis non deficiant. Si piguisset vos in Africam traicere, hodie in Italia Annibalem & Carthaginenses hostes haberetis. Macedonia potius quam Italia bellum habeat: hostium vrbes agrisq; ferro atq; igni vastentur. experti iam sumus foris nobis quam domi felicitiora potentioraq; arma esse. Ite in suffragium bene iuuantibus dijs: & quae patres censuerunt, vos iubete. Huius vobis sententia non consul

A. sul modo auctor est. sed etiam dij immortales, qui mihi sacrificari, precantiq; vt hoc bellum mihi, senaui, vobisq; & socijs ac nomini Latino, classibus exercitibusq; nostris bene ac feliciter eueniret: laeta omnia prosperaq; portendere. Ab hac oratione in suffragium missi, vt i rogas, bellum iusserunt. Supplicatio inde à Coffin triduum ex S. C. indicta est, obsecratiq; circa omnia puluinaria dij, quod bellum cum Philippo populus iussisset, id bene ac feliciter eueniret. consultiq; faeciales ab Coff. Sulpitio, bellum quod indiceretur regi Philippo, vtrum ipsi vtq; nunciari iuberent: an satis esset, in finibus regni, quod proximum praesidium esset. eò nunciari faeciales decreuerunt, vtrum eorum fecisset, rectè facturum.

B. Consuli à patribus permissum, vt quem videretur ex ijs qui extra senatum essent, legatum mitteret ad bellum regi indicendum. Tum de exercitibus consulum pratorumq; actum. consules binas legiones scribere iussi, veteres dimittere exercitus. Sulpitio, cui nouum ac magni nominis bellum decretum erat, permissum, vt de exercitu quem P. Scipio ex Africa deportasset: voluntarios quos posset, duceret: inuitum ne quem militem veterem ducendus esset. Praetoribus L. Furio Purpureoni, & Q. Minuzio Ruso quina millia socium Latini nominis consul daret: quibus praesidijs alter Galliam, alter Brutios prouinciam obtineret. Q. Fuluius Gillo & ipse iussus ex eo exercitu quem P. Aelius Coff. habuisset: vt quisq; minimè multa stipendia haberet, legere donec et

C. ipse quinq; millia socium ac nominis Latini effecisset: id praesidio Siciliae prouincia esset. M. Valerio Falconi qui prator prior anno Campaniam prouinciam habuerat, prorogatum in annum imperium est: vt prator in Sardiniam traicere: atque de exercitu qui ibi esset, quinque millia socium nominis Latini, qui eorum minimè multa stipendia haberet, legeret. Et consules duas urbanas legiones scribere iussi: quae si quò res posceret, multis in Italia còtractis gentibus Punici belli societate, iraq; inde tumebus, mitteretur. Sex legionibus Rom. eo anno vsura res pub. erat. In ipso apparatu belli legati ab rege Ptolemæo venerunt, qui nunciarunt, Athenienses aduersus Philippum petisse ab rege auxilium.

ceterum et si communes socij sint, tamen nisi ex autoritate populi Rom. neq. classem, neq. exercitum defendendi aut oppugnandi cuiusquam causa regem in Graciam missurum esse, vel quieturum eum in regno, si populo Rom. socios defendere liceat: vel Romanos quis seve, si malint, passurum: atq. ipsum auxilia, qua facile adversus Philippum tueri Athenas possent, missurum. Gratia regi ab senatu acta, responsumq. tutari socios populo Rom. in animo esse. si qua re ad id bellum opus sit, indicaturos regi, regniq. eius opes scire subsidia firma ac fidelia sua reip. esse. Munera deinde legatis in singulos quinam millium aris ex S. C. missa. Cum delectum consules haberent, pararentq. qua ad bellum opus essent: ciuitas religiosa, in principijs maxime nouorum bellorum, supplicationibus habitis iam, & obsecratione circa omnia puluinaria facta, ne quid pretermitteretur, quod aliquando factum esset: ludos Ioui, donumque vouere consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, iussit. Moram voto publico Licinius pontifex maximus attulit: qui negauit ex incerta pecunia vouere debere, si ea pecunia non posset in bellum vsui esse, reponi statim debere: nec cum alia pecunia misceri quod nisi factum esset, votum ritè solui non posse. Quamquam res, & author mouebat, tamen ad collegium pontificum referre consul iussus: si posset rectè votum incerta pecunia suscipi, posse, rectiusq. etiam esse, pontifices decreuerunt. Vouit in eadem verba Cos. praeunte maximo pontifice: quibus antea quinquennalia vota suscepti solita erant: praterquam quod tanta pecunia, quantum cum solueretur, senatus censuisset: ludos, donaq. facturum vouit: toties autè ludi magni de certa pecunia voti erant: ij primi de incerta. Omnium animis in bellum Macedonicam versis, repente nihil minus eo tempore timentibus Gallici tumultus fama exorta est. Insubres, Cenomaniq. & Boij excitis Sallys Illuatibusq. & ceteris Ligusticis populis, Amilcare Poeno duce, qui in ijs locis de Asdrubalis exercitu substiterat, Placentiam inuaserant: & direpta vrbe, ac per iram magna ex parte incensa, vix duobus millibus hominum inter incendia ruinasq. relictis, traiecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt. Vicina vrbis audita clades spaciium

spaciium colonis dedit ad claudendas portas, praesidiaq. per muros disponenda: vt obsiderentur tamen prius quam expugnarentur: nunciosq. mitterent ad populum Romanum. L. Furius Purpurio tum prouincia praerat, cetero ex S. C. exercitu dimisso, prater quinque millia socium ac latini nominis: cum ijs copijs in proxima regione prouincia circa Ariminum substiterat. is tum senatum scripsit, quo in tumultu prouincia esset. duarum coloniarum, qua ingentem illam tempestatem Punicì belli subterfugissent: alteram captam ac direptam ab hostibus: alteram oppugnari, nec in exercitu suo satis praesidij colonis laborantibus fore: nisi quinque millia socium XL. millibus hostium (tot enim in armis esse) trucidanda obijcere velit, & tanta sua clade iam inflatos excidio colonia Romana augeri hostium animos. His literis recitatis decreuerunt, vt C. Aurelius Coss. exercitum, cui in Hetruriam ad conueniendum diem edixerat, Arimini eadem die adesse iuberet: & aut ipse, si per commodum reipub. posset, ad opprimendum Gallicum tumultum proficisceretur: aut L. Furio pratori scriberet, vt cum ad eum legiones ex Hetruria venissent: missa inuicem earum quinque millibus sociorum, qui interim Hetruria praesidio essent: proficisceretur ipse ad coloniam liberandam obsidione. Legatos item mittendos in Africam censuerunt, eosdem Carthaginem, eosdem in Numidiam ad Masanissam Carthaginem, vt nunciarent, ciuem eorum Amilcarem relictum in Gallia, haud satis scire ex Asdrubalis prius, an ex Magonis postea exercitu, bellum contra foedus facere. exercitus Gallorum Ligu- rumq. exciuisse ad arma contra populum Romanum cum si pax placeret, reuocandum illis, & dedendum populo Rom. esse. simul nunciare iussi, per fuges sibi non omnes redditos esse, magnam partem eorum palam Carthagini obuersari dici: quos comprehendi conquiriq. debere, vt sibi ex foedere restituantur. Hac ad Carthaginenses mandata. Masanisse gratulari iussi, quod non patrium modo recuperasset regnum, sed parte florentissima Syphacis finium adiecta etiam auxisset. Nunciare praterea iussi bellum cum rege Philippo susceptum, quod Carthaginenses auxilijs iu- uisset,

uisset, iniuriasque inferendo socijs populi Rom. flagrante bello Italia coegisset classes exercitusque in Graciam mitti, & distinguendo copias, causa in primis fuisset serius in Africam traiciendi. peterent ut ad id bellum mitteret auxilia Numidarum equitum. Dona ampla data qua ferrent regi: vasa aurea argenteaque, toga purpurea, & palmata tunica cum eburneo scipione, & toga praetexta cum curuli sella. iussique polliceri, si quid ei ad firmandum augendumque regnum opus esse iudicasset, enixè id populum Rom. meritò eius praestaturum. Vermina quoque Syphacis filij legati per eos dies senatum adierunt, excusantes errorem adolescentiamque, & culpam omnem in fraudem Carthaginensium auertentes. Et Masanissam Romanis ex hoste amicum factum: Verminam quoque B annixurum, ne officijs in populum Romanum aut à Masanissa aut ab illo alio vincatur, petere, ut rex, sociusque & amicus ab senatu appellaretur. Responsum legatis est: & patrem eius Syphacem sine causa ex socio & amico hostem repente populi Rom. factum: & eum ipsum rudimentum adolescentiae bello laceissentem Romanos posuisse. itaque pacem illi prius petendam à populo Romano esse, quam ut rex sociusque & amicus appelletur. nominis eius honorem pro magnis erga se regum meritis dare populum Romanum consueuisse. legatos Romanos in Africa fore: quibus mandaturum senatum, ut Vermina pacis dent leges: liberum arbitrium eis populo Romano permittente. si quid ad eas addi, demum, mutariue vellet: C rursus ab senatu ei postulandum fore. Legati cum ijs mandatis in Africam missi, C. Terentius Varro, Sp. Lucretius, Cn. Octavius, quinqueremes singulis datae. Literae, deinde in senatu recitatae sunt Q. Minutij praetoris, cui Brutij prouincia erat: pecuniam Locris ex Proserpinae thesauris nocte clam sublatam: nec ad quos pertineat facinus, vestigia vlla extare. Indignè passus senatus non cessari ab sacrilegjs, & ne Pleminium quidem, tam clarum recensque noxae simul ac poenae exemplum homines deterere. C. Aurelio consuli negocium datum, ut ad praetorem in Brutios scriberet, senatui placere questionem de expilatis thesauris eodem exemplo haberi, quo M. Pomponius praetor triennio ante habuisset,

A set, que inuenta pecunia esset, reponi. si quo minus inuentum foret, expleri: ac piacularia, si videretur, sicut antè pontifices censuissent, fieri causa expiande violationis eius templi. Prodigia etiam sub idem tempus pluribus locis nunciata acciderunt. In Lucanis caelum arsisse afferebant. Priuerni sereno per diem totum rubrum solem fuisse: Lanuuij templo Sospita Iunonis nocte strepitum ingentem exortum. Iam animalium obsceni foetus pluribus locis nunciabantur. In Sabinis incertus infans natus, masculus an femina esset, alter sexdecim iam annorum item ambiguo sexu inuentus. Frustrone agnus cum sullo capite, Senus esse porcus cum capite humano natus: in Lucanis in agro publico equus B leus cum quinque pedibus. Faeda omnia & deformia, errantisque in alienos foetus natura visa. ante omnia abominati semimares: iussique in mari extemplo deportari: sicut proximè C. Claudio, M. Liviio Coff. deportatus similis prodigij foetus erat. nihilominus decemviro adire libros de portento eo iusserunt. decemviri ex libris res diuinas easdem, quae proximè secundum id prodigium facta essent, imperarunt. carmen praeterea ab ter nouenis virginibus cani per urbem iusserunt: donumque Iunoni reginae ferri. Ea uti fierent, C. Aurelius Cos. ex decemvirosum responso curauit. carmen sicut patrum memoria Livijs, ita tum condidit P. Licinius Tegula. Expiatis omnibus religionibus (nam etiam Locrus C sacrilegium peruestigatum à Q. Minutio erat, pecuniaque ex bonis noxiorum in thesauris reposita) cum consules in prouincias proficisci vellent: priuati frequentes, quibus ex pecunia quam M. Valerio & M. Claudio Coff. mutuam dederant, tertia pensio debebatur eo anno, adierunt senatum: quia consules, cum ad nouum bellum, quod magna classe magnisque exercitibus gerendum esset, vix ararium sufficeret, negauerant esse vnde ijs in praesentia solueretur. Senatus querentes eos non sustinuit, si in Punicum bellum pecunia data, in Macedonicum quoque bellum uti resp. vellet, alijs ex alijs orientibus bellis, quid aliud quam publicam pro beneficio tanquam obnoxam suam pecuniam fore? Cum & priuati aequè postularent, ne tamen soluendo ere alieno respub. esset. quod mediū inter aequum & utile

Et vile erat, decreuerunt: ut quoniam magna pars eorum agros
 vulgò venales esse diceret: et sibi met emptis opus esse: agri publici,
 qui intra quinquagesimum lapidem esset copia ijs fieret. consules
 agrum aestimatos, et in iugera asses vectigales, testandi causa
 publicum agrum esse, imposituros: ut si quis, cum soluere posset po-
 pulus, pecuniam habere quam agrum mallet, restitueret agrum po-
 pulo. Lati eam conditionem priuati acceperunt. Trientius, Tabu-
 liusque ager, quia pro tertia parte pecunie datus erat, appellatus.
 Tum P. Sulpitius secundum vota in Capitolio nuncupata, paluda-
 tus cum licitoribus profectus ab urbe, Brundisium venit: et veteri-
 bus militibus voluntarijs ex Africano exercitu in legiones descri-
 ptis, nauibusque ex classe consulis Cornelij lectis altera die quam à
 Brundisio soluit, in Macedoniam traiecit. ibi ei praesens fuisse Athe-
 nienstem legatum, orantes, ut se obsidione eximeret. Missus extem-
 plo Athenas est C. Claudius Cento cum XX. longis nauibus, et mi-
 litum copijs: neque enim ipse rex Athenas obsidebat. eo maxime tem-
 pore Abydum oppugnabat, iam cum Rhodijs et Attalo naualibus
 certaminibus, neutro feliciter praelio vires expertus, sed animos ei
 faciebat praeter ferociam insitam, sedus istum cum Antiocho Syriae
 rege: diuisaque iam cum eo Aegypti opes: cui morte audit a Ptolemei
 regis ambo imminebant. Contraxerant autem cum Philippo bel-
 lum Athenienses haudquaquam digna causa: dum ex veteri fortu-
 na nihil praeter animos seruant. Acarnanes duo iuuenes per initio-
 rum dies non initiati, templum Cereris imprudentes religionis cum
 caetera turba ingressi sunt. facile eos sermo prodidit, absurde quadam
 percunctantes, deductique ad antistites templi, cum palam esset per
 errorem ingressos, tanquam ob infandum scelus interfecti sunt. Id
 tam foede atque hostiliter factum gens Acarnanum ad Philippum
 detulit: impetrauitque ab eo, ut datis Macedonum auxilijs, bellum
 se inferre Atheniensibus pareretur. Hic exercitus primo terram At-
 ticam ferro ignique depopulatus, cum omnis generis praeda in Arcana-
 niam rediit. Irritatio animorum ea prima fuit, postea iustum bel-
 lum decretis ciuitatis vltro indicendo factum. Attalus enim rex
 Rhodijque secuti sedentem in Macedoniam Philippum, cum Aegi-

nam

nam venissent: rex Piraeum renouanda firmandaque cum Athenien-
 sibus societatis causa traiecit. Ciuitas omnis obuiam effusa cum
 coniugibus ac liberis, sacerdotes cum insignibus suis intrantem vr-
 bem, ac dii propè ipsi exciti sedibus suis exceperunt. In concionem
 extemplo populus vocatus: ut rex quae vellet, coram ageret. deinde
 ex dignitate magis visum, scribere eum de quibus videretur, quam
 presentem aut referendis suis in ciuitatem beneficijs erubescere,
 aut significationibus acclamationibusque multitudinis, assen-
 tatione immodica pudorem onerantis. In literis autem quae missae
 in concionem, recitataeque sunt, commemoratio erat beneficiorum,
 primum in ciuitatem suam: deinde rerum quas aduersus Philip-
 pum gessisset, ad postremum adhortatio, capeffendi bellum, dum
 se, dum Rhodios, tum quidem dum etiam Romanos haberent. ne-
 que quam postea, si tum cessassent, praetermissam occasionem qua-
 situros. Rhodi deinde legati auditi sunt, quorum recens erat be-
 neficium, quod naues longas quatuor Atheniensium captas nuper
 à Macedonibus, recuperatasque, remisserant. Itaque ingenti consensu
 bellum aduersus Philippum decreuerunt. Honores regi primum At-
 talo immodici, deinde et Rhodijs habiti. tum primum mentio illa-
 ta de tribu qua Attalida appellarent. ad decem veteres tribus ad-
 denda, et Rhodiorum populus corona aurea virtutis ergo donatus,
 ciuitasque Rhodijs data: quemadmodum Rhodij prius Atheniensibus
 C dederant. Secundum haec rex Attalus Aeginam ad classem se rece-
 pit. Rhodij Ciam ab Aegina, inde per insulas Rhodum nauigarent.
 omnibus, praeter Andrum, Parumque, et Cyrbnum, quae praesidijs
 Macedonum tenebantur, in societatem acceptis. Attalum Aeginae
 missi in Aetoliam nuncij, expectarique inde legati aliquandiu nihil
 agentem tenuere, et neque illos excire ad arma potuit, gaudentes vt-
 cunque composita cum Philippo pace: et ipse, Rhodijque, cum si insti-
 tissent Philippo, egregium liberatae per se Graeciae titulum habere po-
 tuissent: patiedo rursus eum in Hesperontum traicere, occupantemque
 Graeciae opportuna loca vires colligere, bellum aluere: gloriamque eius
 gesti perfectique Romanis concesserunt. Philippus magis regio ani-
 mo est visus: qui cum Attalum Rhodiosque hostes non sustinisset: ne

Romano

Romano quidem quod imminere bello territus, Philocle quodam ex prefectis suis cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis ad populandos Athenienstem agros misso, classe tradita Heraclidi, ut Maroneam peteret, ipse terra eodem cum expeditis duobus millibus peditum, equitibus ducentis pergit, & Maroneam quidem primo impeta expugnauit. Aenum inde cum magno labore, postremo per prodicionem Ganymedis prefecti Ptolemai capit. deinceps alia castella, Cypsela, & Dorifcon, & Serrbeum occupat. inde progressus ad Chersonesum, Elaunta, & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recipit. Callipolis quoque, & Madyos dedita, & castella quadam ignobilia. Abydeni ne legatis quidem admissis, regi portas clausurunt. ea oppugnatio diu Philippum tenuit. eripitur ex obsidione, B ni cessatum ab Attalo & Rhodijs foret, potuerunt. Attalus trecentos tantum milites in praesidium, Rhodij quadriremem unam ex classe, cum ad Tenedum staret, miserunt. eodem postea cum iam vix suffinerent obsidionem, & ipse Attalus cum traiecisset: spem tantum auxilij ex propinquo ostendit, neque terra, neque mari aditus socijs. Abydeni primo tormentis per muros dissepitis, non terra modo aduentis aditu arcebant: sed nauium quoque stationem infestam hosti faciebant. postea cum & muri pars strata ruinis, & ad interioram raptim oppositum murum cuniculis iam peruentum esset, legatos ad regem de conditionibus tradenda urbis miserunt. Paciscebantur autem ut Rhodiam quadriremem cum socijs naualibus, C Attalique praesidium emitti liceret: atque ipsis vrbe excedere cum singulis vestimentis. quibus cum Philippus nihil pacati nisi omnia permittentibus respondisset: adeo renunciata hac legatio ab indignatione simul ac desperatione iram accendit, ut ad Saguntinam rabiem versi, matronas omnes in templo Dianae, pueros ingenuos virginesque, infantes etiam cum suis nutricibus in gymnasium includi iuberent: aurum & argentum in forum aefferri: vestem pretiosam in naues Rhodiam Cyzicenamque, qua in portu erant, conijci, sacerdotes, viduimasque adduci: & altaria in medio poni. ibi delecti primum, qui vbi casam aciem suorum pro diruto muro pugnantem vidissent: extemplo coniuges liberosque interfecerunt:

acerent: aurum, argentum, vestemque, qua in nauibus esset, in mare deijcerent: tectis publicis priuatisque quamplurimis locis possent. ignes subijcerent: & se facinus perpetraturos, praecuntibus execrabile carmen sacerdotibus, iureiurando adacti: tum militaris etas iurare, neminem viuum, nisi victorem, acie excessurum. Hi memores deorum adeo pertinaciter pugnauerunt, ut cum nox praelium diremptura esset, rex prior territus rabie eorum, pugna abstiterit. Principes quibus atrocior pars facinoris delegata erat: cum paucos, & confectos vulneribus ac lassitudine superesse praelio cernerent, luce prima sacerdotes cum insulis ad urbem dedendam Philippo mittunt. Ante deditonem, ex IIII. legatis Romanis B qui Alexandriam missi erant, M. Aemilius duorum consensu, minimus natu audit a obsidione Abydenorum, ad Philippum venit. qui questus Attalo Rhodijsque arma illata, & quod maxime Abydum oppugnaret, cum rex ab Attalo & Rhodijs vltro se bello lacestum diceret, num Abydeni quoque, inquit, vltro tibi intulerunt arma? In suo vero vera audire ferocior oratio visa est, quam qua habenda apud regem esset. Aetas, inquit, & forma, & super omnia Romanum nomen te ferociorem facit. ego autem primum velim vos fiderum memores seruare mecum pacem, si bello lacesteritis, mihi quoque in animo est facere, ut regnum Macedonum nomenque, haud minus quam Romanum, nobile bello sentiat. Ita dimisso legato C Philippus auro argentoque, qua coaceruata erant, accepto, hominum praedam omnem amisit. tanta enim rabies multitudinem inuasit, ut repente proditos rati, qui pugnantes mortem occubissent: periuriumque alij alij exprobrantes, & sacerdotibus maxime, qui quos ad mortem deuouissent, eorum deditonem viuorum hosti fecissent: repente omnes ad eadem coniugum liberorumque discurrerent: seque ipsi per omnes vias lethi interficerent. Obstupescit eorum furor rex suppressit impetum militum: & triduum se ad moriendum Abydenis dare dixit: quo spacio plura facinora in se victi ediderunt, quam infesti adidissent victores. nec nisi quem vincula, aut alia necessitas mori prohibuit: quisquam viuus in potestatem venit. Philippus imposito Abydi praesidio, in regnum redijt.

Cum velut Sagunti excidiū Annibali, sic Philippo Abydenorū clades ad Rom. bellū animos fecisset: nunciū occurrerunt, cōsulem iam in Epyro esse: & Appolloniam terrestres copias, nauales Corcyram in hyberna deduxisse. Inter hac legatis qui in Africam missi erant de Amilcare Gallici exercitus dūce, responsū a Carthaginiensibus est, nihil vltra se facere posse, quā vt exilio eum multarent, bonaq; eius publicarent. perfugas & fugitiuos, quos inquirendo vestigare potuerint, reddidisse. & de ea remissi. vos legatos Romam, qui senatui satis facerent. Ducēta millia modiorū tritici Romam, ducenta ad exercitum in Macedoniam miserunt. Inde Numidia ad res profecti legati, dona data Masanisse, mandat aq; edita. Equites M. Numida, cum M. N. daret, accepti. ipse in nauis imponēdos curauit: & cum ducentis millibus modiorū tritici, ducentis hordei in Macedoniam misit. Tertia legatio ad Verminam erat. Is ad primos fines regni legatis obuiam progressus, vt scriberent ipsi quas vellent pacis conditiones permisit. omnem pacem bonam iustamq; fore sibi cum populo Rom. data leges pacis, iussusq; ad eam confirmandam mittere legatos Romam. Per idem tempus L. Cornelius Lentulus proconsul ex Hispania redijt, qui cum in senatu res ab se per multos annos fortiter feliciterq; gestas exposuisset, postulatsetq; vt triumphanti sibi inuehi liceret in vrbe: res triumpho dignas esse censebat senatus: sed exemplum a maioribus non accepisse, vt qui neque dictator, neque consul, neq; prator res gessisset, triumpharet. proconsulem illum Hispaniam prouinciam, non consulem, aut pratorem obtinuisse. decurrebatur tamen eō, vt ouans vrbe iniret: intercedente T. Sempronio Longo tribuno pl. qui nihilo magis idmore maiorum, aut villo exemplo futurū diceret. postremo victus consensu patrum tribunus cessit: & ex S. C. L. Lentulus ouans vrbe est ingressus. Argenti tulit ex prada quadraginta aquatuor millia pondo: auri duo millia quadringenta L. militibus ex prada centum XX. asses diuisit. Iam exercitus consularis ab Arretio Ariminum traductus erat: & quing; millia sociū Latini nominis ex Gallia in Hetruriam transferant. itaq; L. Furius magnis itineribus ab Arimino aduersus Gallos Cremonam tum obsidentes

pro-

A profectus, castra mille quingentorum passuum inter vallo ab hoste posuit. Occasio egregie rei gerendae fuit, si protinus de via ad castra oppugnanda duxisset. palati passim vagabantur per agros, nullo satis firmo relicto praesidio. lassitudini militum timuit: quod d raptim ductum agmen erat. Galli clamore suorum ex agris reuocati, omissa prada, qua in manibus erat, castra repetiuere. & postero die in aciem progressi, nec Romanus moram pugnandi fecit. sed vix spacium instruendi fuit: eo cursu hostes in praelium venerunt. Dextera ala (in alas diuisum socialem exercitum habebat) in prima acie locata est: in subsidijs dua Romanae legiones. M. Furius dextera ala, legionibus M. Caecilius, equitibus L. Valerius Flaccus (legati omnes erant) praepositi. Prator secum duos legatos, Cn. Lectorium, & P. Titinium habebat: cum quibus circumspicere, & obire ad omnes hostium subitos conatus posset. Primo Galli omni multitudine in vnum locum connixi, obruere atque obrerere sese dextram alam, qua prima erat, sperarant posse. vbi id parum procedebat: circumuenire a cornibus & amplecti hostium aciem, quod multitudinis aduersus paucos facile videbatur, conati sunt. Id vbi vidit prator, vt & ipse dilataret aciem, duas legiones ex subsidijs dextra laeuaque ala qua in prima acie pugnabat, circumdat: ademq; deo Ioui vouit, si eo die hostes fudisset. L. Valerio imperat, vt altera parte duarum legionum equites, altera sociorum equitatum in cornua hostium emittat, nec circumuenire eos aciem patiatur. simul & ipse, vt extenuatam mediam diductis cornibus aciem Gallorum vidit: signa inferre confertos milites, & perrumpere ordines iubet. & cornua ab equitibus, & medijs a pedite pulsi. ac repente, cum omni parte cade ingenti sternerentur: Galli terga vertunt, fugaq; effusa repetunt castra. fugientes persecutus eques: mox & legiones insecuta in castra impetum fecerunt. Minus sex millia hominum inde effugerunt. caesa & capta supra quing; & XXX. millia cum signis militariibus LXX. carpentis Gallicis multa prada oneratis plus ducentis. Amilcar dux Poenus eo praelio cecidit: & tres imperatores nobiles Gallorum. Placentini captiui ad duo millia libero-

BBb

runt

rum capitum redditi colonis. Magna victoria lataque Roma fuit literis allatis: supplicatio in triduum decreta est. Romanorum sociorumque ad duo millia eo praelio ceciderunt: plurimi dextera ala, in quam primo impetu vis ingens hostium illata est. Quanquam a pratore prope debellatum erat: consul quoque C. Aurelius perfectis que Roma agenda fuerant, profectus in Galliam victorem exercitum a pratore accepit. Consul alter, cum autumnum ferme exacto in provinciam venisset: circa Apolloniam hybernabat. ab classe que Corcyra subducta erat, C. Claudius, triremisque Romanae (sicut antea dictum est) Athenas missa cum Pyraeum peruenissent: de pondentibus iam animos sociis spem ingentem attulerant. nam & terrestres ab Corintho, que per Megaram incursiones in agros fieri solita erant, non fiebant: & praedonum a Chalcide naues, que non mare solum infestum, sed etiam omnes maritimos agros Atheniensibus fecerant: non modo Sunium superare, sed nec extra fretum Euripi committere aperto mari se audebant. Superuenerunt his tres Rhodia quadriremes: & erant Attica tres aperta naues ad tuendos maritimos agros comparatae. Hac classe si urbs agrorum Atheniensium defenderentur, satis in praesentia existimanti Claudio esse, maioris etiam rei fortuna oblata est. Exules ab Chalcide regionum iniurijs pulsati attulerunt, occupari Chalcidem sine certamine villo posse. nam & Macedonas, quia nullus in propinquo sit hostium metus, vagari passim: & oppidanos praesidio Macedonum fretos custodiam urbis negligere. His auctoribus profectus, quanquam Sunium cito mature peruenerat, ut inde prouehi ad primas angustias Euboeae posset, ne superato promontorio conspiceretur, classem in statione usque ad noctem tenuit. primis tenebris mouit: & tranquillo prouectus Chalcidem, paulo ante lucem, qua infrequentissima urbis sunt, paucis militibus turrim proximam, murumque circa scalis capit: alibi sepitis custodibus, alibi nullo custodiente, progressi inde ad frequentia adificijs loca, custodibus intersectis, refractaque porta, cateram multitudinem armatorum acceperunt. inde in totam urbem discursum est: aucto etiam tumultu, quod circa forum ignis rectis iniectus erat. conflagrarunt & horrea regia, & armamentarium

cum

A cum ingenti apparatu machinarum tormentorumque, caedes inde passim fugientium pariter ac repugnantium fieri cepta est. nec villo iam qui militaris aetatis esset, non aut caso aut fugato: Sopatro etiam Acarnane praefecto praesidij interfecto, praeda omnis primo in forum collata, deinde in naues imposita. carcer etiam ab Rhodijs refractus, emissisque captiui, quos Philippus tanquam in tutissimam custodiam condiderat. statuis inde regis deiectis truncatisque, signo receptui dato, conscenderunt naues: & Pyraeum vnde profecti erant, redierunt. Quod si tantum militum Romanorum fuisset, ut & Chalcis teneri, & non deserui praesidium Athenarum potuisset: magna res principio statim belli, Chalcis & Euripus adempta regi forent. nam ut terra Thermopylarum angustia Graeciam, ita mari fretum Euripi claudit. Demetriade tum Philippus erat. quod cum esset nunciata clades sociarum urbis, quanquam seruum auxilium perditis erat, tamen qua proxima auxilio est, vltionem petens, cum expeditis quingentis millibus peditum, & CCC. equitibus extemplo profectus, cursu prope Chalcidem contendit, haudquaquam dubius opprimi Romanos posse. a qua destitutus spe, nec quicquam aliud, quam ad deforme spectaculum fermita ac fumantis sociarum urbis cum venisset: paucis vix qui sepeliret bello absumptos, relictis, aequum raptim ac venerat, transgressus ponte Euripum per Boeotiam Athenas ducit, pari incepto haud disparem euentum ratus respondurum. & respondisset, nisi speculator (hemerodromos vocant Graeci, ingens die vno cursu emetientes spacium) contemplatus regium agmen & specula quadam, progressus nocte media Athenas peruenisset. idem ibi somnus eademque negligentia erat, qua Chalcidem dies ante paucos prodiderat. Excitati nuncio trepido & prator Atheniensium, & Dioxippus praefectus cohortis mercede militantium auxiliorum, conuocatis in forum militibus, tuba signum ex arce dari iubent, ut hostes adesse omnes scirent. ita vndique ad portas, ad muros discurrunt. Paucas post horas Philippus, aliquantulum tamen ante lucem appropinquans urbi, conspectis luminibus crebris, & fremitu hominum trepidantium (ut in tali tumultu) exaudito, sustinuit signa: & considerere ac conquiescere agmen iussit.

BBB 2

vi

vi aperta pro palam vsurus, quando parum dolus profuerat. ad Dipyron accessit. Porta ea velut in ore vrbis posita, maior aliquanto patentior q̄, quàm cetera est: & intra eam extraq̄, lata sunt viae, vt & oppidani dirigere aciem à foro ad portam possent: & extrà limes mille ferme passus in Academia gymnasium ferens, pediti equit̄que hostium liberum spaciū praberet. Eo limite Athenienses cum Attali praesidio, & cohorte Dioxippi, acie intra portam instructa, signa extulerunt. Quod vbi Philippus vidit, habere se hostes in potestate ratus, & diu optata cede (neque enim vlli Graecarum ciuitatum infestior erat) expleturum, cohortatus milites, vt se inuentus pugnarent: sicut q̄, ibi signa, ibi aciem esse debere, vbi rex esset. concitat in hostes equum, non ira tantum, sed etiam gloria elatus, quod ingenti turba completus etiam ad spectaculum muris. conspici se pugnantem egregium ducebat. Aliquantum ante aciem cum equitibus paucis euectus in medios hostes, ingentem cum suis ardorem, tum pauorem hostibus iniecit. plurimos manu sua comminus eminusq̄, vulneratos, compulsosq̄, in portam consecutus & ipse, cum maiorem in angustijs trepidantium edidisset cadem, in temerario incepto tutum tamen receptum habuit, quia qui in turribus portae erant, sustinebant tela, ne in permistos hostibus suos conycerent. intra muros deinde tenentibus milites Atheniensibus, Philippus signo receptui dato, castra ad Cynosarges (templum Herculis, gymnasiumq̄, & lucus erat circumiectus) posuit. sed & Cynosarges, & Lyceum, & quicquid sancti amoenius circa vrbem erat, incensum est: dirutaq̄, nō tecta solum, sed etiam sepulchra: nec diuini humanius iuris quicquam praepotentis ira est seruatū. Postero die cum primò clausa fuissent portae, deinde subito aperta: quia praesidium Attali ab Aegina, Romaniq̄, ab Piraeo intrauerant vrbem: castra ab vrbe retulit rex tria ferme millia passuum. inde Eleusinē profectus spe improviso templi castelliq̄, quod & imminet & circumdatum est templo, capiendi, cum haudquaquam neglectas custodias animaduertisset, & classem à Pyraeo subsidio venire: omisso incepto, Megarā, ac protinus Corinthum ducit. & cum Argu Achaorum concilium esse audisset: inopi-

inopinantibus Achaëis, concioni ipsi superuenit. Consultabant de bello aduersus Nabin tyrannum Lacedaemoniorum: qui translatò imperio à Philoemene ad Cycliadem nequaquam parem illi ducem, dilapsa cernens Achaorum auxilia, redintegrauerat bellum: agrosq̄, finitimorum vastabat: & iam vrbibus quoq̄, erat terribilis. Aduersus hunc hostem cum quantum ex quaq̄, ciuitatum militum conscriberetur, consultarent: Philippus dempturum se eus curam, quod ad Nabin & Lacedaemonios attineret, pollicitus: nec tantum agros sociorum populationibus prohibiturū, sed terrorem omnem belli in ipsam Laconicā, ducto eò extemplo exercitu transfaturum. hac oratio cum ingenti hominū assensu acciperetur: Ita

Btemen aequum est, inquit, me vestra meis armis tutari, ne mea interim nudentur praesidijs. itaq̄, si vobis videtur, tantum parate militum, quantum ad Oreum, & Chalcidem, & Corinthum tuenda satis sint: vt meis ab tergo tutis, securus bellum Nabidi inferam & Lacedaemonijs. Nō sefellit Achaos, quò spectasset tam benigna pollicitatio, auxiliumq̄, oblatum aduersus Lacedaemonios: id quari, vt obsidem Achaorum inuentutem educeret ex Peloponneso ad illegandam Romano bello gentem. & id quidem coarguere Cycliades praetor Achaorum nihil attinere ratus, id modò cum dixisset, non licere legibus Achaorum de alijs rebus referre, quàm propter quas conuocati essent: decreto de exercitu parando aduersus Nabin factò, concilium fortiter ac liberè habitū dimisit, inter assentatores regios ante eam diem habitus. Philippus magna spe depulsus, voluntarijs paucis militibus conscriptis, Corinthū atq̄, in Atticā terrā rediit. Per eos ipsos dies quibus Philippus in Achaia fuit, Philocles praefectus regius ex Euboea profectus, cum duobus millibus Thracum Macedonūq̄, ad depopulandos Atheniensium fines, è regione Eleusinis saltum Citharonis transcendit. inde dimidia parte militū ad pradandum passim per agros dimissa, sum parte ipse occultus loco ad insidias opportuno confedit: vt si ex castello ab Eleusine in pradantes suos impetus fieret, repentè hostes effusos ex improviso adoriretur. Nō sefellere insidia. itaq̄, reuocatis qui discurrerant ad pradandū, militibus, instructisq̄, ad oppugnandum ca-

Bellum Eleusinum profectus, cum multis inde vulneribus recessit: **A**
 Philippo quoque se venienti ex Achaia coniunxit. Tentata est ab ipso rege
 oppugnatio eius castelli est, sed naues Romae a Piraeo venientes, in-
 tromissum quoque praesidium abistere incepto coegerunt. Diuiso deinde ex-
 ercitus rex cum parte Philocle Athenas mittit, cum parte ipse Piraeum
 pergit: ut dum Philocles subeundo muros, et comminanda oppugna-
 tione contineret vrbe Athenienses: ipsi Piraeum leui cum praesidio
 relicto, expugnandi facultas esset. Caterum nihilo ei Piraei quam
 Eleusinus facilius, ipsam ferè defendentibus, oppugnatio fuit. A Pi-
 raeo Athenas repente duxit. inde eruptione subita peditum equi-
 tum quoque inter angustias semirutum muri, qui brachijs duobus Piraeum
 Athenis iungit, repulsus, omissa oppugnatione vrbis, diuiso cum Phi-
 loacle rursus exercitu, ad vastandos agros profectus, cum priorem **B**
 populationem sepulchris circa vrbem diruendis exercuisset: ne quid
 iniolatum relinqueret, templa deum, quae pagatim sacra habebant,
 dirui atque incendi iussit. Exornata eo genere operum eximie terra
 Attica, et copia domestici marmoris, et ingenij artificum pra-
 buit huic furori materiam. neque enim diruere modo ipsa templa, ac
 simulacra euertere satis habuit: sed lapides quoque, ne integri cumu-
 larent ruinas, frangi iussit. et posteaquam non tam ira satiatam, quam
 ire exercenda materia hac deerat: agro hostium in Bœotiam ex-
 cessit, nec aliud quicquam dignum memoria in Graecia egit. Con-
 sul Sulpitius eo tempore inter Apolloniam ac Dyrrachium ad Apsum **C**
 flumen habebat castra: quod accersitum T. Apustium legatum cum par-
 te copiarum ad depopulandos hostium fines mittit. Apustius extre-
 ma Macedonia populatus, Cartbago, et Gerrhunio, et Orgeffo ca-
 stellis primo impetu captis, ad Antipatriam in faucibus angustis si-
 tam urbem venit. ac primo euocatos principes ad colloquium, ut fidei
 Romanorum se committerent, perlicere est conatus: deinde vbi ma-
 gnitudine ac moenibus, situ quoque vrbis freti, dicta aspernabantur, vi atque
 armis adortus expugnauit: puberibus quoque interfectis, praeda omni mi-
 litibus concessa, diruit muros, atque urbem incendit. Hic metus Codrio-
 nem, satis validum et munitum oppidum, sine certamine ut dede-
 retur Romanis effecit, praesidio ibi relicto, Ilion (nomen propter alte-

RAM

Aram in Asia urbem quam oppidum, notius) vi capitur. Reuertentem
 legatum ad Cos, cum satis magna praeda Athenagoras quidam
 regius praefectus in transitu fluminis a nouissimo agmine adortus,
 postremos turbauit. ad quorum clamorem et trepidationem cum
 reuectus equo properè legatus signa conuertisset, coniectis quoque in me-
 dium sarcinis aciem direxisset, non tulere impetum Romanorum
 militum regum, multi ex his occisi, plures capti. Legatus incolumi
 exercitu reducto ad Cos, remittitur: inde extemplo ad classem. Hac
 satis felici expeditione bello commisso, reguli ac principes accolae
 Macedonum in castra Romana veniunt, Pleuratus Scerdileri fi-
 lius, et Aminander Athamanum rex, et ex Dardanis Bato, Lon-
Bgari filius. Bellum suo nomine Longarus cum Demetrio Philippi
 patre gesserat. Pollicentibus auxilia respondit Cos. Dardanorum
 et Pleurati opera, cum exercitum in Macedoniam induceret, se
 vsurum. Aminandro Aetolos concitandos ad bellum attribuit. At-
 tali legatis (namque quoque per id tempus venerant) mandat, ut Ae-
 gina rex, vbi hybernabat, classem Romanam operiretur, qua adiun-
 cta, bello maritimo, sicut antè, Philippum vrgeret. Ad Rhodios quo-
 que missi legati, ut capefferent partem belli. Nec Philippus segnius
 (iam enim in Macedoniam peruenerat) apparabat bellum, filium
 Persea, puerum admodum, datis ex amicorum numero qui eta-
 tem eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias
C quae ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum, et Peparum, haud
 ignobiles vrbes, ne classi hostium praeda ac premio essent, diruit.
 Ad Aetolos mittit legatos, ne gens inquiet a aduentu Romae, fidem
 mutaret. Concilium Aetolorum statuta die, quod Panatolium vocat futu-
 rum erat, huic ut occurreret, et legati regis iter accelerarunt, et ab
 Cos, missus L. Furius Purpurio legatus venit. Atheniensium quoque le-
 gati ad id concilium occurrerunt. Primi Macedones, cum quibus re-
 centissimum foedus erat, auditi sunt, qui nulla noua re nihil se noui
 habere, quod afferrent, dixerunt. quibus enim de causis, experta in-
 utili societate Romae pacem cum Philippo fecissent, compositam se-
 mel seruare eos debere. An imitari, inquit vnus ex legatis, Romae
 licentiam an leuitatem dicam, mauultis? qui cum legatis, vestris Ro-

Ebb 4 mare=

» *ma responderi ita iussissent: quid ad nos venitis Aetoli, sine quo-*
 » *rum auctoritate pacem cum Philippo fecistis? ijdem nunc, ut bel-*
 » *lum secum aduersus Philippum geratis, postulant, & antea pro-*
 » *pter vos, & pro vobis arma sumpta aduersus eum simulabant:*
 » *nunc vos in pace esse cum Philippo prohibent. Messanae ut auxilio*
 » *essent, primò in Siciliam conscenderunt: iterum, ut Syracusas op-*
 » *pressas ab Carthaginiensibus in libertatem eximerent. Et Mes-*
 » *sanam, & Syracusas, & totam Siciliam ipsi habent: vectigalemq;*
 » *provinciam securibus & fascibus subiecerunt. Scilicet sicut vos*
 » *Naupacti legibus vestris per magistratus à vobis creatos concilium*
 » *habetis, socium hostemq; liberè, quem velitis, lecturi, pacem ac bel-*
 » *lum arbitrio habituri vestro: sic Siculorum ciuitatibus Syracusas, B*
 » *aut Messanam aut Lilybeum indicitur concilium. prator Roma-*
 » *nus conuentus agit, eo imperio euocati conueniunt. excelsò in sug-*
 » *gestu superba iura reddentem, stipatù lictoribus vident: virgæ ter-*
 » *go secures ceruicibus imminet, & quotannis alium atq; alium do-*
 » *minum fortiuntur. Nec id mirari debent, aut possunt: cum Italia*
 » *vrbes, Rhegyum, Tarentum, Capuam, ne finitimas nominem, qua*
 » *rum ruinis creuit vrbs Roma, eiusdem subiectas videant imperio.*
 » *Capua quidem sepulchrum ac monumentum Campani populi,*
 » *elato & extorri eiecto ipso populo superest vrbs trunca, sine sena-*
 » *tu, sine plebe, sine magistratibus, prodigium, relicta crudelis habi-*
 » *tanda, quàm si deleta foret. Furor est, si alienigena homines plus C*
 » *lingua & moribus & legibus, quàm maris terrarumq; spacio di-*
 » *screti, hac tenuerint, sperare quicquam eodem statu mansurum.*
 » *Philippi regnum officere aliquid videtur libertati vestra: qui*
 » *cum merito vestro vobis infestus esset: & nihil à vobis vltra quam*
 » *pacem petijt, fidemq; hodie pacis pacta desiderat. Assuefacite ijs*
 » *terris legiones externas, & iugum accipite: serò ac nequicquam,*
 » *cum dominum Romanum habebitis, socium Philippum queretis.*
 » *Aetolos, Acarnanas, Macedonas eiusdem lingua homines leues ad*
 » *tempus orta causa disungunt, cõiunguntq;, cum alienigenis, cum*
 » *barbaris æternum omnibus Grecus bellum est, eritq;, natura enim*
 » *quæ perpetua est, non mutabilibus in diem causis hostes sunt. Sed*
 vnde

Lius

A vnde cœpit oratio mea, ibi desinet. Hoc eodem loco ijdem homines
 » de eiusdem Philippi pace triennio antè decreuistis, ijdem impro-
 » bantibus eam pacem Romanis, qui nunc pactam & compositam
 » turbare volunt. in qua consultatione nihil fortuna mutauit, cur
 » vos mutetis, non video. Secundum Macedonas, ipsis Romanis ita
 » concedentibus iuventibusq;, Athenienses qui scdâ passi iustus in
 » crudelitatem seuitiamq; regis inuehi poterant, introducti sunt.
 » Deplorauerunt vastationem populationemq;, miserabilem agro-
 » rum. Neq; id se queri, quod hostilia ab hoste passi forent. esse enim
 » quaedam belli iura, quæ ut facere, ita pati sit fas. fata exiri, dirui
 » tecta, pradas hominum pecorumq; agi, misera magis quàm indi-
 » B gna patienti esse. verùm enimvero id se queri, quod is qui Roma-
 » nos alienigenas & barbaros vocet, aded omnia simul diuina huma-
 » naq; iura polluerit. ut priore populatione cum infernis dijs, secun-
 » da cum superis bellum nefarium gesserit. omnia sepulchra monu-
 » mentaq; diruta esse in sinibus suis, omnium nudatos manes, nul-
 » lius ossa regi, delubra sibi fuisse, quæ quondam pagatim ha-
 » bitantes in paruis illis castellis vicinâq; consecrata, ne in vnam vr-
 » bem quidè contributi maiores sui deserta reliquerint. circa ea om-
 » nia templa Philippum infestos circumtulisse ignes semiusta &
 » truncata simulachra deùm inter prostratos iacere postes templo-
 » rum. Qualem terram Atticam fecerit, exornatam quondam, opu-
 » C lentamq; talem eum, si liceat, Aetoliam Græciamq; omnem factu-
 » rum. Vrbs quoq; suæ similem deformitatem futuram fuisse, nisi
 » Romani subuenissent. eodem enim scelere vrbes colentem hos deos
 » præsidemq; arcis Mineruam petitam: eodem Eleusina Cereris
 » templum, eodem Piræi Iouem Mineruamq;. sed ab eorum non
 » templis modo, sed etiam mœnibus vi atq; armis repulsum, in ea de-
 » lubra quæ sola religione tuta fuerint, iussisse. Itaq; se orare atq; ob-
 » secrare Aetolos, ut miseri Atheniensium, discibus dijs immortalibus,
 » deinde Romanis qui secundum deos plurimum possint, bellum
 » susciperent. Tum Romanus legatus: Totam orationis meæ formam
 » Macedonas primùm, deinde Athenienses mutarunt. nam & Mace-
 » dones, cum ad conquerendas Philippi iniurias in tot socias nobis vr-
 » bes,

bes, venissem: vltro accusando Romanos, defensionem vt accusa-
 rione potiore habere, effecerunt: & Athenienses in deos supe-
 ros inferosq; nefanda atq; inhumana scelera eius referendo, quid
 mihi aut cuiquam reliquerunt, quod obijcere vltro possum? Eadē
 Chios, Abydenos, Aeneos, Maronitas, Thasios, Parios, Samios, La-
 rissenfes, Messenios, hinc ex Achaia existimate queri grauiora etiā
 acerbioraq; eos, quibus nocendi maiorem facultatem habuit. Nam
 quod ad ea attinet quae nobis obiecit: nisi gloria digna sunt, fateor
 ex defendi non posse. Rhegyum & Capuam, & Syracusas nobis ob-
 iecit. Rhegyū Pyrrhi bello legio à nobis, Rhegynis ipsis vt mittere-
 mus orantibus, in praesidium missa, urbem ad quam defendendam
 missa erat, per scelus possedit. comprobauimus ergo id facinus? an
 bello persecuti sceleratam legionem in potestatem nostram reda-
 ctam, tergo & ceruicibus poenas socijs pendere cum coegissemus,
 urbem, agros, suaque omnia cum libertate, legibusq; Rhegynis
 reddidimus? Syracusanis oppressis ab externis tyrannis, quā indi-
 gnus esset, cum tulissemus opem, & fatigati propē per triennium
 terra mariq; vrbe munitissima oppugnanda essemus: cum iam ipsi
 Syracusanis seruire tyrannis, quā capi à nobis mallent: captam
 ipsdem armis & liberatam urbem reddidimus. neq; inficias imus,
 Siciliam prouinciam nostram esse, & ciuitates quae in parte Car-
 thaginiensium fuerunt, & vno animo cum illis aduersus nos bel-
 lum gesserunt, stipendiarias nobis ac vectigales esse. quin contra,
 hac & vos, & omnes gentes scire volumus, pro merito cuiq; erga
 nos fortunam esse. An Campanorum poena, de qua neque ipsi qui-
 dem queri possunt, nos poeniteat? Hi homines, cum pro ijs bellum
 aduersus Samnites per annos propē septuaginta cum magnis no-
 stris cladibus gessissemus: ipsos foedere primū, deinde connubio,
 atque inde cognationibus, postremo ciuitate nobis coniunxisse-
 mus: tempore nostro aduerso primi omnium Italiae populorum,
 praesidio nostro foedere interfecto, ad Annibalem defecerunt: deinde
 indignati se obfideri à nobis, Annibalem ad oppugnandam Romam
 miserunt. Horum si neque vrbs ipsa, neque homo quiquam super-
 esse: quis durius quā pro merito ipsorum statutum indignari
 possit?

A possit? Plures sibi met ipsi conscientia scelerum mortem conscie-
 runt, quā à nobis supplicio affecti sint. ceteris ita oppidum, ita
 agros ademinimus, vt agrum locumq; ad habitandum daremus: vr-
 bem innoxiam stare incolumem pateremur: vt qui hodie videat
 eam, nullum oppugnatae captae ibi vestigium inueniat. Sed quid
 ego Capuam dico, cum Carthagini victa pacem ac libertatem de-
 derimus: magis illud est periculum, ne nimis facile victis ignosce-
 do, plures ob id ipsum ad experiendam aduersus nos fortunam belli
 incitemus. Hac pro nobis dicta sunt, hac aduersus Philippum, cuius
 domestica parricidia, & cognatorum amicorumq; cades, & libi-
 dinem inhumaniore propē quā crudelitate, vos, quo propio-
 B res Macedonia estis, melius nostis. Quod ad vos attinet Aetoli, nos
 pro vobis bellum suscepimus aduersus Philippū: vos sine nobis cum
 eo pacem fecistis. & forsitan dicatis, bello Punico occupatis nobis,
 coactos metu vos leges pacis ab eo qui tum plus poterat, accepisse.
 & nos cum alia maiora vrgerent, depositum à vobis bellum & ipsi
 omisimus. Nunc & nos deū benignitate Punico perfecto bello,
 totis viribus nostris in Macedoniam incubuimus: & vobis restituen-
 di vos in amicitiam societatemq; nostram fortuna oblata est: nisi
 perire cum Philippo, quā vincere cum Romanis mauultis. Hac
 dicta ab Romano cum essent, inclinatis omnium animis ad Roma-
 nos, Damocritus prator Aetolorum, pecunia vt fama est, ab rege
 C accepta, nihil aut huic aut illi parti assensus, rem magni discrimi-
 nis consilijs nullam esse tam inimicam quā celeritatem dixit,
 celerem enim poenitentiam, sed eandem seram atq; inutilem se-
 qui: cum praecipit a raptim consilia neque reuocari, neque in in-
 tegrum restitui possint. deliberationis autem eius, cuius ipse ma-
 turitatem expectandam putaret, tempus ita iam nunc statui pos-
 se, cum legibus cautum esset, ne de pace belloue, nisi in Panatolico
 & Pylacio concilio ageretur, decernerent extemplo, vt prator
 sine fraude, cum de bello aut de pace agere velit, aduocet conci-
 lium: & quod tum referatur decernaturq; vt perinde ius ratum
 que sit, ac si in Panatolico aut Pylaico concilio actum esset. Dimis-
 sis ita suspensa re legatis, egregie consultū genti aiebat. nam vtrius
 partis

partis melior fortuna belli esset, ad eius societate inclinaturus. Hac in concilio Aetolorum acta. Philippus impigre terra marique parabat bellum, nauales copias Demetriadem in Thessalia contrabebat: Attalum, Romanamque classem principio veris ab Aeginaratus moturos: nauibus maritimamque ora prefecit Heraclidem, quem & ante profecerat, ipse terrestres copias comparabat, magna se duo auxilia detraxisse Romanis credes: ex vna parte Aetolos, ex altera Dardanos, faucibus ad Pelagoniam a filio Perseo interclusis. Ab Coss. non parabatur, sed gerebatur iam bellum, per Dassaretiorum fines exercitum ducebat, frumentum quod ex hybernis extulerat integrum vehens, quod in usum militi satis esset, praebentibus agris, oppida vicique partim voluntate, partim metu se tradebant. quaedam vi expugnata, quaedam deserta, in montes propinquos refugientibus barbaris, inueniebantur. Ad Lingum statua posuit prope flumen Beuum, inde frumentatum circa horrea Dassaretiorum mittebat. Philippus consternata quidem omnia circa, pauoremque gentem hominum cernebat: sed parum gnarus quam partem petisset Coss. aliam equitum ad explorandum, quoniam hostes iter intendissent, misit. Idem error apud Coss. erat. mouisse ex hybernis regem sciebat, quam regionem petisset ignorans. is quoque speculatum miserat equites. Haec duo ale ex diuerso, cum diu incertis itineribus vagata per Dassaretios essent, tandem in vnu iter conuenerunt. neutros sefellit, ut fremitus procul hominum equorumque, ex auditu est, hostes appropinquare. itaque priusquam in conspectum venirent, equos armaque expedierant. nec mora, ubi primum hostem videre, concurrendi facta est. Fortem & numero & virtute, utpote lecti yrinque haud impares, aequis viribus per aliquot horas pugnarunt: fatigatio ipsorum equorumque, incerta victoria diremit praelium, Macedonum XL. equites, Romanorum quinque, & XXX. ceciderunt. Neque eo magis explorati quicquam in qua regione castra hostium essent, aut illi ad regem, aut hi ad Coss. retulerunt. per transfugas cognitum est: quos leuitas ingeniorum ad cognoscendas hostium res in omnibus bellis praebet. Philippus aliquid & ad ebaritatem suorum, & ut promptius pro eo periculum adirent, ratus profectum

facturum se, si equitum, qui ceciderant in expeditione, sepeliendorum curam habuisset, afferri eos in castra iussit, ut conspiceretur ab omnibus funeris honos. Nihil tam incertum, nec tam inestimabile est quam animi multitudinis. quod promptiores ad subeundam omnem dimicationem videbatur facturum, id metum pigritiamque incussit. nam qui hastis sagittisque, & rara lanceis vulnera facta viderent, cum Graecis Illyriisque pugnare assueti: posteaquam gladio Hispaniensi detruncata corpora brachij abscessis, aut tota ceruice defecta, diuisa a corpore capita patientiaque viscera, & foeditate aliam vulnerum viderunt: aduersus que tela, quosque viros pugnantem esset, pauidi vulgo cernebant. ipsum quoque regem terror cepit. nondum iusto praelio cum Romanis congressum, iraque reuocato filio praesidioque, quod in Pelagonia faucibus erat: ut ijs copiis suas aueret: Pleurato Dardanisque iter in Macedonia patefecit. Ipse cum XX. millibus peditum, quatuor millibus equitum, ducibus transfugis ad hostem profectus, paulo plus ducentis passibus a castris Romanis tumulum propinquum Athrae fossa ac vallo communiuit, ac subiecta cernens Romana castra, admiratus esse dicitur & vniuersam speciem castrorum, & descripta suis quoque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum interuallis: & negasse barbarorum ea castra vlli videri posse. Biduum Coss. & rex, alter alterius conatus expectantes, continuere suos intra vallum, tertio die Romanus omnes copias in aciem eduxit. Rex vero tam celerem aleant vniuersi certaminis timens, quadringentos Triballos (Illyriorum id sicut alio diximus loco, est genus) & Creteneses CCC. addito ijs peditibus pari numero equitum cum duce Athenagora vno ex purpuratis, ad laceffendos hostium equites misit. Ab Romanis cum aberat acies eorum paulo plus quingentos passus, velites & equitum duae ferme ale emissa, ut numero quoque eques pedesque hostem aquarent. Credidere regem genus pugnae cui assueuerant, fore, ut equites inuicem insequentes refugientesque nunc telus vterentur, nunc terga darent: Illyriorum velocitas ad excursiones, & impetus subitot usus esset: Creteneses in inuehentem se effuse hostem sagittas conijcerent. Turbauit hunc ordinem pugnandi non acrior quam

quàm pertinacior impetus Romanorum. nam haud secus quàm si tota acie dimicarent, & velites emissis hastis comminus gladijs rem gerebant: & equites, vt semel in hostem euecti sunt, stantibus equis partim exipsis equis, partim desilientes immiscentesq; se pedibus pugnabant. ita nec eques regius equiti par erat, insuetus ad stabilem pugna: nec pedes cōcursator & vagus & propè seminudus genere armorum veliti Romano parmam gladiumq; habenti, pariterq; & ad se tuendum, & ad hostem petendum armato. non tulerit aque dimicationem, nec alia re quàm velocitate tutantes se, in castra refugerunt. Vno deinde intermisso die, cum omnibus copijs equitum leuissq; armatura pugnaturus rex esset: nocte cetratos, quos peltastas vocant, loco opportuno inter binas castra in insidijs abdidit: praeceperatq; Athenagora & equitibus, vt si aperto pralio procederet res, vicerentur fortuna: sin minus, cedendo sensim ad insidiarum locum hostem pertraherent. & equitatus quidem cessit. duces cetrata cohortis, non satis expectato signo ante tempus excitatis suis, occasionem bene gerenda rei amiserunt. Romanus & aperto pralio victor, & tutus à fraude insidiarum, in castra sese recepit. Postero die omnibus copijs Cos. in aciem descendit, ante prima signa locatis elephantis. quo auxilio tum primum Romani, quia captos aliquot bello Punico habebant, vsi sunt. vbi latentem intra vallum sensit, exprobrans metum successit. Posteaquam ne tum quidem potestas pugnandi dabatur, quia ex tam propinquis stantijs parum tuta frumentatio erat, dispersos milites per agros equitibus extemplo inuasurus: octo ferme inde millia interuallo tutiorem frumentationem habiturus, castra ad Octolophum (id est loco nomen) mouit. Cum in propinquo agro frumentarentur Romani, primo rex intra vallum suos tenuit. vt cresceret simul & negligentia cum audacia hosti. vbi effusos vidit, cum omni equitatu & Cretensium auxiliarijs, quantum equitem velocissimi pedites cursu aquare poterant, citato profectus agmine, inter castra Romana & frumentatores constituit signa. inde copijs diuisis, partem ad consecretandos vagos frumentatores emisit, dato signo, ne quem viuū relinquerent, cum parte ipse sub-

stitit:

stitit: itinerasq; quibus ad castra recursum videbantur hostes, obse-
 A sedit. Iam passim cades ac fuga erat, necdum quisquam in castra
 Romana nuncius cladis peruenerat: quia refugientes in regiam
 stationem incidebant: & plures ab obsidentibus vias, quàm ab emis-
 sis ad cadem interficiebantur. tandè inter medias hostium stationes
 elapsi quidam trepidi tumultum magis quàm certum nuncium
 intulerunt castris. Consul equitibus iussis, quàm quisq; posset, opem
 ferre laborantibus, ipse legiones è castris educit, & agmine qua-
 drato ad hostem ducit. Dispersi equites per agros quidam aberrarunt,
 decepti clamoribus alijs ex alio existentibus loco. pars obuios
 habuerunt hostes. pluribus locis simul pugna cepit. Regia statio
 B atrocissimum pralium edebat. Nam & ipsa multitudinis equitum
 peditemq; propè iusta acies erat: et Romanorum, quia medium ob-
 sederat iter, plurimi in eam ferebantur. Eo quoq; superiores Macedones
 erant, quod & rex ipse hortator aderat: & Cretensium auxiliares
 multos ex improviso vulnerabant, conferti paratiq; in
 dispersos & effusos pugnantes. Quod à smodum in insequendo habuis-
 sent, non in presentis modo certaminis gloriam, sed in summum
 etiam belli profectum foret. nunc auuiditate cedis intemperantius
 C insecuti, in praegressas cum tribunis militum cohortes Romanas
 incidere. & fugiens eques vt primo signa suorum vidit, conuertit
 in effusum hostem equos: versaq; momento temporis fortuna pugna
 est, terga dantibus qui modo secuti erant. multi comminus con-
 gressi, multi fugientes interfecti: nec ferro tantum pericere, sed in
 paludes quidam cōiecti, profundo limo cum ipsis equis hausti sunt.
 Rex quoq; in periculo fuit. nam ruente saucio equo praeceps ad ter-
 ram datus, haud multum absuit quin iacens opprimeretur. salu-
 ti fuit eques, qui raprim ipse desiluit, pauidumq; regem in equum
 subiecit. ipse cum pedes aquare cursu fugientes non posset equi-
 tes, ab hostibus ad casum regis concitatis confossus perijt. Rex
 circumuectus paludes peruias inuiasq; trepida fuga, in castra tan-
 dem, iam desperantibus plerisq; incolumem euasurum, peruenit.
 Ducenti Macedonum equites eo pralio periere, centum ferme ca-
 pti, LXXX. admodum ornati equi, spolijs simul armorum re-
 latia

latis, abducti. Fuerunt qui hoc die regem temeritatis, consulem se-
 A gnitiae accusarent. nam & Philippo quiescendum fuisse, cum paucis
 diebus hostes exhausto circa omni agro ad vltimum inopia ventu-
 ros sciret: & consulem, cum equitatum hostium, leuemq; armatu-
 ram sudisset, ac propè regem ipsum capisset, protinus ad castra ho-
 stium ducere debuisset. nec enim mansuros ita percussos hostes
 fuisse, debellariq; momento temporis potuisse. Id dictu, quàm re, vt
 pleraq; facilius. nam si omnibus peditum quoq; copijs rex congreg-
 sus fuisset, forsitan inter tumultum, cum omnes victi, metusq; per-
 culsi ex pralio intra vallum, protinus inde superuadentem muni-
 menta victorem hostem fugerent, exui castris potuerit rex. cum
 vero integra copia peditum in castris mansissent, stationes ante
 portas, praesidiaq; disposita essent: quid nisi vt temeritatem regis
 effugere paulo antè secuti percussos equites imitaretur, profecisset?
 neq; enim ne regis quidem primum consilium, quo impetum in fru-
 mentatores palatos per agros fecit, reprehendendū foret, si modū
 prospera pugna imposuisset. Eo quoque minus est mirum tentasse
 eum fortunam, quod fame erat Pleuratum Dardanosq; ingenti-
 bus copijs profectos domo, iam in Macedoniam transcendisse, qui-
 bus si vndiq; circumuentus copijs foret, sedentem Romanum debel-
 laturum credi poterat. Itaque secundum duas aduersas equestreis
 pugnas multo minus tutam moram in iisdem stantijs fore Philip-
 pus ratus, cum abire inde, & fallere abiens hostem vellet: caducea-
 tore sub occasum solis ad consulem misso, qui inducias ad sepeliendos
 equites peteret frustratus hostem secunda vigilia, multis igni-
 bus per tota castra relictis, silenti agmine abiit. Corpus iam cura-
 bat Cos. cum venisse caduceatorem, & qui venisset, nunciatum est.
 Responso tantum dato, manè postero die fore copiam conuenien-
 di, id quod quaesitum erat, mox, dieiq; insequentis pars ad praecipien-
 dum iter Philippo data est. montes, quam viam non ingressurum
 graui agmine Romanum sciebat, petiit. Cos. prima luce caduceato-
 re datis inducijs dimisso, haud ita multo post abiisse hostem cum sen-
 sisset: ignarus quàm sequeretur, iisdem stantijs frumentando dies
 aliquot consumpsit. Stuberam deinde petiit, atq; ex Pelagonia fru-
 men-

A mentum quod in agris erat, conuexit. inde ad Pluinam est pro-
 gressus, nondum comperto quam regionem hostes petissent. Phi-
 lippus cum primò ad Bruanium statua habuisset: profectus inde
 transfuersis limitibus, terrorem praebuit subitū hosti. mouere ita-
 que ex Pluina Romani, & ad Ophagum flumen posuerunt ca-
 stra. Rex haud procul inde & ipse vallo super ripam amnis ducto
 (Erigonum incolae vocant) conседit. inde satis comperto Erduam
 petituros Romanos, ad occupandas angustias, ne superare hostes
 artus faucibus inclusum aditum possent, praesepit. ibi alia vallo,
 alia fossa, alia lapidum congerie, vt pro muro essent: alia arboribus
 obiectis, ita vt locus postulabat, aut materia suppeditabat, opere
 B permuniit, atq; (vt ipse rebatur) viam suapte natura difficilem,
 obiectis per omnes transitus operibus inexpugnabilem fecit. Erant
 pleraq; syluestria circa, incōmoda phalangi maximè Macedonum:
 quae, nisi vbi prae longis hastis velut vallū ante clypeos obiecit (quod
 vt fiat, libero campo opus est) nullius admodum vsus est. Thracas
 quoq; romphaeas, ingentis & ipsae longirudinis, inter obiectos vndi-
 que ramos impediēbat. Cretensium vna cohors non inutilis erat.
 sed ea quoq; ipsa, vt si quis impetum faceret, in patentem vulnere
 equum equitemq; sagittas conijcere poterat: ita aduersus scuta
 Romana nec ad traicendum satis magnā vim habebat, nec aperti
 quicquam erat quod peteret. Itaq; id vt vanum teli genus senserūt
 C esse: saxis passim tota valle iacentibus incessabant hostem. ea ma-
 iore cum sonitu quàm vulnere vllō pulsatio scutorum parumper
 succedentes Romanos tenuit. Deinde ijs quoque spretis, partim te-
 studine facta per aduersos vadunt hostes: partim breui circuitu
 cum in iugum collis euasissent, trepidos ex praesidijs stationibusq;
 Macedonas deturbant, & vt in locis impeditis difficili fuga, ple-
 rosque etiam obruncant. ita angustia minore certamine, quàm
 quod animis proposuerant, superata: & in Erduam peruentum:
 vbi peruasitatis passim agris, in Elimeam se recepit. inde impetum
 in Orestidem fecit, & oppidum Celetrum est aggressus in pesin-
 sula situm. lacus menia cingit, angustis faucibus vnum ex conti-
 nenti iter est. Primo situ ipso freti, clausis portis imperiū abnuere:

deinde postquam signa ferri, ac testudine succedi ad portam, ob-
 fessasq; fauces agrum hostium viderunt: priusquam experirentur
 certamen, metu in deditioem venerunt. Ab Celatro in Dassaretios
 processit, urbemq; Pelium vi cepit. seruitia inde cum cetera praeda
 abduxit, & libera capita sine precio dimisit, oppidumq; ijs reddi-
 dit, praesidio valido imposito. nam & sita opportunè urbs erat ad
 impetus in Macedoniam faciendos. Ita per agratis hostium agris
 consul in loca pacata ad Apolloniam, unde orsus bellum erat, copias
 reduxit. Philippum auerterant Aetoli, & Athamanes, & Darda-
 ni, & tot bella repente alia ex alijs locis exorta. Aduersus Darda-
 nos iam recipientes ex Macedonia sese, Athenagoram cum expedi-
 tis peditib; ac maiore parte equestris misit, iussu in iustria ab ter-
 go abeuntibus, & carpendo postremum agmen seigniores eos ad mo-
 uendos domo exercitus efficere. Aetolos Damocritus prator, qui
 mora ad decernendum bellum ad Naupactum auctor fuerat: idem
 proximo concilio ad arma conuerat; post famam equestris ad Octo-
 lophum pugna, Dardanorumq; & Pleurati cum Illyrijs transiit: in
 Macedonia, ad hac classis Romanae aduentum in Oreum, &
 super circumfusas tot Macedoniae gentes maritimam quoq; instan-
 tem obsidionem. Haec causa Damocritum Aetolosq; restituerant Ro-
 manis: & Aminandro rege Athamanum adiuncto profecti Cercini-
 um obsedere. Clauserant portas, incertum vi an voluntate, quia
 regium habebant praesidium. ceterum intra paucos dies captum
 est Cercinium, atq; incensum. qui super fuerant è magna clade, li-
 beri seruiq; inter ceteram praedam abducti. Is timor omnes qui
 circumolunt Boeum paludem, relictis urbibus montes coegit pete-
 re. Aetoli inopia praede inde auersi in Perræbiam ire pergunt, Cy-
 retias ibi vi capiunt, foedeq; diripiunt. qui Mallæam incolunt, vo-
 luntate in deditioem societatemq; accepti. Ex Perræbia Gomia-
 phos petendi Amiaander auctor erat (& imminet Athamanum
 huic urbi, videbaturq; expugnari sine magno certamine posse) Ae-
 toli campos Thessaliae opimos ad praedam petiere: sequente, quan-
 quam non probante Aminandro nec effusas populationes Aetolo-
 rum, nec castra quo fors turbasset loco sine vilo discrimine ac cura
 muni-

A muniendi posita. itaq; ne temeritas eorum negligentiaque sibi ac
 suis etiam cladis alicuius causa esset, cum campestribus locis subij-
 cientes eos castra Phecado urbi videret, ipse paulo plus quingento-
 rum passuum inde tumultum suis quamuis leui munimèto tutum,
 cepit. Cum Aetoli, nisi quod populabatur, vix meminisse videren-
 tur se in hostium agro esse, alij palati semiermes vagarentur, alij
 in castris sine stationibus per somnum vinumq; dies noctibus aqua-
 rent, Philippus inopinantibus aduenit. quem cum adesse refugien-
 tes ex agris quidam pauidi nunciassent, trepidare Damocritus, ca-
 teriq; duces, & erat fortè meridianum tempus, quo pleriq; graues
 cibo sopiti iacebant. excitare igitur alij alios, iubere arma cape-
 re, alios dimittere ad reuocandos qui palati per agros praedaban-
 tur. tantaq; trepidatio fuit, vt sine gladijs quidam equitum exi-
 rent, loricas pleriq; non induerent. ita raptim educti cum vniuersi
 sexcentorum agrè simul equites peditesq; numerum explessent,
 incidunt in regium equitatum, numero, armis, animisq; prestan-
 tem. itaque primo impetu fusi, vix tentato certamine turpi fuga
 reperunt castra. caesi captiq; quidam, quos equites ab agmine fugi-
 entium interclusere. Philippus suis iam vallo appropinquantibus
 recepti cani iussit, fatigatos enim equos virosq; non tam praelio,
 quam itinèri simul longitudine, simul prepropèra celeritate ha-
 bebant. itaq; turmatim equitas, inuicemq; manipulos leuis arma-
 tura aquatim ire & prandere iubet: alios in statione armatos reti-
 net, opperens agmen peditum, tardius ductum propter grauitatem
 armorum, quod ubi aduenit, & ipsis imperatum vt statutis signis,
 armisq; ante se positis, raptim cibum caperent: binis, ternisue sum-
 mum ex manipulis aquandi causa missis. interim eques cum leuis
 armatura paratus instructusq; stetit, si quid hostis moueret. Aetoli
 (iam enim & qua per agros multitudo sparsa fuerat, receperat se
 in castra) vt defensari munimenta, circa portas vallumq; armatos
 disponit, dum quietos hostes ipsi feroces extatò spectabat. postea
 quam mota signa Macedonum sunt, & succedere ad vallum para-
 ri atq; instructi coepere: omnes repente relictis stationibus, per auer-
 sam partem castrorum ad tumultum, ad castra Athamanum per fugiunt.

multi in hac quoq; tam trepida fuga capti caesiq; sunt Aetolorum. **A** Philippus, si satis diei superesset, no dubius, quin Athamanes quoq; exui castris potuissent: die per praeliū, deinde per direptionem castrorum absumpto, sub tumultu in proxima planicie cōfedit, prima luce insequentis diei hostem aggressurus. Sed Aetoli eodem pauore quo sua castra reliquerant, nocte proxima dispersi fugerunt. Maxime vsui fuit Aminander, quo duce Athamanes itinerum periti summis montibus per calles ignotos sequentib; eos hostibus in Aetoliam perduxerunt. non ita multos in dispersa fuga error intulit in Macedonum equites, quos luce prima Philippus, ut desertū tumultum vidit, ad carpendum hostiū agmen misit. Per eos dies **E** Athenagoras regius praefectus Dardanos recipientes se in fines adeptus, **B** postremū agmen primū turbavit. dein posteaquam Dardani conuersis signis direxere aciem, aqua pugna iusto praelio erat, vbi rursus procedere Dardani capiissent: equite **E** leui armatura regij nullum talis auxiliij genus habentes Dardanos, oneratos immobilibus armis vexabant, **E** loca ipsa adiuuabāt. Occisi perpauci sunt, plures vulnerati, captus nemo: quia non excedunt temere ordinibus suis, sed confertim **E** pugnant, **E** cedunt. Ita damna Romano accepta bello, duabus per opportunas expeditiones coercitis gentibus, restituerat Philippus incepto sorti, non prospero solum euentu. Minuit deinde ei forte oblata res hostium Aetolorū numerum. Scopas princeps gentis ab Alexandria magno cum pondere auri ab **C** rege Ptolemaeo missus, sex millia peditum, **E** equites mercede conductos Aegyptum auexit. nec ex iuuentute Aetolorum quenquam reliquisset, ni Damocritus nunc belli quod instaret, nunc futura solitudinis admonens (incertum cura gentis, an ut aduerfaretur Scopae, parum donis cultus) partem iuniorū castigando domi continuisset. Hac ea astate ab Romanis Philippoq; gesta erant. **C**lassis a Corcyra eiusdem principis astate cum L. Apustio legato praefecta, Malea superata, circa Scyllaeum agri Hermionici Attalo regi coniuncta est. Tum verò Atheniensium ciuitas, cui odio in Philippum per metum iam diu moderata erat, id omne in auxiliij praesentis spem effundit. Nec vnquam ibi desunt lingua prompta ad plebem

A plebem concitandam, quod genus cum in omnibus liberis ciuitatibus tum praecipue Athenis, vbi oratio plurimum pollet, fauore multitudinis alitur. Rogationem extemplo tulerunt, plebesq; sciuit, vt Philippi statua, imagines omnes, nominaq; earum, item maiorum eius virilis ac muliebris sexus omnium tollerentur delerenturq; dies festi, sacra, sacerdotes, quae ipsius maiorūmque eius honoris causa instituti essent, omnia profanarentur. loca quoq; in quibus positum aliquid inscriptumque honoris eius causa fuisset, detestabilia esse: neque in ijs quicquam postea poni dedicarique placere eorum quae in loco puro poni dedicarique fas esset. sacerdotes publicos, quoriscunque pro populo Atheniensi, socijsq; **E** exercitibus, **E** classibus eorum precarentur, toties detestari atque execrari Philippum, liberos eius, regnumq; terrestres, naualesq; copias, Macedonum genus omne, nomenq; additum decreto, si quis quid postea quod ad notam ignominiamque Philippi pertineret, ferret, id omne populum Atheniensem iussurum: si quis contra ignominiam, proue honore eius dixisset, fecissetue, qui occidisset eum, iure caesurū. postremū inclusum, vt omnia quae aduersus Pisisstratidas decreta quondam erant, eadem in Philippo seruariantur. Athenienses quidem literis, verbisq; quibus solus valent, bellum aduersus Philippum gerebant. Attalus Romaniq; **C** cum Pyraeum primū ab Hermione petissent: paucos ibi morati dies, oneratiq; aequè immodicis ad honores sociorū, ac quae in iram aduersus hostem fuerant, Atheniensium decretis, nauigant a Pyraeo Andrum. **E** cum in portu quem Gaureleon vocant, consitissent, missis, qui tentarent oppidanorum animos, si volunt ate tradere urbem quam vim experiri mallent: postquam praesidio regio arcem teneri, nec se potestatis suae esse respondebant: expositis copijs, omniq; apparatu urbium expugnandarum, diuersis partibus rex **E** legatus Romanus ad urbem subeunt. Plus aliquanto Graecos Romana signa, armaq; non antè visa, animiq; militum tam promptè succedentium muro, terruere, itaque fuga extemplo in arcem facta est, vrbe hostes potiti. **E** in arce cum biduum loci se magis quam armorum fiducia tenuissent: tertio die pacis ipsi praesidiumq;

fidiumque, ut cum singulis vestimentis Delium Bœotia transueberentur. Ea ab Romanis regi Attalo concessa: prædam ornamentaque urbis ipsi auexerunt. Attalus, ne desertam haberet insulam, & Macedonum ferè omnibus, & quibusdam Andriorum ut manerent, persuasit. postea & ab Dalio, qui ex pacto transuecti eò fuerant: promissus regis cum desiderium quoque patria facilius ad credendum inclinaret animos, reuocati. Ab Andro Cythnum traiecerunt. ibi dies aliquot oppugnanda urbe nequicquam absumpti, & quia vix operapracium erat, abscessere. Ad Prasias (continentis Attica is locus est) Issæorum XX. lembi classis Romanorum adiuncti sunt. ij missi ad populandos Carystiorum agros. cætera classis Gerastum, nobilem Eubœæ portum, dum à Carysto Issæ redirent, tenuit. inde omnes velis in altum datis, maris medio præter Scyrum insulam Icum peruenere. ibi paucos dies sæsiente Borea retenti, vbi prima tranquillitas data est, Sciathum traicere vastatum urbem, direptamque nuper à Philippo. Per agros palati milites, frumentum, & si qua alia vsui esse ad vesendum poterant, ad naues retulere. præda nec erat quicquam, nec meruerant Græci cur diriperentur. Inde Casandream petentes primò ad Mendin, maritimum ciuitatis eius vicum, tenere. inde cum superato promontorio ad ipsa mœnia urbis circumagere classem vellent, saua coorta tempestate propè obruti fluctibus, dispersi magna ex parte amissis armamentis in terram effugerunt. Omen quoque ea maritima tempestas ad rem terra gerendam fuit. nam collectis in vnum nauibus, expositisque copijs aggressi urbem, cum multis vulneribus repulsi (& erat validum ibi regium præsidium) irrito incæpto regressi Canastrum Pallenes traiecere. inde superato Toronæ promontorio, nauigantes Acantiam petiere, ibi primò ager vastatus, deinde ipsa urbs vi capta ac direpta. nec vltra progressi (iam enim & graues præda naues habebant) retro vnde venerant, Sciathum, & ab Sciatho Eubœam repetunt. Ibi relicta classe, decem nauibus expeditis sinum

Malia-

A Maliacum intrauere ad colloquendum cum Aetolis de ratione gerendi belli. Sipyrrhicas Aetolus princeps legationis eius fuit, qui ad communicanda consilia Heracleam cum rege & cum Romano legato venit. Petitum ex fœdere ab Attalo est, ut mille milites præstaret. tantum enim numerum bellum gerentibus aduersus Philippum debebat. Id negatum Aetolis, quòd illi quoque grauati prius essent ad populandam Macedoniam exire, quo tempore Philippo circa Pergamum vrente sacra profanaque, abstrahere eum inde respectu rerum suarum potuissent. Ita Aetoli cum spe magis, Romanis omnia pollicentibus, quam cum auxilio dimissi. Apustius cum Attalo ad classem redijt. inde de consultari de Oreo oppugnando coeptum. Valida ea ciuitas & mœnibus, & quia antè fuerat tentata, firmo erat præsidio. Coniunxerant se ijs post expugnationem Andri cum præfecto Agefimbrotico XX. Rhodia naues, tecta omnes. eam classem in stationem ad Zelasiam miserunt (Istius id super Demetriadem promontorium est præopportune obiectum) ut si quid inde mouerent Macedonum naues, in præsidio essent. Heracles præfectus regius classem ibi tenebat, magis per occasionem si quam negligentia hostium dedisset, quàm aperta vi quicquam ausurus: Oreum diuersi Romani & rex Attalus oppugnabant: Romani à maritima arce, regij aduersus vallem inter duas iacentem arces, quæ & muro interseptæ urbs est. & ut loca diuersa,

C sic dispari modo etiam oppugnabant: Romani testudinibus, & vineis, & ariete admouendo muris: regij balistis, catapultisque, & alio omni genere tormentorum telu ingerentes, & pondere ingenti saxa iaciebant: & cuniculos, & quicquid aliud priore oppugnatione expertum profuerat. Cæterum non plures tantum Macedones quàm antè tuebantur urbem, sed etiam præsentioribus animis, & castigationibus regis in admissa culpa, & simul minarum, simul promissionum insaturum memores: ita ut parum in expugnatione celeri spei esset. Interim & aliud agi posse ratum legatus, relicto quot satis videbatur ad opera perficienda, traicit in proxima cõtinentis: Larissamque, non illam in Thessalia nobilem vr-

CCC 4 hem,

bem, sed alteram quam Cremaſten vocant, subito aduentu, prater
 arcem, cepit. Attalus quoq; Aegleon, nihil minus quam tale
 quicquam, in alterius oppugnatione vrbis timentibus, oppreſſit.
 Et iam cum opera in effectu erant circa Oreum, tum praſidium
 quod intus erat, labore aſiduo, vigilijs diurnis pariter nocturnisq;
 & vulneribus conſectum. muri quoq; pars ariete incuſſo ſubruta
 multis iam locis prociderat. perq; apertum ruina iter nocte Ro-
 mani, quodq; ſuper portum eſt, in arcem perruperunt. Attalus lu-
 ce prima, ſigna ex arce dato ab Romanis, & ipſe vrbem inuaſit,
 ſtratis magna ex parte muris: praſidium, oppidaniq; in alteram
 arcem perſugere: vnde biduo poſt deditio facta. vrbis regi, captiua
 corpora Romanis ceſſere. Iam autumnale aequinoctium inſtabat, B
 & eſt ſinus Euboicus quem Cala vocant, ſuſpectus nautis, itaq; an-
 te hyemales motus euadere cupientes, Pyraeum, vnde proſecti ad
 bellum erant, repetunt. Apuſtius triginta nauibus ibi relictis, ſu-
 per Maleam nauigat Corcyram, regem ſpaciū initorum Cere-
 ris, vt ſacris intereſſet, tenuit. ſecundum initia & ipſe in Aſiam
 ſe recepit. Ageſimbroto & Rhodjs domum remiſſu. Hac ea aſtate
 terra mariq; aduerſus Philippum ſociosq; eius a conſule & legato
 Romanis, adiuuantibus rege Attalo & Rhodjs geſta. Conſul alter
 C. Aurelius ad conſectum bellum cum in prouinciā veniſſet, haud
 clam tulit iram aduerſus pratorem, quod abſente ſe rem geſiſſet,
 miſſo igitur eo in Hetruriam, ipſe in agrum hoſtium legiones indu-
 xit: populandoq; cum prada maiore quam gloria bellum geſit. L.
 Furius, ſimul quod in Hetruria nihil erat rei quod gereret: ſimul
 Gallico triumpho imminens, quem abſente conſule irato atq; in-
 uidente facilius impetrari poſſe ratus, Romam inopinatum cum ve-
 niſſet, ſenatum in ade Bellona habuit: expoſitisq; rebus geſtis, vt
 triumphanti ſibi in vrbem inuehi liceret, petit. Apud magnam par-
 tem ſenatus, & magnitudine rerum geſtarum valebat, & gratia,
 maiores natu negabant triumphum, & quod alieno exercitu rem
 geſiſſet, & quod prouinciā reliquiſſet auuiditate rapiendi per oc-
 ſionem triumphi. id verò eū nullo exemplo feciſſe. conſulares pra-
 cipue expectandum fuiſſe conſulem dicebant. potuiſſe enim caſtris
 prope

A prope vrbem poſitis, tutanda colonia, ita vt acie non decerneret,
 in aduentum eius rem extrahere. & quod prator non feciſſet, ſe-
 natui faciendum eſſe. conſulem expectarent. vbi coram diſceptan-
 tes conſulem & pratorem audiſſent, verius de cauſa exiſtimatu-
 ros eſſe. Magna pars ſenatus nihil prater res geſtas, & an in ma-
 giſtratu ſuiſq; auſpicijſ geſiſſet, cenſebant ſpectare ſenatum de-
 bere. Ex duabus colonijs, quae velut clauſtra ad cohibendos Gal-
 licos tumultus oppoſita fuiſſent, cum vna direpta & incenſa eſ-
 ſet, traiecturumq; id incendium velut ex continentibus teſtis in
 alteram tam propinquam coloniam eſſet, quid tandem pratori
 faciendum fuiſſet? nam ſi ſine conſule geri nihil oportuerit, aut ſe-
 B natum peccaſſet, qui exercitum pratori dederit (potuiſſe enim, ſi
 non cum pratoris, ſed conſulis exercitu rem geri voluerit, ita fini-
 re S. C. ne per pratorem, ſed per conſulem gereretur) aut conſu-
 lem, qui non cum exercitum ex Hetruria tranſire in Galliam in-
 ſiſſet, ipſe Arimini occuſerit, vt bello intereſſet, quod ſine eo ge-
 riſſas non eſſet. Non expectare belli tempora moras & dilatio-
 nes imperatorum. & pugnandum eſſe interdum, non quia velis
 ſed quia hoſtis cogat: pugnam ipſam, euentumq; pugna ſpectari
 oportere. ſiſos, caſosq; hoſteis: caſtra capta ac direpta, coloniam
 liberatam obſidione, alterius colonia captiuos recuperatos, re-
 ſtitutosq; ſuis, debellatum vno pralio eſſe. non homines tantum ea
 C victoria laetatos, ſed dijs quoq; immortalibus per triduum supplica-
 tiones habitas, quod bene ac ſeliciter, non quod male ac temere re-
 ſpublica à L. Furio pratore geſta eſſet. data ſatò etiam quodā Fu-
 ria genti Gallica bella. Huius generis orationibus ipſius amicorum
 quae victa eſt praſentis gratia pratoris, abſentis conſulis maietas:
 triumphumq; frequentes L. Furio decreuerunt. Triumphauit de
 Gallis in magiſtratu L. Furius prator. In ararium tulit trecenta
 viginti millia aëris, argenti C L. XX. millia pondo. neq; captiui vli-
 li ante currum ducti: neque ſpolia praelata, neq; milites ſecuti.
 omnia, prater victoriam, penes conſulem eſſe apparebat. Ludi de
 inde à P. Cornelio Scipione, quos conſul in Africa vouerat, magno
 apparatu facti. Et de agris militum eius decretum, vt quot quiſq;

V. C. eorum annos in Hispania aut in Africa militasset, in singulos annos bina iugera acciperet . . eum agrum decemviri assignarent. Triumviri inde creati ad supplendum Venusinis colonorum numerum, quod bello Annibalis attenuata vires eius colonie erant: C. Terentius Varro, T. Quintius Flaminius, P. Cornelius Cn. F. Scipio, y colonos Venusiam adscriperant. Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconsul Hispaniam obtinebat, magnum hostium exercitum in agro Sedetano fudit. quindecim millia Hispanorum eo pralio dicuntur caesa, signa militaria capta octo & LXX. C. Aurelius cos. cum ex provincia Romam comitorum causa venisset, non id quod animis praeceperat, quæstus est, non expectatum se absentatu, neq; disceptandi cum pratore consuli potestatem factam: sed ita triumphum decreuisse senatum, ut nullius, nisi eius qui triumphaturus esset, haud eorum qui bello interfuissent, verba audiret, maiores ideo instituisse ut legati, Tr. mil. centuriones, milites deniq; triumpho adessent, ut virtutes rerum gestarum eius cui tantus bonus haberetur, publicè viderentur, eoque ex eo exercitu qui cum Gallis pugnaverit, si non militem, lixam saltem fuisse, quem percunctari posset senatus, quid veri prator vaniue referret? Comitibus deinde diem indicit, quibus creati sunt consules L. Cornelius Lentulus, P. Villius Tappulus. Praetores inde facti L. Quintius Flaminius, L. Valerius Flaccus, & L. Villius Tappulus, C. Babius Pamphilus. Annona quoq; eo anno peruilis fuit, frumenti vim magnam ex Africa aduectam adiles curules M. Claudius Marcellus, & Sex. Aelius Patrus binis aris in modios populo diuiserunt: & ludos Romanos magno apparatu fecerunt: diem unum instaurarunt: signa aenea quinq; ex multatitio argento in arario posuerunt. Plebeyi ludi ab adilibus L. Terentio Massaliota, & C. Babio Pamphilo quem pratorem designauerant, ter toti instaurati. Et ludi funebres eo anno per quadriuum in foro, mortis M. Valerij Leuini causa à P. & M. filijs eius facti: & munus gladiatorium datum ab ijs paria quinq; & viginti pugnarunt. M. Aurelius Cotta decemuir sacrorum mortuus: in eius locum M. Acilius Glabrio successit, Comitibus adiles curules creati sunt fortè ambo,

que

qui statim accipere magistratum non possent. nam C. Cornelius Cethegus absens creatus erat, cum Hispaniam obtineret provinciam: C. Valerius Flaccus, quem presentem creauerant, quia flamen Dialis erat, iurare in leges non poterat: magistratum autem plus quinq; dies, nisi qui iurasset in leges non licebat gerere. Petente Flacco ut legibus solueretur, senatus decreuit, ut si adilis qui proficiuraret, arbitratiu consulum daret: consules si eis videretur, cum tribunis plebis agerent, uti ad plebè ferrent. Datus qui iuraret pro fratre, L. Valerius Flaccus prator designatus. tribuni ad plebem tulerunt, plebesq; scivit, ut perinde esset, ac si ipse adilis iurasset. Et de altero adile plebiscitum est factum, rogantibus tribunis, quos duos in Hispaniam cum imperio ad exercitus ire iuberent, ut C. Cornelius adilis curulis ad magistratum gerendum veniret, & L. Manlius Acidinus decederet de provincia multos post annos. plebes Cn. Cornelio Lentulo, & L. Stertino proconsulibus imperium esse in Hispania iussit.

DECADIS QVARTAE LIB. II.

EPITOME.

Complura prodigia ex diuersis regionibus nuntianta referuntur: inter quæ in Macedonia in puppi longæ nauis lauream esse natam. T. Quintius Flaminius cos. aduersus Philippum feliciter pugnavit in faucibus Epiri: fugatumq; coegit in regnum reuerti. Ipse Thessaliam, quæ est vicina Macedonia: focijs Aetolis, & Athamanibus, vexauit. L. Quintius Flaminius consulis frater nauali pralio, Attalo rege, & Rhodijs adiuuantibus, Eubœam, & maritimam oram cepit. Acchæi in amicitiam recepti sunt. Coniuratio feruorum facta de soluendis Carthaginienibus obsidibus oppressa est. Prætorum numerus ampliatus est: ut feni crearentur. Cornel. Cethegus Cos. Gallos Insuabres pralio fudit. Cū Lacedæmonijs, & tyranno eorū Nabide amicitia iuncta est. Præterea expugnationes vrbium in Macedonia referuntur.

CON-

ONSVLES pratoresq; cum Idibus Martijs magistratum inissent, prouincias sortiti sunt. L. Lentulo Italia, P. Villio Macedonia pratoribus, L. Quintio vrba, C. Babio Ariminu, L. Valerio Sicilia L. Villio Sardinia euenit. Lentulus cos. nouas legiones scribere iussus: Villius à P. Sulpitio exercitum accipere in supplementum eius quantum militum videretur vt scriberet, ipsi permissum. Pratori Babio legiones quas C. Aurelius cos. habuisset, ita decreta, vt retineret eas donec consul nouo cum exercitu succederet in Gallia vbi is venisset, omnes milites ex auctorati domum dimitterentur, prater quinq; millia socium. hu obtineri circa Ariminum prouinciam satis esse, prorogato imperio pratoribus prioris anni: Cn. Sergio, vt militibus qui in Hispania, Sicilia, Sardinia stipendia per multos annos fecissent, agrum assignandum curaret: Q. Minutio, vt in Brutijs idem de coniurationibus quaestiones, quas prator cum fide curaq; exercuisset, perficeret: & eos quos sacrilegi compertos in vincula Romam misisset, Locros mitteret ad supplicium: quaeq; sublata ex delubro Prosepina essent, reponenda cum piaculis curaret. Ferae Latinae pontificu decreto instauratae sunt, quod legati ab Ardea questi in senatu erant, sibi in monte Albano Latinis carnem, vt assolet, datam non esse. Ab Sueffa nunciatum est, duas portas, quodq; inter eas muri erat, de caelo tactum. & Formiani legati, adem Iouis: item Ostienses, adem Iouis: & Veliterni, Apollinis & Sangi ades: & in Hercules ade capillum enatum. & ex Brutijs ab Q. Minutio propratore scriptum, equuleum cum quinq; pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus natos esse. inde à P. Sulpitio proconsule ex Macedonia litterae allatae, in quibus inter cetera scriptum erat. lauream in puppi nauis longe enatam. Priorum prodigiorum causa senatus censuerat, vt consul maioribus hostijs quibus dijs videretur, sacrificaret. ob hoc vnum prodigium aruspices in senatum vocati, atq; ex responso eorum supplicatio populo in diem vnum edicta, & ad omnia puluinaria res diuina facta. Carthaginienscs eo anno argentum in stipendium impositum priuam Romam aduexerunt, id quia probum non esse quaestores re-

NUM-

ciauerant, experientibusq; pars quarta decocta erat, pecunia Romana mutua sumpta a interuentum argenti suppleuerunt. Petentibus deinde, vt si iam videretur senatui, obfides sibi redderentur: centum redditi obfides. de ceteris, si in fide permanerent, spes facta. Petentibus iisdem: qui non reddebantur obfides, vt ab Norba vbi parum commodè essent, aliud traducerentur, concessum vt Signiam & Ferentinum transirent. Gaditanis item petentibus remissum ne praefectus Gades mitteretur, aduersus quos ijs in fidem populi quod Rom. venientibus cum L. Martio Septimio conuenisset. Et Narniensium legatis querentibus ad numerum sibi colonos non esse, & immistos quosdam non sui generis pro colonis se gerere; earum rerum causatrium viros creare L. Cornelius cos. iussus: creati P. & Sex. Aelij (Patis fuit ambobus cognomen) & C. Cornelius Lentulus. Quod Narniensibus datum erat, vt colonorum numerus augetur, id Cossani petentes non impetraverunt. Rebus qua Roma agenda erant perfectis, consules in prouinciis profecti. P. Villium in Macedonia cum venisset, atrox seditio militum iam ante irritata, nec satis in principio compressa, ex cepit. XXX. ea militum fue re, quae ex Africa post deuictu Annibale in Siciliam, inde anno serè post in Macedoniae provoluntarijs transportata erat. id voluntate factu negabant. ab tribunis recusantes in naues impositos. sed vt cuncti seu inuita seu suscepta foret militia, & eam exhausta, & sine aliqua militandi fieri aequum esse. multis annis sese Italiam non vidisse, consensisse sub armis in Sicilia, Africa, Macedonia: confectos iam se labore & opere, ex angues tot acceptis vulneribus esse. Consul causam postulanda missionis probabilem, si modestè peteretur, videri dixit, seditionis nec eam, nec vllam aliam satis iustam causam esse. itaq; si manere ad signa, & dicto parere velint, se de missione eorum ad senatum scripturum. modestia facilius quam pertinacia quod velint imperatores. T. baumacos eo tempore Philippus summa vi oppugnabat aggeribus, vineisq;: & iam arietem muris admoturus erat. ceterum incepto abstinere eum coegit subitus Aetolorum aduentus, qui Archidamo duce inter custodias Macedoniae munitia ingreffi, nec die nec nocte sinem vllum erumpendi

NUM

nunc in stationes, nunc in opera Macedonum faciebant. & aliud a
 bat eos natura ipsa loci. namque Taumaci à Pylis, sinuque Maliaco per
 Lamiam cuncti, loco alto siti sunt. ipsis faucibus immenētes, quam
 Cœlen vocant: Thessaliaque transeunt confragosa loca, implica-
 tasque flexibus vallium vias. vbi ventum ad hanc urbem est, repente
 velut maris vasti, sic immensa panditur planities, vt subiectos cam-
 pos terminare oculis haud facile queas. ab eo miraculo **Thaumaci**
 appellati. nec altitudine solū tuta vrbs, sed quod saxo vndique ab-
 sisso rupibus imposita est. Hac difficultates, & quod haud satis
 dignum tanti laboris periculi que precium erat, vt absisteret in ce-
 pto Philippus, effecerunt. hyems quoque iam instabat, cum inde
 abscessit. & in Macedoniam in hyberna copias reduxit. Ibi ceteri
 quidem data quantacunque quiete temporis, simul animos, corpo-
 raque remiserant: Philippum, quantum ab assiduū laboribus iti-
 nerum pugnarūque laxauerat animum, tanto magis intentum
 in vniuersum euentum belli cura angunt: non hostes modo timentem,
 qui terra marique vrgebant, sed nunc sociorum, nunc etiam
 popularium animos, ne & illi ad spem amicitia Romanorum de-
 ficerent, & Macedonas ipsos cupido nouandi res caperet. itaque
 & in Achaiam legatos misit, simul qui iusurandum (ita enim pe-
 pigerant quot annis iuratuos in verba Philippi) exigerent: simul
 qui redderent Achaïs Orchomenon, & Heream, & Triphyliam:
 Eleis Alipherum contententibus, nunquam eam urbem fuisse ex
 Triphyliā, sed sibi debere restitui: quia vna esset ex his que ad
 cōsundendam Megalopolim ex concilio Arcadum contributa fo-
 rent. Et cum Achaïs quidem per hæc societatem firmabant. Mace-
 donum animos sibi conciliauit cum Heraclide, nam cum eum ma-
 xima inuidia sibi esse, cerneret, multis criminibus oneratum in
 vincula comiecit, ingenti popularium gaudio. Bellum, si quando
 vnquam antè aliās, cum magna cura apparauit, exercuitque in
 armis & Macedonas & mercenarios milites, principiōque ve-
 ris cum Athenagora omnia externa auxilia, quodque leuis arma-
 turæ erat, in Chaoniam per Epirum ad occupandas, que ad
 Antigoniam fauces sunt, (Sthena vocant Græci) misit. ipse post
 paucis

diebus grauiore secutus agmine, cum situm omnem regionis aspe-
 xisset: maxime idoneum ad muniendum locum credidit esse
 præter amnem Aoum. Is inter montes, quorum alterum Aero-
 pum alterum Asnaum incola vocant, angusta valle fluit, iter exi-
 guum super ripam præbens. Asnaum Athenagoram cum leui ar-
 matura tenere ac communire iubet: ipse in Aeropo posuit castra.
 quæ abscessisse rupes erant, statio paucorum armatorum tenebat.
 quæ minus tuta erant, alia fossia, alia vallis, alia turribus munie-
 bat. magna tormentorum etiam vis, vt missilibus procul arceret
 hostem, idoneis locis dispositæ est. tabernaculum regium pro vallo
 in conspecto maxime tumulo, vt terrorem hostibus, suisque spem ex-
 fiducia faceret, posuit. Consul per Charopum Epirotum cer-
 tior factus, quos saltus cum exercitu infedisset rex, & ipse cum Cor-
 eyra, hybernasset, vere primo in continentem traheatus ad ho-
 stem ducere pergit. quinque millia ferme ab regis castris cum
 abesset, loco munito relictis legionibus, ipse cum expeditis pro-
 gressus ad speculanda loca, postero die consilium habuit, virum per
 inessum ab hoste saltum, quanquam labor ingens periculumque pro-
 poneretur, transitum tentaret: an eodem itinere, quo priore an-
 no Sulpitius Macedoniam intrauerat, circumduceret copias. Hoc
 consilium per multos dies agitati nuncius venit, T. Quintium
 consulem factum, sortitumque prouinciam Macedoniam, maturato
 itinere iam Corcyram traiecisse. Valerius Anxias intrasse saltum
 Villium tradit, quia recto itinere nequirit, omnibus à rege in se-
 fis, secutum vallem, per quam mediam fertur Aous amnis: pontem
 raptim factum in ripam in qua erant castra regia, transgressum
 acie conflixisse: suum fugatumque regem, castris exutum. XXI.
 millia hostium eo pralio cæsa, capti duo millia & ducentos, &
 signa militaria centum XXXII. equos CCXX. adent
 etiam Ioui in eo pralio votam, si res prosperè gesta esset. Ca-
 ceteri Græci Latini que auctores, quorum quidem ego legi anna-
 les, nihil memorabile à Villio actum, integrumque bellum insequen-
 tem consulem T. Quintium accepisse tradunt. Dum hæc in
 Macedonia geruntur, Consul alter L. Lentulus, qui Roma sub-

V. C. stiterat, comitia censoribus creandis habuit. multis claris petentibus viris, creati censores P. Cornelius Scipio Africanus, & P. Aelius Patus. Hi magna inter se concordia & senatum sine ullius nota legerunt: & portoria venalium Capuae, Puteolisq; item castrorum portorium, quo in loco nunc oppidum est, fruendum locarunt: colonosq; ed trecentos (is enim numerus finitus ab senatu erat) adscripserunt, & sub Tifaris Capuae agrum vendiderunt. Sub idem tempus L. Manlius Acidinus ex Hispania decedens, prohibitus à M. Porcio Lecca tribuno plebis, ne ouans rediret, cum ab senatu impetrasset, priuatus urbem ingrediens M C C. pondo argenti, XXX. pondo ferme auri in ararium tulit. Eodem anno C. Babius Pamphilus, qui ab C. Aurelio consule anni prioris provinciam Galliam acceperat, temere ingressus Gallorum Insubrium fines, prope cum toto exercitu est circumuentus. supra sex millia & sexcentos milites amisit. tanta ex eo bello, quod iam timeri desiderat, clades accepta est. Eares L. Lentulum consulem ab vrbe exiit, qui ut in provinciam venit plenam tumultus, trepido exercitu accepto, prætorem multis probris increpitum provincia decedere, atq; abire Romam insit. neq; ipse consul memorabile quicquam gessit, comitorum causa Romam reuocatus, que ipsa per M. Fulvium & M. Curium tribunos plebis impediabantur: quod T. Quintium Flaminiu consularium ex quaestura petere non patiebantur. Iam adilitatem, praturamq; fastidiri: nec per honorum gradus documentum sui dantes nobiles homines tendere ad consularium, sed transcendendo media, summa imis continuare. Res ex campestri certamine in senatum venit. Patres censuerunt, qui honorem quem sibi capere per leges liceret, peteret: in eo populo creandi quem velit, potestatem fieri aequum esse. In autoritate 556. patrū fuere tribuni. Creati C O S. Sex. Aelius Patus, & T. Quintius Flaminius. Inde prætorum comitia habita. creati L. Cornelius Merula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato, C. Heluius, qui adiles plebis fuerant. Ab ijs ludi plebej instaurati. & epulum Iouis fuit ludorum causa. Et ab adilibus curulibus C. Valerio Flacco flamine Diali, & C. Cornelio Cethego ludi Rom. magno apparati

A ratu facti. Ser. Sulpitius, & L. Galba pontifices eo anno mortui sunt. in eorum locum M. Aemilius Lepidus, & Cn. Cornelius Scipio pontifices successi sunt. Sex. Aelius Patus, T. Quintius Flaminius consules magistratu inito senatum in Capitolio cum habuissent, decreuerunt Patres, ut provincias Macedoniam atq; Italiam consules compararent inter se, sortirenturue, utri eorum Macedonia euenisset, in supplementum legionum tria millia militum Romanorum scriberet, & C C C. equites: item sociorum Latini nominis quing; millia peditum, quingentes equites. alteri consuli nouus omnis exercitus decretus. L. Lentulo prioris anni consuli prorogatum imperium est: vetitusq; aut ipse provincia decedere prius, aut veterem exercitum deducere, quam cum legionibus nouis consul uenisset. Sortiti consules provincias. Aelio Italia, Quintio Macedonia euenit. Prætores, L. Cornelius Merula urbanam, M. Claudius Siciliam, M. Porcius Sardiniam, C. Heluius Galliam est sortitus. Delectus inde haberi est ceptus. nam præter consulares exercitus prætores quoq; iussi scribere milites erant. Marcello in Siciliam quatuor millia peditū sociū Latini nominis, & C C C. equites: Catoni in Sardiniam ex eodem genere militum tria millia peditum, C C. equites: ita ut hi prætores ambo cum in provincias uenissent, veteres dimitterent pedites equitesq;. Attali deinde regis legatos in senatum consules introduxerunt. Hi regem C classe sua, copijsq; omnibus terra mariq; Romanam rem iurare, quæq; imperarent Romani consules, impigre atque obedienter ad eam diem fecisse cum exposuissent: uereri dixerunt, ne id præstare ei per Antiochum regem ultra non liceret. vacuum namq; præsidij naualibus terrestribusq; regnum Attali Antiochum inuasisset. itaq; Attalum orare P. C. si sua classe, suaq; opera utri ad Macedonicum bellum uellent, mitterent ipsi præsidium ad regnum eius tutandum: si id nolent, ipsum ad sua defendenda cum classe ac reliquis copijs redire paterentur. Senatus legatis ita responderi iussit, quod rex Attalus classe copijsq; alijs duces Romanos inuisset, id gratū senatui esse. auxilia nec ipsos missuros Attalo aduersus Antiochum socium & amicum populi Romani nec Attali auxilia retenturos

tenturos vltra quam regi commodum esset. Semper populum Romanum alienis rebus arbitrio alieno usum. & principium & finem in potestate ipsorum qui ope sua velint adiutos Romanos, esse. Legatos ad Antiochum missuros qui nuncient, Attali, nauiumque eius & militum opera aduersus Philippum communem hostem vti populum Romanum, gratum cum facturum senatui, si regno Attali abstineat, belloque absistat. equum esse socios & amicos populi Romani reges inter se quoque ipsos pacem seruare, Consulem T. Quintium, ita habitum delectu, ut eos fere legeret, qui in Hispania aut Africa meruissent spectata virtute milites, properantem in prouinciis, prodigia nunciata, atque eorum procuratio Romae retinuerunt. De caelo taeta erant, via publica Veijs, forum & ades Iouis Lanuuij, Hercules ades Ardea, Capua murus, & turres, & ades qua Alba dicitur, caelum ardere visum erat Arretij, terra Velitris trium iugerum spacio caeuerna ingenti defederat. Suesse Aurunca nunciabant agnum cum duobus capitibus natum, & Sinuesse porcum humano capite. Eorum prodigiorum causa supplicatio unum diem habita, & consules rebus diuinis operam dederunt: placatisque dijs profecti in prouincias sunt. Aelius cum C. Heluio pretore in Galliam, exercitumque ab L. Lentulo acceptum, quem dimittere debebat, praetori tradidit, ipse nouis legionibus quas secum adduxerat, bellum gesturus: neque memorabilis rei quicquam gefit. Es T. Quintius alter Cof. maturius, quam priores soliti erant Cof. a Brundisio cum transmiffisset, Corcyram tenuit cum octo millibus peditum, equitibus octingentis. a Corcyra in proxima Epiri quinquere mi traiecit, & in castra Romana magnis itineribus contendit. inde Villio dimisso paucos moratus dies: dum se copia a Corcyra assequerentur, consilium habuit, vtrum recto itinere per castra hostium viam facere conaretur: an ne tentata quidem re tanti laboris ac periculi, per Dassaretios potius Lingum tuto circuitu Macedoniam intraret. viciffetque ea sententia, ni timuiffet ne cum a mari longius recessiffet, misso e manibus hoste, si (quod antea fecerat) solitudinibus hyluisque se tutari rex voluiffet, sine villo effectu estas extraheretur. vtcunque esset igitur, illo ipso tam iniquo loco aggredi hostem placuit. sed magis fieri id placebat,

cebat, quam quo modo id fieret, satis expediebat: diesque XL sine villo conatu sedentes in conspectu hostium absumpserant. inde spedita Philippo est per Epirotarum gentem tentanda pacis. habitoque concilio delecti ad eam rem agendam Pausanias prator, & Alexander magister equitum, consulem & regem, vbi in arctissimas ripas Aous cogitur amnis, in colloquium adduxerunt. Summa postulatorum consulis erat, praesidia ex ciuitatibus rex deduceret: his quorum agros vrbesque populatus esset, redderet res quae comparerent, ceterorum a quo arbitrio aestimatio fieret. Philippus aliam aliarum ciuitatum conditionem esse respondit. quas ipse capiffet, eas liberaturum. quae sibi tradita a maioribus essent, earum hereditaria ac iusta possessione non excessurum. si quas quereretur belli clades ea ciuitates, cum quibus bellatum foret, arbitrio quo velent populorum cum quibus pax vtriusque fuiffet se usurum. Consul nihil ad id quidem arbitrio aut iudice opus esse dicere. cui enim non apparere, ab eo qui prior arma intuliffet, iniuriam ortam? nec Philippum ab vllis bello lacesitum, priorem vim omnibus fecisse. Inde cum ageretur, quae ciuitates liberae essent, Thessalos primos omnium nominauit consul. ad id vero adeo accensus indignatione est rex, ut exclamaret, Quid victo grauius imperares T. Quinti? atque ita se ex colloquio proripuit. & temperatum egre est, quin missilibus, quia dirempti medio amue fuerant, pugnam inter se consererent. Postero die per excursiones ab stationibus primo in planitie satis ad id patienti multa leuia commissa praelia sunt: deinde recipientibus se regis in arcta & confragosa loca, auditate accensertaminis eo quoque Romani penetrauerunt. pro his ordo, & militaris disciplina, & genus armorum erat, aptum praelium gerentibus: pro hoste loca, & cacapulta balistaque, in omnibus prope rupibus quasi in muris disposita. multis hinc atque illinc vulneribus acceptis, cum etiam ut in praelio iusto, aliquot cecidissent, nox pugna finem fecit. Cum in hoc statu res esset, pastor quidam Charopo principe Epirotarum missus deducitur ad consulem. is se in eo saltu qui regis tunc oneratus castris erat, armentum pascere ait, omnes montium eorum anfractus callesque nosse. si secum aliquot mittere velit, non iniquo nec

perdifficili aditu supra caput hostium deducturum. hac, Charopus a renunciarum iubet, ita crederet, ut sua potius omnia, quam illius potestatis essent. Cum magis vellet credere quam auderet cōsul, mistumq; gaudium ac metu animum gereret, auctoritate motus Charopi, experiri spem oblatā statuit. & ut auerteret rem a suspitione, biduo insequenti laceffere hostē, dispositis ab omni parte copijs, succedentibusq; integris in locū defessorū, nō destitit. quatuor millia inde lecta peditum, & CCC. equites tribuno militum tradit; equites, quoad loca patiātur ducere iubet. vbi ad inuia equiti ventum sit, in planitie aliqua locari equitatū. pedites quā dux monstraret viam, ire: vbi, ut polliceatur, super caput hostiū peruentum sit, fumo dare signum: nec ante clamorem tollere, quā ab se signo accepto pugnam ceptam arbitrari posset. nocte itinera fieri iubet (& pernox fortē luna erat) interdū cibi quietisq; sumeret tempus. ducem promissis ingentibus oneratum, si fides extet, vincitum tamen tribuno tradit. His copijs ita dimissis, eo intentius Romanus vndique instat capere stationes. Interim die tertio cum verticem quem petierant, Romani capisse, ac tenere se fumo significarent: tum verò trifariam diuisis copijs, consul valle media cum militum robore succedit, cornua dextra laeuāq; admouet castris. nec segnius hostes obuiam eunt. & dum auuiditate certaminis prouecti extra munitiones pugnant, haud paulo superior est Romanus miles & virtute & scientia & armorū genere. Posteaquam multis vulneratis interfectisq; recepere se regij in loca aut munimento aut natura tuta, verterat periculum in Romanos, temerē in loca iniqua, nec faciles ad receptū angustias progressos. neq; impunita temeritate inde recepissent sese, ni clamor primū a tergo auditus, dein pugna etiam cepta amentes repentino terrore regios fecisset. Pars in fugā effusi sunt. pars quia magis locus fugae deerat, quā quod animi satis esset ad pugna, cum substitissent ab hoste & a fronte & a tergo vrgente circumuenti sunt. Deleri totus exercitus potuit, si fugientes persecuti victores essent: sed equitē angustia locorumq; asperitas, peditum armorum grauitas impedit. Rex primō effuse ac sine respectu fugit: dein quinq; millium spaciū progressus, cum

ex

A ex iniquitate locorum, id quod erat, suspicatus esset sequi non posse hostem, substitit in tumulo quodam, dimisitq; suos per omnia iuga vallesq;, qui palatos in vnum colligerent. Non plus duobus millibus hominum amissis, cetera omnis multitudo, velut signum aliquod secuta, in vnum cum conuenisset, frequenti agmine petunt Thessaliam. Romani quoad tutū fuit insecuti, cadentes, spoliantesq; caesos, castra regia, etiam sine defensoribus difficili aditu, diripiunt: atq; ea nocte in suis castris manserunt. Postero die consul per ipsas angustias, quā se inter valles flumen insinuat, hostē sequitur. Rex primo die ad castra Pyrrhi peruenit. locus quem ita vocant, est in Triphylia terra Melotidis. inde postero die ingenti itinere agnibus (& metus vrgebat) in montem Lingon perrexit. Ipsi montes Epiri sunt, interiecti Macedonia, Thessaliaq;: latus quod vergit in Thessaliam, oriens spectat, septentrio a Macedonia obijcitur. vestiti frequentibus syluis sunt, iuga summa campos patentes, aquasq; perennes habent. Ibi stantius rex per aliquot dies habitus, fluctuatus animo est, vtrum protinus in regnum se reciperet, an reuerti in Thessaliā praeferet. inclinauit sententia, suū in Thessaliam agmen dimitteret. Tricamq; proximis limitibus petit: inde obuias vrbes raptim peragrauit. homines qui sequi possent, sedibus excibat, oppida incendebat, rerum suarum quas possent, ferendarum secum dominis ius fiebat, cetera militis praeda erat. nec quod ab hoste crudelius pati possent, reliqui quicquam fuit, quam quae ab socijs patiebantur. Hac etiam facienti Philippo acerba erant, sedē terra mox futura hostiū corpora saltem eripere sociorum volebat. ita euastata sunt oppida, Phacium, Iresia, Euhydrium, Eretria, Palapharus. Pheras cum peteret, exclusus, quia res egebat mora si expugnare vellet, nec tempus erat: omisso incepto, in Macedoniam transcendit. nam etiā Aetolos appropinquare fama erat. qui auditio praelio quod circa amnem Aoum factum erat, proximis prius euastatis circa Sperchias & Macra (quam vocant) comen, transgressi inde in Thessaliam, Cymines & Angeas primo impetu potiti sunt. a Metropoli dum vastant agros, eō cursu oppidanorum ad tuēdam moenia facto, repulsi sunt. Callithera inde aggressi, si mi-

lem impetum oppidanorum pertinacius sustinuerunt: compulsiq; ^A intra moenia qui eruperant, contenti ea victoria, quia spes nulla admodum expugnandi erat, abcesserunt. Theuma inde & Calathana vicis expugnant, diripiuntq;. Acharras per deditioem receperunt. Xynia simili metu à cultoribus desertæ sunt. Hoc sedibus suis extorret agmen in praesidium incidit, quod Athamanum, quod tutior frumentatio esset, ducebatur. incondita inermisq; multitudo, mista imbelli turba, ab armatis caesa est. Xynia deserta diripiuntur. Cyphara inde Aetolis capiunt, opportunè Dolopia imminens castellum. Hac raptim intra paucos dies ab Aetolis gesta. Nec Aminander atq; Athamanes post famam prosperæ pugnae Romanorum quieuerunt. Caterum Aminander quia suo militi parum fidebat, petito ab ^B consule medico praesidio, cum Gomphos peteret: oppidum protinus nomine Phocæ, situm inter Gophos, faucesq; angustas, quæ ab Athaniam Thessaliam dirimunt, vi cepit. inde Gophos adortus, & per aliquot dies summa vi urbem tuentes, cum scalas ad moenia erexisset eodem metu perpulit ad deditioem. Hac deditio Gomphorum ingentem terrorem Thessaliam intulit. deditio deinceps sese, qui Argenta, quiq; Pherinum, & Thimarum, & Lisinas, & Stimonem, & Lampsum habent, aliaq; castella iuxta ignobilia. Dum Athamanes Aetolique summoto Macedonum metu, in aliena victoria suam pradam faciunt: Thessaliamq; à tribus simul exercitibus, incerta quem hostem, quemve socium crederet, vastatur: consul fau- ^C cibus, quas fuga hostium aperuerat, in regionem Epiri transgressus, et si probe scit cui parti, Charopo principe excepto, Epirotæ fauissent: tamen quia ab satis faciendi quoque cura imperata enixe facere videt: ex praesenti eos potius quam ex praeerito aestimat habitu, & ipsa facilitate venia animos eorum in posterum conciliat. Missis deinde nuncijs Corcyram, ut onerariae naues in sinum venirent Ambracium: ipse progressus modicis itineribus, quarto die in monte Cercetico posuit castra, eodem Aminandro cum suis auxilijs accito, non tam virium eius egens, quam ut duces in Thessaliam haberet. ab eodem consilio & plerique Epirotarum voluntarij inser auxilia accepti. Primam urbium Thessaliam Phaleriam est ^{aggres-}

^A aggressas. duo millia Macedonum in praesidio habebat: qui primo summa vi resisterunt, quantum arma, quantum moenia tueri poterant. sed oppugnatio continua non die, non nocte remissa, cum consul in eo verti crederet ceterorum Thessalorum animos, si primi vim Romanam non sustinuisent, vicit pertinaciam Macedonum. Capta Phaleria, legati à Metropoli & à Piera dederunt vrbes venerunt. venia eisdem petentibus datur. Phaleria incensa ac direpta est. Inde Aeginium petit. quem locum cum vel modico praesidio tutum, ac propè inexpugnabilem vidisset, paucis in stationem proximam telis coniectis, ad Gomphorum regionem agmen vertit. digressusq; in campos Thessaliam, cum iam omnia exercitui deessent, quia Epirotarum pepercerat agris: explorato ante, utrum Leucadem, an sinum Ambracium oneraria tenuissent, frumentatum Ambraciam inuicem cohortes misit. & est iter à Gomphis Ambracium sicut impeditum ac difficile, ita spacio per breui. intra paucos itaq; dies, transuectus à mari commeatibus. repleta omni rerum copia sunt castra. Inde ad Rhagen est profectus. Decem ferme millia à Larissa abest: ex Perræbia oriundi sunt: sita est vrbs super Peneum amnem. Nihil trepidare Thessaliam ad primum aduentum Romanorum. Et Philippus sicut in Thessaliam ipse progredi non audebat, ita intra Tempestatius positus, ut quisq; locus ab hoste tentabatur, praesidia per occasiones summitteret. ^C Sub idem ferè tempus quo consul aduersus Philippum primum in Epiri faucibus castra posuit: & L. Quintius frater consulis, cui classis cura, maritimaq; orae imperium mandatū ab senatu erat, cum duabus quinqueremibus Corcyram transuectus: postquam profectam inde classem audivit, nihil morandum ratus, cum ad Zannam insulam affectus esset, dimisso L. Apustio, cui successerat: tarde inde ad Maleam trahendis plerumq; remulco natibus, quæ cum commeatu sequebantur, peruenit. A Malea, iussis ceteris quantum maxime possent maturatè sequi, ipse tribus quinqueremibus expeditis Piræcum præcepit, accepitq; naues ibi relictas ab L. Apustio legato ad praesidium Athenarum. Eodem tempore duæ ex Asia classis profectæ, una cum Attalo rege (eæ quatuor & viginti quin-

queremes erant (Rhodia altera XX. nauium testarum. Aegefim-
 brotus praerat. haec circa Andrum insulam classes coniunctae. Euboea
 inde exiguo distantem fretum traiecerunt. Carystiorum primum
 agros vastarunt: deinde ubi Carystus praesidio a Chalcide raptim
 misso firmata visa est, ad Eretriam accesserunt. Eodem & L. Quinti-
 tius cum his nauibus, quae Piraei fuerant, Attali regis aduentu au-
 dito venit, iussitque, ut quae ex sua classe venissent naues, Euboeam
 peterent. Eretria summa vi oppugnabatur: nam & trium iuncta
 rum classium naues omnis generis tormenta machinasque, ad vr-
 bium excidia secum portabant: & agri affatim materiae praebe-
 bant ad noua molienda opera. Oppidani primo haud impigre tue-
 bantur moenia: deinde fessi vulneratique, aliquot, cum & muri
 partem enersam operibus hostium cernerent, ad deditiorem incli-
 narunt. sed praesidium erat Macedonum, quos non minus quam
 Romanos metuebant: et Philocles regius praefectus a Chalcide nun-
 cios mittebat, se in tempore assuturum, si sustinerent obsidionem.
 Hac mixta metu spes ultra quam vellent aut quam possent, trahere
 eos tempus cogebat. deinde posteaquam Philoclem repulsum,
 trepidantemque, refugisse Chalcidem acceperunt: oratores exem-
 plo ad Attalum, veniam fidemque eius petentes, miserunt. Dum in
 spem pacis intenti segnius munera belli obeunt, & ea modo parte
 qua murus dirutus erat, caeteris neglectis, stationes armatas oppo-
 nunt: Quintius noctu ab ea parte quae minimè suspecta erat, im-
 petu facto, scalis urbem capit. oppidanorum omnis multitudo cum
 coniugibus ac liberis in arcem confugit: deinde in deditiorem ve-
 nit. pecuniae, aurique, & argenti haud sanè multum fuit: signa, tabu-
 lae praesca artis, ornamentaque eius generis plura, quam pro vrbis ma-
 gnitudine aut opibus caeteris inuenta. Carystus inde repetita. vnde,
 priusquam è nauibus copia exponeretur, omnis multitudo vrbe
 deserta in arcem confugit. inde ad fidem ab Romano petendam o-
 ratores mittunt. oppidanis exemplo vita ac libertas concessa est:
 Macedonibus trecenti nummi in capita statutum est praecium, &
 ut armis traditis abirent. hac summa redempti in Boeotiam inermes
 traieci. Nauales copia duabus claris vrbibus Euboeae intra dies
 paucos

A paucos captis circumuecta Sunium Attica terra promontorium,
 Cenchreas Corinthiorum emporium petierunt. Consul interim
 omnium spe longiorem atrociorisque oppugnationem habuit: &
 ea, quae minimum credidisset, resistebant hostes. nam omnem labo-
 rem in muro diruendo crediderat fore: si aditum armatis in urbem
 patefecisset, fugam inde, eademque hostium fore, qualis captus vrbi-
 bus fieri solet. caeterum posteaquam parte muri arietibus decussa
 per ipsas ruinas transcenderunt in urbem armati, illud princi-
 pium velut noui atque integri laboris fuit. nam Macedones qui in
 praesidio erant, & multi & delecti, gloriam etiam egregiam rati,
 si armis potius & virtute, quam moribus urbem tuerentur. con-
 B ferti pluribus introitus ordinibus acie firmata, cum transcendere
 ruinas sensissent Romanos, per impeditum ac difficilem ad rece-
 ptum locum expulerunt. Id consul egre passus, nec eam ignomi-
 nam ad vnus modò expugnandam moram vrbis, sed ad summam
 vniuersi belli pertinere ratus, quod ex momentis paruorum ple-
 runque rerum penderet: purgato loco qui strage semirutum muri cumu-
 latus erat, turrim ingentis altitudinis, magnam vim armatorum
 multiplici tabulato portantem, promouit: & cohortes inuicem
 sub signis, quae cuneum Macedonum (phalangem ipsi vocant) si
 possent, vi perumperent, emittebat. Sed ad loca angusta, haud late
 patente interuallo diruti muri, genus armorum pugnaque hosti-
 C aprius erat. ubi conferti hastas ingentis longitudinis praese Macedo-
 nes obiecissent, velut in constructam densitate clypeorum testu-
 dinem, Romani pilis nequicquam emissis, cum strinxissent gla-
 dios: neque congregari propius, neque praecidere hastas poterant: & si
 quam incidissent aut praefregissent, hastile fragmento ipso acuto,
 inter spicula integrarum hastarum velut vallum explebat. ad hoc
 & muri pars adhuc integra vtraque tuta praestabat latera: nec ex
 longo spacio aut cedendum, aut impetus faciendus erat: quae res
 turbare ordines solet. accessit etiam fortuita res ad animos eorum
 firmandos. nam cum turris per aggerem parum densati soli age-
 retur, rota vna in altiore orbitam depressa, ita turrim inclina-
 uit, ut speciem ruentis hostibus, trepidationemque, in sanam superstan-

tribus armatis præbuerit. Cum parum quicquam succederet, consul minime æquo animo comparationem militum generis armorum fieri patiebatur: simul nec maturam expugnandi spem, nec rationem, procul à mari, & in euastatis belli cladibus locis hybernandi vllam cernebat. itaque relicta obsidione, quia nullus in tota Acarnania atq; Aetolia ora portus erat, qui simul & omnes onerarias quæ commeatum exercitui portabant, caperet: & tecta ad hybernandum legionibus præberet: Anticyra in Phocide in Corinthium versa sinum ad id opportunissimè sita visa: quia nec procul Thessalia, hostiumque locis abibant: & ex aduerso Peloponnesum exiguo maris spacio diuisam, ab tergo Aetoliam Acarnaniamq; ab lateribus Locridem ac Bœotiam habebant. Phocidis primo impetu Panopeam sine certamine cepit. Anticyra haud multum in oppugnando præbuit moræ. Ambrysus inde Hyampolisq; recepta. Daulis, quia in tumulo excelso sita est: nec scalis nec operibus capi poterat. laceffendo misilibus eos qui in præsidio erant, cum ad excursiones eliciissent: refugiendo inuicem, insequendoq; & leuibus sine effectû certaminibus, eò negligentia & contemptus adduxerunt, vt cum refugientibus in portam permisti impetum Romani facerent. & alia ignobilia castella Phocidis terrore magis quàm armis in potestatem venerunt. Elatia clausit portas, nec nisi vi cogerebantur, recepturi mœnibus videbantur aut ducẽ aut exercitum Romanũ. Elatia obsidenti consuli rei maioris spes affulsit, Achæorum gentem ab societate regia ad Romanam amicitiam auertendi. Cycliadem principem factionis ad Philippum trahentium res expulerant. Aristhenus, qui Romanis gentem iungi volebat, prætor erat. Classis Romana cum Attalo & Rhodijs Cenchræis stabat, parabantq; communi omnes consilio Corinthum oppugnare. Optimum igitur ratus est, priusquam eam rem aggresserentur, legatos ad gentem Achæorum mitti: pollicentes, si ab rege ad Romanos defecissent, Corinthum ijs contributuros in antiquum gentis concilium. Authore consule legati à fratre eius L. Quintio, & Attalo, & Rhodijs, & Atheniensibus ad Achæos missi. Sicyone datum ijs est consilium. Erat autem non admodum simplex habitus animo-

rum

rum inter Achæos terrebat eos Lacedæmonius, gratis & assiduus hostis: horrebant Romana arma: Macedonum beneficijs & veteribus & recentibus obligati erant: regem ipsum suspectum habebant: pro eius crudelitate perfidiaq; ex ijs quæ tum ad tẽpus faceret, astimantes, grauiorem post bellum dominum futurum cernebant. neque solum quid in senatu quisq; ciuitatis suæ, aut in communibus concilijs gentis pro sententia dicerent, ignorabant: sed ne ijs quidem secum cogitantibus, quid vellent, aut quid optarent, satis constabat. Ad homines ita incertos introductis legatis potestas dicendi facta est. Romanus primũ legatus L. Calpurnius, deinde Attali regis legati, post eos Rhodijs differuerunt. Philippus deinde legatis dicendi potestas facta est. postremi Athenienses, vt refererent Macedonum dicta, audiri sunt. ij ferè atrocissimè in regem, quia nulli nec plura, nec tam acerba passi erant, inuecti sunt. Et illa quidem cõcio sub occasum solis, tot legatorũ perpetuis orationibus die absumpto, dimissa est. Postero die aduocatur concilium: vbi cum per præconem, sicut Græcis mos est, suadendi, si quis vellet, potestas à magistratibus facta esset: nec quisquam prodiret: diu silentium aliorum alios inuentum fuit. neq; mirum, si quibus sua sponte volutantibus res inter se pugnantibus obtorpuerant quodammodo animi: eos orationes quoq; insuper turbauerat, vtring; quæ difficilia essent, promendo, admonendoq; per totum diem habitæ. Tandem Aristenus prætor Achæorum, ne tacitum conciliũ dimitteret: Vbi, inquit, illa certamina animorum Achæi sunt, quibus in conuiujs & circulis, cum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperatis? nunc in concilio ad eam rem vnam indicto, cum legatorum vtring; verba audieritis, cum referant magistratus, cum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. si non cura communis salutis, ne studia quidem, quæ in hanc aut illam partem animos vestros inclinauerunt, vocem cuiquam possunt exprimere? cum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisque aut velit, aut optimum putet, nunc occasionem esse, priusquam quicquam decernamus. vbi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè difflicuerit, pro bono atque vtili foredere

11 *scdere defendendum. Hæc adhortatio pratoris non modò quen-*
 12 *quam vnum elicuit ad suadendum: sed ne fremitum quidem, aut*
 13 *murmur concionis tantæ, ex tot populis congregatæ, mouit. Tū Ari-*
 14 *sthenus prator rursus: Non magis consilium nobis principes Acha-*
 15 *rum deest, quam lingua, sed suo quisq; periculo in commune con-*
 16 *sultum non vult: forsitan ego quoq; tacerem, si priuatus essem. nūc*
 17 *prator video, aut nō dandum concilium legatis fuisse, aut inde sine*
 18 *responso eos dimittendos non esse. respondere autem nisi ex vestro*
 19 *decreto qui possunt? et quando nemo vestrum, qui in hoc concilium*
 20 *aduocati estis, pro sententia quicquam dicere vult, aut audet: ora-*
 21 *tiones legatorum hesternò die dictas pro sententijs percensuimus,*
 22 *perinde ac non postulauerint quæ è re sua essent, sed suaserint quæ*
 23 *nobis censerent vtilia esse. Romani Rhodijq; & Attalus societatem*
 24 *amicitiamq; nostram petunt, & in bello quod aduersus Philippum*
 25 *gerunt, se à nobis adiuuari equum censent. Philippus societatis se-*
 26 *cum admonet, & iurifurandi: & modo postulat, vt secum stemus,*
 27 *modò ne intersumus armis, contentum ait se esse. Nulline venit in*
 28 *mentem, cur qui nondum socij sunt, plus petunt, quàm socius? Non*
 29 *fit hoc neq; modestia Philippi, neq; impudentia Romanorum. Achæi*
 30 *portus & dant fiduciam postulantibus, & demunt. Philippi pra-*
 31 *ter legatum videmus nihil. Romana classis ad Cenchreas stat, vrbium*
 32 *Eubœæ spolia præ se ferens: consulem, legionesq; eius exiguo maris*
 33 *spacio disiunctas Phocidem ac Locridem peruagantes videmus. Mi-*
 34 *ramini cur diffidenter Cleomedon legatus Philippi, vt pro rege ar-*
 35 *ma caperemus aduersus Romanos, modò egerit? qui si ex eodem sc-*
 36 *dere ac iure iurãdo, cuius nobis religio inijciebat, rogemus eum,*
 37 *vt nos Philippus & ab Nabide ac Lacedæmonijs, & ab Romanis de-*
 38 *ferat: non modò præsidium quo nos tueatur, sed ne quid respon-*
 39 *deat quidem nobis, sit inuenturus: non hercle magis quàm ipse Phi-*
 40 *lippus priore anno, qui pollicendo se aduersus Nabidem bellum ge-*
 41 *sturum, cum tentasset nostram iuuentutem hinc in Eubœam ex-*
 42 *trahere: posteaquam nos neque decernere id sibi præsidium, neque*
 43 *velle illigari Romano bello vidit, oblitus societatis eius, quam nunc*
 44 *inest, vastandos depopulandosq; Nabidi ac Lacedæmonijs reli-*
 45 *quit.*

A *quit. Ac mihi quidem minimè conueniens inter se oratio Cleome-*
 1 *donis visa est. Eleuabat Romanum bellum, euentumq; eius eun-*
 2 *dem fore, qui prioris belli, quod cum Philippo gesserint, dicebat.*
 3 *Cur igitur nostrum ille auxilium absens petit potius, quàm pra-*
 4 *sens nos veteres socios simul ab Nabide ac Romanis tueatur? nos di-*
 5 *co? quid ita passus est Eretria Carystumq; capi? quid ita tot Thes-*
 6 *salia vrbes? quid ita Locridem, Phocidemq;? quid ita nunc Ela-*
 7 *tiam oppugnari patitur? cur excessit faucibus Epiri, claustrisq; il-*
 8 *lis inexpugnabilibus super Aoum amnem, aut vi, aut metu, aut vo-*
 9 *luntate? relictog; quem insidebat saltu, penitus in regnum abiit? Si*
 10 *potest, quin & socij sibi consulant? si metu, nobis quoq; ignoscat ti-*
 11 *mentibus si victus armis cessit. Achæi nos arma Romana sustinebi-*
 12 *mus Cleomedon, quæ vos Macedones non sustinuisistis? An tibi po-*
 13 *tius credamus, Romanos non maioribus copijs, nec viribus nunc bel-*
 14 *lum gerere, quàm antea gesserint, potius quàm res ipsas intuea-*
 15 *mur? Aetolos tum classe adiuuerunt, nec ducq; consulari, nec exerci-*
 16 *tu bellum gesserunt, sociorū Philippi maritima vrbes in terrore ac*
 17 *tumultu erant, mediterranea aded tuta ab Romanis armis fue-*
 18 *runt, vt Philippus Aetolos nequicquam opem Romanorum implo-*
 19 *rantes depopularetur. nunc autem defuncti bello Punico Romani,*
 20 *quod per sexdecim annos velut intra viscera Italia tolerauerunt:*
 21 *non præsidium Aetolis bellantibus miserunt, sed ipsi duces belli ar-*
 22 *ma terra mariq; simul Macedonia intrulerunt. tertius iam consul*
 23 *summa vi gerit bellum. Sulpitius in ipsa Macedonia congressus, su-*
 24 *dit fugauitq; regem, partem opulentissimam regni eius depopula-*
 25 *tus. nunc Quintius tenentem claustra Epiri, natura loci, munimē-*
 26 *tis, exercituq; fretum, castris exciuit: fugientem in Thesaliam perse-*
 27 *cutus, præsidia regia, sociasq; eius vrbes propè in conspectu regis ip-*
 28 *sius expugnauit. Ne sint vera quæ Athenienses modò legati de cru-*
 29 *delitate, auaritia, & libidine regis dixerunt: nihil ad nos perti-*
 30 *neant quæ in terra Attica scelera insuperos inferosq; deos sint ad-*
 31 *missa: multo minus, quàm quæ Elauntij, Abydeniq; qui procul àno-*
 32 *bis absunt, passi sunt: nostrorum ipsi vulnerum, si vultis, obliuiscā-*

» mur: cades, direptionesq; bonorum Messenae in media Peloponneso
 » factas, & hospitem Cyparissia Garitenem contra ius omne ac fas
 » inter epulas propè ipsas occisum, & Aratum patrem filiumq; Sicyo-
 » nios, cum senem infelicem parentem etiam appellare solitus esset,
 » interfectos: filij etiam uxorem libidinis causa in Macedoniam a-
 » sportatam: cetera supra virginum matronarumq; obliuioni den-
 » tur, ne sint cum Philippo res, cuius crudelitas metu obmutuistis
 » omnes (nam qua alia tacendi aduocatus in conciliū causa est) cum
 » Antigono mitissimo ac iustissimo rege & de nobis omnibus optime
 » merito existimemus disceptationem esse: num id postularet face-
 » re nos, quod tum fieri non posset, Peninsula est Peloponnesus, an-
 » gustis isthmi faucibus continenti adherens, nulli apertior atque op-
 » portunior quam nauali bello, si centum tecta naues, & quinquaginta
 » leuiiores aperta, & triginta Issaici lembi maritimam oram
 » vastare, & expositas propè in ipsis litoribus vrbes cœperint oppu-
 » gnare, in mediterraneas scilicet nos vrbes recipiemus? tanquam
 » non intestino, & harente ipsis visceribus vramur bello, cum ter-
 » ra Nabii & Lacedaemonij, mari Romana classis vrgebunt: vnde re-
 » giam societatem, & praesidium Macedonum imploremus? an ipsi no-
 » stris armis ab hoste Romano tutabimur vrbes qua oppugnabuntur?
 » egregiè enim Dymas priore bello sumus tutati. Satis exemplorum
 » nobis aliena clades praebent, ne quaramus quemadmodum ceteris
 » exemplo simus. nolite, quia vltro Romani petunt amicitiam, id
 » quod optandum vobis ac summa ope petendum erat, fastidire. me-
 » tu enim videlicet cōpulsus in aliena terra, quia sub vmbra auxiliij ve-
 » stri latere volunt, in societatem vestram confugiunt, vt portubus
 » vestris recipiantur, vt commeatibus vtantur. Mare in potestate ha-
 » bent: terras quas unq; adeunt, ex tempore ditionis sua faciunt.
 » quod rogant, cogere possunt. quia pepercisse volunt, commit-
 » tere vos cur pereatis, non patiuntur. Nam quod Cleomedon
 » modo tanquam mediam & tutissimam vobis viam consilij, vt
 » quiesceretis, abstineret isq; armis ostendebat: ea non media, sed
 » nulla via est. etenim praeterquam quod aut accipienda, aut asper-
 » nanda vobis Romana societas est: quid aliud quam nusquam gra-
 » tia sta-

» tia stabili, velut qui euentum expectauerimus, vt fortuna appli-
 » caremus nostra consilia: prada victoris erimus? Nolite, si quod om-
 » nibus votis petendum erat, vltro offertur, fastidire. non quemad-
 » modum hodie vtrunq; vobis licet, sic semper liciturum est. nec sepe,
 » nec diu eadem occasio erit. Liberare vos à Philippo iam diu magis
 » votis quam armis audatis. sine vestro labore & periculo, qui vos in
 » libertatem vindicarent, cum magnis classibus exercitibusq; mare
 » traicerunt. hos si socios aspernamini, vix sana mentis estis. sed aut
 » socios, aut hostes habeatis oportet. Secundum orationem pratoris
 » murmur ortum aliorum cum assensu, aliorum inclementer assen-
 » tientes increpantium: & iam non singuli tantum, sed populi vni-
 » uersi inter se altercabantur: tum inter magistratus gentis (De-
 » miurgos vocat decem numero creantur) certamen nihilo segnius
 » quam inter multitudine esse. quinq; relatos se de societate Ro-
 » mana aiebant, suffragiumq; duros, quinq; lege cautum testaban-
 » tur, ne quid quod aduersus Philippi societate esset, aut referre ma-
 » gistratibus, aut decerneret cōcilio ius esset. Hic quoq; dies iurgij est
 » consumptus. Supererat vnus iusti concilij dies (tertio enim lex iu-
 » bebat decretum fieri) in quem adde exarsere studia, vt vix paren-
 » tes à liberis temperauerint. Rhisiasus Pellenēsis erat, filium Demiur-
 » gum nomine Memnonem habebat, partis eius qua decretum reci-
 » tari, perrogariq; sententias prohibebat. is diu obtestatus filium, vt
 » consulere Achaos cōmuni saluti pateretur: neu pertinacia sua gen-
 » tem vniuersam perditum iret: postea quam parum proficiebant pre-
 » ces, iuratus se eum, sua manu interempturum: nec pro filio, sed pro
 » hoste habereturum: minis perucit, vt postero die cōtingeret ijs se qui
 » referebant. qui cum plures facti referrent, omnibus fere populis
 » haud dubie approbantibus relationem, ac pra se ferentibus quid
 » decreturi essent: Dymai, ac Megalopolitani, & quidam Argiuo-
 » rum, prius quam decretum fieret, consurrexerunt, ac reliquerunt
 » concilium: neq; mirante villo, neq; improbante. nam Megalopolita-
 » nos auorū memoria pulso ab Lacedaemonijs restituerat in patriā
 » Antigonus. & Dymaeis captis nuper, direptisq; ab exercitu Ro-
 » mano, cum redimi eos vbi unq; seruirent, Philippus iussisset: non
 » liber-

libertatem modo, sed etiam patriam reddiderat. iam Argui præterquam quod Macedonum reges ab se oriundos credunt, privati etiam hospitij, familiarij, amicitiæ plerique, illigati Philippo erant. ob hæc concilio, quod inclinauerat ad Romanam societatem incundam, excefferunt. veniaque huius secessionis fuit, & magnis & recentibus obligatis beneficijs. Ceteri populi achaorum, cum sententia perrogarentur, societate cum Attalo ac Rhodij presentem decreto confirmarunt. cum Romanis, quia iniussu populi non poterat rata esse: in id tempus, quo Romanam mitti legatos possent, dilata est. in presentia tres legatos ad L. Quintium mitti placuit. & exercitum omnem achaorum ad Corinthum adiuuere, captis Cenchreis, iam urbem ipsam Quintio oppugnate. Et ij quidem è regione portæ, qua fert Sicyonem, posuerunt castra. Romani ad Cenchreas versus partem urbis, Attalus traducto per Isthmum exercitu, ab Lecheo alterius maris portu, oppugnabat primò segnius. sperantes seditionem intus fore inter oppidanos ac regium presidium. posteaquam vno animo omnes, & Macedones tanquam communem patriam turbantur, & Corinthij ducem presidij Androstenem haud secus quam ciuem, & suffragio creatum suo imperio iusto patiebantur: omnis inde spes pugnantibus in vi & armis & operibus erat: vndique aggres haud facili aditu ad moenia adiuuebantur. Aries ex ea parte quam Romani oppugnabant, aliquantum muri diruerat. in quem locum quia nudatus munimento erat, protegendum armis cum Macedones concurrissent, atrox praelium inter eos ac Romanos ortum est. ac primò multitudine facile expellabantur Romani, assumptis deinde achaorum Attalique auxilijs, æquabant certamen: nec dubium erat, quin Macedonas Gracosque facile loco pulsari fuerint. Transfugarum Italicorum magna multitudo erat: pars ex Annibalis exercitu metu poena à Romanis Philippum secuti: pars nauales socij relictis nuper classibus ad spem honoratioris militiae transgressi. hos desperata salus si Romani vicissent, ad rabie magis quam audaciam accendebat. Promontorium est aduersus Sicyonem Iudonis, quam vocant Acraam, in altum excurrens: traiectus inde Corintham, septem millia ferme passuum. eò Philocles regius & ipse præse-

A præfectus, mille & quingentos milites per Boeotiam duxit. præstare à Corintho lembi, qui presidium id acceptum Lechaum traiecerent. Author erat Attalus incensis operibus omittenda extemplo oppugnationis. pertinacius Quintius in incepto perstabat. is quoque, vt pro omnibus portis disposita vidit presidia regia, nec facile erumpentium impetus sustineri posse, in Attali sententiam concessit. ita irritò incepto dimissis Achaëis, reditum ad naues est. Attalus Piræum, Romani Corcyram petierunt. Dum hæc à naualibus exercitu geruntur, Cos in Phocide ad Elatiam castris positus, primò colloquijs rem per principes Elatensium tetrauit. posteaquam nihil esse in manu sua, & plures validioresque esse regios quam oppidanos respondebatur: tum simul ab omni parte operibus armisque urbem est aggressus. Ariete ad motum quantū inter turres muri erat, prorutum, cum ingenti fragore ac strepitu nudasset urbem: simul & cohors Romana per apertum recenti strage iter inuasit: & ex omnibus oppidi partibus, relictis suis quisque stationibus, in eum qui premebatur impetu hostium, locum concurrerunt. Eodem tempore Romani & ruinas muri superuadebant: & scalas adstantia moenia inferebant. & dum in vnam partem oculos animosque hostium certamen auerterat: pluribus locis scalis capitur murus, armatisque in urbem transcenderunt. quo tumultu audito territi hostes, relictò quem conferti tuebantur loco, in arcem omnes metu, inermi quoque sequente turba, confugerunt. ita urbe potitur Cos, qua direpta, missis in arcem, qui vitam regijs, si abire vellent inermes: libertatem Elatensibus pollicerentur, fideque in hæc data, post paucos dies arcem recipit. Ceterum aduentu in Achaia Philocles regij præfecti non Corinthus tantum liberata obsidione, sed Argiuorum quoque ciuitas per quosdam principes Philocli prodita est, tentatis prius animis plebis. Mos erat, comitiorum die primo, velut ominis causa, prætores pronunciaré iouem Apollinemque & Herculem. additū legi erat, vt ijs Philippus rex adyceretur. cuius nomen, post pactam cum Romanis societatem quia præco non adiecit, sremitus primò multitudinis ortus, deinde clamor subijcientium Philippi nomen, iubentiumque legitimum honorem vsurpare, donec cum ingenti as-

sensu nomen recitatum est. Huius fiducia fauoris Philocles accersitus nocte, occupat collem imminentem vrbi (Larissam eam arcem vocant) positoq; ibi praesidio, cum lucis principio, signis infectis ad subiectum arci forū vaderet, instructa acies ex aduerso occurrit. praesidium erat Achaeorum nuper impositum, quingenti ferè iuuenes delecti omnium ciuitatum. Aenesidemus Dymeus praerat. Adhortator à praefecto regio missus, qui excedere vrbe iuberet (neque enim pares eos oppidanis solis, qui idem quod Macedones sentirent, nedum adiunctis Macedonibus esse: quos ne Romani quidem ad Corinthum sustinuisent) primò nihil nec ducem, nec ipsos mouit. post paulò vr Argiuos quoq; armatos ex parte altera venientes magno agmine viderunt: certam perniciem cernentes, omnem tamen casum, si pertinacior dux fuisset, videbantur subitari. Aenesidemus, ne flos Achaeorum iuuentutis simul cum vrbe amitteretur: pactus cum Philocle vt abire illis liceret, ipse quo loco steterat, armatus cum paucis clientibus non excessit. missus à Philocle qui quareret, quid sibi vellet? nihil fatus, tantum modò cum proiecto pra se clypeo staret: in praesidio credita vrbi moriturum se armatum respondit. tum iussu praefecti à Thracibus coniecta tela, interfectiq; omnes. Et post pactam inter Achaeos & Romanos societatem duè nobilissima ciuitates, Argi & Corinthus, in potestate regis erant. Hac ab Romanis ea astate in Graecia terra mariq; gesta. In Gallia nihil sanè memorabile ab Sex. Aelio Cofgestum. cum duos exercitus in prouincia habuisset: vnum retentum, quem dimitti oportebat: cui L. Cornelius Procos. praesuerat (ipse ei C. Aelium pratorem praefecit) alterum, quem in prouinciam adduxit: totum propè annum Cremonensibus Placentiniq; cogendis redire in colonias, vnde belli casibus dissipati erant, consumpsit. Quemadmodum Gallia praeter spem quiet a eo anno fuit: ita circa vrbe seruilis propè tumultus excitatus est. Obsides Carthaginensiu Setia custodiebantur: cum ijs, vt principū liberis, magna vis seruorū erat. augebant eorū numerum, vt ab recēti Africo bello, & ab ipsis Setinis captiua aliquot nationis eius ex prada empta mancipia. Cum coniurationem fecissent, missis ex eo numero,

qui

qui in Setino agro. deinde circa Norbam & Circeios seruitia sollicitarent: Satis iam omnibus preparatis, ludis, qui Setia propediem futuri erant, spectaculo intentum populum aggredi statuerant: Setia per cadem & repentinum tumultum capta, Norbam & Circeios occupare. Huius rei tam fœda iudiciū Romam ad L. Cornelium Lentulum pratorem vr. delatum est. Serui duo ante lucem ad eum venerunt, atq; ordine omnia quae acta futuraq; erant, exposuerunt. quibus domi custodiri iussis, prator senatu vocato, edoctoque, quae indices afferrent, proficisci ad eam coniurationem querendam atque opprimendam iussus. cum quinque legatis profectus, obuios in agris sacramento rogatos arma capere, & si qui cogebat. Hoc tumultuario delectu duobus millibus ferme hominum armatis, Setiam, omnibus quò pergeret ignavis, venit. ibi raprim principibus coniurationis comprehensis, fuga seruorum ex oppido facta est. dimissi deinde per agros qui vestigarent. Egregia duorum opera seruorum indicium, & vnus liberi fuit. ei centum millia grauis eris dari patres iusserunt: seruis vicena quina millia aro, & libertatem. precium eorum ex arario solutū est dominis. Haud ita multò post ex eiusdem coniurationis reliquis nunciatum est seruitia Praeneste occupatura. Ed L. Cornelius prator profectus de quingentis ferè hominibus, qui in ea noxa erant, supplicium sumpsit. In timore ciuitas fuit, obsides captiuosq; Paenorum ea moliri. itaque & Roma vigilia per vicos seruata: iussi que circumire eas minores magistratus: & triumuirī carceris latoniarum intentiorem custodiam habere iussi. & circa nomen Latinum à pratore litera missa, vt & obsides in priuato seruarentur, neq; in publicum prodeundi facultas daretur: & captiui ne minus decem pando compedibus vincti in nulla alia quam in carceris publici custodia essent. Eodem anno legati ab rege Attalo coronam auream C CXLVI. pondo in Capitolio posuerunt: gratiasq; senatui egerunt, quòd Antiochus legatorum Romanorum auctoritate motus, sinibus Attali exercitū deduxisset. Eadem astate equites ducenti, & elephanti decem, & tritici modicū C C. millia ab rege Masanissa ad exercitum qui in Graecia erat, per-

EES 2

uenerunt

V. C. uenerunt. Item ex Sicilia Sardiniaq; magni commeatus, & vestimenta exercitui missa. Siciliam M. Marcellus, Sardiniam M. Porcius Cato obtinebat. sanctus & innocens, asperior tamen in senore coercendo habitus, fugatiq; ex insula sceneratores, & sumptus quos in cultum pratorum socij facere soliti erant, circuncisi, aut sublati. Sex. Aelius Cos. ex Gallia comitiorum causa Roman cum redisset, creauit Coss. Cn. Cornelium Cerhegum, & Q. Minutium Rufum. Biduo post pratorum comitia habita. Sex pratores illo anno primum creati, crescentibus iam prouincijs, & latius patescente imperio. creati autem hi, L. Manlius Volso, Cn. Sempronius Tuditanus, M. Sergius Silus, M. Heluius, M. Minutius Rufus, L. Acilius Sempronius & Heluius ex ijs adiles plebis erant. adiles curules Q. Minutius Thermus, & T. Sempronius Longus. Ludi Romani eo anno quater instaurati. Cn. Cornelio, & Q. Minutio Coss. omnium primum de prouincijs consulum pratorumq; actum. prius de pratoribus transacta res, qua transigi sorte poterat. urbana Sergio peregrina iurisdictio Minutio obtigit. Sardiniam Acilius, Siciliam Manlius, Hispaniam Sempronius citeriorem, Heluius vltiorem est sortitus. Consulibus Italiã Macedoniamq; sortiri parantibus, L. Oppius & Q. Fuluius Tribuni plebis impedimento erant, quod longinqua prouincia Macedonia esset: neq; vlla alia res maius bello impedimentum ad eam diem fuisset, quam quod vixdum inchoatis rebus, in ipso conatu gerendi belli prior Cos. reuocaretur. Quartum iam annum esse ab decreto Macedonico bello. querendo regem & exercitum eius, Sulpitium maiorem partem anni absumpsisse. Villium congregentem cum hoste re infecta reuocatũ. Quintium rebus diuinis Roma maiorem partem anni retentum, ita gessisse tamen res, vt si aut maturius in prouinciã venisset, aut hyems magis sera fuisset, potuerit debellare. nunc propè in hyberna profectũ ita comparare dici bellum, vt nisi successor impediatur, perfecturus estate proxima videatur. His orationibus pernicerunt, vt consules in senatus auctoritate fore dicerent se, si idem tribuni facerent. Permittentibus vtriusq; liberam consultationem, patres consulibus ambobus Italiam prouinciam decreuerunt. T. Quintio proroga-

runt

A runc imperiũ donec successor ei venisset. Consulibus bina legiones decretæ, & vt bellum cum Gallis cisalpinis, qui defecissent a populo Romano, gererent. Quintio in Macedonia supplementum decretum peditum quinq; millia, & CCC. equites, & sociorum naualiũ tria millia. Præfisse idem, qui præerat, clasti L. Quintius Flaminius iussus. Pratoribus in Hispanias octona millia peditũ sociũ ac Latini nominis data: & quadringenti equites, vt dimitterent veterem ex Hispanijs militem, & terminare iussi, qua vltiora ceteriorue prouincia seruetur. Macedonia legatos P. Sulpitiũ, & P. Villiũ, qui Coss. in ea prouincia fuerant, adiecerunt. Prius quam Coss. pratoresq; in prouincias proficiscerentur, prodigia procurari placuit, quod ades Vulcani Summaniã, Roma, quod & Fregellis murus, & porta de cælo tacta erant: & Frufinone inter noctem lux orta: & Asculo agnus biceps cum quinque pedibus natus: & Formijs duo lupi oppidũ ingressi, obuios aliquot lanauerant: Roma non in urbem solũ, sed in Capitolium penetrauerat lupus. C. Acilius Trib. pleb. tulit, vt quinq; colonia in oram maritimam deducerentur: due ad ostia fluminum Vulturni Literniq; vna Puteolos, vna ad castrum Salerni. his Buxentum adiectum. tricena familia in singulas colonias iuebantur mitti. triamuiui deducendis ijs, qui per triennium magistratum haberent, creati. M. Seruilius Geminus, Q. Minutius Thermus, T. Sempronius Longus. Delectu rebusq; alijs diuinis humanisq; qua per ipsos agenda erant, profectis, Coss. ambo in Galliam profecti. Cornelius recta ad Insubres via, qui tum in armis erant, Cenomanis assumptis: Q. Minutius in leua Italia ad inferum mare flexit iter: Genuamq; exercitu abducto, ab Liguribus orsus est bellum. Oppida Clastidium & Litubium, vtraq; Ligurum, & due gentis eiusdem ciuitates, Celelates, Cerdiciatesq; sese dederunt. Et iam omnia cis Padum, præter Gallorum Boios, Iuates Ligurum, sub ditione erant quindecim oppida, hominum viginti millia esse dicebantur qua se dederant. inde in agrum Boiorum legiones duxit. Boiorum exercitus haud ita multo antè traiecerat Padum. iunxeratq; se Insubribus & Cenomanis: quod ita acceperant, coniunctis legionibus Coss. rem gesturos,

E E c 3

sturos,

sturos, vt & ipsi collatas in vnum vires firmarent. posteaquam a fama accidit, alterum Cos. Boiorum vrere agros: seditio extemplo orta est, postulari Boij, vt laborantibus opem vniuersi ferrent. Insubres negare se sua deserturos. ita diuisa copia: Boijs q̄ in agrum suum tutandum profectis, Insubres cum Canomanis super amnis Mincij ripas condecorunt. Infra eum locum quinque millia passuum & Cos. Cornelius eidem flumini castra applicuit. inde mittendo in vicos Canomanorum, Brixiamque, qua caput gentis erat vt satis comperit non ex auctoritate seniorum iuuent utem in armis esse, nec publico consilio Insubrium defectioni Canomanos se adiunxisse: excitis ad se principibus, id agere ac moliri coepit, vt desisterent ab Insubribus Canomani, & signis sublati aut domos redirent, aut ad Romanos transirent. & id quidem impetrari nequeis. in id dat a fides Cos. est, vt in acie aut quiescerent, aut si qua etiam occasio fuisset, adiuuarent Romanos. Hec ita conuenisse Insubres ignorabant: suberat tamen quadam suspicio animis, labare fidem sociorum. itaq; cum in aciem eduxissent, neutrum ijs conuenire committere ausi, ne si dolo cessissent, rem totam inclinarent: post signa in subsidijs eos locauerunt. Cos. principio pugna vouit eadem Sospite Iunoni, si eo die hostes fusi fugatiq; essent: a militibus clamor sublati, compotem voti Cos. se facturos & impetum in hostes est factus. no tulerunt Insubres primum concursum. Quidam, & a Canomanis terga repente in ipso certamine aggressi tumultum anticipem iniecerunt auctores sunt: caesaq; in medio V. et XXX. millia hostium, quinq; millia & DCC. viuos captos: in ijs Amilcarum Pessorum imperatorem, qui belli causa fuisset: signa militaria CXXX. & carpenta supra CC. Oppida qua defectionem secuta erant, dederunt se Romanis. Minutius Cos. primo effusis populationibus peragraverat fines Boiorum. deinde vt relictis Insubribus ad sua tuenda receperant sese, castris se tenuit, acie dimicandum cum hoste ratus. Nec Boij detrectassent pugna, ni fama victos Insubres allata animos frequisset. itaq; relicto duce castrisq; dissipati per vicos, sua vt quisq; defenderet, ratione gerendi belli hosti mutarunt. missa enim spe per vnam dimicationem rei decernenda, rursus populari

populari agros, & vrere tecta, vicosq; expugnare coepit. Per eosdem dies Clastidium incensum. inde in Ligusticos Iluates, qui soli non parebant, legiones ducta. Ea quoq; gens, vt Insubres acie victos, Boios ita vt tentare spem certaminis non auderent, territos audiuit, in deditioem venit. Litera consulum a Gallia de gestis prosperè sub idem tempus Romam allata. M. Sergius Pr. vrbantis in senatueas, deinde ex auctoritate patrum ad populum recitauit. supplicatio in quadriduum decreta. Hyems iam eo tempore erat. Cum T. Quintius capta Elatia, in Phocide ac Locride hyberna disposita haberet, Opunte seditio orta est. Factio vna Aetolos, qui propiores eant: altera Romanos accersebat. Aetoli priores venerunt, sed opulentior factio exclusis Aetolis, missoq; ad imperatorem Romanum nuncio, vsq; ad aduentum eius tenuit urbem. arcem regium tenebat praesidium: neq; vt discederent inde, aut Opuntiorum minis, aut auctoritate imperantis Cos. Romani percelli potuerunt. Movera cur non extemplo oppugarentur, ea fuit, quòd caduceator ab rege venerat. locum ac tempus petens colloquio. id grauatè concessum regi est: non quin cuperet Quintius per se parum armis, partim conditionibus confectum videri bellum. nec dum enim sciebat, vtrum successor sibi alter ex nouis consulibus mitteretur: an, quod summa vi vt tenderent, amicis & propinquis mandauerat, imperiū prorogaretur. aptū autē fore colloquiū credebat, vt sibi liberū esset, vel ad bellum manenti, vel ad pacem decedenti rē inclinare. In sinu Maliaco prope Nisaa littus elegere. eò rex ab Demetriade cum quinq; lebis, & vna naue rostrata venit. Erat cū eo principes Macedonū, & Acheorū exul vir insignis Cyliadas. Cum imperatore Romano rex Aminander erat, & Dionysodorus Attali legatus, & Agesimbrotus praefectus Rhodica classis, & Phantas princeps Aetolorum, & Achei duo, Aristhenus & Xenophon. Inter has Romanus ad extremum littus progressus, cum rex in prorā nauis in anchoris stans processisset: Commodus inquit, si in terrā egrediaris, ex propinquo dicemus iniucē, audiimusq;. Cum rex facturū se id negaret, Quentandem inquit Quintius, times? Ad hoc ille superbo et regio animo. Neminem equidem timeo praeter deos immortales, non omnium

tem credo fidei quos circa te video, atque omnium minimè Aetolis. Istud quidem, ait Romanus, par omnibus periculum est qui cum hoste ad colloquiū congregiuntur, ut nulla fides sit. Non tamen inquit rex, T. Quinti, par perfidia premium est, si fraude agatur, Philippus, & Phaneas, neque enim aequè difficulter Aetoli pratorum alium, ac Macedones regem in meum locum substituant. Secundum hæc silentium fuit. Cum Romanus eum aequum censeret priorem dicere, qui perisset colloquium: rex, eius esse priorē orationem, qui daret pacis leges, non qui acciperet: tum Romanus, simplicem suam orationem esse, ea enim se dicturum, quæ ni fiant, nulla sit pacis conditio. Deducenda ex omnibus Græcia civitatibus regi præsidia esse, captivos & transfugas socij's populū Romanū reddendos, restituenda Romanis ea Illyrici loca, quæ post pacem in Epiro factam occupasset. Ptolemao regi Aegypti reddendas vrbes, quæ post Philopatoris Ptolemai mortem occupasset. Suas populūq; Romani conditiones has esse: ceterum & sociorum audiri postulata verum esse. Attali regis legatus naues captivosq;, quæ ad Chium nauali prælio captæ essent, & Nicephorium, Venerisq; templum, quæ spoliasset euastassetq;, pro incorruptis restitui: Rhodij Peræam (regio est continentis aduersus insulam, vetustæ eorum ditionis) repetebant: postulabantq; præsidia deduci ab Iasso, & Bargyllis, & Euromensium vrbe, & in Hellesponto Sesto atq; Abydo: & Panopolin Bizantijs in antiqui formulam iuru restitui: & liberari omnia Asia emporia portusq;. Achai Corinthum & Argos repetebant. Prator Aetolorum Phaneas cum eadem ferè quæ Romani, ut Græcia decederetur, postulasset: redderenturq; Aetoli vrbes, quæ quondam iuris aut ditionis eorum fuissent: excepit orationem eius princeps Aetolorum Alexander, vir (ut inter Aetolos) facundus. Iam dudum se reticere ait, non quò quicquam agi putet eo colloquio, sed ne quem sociorum dicentem interpellet. Neque de pace cum fide Philippum agere, neque bella vera virtute vnquam gessisse, in colloquijs insidiari & captare: in bello non congregi a quo campo, neque collaris signis dimicare: sed refugientem incendere ac diripere vrbes, & vincientium præmia victum corrumpere. At non sic antiquos

Atiques Macedonum reges, sed acie bellare solitos: vrribus parcere, quantum possent, quò opulentiùs imperiū haberent. Nam de quorum possessione dimiceretur, tollentem, nihil sibi præter bellum relinquere, quod consilium esse? Plures priore anno sociorum vrbes in Thessalia euastasse Philippum, quàm omnes qui vnquam hostes Thessalia fuerint, ipsis quoq; Aetolis eum plura facium quàm hostem ademisse. Lysimachiam pulso pratore & præsidio Aetolorum occupasse eum. Chium item suæ ditionis vrberem funditus euertisse, ac delesse, eadem fraude habere eum Thebas Phthias, Echinum, Larissam & Pharsalum. Motus oratione Alexandri, Philippus nauē, ut exaudiretur, propius terram applicuit. Orsum eum dicere in Aetolos maximè violenter Phaneas interfatus, non in verbis rem verti ait, aut bello vincendum, aut melioribus parendum esse. Apparet id quidem, inquit Philippus, etiam cæco iocatus in vilitudinem oculorum Phaneas. & erat dicatior natura quàm regem decet: & ne inter seria quidem risu satis temperans. Indignari inde cepit, Aetolos tanquam Romanos, decedi Græcia iubere: qui, quibus finibus Græcia sit, dicere non possint. ipse enim Aetolia Agræos Apodeotaiq; & Amphilochos, quæ permagna eorum pars sit, Græciam non esse. Anquid à socijs eorum non abstinuerim, iustam querelam habent? cum ipsi pro lege hunc morem antiquitus seruent, ut aduersus socios ibi suos publica tantum

Cauthoritate dempta iuuentutem suam militare sinant: & contraria per sepe acies in vtraque parte Aetolica auxilia habeant? Neque ego Chium expugnaui: sed Prusiam socium & amicum oppugnantem adiui: & Lysimachiam ab Thracibus vindicaui: sed quia me necessitas ad hoc bellum à custodia eius auertit, Thracēs habent. Et Etolis hæc: Attalo autem Rhodijsq; nihil iure debeo, non enim à me, sed ab illis principium belli ortum est. Romanorum autem honoris causa Peræam Rhodijs, & naues Attalo cū captiuis, qui comparebunt, restituam, nam quod ad Nicephorium Veneris que templi restitutionem attinet: quid ea restitui postulantibus respondeam? nisi quo vno modo luci syluæq; case restitui possunt, curam impensamq; rationis me præstaturum: quoniam hæc inter se reges

postulare & respondere placet. Extrema eius oratio aduersus Achaeos fuit: in qua orsus ab Antigoni primum, suis deinde erga eam gentem meritis, recitari decreta eorum iussit, omnes diuinos humanosque honores complexa. atque ad ea adiecit recens de exercitu, quod ab se desiuisset. intellectusque grauitur in perfidiam eorum, Argos tamen se redditurum eis dixit. de Corintho cum imperatore Romano deliberaturum esse, quaesiturumque, simul ab eo utrum ius ne urbibus decedere se aequum censeat, quas a se ipso captas iure belli habeat: an ius etiam, quas a maioribus suis accepisset? Parantibus Achais Aetolisque ad ea respondere, cum prope occasum solis esset, dilato in posterum diem colloquio, Philippus in stationem ex qua profectus erat, Romani sociique in castra redierunt. Quintius postero die ad Nicam (is enim locus placuerat) ad constitutum tempus venit. Philippi nullus usquam nec nuntius ab eo per aliquot horas veniebat, & iam desperantibus venturum repente apparuerunt naues. atque ipse quidem, cum tam grauia & indigna imperarentur, inopem consilij diem se consumpsisse deliberando aiebat. Vulgo credebatur de industria rem in serum tractam, ne tempus dari possit Achais Aetolisque ad respondendum. & eam opinionem ipse affirmavit, petendo ut summotis alijs, ne tempus altercando tereretur, & aliquis finis rei imponi posset, cum ipso imperatore Romano liceret sibi colloqui. Id primum non acceptum, ne excludi colloquio viderentur socij: deinde cum haud abisteret petere, ex omnium consilio Romanus imperator cum Ap. Claudio Tr. mil. ceteris summotis, ad extremum littus processit. Rex cum duobus, quos pridie adhibuerat, in terram est egressus. Ibi cum aliquandiu secretò locuti essent, quae acta ad suos Philippus retulerit, minus compertum est. Quintius haec retulit ad socios. Romanis eum cedere tota Ilyrici ora, perfugas remittere, ac si qui essent captiui. Attalo naues, & cum ijs captos nauales socios, Rhodij regionem quam Peracem vocant, reddere: Iasso & Bargyllis non cessurum. Aetolis Pharsalum Larissamque, reddere, Tebas non reddere. Achais non Argis modo, sed etiam Corintho cessurum. Nulli omnium placere

Quaestus.

in caesibus

cere partium quibus cessurus aut non cessurus esset, destinatio. plus enim amitti in ijs, quam acquiri: nec vnquam, nisi tota deduxisset Gracia praesidia, causas certaminum deponere. Cum haec toto ex concilio certatim omnes vociferarentur, ad Philippum quoque procul stantem vox est perlata. Itaque a Quintio petit, ut rem totam in posterum diem differret. profecto aut persuasurum se, aut persuaderi sibi passurum. Littus ad Thronium colloquio destinatur. ed mature conuentum est. Ibi Philippus primo et Quintium, & omnes qui aderant, rogare, ne spem pacis turbare vellent: postremo petere tempus, quo legatos Romam ad senatum mittere posset. aut his conditionibus se pacem impetraturum, aut quascumque senatus dedisset leges pacis accepturum. Id ceteris haud quaquam placebat. nec enim aliud quam moram & dilationem ad colligendas vires queri. Quintius verum id futurum fuisse, dicere, si aetas & tempus rerum gerendarum esset. nunc hyeme infestante nihil amitti dato spacio ad legatos mittendos. nam neque sine auctoritate senatus quicquam eorum ratum fore. quae cum rege ipsi pepigissent: & explorari, dum bello necessariam quietem ipsa hyems daret. senatus auctoritatem posse. In hanc sententiam et ceteri sociorum principes concesserunt, inducisque datis in duos menses, & ipsos mittere singulos legatos ad edocendum senatum, ne fraude regis caperetur, placuit. additum induciarum pacto. ut regia praesidia Phocide ac Locride extemplo deducerentur. Et ipse Quintius cum sociorum legatis Aminandrum Athamanum regem, utque speciem legationis adijceret, Q. Fabium (uxoris Quintij sororis filius erat) & Q. Faluium, & Ap. Claudium misit. Ut ventum Romam est, prius sociorum legati quam regis auditi sunt. cetera eorum oratio conuicij regis consumpta est. mouerit eo maxime senatum, demonstrando maris terrarumque regionis eius situm: ut omnibus appareret, si Demetriadem in Thessalia, Chalcidem in Euboea, Corinthum in Achaia rex teneret, non posse liberam Graciam esse, & ipsum Philippum non contumeliosus quam verius compedes eas Gracia appellare. Legati deinde regis intromissi, quibus longiorem exorsis orationem, brevis interrogatio, cessurusne ijs tri-

his tribus urbibus esset, sermonem incidit, cum mandatum sibi de his nominatim negaret quicquam. Sic infecta pace regij dimissi, Quintio liberum arbitrium pacis ac belli permissum. Quod ut satis apparuit, non tedere belli senatum, & ipse victoria quam pacis avidior, neq; colloquium postea Philippo dedit, neq; legationem aliam, quam qua omni Graecia decedi nunciaret, admissurum dixit. Philippus cum acie decernendum videret, & vndiq; ad se contrahendas vires, maximè de Achaia urbibus, regionis ab se diuersa. & magis tamen de Argis quam de Corintho sollicitus, optimum ratus Nabidi eam Lacedaemoniorum tyranno velut fiduciarium dare, ut victori sibi restitueret: si quid aduersi accidisset, ipse haberet: Philocli, qui Corintho Argisq; praerat, scribit, ut tyrannum ipse conueniret. Philocles praeterquam quòd iam veniebat cum munere, adiicit ad pignus futura regi cum tyranno amicitia, filias suas regem Nabidi filijs matrimonio coniungere velle. Tyrannus primò negare aliter urbem eam se accepturum, nisi Argiuorum ipsorum decreto accessit us ad auxilium urbis esset: deinde, ut si frequenti concione non aspernatos modo, sed abominatos etiam nomen tyranni audiuit, causam se spoliandi eos nactum ratus, tradere vbi vellet, urbem, Philoclem iussit. Nocte ignavis omnibus acceptus in urbem est tyrannus, prima luce occupat superiora omnia loca: portaq; clausa, paucis principum tumultum inter primum elapsis, eorum absentium direpta fortuna, presentibus aurum atq; argentum ablatum, pecunia imperata ingentes, qui non cunctanter contulere, sine contumelia & laceratione corporum sunt dimissi, quos occulere aut retrahere aliquid suspicio fuit, in seruilem modum lacerati atq; extorti. Concione inde aduocata, rogationem promulgauit, vnam de tabulis nouis, alteram de agro viritim diuidendam. Posteaquam in potestate Nabidis ciuitas erat, nihil eius memor tyrannus, à quo eam ciuitatem, & quam in conditionem accepisset, legatos Elatiam ad Quintium & Attalum Aegina hybernantem mittit, qui nunciarent, Argos in potestate sua esse. èd si veniret Quintius ad colloquium, nò diffidere sibi omnia cum eo conuen-

tura,

atura. Quintius, ut eo quoq; presidio Philippum nudaret, cum annuisset se venturum, mittit ad Attalū, ut ab Aegina Syconem sibi occurreret. ipse ab Anticyra decem quinqueremibus, quas ijs fortè ipsis diebus L. Quintius frater eius adduxerat ex hybernis Corcyrae, Syconem transmisit. Iam ibi Attalus erat, qui quum tyranno ad Romanum imperatorem, non Romano ad tyrannum eundem diceret: in sententiā suam Quintiū traduxit, ne in urbem ipsam Attalos iret. Haud procul urbe Mycenica vocatur, in eo loco ut congrederentur, conuenit. Quintius cum fratre & Tr. mil. paucis, Attalus cum regio comitatu, Nicostratus Acheorum Pr. cum auxiliariis paucis venit tyrannum ibi cum omnibus copijs opperientem inuenerūt. progressus armatus cum satellitibus armatis est in medium ferè interiacentis cāpi. inermis Quintius cum fratre & duobus Trib. militum, inermes irem regi Pr. Acheorum, & vnus ex purpuratis latus cingebant. Initium sermonis ab excusatione tyranni ortum, quòd armatus ipse armatusq; septus, cum inermes Romanum imperatorem regemq; cerneret, in colloquium venisset. neq; enim se illos timere dixit, sed exules Argiuorum. Inde vbi de conditionibus amicitiae ceptum agi est, Romanus duas postulare res. vnam, ut bellum cum Achaia finiret: alteram, ut aduersus Philippū mitteret secū auxilia. Auxilia se missurum dixit, pro pace cum Achaia inducia impetrat, donec bellū cum Philippo finiretur. De Argis quoq; discrepatio ab Attalo rege est nata, cum fraude Philocli proditam urbem, vi ab eo teneri argueret: ille, ab ipsis Argiuis, ut se defenderet, accitum. Concionem Argiuorum rex postulabat, ut id sciri posset, nec tyrannus abnuere, sed deductis ex urbe presidijs liberam concionem, non immisit Lacedaemonijs, declaraturam quid Argiui vellent, praberi debere dicebat rex. tyrannus negauit deducturum. Hac disceptatio sine exitu fuit. de colloquio discessum, sexcentis Cretesibus ab tyranno datis Romano, inducijsq; inter Nicostratum Pr. Acheorum & Lacedaemoniorū tyrannum in quatuor menses factis. Inde Quintius Corinthum est profectus, & ad portam cum Cretesium cohorte accessit, ut Philocli praefecto urbis appareret tyrannum à Philippo desisse. Philocles & ipse ad

ipse ad imperatorem Romanum in colloquium venit, hortantiq; ut
 exemplo transfret, urbemq; traderet: ita respondit, ut distulisse
 rem magis quam negasse videretur. A Corintho Quintius Anticy-
 ram traiecit: inde fratrem ad tentandam Acarnanum gentem mi-
 sit. Attalus ab Argis Sicyonem est profectus. Ibi & ciuitas nouis ho-
 noribus veteres regis honores auxit, & rex ad id, quod sacrum Apol-
 linis agrum grandi quondam pecunia redemerat eis, tum quoq; ne
 sine aliqua munificentia prateriret ciuitatem sociam atq; ami-
 cam, decem talenta argenti dono dedit, & decem millia medim-
 num frumenti. atq; ita Cenchreas ad naues redijt. Et Nabis firma-
 to presidio Argis Lacedaemonem regressus, cum ipse viros spoliati-
 set, ad sceminas sponliandas vxorem Argos remisit. Ea nunc singu-
 las illustres, nunc simul plures genere inter se iunctas domum ac-
 cerfendo, blandiendog; ac minando, non aurum modò ijs, sed postre-
 mò vestem quoq; mundumq; omnem muliebrem ademit.

DECADIS QVARTAE LIB. III.

EPITOME.

Titus Quintius Flaminius proconsul cum Philip-
 po ad Cynoscephalas in Thessalia acie victo debel-
 lauit. L. Quintius Flaminius frater procos. Acar-
 nanes, Leucade vrbe, quæ caput est Acarnaniæ, expugna-
 ta, in deditiõne accepit. C. Sempronius Tuditanus præ-
 tor à Celtiberis cum exercitu cæsus est. Attalus à Thebis
 ob subitã valitudinẽ Pergamũ translatus, decessit. Pax
 petenti Philippo, Græciæ libertas data est. L. Furius Pur-
 pureo & M. Claudius Marcellus Coff. Boios, & Insu-
 bres Gallos subegerunt. Marcellus triũphauit. Annibal fru-
 stra in Africa bellum molitus, & ob hoc Romanis per e-
 pistolas aduerfæ factionis principum delatus, propter
 metum Romanorum, qui legatos ad Carthaginensium
 senatum de eo miserant; profugus ad Antiochum
 regem Syriæ se contulit, bellum contra Ro-
 manos parantem.

ijs par-

Aijs partibus cohærens Acarnania, quingentos ferme passus longa
 fauces erant, lata haud amplius centum & viginti. in his angustijs
 Leucas posita est, colli applicata verso in orientem, & Acarnaniam
 ima vrbis plana sunt, iacientia ad mare, quo Leucadia ab Acarna-
 nia diuiditur. inde terra mariq; expugnabilis est. nã & vada sunt
 stagno similiora quàm mari, & campus terrenus omnis, operiq; fa-
 cilis. itaq; multis simul locis aut subruti aut ariete decussi ruebant
 muri. Sed quàm vrbs ipsa opportuna oppugnantibus erat, tam
 inexpugnabiles hostiũ animi, die ac nocte intenti reficere quassa-
 ta muri, obstruere quæ patefacta ruinis erant, prælia impigre ini-
 Bre, & armis magis muros, quàm seipfos mœnibus tutari. diutiusq;
 spe Romanorum obsidionem eam extraxissent, ni exules quidam
 Italicĩ generis Leucade habitantes, ab arce milites accepissent. eos
 tamen ex superiore loco magno cum tumultu decurrentes acie in
 foro instructa iusto prælio aliquandiu Leucadij sustinuerunt. in-
 terim & scalis capta multis locis mœnia, & per stragem lapidum
 ac ruinas transensum in vrbem. iamq; ipse legatus magno agmine
 circumuenerat pugnantes. pars in medio caesi, pars armis abiectis
 dederunt sese victori. Et post dies paucos audito prælio quod
 ad Cynoscephalas pugnatum erat. omnes populi Acarnania in de-
 ditionem legati venerunt. iisdẽ diebus, omnia simul inclinante for-
 tuna, Rhodij quoq; ad vindicandam à Philippo continentem regio-
 nem (Peraam vocant) possessam à maioribus suis, Pausistratum
 prætorem cum octingentis Achaïis peditibus, mille & noningentis
 ferè armatis ex vario genere auxiliorum collectis, miserunt. Galli,
 & Nisuetæ, & Pisuetæ, & Tamiani, & Arci ex Africa, & Laodi-
 ceni ex Asia erant. cum his copijs Pausistratus tendebat in Strato-
 nicensĩ agro. locum peropportunum, ignaris regijs qui tene-
 rant, occupauit. In tempore & ad id ipsum excitum auxilium
 mille Achaïi pedites cum centum equitibus superuenerunt. Theo-
 xenus ijs præerat. Dinocrates regius præfectus recuperandi ca-
 stelli causa primò castra ad ipsa tendebat. mouit inde ad alterum
 castellum, item Stratonicensis agri. Astragon vocant. omnibusq;
 ex præ-

ex praesidijs, quae multifariam dissecta erant, deuocatis, & ab ipsa Stratonicæ Theſſalorū auxiliarijs, Alabanda, ubi hostes erant, ducere pergit. Nec Rhodi pugnam detrectauerunt. atq; castris in propinquum collatis, extemplo in aciem descensum est. Dinocrates quingentos Macedonas dextro cornu, lauo Agrianos locat: in medium accipit contractos ex castellorū (Cares maxime erant) praesidijs, equites cornibus circūdat. Cretensiu auxiliares Thracumq; Rhodia cohors dextro cornu, sinistro mercenarios milites, lectam peditum manum habuere, medios mista ex pluribus gentibus auxiliaria. equites, leuiūq; armatura quod erat, cornibus circūiectum. Eo die steterunt tantū acies vtraq; super ripam qui tenui aqua inter fluebat torrentis: paucūq; telis emissis, in castra receperunt sese. Postero die eodem ordine instructi maius aliquanto praelium quam pro numero edidere pugnantium. nec enim plus terna millia peditum fuere, & cententi ferme equites. ceterum non numero tantum, nec armorum genere, sed animis quoq; paribus, & aqua spe pugnarunt. Achai primi torrente superato in Agrianos impetum fecere. deinde tota propè cursu transgressa annem acies est. diu anceps pugna stetit. numero Achai mille & ipsi quadringentos loco expulere. inclinat dein dextrum omne cornu. Macedones, vsque dum ordine & velut stipata phalanx consistebat, moueri nequiverunt. postquam lauo latere nudato circūiacere hastas in uenientem ex transuerso hostem conati sunt, turbati extemplo tumultum primo inter se fecerunt: terga deinde vertunt: postremo abiectis armis, in precipitem fugam effusi, Bargyllas petentes fugerunt. Eodem & Dinocrates perfugit. Rhodij quantum diei super fuit secuti receperunt sese in castra. Satis constat, si confestim victores Stratonicæam petissent, recipi eam urbem sine certamine potuisse. Praetermissa eius rei occasio est, dum in castellis vicūq; Peræa recipiendis tempus teritur. interim animi eorum qui Stratonicæam praesidio obtinebant, confirmati sunt. mox & Dinocrates cum ijs quae praelio supererant copijs intrauit muros. ne quicquam inde obfessa oppugnatāq; vrbs est. recipi nisi aliquanto post per Antiochum non potuit. Hac in Theſſalia, hac in Achaia, hac in Asia per eosdem

A eosdē dies ferme gesta. Philippus cum audisset Dardanos transgressos fines regni, superiora Macedonia euasitare, quamuis toto propè orbe terrarū vndiq; se suosq; profligāte fortuna vrgebatur, tamen morre tristius ratus Macedonia etiam possessione pelli, delectu raptim per vrbes Macedonum habito, cum sex millibus peditum, & quingentis equitibus circa Stobos Pelagonia improuiso hostes oppressit. Magna multitudo hominum in praelio, maior praedandi cupidine palata per agros caesa est. quibus fuga expeditior fuit, ne tentato quidem casu pugna, in fines suos redierunt. Ea vna expeditione non pro reliquo statu fortuna facta, reſectis suorū animis, Theſſalonicam sese recepit. Non tam in tempore Punicum bellum terminatum erat, ne simul & cum Philippo foret bellandum, quam opportunè, iam Antiocho in Syria moliente bellum, Philippus est superatus. nam prae terquam quod facilius cum singulis, quam si in vnum ambo simul contulissent vires, bellatum est. Hispania quoq; sub idem tempus magno tumultu ad bellū consurrexit. Antiochus cum priore aestate omnibus quae in Coele Syria sunt ciuitatibus Ptolemei in suam potestatem reductis, in hyberna Antiochiam concessisset: nihilo quietiores postea res habuit. omnibus enim regni viribus conexus, cum ingentes copias terrestres maritimasq; comparasset, principio veris praemisissis terra cum exercitu filijs duobus Arduæ ac Mitridate, iussuq; Sardibus se opperiri, ipse cum classe centum tectarum nauium, ad hoc leuioribus nauigijs cercurūq; ac lembis ducentis proficiscitur, simul per omnem oram Ciliciaq; & Caria tentaturus vrbes quae in ditione Ptolemei essent: simul Philippum (necdum enim debellatū erat) exercitu nauibusq; adiuturus. Multa egregia Rhodij pro fide erga P. R. proq; vniuerso nomine Graecorū terra mariq; ausi sunt, nihil magnificentius, quam quod ea tempestate, non territi tanta mole imminentis belli, legatos ad regem miserunt. Nephelida (promontorium Ciliciae est, in clivum federe antiquo Atheniensium) si eo non contineret copias suas, se obuiam ituros: non ab odio villo, sed ne coniungi cum Philippo parerentur, & impedimento esse Romanis liberantibus Graeciā. Coracesium eo tempore Antiochus operibus oppugnabat: Zephyrio, &

Cilicia

& Solis, & Aphrodisiade, & Coryco, & superato Anemurio (promontorium id quoque Cilicia est) Selinunte recepto, omnibus hijs q̄ eius ora castellis aut metu aut voluntate sine certamine in deductionem acceptis, Coracesium prater spem clausis portis tenebat eum. ibi legati Rhodiorum auditi. & quanquā ea legatio erat, qua accendere regium animum posset, temperavit ira, & legatos se Rhodum missurum respondit, ijs q̄ mandaturum, vt remouerent vetusta iura cum ea ciuitate, sua maiorum q̄ suorum, & veterent eos aduentum pertimescere regis, nihil his aut socijs eorū noxae futurum, fraudiue nam Romanorum amicitiam se non violaturum, argumento & suam recentem ad eos legationem esse, & senatus honorifica in se decreta responsa q̄. Tum fortè legati redierunt ab Roma, comiter auditi dimissi q̄, vt tempus postulabat, incerto adhuc aduersus Philippū euentu belli. Cum hac legatio regis in cōtione Rhodiorum agerent, nuncijs venit, debellatū ad Cynosephalum esse. Hoc nuncio accepto, Rhodijs, dempto metu à Philippo omni, erat consiliū obuiam eundi classe Antiocho. illā alterā curam non omiserunt tuenda libertatis ciuitatum sociarum Ptolemai, quibus bellū ab Antiocho imminabat. nam aliās auxilijs iuuerunt, aliās prouidendo ac pramonendo conatus hostis: causa q̄ libertatis fuerunt Caunijs, Myndijs, Halicarnassensibus, Samijs q̄. Nō opera est persequi, vt qua q̄ acta in his locis sint, cum ad ea que proprie Romani belli sunt, vix sufficiam. Eodem tempore & Attalus rex ager Thebis Pergamum aduenit, altero & septuagesimo anno, cum quatuor & quadraginta annos regnasset. Huic viro prater diuitias nihil ad spem regni fortuna dederat. hijs simul prudenter, simul magnifice vtendo effecit, primum vt sibi, deinde vt alijs non indignus videretur regno. victis deinde pralio vno Gallis, quatum gens recenti aduentu terribilior Asia erat, regium asiuit nomen: cuius magnitudine semper animum equauit. summa iustitia suos vexit, vnicā fidem socijs prestavit. vxorem, ac liberos quatuor superstites habuit. mitis ac munificus amicus fuit. regnū adeo stabile ac firmum reliquit, vt ad tertiam stirpem possessio eius descenderit. Cum is status rerum in Asia Gracia q̄ & Macedonia esset,

vixdum

A vixdum terminato cum Philippo bello, pace certè nondum pertrata, ingens in Hispania vltiore coortam est bellum. M. Heluius eam prouinciam obtinebat. is literis senatum certiore fecit, Colcam & Luscinum regulos in armis esse, cum Colca decē & septem oppida, cum Lusino validas vrbes, Cardonem & Bardonem, & maximam oram omnem, qua nondum animos nudauerat, ad finitimorum motus consurrecturam. His literis à M. Sergio Pr. cuius iurisdictio inter ciues & peregrinos erat, recitatis, decreuerunt patres. vt comitijs pratorum perfectis, cui pratori prouincia Hispania obuenerat, is primo quoq̄, tempore de bello Hispania ad senatum referret. Sub idem tempus Coss. Romam venerunt. quibus in ade Bellona senatum habentibus, postulantis q̄ triumphum ob res prospere bello gestas, C. Atinius Labeo, & C. Vrsanius Trr. pl. vt separatim de triumpho agerent, Coss. postularunt. communem ser. lationem de ea re fieri non passuros, ne par honos in dispari merito esset. Cum q̄ Minutius vtrique prouinciam Italia obtigisse diceret, communi animo cōsilio q̄ se & collegam res gestisse Cornelius adijceret: Boios aduersus se transgredientes Padum, vt Insubribus Canomanis q̄ auxilio essent, depopulante vicos eorū atq̄ agros collega, ad sua tuenda auersos esse: tribuni res tantas bello gestisse Cornelium fateri, vt non magis de triumpho eius, quam de honore dijs immortalibus habendo dubitari posset: nō tamen nec illum, nec quenquam alium ciuem, tantum gratia atque opibus valuisse, vt cum sibi met triumphū impetrasset, collega eundem honorem impudenter petenti daret. Q. Minutium in Ligurijs leuia pralia, vix digna d. ctu fecisse, in Gallia magnum numerum militum amisisse, nominabant etiam tribunos militū T. Iuuentiū, & Cneum Labeonis fratrem, qui aduersa pugna cum multis alijs viris fortibus ciuibus ac socijs cecidissent. oppidorum paucorum ac vicorum falsas, & in tempus simulatas, sine villo pignore deditiones factas esse. He inter consules tribunos q̄, altercationes biduum tenuerunt, vlti q̄ perseverantia tribunorum consules separatim retulerunt. Cn. Cornelio omnium consensu decretus triumphus, & Placentini Cremonenses q̄ adiderunt fauorē consuli,

FFf 2

gra-

V. C. gratias agentes, commemorantesq³, obsidione se esse ab eo liberatos, plerisque etiam cum apud hostes essent, seruitute exceptos. Q. Minutius tentata tantum relatione, cum aduersum omnem senatum videret, in monte Albano se triumphaturum & iure imperij consularis, & multorum clarorum virorum exemplo dixit. Cn. Cornelius de Insubribus Cenomanisq³ in magistratu triumphauit. multa signa militaria tulit, multa Gallica spolia captiuum carpentis transuexit. multi nobiles Galli ante currum traducti, inter quos quidam Amilcarem ducem Pœnorum fuisse auctore sunt. ceterum magis in se conuertit oculos Cremonensium Placentinorumq³, colonorum turba pileatorum currum sequentium. Tulit in triumpho ducenta triginta septem millia quingentos, argenti bigati septuaginta nouem millia, septuagenos aris militibus diuisit, duplex equiti, triplex centurioni. Q. Minutius Cos. de Liguribus Boijsq³ Gallis in monte Albano triumphauit. is triumphum ut loco & fama rerum gestarum, & quod sumptum non erogatum ex arario omnes sciebant, inhonoratior fuit: ita signis carpentibusq³ & spolijs ferme equabat. pecunia etiã propè par summa fuit. erant translata ducenta & quinquaginta quatuor millia, argenti bigati quinquaginta tria millia, & ducenti militibus centurionibusq³ & equitibus item in singulos datum, quod dederat collega. ^{558.} Secundum triumphum consularia comitia habita. creati Cos. L. Furius Purpurio, & M. Claudius Marcellus. Prr. postero die facti Q. Fabius Buteo, T. Sempronius Longus, Q. Minutius Thermus, M. Acilius Glabrio, L. Apustius Fullo, C. Lalius. Exitu eius anni literæ à T. Quintio venerunt, se signis collatis cum rege Philippo in Thessalia pugnasse, hostium exercitum fustum fugatumq³. Hæ literæ prius in senatu à Sergio Pr. deinde ex auctoritate patrum in concione sunt recitata. Ob res prosperè gestas in dies quinque supplicationes decreta. Breui post legati & à T. Quintio, & ab rege venerunt. Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibiq³ locus & laetitia præbita: & ad eam Bellonæ senatus est habitum. haud multa verba facta, cum Macedones quacumq³ senatus censisset, id regem facturum esse dicerent. Decem legati more maiorum

quorum

A quorum ex consilio T. Quintius imperator leges pacis Philippo daret, decreti: adiectumq³, ut in eo numero legatorum P. Sulpitius & P. Villius essent, qui Cos. provinciam Macedoniam obtinuissent. Cossanis eo die postulantibus, ut sibi colonorum numerus augeretur, mille ascribi iussi, dum ne quis in eorum numero esset, qui post M. Cornelium & P. Sempronium Cos. hostis fuisset. Ludi Romani eo anno in circo scenaque ab adilibus curulibus L. Cornelio Scipione, & Cn. Manlio Volgone & magnificentius quàm aliàs facti, & laetius, propter res bello bene gestas, spectati, totiq³ ter instaurati. Plebeij septies instaurati. Acilius Glabrio, C. Lalius eos ludos fecerunt. ex argento multatitio tria signa aenea, Cerebri Liberoq³ & Libera posuerunt. L. Furius & M. Claudius Marcellus consulatu inuito, cum de provincijs ageretur, & Italia vtrique provinciam senatus decerneret: ut Macedoniam cum Italia sortirentur, petebant. Marcellus provincia cupidior, pacem simulatam ac fallacem dicendo, & rebellaturum, si exercitus inde deportatus esset, regem, dubios sententia patres fecerat. & forsitan obtinuissent Cos. ni Q. Martius Rex, & C. Atinius Labeo Trib. pleb. se intercessuros dixissent, ni prius ipsi ad plebem tulissent, vellent tuberentne cum rege Philippo pacem esse? Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata est, omnes quinque & triginta tribus vtri rogas iusserunt. Et quo magis pacem ratam esse in Macedonia ^C vulgò lætarentur, tristis ex Hispania nūcius allatus effecit, vulgataq³ literæ, Cn. Sempronium Tuditanum prætorem in citeriore Hispania pralio victum, exercitum eius fustum fugatumq³, & illustres viros in acie cecidisse. Tuditanum cum graui vulnere latum ex pralio haud ita multo post expirasse. Cos. ambobus Italia provinciam cum his legionibus quas superiores Cos. habuissent, decreta, & ut quatuor legiones nouas scriberent: duas quæ quò senatus censuisset, mitterentur. & T. Quintius Flaminius cum duabus legionibus provinciam eodem exercitu obtinere iussus. imperium ei prorogatum. Prr. deinde provincias sortiti, L. Apustius Fullo urbanam iurisdictionem, M. Acilius Glabrio inter ciues & peregrinos, Q. Fabius Buteo Hispaniam vltiorem, Q. Minutius Ther-

FFF 3

MUS

mus citiorem, C. Laelius Sicilia, T. Sempronius Longus Sardinia, Q. Fabio Butconi, & Q. Minutio, quibus Hispania provincia euenerant, Coss. legiones singulas ex quatuor ab se scriptis, quas viderentur uti darent, decretum est, socium ac nominis Latini quaterna millia peditum, trecentos equites. hique primo quoque tempore in provincias ire iussi. Bellum in Hispania quinto post anno quam secundum bellum Punicum, finitum est. Priusquam hi praetores ad bellum propè nouum, quia tum primum suo nomine, nullo Punico exercitu aut duce ad arma irant, proficiscerentur, aut ipsi Coss. ab vrbe mouerent: procurare, ut assolet, prodigia que nunciabantur, iussi. L. Iulius equestris in Sabinos proficiscens fulmine ipse equusque exanimati fuerant. iades Feronia in Capenate de coelo tacta erat, ad Moneta duarum hastarum spicula arserant, lupus Esquilina porta ingressu frequentissima parte urbis cum in forum decurisset, Tusco vico atq. inde Melio per portam Capenam propè in tectis euaserat. Haec prodigia maioribus hostijs sunt procurata. Iisdem diebus Cn. Cornelius Lentulus, qui ante Sempronium Tuditanum citiore Hispaniam obtinuerat: cum ex S. C. urbem esset ingressus, tulit praesi auri mille & quingenta pondo quindecim, argenti viginti millia, signati denarios triginta quatuor millia, & quingentos quinquaginta. L. Stertinius ex vltiore Hispania, ne tentata quidè triumphi spe, quinquaginta millia pondo argenti in aram tulit, et de manubijs duos fornices in foro Boario ante Fortunae adem & matris Matutae, vnu in maximo circo fecit, & his fornibus signa aurata imposuit. Haec per hyemem ferme acta. Hybernabat eo tempore Athenis Quintius, à quo cum multa socij peterent, Bœoti petierunt impetraveruntq. ut hi qui sua gentis militassent apud Philippum sibi restituerentur. id à Quintio facile impetratum: non quia satis dignos eos credebat, sed quia Antiocho rege iam suspecto fauor conciliandus nomini Romano apud ciuitates erat. Restitutis, confestim apparuit quam nulla inuita apud Bœotos gratia esset. nam & ad Philippum gratias agentes pro redditis hominibus, perinde atq. ab ipso id, & non à Q. & Rom. datum esset, miserunt: & comitijs proximis

Bœotar.

A Bœotarchem nullam aliam ob causam Barcillam quendam, quam quod praefectus Bœotorum apud regem militantium fuisset, fecerunt, praeteritus Zeussippo & Pisistrato, alijsq. qui Romana societatis auctores fuerunt. Id agrè & in praesentia hi passi, & in futurum etiam metum caperunt. cum ad portas propè sedente exercitu Romano ea fierent: quidnam se futurum esset praefectus in Italiam Romanis, Philippo ex propinquo socios adiuuante, & in festo hijs qui partis aduersae fuissent? Dum Romana arma propinqua habebant, tollere Barcillam principem fautorum regis statuerunt. & tempore ad eam rem capto, cum in publico epulatus reuerteretur domum temulentus, prosequentibus mollibus viris, qui iocibus causa conuiuio celebri interfuerant: ab sex armatis, quorum tres Italici, tres Aetoli erant, circumuentus occiditur. Fuga comitum & quiritatio facta & tumultus tota vrbe discurrentium cum luminibus, percussores proxima porta euaserunt. Luce prima concio frequens, velut extante indicio, ad vocem praconis conuocata in theatro erat. palam ab suo comitatu, & obscans illis viris fremebant interfectum: animis autem Zeussippum auctorem destinabant cadis. in praesentia placuit comprehendi eos qui simul fuissent quaestionemq. ex his haberi. Qui tum quaeruntur, Zeussippus confisus, errare ait homines, qui tam atrocem eadem pertinere ad illos semiuiros crederent. multaq. in eam partem probabiliter argumentatus: quibus fide apud quosdam fecit, nunquam, si conscius esset, oblaturum se multum uelini, mentione uero cadis nullo lacessente facturum fuisse. alij non dubitare, obuiam eundo impudenter criminis suspicionem auerti. Torti post paulo insontes, cum scirent ipsi opinionem omnium, ea pro indicio vsi, Zeussippum & Pisisstratum nominauerunt, nullo adiecto cur scire quisquam viderentur, argumento. Zeussippus tamen cum Strattonida quodam nocte per fugit Tanegram suam magis conscientiam quam indiciam hominum nullius rei confisiorum metuens. Pisisstratus spretis iudicijs Thebis mansit. Seruus erat Zeussippo, totius internuncijs & minister rei. quem indicem Pisisstratus timens, eo ipso timore ad iudicium pro-

fautorem.

FFf 4

transit.

traxit. literas ad Zeuspippum mittit, seruum conscium tolleret. A non tam idoneum ad celandam rem eum videri sibi, quàm ad agendam fuerit. Has qui tulit literas, iussit Zeuspippo dare quamprimum. is, quia non sibi conueniendi eius copia fuit: ipsi illi seruo, quem ex omnibus domino si dissimum credebat, tradidit, & adiecit à Pisistrato de re magnopere pertinente ad Zeuspippum esse. Conscientia ictus, cum extemplo traditurum eas affirmasset, aperit. perlectis literis pauidus Thebas refugit. Et Zeuspippus quidem fuga serui motus, Athenas, tutiorem exilio locum ratus, concessit. De Pisistrato aliqua quaestiones tormentis habita, & sumptum supplicium est. Efferauit ea caedes Thebanos Bœotósque omnes ad execrabile odium Romanorum, Zeuspippum principem gentis idfacinus conscisse. ad rebellandum neq, vires, neq, ducem habebant, proximum bello quod erat, in latrocinium versi, alios hospites, alios vagos per hyberna milites ad varios commeantes vsus excipiebant. quidam in ipsis itineribus ad notas latebras insidiantibus pars in desertis per fraudem diuersoria deuecti deductiq, opprimbantur. postremo non tantum odio, sed etiam auiditate præda eu facinora faciebant: quia negotiandi ferme causa argentum inzonis habentes in commeatibus erant. Cum primò pauci, deinde indies plures desiderarentur, infamis esse Bœotia omnis cepit, & timidius quàm in hostico egredi castris miles. tum Quintius legator ad querendum de latrocinij per ciuitates mittit. Plurimi pedibus circa Copaidem paludem inuenti. ibi ex limo eruta extractaq, ex utroque stagno cadauera, saxa aut amphoris, aut pondere traherentur in profundum, adnexa, multa facinora Acrephie & Coronea facta inueniebantur. Quintius primò noxios tradi sibi iussit, & pro quingentis militibus (tot enim intercepti erant) quingenta talenta Bœotos conferre, quorum neutrum cum fieret, verbis tantum ciuitates excusarent, nihil publico consilio factum esse: missis Athenas & in Achaiam legatis, qui testarentur socijs, iusto pioq, bello se persecuturum Bœotos, & cum parte copiarum P. Claudio Acrephiam ire iusso, cum parte Coroneam circumfedit, euastatis prius agris, quæ ab Elatia duo diuersa agmina tere. Hac percussa clade Bœoti,

GMM

A cum omnia terrore ac fuga complessent, legatos mittunt. qui cum in castra non admitterentur, Achai Atheniensesq, superuenerunt. plus auctoritatis Achai habuerunt deprecantes: ac ni impetrassent pacem Bœotis, bellum simul gerere decreuerunt. Per Achaos Bœotis copia adeundi alloquendiq, Romanum facta est. Iussisq, tradere noxios & multa nomine triginta talenta conferre, pax data, & ab oppugnatione recessum. Post paucos dies decem legati ab Roma venerunt, quorum ex consilio pax data Philippo in his leges est: omnes Græcorum ciuitates, quæ in Europa, quæq, in Asia essent, libertatem, ac suas leges haberent. quæ earum sub ditio ne Philippi fuissent, præsidia ex his Philippus deduceret: his quæ in Asia essent, Eurota Pedasisq, & Bargyllis, & Iasso, & Mirana, et Abydo, & Thasso, & Perintho. eas quoq, enim placere liberas esse Decianorum libertate. Quintius Prusia Bithyniorum regi scriberet, quid feratui & decem legatis placuisset. captiuos, trās fugasq, reddere Philippum Romanis & naues omnes tactas tradere: quin & regiam vna in habitis propè magnitudinis, quam sexdecim verus remorum agebant. ne plus quingentis armatorum haberet, neue elephantum vllum, bellum extra Macedonia fines ne iniussu senatus gereret. mille talentum daret populo Romano, dimidium præsens, dimidium pensibus decem annorum. Valerius Antias quaternum millium pondus argenti vectigal in decem annos, triginta quaternum millia pondus. & ducenta, præsens viginti millia pondus: idem nominatim adiectum scribit, ne cum Eumene Atrali filio (nouus is cum rex erat) bellum gereret. In hac obsides accepti, inter quos Demetrius Philippi filius. Adicit Valerius Antias, Attalolo absenti Aeginum elephantosq, dono datos, & Rhodys Stratoniceam Caria, atq, alias vrbes, quas Philippus tenuisset: Atheniensibus insulas datas, Paron, Imbrum, Delum, Scyrum. Omnibus Græcia ciuitatibus hanc pacem approbantibus, soli Aetoli id decretum decem legatorum clam missantes carpebant. literas inanes vana specie libertatis adumbratas esse. cur enim alias Romanis tradidit vrbes, nec nominari eas? alias nominari, & sine traditione iubere liberas esse? nisi vt quæ in Asia sint, liberentur longinquitate ipsa, ut

18000.
Flores.

FFf 3

tiores:

tiores: quae in Graecia sint, ne nominatae intercipientur, Corinthus, & Chalcis, & Oreum, cum Eretria & Demetriade. Nec tota ex vano criminatio erat. dubitabatur enim de Corintho, & de Chalcide, & Demetriade, quia in S. C. quo missi decem legati ab urbe erant, caetera Graeciae atque Asiae haud dubie liberabantur: de his tribus urbibus legati, quod tempora reipublicae postulassent, id est Republicae fideque sua facere statuere iussi erant. Antiochus rex erat, quem transgressurum in Europam, cum primum ei res sua placuissent, non dubitabant, ei tam opportunas ad occupandum patere urbes nolebant. Ab Elatia Anticyram cum decem legatis, inde Corinthum traiecit. ibi consilia decem legatorum tractabantur. Idem Quintius, liberandam omnem Graeciam, si Aetolorum linguas retunderet: si veram caritatem, maiestatem apud omnes nominis Romani vellent esse: si fidem facere, ad liberandam Graeciam, non ad transferendum à Philippo ad se imperium, se mare traiecisse. Nihil contra ea de libertate urbium alij dicebant. caeterum ipsis tutius esse, manere paulisper sub tutela praesidij Romani, quam pro Philippo Antiochum dominum accipi. Postremo ita decretum est: Corinthus redderetur Achaeis, ut in Acrocorintho tamen praesidium esset: Chalcidem ac Demetriadem retineri, donec cura de Antiocho decessisset. Isthmiorum statum ludicrum aderat, semper quidem & aliàs frequens, cum propter spectaculi studium insitum genti, quo certamina omnis generis artium, & viriumque ac pernicitatis visuntur: tum quia propter opportunitatem loci per duo diuersa maria omnium Graecorum vndique conuentus erat. Sed expectatione erecti, qui deinde status futurus Graeciae, quae sua fortuna esset: alij non taciti solum opinabantur, sed sermonibus etiam seiebant. Romani ad spectaculum confederunt. & praeco cum tubicinis, ut mos est, in media arenam, vnde solenni carminibus ludicrum indici solet, processit: et tuba silentio facto, ita pronuntiavit: Senatus Romanus, et T. Quintius imperator, Philippo rege, Macedonibusque deuictis, liberos immunes suis legibus esse iubet Corinthios, Phocenses, Locrensesque omnes, et insulam Euboeam, & Magnetas, Thessalos, Perraeios, Achaeos, Phthiotas. Percensuit in omnes

omnes gentes quae sub ditione Philippi regis fuerant. Audita voce praecoris, maius gaudium fuit, quam quod vniuersum homines caperent. vix satis credere se quisque audisse: alij alios intueri mirabantur, velut somnij vanam speciem: quod ad quemque pertineret, suarum aurium fidei minimum credentes, proximos interrogabant. Reuocatus praeco, cum vnusquisque non audire, sed videre libertatem suam nuntium aueret: iterum pronuntiaret eadem. tum ab certo iam gaudio tantus cum clamore plausus est ortus, totiesque repetitus, ut facile appareret, nihil omnino bonorum multitudini gratius, quam libertatem esse. Ludicrum deinde ita raptim peractum est, ut nullius nec animi, nec oculi spectaculo intenti essent. ad id vnum gaudium praecipuaerant omnium aliarum sensum voluptatum. Ludis vero dimissis, cursu prope omnes tendere ad imperatorem Romanum, ut venter turbam in vnum, adire, contingere dextram cupientium, coronas leuissimosque iacentium, haud procul periculo fuerit, sed erat trium ferme & triginta annorum, & cum robur iuuentutis, tum gaudium ex tam insigni gloria fructu vires suppeditabant. nec praesens omnium modo effusa laetitia est, sed per multos dies gratis & cogitationibus & sermonibus reuocata. Esse aliquam in terris gentem, quae sua impensa, suo labore ac periculo bella gerat pro libertate aliorum. nec hoc finitimis, aut propinqua vicinitatis hominibus, aut terris continenti iunctis praestet. maria traiciat: ne quod toto orbe terrarum iniustum imperium sit, & vbi que ius fas, lex, potentissima sint. vna voce praecoris liberatas omnes Graeciae atque Asiae urbes. hoc spe concipere, audacis animi fuisse: ad effectum adducere, virtutis, & fortuna ingentis. Secundum ista iam Quintius, & decem legati legationes regum, gentium ciuitatumque audiuerunt. Primi omnium regis Antiochi vocati legati sunt. his eadem quae ferè Romae erant verba sine fide verum iactantibus, nihil iam perplexè, ut antè cum dubia res incolumi Philippo erat: sed aperte pronuntiatum, ut excederet Asiae urbibus quae aut Philippi, aut Ptolemaei regum fuissent. abstineret liberas, omnesque Graecias, ante omnia denunciatum, ne in Europam aut ipse transfret, aut copias traiceret. Dimissis regis legatis, conuentus gentium

ciuitatumq; est haberi ceptus. eoq; maturius peragebatur, quod decreta decem legatorum ciuitates nominatim pronunciabant. Orestis (Macedonum ea gens est) quod primi ab rege defecissent, suae leges reddita. Magnetes, & Perraei, & Dolopes liberi quoq; pronunciati. Thessalorum genti praeter libertatem concessam Achaiae Phthiotae dati, Thebia Phthioticis & Pharsalo excepto. Aetolos de Pharsalo & Leucade postulantibus ut ex foedere sibi restituerentur, ad senatum reiecerunt. Phocenses, Locrenses, & quae sicut ante fuerant adiecta decreti auctoritate his contribuerunt. Corinthus & Triphylia, & Herea (Peloponnesi & ipsa urbs est) reddita Achaiae. Orzum & Eretriam decem legati Eumeni regi Attali filio dabant. dissentiente Quintio, venit res in arbitrium senatus. senatus libertatem his ciuitatibus dedit, Carysto adiecto. Pleurato Lingus & Partheni dati. Illyriorum utraq; gens sub ditione Philippi fuerat. Ammandrum tenere iusserunt castella, quae per belli tempus Philippo capta ademisset. Dimisso conuentu decem legati partiti munia inter se, ad liberandas suae quisque regionis ciuitates discesserunt: P. Lentulus Bargyllas: L. Stertinius Hephastiam et Thassum & Thracia urbes: L. Villius & L. Terentius ad regem Antiochum: Cn. Cornelius ad Philippum. Cui de minoribus rebus editis mandatis, per cunctatus si consilium non vrile solum, sed etiam salutarem admittere auribus posset: cum rex gratias quoq; se acturum diceret, si quid quod in rem suam esset, expromeret: magnopere eius suavitatis, quoniam pacem impetrasset, ad societatem amicitiamq; petendam mitteret Romam legatos: ne si quid Antiochus moueretur, expectasse, & temporum opportunitates capta esse ad bellandum videri posset. Ad Tempe Thessalica Philippus est conuentus, qui cum se missurum extemplo legatos respondisset. Cornelius Thermopylas, vbi frequens Gracia stans diebus esse solet conuentus (Pylicum appellant) venit. Aetolos praecipue monuit, ut constanter & fideliter in amicitia populi Romani permanerent. Aetolorum principes alij interquesti sunt, quod non idem erga suam gentem Romanorum animus esset post victoriam, qui in bello fuisset: alij ferocius incusarunt, exprobraruntq;, non modo vinci sine Aetolo

Philipp.

A Philippum, sed ne transire quidem in Graciam Romanos potuisset. Aduersus ea respondere, ne in altercationem excederet res, cum superfedisisset Romanus, omnia eos aequa impetraturos, si Romam misissent, dixit. itaq; ex auctoritate decreti legati sunt. Hunc finem bellum cum Philippo habuit. Cum haec in Gracia Macedoniaq; & Asia gererentur, Hetruriam infestam prope coniurationis seruorum fecit. Ad quarendam opprimendamq; eam M. Accilius praetor, cui inter ciues peregrinosq; iurisdictio obrigerat, cum vna ex duabus legione urbana missus, alios iam congregatos pugnando vicit. ex his multi occisi, multi capti. alios verberatos crucibus affixit, qui principes coniurationis fuerant: alios dominis restituit. Consules in prouincias profecti sunt. Marcellum Boiorum ingressum fines, fatigato per diem totum milite via facienda, castra in tumulo quodam ponentem, Corolamus regulus Boiorum cum magna manu adortus, ad tria millia hominum occidit: & illustres viri aliquot in illo tumultuario praelio ceciderunt, inter quos praefecti socium T. Sēpronius Grachus, M. Iunius Syllanus, & tribuni militum de legione secunda, A. Ogulnius & P. Claudius. castra tamen ab Romanis impigre permunita retentiq;, cum hostes a prospera pugna nequicquam oppugnassent. Statio deinde eiusdem per dies aliquot sese tenuit, dum & saucios curaret, & tanto terrore animos militum resciceret. Boij, ut est gens minime ad moratandum patiens, in castella sua vicosq; dilapsi sunt. Marcellus Pado confestim traiecto, in agrum Comensem, vbi Insabres Comensibus ad arma excitis castra habebant, ducit. legiones in ipso itinere praelium committunt. & primo ad acriter inuasurum, ut antesignanos impulerint. quod vbi animaduertit, veritus. ne moti semel pellerentur, cohortem Marsorum opposuit, & equitum Latinorum omnes turmas in hostem emisit. quorum cum primus secundusq; impetus retulisset inferentem se ferociter hostem confirmata & reliqua acies Romana restitit primo, deinde signa acriter intulit. nec ultra sustinuerunt certamen Galli, quin terga verterent, atq; effusa se fugerent. In eo praelio supra quadraginta millia hominum caesa Valerius Antias scribit, & quingenta septem signa militaria ca-

pta, &

pta. & carpentia quadringenta tringinta duo, & aureos torques multos, ex quibus vnum magni ponderis Claudius in Capitolio Iovii donum in aede positum scribit. Castra eo die Gallorum expugnata direptaque. & Comum oppidum intra dies paucos captum. castris inde duodecinginta ad consulem defecerunt. Id quoque inter scriptores ambigitur, verum in Boios prius, an Insubres consulem exercitum induxerit, aduersamque prospera pugna obliterauerit: an victoria ad Comum parata, deformat a clade in Boijs accepta sit. Sub hac tam varia fortuna gesta, L. Furius Purpurio alter consul per tribum Sappiniam in Boios venit. Iam castris Mutilo appropinquabat, cum veritus ne intercluderetur simul a Boijs Liguribusque, eadem via qua adduxerat, reduxit: & magno circuitu per aperta, eaque tuta loca ad collegam peruenit. Diu iunctis exercitibus primum Boiorum agrum usque ad Felsinam oppidum populantes peragraverunt. Ea urbs caeteraque castris, & Boij ferè omnes, praeter iuuentutem, qua praedandi causa in armis erat (tunc in deuias sylvas recesserat) in deditionem venerunt. In Ligures deinde traductus exercitus. Boij negligentius coactum agmen Romanorum, quia ipsi procul abesse viderentur, improviso aggressuros se rati, per occultos salus secuti sunt, quos non adepti, Pado repente nauibus traiecit Leuos Libuorumque cum peruastassent: redeuntes inde Ligurum extremo sine cum aggressi praeda in agmen incidunt Romanum. Celerius praedium acriter commissum, quam si tempore locoque ad certamen destinatis, praeparatis animis concurrissent. Ibi quantam vim ad stimulandos animos ira haberet, apparuit, nam ita cadis magis quam victoriae audi pugnauerunt Romani, ut vix nuncium cladi hosti relinquerent. Ob eas res gestas, consulum literis Romam allatis, supplicatio in triuam decreta est. Breui post Marcellus Romam venit, triumphusque ei magno consensu patrum est decretus. Triumphauit in magistratu de Insubribus Comensibusque. Boiorum triumphi spem collega reliquit: quia ipsi proprie aduersa pugna in eam gente euenerat, collega secunda. Multa spolia hostium captiuus carpentis traducta: multa militaria signa lata: aris trecenta viginti millia, argenti bigati ducenta tringinta quatuor millia, in pedes sin-

res singulos dati octingenti aris: triplex equiti centurioni. Eodem anno Antiochus rex cum hybernasset Ephefi, omnes Asiae ciuitates in antiquam imperij formulam redigere est conatus: reliquas quidem, aut quia locus planis positaerant, aut quia parum mœnibus armisque ac iuuentuti fidebant: haud difficulter iugum accepturas. Smyrna & Lampfacus libertatem usurpabant: periculumque erat, ne si concessum his foret quos metuebat, Smyrnæ in Aeolide Ioniamque, Lampfacum in Helleponto, aliae vrbes sequerentur. Igitur & ipse ab Ephefo ad Smyrnæ obsidendam misit: & quae Abydi copiaerant, praesidio tantum modico relicto, duci ad Lampfacum oppugnandum iussit: nec vi tantum terrebat, sed per legatos leniter alloquendo, castigandoque, temeritatem & pertinaciam spem conabatur facere, breui qua peterent habituros. & tum satis & ipsis, & omnibus alijs apparere, ab rege impetratum eos libertatem, non per occasionem raptam habere. Aduersus quae respondebant, nihil neque mirari, neque succensere Antiochum debere, si spem libertatis differri non satis aequo animo paterentur. Ipse initio veris nauibus ab Ephefo profectus, Hellepontum perit, terrestres copias ab Abydo traiecit Chersonesi urbem, terrestri naualem exercitum iunxit. & quia clauserant portas, circumdedit mœnia armatis. & iam opera ad mouenti deditio est facta. Idem metus tum incolentes alias Chersonesi vrbes in deditionem dedit. Lysimachiam inde omnibus simul naualibus terrestribusque copijs venit, quam cum desertam ac stratum prope ruinis inuenisset (caeperant autem, direptamque incenderant Thracæ paucis ante annis) cupido eum restituenti nobilem urbem, & locositam opportuno, capit, itaque omni cura simul est aggressus & rector murosque restituere: & partim redimere seruitutes Lysimachienses, partim fugam sparsos per Hellepontum Chersonesumque conquirere contrahereque: partim novos colonos, spe commodorum preposita, ascribere, & omni modo frequentare, simul ut Thracum summoueretur metus: ipse parte dimidia terrestrium copiarum ad depopulandum proxima Thracæ est profectus: partem, naualesque socios omnes reliquit in operibus reficiendâ

ficienda urbis. Sub hoc tempus & L. Cornelius missus ab senatu ad dirimenda inter Antiochum Ptolemaumq; reges certamina. Selymbria substitit: & decem legatorū P. Lentulus à Bargyllis, P. Villius & L. Terentius à Thasso Lyfimachiam petierunt, eodem & à Selymbria L. Cornelius, & ex Thracia post paucos dies Antiochus convenerunt. Primus congressus cum legatis, & deinceps inuitatio benigna & hospitalis fuit. vt de mandatis statūq; presenti Asia agi ceptum est, animi exasperati sunt. Romani omnia acta eius ex quo tēpore è Syria classe soluisset, displicere senatui non dissimulabant: ressit uiq; Ptolemaeo ciuitates omnes quae ditionis eius fuissent, aequum censebant. nam quod ad eas ciuitates attineret, quae à Philippo possessas Antiochus per occasionem, auerso Philippo in Romanum bellum intercepisset: id verò ferendum non esse. Romanos per tot annos terra mariq; tanta pericula ac labores exhausisse, Antiochum belli premia habere. Sed vt in Asiam aduentus eius dissimulari ab Romanis, tanquam nihil ad eos pertinens, potuerit: quòd iam etiam in Europam omnibus naualibus terrestribusq; copijs transierit, quantum à bello aperto Romanis abesse: illum quidem etiam si in Italiam traiciat, negaturum. Ad ea rex: Satis iam autē videre se, Romanos inquirere quid regi Antiocho faciendum: at quousq; terra mariq; progrediendum fuerit ipsis, non cogitare. Asiam nihil ad populum Romanum pertinere: nec magis illis inquirendum esse, quid Antiochus in Asia, quàm Antiocho quid in Italia populus Romanus faciat. Quod ad Ptolemaum attineat, cui ademptas ciuitates querantur: sibi cum Ptolemao & amicitia esse: & id agere se, vt breui etiā affinitas iungatur. Nec ex Philippi quidem aduersa fortuna spolia vlla se petisse: aut aduersus Romanos in Europam traiecisse. * fuerit, quo victo omnia quae illius fuissent, iure belli Seleuci facta sint: existimare suae ditionis esse. occupatis maioribus suis rerum altarū alia cura, primò quaedam ex hū Ptolemaum, deinde & Philippū vsurpando aliena possedisse: sicut quaedam ex proxima Thracia, quae indubitat è Lyfimachi fuerint, ad efficienda in antiquum venisse: & Lyfimachiam deletā Thracum impetu, de integro condere, vt Seleucus filius eam sedem regni ha-

agni habeat. His disceptationibus per dies aliquot habitis, rumor siue vello satis certo authore allatus de morte Ptolemai regis, vt nullus exitus imponeretur sermonibus. nam dissimulabat pars vtraq; se audisse. & L. Cornelius, cui legatio ad duos reges Antiochum Ptolemaumq; mandata erat, spacium modici temporis ad conueniendum Ptolemaum petebat, vt priusquam moueretur aliquid in noua possessione regni, perueniret in Aegyptum. & Antiochus suam fore Aegyptum, si tum occasio esset, censebat. itaque dimissis Romanis, relictoq; Seleuco filio cum terrestribus copijs ad restituendā, vt instituerat, Lyfimachiam: ipse omni classe nauigans Ephesuram, legatis ad Quintium missis, qui ad fidem de societate agerent: Boram Asia legens peruenit in Lyciā. Patarisq; cognito viuere Ptolemaum, nauigandi quidem in Aegyptum omissum consilium est: Cyprum nihilominus tendens, cum Chelidonium promontorium superasset, paulisper seditione remigum est retentus in Pamphylia circa Eurymedontem animum. Inde profectum eum ad capita (quae vocant) Sarii fluminis, fœda tempestas oborta propè cum omni classe demersit. multa naues eiectae, multa ita hausta mari, vt nemo in terram enauerit. magna vis hominum ibi interijt, non remigum tantum, militumq; ignotorum, sed etiam insignium amicorum. Collectis reliquijs naufragij, cum res non in eo esset vt Cyprum tentaret, minus opulento agmine quàm profectus erat, Seleuciam redit. ibi subduci nauibus iussus (iam enim hyems instabat) ipse in hyberna Antiochiam proceffit. In hoc statu regū erant res. Roma eo primū anno triumuiro epulones facti, C. Licinius, Lucullus, T. Romuleius, qui legem de creandis his tulerat, & Pub. Porcius Lecca. His triumuiris item vt pontifici lege datum toga praetexta habenda ius. Sed magnum certamen cum omnibus sacerdotibus eo anno fuit quaestoribus vrbani, Q. Fabio Labeoni, & L. Aurelio. Pecunia opus erat: quòd vltimam pensionem pecuniae in bellum collatae persoluere placuerat priuatis. quaestores ab auguribus, pontificibus, quod stipendium per bellū non contulissent, petebant. ab sacerdotibus tribuni nequicquam appellati, omnūq; annorum per quos non dederant, exactum est. Eodem anno duo

V. C. mortui pontifices, noui^q, in eorum locum suffecti: M. Marcellus consul in locum T. Sempronij Tutidani, qui prator in Hispania decesserat: & L. Valerius in locum M. Cornelij Cerhegi. Et Q. Fabius maximus augur mortuus est admodum adolescens, priusquam vllum magistratum caperet: nec eo anno augur in eius locum est suffectus. Comitia inde consularia habita à M. Marcello
 559. consule. creati Coss. L. Valerius Flaccus, M. Portius Cato. Praetores inde facti C. Fabricius Luscinus, C. Arimius Labeo, Cn. Manlius Volfo, App. Claudius Nero, P. Manlius, P. Porcius Lecca. Aediles curules, M. Fuluius Nobilior & C. Flaminius, tritici decies centum millia binis eris populo diuiserunt. id C. Flamini honoris causa, ipse patri^q, aduexerant Siculi Romam. Flaminius gratiam eius communicauerat cum collega. Ludi Romani & apparati magnificè sunt, & ter toti instaurati. Aediles pl. Cn. Domitius Aenobarbus, & C. Scribonius Curio maximus multos pecuarios ad populi iudicium adduxerunt, tres ex his condemnati sunt, ex eorum multatitia pecunia eadem in insula Fauni fecerunt. Ludi plebeij per biduum instaurati, & epulum fuit ludorum causa. L. Valerius Flaccus, & M. Porcius quo die magistratum inierunt, de prouincijs cum ad senatum retulissent, patres censuerunt, cum in Hispania tantum glisceret bellum, vt iam consulari & duce & exercitu opus esset, placere, consules Hispaniam citeriorem & Italiam prouincias aut comparare inter se, aut sortiri. vtri Hispania prouincia euemisset, eum duas legiones & quinque millia socium Latini nominis, & quingentos equites secum portare, & naues longas viginti ducere. alter consul duas legiones scriberet, His Galliam prouinciam obtineri satis esse, fractis proximo anno Insuubrium & Boiorum animis. Cato Hispaniam, Valerius Italiam est sortitus. Praetores deinde prouincias sortiti, C. Fabricius Luscinus vrbanam, C. Atinius Labeo peregrinam, C. Manlius Volfo Siciliam, Appius Claudius Nero Hispaniam vltiorem, P. Porcius Lecca Pisas, vt ab tergo Liguribus esset, P. Manlius in Hispaniam citeriorem adiutor consuli datur. T. Quintio, suspectis non solum Antiocho & Aetolis, sed etiam Nabide Lacedaemoniorum

A demoniorum tyranno, prorogatum in annum imperium est, duas legiones vt haberet, in eas si quid supplementi opus esset, consules scribere, & mittere in Macedoniam iussi. Appio Claudio praeter legionem quam Quintius Fabius habuerat, duo millia peditum & ducentos equites novos conscribere permissum. Par numerus peditum equitumque nouorum Pub. Manlio in citeriorem Hispaniam decretus, & legio eadem qua fuerat sub Minutio pratore, data. Et P. Porcio Lecca ad Hetruriam circa Pisas ducenti peditum, & quingenti equites ex Gallico exercitu decreti. In Sardinia prorogatum imperium Sempronio Longo. Prouincijs ita distributis, consules priusquam ab vrbe proficiscerentur, ver sacrum ex pontificum iussu fecere, quod C. Cornelius Mammula prator
 B vouerat. de senatus sententia, populi^q, iussu, Cn. Seruilio, C. Flamini Coss. annis post vno & viginti factum est, quam votum. Per eosdem dies C. Claudius Appij filius, Pulcher, augur in Q. Fabij Maximi locum, qui priore anno mortuus erat, lectus, in auguratusque est. Mirantibus iam vulgo hominibus quod Hispania mouisset bellum negligi, litera à Quintio Minutio allatae sunt, se ad Turbam oppidum cum Budare & Besafide imperatoribus Hispanis signis collatis prospere pugnasse, duodecim millia hostium caesa, Budarem imperatorem captum, ceteros fusos fugatos^q, His literis lectis minus terroris ab Hispanis erat, vnde ingens bellum expectatum fuerat. Omnes cura post aduentum vtrique decem legatorum in Antiochū regem conuersa. Hi expositis prius qua cum Philippo acta essent, & quibus legibus data pax, non minorem belli molem restare ab Antiocho docuerunt. Ingenti classe, egregio terrestri exercitu in Europā eum traiecisse. nisi auertisset vana spes ex vniore rumore orta Aegypti inuadenda, mox bello Graciam arsuram fuisse. neque enim ne Aetolos quidem quieturos, cum ingenio inquietam, tum iratam Romanis gentem, habere & aliud in visceribus Graciae ingens malum, Nabin nunc Lacedaemoniorum, mox, si liceat, vniuersa Gracia futurum tyrannum, avaritia & crudelitate omnes fama celebratos tyrannos aquantem cui si Argos velut arcem Peloponneſo imposiram tenere liceat,

deportatis in Italiam Romanis exercitibus nequicquam liberatam à Philippo Graciam fore. pro rege, si nihil aliud, longinquo vicinum tyrannum dominum habituram. Hæc cum iam ab grauibus authoribus, tum qui omnia per seipſos explorata referrent, audirent maiores: quod ad Antiochum attineret, maturanda hæc, cum rex quacunque de causa in Syriam concessisset, de tyranno consultatio visa est. Cùm diu disceptatum esset, vtrum iam cause satis videretur, cur decerneretur, an permitterent T. Quintio, quod ad Nabin Lacedæmoniorum attineret, faceret quæ è repub. censeret esse, permiserunt: eam rem esse rati, quæ maturata dilatæue non tam magni momenti ad summam rem populi Romani esset: magis id animaduertendum esse, quid Annibal & Carthaginienses, si cum Antiocho ortum foret bellum, acturi essent. Aduersæ Annibali factionis homines principibus Romanis, amici quiq; suis, identidem scribebant, nuncios literasq; ab Annibale ad Antiochum missas, & ab rege ad eum clam legatos venisse, vt feras quasdam nunquam mitescere: sic immitem implacabilemq; eius viri animum esse. marcescere ocio siturq; ciuitatem queri eum, & inertia operis: nec sine armorum sonitu excitari posse. Hæc probabilia memoria prioris belli per vnum illum non magis gesti quam moti faciebat. Irritauerat etiam recenti facto multorum potentium animos. Iudicum ordo Carthagine ea tempestate dominabatur eo maxime quod idem perpetui iudices erant. res, fama, vitæq; omnium in illorum potestate erat. qui vnum eius ordinis, & omnes aduersos habebat. nec accusator apud iudices infensus deerat. Horum in tam impotenti regno (neque enim ciuiliternimis opibus utebantur) prætor factus Annibal, vocare ad se quaestorem. Idem pro nihilo habuit. nam & aduersæ factionis erat, & quia ex quaestura in iudices potentissimū ordinem referebantur: iam pro futuris mox opibus animos gerebat. Enimvero indignum id ratus Annibal, viatorem ad præhendendum quaestorem misit: subductumq; in concionem non ipsum magis quam ordinem iudicum, præ quorum superbia atq; opibus nec leges quicquam essent, nec magistratus, accusauit. & vt secundis auribus accipi orationem

A nem animaduertit, & infimorum quoq; libertati grauem esse superbiam eorum: legem extemplo promulgauit pertulitq;, vt in singulos annos iudices legerentur, ne quis biennium continuum iudex esset. Caterum quantam eo facto ad plebem inierat gratiam: tantum magna partis principum offendeat animos. Adiecit aliquid, quod bono publico sibi proprias similitates irritauit. Vectigalia publica partim negligentia dilabebantur: partim præda ac diuisi principum, quibusdam & magistratibus erant. quin & pecunia quæ in stipendium Romanis suo quoq; anno penderetur, deerat: tributumq; graue priuatis imminere videbatur. Annibal postquam vectigalia quanta terrestria maritimaque essent, B & in quas res erogarentur, animaduertit, & quid eorum ordinarij recipib. vsus consumerent, quantum peculatus auerteret: omnibus residuis pecunijs exactis, tributo priuatis remisso, satis locupletem rempub. fore ad vectigal præstandum Romanis pronunciauit in concione, & præstitit promissum. Tum verò isti, quos paucrat per aliquot annos publicus peculatus, velut bonis ereptis, non furto eorum manibus extorto, infensi & irati, Romanos in Annibalem, & ipsos causam odij querentes, instigabant. Itaque diu repugnante Scipione Africano, quia parū ex P. R. dignitate esse ducebat subscribere odij accusationibusq; Annibalis, & factionibus Carthaginiensium inferere publicam auctoritatem, nec satis habere bello vicisse Annibalem, nisi velut accusatores calumniam in eum iurarent, ac nomen deferrent: tandem peruicerunt, vt legati Carthaginem mitterentur, qui apud senatum eorum arguerent Annibalē cum Antiocho rege cõsilia belli faciēdi inire. Legati tres missi, C. Seruilius, M. Claudius Marcellus, Q. Terentius Culleo. qui cum venissent, ex consilio inimicorū Annibalis, querētibus causam aduentus dici iusserunt, venisse ad controuersias quæ cum Masanissa rege Numidarum Carthaginiensibus essent, dirimendas. id creditum vulgò, Annibalem vnum se peti ab Romanis non fallebat, & ita pacem Carthaginiensibus datam esse, vt inexpiabile bellum aduersus se vnum maneret. itaque cedere temporibus & fortuna statuit. & preparatis iam omnibus antè ad fugam,

obuersatus eo die in foro auertenda suspicionis causa, primis tenebris vestitu forensi ad portam cum duobus comitibus ignaris consiliy est egressus. Cum equi quo in loco iussi erant praesto fuissent, nocte via citra regionem quandam agri Vocani transgressus, postero die mane inter Acyllam & Thapsum ad suam turrim peruenit, ibi eum parata instructaq; remigio excepit nauis. ita Africa, Annibal excessit, sepius patriam quam suorum euentus miseratus. Eo die in Cercinam insulam traiecit. vbi cum in portu naues aliquot Pœni onerarias cum mercibus inuenissent, & ad egressum eum de naue concursus saluantium esset factus: percontantibus legatum se Tyrum dici iussit. veritus tamen ne qua earum nauis nocte profecta Thapsum aut Acyllam nuntiaret se Cercina visum, sacrificio apparari iusso, magistris nauium mercatoresq; inuitari iussit, & vela cum antennis ex nauibus corrogari, vt vmbra (et enim media aestas forte erat) cœnantibus in littore fieret. quantum res & tempus patiebatur, apparatus celebrataq; eius diei epulae sunt: multoq; vino in serum noctis conuiuium productum. Annibal quamprimum fallendi eos qui in portu erant, tempus habuit: nauem soluit. ceteri sopiti cum postero die tandem ex somno pleni crapula surrexissent, id quod serum erat, aliquot horas remis in naues collocandis & aptandis armamentis absumperunt. Carthagine & multitudinis assuetam domum Annibalis frequentare concursus ad vestibulum adiuu est factus: & vt non comparere eum vulgatum est, in forum turba conuenit principem ciuitatis querentium. & alij fugam conscisse (id quod erat) alij fraude Romanorum interceptum, idq; magis ferebant: variosq; vultus cerneret, vt in ciuitate aliorum alias partes fouentium factionibus. visum deinde Cercina eum, tandem allatum est. Romani legati cum in senatu exposuissent, compertum patribus Romanis esse, & Philippum regem ante ab Annibale maxime accensum, bellum populo Romano fecisse: & nunc literas nunciosq; ab eo ad Antiochum regem profectos, haud quieturum ante quam bellum toto orbe terrarum concisset: ne his * debere impune esse, si satis facere Carthaginienses populo Romano vellent: nihil eorum sua voluntate, nec publico consilio

Alio factum esse, Carthaginienses responderunt. quicquid equum censuissent Romani, facturos esse. Annibal prospero cursu Tyrum peruenit: exceptusq; à conditoribus Carthagini vt alia patria, virtutè clarus omni genere honorum, paucos moratus dies Antiochiam nauigat: ibi profectum iam regem cum audisset: filium eius solenne ludorum ad Daphnen celebrantem conuenisset, comiter ab eo exceptus, nullam moram nauigandi fecit. Ephesi regem est consecutus, fluctuantem adhuc animo, incertumq; de Romano bello, sed haud paruum momentum animo eius ad moliendum aduentus Annibalis fecit. Aetolorum quoque eodem tempore alienati ab societate Romana animi sunt: quorum legatos Pharsalum & Leucadè, & quasdam alias ciuitates ex primo fœdere petentes senatus ad Quintium reiecit.

DECADIS QVARTAE LIB. IIII.

EPITOME.

Lex Oppia, quam C. Oppius tribunus plebis bello Punico de fringendis cultibus matronarum tulerat, cum maxima contentione abrogata est: cum Porcius Cato autor fuisset, ne ea lex aboleretur. Is in Hispaniam profectus bello, quod Emporij orfus est, citiorem Hispaniam pacauit. T. Quintius Flamininus bellum aduersus Lacedæmonios, & tyrannum eorum Nabidem prosperè gestum, data ipsi pace, qualem ipse voluit, liberatisq; Argis: qui sub ditione tyranni erant: finit. Senatus tunc primum secretus à populo ludos spectauit. vt id fieret, Sex. Aelius Patus, & L. Cornelius Cethegus censores interuenerunt cum indignatione plebis. Coloniae plures deductæ sunt. M. Porcius Cato de Hispania triumphauit. Res præterea aduersus Boios & Insubres Gallos feliciter gesta referuntur. T. Quintius Flamininus, qui Philippum Macedonum regem, & Nabidem Lacedæmoniorum tyrannum vicerat, Græciam omnem liberauerat: ob hanc rerum gestarum multitudinem triduo triumphauit. Legati Carthaginiensium nuntiauerunt: Annibalem, qui ad Antiochum confugerat

rat bellum cum eo moliri, tentauerat autē Annibal per Aristonem Tyrium, sine literis Carthaginem missum, ad rebellandum Pænos concitare.

Nter bellorum magnorū aut vixdum finitorum aut imminentium curas intercesit res parua dictu, sed qua studijs in magnum certamen excesserit. M. Fundanius, & L. Valerius tribuni plebis ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerat eam C. Oppius tribunus plebis, Q. Fabio, T. Sēpronio Coss. In medio ardore Punici belli: ne qua mulier plus semuncia auri haberet: neu vestimento versicolori vteretur: neu iuncto vehiculo in vrbe oppidoŭe, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa, veheretur. M. & P. Iunij Bruti tribuni plebis legem Oppiam tuebantur: nec eā se abrogari passuros aicbant. Ad suadendū dissuadendūq; multi nobiles prodibant. Capitolium turba hominū fauentium aduersantūq; legi complebatur. matronæ nulla nec auctoritate, nec verecundia, nec imperio virorum contineri limine poterant: omnes vias vrbs, aditusq; in forum obsidebant, viros descendentes ad forum orantes, vt florente republica, crescente in dies priuata omnium fortuna, matronis quoq; pristinū ornatum reddi paterentur, augebatur hac frequentia mulierum indies; nam etiam ex oppidis conciliabulisq; conueniebant. iam & consules prætoresq; & alios magistratus adire & rogare audebant, ceterū minimè exorabilem alterum vtriq; consulem M. Porcium Catonem habebant: qui pro lege, ne abrogaretur, ita differuit: Si in sua quisq; nostrū matrefamilias Quirites, ius & maiestatem viri retinere instituisset, minus cum vniuersis sceminis negocij haberemus. nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoq; in foro obtineritur & calcatur: & quia singulas sustinere non potuimus, vniuersas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam esse, virorum omne genus in aliqua insula coniuratione muliebri à stirpe sublatum esse. Ab nullo genere non summum periculum est, si cæcus & concilia et secretas consultationes esse sinat. Arg, ego vix statuere apud animum meum possum, vtram peior ipsa

A ipsa res, an peiore exemplo agatur. quorum alterum ad nos Coss. reliquosq; magistratus, alterum ad vos Quirites magis pertinet. nam vtrum è repub. sit, nec ne, id quod ad vos fertur: vestra existimatio est, qui in suffragium ituri estis. Hæc cōseruatio muliebri, siue sua sponte, siue auctoribus vobis M. Fundani & L. Valerij facta est, haud dubie ad culpam magistratum pertinet, nescio vobis tribuni, an Coss. magis sit deformis vobis, si sceminas ad concitandas tribunitias seditiones iam adduxistis: nobis, si vt plebis quondā, sic nunc mulierum secessione leges accipiende sunt. Equidem non sine rubore quodam pauld ante per medium agmen mulierum in forum perueni, quod nisi me verecundia singularum magis maiestatis & pudoris, quam vniuersarum tenuisset, ne compellat a consule viderentur: dixissem, qui hic mos est in publicum procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? istud ipsum suos quæq; domi rogare non potuistis? an blandiores in publico quam in priuato, & alienis quam vestris estis? quanquam ne domi quidem vos, si sui iuris simibus matronas contineret pudor: que leges, hic rogarentur abrogarenturue curare decuit. Maiores nostri nullam ne priuatam quidem rem agere sceminas sine auctoritate voluerunt: in manu esse parentum, fratrum virorum, nos (si dijs placet) iam etiam rempub. capessere eas patimur: & foro quoq; et concionibus & comitijs immisceri, quid enim nunc aliud per vias & compita facient, quam quod alia rogationes tribunorum plebis suadent: alia legem abrogandam censent? Date franos impotentia natura, & indomito animali: & sperate ipsas modum licentiae facturas, nisi vos faciat. Minimum hoc eorum est, qua iniquo animo scemina sibi aut moribus aut legibus iniunctum patiuntur, omnium rerum libertatem, imò licentiam, si vera dicere volumus desiderant. quid enim, si hoc expugnauerint, non tentant? Rescensete omnia muliebria iura, quibus licentiam earum alligauerint maiores nostri, per quæq; subiecerint viris, quibus omnibus restrictas vix tamen continere potestis. quid si carpere singula & extorquere, & exequari ad extremum viris patiemi- nitolerabiles vobis eas fore creditis? exemplo simul pares esse cœ-

perint, superiores erunt. At hercule ne quid nouum in eas rogetur, recusant: non ius, sed iniuriam deprecantur, imò ut quam acciperis, iussisti suffragijs vestris legem, quam vsu tot annorum & experiendo comprobastis, hanc ut abrogetis: id est, ut vnā tollendo legem, ceteras infirmetis. Nulla lex, satis commoda omnibus est, id modò quaritur, si maiori parti & in summā prodest, si quod cuiquam priuatim officiet ius, id destruet ac demolietur: quid attinebit vninersos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latae sunt, possint? Volo tamen audire quid sit propter quod matronae consternatae procurrant in publicum, ac vix foro se & concione abstineant, ut captiui ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? procul abest, absitq; semper talis fortuna reip. sed tamen cum fuit, negastis hoc p̄s precibus earum. At non pietas, nec sollicitudo pr̄suis, sed religio congregauit eas. matrem Idaeam pestinunte ex Phrygia venientem acceptura sunt. Quid honestum dictu saltem seditioni praetenditur muliebri? Ut auro & purpura fulgeamus, inquiunt: ut carpētis festis profestisq; diebus velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis suffragijs vestris, per urbem vectemur: ne vllus modus sumptibus, nec luxuria sit. Sape me querentem de sceminarum, sepe de virorum, nec de priuatorum modò, sed etiam magistratuum sumptibus audistis: diuersisq; duobus virijs, auaritia & luxuria ciuitatem laborare: quae pestes omnia magna imperia euerterunt. Hac ego quo melior letiorq; indies fortuna reip. est, quo magis imperiū crescit, & iam in Graeciam Asiamq; transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam atrectamus gazas: eo plus horreo ne illa magis res nos caperint, quam nos illas. Insesta, mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic vrbi, iam nimis multos audior Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes mirantesq;, & antè fixa fictilia deorum Romanorum ridentes, ego hos malo propitios deos, & ita spero futuros, si in suis manere sedibus patrum. Patrum nostrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhū non virorum modò, sed etiam mulierum animos donis tentauit.

nondum

nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit, quam causam fuisse censetis? eadem fuit, quae maioribus nostris nihil de hac re lege sciendi, nulla erat luxuria quae coerceretur. Sicut antè morbos necesse est cognitos esse, quam remedia eorum: sic cupiditates prius natae sunt, quam leges quae ijs modum facerent. Quid legem Liciniam excitauit de quingentis iugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? quid legem Cinciam de donis & muneribus, nisi quia vestigalis iam & stipendiaria plebs esse senatus coeperat? Itaq; minime mirum est, nec Oppiam nec aliam vllam tum legem desideratam esse, quae modum sumptibus mulierum faceret, cum aurum & purpuram datae & oblata vltro non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret: stantes in publico inuenisset quae acciperent. At quae ego nonnullarum cupiditatum nā causam quidem aut rationem inire possum, nam ut quod alij liceat, tibi non licere, aliquid fert esse naturalis aut pudoris aut indignationis habear: sic aequat omnium cultu, quid vnaquaeq; vestrum veretur ne in se conspiciatur? Pestinus quidem pudor est vel Parsimonia vel paupertatis, sed vtrunque lex vobis demit, cum id quod habere non licet, non habetis. Hanc, inquit, ipsam exaequationem non fero, illa locuples, cur non insignis auro & purpura conspicior? cur pauperes aliarum sub hac legis specie latet, ut quod habere non possunt, habiturae, si liceret, fuisse videantur? Vultis hoc certamen vxoribus vestris inycere Quirites, ut diuites id habere velint, quod nulla alia possit? pauperes, ne ob hoc ipsum contemnantur, supra vires se extendant? Nā simul pudere quod non oportet, coeperit: quod oportet, non pudebit. Quae de suo poterit, parabit: quae non poterit, virum rogabit. Miserum illum virum, & qui exoratus, & qui non exoratus erit, cum quod ipse non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgò alienos viros rogant, & quod maius est, legem & suffragia rogant, & à quibusdam impetrant, aduersus te & rem tuam & liberos tuos inexorable, simul lex modum sumptibus vxoris tuae facere desiderit: tu nunquam facies. Nolite eodem loco existimare Quirites su-

turam

turam rem, quo fuit antequam lex de hoc ferretur. & hominem
 improbum non accusari tutius est, quam absolui: & luxuria non
 mota tolerabilior esset, quam erit nunc ipsis vincula, sicut fe-
 ra bestia, irritata, deinde emissa. Ego nullo modo abrogandam li-
 gem Oppiam censeo. vos quod faxitis, deos omnes fortunare ve-
 lim. Post hac tribuni quoque plebis, qui se intercessuros profusi erant,
 cum pauca in eandem sententiam adiecissent, tum L. Valerius pro
 rogatione ab se promulgata ita disseruit: Si privati tantum modo
 ad suadendum dissuadendumque id quod a nobis rogatur, procef-
 sissent, ego quoque cum satis dictum pro utraque parte existima-
 rem, tacitus suffragia vestra expectassem. nunc cum vir grauis-
 mus Cos. M. Porcius non auctoritate solum, quae tacita satis mo-
 menti habuisset, sed oratione etiam longa & accurata inspectam
 sit rogationem nostram, necesse est paucis respondere. qui tamen
 plura verba in castigandis matronis, quam in rogatione nostra dis-
 suadenda consumpsit: & quidem ut in dubio poneret, utrum id
 quod reprehenderet, matrona sua sponte, an nobis auctoribus fe-
 cissent. Rem defendam, non nos: in quos iecit magis hac Cos. ver-
 bo tenus, quam ut re insimularet. Coetum & seditiones, & interdum
 rogassent, ut legem in se lata per bellum temporibus duris, in pace &
 florente ac beata repub. abrogaretis. Verba magna, quae rei augen-
 dae causa conquirantur, & hac & alia esse scio, & M. Catonem ora-
 torem non solum grauem, sed interdum etiam truem esse scimus
 omnes, cum ingenio sit mitis. Nam quid tandem noui matrona fe-
 cerunt, quod frequentes in causa ad se pertinente in publicum pro-
 cesserunt? nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt?
 Tuus aduersus te origines reuoluam, accipe quoties id fecerint, &
 quidem semper bono publico. Iam a principio regnante Romulo,
 cum Capitolio ab Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimi-
 caretur, nonne intercursum matronarum inter actus duas, praesulum
 sedatum est? Quid? regibus exactis, cum Coriolano Martio duce le-
 giones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent, nonne il-
 agmen quo obruta haec vrbs esset, matrona auerterunt? Iam vrbs

capit

A capta a Gallis, aurum quo vrbs redempta est: nempe matrona con-
 sensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua
 repletam) nonne & cum pecunia opus fuit, viduarum pecunia ad-
 iuuerunt erarium? & cum dii quoque noui ad opem ferendam du-
 his rebus accerentur: matrona vniuersa ad mare profecta sunt.
 ad matrem Ideam accipiendam? Dissimiles, inquit, causa sunt. nec
 mihi causas aequare propositum est. nihil noui factum purgare satis
 est. Ceterum quod in rebus ad omnes pariter viros foeminasque perti-
 nentibus fecisse eas nemo miratus est, in causa proprie ad ipsas per-
 tinentem miramur fecisse? Quid autem fecerunt? superbas medius
 fidius aures habemus, si cum domini seruorum non fastidiant pre-
 ces, nos rogari ab honestis foeminis indignamur. Venio nunc ad id
 de quo agitur: in quo duplex consulis oratio fuit. nam & legem vl-
 lam omnino abrogari est indignatus, & eam praecipue legem, quae
 luxuriae muliebri coercenda causa lata esset. & illa communis pro-
 legibus visa consularis oratio est: & haec aduersus luxuriam seueris-
 simis moribus conueniebant. Itaque periculum est, nisi quid in utraque
 vani sit docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim que-
 admodum ex his legibus, quae non in tempus aliquod, sed perpetua
 utilitatis causa in aeternum latae sunt, nullam abrogari debere fa-
 teor, nisi qua aut usus coarguit, aut status aliquis reipub. inutilem
 fecit: sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales (ut ita
 dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video, quae in pace latae sunt,
 plerumque bellum abrogat: quae in bello, pax: ut in nauis admi-
 nistratioe alia in secunda, alia in aduersa tempestate vsui sunt.
 Hac cum ita natura distincta sint, ex viro tandem genere ea lex
 esse videtur, qua abrogamus? Quid, vetus regia lex, simul cum ipsa
 vrbe nata? aut (quod secundum est) a decemuiris ad condenda iu-
 ra creatis in XIIII tabulis scripta? sine qua cum maiores nostri non
 existimarint matronale decus seruari posse? nobis quoque ferendam
 sit ne cum ea pudorem sanctitatemque foeminarum abrogemus?
 Quis igitur nescit nouam istam legem esse. Q. Fabio, T. Sempronio
 consulibus XX annis ante latam? sine qua cum per tot annos ma-
 trona optimis moribus vixerint: quod tandem, ne abrogata ea ef-
 fundam

Verendum.

» fundantur ad luxuriã, periculũ est? nam si ista lex idẽd lata esset,
 » vt siñiret libidinem muliebrem, verendum foret, ne abrogat a inci-
 » taret. cur sit autem lata, ipsum indicauit tempus. Annibal in Ita-
 » lia erat victor ad Cannas: iam Tarentum, iam Arpos, iam Capuam
 » habebat: ad urbem Romanam admoturus exercitũ videbatur, defece-
 » rant focij nõ milites in supplementum, non socios nauales ad clas-
 » sem tuendã, nõ pecuniam in arario habebamus: serui, quibus arma
 » darentur, ita vt precium pro ijs bello perfecto dominis solueretur,
 » emebantur. in eandem diem frumentum & cetera quae belli vsu
 » postulabant, praebenda publicani se conducturos profest erant: ser-
 » uos ad remum, numero ex censu constituto cum stipendio nostro
 » dabamus aurum & argentum omne, a senatoribus eius rei initio
 » orto, in publicam conferebamus: vidua & pupilli pecunias suas in
 » ararium deferrebat: cautum erat, quod ne plus auri & argenti fa-
 » cti, quod ne plus signati argenti & aris domi haberemus. Tali tem-
 » pore in luxuria & ornatu matrona occupatae erant, vt ad eam
 » coercendam lex Oppia desiderata sit: cum quia Cereris sacrificium
 » lugentibus omnibus matronis intermissum erat, senatus finiri lu-
 » ctum triginta diebus iussit. Cui non apparet, ob inopiam & mis-
 » riam ciuitatis, quia omnium priuatorum pecunia in vsu pu-
 » blicum vertenda erant, istam legem scriptam, tandiu mansuram,
 » quandiu causa scribenda legis mansisset? nam si qui tunc tem-
 » poris causa aut decreuit senatus, aut populus iussit, in perpe-
 » tuum seruari oportet: cur pecunias reddimus priuatis? cur publica
 » praesenti pecunia locamus? cur serui qui militent non emuntur?
 » cur priuati non damus remiges, sicut tunc dedimus? Omnes alij
 » ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum repu-
 » blicae sentient: ad coniuges tantum nostras pacis & tranquillita-
 » tis publicae fructus non perueniet? Purpura viri vt emur, praetexta
 » in magistratibus, in sacerdotijs: liberi nostri praetextis purpurato-
 » ris vtentur: magistratibus in colonijs municipijsq; hic Romae in
 » sumo genere magistris vicorum, togae praetextae habendae ius per-
 » mittimus: nec vt id viui solum habeant tantum in signe, sed etiam
 » vt cum eo cremantur mortui, foeminae duntaxat purpura vsu
 » inter-

» interdicens? & cum tibi viro liceat purpura in veste stragula
 » vii, matrem familias tuam purpureum amiculum habere non si-
 » nes? & equus tuus speciosus instratus erit, quam vxor vestit?
 » Sed in purpura, quae teritur, absumitur, iniustam quidem, sed ali-
 » quam tamen causam tenacitatis video: in auro vero, in quo praeter
 » manus precium nihil intertrimenti fit, quae malignitas est? praesi-
 » dium potius in eo est & ad publicos, & ad priuatos vsus: sicuti
 » experti estis. Nullam amulationem inter se singularum, quan-
 » do nulla haberet, esse aiebat. At Hercule vniversis dolor & in-
 » dignatio est, cum sociorum Latini nominis vxoribus vident ea
 » concessa ornamenta, quae sibi adempta sint: cum insignes eas esse
 » B auro & purpura: cum illas vehi per urbem, se pedibus sequi tan-
 » quam in illarum ciuitatibus, non in sua imperium sit. Virorum
 » hoc animos vulnerare possit: quid muliercularum censetis, quas
 » etiam parua mouent? Non magistratus, nec sacerdotia, nec trium-
 » phi, nec insignia, nec dona aut spolia bellica his contingere possunt:
 » munditiae, & ornatus, & cultus, haec foeminarum insignia sunt:
 » his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appella-
 » runt maiores nostri. Quid aliud in luctu, quam purpuram at-
 » que aurum doponunt? quid cum eluxerunt, sumunt? quid in gra-
 » tulationibus supplicationibusq; nisi excellentiorem ornatum
 » adijciunt? Scilicet si legem Oppiam abrogaueritis, non vestri ar-
 » C bitrij erit, si quid eius vetare volueritis, quod nunc lex vetat. mi-
 » nus filiae, vxores, sorores, etiam quibusdam in manu erunt. Nun-
 » quam saluis suis exiit seruitus muliebris. & ipse libertatem
 » quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio
 » suum ornatum, quam in legibus malunt esse, & vos in manu & tu-
 » tela, non in seruitio debetis habere eas, & malle patres vos aut vi-
 » ros, quam dominos dici. Inuidiosis nominibus utebatur mo-
 » do Cosseditionem muliebrem & secessionem appellando. id enim
 » periculum est, ne sacrum montem, sicut quondam irata plebs,
 » aut Auentinum capiant. Patiendum huic infirmitati est quod-
 » cunque vos censueritis. quo plus potestis, eo moderatius impe-
 » rio vri debetis. Hac cum contra legem, proq; lege dicta essent:

aliquando

aliquanto maior frequentia mulierum postero die sese in publicum effudit: vnoq; agmine omnes Brutorum ianuas obsederunt, qui collegarum rogationi intercedebant: nec ante abstitērunt, quam remissa intercessio à tribunis est. nulla deinde dubitatio fuit, quin omnes tribus legem abrogarent. annis XX. post abrogata est, quam lata. M. Porcius Cos. posteaquā abrogata est Oppia lex, ex templo XXV. nauibus longis, quarum quinque sociorum erant, ad Luna portum profectus, eodē exercitu conuenire iussit, et edicto per oram maritimam misso nauibus omnis generis contrahitis, à Luna proficiscens edixit vt ad portum Pyreni sequerentur, inde se frequenti classe ad hostes itarum. Prateruētī Ligustini montes, sinumq; Gallicum, ad diem quam edixerat, conuenerunt, inde Rhodam ventum. Et praesidium Hispanorum, quod in castello erat, vi deiecit. ab Rhoda secundo vento Emporias peruenit, ibi copia omnes, prater socios nauales, in terrā exposita. Iam tunc Emporia duo oppida erant muro diuisa. vnum Graeci habebant à Phocæa, vnde Et Maësilienses oriundi: alterum Hispani, sed Graecum oppidum in mare expositum, totum orbem muri minus quadringentos passus patentē habebat: Hispanus retractior à mari milium passuum in circuitu murus erat. Tertium genus Romani coloni ab diuo Casare post dēictos Pompeij liberos adiecti. nunc in corpus vnum confusi omnes, Hispanis prius, postremō Et Graecis in ciuitatem Romanam adscitis. Miraretur quis, cum cerneret aperto mari ab altera parte, ab altera Hispanis, tam fera Et bellicosa genti obiectos, qua res eos tutaretur, disciplina erat custos infirmitatis, quam inter validiores optime timor continet. Partem mari versam in agros, egregie munitam habebant, vna tantum in eam regionem porta inposita: cuius asiduus custos semper aliquis ex magistratibus erat. nocte pars tertia ciuium in muris excubabat: neq; morus tantum aut legis causa, sed quanta si hostis ad portas esset, obseruabant vigilas Et circumstant cura. Hispaniū neminem in urbem recipiebant, ne ipsi quidem temerē vrbe excedebant. ad mare patebat omnibus exitus, porta ad Hispanorum oppidum versa nunquam nisi frequentes, pars tertia fere, cuius proxima nocte vi-

gilia

gilia in muris fuerant, egrediebatur. causa exeundi hac erat. commercio eorum Hispani imprudentes maris gaudebant: mercariq; Et ipsi ea qua externa nauibus inueherentur, Et agrorum exhibere fructus volebant. huius mutui vsus desiderium, vt Hispana vrbs Graecis pareret, faciebat. Erant etiam eo tutiores, quod sub vmbra Romana amicitiae latebant, quam sicut minoribus viribus quam Maësilienses, ita pari colebant fide. tunc quoq; consulem exercitumq; comiter ac benignē acceperūt. Paucos ibi moratus dies Cato, dum exploraret vbi Et quanta hostium copia essent, vt ne mora quidem segnis esset: omne id tempus exercendis militibus consumpsit. Id erat fortē tempus anni, vt frumentum in arcibus Hispani haberent. itaq; redemptoribus veteris frumentum parare, ac Romam dimisis: Bellum, inquit, seipsum alet. profectus ab Emporijs agros hostium vrit vastatq; omnia fuga Et terrore complet. Eodem tempore M. Heluius decedenti ex vltiore Hispania cum praesidio sex millium dato ab Ap. Claudio pretore, Celtiberi agmine ingenti ad oppidum Iliturgi occurrerunt. Viginti millia armatorum fuisse Valerius scribit: duodecim millia ex ijs caesa, oppidum Iliturgi receptū, Et puberes omnes interfectos. Inde ad castra Caronis Heluius peruenit. Et quia tuta iam ab hostibus regio erat: praesidio in vltiorem Hispaniam remisso, Romam est profectus: Et ob rem feliciter gestam ouans urbem est ingressus. Argenti inuecti tulit in Cararium quatuordecim millia pondo septingenta triginta duo, Et signati bigatorum XVII. millia XXIII. Et Oscensis argenti CXX. millia CCCCXXXVIII. Causa triumphi negandis senatui fuit, quod alieno auspicio Et in aliena prouincia pugnasset. Caterum biennio post redierat, cum prouincia successorī Q. Minutio tradita, annum insequentem retentus ibi longo Et graui morbo fuisset. itaq; duobus modis mensibus ante Heluius ouans urbem est ingressus, quam successor eius Q. Minutius triumpharet. Hic quoq; tulit argenti pondo triginta quatuor millia octingenta bigatorū LXXXVIII. millia, Et Oscensis argenti CCLXXXVIII. millia. In Hispania interim consul haud procul Emporijs castra habebat. eo legati tres ab Illygetum regulo Bilstage, in quibus

HHb

Vnus

vnus filius erat, venerunt, querentes castella sua oppugnari: ne spem vllā esse resistendi, nisi praesidio Romanus miles esset. V. milia militum satis esse: nec hostes, si tanta manus venisset, mansuros. Ad ea consul, moueri quidem se vel periculo eorum, vel metu dicere: sed sibi nequaquam tantum copiarum esse, vt cum magna vis hostium haud procul absit, cum qua mox signis collatis dimicandum sibi indies expectet: diuidendo exercitum, minuere tunc vires posset. Legati vbi haec audiuerunt, flentes ad genua consuli prouoluuntur. orant, ne se in rebus tam trepidis deserat. quò enim se repulos ab Romanis ituros? nullos se socios, nihil vsquam in terris aliud spei habere. potuisse se extra id periculum esse, si decedere fide, si coniurare cum ceteris voluissent. nullis minis, nullis terriculis se motos, sperantes satis opis & auxilij sibi in Romanis esse, id si nullum sit, si sibi à consule negetur: deos hominesq; se testes facere, inuitos & coactos se, ne eadem qua Saguntium passi sunt patiantur, defecturos, & cum ceteris potius Hispani quam solos perituros esse. Et illo quidem die sic sine responso dimissi. Consulem nocte qua insecuta est, anceps cura agitare. nolle deserere socios, nolle minuere exercitum, quod aut moram sibi ad dimicandum, aut in dimicando periculum afferre posset. sua sententia non minuere copias, ne quid interim hostes inferam ignominia: socijs spem pro re ostendendam censet. Sape vana proueris, maximè in bello valuisse: & credentem se aliquid auxilij habere, perinde atque haberet, ipsa fiducia & sperando atque audendo seruatum. Postero die legatis respondit: quanquam veretur ne suas vires, alijs eas commodando minuat, tamen illorum si temporis ac periculi magis quam sui rationem habere. denunciari militum parti tertia ex omnibus cohortibus iubet, vt cibum quem in naues imponant, maturè coquant: nauesq; in diem tertium expediri iussit: duos ex legatis Bilistagi atque Ilergeribum nunciare ea iubet: filium reguli comiter habendo, & muneribus apud se retineri. Legati non antè profecti quam impositos in nauis milites viderunt: id pro haud dubio iam nunciantes. non suos modo, sed etiam hostes fama Romani auxilij aduentantis implentur.

rubi

Arunt. Consul vbi satis quod in speciem fuit, ostentatum est, reuocari ex nauibus milites iubet. ipse cum iam id tempus anni appetere, quo geri res possent: castra hyberna mille passuum ab Emporij posuit: inde per occasiones nunc hac parte, nunc illa, modico praesidio castris relicto, pradatum milites in hostium agros educabat. Noctē & ferme proficiscebantur, vt & quàm longissimè à castris procederent, & inopinantes opprimerent. & exercebat ea res nonos milites, & hostium magna vis excipiebat: nec iam egredi extra munimenta castrorum audebant. Vbi satis admodum & suorum & hostium animos est expertus, conuocari tribunos praefectosque, & equites omnes & centuriones iussit: Temptus, inquit, quod saepe optastis, venit: quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi. adhuc prae donum magis quam bellantium militastis more. nunc iusta pugna hostes cum hostibus conferetis manus. non agros inde populari, sed vrbium opes haurire licebit. Patres nostri cum in Hispania Carthaginensium & imperatores ibi & exercitus essent: ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent: tamen addere hoc in foedere voluerunt, vt imperij sui Iberus fluuius esset finis. nunc cum duo praetores, cum Cos. cum tres exercitus Romani Hispaniam obtineant: Carthaginensium iam propè X. annis nemo in his prouincijs sit: imperium nobis circa Iberum amissum est. hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellatam magis temerè quam constanter bellantem, iugum quo exiit, accipere rursus cogatis. In hunc modum maxime adhortatus pronunciat se nocte ad castra hostium ducturum. ita ad corpora curanda dimissi. Noctē media. cum auspicio operam dedisset, profectus, vt locū quem vellet, priusquam hostes sentirent, caperet: praeter castra hostiū circumducit: & prima luce acie instructa sub ipsum vallum tres cohortes mittit. Mirantes barbari à tergo apparuisse Romanum, discurrere ipsi ad arma. interim consul apud suos: Nusquam nisi in virtute spes est, milites, inquit, & ego sedulo, ne esset, feci. inter castra nostra & nos, medij hostes: ab tergo hostium ager est. quod puterrimum, idem tutissimum est, in virtute spem postam habere.

HH 2

Sub

Sub hac cohortes recipi iubet, vt barbaros simulatione fuga eliceret. Id quod crediderat, euenit, pertimuisse & cedere rati Romanos, porta erumpit: & quantum inter castra sua & hostium aciem relictum erat loci, armatis complent. Dum trepidant acie instruenda, consilium paratis ordinatisq; omnibus in compositos aggreditur. equites primos ab utroq; cornu in pugnam induxit. sed in dextro extemplo pulsus, cedentesq; trepidi etiam pedites terrorem intulere. Quod ubi vidit Cof. duas cohortes delectas ab dextro latere hostium circumduci iubet: & ab tergo se ostendere prius quam concurrerent peditem acies. Is terror obiectus hosti, rem metu Romanorum equitum inclinata aquauit. tamen adeo turbati erant dextra ala equites peditesq;, vt quosdam Cof. manu ipse reprehenderit, & aduersos in hostem verterit. ita & quandiu missilibus pugnatum est, anceps pugna erat: & iam ab dextera parte, vnde terror & fuga coeperat, agrè Romanos resistebat. à sinistro cornu & ab fronte urgebantur barbari: & cohortes ab tergo instantes pauidi respiciebant. Vt emissis soli ferreis salaricisq; gladios strinxerunt, tum velut redintegrata est pugna. non cæcis ictibus procul ex improviso vniuerbaantur: sed pede collato, tota in virtute ac viribus spes erat. Fessos iam suos Cof. ex secunda acie subsidiarijs cohortibus in pugnam inductis, accendit: noua acies facta, integricentibus telis fatigatos adorti hostes, primum acri impetu veluncuneo perculerunt: deinde dissipatos in fugam auerterunt: effusosq; per agros cursu castra repetebantur. Vbi omnia fuga completa vidit Cato: ipse ad secundam legionem, quæ in subsidio posita erat, equo reuehitur: & signa præ se ferri, plenoq; gradu ad castra hostium oppugnanda succedere iubet. si quis extra ordinem auidius procurrit, & ipse interequitans sparo percutit, & tribunos centurionesq; castigare iubet. Iam castra hostium oppugnabantur: saxisq; & sudibus & omni genere telorum summovebantur à valido Romani. ubi recens admota legio est, tum & oppugnatis animus creuit, & insensius hostes pro vallo pugnabant. Cof. omnia oculis perlustrat: vt quæ minima vi resistatur, ea parte irrumpat. ad sinistram portam infrequentes videt: eò secunda legionis prin-

A principes hastatosq; inducit. Non sustinuit impetum eorum statio quæ porta apposita erat. & ceteri posteaquam intra vallum hostes vident, ipsis castris excuti, signa armaq; abijciunt. caduntur in portis suomet ipsi agmine in arcto hærentes. secundani terga hostium cadunt, ceteri castra diripiunt. Valerius Antias supra XL millia hostium caesa eo die scribit. Cato ipse haud sanè detrectator laudum suarum multos casus ait, numerum non adscribit. Tria eodie laudabilia fecisse putatur. vnum, quod circumducto exercitu procul nauibus suis castrisq;, ubi spem nisi in virtute haberent, inter medios hostes pralium commisit: alterum, quod cohortes ab tergo hostibus obiecit: tertium, quod secundam legionem, ceteris **B** omnibus effusis ad sequendos hostes, pleno gradu sub signis compositam instructamq; subire ad portam castrorum iussit. Nihil deinde à victoria cessatum. cum receptui signo dato suos spolijs onustos in castra reduxisset, paucis horis noctis ad quietem datis, ad pradandum in agros duxit. effusus, vt sparsis hostibus fuga, prædatis sunt. quæ res non minus quam pugna pridie aduersa Emporitanos Hispanos accolasq; eorum in deditiōnem compulit. multi & aliarum ciuitatum, qui Emporias perfugerant, dederunt se. quos omnes appellatos benignè, vinoq; & cibo curatos, domos dimisit. Confestim inde castra mouit. & quacunque incedebat agmen, legati deditiōnem ciuitates suas occurrebant. & cum Tarracōnem venit, iam omnis cis Iberum Hispania perdomita erat, captiuiq; & Romani & socium ac Latini nominis varijs casibus in Hispania oppressi, domum Cof. à barbaris reducebantur. Fama deinde vulgatur, Cof. in Turdetaniam exercitum ducturum. & ad denios montanos profecturum etiam falso perlatum est. Ad hunc vanum & sine auctore villo rumorem Bergistanorum ciuitatis septem castella defecerunt. eos deducto exercitu Cof. sine memorando pralio in potestatem redegit. Haud ita multo post idē, regresso Tarracōnem Cof. priusquam inde quoquam procederet, defecerunt. Iterum subacti. sed nō eadem venia victis fuit. sub corona venire omnes, ne sapius pacem sollicitarent. Interim Pub. Manlius prator, exercitu veteri à Q. Minutio, cui successerat, accepto, ad-

iuncto & Ap. Claudij Neronis ex vltiore Hispania veterē itē ex-
 ercitu, in Turdetania proficiscitur. Omnium Hispanorū maximē
 imbelles habentur Turdetani freti tamē multitudinē suā, obuiam
 ierunt agmini Rom. Eques immissus turbauit extēplō aciem eo-
 rū. pedestre praliū nulliusfermē certaminis fuit. milites veteres
 periti hostiū bellig. haud dubiam pugna fecerunt. Nec tamen ea
 pugna debellatum est. X. millia Celtiberū mercede Turduli con-
 ducunt, alienisq. armis parabant bellū. cos. interim rebellione Ber-
 gistanorū ictus, ceteras quoq. ciuitates ratus per occasionem idem
 facturās, arma omnibus cis Iberum Hispanis ademit, quam rem a-
 deo agrē passi, vt multi mortem sibi met ipsi consciscerent: ferox
 gens nullam vitam rati sine armis esse. Quod vbi cos. renunciatum
 est, senatores omnium ciuitatum ad se vocari iussit. atq. ijs: Non
 nostra, inquit, magis quam vestra refert vos nō rebellare. si quidem
 id maiore Hispanorum malo quam exercitus Romani labore sem-
 per adhuc factum est. id vt ne fiat, vno modo arbitror cauēri posse,
 si effectū erit ne positis rebellare. volo id quā mollissima via con-
 sequi. vos quoq. in ea re consilio me adiuuate. nullum libentius se ad
 deliberandum dierum paucorum dare dixit. cum reuocatis secundo
 quoq. concilio tacuissent, vno die muris omnium dirutis, ad eos qui
 nondum parebant, profectus: vt in quāq. regionem venerat, om-
 nes qui circa incolebant populos in deditiōe accepit. Segeticam
 tantum grauem atq. opulentam ciuitatem vineis et plureis capit.
 Eo maiorem habebat difficultatem in subigēdis hostibus, quā qui
 primi venerant in Hispaniam, quōd ad illos tadio imperij Cartha-
 ginensium Hispani deficiebant: huic ex vsurpata libertate in ser-
 uit utem velut afferendi erant. et ita mota omnia accepit, vt alij in
 armis essent, alij obsidione ad defectionem cogere tur: nec nisi in
 tempore subuentum foret, vltra sustentaturifuerint. Sed in cos. ea
 vis animi atq. ingenij fuit, vt omnia maxima minimaq. per se ad-
 vet atq. ageret: nec cogitaret modō imperaret q. quā in rem essent,
 sed pleraque ipse per se transigeret: nec in quenquam omnium
 grauius seueriusque, quā in semetipsum imperiū exerceret: par-
 simo-

simonia & vigilijs & labore cum vltimis militum certaret: nec
 quicquam in exercitu suo pricipui, prater honorem atque imperi-
 um haberet. Difficilius bellum in Turdetania pratori P. Man-
 lio Celtiberi mercede exciti ab hostibus, sicut antē dictum est, fa-
 ciebat. itaq. eō cos. accersitus literis pratoris legiones duxit. Vbi
 eō venit (castra separatim Celtiberi & Turdetani habebant) cum
 Turdetanis extēplō leuia pralia incurstantes in stationes eorum
 Romani facere: semperq. victores ex quamuis temerē cēpto cer-
 tamine abire. Ad Celtiberos in colloquium tribunos militum ire
 cos. atque ijs trium conditionum electionem ferre iubet. primam, si
 transire ad Romanos velint, & duplex stipendium accipere quā
 B quantum à Turdetanis pepigissent: alteram, si domos abire, publi-
 ca si de accepta, nihil eam rem noxa futuram, quōd hostibus se Ro-
 manorum iunxissent: tertiam, si vtrique bellum placeat, diem lo-
 cūmque constituant vbi secum armis decernant. A Celtiberis dies
 ad consultandum petita. concilium immittis Turdetanis habitum
 magno cum tumultu: eo minus decerni quicquā potuit. Cum in-
 certum bellum an pax cum Celtiberis esset, cōmeatus tamen haud
 secus quā in pace, ex agris castellanque hostium Romani porta-
 bant: dein saepe munimenta eorum, velut cōmuni pacto commer-
 cio priuatis inducys ingredientiē. cos. vbi hostes ad pugnam elice-
 re nequit, primū pradam sub signis aliquot expeditas cobor-
 C tes in agrum integra regionis ducit: deinde audito, Seguntia Cel-
 tiberū omnes sarcinas impedimenta que relicta, eō pergere duce-
 re ad oppugnandum. Posteaquam nulla mouentur re, persoluta
 stipendio non suis modō, sed etiam pratoris militibus, relictoque
 omni exercitu in castris pratorianis, ipse cum septem cohortibus
 ad Iberum est regressus. Ea tam exigua manu oppida aliquot ca-
 pit. defecere ad eum Sedetani, Ausetani, Sueffetani. Lacetanos, de-
 uiam & syluestrem gentem, cum insita feritas cōtinebat in armis
 tum conscientia, dum cos. exercitusque Turdulo bello est occupa-
 tus, depopulatorum subitis incurstionibus sociorum. Igitur ad op-
 pidum eorum oppugnandum cos. ducit non Romanas modō co-
 bortes, sed iuuentutem etiam merito infensorum ijs sociorum. Op-
 pidum

pidum longum in latitudinem haud quaquam tantundem patens habebant. quadringentos inde ferme passus constituit signa. ibi delectarum cohortium stationem relinquens, praecepit eis, ne se ex eo loco ante mouerent, quam ipse ad eos venisset. ceteras copias ad vltiorem partem vrbs circumducit. maximum ex omnibus auxilijs numerum Sueffetana iuuentutis habebat. eos ad murum oppugnandum subire iubet. Quorum vbi arma signaq; Lacetani cognouere: memores quam sepe in agro eorum impune persultassent, quoties ipsos signis collatis fudissent fugassent que: patefacta repente porta, vniuersi in eos erumpunt. Vix clamorem eorum, nedum imperum Sueffetani tulere. quod posteaquam, sicut futurum ratus erat, cof. fieri etiam vidit, equo citato subter murum hostium ad cohortes aduehitur: atq; eas arreptas, effusis omnibus adsequendos Sueffetanos, qua silentium ac solitudo erat, in vrbem inducit: priusq; omnia capit, quam se reciperent Lacetani. mox ipsos nihil praeter arma habentes in deditione accepit. Cofestim inde victor, ad Vergium castrum ducit. Receptaculum id maxime praedonum erat: & inde incurSIONES in agros pacatos provinciae eius fiebant. Transfugit inde ad cof. princeps Vergistanus: & purgare se ac populares cepit, non esse in manu ipsis rem publicam. praedones receptos totum suae potestatis id castrum fecisse. cof. eum domum redire, confecta aliqua probabili cur absuisset causa, iussit. cum si muros subisse cerneret, intentosque praedones ad tuenda moenia esse: tum vti cum sua factionis hominibus meminisset arcem occupare. Id vti praeceperat, factum. repente anceps terror: hinc muros ascendentes Romanis, illinc arce capta, barbaros circumuasit. Huius potitus loci cof. eos qui arcem tenuerant, liberos esse cum cognatis, suaque habere iussit. Vergistanos ceteros quaestori vt venderet imperavit: de praedonibus supplicium sumpsit. Pacata provincia, vectigalia magna instituit ex ferrarijs argentarijsque, quibus tum institutis locupletior indies provincia fuit. Obcaeres gestas in Hispania, supplicationem in triduum Patres decurrunt. Eadem aestate alter cof. L. Valerius Flaccus in Gallia cum Boiorum exercitu propter Litanae syluam signis collatis secundo praelio

A praelio conflixit. Octo millia Gallorum caesa traduntur. cetero omisso bello in vicos suos atque agros dilapsi. Cof. reliquum aestatis circa Padum Placentiae & Cremonae exercitum habuit, restituitque quae in ijs oppidis bello diruta fuerant. Cum hic status rerum in Italia Hispaniaque esset, T. Quintio in Graecia ita hybernis actis, vt exceptis Aetolis, quibus nec pro spe victoria praemia contigerant, nec diu quies placere poterat, vniuersa Graecia simul pacis libertatisque perfruens bonis, egregie statu suo gauderet: nec magis in bello virtutem Romani ducis, quam in victoria temperantiam iustitiamque & moderationem miraretur. senatusconsultum, quo bellum aduersus Nabin Lacedaemonium decretum erat, affertur. quo lecto Quintius, conuentu Corinthum omnium sociarum ciuitatum legationibus in diem certam edicto, vbi frequentes vndiq; principes conuenerunt, ita vt ne Aetoli quidem abessent, tali oratione est vsus: Bellum aduersus Philippum non magis communi animo consilioque Romani & Graeci gesserunt, quam vtrique suas causas belli habuerunt. nam & Romanorum amicitiam, nunc Carthaginienses hostes eorum iuuando, nunc hic socijs nostris oppugnandis violauerat: & in vos talis fuit, vt nobis, etiam si nostrarum obliuisceremur iniuriarum, vestra iniuria satis digna causa belli fuerint. Hodierna consultatio tota ex vobis pendet. refero enim ad vos, vtrum Argos, sicut scitis ipsi, ab Nabide occupatos, pari velitis sub ditione eius esse: an equum censeatis, nobilissimam vetustissimamque ciuitatem in media Graecia sitam, repeti in libertatem: & eodem statu, quo ceteras vrbes Peloponnesi & Graeciae esse. Hac consultatio, vt videtis, tota de re pertinet ad vos est: Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberata Graeciae, vnus ciuitatis seruitus non plenam nec integram gloriam esse sinuit. Ceterum si vos nec cura eius ciuitatis, nec exemplum, nec periculum mouet, ne serpat latius contagio eius mali: nos equi bonique facimus, de hac re vos consulo, staturus eo quod plures censeritis. Post orationem Romani imperatoris percenseri aliorum sententiae cepta sunt. Cum legatus Atheniensium, quantum poterat, gratijs agendis Romanorum in Graeciam merita extulisset, im-

ploratos auxilium aduersus Philippum tulisse opem, non rogatos, vltro aduersus tyrannum Nabin offerre auxilium: indignatusq; esset hæc tanta merita sermonibus tamen aliquorū carpi, futura calumniantium, cum fateri potius præteritorum gratiam deberent: apparebat incesſu Aetolos. Igitur Alexander princeps genū inuectus primū in Athenienses, qui libertatis quondā duces & auctores, assentationis propria gratia communem causam prode-
rent: questus deinde Achaos Philippi quondam milites, postremum ab inclinata eius fortuna transfugas, & Corinthum recepisse, & id agere, vt Argos habeant: Aetolos primos hostes Philippi, semper socios Romanorum, pactos in fœdere suas vrbes agrosq; fore deuictō Philippo, fraudari Echino & Pharsalo: insimulauit fraudis Romanos, quod vano titulo libertatis ostentato, Chalcidem & Demetriadem præsidij tenerent: qui Philippo cunctatī deducere inde præsidia, obijcere semper soliti sunt: nunquam, donec Demetria Chalcidē & Corinthum tenerentur, liberam Graciam fore: postremō, manendi in Gracia, retinendiq; exercitus Argos & Nabin causam facerent. Deportarent legiones in Italiam: Aetolos polliceri, aut conditionibus & voluntate sua Nabin præsidium Argis deducturū, aut vi atq; armis coacturos in potestate consentientis Gracia esse. Hac vaniloquentia primū Aristanum prætorē Achæorum excitauit: Ne istuc, inquit, Iupiter Opt. Max. siuerit, Iunoq; regina, cuius in tutela Argi sunt, vt illa ciuitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Aetolos præmium sit posita in eo discrimine, vt miserius à nobis recipiatur, quàm ab illo capta est. Mare interiectam ab istis prædonibus non tueret nos T. Quinti: quid si in media Peloponneso arcem sibi fecerint, futurum nobis est? Linguam tantum Græcorum habent, sicut speciem hominum: moribus ritibusq; efferatioribus quàm vlli barbari, inō quàm rapacissima belua vtuntur. Itaque vos rogamus, Romani, vt & ab Nabide Argos recuperetis & ita res Gracia constituatis, vt à latrocinio quoque Aetolorum satis pacata hæc relinquatis. Romanus manus cunctis vndique increpantibus Aetolos, responsurum se fuisse ijs dixit, nisi ita in senſos omnes in eos videret, vt sedandi potius

atius quàm irritandi essent. contentum itaque opinione ea qua de Romanis Aetolisq; esset, referre se dixit quid de Nabidis bello placeret, nisi rederet Achæis Argos. Cum omnes bellum decreuissent, auxilia vt pro viribus suis quoque ciuitates mitterent, est hortatus. Ad Aetolos legatum etiam misit, magis vt nudaret animos, id quod euenit, quàm spe impetrari posse. Tribunis militum vt exercitum ab Elatia accerferent, imperauit. Per eosdem dies & Antiochi legatis de societate agentibus respondit, nihil se absentibus decem legatis sententia habere, Romam eundem ad senatum ijs esse. Ipse copias eductas ab Elatia ducere Argos pergit. atque ei circa Cleonas Aristenus prætor cum X. millibus Achæorum, equibus mille occurrit. & haud procul inde iunctis exercitibus posuerunt castra. Postero die in campum Argiuorum descenderunt: & quatuor fere millia ab Argis locum castris capiunt, Præfectus præsidio Laconum erat Pythagoras, gener idem tyranni, & vxoris eius frater, qui sub aduentum Romanorū, & vtraq; arcēs (nam duas habent Argi) & loca alia, qua aut oportuna aut suspecta erant, validis præsidij firmavit. sed inter agenda hæc pauorem iniectum aduentu Romanorum dissimulare haud quaquam poterat: & ad externum terrorem intestina etiam seditio accessit. Damocles erat Argiuus, adolescens maioris animi quàm consilij: qui primō iureiurando interposito, de præsidio expellendo cum idoneis collocutus, dum vires adijcere coniurationi studet, incautior fidei astimator fuit. colloquentem eum cum suis satellites à præfecto missus cum accerferet, sensit proditum consilium esse: hortatusque coniuratos qui aderant, vt potius quàm extorti morentur, arma secum caperent: atque ita cum paucis in forum ire pergit, clamitans, vt qui saluam rempublicam vellent, auctorem & ducem se libertatis sequerentur. Haud sanè mouit quenquam, quia nihil vsquam spei propinqua, ne dum satis firmi præsidij cernebant. Hæc vociferantem eum Lacedæmonij circumuecturum cum suis interfecerunt. comprehensi deinde quidam & alij: ex ijs occisi plures, pauci in custodiam coniecti. multi proxima nocte funibus per murum demissi, ad Romanos transfugerunt.

Quin-

Quintius affirmantibus ijs, si ad portas Romanus exercitus fuisset, non sine effectu futurum eum motum fuisse, & si propius castra admouerentur, non quieturos Argiuos: misit expeditos pedites equitesque, qui circa Cylarabin (gymnasium id est minus trecentos passus ab vrbe) cum erumpentibus à porta Lacedaemonijs praelium commiserunt, atque eos haud magno certamine compulerunt in urbem. & castra eo ipso loco vbi pugnatum erat, imperator Romanus posuit. Diem inde vnum in speculis fuit, si quid noui motus oriretur. posteaquam oppressam metu ciuitatem vidit, aduocat concilium de oppugnandis Argis. Omnium principum Gracia, praeter Aristanum, eadem sententia erat, cum causa belli non alia esset, inde potissimum ordiendum bellum. Quintio id nequaquam placebat, sed Aristanum contra omnium consensum dissentientem cum haud dubia approbatione audiuit: & ipse adiecit: cum pro Argiis aduersus tyrannum bellum susceptum sit, quid minus conuenient esse, quam omisso hoste Argos oppugnari? se verò caput belli Lacedaemonem & tyrannum petituram. Et dimisso concilio, frumentarium expeditas cohortes misit. quod maturi erat circa, demessum & coniectum est viride, ne hostes mox haberent, protritum & corruptum. castra deinde mouit, & Parthenio monte superato, praeter Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra. ibi priusquam hostium intraret agrum, sociorum auxilia expectauit. Venerunt Macedones à Philippo mille quingenti, & Thessalorum equites quadringenti, nec iam auxilia, quorum affatum erat, sed comitatus finitimis urbibus imperati morabantur Romanum. Nauales quoque magne copia conueniebant, iam ab Leucade L. Quintius cum quadraginta nauibus venerat: iam Rhodia decem & octo tectanae: iam Eumenes rex circa Cycladas insulas erat cum decem tectinibus, triginta lembis, missisque alijs minoris formae nauibus, ipsorum quoque Lacedaemoniorum exules permulti tyrannorum iniuria pulsae, spe recuperanda patriae Romana conuenerant. Multi autem erant iam per aliquot etates ex quo tyranni tenebant Lacedaemonem, alij ab alijs pulsae, princeps erat exulum Agesipolis, cuius iure gentis regnum Lacedaemone erat: pulsus infans ab Lycurgo ty-

ago tyranno post mortem Cleomenis, qui primus tyrannus Lacedaemone fuit. Cum terra marique, tantum belli circumstaret tyrannum, et prope nulla spes esset vires suas, hostiumque aestimanti, non tamen omisit bellum: sed & à Creta mille delectos iuuentutis eorum exciuit, cum mille iam haberet: & tria millia mercenariorum militum, X. millia popularium cum castellanis agrilibus in armis habuit: & fessam vallog, urbem comuniuit. & ne quid intestini motus oriretur, metu & acerbitate poenarum tenebat animos. Quoniam ut saluum vellet tyrannum, sperare non poterat: cum suspectos quosdam ciuium haberet: eductis in campum omnibus copijs (Dromon ipsi vocant) positis armis, ad concionem vocari iussit Lacedaemonios, atque eorum concioni satellites armatos circumdedit: & pauca praefatus cur sibi omnia timenti cauentique, ignoscendum in tali tempore foret, & ipsorum referre, si quos suspectos status praesens rerum faceret, prohiberi potius ne quid moliri possint, quam puniri molientes. itaque quosdam se in custodia habiturum, donec ea qua instet tempestas praetereat. hostibus repulsis, à quibus, si modo proditio intestina satis caseatur, minus periculi esse, ex tempore eos emissurum. Sub hac citari nomina octoginta ferme principum iuuentutis iussit: atque eos, ut quisque ad nomen responderat, in custodiam tradidit: & nocte insequenti omnes interfecit. Illos autem deinde quidam (hi sunt iam inde antiquitus castellani, agreste genus) transfugere voluisse instimulati, per omnes vicos sub verberibus acti necantur. Hoc terrore obstupuerant multitudinis animi ab omni conatu honorum consiliorum. Intra munitiones copias continebat, nec parem se ratus si dimicare acie vellet: & urbem relinquere tam suspensus & incertis omnium animis metuens. Quintius satis iam omnibus paratus profectus ab Statiuis, die altero ad Sellasiam super Oenunta flauium peruenit: quo in loco Antigonus Macedonum rex cum Cleomene Lacedaemoniorum tyranno signis collatis dimicasse dicebatur. inde, cum audisset ascensum difficilis & arctae viae esse, breui per montis circuitu, praemisissis qui munirent viam, lato satis & patenti limite ad Eurotam amnem sub ipsis prope fluentem manibus, peruenit. vbi castra metantes Romanos, Quintium-

que ipsum cum equitibus atque expeditis praeclusum auxiliariis tyranni adorti, in terrorem ac tumultum coniecerunt, nihil tale expectantes: quia nemo his obvius toto itinere fuerat, ac veluti pacto agros transferant. Aliquandiu pedibus equites, equitibus pedes vocantibus, cum in se cuique minimum fiducia esset, trepidatum est, tandem signa legionum superuenerunt: & cum primis gminis cohortes inductae in praelium essent, qui modo terrori fuerant, trepidantes in urbem compulsi sunt. Romani cum tantum a muro recessissent, ut extra ictum teli essent, acie directa paulisper steterunt, posteaquam nemo hostium contra exibat, redierunt in castra. Postero die Quintius prope flumen praeter urbem sub ipsas Maronali montis radices ducere copias instructas pergit. prima legionaria cohortes ibant, leuis armatura & equites agmen cogeant, Nabius intra murum instructos paratosque, sub signis habebat mercenarios milites, in quibus omnis fiducia erat, ut ab tergo hostem aggrediretur, posteaquam extremum agmen praeteriit, tum ab oppido eodem, quo pridem eruperant tumultu pluribus simul locis erumpunt. Ap. Claudius agmen cogeat: qui ad id quod futurum erat, ne inopinatum accideret, praeparatis suorum animis, signa exemplo conuertit, totumque in hostem agmen circumiecit. itaque velut rectae acies concurrissent, iustum aliquandiu praelium fuit, tandem Nabidus milites in fugam inclinarunt. quae minus insidiosa ac trepida fuisset, nisi Achai locorum prudentes institerent: hi & eadem ingentem ediderunt, & dispersos passim fuga plerisque armis exuerunt. Quintius prope Amyclas posuit castra, inde cum perpopulatus omnia circumiecta urbi frequentis & amoeni agri loca esset, nullo iam hostium portae excedente, mouit castra ad flumen Eurotam: inde vallem Taygeto subiectam, agrosque ad mare pertinentes euasit. Eodem fere tempore L. Quintius maritima ora oppida partim voluntate, partim metu aut vi recepit. certior deinde factus, Gytheum oppidum omnium maritimarum rerum Lacedaemonijs receptaculum esse, nec procul a mari castra Romana abesse, omnibus id copijs aggredi constituit. Erat eo tempore valida urbs & multitudine civium incolatumque, & omni bel-

lico

lico apparatu instructa. In tempore Quintio rem haud facilem aggredienti rex Eumenes & classis Rhodiorum superuenerunt. ingens multitudo naualium sociorum è tribus contracta classibus, intra paucos dies omnia quae ad oppugnationem urbis terra marique munire facienda opera erant, effecit. Iam restudinibus admotis, murus subruerat: iam arietibus quatiebatur. itaque vna crebris ictibus eversa est turris: quodque circa muri erat, casu eius prostratum. & Romani simul à portu, unde aditus planior erat, ut distenderent ab apertiore loco hostes: simul per patefactum ruina iter irrumpere conabantur, nec multum absuit, quin quae intenderant penetrarent, sed tardauit impetum eorum spes obiecta deden-

B de urbis, mox deinde eadem turbata. Dexagoridas & Gorgopas pari imperio praerant urbi. Dexagoridas miserat nuncium ad legatum Romanum, traditurum se urbem. & cum ad eam rem tempus & ratio conuenisset, à Gorgopa proditor interficitur, intentiusque ab vno urbs defendebatur: & difficilior facta oppugnationis erat, nisi T. Quintius cum quatuor millibus delectorum militum superuenisset. Is cum supercilio haud procul distantis tumuli ab urbe instructam aciem ostendisset, & ex altera parte L. Quintius ab operibus suis terra marique instaret: tum vera desperatio Gorgopam quoque coegit id consilium, quod in altero morte vindicauerat, capere. & pactus ut abducere inde milites, quos praesidij causa habebat,

C liceret, tradidit Quintio urbem. Priusquam Gytheum traderetur, Pythagoras praefectus Argis relictus, tradita custodia urbis Timocrati Pellenenfi, cum mille mercenarijs militibus, & duobus millibus Argiuorum Lacedaemonem ad Nabin venit. Nabin sicut primo aduentu Romana classis, & traditione oppidorum maritima ora conterritus erat: sic parua spe cum acquiescisset, Gytheo ab suis retento: posteaquam id quoque traditum Romanis audiuit esse: cum ab terra omnibus circa hostibus, nihil spei esset, à mari quoque toto se interclusum: cedendum fortunae ratus, caueatorem primum in castra misit, ad explorandum, si paterentur legatos ad se mitti. quae imperata re, Pythagoras ad imperatorem venit nullis cum alijs mandatis, quam ut tyranno collo-

qui

qui cum imperatore liceret. Concilio aduocato, cum omnes dan-
 dum colloquium censuissent: dies locusque constituitur. In mediare-
 gionis tumulos modicis copijs sequentibus cum venissent: relictis ibi
 in statione conspecta utringque cohortibus, Nabis cum delectis custo-
 diibus corporis, Quintius cum fratre & Eumene rege, & Sosila
 Rhodio, & Aristeno Achaorum pratore, tribunisque militum pauca
 descendit. Ibi permisso ut seu dicere prius, seu audire mallet, ita co-
 pit tyrannus: Si ipse per me, T. Quinti, vosque, qui adestis, causam
 excogitare, cur mihi aut indixissetis bellum, aut inferretis,
 possem, tacitus euentum fortuna mea expectassem: nunc impera-
 re animo nequiu, quin priusquam perirem, cur periturus essem
 scirem. & hercule si tales essetis, quales esse Carthaginenses fama
 est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet: in me quoque v-
 bis quid faceretis, minus pensi esse, non mirarer. nunc cum vos in-
 tueor, Romanos esse video, qui rerum diuinarum fœdera, huma-
 nam fidem socialem sanctissimam habeatis: cum me ipse respexi, cum
 esse spero, cui & publice, sicut ceteris Lacedæmonijs, vobiscum ve-
 rustissimum fœdus sit, & meo nomine priuatim amicitia ac soci-
 etas nuper Philippi bello renouata. At enim ego eam violauit & euer-
 titi, quod Argiuorum ciuitatem teneo. Quomodo hoc tuear? re an
 tempore? Res mihi duplicem defensionem præbet. nam & ipsi vocan-
 tibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupauit: & accepi,
 cum Philippi partium, non in vestra societate esset. Tempus autem
 eo me liberat, quod cum iam Argos haberem, societas mihi vobiscum
 conuenit: & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argus præ-
 sidium deducerem, pepigistis. At hercle in ea controuersia qua de
 Argis est, superior sum, & aequitate rei, quod non vestram urbem, sed
 hostium: quod volentem, non vi coactam accepi: & vestra confes-
 sione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Ce-
 terum nomen tyranni & facta me premunt, quod seruos ad liber-
 tatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc
 respondere possum: me, qualiscunque sum, eundem esse, qui sui cum
 tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti. tum me regem appel-
 lari à vobis meminim: nunc tyrannum vocari video. itaque si ego no-
 men

men imperij mutassem, mihi mea inconstantia, cum vos mutetis,
 vobis vestra reddenda ratio est. Quod ad multitudinem seruis libe-
 ratis auctam, & egentibus diuisum agrum attinet: possum qui-
 dem & in hoc me iure temporis tutari. iam feceram hac, qualia-
 cunque sunt, cum societatem mecum pepigistis, & auxilia in bello
 aduersum Philippum accepistis. sed si nunc ea fecissem, non dico
 quid in eo vos lesissem, aut vestram amicitiam violassem: sed il-
 lud, me more atque instituto maiorum fecisse. Nolite ad vestras
 leges atque instituta exigere ea qua Lacedæmone fiunt. nihil com-
 parare singula necesse est. vos à censu equitem, à censu peditem
 legitis: & paucos excellere opibus, plebem subiectam esse illis vul-
 tis. noster legumlator non in paucorum manu rempublicam esse
 voluit, quem vos senatum appellatis: nec excellere vnum aut al-
 terum ordinem in ciuitate: sed per æquationem fortuna ac digni-
 tatis fore credidit, ut multi essent qui arma pro patria ferrent.
 Pluribus me ipse egisse quam pro patrie sermone breuitatis, fatior,
 & breuiter peroratum esse potuit, nihil me, posteaquam vobiscum
 amicitiam institui, cur eius vos pœniteret, commississe. Ad hæc im-
 perator Romanus: Amicitia & societas nobis nulla tecum, sed cum
 Pelope rege Lacedæmoniorum iusto ac legitimo facta est. cuius ius
 tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone im-
 perium, quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex-
 alijs occupauerant, vsurparunt: sicut tu quoque hoc Macedonico
 bello fecisti. nam quid minus conueniret, quam nos qui pro liber-
 tate Græcia aduersus Philippum gereremus bellum, cum tyranno
 instituire amicitiam? & eo tyranno, quam qui vnuquam fuit. se-
 uissimo & violentissimo in suos? Nobis verò, etiamsi Argos nec
 cepisses per fraudem, nec teneres, liberantibus omnem Græciam,
 Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, at-
 que in leges suas: quarum modò, tanquam amulus Lycurgi, men-
 sionem fecisti. An ut ab Iasso & Bargyllis præsidia Philippi dedu-
 cantur, cura erit nobis: Argos & Lacedæmonem, duas clarissimas
 vrbes, lumina quondam Græciae, sub pedibus tuis relinquemus, qua
 titulum nobis liberatae Græciae seruietes deformet? at enim cum

Philippo Argiui senferunt. Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem irascaris. satis compertum habemus, duorū aut summum trium in eare, non ciuitatis culpam esse: tam herclē quam in te tuōque praesidio accersendo accipiendōq; in arcem, nihil sit publico consilio actum. Thessalos & Phocenses & Locrenses consensu omnium scimus partium Philippi fuisse. tamē cum cateram liberauerimus Graciam: quid tandem censes in Argiuis, qui insontes publici, consilij sint, facturos? Seruorum ad libertatem vocatorum, & egentibus hominibus agri diuisi crimina tibi obijci dicebas: non quidem nec ipsa mediocria, sed quid ista sunt praeter ista quae à te tuisq; quaeque die alia super alia facinora eduntur? exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedaemone, si audire iuuat vera dominationis impudentissima crimina. Ut omnia alia vetustiora omittam: quam cadem Argis Pythagoras iste gener tuus penē in oculis meo edidit? quam tu ipse, cum iam propē in finibus Lacedaemoniorum essem? Agedum, quos in concione comprehensos, omnibus audientibus ciuibus tuis, in custodia te habiturum esse pronunciaisti: inbe victos produci, ut miseri parentes, quos falso lugent, viuere sciant. Atenim ut iam ita sint haec, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Graciam? hoc ijs, qui ut liberare possent, mare traiecerunt, terra mariq; gesserunt bellum? Vos tamen, inquis, vestramque amicitiam ac societatem proprie non violam. Quoties vis te id arguam fecisse? sed nolo pluribus: summam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? nempe huiusmodi maximē duabus, si socios meos pro hostibus habeas, si cum hostibus te coniungas, Vtrumq; à te factum est. nam & Messenem vno atq; eodem iure foderis, quo & Lacedaemonem, in amicitiam nostram acceptam, socii uispe sociam nobis urbem vi atq; armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro non societatem solum, sed si dijs placet, affinitatem etiam per Philoclem praefectum eius pepigisti, & bellum aduersum nos gerens, mare circa Maleam infestum nauibus piraticis fecisti: & plures propē ciues Romanos quam Philippum, cepisti atq; occidisti: tutiorq; Macedonia ora quam promontorium Maleae commeatu ad exercitus nostros portantibus nauibus fuit.

Proinde

A Proinde parce sic fidem ac iura societatis iactare: & omissa populari oratione, tanquam tyrannus & hostis loquere. Sub hac Aristenus nunc monere Nabin, nunc etiam orare, ut dum liceret, dum occasio esset, sibi ac fortunis suis consuleret. referre deinde nominatim tyrannos ciuitatum finitimarum cepit, qui deposito imperio, restitutaq; libertate suis, non tutam modo, sed etiam honoratam inter ciues senectutem egissent. His dictis inuicem, auditisq;, nox propē diremit colloquium. postero die Nabis Argis secedere, ac deducere praesidium, quando ita Romanis placeret, & captiuos & perfugas redditurum dixit. aliud si quid postularent, scriptum ut ederent petijt, ut deliberare cum amicis posset.

B Ita & tyranno ad consultandum tempus datum est: & Quintius sociorum etiam principibus adhibitis, habuit consilium. Maxima partis sententia erat, perseverandum in bello esse, & tollendum tyrannum: nunquam aliter tutam libertatem Graeciae forsatis multo fuisse non moueri bellum aduersus eum, quam omitti motum. & ipsum velut comprobata dominatione firmiorem futurum, authore iniusti imperij assumpto P. R. & exemplo multos in alijs ciuitatibus ad insidiandum libertati ciuium suorum incitaturum. Ipsius imperatoris animus ad pacem inclinatioer erat. videbat enim compulso intramoenia hoste, nihil praeter obsidionem restare: eam autem fore diuturnam. non enim Gyrtheum, C quod ipsum tamen traditum, non expugnatum esset: sed Lacedaemonem validissimam urbem viris armisq; oppugnaturus. vnam spem fuisse, si qua admouentibus exercitum, dissensio inter ipsos ac seditio excitari posset, cum signa portis propē inferri cernerent, neminem se mouisse. Adjiciebat & cum Antiocho infidam pacem Villium legatū inde redeuntem nunciare. multo maioribus quam antē, terrestribus naualibusq; copijs in Europam eum transisse. si occupasset obsidio Lacedaemonis exercitum, quibus alijs copijs aduersus regem tam validum ac potentem bellum gesturos? Haec pro palam dicebat: illa tacita suberat cura, ne nouus consul Graciam prouinciam fortiretur, & inchoati belli victoria successorum tradenda esset. Cum aduersus tendendo nihil moueret socios,

III 2

simu-

simulando se transire in eorum sententiā, omnes in assensum eorū
 filij sui traduxit: Bene vertat, inquit, obsideamus Lacedaemonem,
 quando ita placet. ceterum cum res tam lenta, quam ipsi scitis,
 oppugnatio urbium sit, & obsidentibus prius sepe quam obsequi
 tedium afferat: iam nunc hoc ita proponere vos animis oportet,
 hybernandum circa Lacedaemonis moenia esse, qua mora si la-
 bore tantum, ac periculum haberet, ut & animis & corporibus
 ad sustinenda ea parati essetis, hortarer vos. nunc impensa qua-
 que magna eget in opera, in machinationes & tormenta, quibus
 tanta urbs oppugnanda est, in comaeatus nobis vobisque, in hy-
 mem expediendos. Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem in-
 choatam turpiter destituatis, scribendum ante vestris ciuitatibus
 censeo, explorandumque quid quaeque animi, quid virum habeat.
 Auxiliorum satis superque habeo, sed quo plures sumus, pluribus
 rebus egebimus. nihil iam praeter nudum solum ager hostium ha-
 bet: ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo dissi-
 cilis. Hac oratio primum animos omnium ad respicienda cuique
 domestica mala conuertit: segnitiam, inuidiam & obrectationem
 domi manentium aduersus militantes, libertatem difficilem
 ad consensum, inopiam publicam, malignitatem conferendi et
 priuato. versis itaque subito voluntatibus, facere quod e repu-
 blica populi Romani sociorumque esse crederet, imperatori per-
 miserunt. Inde Quintius adhibitis legatis tantum, tribunisque mi-
 litum, condiciones in quas cum tyranno pax fieret, has conscri-
 psit. Sex mensium induciae ut essent Nabidi, Romanisque & Eu-
 meni regi, & Rhodijs. Legatos ex templo mitterent Romam T.
 Quintius & Nabis, ut pax ex auctoritate senatus confirmaretur.
 Ex qua die scriptae condiciones pacis editae Nabidi forent: u-
 dies ut induciarum principium esset, & ut ex ea die intradeci-
 mum diem ab Argis ceterisque oppidis, quae in Argiuorum agris es-
 sent, praesidia omnia deducerentur, vacuaque & libera traderentur
 Romanis, & ne quod inde mancipium regium publicum aut priuatum
 educeretur: & si qua ante educta forent, domini recte restituerentur.
 Naues quas ciuitatibus maritimis ademisset, reddu-

redderet: neue ipse nauem ullam, praeter duos lembos, qui non
 plus quam sexdecim remis agerentur, haberet. Perfugas & cap-
 tiuos omnibus socijs populi Romani ciuitatibus redderet, & Mes-
 senijs omnia quae comparerent, quaeque domini cognoscerent. Exuli-
 bus quoque Lacedaemonijs liberos & coniuges restitueret, quae earum
 viros sequi voluissent. inuita ne qua exulis comes esset. Mercenari-
 orum militum Nabidis, qui aut in ciuitates suas, aut ad Romanos
 transissent, ijs res suae omnes recte redderentur. In Creta
 insula ne quam urbem haberet: quas habuisset, redderet Romanis,
 ne quam societatem cum villo Cretensium, aut quoquam alio in-
 stitueret, neu bellum gereret. Ciuitatibus omnibus quas ipse resti-
 tuisset, quaeque suaque in fidem ac ditionem populi Romani tradidisset,
 omnia praesidia deduceret, seque ipse suosque ab his abstineret.
 Ne quod oppidum, ne quod castellum in suo alieno agro conde-
 ret. Obsides ea ita futura, daret quinq, quos imperatori Romano
 placuisset: filium in his suum: & talenta centum argenti in presen-
 ti, & quinquaginta talenta in singulos annos per annos octo. Hac
 conscripta castris propius urbem motis Lacedaemonem mittuntur,
 nec sane quicquam eorum satis placebat tyranno, nisi quod praeter
 spem reducendorum exulum mentio nulla facta erat. maxime au-
 tem omnium ea res offendeat, quod & naues & maritima ciui-
 tates adempta erant. fuerat autem ei magno fructui mare, om-
 nem oram a Malca praedatorijs nauibus infestam habenti, iuuen-
 tutem praeterea ciuitatum earum ad supplementum longe optimi
 generis militum habebat. Has condiciones, quanquam ipse in secreto
 voluauerat cum amicis: vulgo tamen omnes fama ferebant, vix
 ut ad ceteram fidem, sis ad secreta tegenda satellitum regionum
 ingenijs. Non tam omnia vniuersi, quam ea quae ad queng, pertine-
 rent, singuli carpebant, qui exulum coniuges in matrimonio habe-
 bant, aut ex bonis eorum aliquid possederant, tanquam amissuri,
 non reddituri, indignabantur. seruis liberatis a tyranno, non irri-
 ta modo futurae libertas, sed multo foedior quam fuisset ante ser-
 nitus, redeantibus in tyrannorum dominorum potestatem, ante oculos
 obuersabatur. mercenarij milites & praecia militia castra in

pace egre ferebant, & reditum sibi nullum esse in ciuitates videbant infensas non tyrannus magis quam satellitibus eorum. Hac inter se primò in circulo serentes fremere: deinde ad arma subito discurrerunt, quo tumultu cum per se satis irritatâ multitudinè cerneret tyrannus, concionem aduocari iussit. ibi cum ea quæ imperarentur à Romanis, exposuisset: & grauiora atq; indigniora quædam falso affinxisset, & ad singula nunc ab vniuersis, nunc à partibus concionis acclamaretur, interrogauit, quid se respondere ad ea, aut quid facere vellent? propè vna voce omnes nihil respondere, bellum geri iusserunt: & pro se quisq; qualia multitudo solet, bonum animum habere, & bene sperare iubentes, fortes fortunam adiuuare aiebant. His vocibus incitatus tyrannus, & Antiochum Aetolosq; adiuturos pronunciat, & sibi ad obsidionè sustinendam copiarum affatim esse. Exciderat pacis mentio ex omnium animis & in stationes non vltra quieturi discurrunt. Paucorum lacestentium excursio, & emissæ iacula ex templo Romanis dubitationem quin belladum esset, exemerunt. leuia inde prælia per quadriduum primum sine vlllo satis certo euentu cõmissa, quinto die propè iusta pugna adèd pauentes in oppidum Lacedamonij compulsi sunt, vt quidam milites Romani terga fugientium cadentes, per intermissa, vt tunc erant, mœnia vrbem intrarint. Et tunc quidem Quintus satis eo terrore coercitis excursionibus hostium, nihil præter ipsius oppugnationem vrbis superesse ratus, missis qui omnes nauales socios à Gytheo accerserent, ipse interim cū tribunis militū ad visendum vrbis situm mœnia circumuehitur. Fuerat quondam sinu muro Sparta tyranni nuper locis patentibus plantisq; obiecerant murum: altiora loca, & difficiliora aditus, stationibus armorum pro murimento obiectis tutabantur. Vbi satis omnia inspexit, corona oppugnandum ratus, omnibus copijs (erant autem Romanorum sociorumq; simul peditum equitumq; simul terrestriumq; ac naualium copiarum ad quinquaginta millia hominum) vrbem cinxit. Alij scalas, alij ignem, alij alia quibus non oppugnantur modo, sed etiam terrent, portabant. iussi clamore sublato subire vndique omnes, vt quæ primūm occurrerent, quæue opem ferrent, ad

omnia

A omnia simul pauentes Lacedamonij ignorarent. Quod roboris in exercitu erat, trifariam diuisum. parte vna à Phœbeo, altera à Dictynneo, tertia ab eo loco quem Heptagonias appellant) omnia autem hæc aperta sine muro loca sunt) aggredi iubet. Cum tantus vndique terror vrbem circumuassisset: primò tyrannus & ad clamores repentinos, & ad nuncios trepidos motus, vt quisque maxime laboraret locus, aut ipse occurrebat, aut aliquos mittebat. deinde circumfuso vndique pauore ita obtorpuit, vt nec dicere quod in rem esset, nec audire possit: nec inops modò consilij, sed vix mentis compos esset. Romanos primò sustinebant in angustijs Lacedamonij, ternasq; acies tempore vno locis diuersis pugnant. B deinde crescente certamine, nequaquam erat prælium par. missilibus enim Lacedamonij pugnant, à quibus se & magnitudine scuti per facile Romanus tuebatur miles, & quod alij vani, alij leues admodum ictus erant. nam propter angustias loci, confertamque turbam, non modò ad emittenda cum procurso, quo plurimum concitantur tela, spacium habebant, sed ne vt de gradu quidem libero ac stabili conarentur. itaque ex aduerso missa tela nulla in corporibus, rara in scutis hærebant. à circumstantibus ex superioribus locis quidam vulnerati sunt: mox progressos iam etiam ex tectis non tela modò, sed tegula quoque inopinantes perculerunt. sublatis deinde supra capita scutis, continuatisq; ita inter se, vt non modò ad cacos ictus, sed ne ad inferendum C quidem ex propinquo telum loci quicquam esset, testudine facta subibant. & primò angustia paulisper sua hostiumq; refertæ turba tenuerunt. posteaquam in patientiorem viam vrbis paulatim vrgentes hostem processere, non vltra vis eorum atque impetus sustineri poterant. Cum terga vertissent Lacedamonij, & effusa fuga superiora peterent loca: Nabis quidem, vt capta vrbe trepidans, quanam ipse euaderet, circumspectabat. Pythagoras cum ad cetera animo officioq; ducisungebatur, tum verò vnus ne caperetur vrbis, causa fuit. succendi enim adificia proxima muro iussit, quæ cum momento temporis arsisent, vt adiuuantibus ignem, qui aliàs ad extinguendum opem ferre solent, ruere in Romanos

Iii 4

manos

manos recta, nec regularum modo fragmenta, sed etiam ambusta
 tigna ad armatos pervenire, & flamma latè fundi, fumus terrori
 etiam maiorem quàm periculum facere. Itaq; & qui extra urbem
 erant Romanorum, tum maximè impetus faciètes recessere à mu
 ro: & qui iam intrauerant, ne incendio à tergo oriente interclu
 derentur à suis, receperūt sese. & Quintius posteaquam quid rei
 esset, vidit: receptui canere iussit. ita iam à capta propè vrbe reuo
 cati redierunt in castra. Quintius plus ex timore hostium quàm
 ex re ipsa spei nactus, per triduum insequens territavit eos, num
 pralijs laceffendo nunc operibus intersepiendo quadam, ne exitu
 ad fugam esset. His comminationibus compulsus tyrannus Pythago
 ram rursus oratorem misit, quem Quintius primò aspernatus, ex
 cedere castris iussit: deinde suppliciter orantè, aduolutumq; geni
 bus tandè audiuit. Prima oratio fuit omnia permittentis arbitrio
 Romanorū. dein cum ea velut vana & sine effectu nihil profice
 rent, èo deducta res est, vt his conditionibus qua ex scripto pauca
 antè diebus edita erant, inducia fierent: pecuniæq; & obsides ac
 cepti. Dum oppugnatur tyrannus, Argiui nuncijs alijs propè sup
 alios efferentibus, tantum non iam captam Lacedaemonem esse,
 recti & ipsi, simul eo quòd Pythagoras cum parte validissima pre
 sidij excesserat, contempta paucitate eorum qui in arce erant, du
 ce Archippo quodam praesidium expulerunt. Timocratem Pello
 nensem, quia clemèter praefuerat, viuum fide data emiserūt. Hinc
 letitia Quintius superuenit, pace data tyranno, dimissisq; ab Lau
 damone Eumene & Rhodijs & L. Quintio fratre ad classem. Lau
 ciuitas celeberrimum festorum dierum ac nobile ludicrum Neme
 rum, die stat a propter belli mala praetermissum, in aduentum Ro
 mani exercitus ducisq; indixerunt, praefeceruntq; ludis ipsum im
 peratorem. Multa erant qua gaudium cumularent. reduci enim
 ab Lacedaemone erant, quos nuper Pythagoras, quosq; antè Nabi
 abduxerant redierant, qui post compertam à Pythagora coniura
 tionem, & caede iam cepta effugerant. libertatem ex longo inter
 uallo, libertatisq; auctores Romanos, quibus causa bellandi cum
 tyranno ipsi fuissent, cernebant. testata quoque ipso Nemeorum
 die vi.

die voce praconis libertas est Argiuorum. Achaia quantum re
 stituti Argi in communi Achaia concilium letitia afferbant: tan
 tum serua Lacedaemon relicta, & lateri adherens tyrannus, non
 syncerum gaudium praebant. Aetoli verò eam rem omnibus
 concilijs lacerare. Cum Philippo non antè desitum bellari, quàm
 omnibus excederet Graecia urbibus, tyranno relicta Lacedaemo
 nem: regem autem legitimum, qui in Romanis fuerat castris, ce
 terosq; nobilissimos ciues in exilio victuros. Nabidis dominan
 tis satellitem factum populum Romanum, Quintius ab Argi Ela
 tiam, vnde ad bellum Spartanum profectus erat, copias reduxit.
 Sunt qui non ex oppido proficiscentem bellum gessisse tyrannum
 Bradant, sed castris aduersus Romana castra positus: diuq; cun
 ctatum, cum Aetolorum auxilia expectasset, coactum ad extre
 mum acie conflagere, impetu in pabulatores suos ab Romanis
 facto, eo praelio victum, castrisq; excutum, pacem petisse, cum
 cecidissent quindecim millia militum, capta plus quatuor mil
 lia essent. Eodem ferè tempore & à T. Quintio de rebus ad La
 cedaemonem gestis, & ab M. Porcio Cos. ex Hispania litera allata,
 vtriusque nomine ternos in dies supplicatio à senatu decreta est.
 L. Valerius Cos. cum post fusos circa Litanam syluam Boios quiet
 eam prouinciam habuisset, comitiorum causa Romam redijt: &
 creauit Cos. P. Cornelium Scipionem Africanum iterum, & T. 560.
 C. Sempronium Longum. Horum patres primo anno secundi Puni
 ci belli Cos. fuerant. Praetoria inde comitia habita. creati P.
 Cornelius Scipio, & duo Cn. Cornelij, Merenda & Blasio, & Cn.
 Domitius Aenobarbus, & Sex. Digitius, & T. Iuuentius Talua.
 Comitijs perfectis Cos. in prouinciam redijt. Nouum ius in eo
 anno à Ferentinatibus tentatum, vt Latini qui in coloniam
 Romanam nomina dedissent, ciues Romani essent. Puteolos Sa
 lernumq; & Buxentum adscripti coloni qui nomina dederant,
 cum ob id se pro ciuibus Romanis ferrent, senatus iudicauit non
 esse eos ciues Romanos. Principio anni quo P. Scipio Africanus ite
 rum, & T. Sempronius Longus Cos. fuerunt, legati Nabidis ty
 ranni Romam venerunt. his extra urbem in aede Apollinis senatus
 V. C.

datus est. pax que cum T. Quintio conuenisset, vt rata esset, petierunt, impetraueruntque. De prouincijs cum relatum esset, senatum frequens in eam sententiam ibat, vt quoniam in Hispania & Macedonia debellatum foret, consulibus ambobus Italia prouincia esset. Scipio satis esse Italia vnum consulem censebat, alteri decernendam Macedoniam esse, bellum grane ab Antiocho imminere, iam ipsum sua sponte in Europam transgressum: quid deinde facturum censerent, cum hinc Aetoli haud dubie hostes vocarent ad bellum, illinc Annibal Romanis cladibus insignis imperator simulareret? Dum de prouincijs consulum disceptatur, pratorum sortiti sunt. Cn. Domitio urbana iurisdictio, T. Iuuentio pergrina euenit. Pub. Cornelio Hispania vltior, Sex. Digirio citior: duobus Cn. Cornelijs, Blafsoni Sicilia, Merenda Sardinia. In Macedoniam nouum exercitum transportari non placuit: cum qui esset ibi, reduci in Italiam à Quintio, ac dimitti, item eum exercitum dimitti, qui cum M. Porcio Catone in Hispania esset, consulibus ambobus Italiam prouinciam esse, & duas urbanas in legiones scribere, vt dimissis quos senatus censuisset exercitibus, VIII. omnino Romana legiones essent. Ver sacrum factum erat priore anno, M. Porcio, & L. Valerio consulibus. Id cum P. Licinium pontifex non esse recte factum collegio primùm, deinde ex auctoritate collegij patribus renunciaisset: dein retro faciendum arbitrato pontifi cum censuerunt, ludosque magnos qui vnà voti essent, tanta pecunia, quanta assoleret, faciendos. Ver sacrum videntur: pecus, quod natum esset inter Cal. Martias, & pridie Cal. Martias, P. Cornelio Scipione, & T. Sempronio Longo Coss. Censuram inde comitia habita sunt. creati censes Sex. Aelius Petus, & C. Cornelius Cethegus, principem senatus P. Scipionem consulem, quem & priores censes legerant, legerunt. tres omnino senatores, neminem curuli honore usum, praterierunt. gratiam quoque ingentem apud eum ordinem pepererunt, quod ludis Romanis adilibus curulibus imperarunt, vt loca senatoria fecerent à populo. nam antea in promiscuo spectabant. equitibus quoque per paucis adempti equi, nec in vllum ordinem scitu. atrium Liber-

tati,

tatis, & villa publica ab eisdem refecta, amplificataque. Ver sacrum, ludique votiui, quos vouerat Ser. Sulpitius Galba Cos. facti. Cum spectaculo eorum occupati animi omnium essent, Q. Pleminius, qui propter multa in deos hominesque scelera Locris admissa in carcerem coniectus fuerat, comparauerat homines, qui pluribus simul locis vrbis nocte incendia facerent, vt in consternata nocturno tumultu ciuitate refringi carcer posset. ea res in iudicio conficiorum palam facta delataque, ad senatum est. Pleminius in inferiorem demissus carcerem est, necatusque. Colonia ciuium Romanorum eo anno deducta sunt Puteolos, Vulturnum, Linternum, treceni homines in singulas. Item Salernum, Buxentumque, colonia ciuium Romanorum deducta sunt. deduxerunt triumui, T. Sempronius Longus, qui tum Cof. erat: M. Seruilius, Q. Minutius Thermus. Ager diuisus est, qui Campanorum fuerat. Sipontinum irem, in agrum qui Arpinorum fuerat, coloniam ciuium Romanorum alij triumui, D. Iunius Brutus, M. Babius Pamphilus, M. Heluius deduxerunt. Tempusam item, & Crotonem ciuium Romanorum Colonia deducta. Tempusanus ager de Brutijs caput erat. Brutij Gracos expulerant. Crotonem Graci habebant. Triumui, Cn. Octavius, L. Aemilius Paulus, C. Pleorius Crotonem: Tempusam L. Cornelius Merula, & C. Salonius deduxerunt. Prodigia quoque alia visa eo anno Romae sunt, alia cuncta. In foro & comitio & Capitolio sanguinis gutta visa sunt. & terra aliquoties pluit, & caput Vulceni arsit. nunciatum est, Interamna lac fluxisse, pueros ingenuos Arimini sine oculis ac naso, & in Piceno agro non manus, non pedes habentem natum. Ea prodigia ex pontificum decreto procurata, & sacrificium nouendiale factum, quod Adriani nunciauerant in agro suo lapidibus pluuisse. In Gallia L. Valerius Flaccus procos. circa Mediolanum cum Gallis Insabribus, & Boijs qui Dorylaco duce ad concitandos Insabres Padum transgressi erant, signis collatis depugnauit. X. millia hostium sunt caesa. Per eos dies collega eius M. Porcius Cato ex Hispania triumphauit. tulit in eo triumpho argenti infecti XXV. millia pondo, bigati

centum

centum viginti tria millia, Oſcensis quingenta quadraginta: au-
pondo mille quadringenta. militibus ex prada diuisit in singulos
duccenos septuagenos aris, triplex equiti. T. Sempronius Cos. in
provinciam profectus, in Boiorum primum agrum legiones du-
xit. Boiorum tum regulus eorum cum duobus fratribus tota ge-
te concitata ad rebellandum, castra locis idoneis posuit. vt appa-
reret dimicaturus, si hostis fines intrasset. Cos. vbi quanta copia,
quanta fiducia esset hosti, sensit: nuncium ad collegam mittit, vt
si videretur ei, maturaret venire, se tergiuersando in aduentum
eius rem extracturum. Quae causa Cos. cunctandi, eadem Galli
praequam quod cunctatio hostium animos faciebat, rei matu-
randa erat, vt priusquam coniungerentur consulum copia, re tran-
sigerent. per biduum tamen nihil aliud quam steterunt parati ad
pugnandum. si quis contra egrederetur. tertio subire ad vallum ca-
strorum, ab omni simul parte aggressi sunt. Cos. exemplo arma ca-
pere milites iussit. armatos inde paulisper continuit, vt & stelli-
am fiduciam hosti auget, & disponderet copias quibus quaeque
portis erumperent. duae legiones duabus principalibus portis signis
efferre iussit, sed in ipso exitu ita conferti obstiterunt Galli, vt claud-
erent viam. Diu in angustijs pugnatum est, nec dextris magis gla-
dijs gerebatur res, quam scutis corporibusque ipsis obmixi vte-
bant: Romani, vt signa foras efferrent: Galli, vt aut ipsi in castra
penetrarent, aut exire Romanos prohiberent. nec ante in hanc aut
illam partem moueri acies potuerunt, quam Q. Victorius
primipili centurio, & C. Atinius Tr. mil. quarta hic, ille secunda
legionis (rem in asperis praesidijs sepe tentatam) signa adempta si-
gniferis in hostes iniecerunt, dum repetunt emixtum signum, prius
secundam se porta vierece. Iam hi extra vallum pugnabant, quar-
ta legione in porta haerente, cum alius tumultus ab aduersa parti
castrorum est exortus. in portam quaestoriam irruerunt Galli
sistentesque pertinacius occiderunt L. Posthumium quaestorem, in
Tympano fuit cognomen: & M. Attinium & T. Sempronium pro-
fectos socium, & duccenos ferme milites. Capta ab ea parte
fira vrant, donec castra extra ordinaria missa a Cos. ad tuendam
quaesi-

quaestoriam portam. & eos qui intra vallum erant, partim occi-
dit, partim expulit castris, & irrumpentibus obstitit. Eodem sepe
tempore & quarta legio cum duabus extraordinarijs cohortibus
porta erupit. ita simul tria praesidia circa castra locis distantibus ea-
rant clamoresque dissoni ad incertos suorum euentus a praesenti cer-
tamine animos pugnantium auerrebant. Vsq; ad meridiem equis
viribus, ac prope pari spe pugnatum est. labor & aestus mollia et
fluida corpora Gallorum, & minimè patientia sitis cum decedere
pugna coegisset: in paucos restantes impetum Romani fecerunt,
fusosque compulerunt in castra. Signum inde receptum a Cos. datum
est, ad quod pars maior receperunt sese, pars certamine studio, &
B spe potiundi castris hostium, perstitit ad vallum. eorum paucitate
contempta Galli vniuersi ex castris erumpunt, fusi inde Romani,
qua imperio Cos. noluerant, suo pauore ac terrore castra repetunt, qui-
ita varia hinc atque illinc nunc victoria, nunc fuga fuit. Gallorum
tamen ad XI. millia, Romanorum V. millia sunt occisa. Galli recep-
re in intima sinu sese. Consul Placentiam legiones duxit. Scipio-
nem alij coniuncto exercitu cum collega, Boiorum Ligurumque agnos
populatum esse, quo ad progredi syluae paludesque passae sint, scribunt:
alij, nulla memorabili re gesta comitorum causa rediisse Romanos.
Eodem hoc anno T. Quintius Elatia, quod in hyberna reduxerat co-
pias, totum hyemis tempus iure diuundo consumpsit, mutandisque
C ijs quae aut ipsius Philippi, aut praefectorum eius licentia in ciuita-
tibus facta erant, cum sua factionis hominum vires augendo, ius ac
libertatem aliorum deprimeret. Veris initio Corinthum, conuen-
tu edicto, venit: ibi omnium ciuitatum legationes in concionis mo-
dum circumfusae est allocutus, orsus ab initia primum Romanis a-
micitia cum Graecorum gente, & imperatorum qui ante se in Ma-
cedonia fuissent, suamque rebus gestis. Omnia cum approbatione in-
genti sunt audita, praeterquam cum ad mentionem Nabidis ven-
tum esset, id minimè conueniens liberanti Graeciam videbatur, ty-
rannum reliquisse, non sua solum patria grauem, sed omnibus circa
ciuitatibus metuendum, haerentem visceribus nobilissima ciuitatis.
Nec ignarus huius habitus animorum Quintius, si sine excidio La-

eodem modo fieri potuisset, fatebatur pacis cum tyranno mentem
 admittendam auribus non fuisse: nunc cum aliter quam vni-
 na gravissima civitatis opprimi non posset, satius visum esse, tyran-
 num debilitatum, ac totis propè viribus ad nocendum cuiquam
 demptis, relinqui, quam inter mori vehementioribus, quam quapa-
 ti posset, remedijs civitatem sinere, in ipsa vindicta libertatis pri-
 turam. Præteritorum commemorationi subiecit, proficisci sibi in
 Italiam, atque omnem exercitum deportare, in animo esse. Demetri-
 adis Chalcidumque præsidia intra decimum diem audituros dedu-
 ctas: Acrocorinthum ipsis ex templo videntibus vacuam Achaia tri-
 diturum: ut omnes scirent, utrum Romanis an Aetolis mentiri mu-
 esset, qui male commissam libertatem populo Romano sermonibus
 distulerint, & mutatos pro Macedonibus Romanos dominos. Sed
 illis nec quid dicerent, nec quid facerent, quicquam unquam pen-
 fuisse. Reliquas civitates monere, ut ex factis non ex dictis ami-
 cos pensate, intelligantque quibus credendum, & à quibus cauendum
 sit, libertatem modice utantur. temperatam eam salubrem & sin-
 gulis & civitatibus esse: nimiam, & alijs grauem, & ipsis qui habeant,
 effrenatam & præcipite esse, concordiam in civitatibus principes & or-
 dines inter se, & in commune omnes civitates consulerent, aduen-
 sus consentientes nec regem quenquam satis validum, nec Tyran-
 num fore, discordiam & seditionem omnia opportuna insidiantibus
 facere, cum pars quæ domestico certamine inferior sit, exter-
 no potius se applicet, quam civi cedat. alienis armis partem, ex-
 terna fide reddat libertatem, sua cura custodirent servarentque
 ut populus Romanus dignis datam libertatem, ac munus suum
 bene positum sciret. Has velut parentis voces cum audirent,
 manare omnibus gaudio lachryma, aded ut ipsum quoque confun-
 derent dicentem. Paulisper fremitus approbantium dicta fuit
 monentiumque, aliorum alios, ut eas voces velut oraculo missas in
 pectora animosque demitterent. silentio deinde facto perijt abijs,
 ut civis Romanos, si qui apud eos in servitute essent, conquistum
 intra duos menses mitterent ad se in Thessaliam, ne ipsis quidem
 honestum esse, in liberata terra liberatores eius servire. Omni
 accla-

acclamarunt, gratias se inter cetera etiam ob hoc agere, quod ad-
 moniti essent ut tam pio ac necessario officio fungerentur. Ingens
 numerus erat bello Punico captorum: quos Annibal, cum à suis
 non redimerentur, venundederat. Multitudinis eorum argumen-
 tum est, quod Polybius scribit, centum talentis eam rem Achaïs ste-
 tisse: cum quingenos denarios precium in capita, quod redderetur
 dominis statuissent. mille enim ducentos ea ratione Achaia ha-
 buit. adijce nunc pro portione quot verisimile sit totam Graciam
 habuisse. Nondum conventus dimissus erat, cum respiciunt præsi-
 dium ab Acrocorintho descendens protinus ad portam duci atque
 abire. Quorum agmen imperator secutus, prosequentibus cun-
 ctis, servatorem liberatoremque acclamantibus, salutatis dimissisque
 eis, eadem qua venerat via Elatiam redijt. inde cum omnibus copijs
 Ap. Claudium legatum dimittit, per Thessaliam atque Epirum
 ducere Oricum iubet, atque ibi se operiri, inde namque in animo esse
 exercitum in Italiam trajicere. & L. Quintio fratri legato & præ-
 fecto classis scribit, ut onerarias ex omni Gracia ora eodem con-
 traheret. Ipse Chalcidem profectus, deductis non à Chalcide so-
 lum, sed etiam ab Oreo atque Eretria præsidijs, conventum ibi
 Euboeicarum civitatum habuit, commonitosque, in quo statu rerum
 accepisset eos, & in quo relinqueret, dimisit. Demetriadem
 inde proficiscitur, deductoque præsidio, prosequentibus cunctis
 sicut Corinthi & Chalcide, pergit ire in Thessaliam, ubi non
 liberanda modò civitates erant, sed ex omni colluione & con-
 fusione in aliquam tolerabilem formam redigenda. Nec enim
 temporum modò vitijs ac violentia, & licentia regia turbati
 erant, sed inquieto etiam ingenio gentis, nec comitia, nec conven-
 tum, nec concilium vllum, non per seditionem ac tumultum, iam
 inde à principio ad nostram usque ætatem traducentes. A censu
 maxime & senatum & iudices legit, potentiorumque eam par-
 tem civitatum fecit, cui salua tranquillaque omnia magis esse expe-
 diebat. Ita cum percensuisset Thessaliam, per Epirum in Oricum
 unde erat trajecturus, venit. Ab Orico copia omnes Brundisium
 transportata: inde per totam Italiam ad urbem propè trium-
 phantes,

phantes, non minore agmine rerum captarū, quam suo prae se ad
 venerunt. Posteaquam Romā ventū est, senatus extra urbem *Quin-*
tio ad res gestas edifferendas datus est: triumphusq; meritis ablu-
 bentibus decretus. Triduum triumphavit, die primo arma, tela, si-
 gnaq; aerea & marmorea transtulit, plura Philippo adempta,
 quam quae ex ciuitatibus caperat. secundo die aurū argentūq;
 factum infectumq; & signatum, infecti argenti fuit decem & octo
 millia pondo, & ducenta LXX. facti, vasa multa omnis generis,
 calata pleraq; quada eximia artis: & ex aere multa fabrefacta: ad
 hoc clypea argentea X. signati argenti octoginta quatuor millia
 fuere Atticorum, *tetradrachman* vocant, trium ferē denariorum
 in singulis argenti est pondus, auri pondo fuit tria millia septingenta
 quatuordecim, & clypeum vnū ex auro totū: & Philippi num-
 mi aurei quatuordecim millia, quingenti XIII. tertio die cora-
 na aurea, dona ciuitatum, translata CXIII. & hostiae ductae,
 & ante currum multi nobiles captiui obsidesq; inter quos *Demi-*
trius regis Philippi filius fuit: & *Armenes* Nabidis tyranni filius,
Lacedaemonius, ipse deinde *Quintius* in urbem est inuectus, milites
 secuti currum frequentes, vt omni ex provincia exercitu deporta-
 to, his duceni quinquageni aris inpedires diuisi: duplex centurio-
 ni, triplex equiti, praeberunt speciem triumpho capitibus rasis, si-
 cuti, qui seruitute exempti fuerant. Exitu huius anni *Q. Aelius*
Tubero trib. pleb. ex S. C. tulit ad plebem, plebesq; sciuit, vt Latinae
 duae coloniae, vna in *Brutios*, altera in *Thurinum agrum* deducer-
 tur, his deducendis triumphuiri creati, quibus in trienniu imperium
 esset: in *Brutios* *Q. Nauis*, *M. Minutius Rufus*, *M. Furius Crassi-*
pes: in *Thurinum agrum* *A. Manlius*, *P. Aelius*, *L. Apustius*, ea bina
 comitia Cn. *Domitius* praetor urbanus in *Capitolio* habuit. Aedu
 eo anno aliquot dedicate sunt, vna *Iunonis Sospita* in foro *olit-*
orio, vota locataq; quadriennio ante à *C. Cornelio* consule Galliae
 bello, censor idem dedicauit, altera *Fauni*. Aediles eam biennio an-
 te ex multatio argento faciendā locarant, *C. Scribonius*, & *Cn.*
Domitius, qui praetor urbanus eam dedicauit & adem *Fortuna*
Primigenia in colle *Quirinali* dedicauit *Q. Martius Ralla*, duum-
 uir ad

À uir ad idipsum creatus, uouerat eam decem annis ante Punico bel-
 lo *P. Sempronius Sospus*: locauerat idem censor, & in insula *Iouis* *V. C.*
 ad *C. Seruilius duumuir* dedicauit, vota erat sex annis ante Gal-
 lico bello ab *L. Furio Purpurione* praetore: ab eodem postea consule
 locata. Hac eo anno acta, *P. Scipio* ex provincia Gallia ad consules
 subrogandos redijt. Comitia Coss. fuerē, quibus creati sunt *L. Cor-*
nelius Merula, & *Q. Minutius Thermus*. Postero die creati sunt ^{561.}
 praetores, *L. Cornelius Scipio*, *M. Fuluius Nobilior*, *C. Scribonius*,
M. Valerius Messala, *L. Porcius Licinius*, & *C. Flaminius*. *Mega-*
lesia, ludos scenicos, *C. Attilius Seranus*, *L. Scribonius Libo* adles-
 curules primi fecerunt. Horum edilium ludos Romanos primum
 B senatus a populo secretus spectauit: praebuitq; sermones (sicut om-
 nis nouit as solet) alijs tandem quod multo ante debuerit, tribu-
 tum censentibus amplissimo ordini: alijs demptū ex dignitate po-
 puli quicquid maiestati patrum adiectum esset, interpretantibus,
 & omnia discriminata alia, quibus ordines discernentur, & con-
 cordiae & libertatis aequè minuenda esse. Ad D. quinquagesimum-
 octauum annum in promiscuo spectatum esse, quid repente fa-
 ctum, cur immisceri sibi in cauea patres plebem nolent? cur diues
 pauperem confessorum fastidiret? nouam & superbam libidinem
 ab nullius ante gentis senatu neq; desideratam, neque institutam.
 Postremo ipsum quoq; Africanum, quod d. consul auctor eius rei fu-
 C isset, poenituisse ferunt. Ad eod nihil motum ex antiquo probabile
 est, veteribus, nisi quae usus euidenter arguit, stari malunt. Princi-
 pio anni quo *L. Cornelius*, *Q. Minutius Coss.* fuerunt, terra motus
 in a crebri nunciabantur, vt non rei tantum ipsius, sed feriarum
 quoq; ob id indictarum homines taderet. nam neq; senatus haberi,
 neq; Respub. administrari poterat, sacrificando expiandoq; oc-
 cupatis consulibus. postremo decemuiris adire libros iussis, ex res-
 ponsorum supplicatio per triduum fuit, coronati ad omnia pul-
 uinaria supplicauerunt, edictumq; est, vt omnes qui ex vna fami-
 lia essent, pariter supplicarent. item ex auctoritate senatus
 consules edixerunt, ne quis quo die terra motu nunciato feria in-
 dicta essent, ex die alium terra motum nunciaret. Provincias de-
 inde

inde consules prius, tum praetores sortiti. Cornelius Galliam, Minutius Ligures, sortiti sunt. C. Scribonius urbanam, M. Valerius peregrinam, L. Cornelius Siciliam, L. Porcius Sardiniam, C. Flaminus Hispaniam citeriorem, M. Fulvius Hispaniam ulteriorem. Nihil belli eo anno expectantibus. Coss. litere M. Cincij (praefectus in Pisa erat) allata. Ligurum XX. millia armatorum, coniuratione pro omnia conciliabula uniuersae gentis facta, Lunensem primum agrum depopulatos, Pisarum deinde finem transgressos, omnem agrum maris peragrassae. Itaque Minutius Coss. cui Ligures provincia euenerat, ex auctoritate patrum in rostra ascendit: & edixit, ut legationes duae urbanae quae superiore anno conscriptae essent, post diem decimum Arretij adessent. in earum locum se duas legiones urbanae scripturum, item socij, & Latini nominis magistratibus, legatione eorum qui milites dare debebant, edixit, ut in Capitolio se adueniret. ex ijs XV. millia peditum, & quingentos equites pro numero cuiusque iuniorum descripsit: & inde de Capitolio protinus ire ad pontem: & ut maturaretur res, proficisci ad delectum iussit. Fulvius Flaminioque ternam millia Romanorum peditum, & centeni equites in supplementum, & quina millia socium Latini nominis, et ducenti equites decreti: mandatumque praetoribus, ut veteres dimitterent milites cum in provinciam venissent. Cum milites qui in legionibus urbanis erant, frequentes tribunos plebis adissent, uti causas cognoscerent eorum quibus aut emerita stipendia, aut morbus causa essent, quo minus militarent: eam rem litere T. Sempronij discussurunt, in quibus scriptum erat, Ligurum decem millia in agrum Plecentinum venisse: & eum usque ad ipsa coloniae moenia, & Padum usque cum cadibus & incendijs perpopulatos esse. Boiorum quoque gentem ad rebellionem spectare: ob eas res tumultum esse. Decreuit senatus tribunos plebis non placere causas militares cognoscere, quod minus ad edictum conueniretur: adiecerunt etiam, ut socij nominis Latini, qui in exercitu P. Cornelij, T. Sempronij fuissent, & dimissi ab ijs Coss. essent, ad quam diem L. Cornelius Coss. edixisset, & in quem locum edixisset Hetruria, conuenirent: & ut L. Cornelius Coss. in provinciam proficiscens, in oppidis agrisque quae iturus esset, si quis

si quos ei videretur, milites scriberet armaretque, & duceret secum, dimitterendisque ei quos eorum, quandoque vellent, ius esset. Posteaquam consules delectu habito profecti sunt in provincias: tum T. Quintius postulauit, ut de his quae cum decem legatis ipse statuisset, senatus audiret: eaque si videretur, auctoritate sua confirmaret. id eos facilius facturos, si legatorum verba qui ex uniuersa Graecia & magna parte Asia quique ab regibus venissent, audissent. Haec legationes a C. Scribonio Praetore urbano in senatum introductae sunt, benignaque omnibus responsum. cum Antiocho quia longior disceptatio erat, decem legatis, quorum pars in Asia, aut Lysimachia apud regem fuerant, delegata est. Quintio mandatum, ut adhibitis ijs legatorum regis verba audiret: responderetque ijs, quae ex dignitate atque virilitate populi Romani responderi possent. Menippus & Hegesitanax principes regiae legationis erant. ex ijs Menippus ignorare se dixit, quidnam perplexi sua legatio haberet, cum simpliciter ad amicitiam petendam, iungendamque societatem venissent. esse autem tria genera foederum, quibus integre paciscerentur. amicicias cuius aetates regesque unum, cum bello victis dicerentur leges: vbi enim omnia ei qui armis plus posset, dedita essent: quae ex ijs habere victos, quibus mulctari eos velit, ipsius ius atque arbitrium esse. alterum, cum pares bello, a quo foedere in pacem atque amicitiam venirent. tunc enim repeti reddique per conventionem res: & si quarum turbata bello possessio sit, eas aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis utriusque commodo componi. tertium esse genus, cum qui hostes nunquam fuerint, ad amicitiam sociali foedere inter se iungendam coeant. eos neque dicere, neque accipere leges. id enim victoris & victi esse. ex eo genere cum Antiochus esset, mirari se, quod Romani aequum censent ei leges dicere, quas Asia urbium liberas & immunes, quas stipendiarias esse velint, quas intrare praesidia regiae regemque vetent. cum Philippo enim hoste pacem, non cum Antiocho amico societatis foedus ita sancientum esse. Adea Quintius: Quoniam vobis distincte agere libet, & genera iungendarum amicitiarum enumerare: ego quoque duas condiciones ponam, extra quas nullam esse regi nuncietis amicitia cum populo

» Romano iungenda. vnam, si nos nihil quod ad vrbes Asia attinet,
 » curare velit, vt & ipse omni Europa abstineat: alteram, si se ille
 » Asia finibus non contineat, & in Europam transcendat. vt & Ro-
 » manis ius sit Asia ciuitatum amicitias & tueri quas habeant, &
 » nouas complecti. Enimvero id auditu etiam dicere indignum est
 Hegeſanax, Thracia & Cherſone ſi vrbibus arceri Antiochum,
 qua Seleucus proauus eius, Lyſimacho rege bello victo, & in au-
 ceſo, per ſummum decus parta liquerit: pari cum laude eadem ad
 Thracibus poſſeſſa, partim armis receperit Antiochus: partim de-
 ſerta, ſicut ipſam Lyſimachiam, & reuocatis cultoribus frequen-
 tauerit, & qua ſtrat a ruinis atq; incendijs erant, ingentibus im-
 penſis adificauerit. Quid igitur ſimile eſſe, ex ea poſſeſſione ita pa-
 ta, ita recuperata deduci Antiochum, & Romanos abſtinere Aſia
 qua nūquam eorum fuerit? Amicitiam Romanorum expetere An-
 tiochū, ſed qua impetrata gloria ſibi, non pudori ſit. Ad hæc Quin-
 tius: Quandoquidem, inquit, honeſta penſamus: ſic, vt aut ſola, aut
 » prima certè penſari decet principi orbis terrarum populo, & tan-
 » to regi: vtrum tandem videtur honeſtius, liberas velle omnes que
 » vbiq; ſunt Gracie vrbes, an ſeruas & vectigales facere? Si ſibi An-
 » tiochus pulchrum eſſe cenſet, quas vrbes proauus belli iure habu-
 » rit, auus paterq; nunquam vſurpauerint, pro ſuis eas repetere in
 » ſeruitutem: & populus Romanus ſuſceptum patrocinium liberta-
 » tis Græcorum non deſerere, ſidei conſtantiaq; ſua ducit eſſe: ſicut
 » Philippo Graciam liberauit, ita & ab Antiocho Aſia vrbes, que
 » Graj nominis ſint, liberare in animo habet. neq; enim in Aeolidi
 » Ioniãq; coloniã in ſeruitutem regi miſſe ſunt, ſed ſtirpis augen-
 » de cauſa, gentisq; vetuſtiſſimæ per orbem terrarum propaganda.
 » Cum hæſitaret Hegeſanax, nec inſiciari poſſet, honeſtiorẽ cau-
 » ſam libertatis quam ſeruitutis prætexi titulo, Quin mitimus am-
 » bages? inquit Pub. Sulpitius, qui maximus natu ex decem legati
 » erat, alteram ex duabus conditionibus qua modo diſertè à Quin-
 » tius data ſunt, legite, aut ſuperſedete de amicitia agere. Nos verò in-
 » quit Menippus nec volumus nec poſſumus paciſci quicquam quo
 » regnum Antiochi minuat. Poſtero die Quintius legationes vna
 uelſa

A uerſas Gracie Aſiaq; cum in ſenatū introduxiſſet, vt ſcirent qua-
 li animo populus Romanus, qualiq; Antiochus erga ciuitates Gra-
 cie eſſent, poſtulata & ſua & regu expoſuit. Renunciarent ciuita-
 ribus ſuis, populum Romanum qua virtute quaq; ſide libertatem
 eorū à Philippo vindicauerit: eadem ab Antiocho, niſi decedat Eu-
 ropa, vindicaturum. Tum Menippus deprecari & Quintium &
 patres inſtitit, ne feſtinarent diſcernere, quo decreto turbaturi or-
 bem terrarum eſſent, tempus & ſibi ſumerent, & regi ad cogitan-
 dum darent. . . cogitaturum cum renunciat a conditiones eſſent, &
 impetraturum aliquid, aut pacis cauſa conſenſurum. Ita integra
 dilata res eſt. Legatos mitti ad regē eoſdem qui Lyſimachia apud
 eum fuerant, placuit, P. Sulpitium, P. Villium, P. Aelium. Vix dum
 B ij profecti erant, cum à Cartagine legati bellum haud dubiè pa-
 rare Antiochum Annibale miniſtro attulerunt: inieceruntq; cu-
 ram, ne ſimul & Punicum bellum excitaretur. Annibal patria
 profugus peruenerat ad Antiochum, ſicut antè dictum eſt: &
 erat apud regem in magno honore, nulla alia arte, niſi quod volu-
 tanti diu conſilia de Romano bello, nemo aptior ſuper tali re parti-
 ceps ſermonis eſſe poterat. Sententia eius vna atq; eadem ſemper
 erat, vt in Italia bellum gereretur. It aliam & commeatus & mi-
 litem præbituram externo hoſti, ſi nihil ibi moueatur, liceatq; po-
 pulo Romano viribus & copijs Italia extra Italiam bellum gerere:
 neq; regem neq; gentem vllam parem Romanis eſſe. Sibi centum
 C rectas naues, X V I, millia peditum, mille equites depoſcebat. ea
 ſe claſſe primū Africā periturum, magno perè conſidere & Car-
 thaginienſes ad rebellandum ab ſe compelli poſſe, ſi illi cunctentur,
 ſe aliqua parte Italia bellum excitaturum Romanis. Regem cum
 ceteris omnibus tranſire in Europam debere. & in aliqua parte
 Gracie copias continere, neq; traiccientem, & quod in ſpeciem ſa-
 mamq; belli ſatis ſit, paratum traiccere. In hanc ſententiam cum
 adduxiſſet regem, præparandos ſibi ad id popularium animos ra-
 tus, literas, ne quo caſu intercepta palam facerent conata, ſcribe-
 re non eſt auſus. Ariſtonem quendam Tyrium naclūs Ephēſi, ex-
 ſpertusq; ſolertiam leuioribus miniſterijs, partim donis, partim ſpe

pramiorum oneratum, quibus etiam ipse rex annuerat, Carthaginem cum mandatis mittit. edit nomina eorum quibus conveniſſis opus eſſet, inſtruit etiam ſecretis notis, per quas haud dubie agnoſcerent ſua mandata eſſe. Hunc Ariſtonem Carthagine obverſantem, non prius amici quam inimici Annibalis, qua de cauſa veniſſet, cognoverunt. Et primo in circulis conuiuijsq; celebrata ſermonibus res eſt. deinde in ſenatu quidam nihil actum eſſe dicere exilio Annibalis, ſi abſens quoque nouas moliri res, ſolicitandoq; animos hominum, turbare ſtatum ciuitatis poſſet. Ariſtonem quendam Tyrium aduenam, inſtructum mandatis ab Annibale & ab Antiocho rege veniſſe: certos homines quotidie cum eo ſecreta colloqui aſerere, & in occulto colloqui, quod mox in omnium perniciem erupturum eſſet. Conclamare omnes, vocari Ariſtonem debere, & quari quid veniſſet: & niſi expromeret, cum legato Romanam mitti, ſatis pro temeritate vnius hominis ſuppliciorum penſum eſſe. priuatos ſuo periculo peccaturos. Republicam non extra noxam modò, ſed etiam extra famam noxae conſeruandam eſſe. Vocatus Ariſton purgare ſeſe, & firmiſſimo propugnaculo vti, quòd nihil literarum ad quenquam attuliſſet. ceterum nunc cauſam aduentus ſatis expediebat, & in eo maxime heſitabat, quòd cum Barchina ſolum factionis hominibus collocutum eum arguebant. Orta deinde altercatio eſt, alijs pro ſpeculatore comprehendendam & cuſtodiri iubentibus, alijs negantibus tumultuandi cauſam eſſe. mali rem exempli eſſe, de nibilo hoſpites corripidem Carthaginiensibus & Tyri, & in alijs emporijs in qua frequenter commeent, euenturum. Dilata eo die res eſt. Ariſton Punico ingenio inter Pœnos vſus, tabellas conſcriptas celeberrimolico ſupra ſedem quotidianam magiſtratus primaveſpera ſuſpendit, ipſe de tertia vigilia nauè conſcendit & profugit. Poſtero die cum ſuffetes ad ius dicendum conſediſſent: conſpecta tabella, demptaq; & lecta. ſcriptum erat, Ariſtonem priuatim ad neminem, publici ad ſeniores (ita ſenatum vocabant) mandat a habuiſſe. Publicato crimine minus intenta de paucis quaſtio erat, mitti tamen legato Romanam, qui rem ad Coſſ. & ſenatum deſerrent, placuit: ſimul

qui

A qui de iniurijs Maſaniſſe quererentur. Maſaniſſa poſteaquam & infames Carthaginiensibus, & inter ſe ipſos diſcordes ſenſit, principibus propter colloquia Ariſtonis ſenatui, ſenatu propter indicium eiufdem Ariſtonis populo ſuſpecto, locum iniuria eſſe ratus, agrum maritimum eorum & depopulatus eſt, & quaſdam vrbes vectigales Carthaginiensium ſibi coegit ſtipendium pendere. Emporia vocant eam regionem. ora eſt minoris Syriæ, & agri vberis. vna ciuitas eius Leptis: ea ſingula indies talenta vectigal Carthaginiensibus dedit. Hanc tunc regionem & totam inſeſtam Maſaniſſa, & ex quadam parte dubie poſſeſſionis, ſui regni an Carthaginiensium eſſet, effecerat. & quia ſimul ad purganda crimina, & queſtum de ſe Romam eos ituros comperit, qui & illa onerarent ſuſpicionibus, & de iure vectigalium diſceptarent, legatos & ipſe Romam miſit. Audiri de Tyrio aduena primum Carthaginiensibus curam iniecere patribus, ne cum Antiocho ſimul & Pœnis belladum eſſet. maxime ea ſuſpicio crimen vrgebat, quòd quem comprehenſum Romam mitti placuiſſet, nec ipſum nec nauem eius cuſtodirent. De agro deinde cum rege legato diſceptari ceptum. Carthaginiensibus iure finium cauſam turbantur, quòd intra eos terminos eſſet, quibus P. Scipio victor agrum qui iuris eſſet Carthaginiensium, finiſſet, & conſeſſione regis, qui cum Aphirem profugum ex regno ſuo cum parte Numidarum vagantem circa Cyrenas perſequeretur: precario ab ſe iter per eum ipſum agrum, tanquam haud dubie Carthaginiensium iuris, petiſſet. Numidae et de terminatione Scipionis mentiri eos arguebant, & ſi quis veram originem iuris exigere vellet, quem proprium agrum Carthaginiensium in Africa eſſe? aduenis, quantum ſecto bouis tergo ampleſſi loci potuerint, tantum ad vrbeſt communiendam precario datum, quicquid Byrſam ſedem ſuam exceſſerint, vi atq; iniuria partum habere. Neg, enim de quo agatur, probare eos poſſe: non modò ſemper ex quo ceperint, ſed ne diu quidem eos poſſeſſiſſe. per oportunitates nunc illos nunc reges Numidarum uſurpaſſe ius: ſemperq; penes eum poſſeſſionem fuiſſe, qui plus armis potuiſſet. Cuius conditionis res fuerit priuſquam hoſtes Romanis Carthaginiensibus, ſociis

KKK 4

atque

atq; amicus rex Numidarum esset: eius sinerent esse, nec se inter-
 ponerent, quo minus qui possent, tenerent. Responderi legatū vtri-
 usq; partis placuit: missuros se in Africam, qui inter populum Car-
 thaginiensem & regem in re presenti disceptarent. Missi P. Scipio
 Africanus, & C. Cornelius, Cethegus & M. Minutius Rufus, audi-
 ta inspectaq; re suspensa omnia, neutro inclinatis sententijs reli-
 quere. Id vtrum sua sponte fecerint, an quia mandatum ita fue-
 rit, non tam certum est, quam videtur tempori aptum fuisse in
 gro certamine eos relinqui. nam ni ita esset, vnus Scipio vel notitia
 rei, vel auctoritate ita de vtriusq; meritis, si nire nutu disceptatio-
 nem potuisset.

DECADIS QVARTÆ LIB. V.

E P I T O M E.

PVB. Scipio Africanus legatus missus ad Antiochū,
 Ephesi cū Annibale, qui se Antiocho iunxerat: col-
 locutus est: vt, si fieri posset, metum vitæ, quem ex
 populo Romano conceperat, eximeret. Inter alia cum
 quæreret ab Annibale, quem fuisse maximum impera-
 torem Annibal crederet, respondit: Alexandrum Mace-
 donum regem, quod parua manu innumerabiles exer-
 citus fudisset: quodq; vltimas oras, quas visere suprafi-
 dem humanam esset, peragrasset. quæretū deinde, quem
 secundum poneret, inquit, Pyrrhū: eo quod castra me-
 tari docuisset: ad hæc neminem elegantius loca cepisse,
 præfidia disposuisse. exequenti, quem tertium diceret
 semet dixit. ridens Scipio, quidnam tu diceres, si me, in-
 quit, vicisses? tunc vero, inquit, me & ante Alexandrum
 & ante Pyrrhum, & ante alios posuisssem. Inter ea pro-
 digia, quæ plurima fuisse traduntur: bouem, Cn. Domi-
 tio consule, locutum: Roma caue tibi, refertur. Apparū
 in Antiochum bellum Romani. Nabis Lacedæmonio-
 rum tyrannus incitatus ab Aetolis, qui & Philippum,
 & Antiochū ad inferendum bellū populo Rom. sollici-
 tabant, à populo Romano desciiuit, & bello aduersus
 Philopœmenem Achæorum prætorem gesto, ab Aeto-
 lis interfectus est. Aetoli quoq; ab amicitia populi Ro-
 mani

mani defecerunt. cum quibus societate iuncta Antio-
 chus Syria rex, cum bellum Græciæ intulisset, complu-
 res urbem occupauit: inter quas Calcidem, & totam Eu-
 bæam. Res præterea in Liguribus gestas, & apparatus
 belli ab Antiocho continet.

P Rincipio anni quo hæc gesta sunt, Sex. Digitius
 prætor in Hispania citeriore cum ciuitatibus ijs,
 qua post profectiōem M. Catonis permulta re-
 bellauerant, crebra magis quam digna dictu præ-
 lia fecit: & aded pleraq; aduersa, vt vix dimidiū
 militum quam quod acceperat, successori tradiderit. nec dubium
 est, quin omnis Hispania sublatura animos fuerit: ni alter prætor
 P. Cornelius Cn. F. Scipio trans Iberum multa secunda prælia fe-
 cisset: quo terrore non minus quinquaginta oppida ad eum defece-
 runt. Prætor hæc gesserat Scipio. Idem prætor Lusitanos perua-
 stata vltiori provincia cum ingenti præda domum redeuntes, in
 ipso itinere aggressus, ab hora tertia diei ad octauam incerto euen-
 tu pugnavit, numero militum impar, superior alijs. nam & acie
 frequenti armatis aduersus longum & impeditum turba pecorum
 agmen. & recenti milite aduersus fessos longo itinere concurre-
 rat. tertia namque vigilia exierant hostes: huic nocturno itineri
 tres diurnæ horæ accesserant: nec vlla quiete data, laborem via præ-
 ciliū exceperat. itaq; principio pugnae vigoris aliquid in corpori-
 bus animisq; fuit. & turbauerant primò Romanos, deinde aqua
 paulisper pugna est. In hoc discrimine ludos Ioui, si fudisset ceci-
 dissestq; hostes, prætor vouit, tandem gradum acrius intulere
 Romani, cessitq; Lusitanus: deinde prorsus terga dedit, & cum in-
 stitissent fugientibus victores, ad XXI. millia hostium sunt caesa:
 capti quingenti quadraginta, omnes ferme equites, & signa mi-
 litaria capta centum triginta quatuor. De exercitu Rom. septua-
 ginta & tres amissi. Pugnatum inde haud procul illi præ urbe est. eo
 victorem opulentum præda exercitum P. Cornelius reduxit: ea om-
 nis ante urbem exposita est: potest. asq; dominis suis res cognoscen-
 di facta, cetera vendenda quaestori data. quod inde effectum est.

(militi diuisum. Nendum ab Roma profectus erat C. Flaminius praetor, cum hac in Hispania gerebantur. itaq; tam aduersa quam secundae res per ipsum amicosq; eius magnis sermonibus celebrabantur. & tentauerat, quoniam bellum ingens in provincia exarsisset. & exiguas reliquias exercitus ab Sex. Digitio, atque eas ipsa plenas pauoris ac fuga accepturus esset, ut vnam sibi ex vrbani legionibus decernerent: ad quam cum militem ab se ipso scriptum ex senatusconsulto adiecisset: eligeret ex omni numero sex millia & quingentos pedites, & equites trecentos. ea se legione (nam in Sex. Digitij exercitu haud multum spei esse) rem gesturum. Seniores negare ad rumores a priuatis temere in gratiam magistratuum confictos, senatusconsulto faciendam esse. nisi quod aut praetores ex prouincijs scriberent, aut legati renunciarent: nihil ratum haberi debere. si tumultus in Hispania esset, placere tumultuarios milites extra Italia scribi a praetore. Mens ea senatus fuit, ut in Hispania tumultuarij milites legerentur. Valerius Antias & in Sicilia nauigasse delectus causa C. Flaminijs scribit: et ex Sicilia Hispaniam per tentem tempestate in Africa delatum, vagos milites de exercitu per Africanum sacramento rogasse: his duarum prouinciarum delectibus tutum in Hispania adiecisse. Nec in Italia segnius Ligurum bellum crescebat. Pisas iam quadraginta millibus hominum, affluente quoad die multitudine ad famam belli speq; praedae, circumsedebant. Minutius Cof. Arretium die quae edixerat ad conueniendum militibus. venit. inde quadrato agmine ad Pisas duxit. & cum hostes mille passuum ab oppido trans fluuium mouissent castra, consul urbem haud dubie seruata aduentu suo est ingressus. Postero die & ipse trans fluuium quingentos fere passus ab hoste posuit castra. inde leuibus praelijs a populationibus agrum sociorum tutabatur, in aciem exire non audebat, nouo milite, & ex multis generibus hominum collecto. nec dum noto satis inter se, ut fidere alij alijs possent. Ligures multitudinem freti & in aciem exhibant, parati de summa reru decernere: et abundantius militum numero, passim multas manus per experirema finium ad praedandum emittebant: & cum coacta vis magna pecorum praedaeq; esset, paratum erat praesidium, per quod in castra

la etc.

A laeiorum vicosq; ageretur. Cum bellum Ligustinum ad Pisas conflictisset, consul alter L. Cornelius Merula per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Boiorum induxit. vbi longe alia belli ratio quam cum Liguribus erat. consul in aciem exibat: hostes pugnam detrectabant: praedatumq; vbi nemo obuiam exiret, discurrabant Romani: Boij diripi sua impune quam tuendo ea conferre certamen malebant. Posteaquam omnia ferro igniq; satius euastata erant, consul agro hostium excessit, & ad Mutinam agminem incauto, ut inter pacatos, ducebat. Boij vbi egressum e finibus suis hostem sensere: sequebantur silenti agmine, locum in fidijs quarentes. nocte praetergressi castra Romana, saltum, quae transeundum erat Romanis, infederunt. Id cum parum occulte fecissent, consul qui multa nocte solitus erat mouere castra, ne nox terrorem in tumultuario praelio augeret, lucem expectauit. & cum luce moueret, tamen turmam equitum exploratum misit. Posteaquam relatum est, quanta copia & in quo loco essent, totius agminis sarcinas in medium conijci iussit, & triarios vallum circumijcere: caetero exercitu instructo ad hostem accessit. Idem & Galli fecerunt, posteaquam apertas esse insidias, & recto ac iusto praelio vbi vera virtus vinceret, dimicandum viderunt. Hora secunda ferme concurrunt: sinistra sociorum equitum ala, & extra ordinarij primum in acie pugnabant. praerant duo consulares legati, M. C. Marcellus, & T. Sempronius prioris anni consul. Nouus Cof. nunc ad prima signa erat: nunc legiones continebat in subsidijs, ne certaminis studio prius concurrerent, quam datum signum esset. equites earum extra aciem in locum patentem Q. & P. Menutios tribunos militum educere iussit: inde cum signum dedisset, impetum ex aperto facerent. Hac agenti nuncius venit a T. Sempronio Longo, non sustinere extraordinarios imperum Gallorum, & casos permultos esse: et qui supersint, partim labore, partim metu remissis ardorem pugnae. Legionem alteram ex duabus, si videretur, summitteret priuquam ignominia acciperetur. Secunda legio missa est, et extraordinarij recepti. tum redintegrata est pugna, cum et recens miles & frequens ordinibus legio successisset: et sinistra ala ex praelio sub-

lio subducta est, dextra in primam aciem subijt. Sol ingenti ardore torreat minimè patientia astus corpora Gallorum: densis tamen ordinibus nunc alij in alios, nunc in scuta incumbentes sustinebant impetus Romanorum. Quod ubi animaduertit Cos. ad perturbandos ordines eorum C. Liuium Salinatorè, qui præerat alarijs equitibus, quàm concitatißimos equos immittere iubet: & legionarios equites in subsidijs esse. Hac procella equestris primo confudit & turbauit, deinde dissipauit aciem Gallorum, nõ tamen ut terga darent. obstabant duces, hastilibus cadentes terga trepidantium. & redire in ordines cogentes: sed inter equitantes alarij non pariebantur. Consul obtestabatur milites, vt paulùm admitterentur. victoriam in manibus esse. dum perturbatos & trepidantes viderent, instaret. si restitui ordines siuissent, integro rursus eos pralio & dubio dimicaturos. Inferre vexillarios insit signa. omnes cõnixi tandè auerterunt hostem. postquã terga dabant. & in fugam passim effundebantur. tum ad persequendos eos legionarij equitum missi. Quatuordecim millia Boiorum eo die caesa sunt, viui capti mille nonaginta duo, equites ducenti viginti vnus, tres duces eorum. signa militaria ducenta XXI. carpenta LXXIII. Nec Romanis incruenta victoria fuit. supra quinque millia militum ipsorum aut sociorum sunt amissa, centuriones tres & XX. præfati socium quatuor, & M. Genutius & M. Martius tribb. militum secundæ legionis. Eodem ferè tempore duorum consulum littere allate sunt: L. Cornelij de pralio ad Mutinam cum Boijs factõ, & Q. Minutij à Pisis, comitia sua sortis esse. ceterum adeo suspensa omnia in Laguribus se habere, vt abscedi inde sine pernicie sociorum & dano reipub. non possit. si ita videretur patribus, mitterent ad colligam, vt is qui profligatum bellum haberet, ad comitia Romanum diceret. si id facere grauaretur, quòd non sue sortis id negotium esset: si quidem facturum quodcumque senatus censuisset. sed etiam atq; etiã viderent: si magis è reipub. esset, interregnum iniri, quàm ab se in eo statu relinquere prouinciam. Senatus C. Scribonio negotium dedit, vt duos legatos ex ordine senatorio mitteret ad L. Cornelium consulem, qui literas collega ad senatum missas deferret

ad eum:

ad eum: & nunciarent. senatum, nisi ad magistratus subrogandos Romam veniret, potius quàm Q. Minutius à bello integro auocaretur, interregnum iniri passurum. Missi legati renunciarunt L. Cornelium ad magistratus subrogandos Romam. venturum. De literis L. Cornelij, quas scripserat secundum pralium cum Boijs factum, disceptatio in senatu fuit: quia priuatim plerisque senatoribus legatus M. Claudius scripserat, fortune populi Rom. & militum virtuti gratiam habendam, quòd res bene gesta esset. consulis opera & militum aliquantum amissum, & hostium exercitum, cuius delendi oblata fortuna fuerat, non deletum. milites eo plures perisse, quòd tardius ex subsidijs qui laborantibus opem ferret. B. successissent, hostes è manibus emissos, quod equitibus legionarijs et tardius datum signum esset, & persequi fugientes non licuisset. De ea re nihil temerè decerni placuit: ad frequentiores consultatio delata est. instabat enim cura alia, quòd ciuitas fœnore laborabat: & cum multis scœnebris legibus constricta auaritia esset, via fraudis inita erat, vt in socios qui non tenerentur ijs legibus, nomina transcriberent. ita libero fœnore obruebant debitores. cuius cernèdi cum ratio quæreretur: diè finiri placuit, Feneralia quæ proximè fuissent: vt qui post eam diè socij ciuibus Romanis credidissent pecunias, profiteretur, & ex eã die pecunia creditæ, quibus debitor vellet legibus, ius creditori diceretur. Deinde posteaquam professione C. bus detecta est magnitudo aris alieni per hanc fraudem contracti, M. Sempronius tribunus pleb. ex auctoritate patrum plebem rogauit, plebes q; sciuit, vt cum socijs ac nomine Latino pecuniæ creditæ ius idem quod cum ciuibus Romanis esset. Hac in Italia domi militia q; acta. In Hispania nequaquam tantum belli fuit, quantum auerat fama. C. Flaminius in citeriori Hispania oppidum Ilium in Oretanis capit: deinde in hyberna milites deduxit, & per hyemem pralia aliquot nulla memoria digna aduersus latronum magis quàm hostium excursiones, vario tamen euentu, nec sine inilitu iactura, sunt facta. Maiores res gesta à M. Fulvio. Is apud Tolentum oppidum cum Vaccis Vectonibus q; & Celtiberis signis collatis dimicauit: exercitum earum gentium sudis fugauit q;: regè Hilermum

victum

viuum capit. Dum hac in Hispania gerebantur, comitiorum iam appetebat dies. itaq; L. Cornelius Cof. relicto ad exercitū M. Claudio legato, Romam venit. Is in senatu cum de rebus à se gestis descripsisset, quòue in statu provincia esset: quæstus est cum patribus conscriptis, quòd tanto bello vna secunda pugna tam feliciter perfecta, non esset habitus dijs immortalibus honos. postulauit deinde, vt supplicationem simul triumphumq; decernerent. Prius tamen quàm relatio fieret, Q. Metellus qui consul dictatorq; fuerat, literas eodem tempore dixit & consulis L. Cornelij ad senatum. & M. Marcelli ad magnam partem senatorum allatas esse inter se pugnantibus: eoq; dilatam esse consultationem, vt presentibus auctoribus earum literarum disceptaretur. itaq; expectasse sese, vt consul qui sciret ab legato suo aduersus se scriptum aliquid, cum ipsi veniendum esset, duceret eum secum Romam: cum etiam verius esset, T. Sempronio imperij habenti tradi exercitū, quàm legato, nunc videri esse amotum de industria, ne ea que scripsisset presentem diceret, aut argueret coram. & si quid vani afferret, argui possit, donec ad liquidum veritas explorata esset. itaque nihil eorum quæ postulare Cof. decernendum in presentia censere. Cum pergeret nibilo segnius referre, vt supplicatio decerneretur, triumphantiq; sibi in urbem inuehliceret, M. & C. Titinij tribuni plebis se intercessuros, si de ea re fieret senatusconsultum, dixerunt. Censores erant priore anno creati Sex. Aelius Patrus, & Cn. Cornelius Cethegus. Cornelius Iustrum condidit. censa summiuum capita CXLIII. millia septingenta quatuor. Aquæ ingentes eo anno fuerunt: & Tyberis loca plana vrbi inundauit. circa portam Flumentanam etiam collapsa quadam ruinis sunt. & porta Caelimontana fulmine icta est, murusq; circa multis locis de calot actus, & Aritia & Lanuuij & in Auentino lapidibus pluuit. & à Capua nunciatum est examen vesparum ingens in forum aduolasse, & in Martis aede confedissee. eas collectas cum cura, & igni crematas esse. Horum prodigiorum causa decemviri libros adire iussi, & nouendiale sacrum factum, & supplicatio indicta est, atque vrbs Iustrata. Iisdem diebus adiculam Victoria

virgi.

A virginis prope adem Victoria M. Porcius Cato dedicauit, biennio V. & postquam vouit. Eodem anno coloniam Latinam in agrum Ferentinum triumviri deduxerunt, Cn. Manlius Volso, L. Apustius Fullo, P. Aelius Tubero, cuius lege deducebantur tria millia peditum ferè, CCC. equites: numerus exiguus pro copia agri. Dari potuerit tricena iugera in pedites, sexagena in equites. Apustio auctore tertia pars agri dempta est: quò postea si vellent, nouos colonos adscribere possent. vicena iugera pedites, quadragena equites acceperunt. In exitu iam annus erat, & ambitio magis quàm vnquam aliàs exarserat consularibus comitijs. multi & potentes petebant patricij plebeijq;, P. Cornelius, Cn. filius, Scipio, qui ex Hispania provincia nuper decesserat magnis rebus gestis, & L. Quintius Flaminius, qui classi in Græcia præfuerat. & Cn. Manlius Volso: hi patricij. plebeij autem, C. Lælius, Cn. Domitius, C. Lilius Salinator, M. Acilius. sed omnium oculi in Quintium Corneliūq; coniecti. nam & in vnum locum petebant ambo patricij, & rei militaris gloria recens vtrunque commendabat. Ceterum ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo clarissimi atatis sue imperatores. maior gloria Scipionis, & quo maior, eo propior inuidia: Quintij recentior, vt qui eo anno triumphasset. Accedebat quòd alter decimū iam propè annum assiduus in oculis hominum fuerat: quæ res minus verendos magnos homines ipsa satietate facit: consul iterum post deuictum Annibalem censorq; fuerat. in Quintio noua & recentia omnia ad gratiam erant. nihil nec petierat à populo post triumphum, nec adeptus erat. Pro fratre germano, non patriue se petere aiebat, pro legato et particeps administrati belli, se terra, fratrem mari rem gestis se. Is obtinuit, vt præferretur candidato, què Africanus fraterq; dicebat: què Cornelia gens, Cornelio cōsule comitia habente: què tantum præiudiciū senatus virū è ciuitate optimū iudicatum, qui matrem Ideæ Pessimunte venientē in urbē acciperet. L. Quintius & Cn. Domitius Aenobarbus Cof. facti. adeone in plebeio quidē Cof. cum pro C. Lælio niteretur, Africanus valuit. Postero die prætores creati L. Scribonius Libo, M. Fuluius Centimalus, A. Attalus Sera

nus, M. Babius Pamphilus, L. Valerius Tappus, Q. Salonijs Sarras, Aeditas insignis eo anno fuit M. Aemylj Lepidi, & L. Aemylj Pauli. Multos pecuarios damnarūt: ex ea pecunia clypea inaurata in fastigio Iouis adū posuerunt. porticum vnam extra portam Tygeminam, emporio ad Tyberim adiecto: alteram à porta Fontinali ad Martus aram, quā in campum iter esset, perduxerunt. Diuibilis in Liguribus dignum memoria gestum erat extremo eius anni bis in magnum periculū res adducta est. nam & castra consulis oppugnata egrē sunt defensa. & nō ita multo post per saltū angustū cum duceretur agmen Romanum, ipsas fauces exercitus Ligurum insedit. quā cum exitus nō patēret, cōuerso agmine redire insitit consul. & à tergo fauces saltus occupat: à parte hostiū erat: Cardina q̄ cladis memoria non animis modō, sed propē oculis obuersabatur. Numidas octingentos fermē equites inter auxilia habebat. Eorum praefectus consuli pollicetur, se parte vtra vellet cum suis erupturum. tantum vti diceret vtra pars frequentior vicis esset, in eos se impetum facturum, & nihil prius quā flammam tectū inecturum, vt is pauor cogeret Ligures excedere saltu quem obsiderent, & discurrere ad opem ferendam suis. Collaudatum eum consul spe praemiorum onerat. Numidae equos conscendunt, & obsequitare stationibus hostium neminem lacescentes cœperunt. Nihil primo aspectu contemptius. equi homines q̄ paululi & graciles: distinctus & inermis eques, praeterquam quōd diacula secum portat: equi sine frenis, deformis ipse cursus rigida ceruice & extenso capite currentium. Hunc contemptum de industria augentes, labi ex equis, & per ludibrium spectaculo esse. Itaq̄ qui primō intenti parati q̄, si lacescerentur, in stationibus fuerant: iam inermes, sedentes q̄, pars maxima spectabant. Numidae adquire, dein refugere: sed propius saltum paulatim euebi, velut quos impotentes regendi equi inuitos efferrent. postremō subditis calcaribus per medias stationes hostium erupere, & in agrum latiore euecti, omnia propinqua via tecta incendunt: proximo deinde vico inferunt ignem: ferro flamma q̄, omnia peruastant. Fumus primo conspectus, deinde clamor trepidantium in vicis auditus, postremō semo-

res put-

A res pueriq̄, refugientes tumultum in castris fecerunt. itaque sine consilio, sine imperio pro se quisque currere ad suatutanda: momento q̄, temporis castra relicta erant, & obsidione liberatus Cos. quōd intenderat, peruenit. Sed neq̄ Boij, neq̄ Hispani, cum quibus eo anno bellatum erat, tam inimici infestiq̄, erant Romanis, quā Aetolorum gens. li post deportatos ex Graecia exercitus primō in sp̄suerant, & Antiochum in vacuam Europae possessionem venturum: nec Philippum aut Nabin quieturos. vbi nihil vsquam moueri viderunt, agitandum aliquid miscendum q̄, rati, ne cursu cunctando senescerent consilia, concilium Naupactum indixerunt. Ibi Thoa praetor eorum conquestus iniurias Romanorum, statum q̄ B Aetoliae, quōd omnium Graeciae gentium ciuitatū in honoretissimi post eam victoriam essent, cuius causa ipsi fuissent: legatos censuit circa reges mittendos, qui non solū tentarent animos eorum, sed suis quenque stimulis mouerent ad Romanum bellum. Damocritus ad Nabin, Nicander ad Philippum, Dicaearchus frater praetoris ad Antiochum est missus. Tyranno Lacedaemonio Damocritus ademptis maritimis ciuitatibus eneruatam tyrannidem dicere: inde militem, inde naues, nauales q̄, socios habuisse: inclusum suis propē muris Achaos videre dominantes in Peloponneso, nunquam habiturum recuperandi sua occasionem, si eam qua tum esset, praetermississet. nullum exercitum Romanum in Graecia esse: C nec propter Gytheum, aut maritimos alios Laconas dignam causam existimatuos Romanos, cur legiones in Graeciam rursum transmittant. Haec ad incitandum animum tyranni dicebantur, vt cum in Graeciam Antiochus traiecisset, conscientia violata per sociorum iniurias Romanae amicitiae coniungeret se cum Antiocho. Et Philippum Nicander haud dissimili oratione incitabat. erat etiam maior orationi materia, quo q̄ plures adempta res, ad hoc vetusta regum Macedoniae fama peragratus q̄, orbis terrarū victorij eius gentis referebatur. Et tutum vel incepto, vel euentu se consilium afferre. nam neque vt antē se moueat Philippus, quā Antiochus cum exercitu transferit in Graeciam, suadere: & qui sine Antiocho

LLI

aduer-

aduersus Romanos Aetolos q̄, tamdiu sustinuerit bellum, ei adiun-
cto Antiocho, socijs Aetolis, qui tum grauiores hostes quàm Roma-
ni fuerint, quibus tandem viribus resistere Romanos posse? Adijcio-
bat de duce Annibalz, nato aduersus Romanos hoste, qui plures q̄
duces & milites eorū occidisset. quàm quot superessent. Hac Phi-
lippo Nicander. Alia Dicaearchus Antiocho, & omnium primū
pradam de Philippo Romanorū esse dicere, victoriam Aetolorum,
& aditum in Graciam Romanis nullos alios quàm Aetolos dedis-
se: & ad vincendum vires eosdem prebuisse. deinde quantas pedi-
tum equitum q̄ copias prabituri Antiocho ad bellum essent: qua
loca terrestribus copijs, quos portus maritimis. Tum de Philippo
Nabide libero mendacio abutebatur: paratum vtrunq̄, ad rebul-
landum esse, & primam quanque occasionem recuperandi ea quae
bello amississent, arrepturos. Ita per totum simul orbem terrarum
Aetoli Romanis concitabant bellum. reges tamen aut non moti,
aut tardius moti sunt. Nabis extemplo circa omnes vicos mariti-
mos dimisit ad seditiones in ijs miscendas, & alios principū dona
ad suam causam perduxit: alios pertinaciter in societate Romanū
marentes occidit. Achaia omnium maritimarū Laconum tuenda-
rum à T. Quintio cura mandata erat. itaque extemplo & ad Ty-
rannum legatos miserunt, qui admonerent foederis eum Romanis
denunciarent q̄, ne pacem, quam tant opere petisset, turbaret: &
auxilia ad Gytheum, quod iam oppugnabatur à tyranno, & Ro-
mam qui ea nunciarent, legatos miserunt. Antiochus rex ea hye-
me Raphia in Phoenice Ptolemæo regi Aegypti filia in matrimo-
nium data, cum Antiochiam se recepisset: per Ciliciam Tauri
monte superato, extremo iam hyemis Ephesum peruenit: inde
principio veris, Antiocho filio misso in Syriam ad custodiam viti-
marum partium regni, ne quid absente se à tergo moueretur: ipsi
cum omnibus terrestribus copijs ad Pisidas, qui circa Selgam in-
colunt, oppugnandos est profectus. Eo tempore legati Romani P.
Sulpitius, & P. Villius, qui ad Antiochum (sicut antè dictum est)
missi erant, in ipsi prius Eumenem adire, Eleam venire: inde Per-
gamum (ibi regi. Eumenis fuit) ascenderunt. Cupidus belli ad-

uerſu

A uersus Antiochum Eumenes erat: grauem, si pax esset, accolam
tantò potentiorē regem credens: eundem si motum bellum es-
set, non magis parem Romanis fore, quàm Philippus fuisset: &
aut funditus sublatum iri: aut si pax victo daretur, multum illi de-
tracta, sibi accessura: vt facile deinde se ab eo sine vlllo Romano
auxilio tueri posset. etiamsi quid aduersi casurum foret, satius esse
Romanis socijs quamcunq̄ fortunam subire, quàm solum aut im-
perium pati Antiochi, aut abnuentem vi atque armis cogi. Ob has
quantum auctoritate, quantum consilio valebat, incitabat Ro-
manos ad bellum. Sulpitius ager Pergami substitit, Villius cum
Pisida bello occupatum esse regem audisset, Ephesum profectus:
B dum paucos ibi moratur dies, dedit operam, vt cum Annibale, qui
tum ibi fortè erat, saepe congregeretur, vt animum eius & tenta-
ret si qua posset, & metum demeret periculi ei quicquam ab Ro-
manis esse. His colloquijs aliud quidem actū nihil est: secutum ta-
men sua sponte est, velut consilio pet itum esset, vt vtilior ob ea regi
Annibal & suspectior ad omnia fieret. Claudius secutus Graecos
Acilianos libros, P. Africanum in ea fuisse legatione tradit, cum q̄
Ephesi collocutum cum Annibale. & sermonem etiam vnum re-
fert, quo querenti Africano, quem fuisse maximum imperatorem
Annibal crederet, respondisset Alexandrum Macedonum regem:
quòd parua manu innumerabiles exercitus fudisset, quodq̄ viti-
C mas oras, quas visere supra spem humanam esset, peragrasset.
querenti deinde, quem secundum poneret, Pyrrhum dixisse. ca-
stra metari primū docuisse: ad hoc neminem elegantius loca cœ-
pisse, praesidia disposuisse: artē etiam conciliandi sibi homines eam
habuisse, vt Italica gentes regis externi, quàm populi Romani tam-
diu principis in ea terra, imperium esse mallent. exequenti quem
tertium duceret, haud dubiè semetipsum dixisse. tum risum obor-
tum Scipioni, & subiectisse: Quidnam tu dices, si me vicisses?
tum me verò, inquit, & ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, &
ante omnes alios imperatores esse. & perplexum Punico astu re-
sponsum, & assentationis genus Scipionem mouisse, quòd è grege
se imperatorum velut inastimabilem secreuisset. Villius ab Epheso

Apameam processit. eò & Antiochus auditò Romanorum legatorum aduentu occurrit, Apamea cõgressus disceptatio eadem sermone fuit, qua Roma inter Quintiũ & legatos regis fuerat. mors nunciata Antiochi filij regis, quem missum pauò ante dixeram in Syriam, diremit colloquia. Magnus luctus in regia fuit, magnũque eius iuuenis desiderium, id enim iam specimen sui dederat, ut si vitæ longior contigisset, magni iustique regis in eo indolem fuisse appareret. Quo charior acceptiorque omnibus erat, eo mors eius suspectum fuit, grauem successorem eum instare senectuti suæ patrẽ credentem, per spadones quosdam, talium ministerijs facinororum actus proptus regibus, veneno sustulisse. Eam quoque causam clandestino facinori adijciebant, quod cum Seleuco filio Lyfimachiam dedisset, Antiocho quã similem daret sedem, ut procul ab se per honore eum quoque ablegaret, non habuisset. Magni tamen luctus species per aliquot dies regiam tenuit: legatusque Romanus, ne alieno tempore incommodus obuersaretur, Pergamum concessit. rex Ephesum missus, quod inchoauerat bello, redijt. ibi per luctum regia clausa, cum Minione quodam, qui princeps amicorum eius erat, secreta consilia agitauit. Minio ignarus omnium externorum, viresque affmans regis ex rebus in Syria aut Asia gestis, non causa modo superiorum esse Antiochum, quod nihil aequi postularent Romani, sub bello quoque superaturum credebat. Fugienti regi disceptationem cum legatis, seu iam experto eam minus prosperam, seu merenti recenti confuso, professus Minio, se que pro causa esset dicturum, persuasit, ut à Pergamo accerseretur legati. Iam conuenerat Sulpitius, itaque ambo Ephesum venerunt. rex à Minione excusatus, & absente eo res agi cepta est. Ibi præparata oratione Minio: Spero, inquit, titulo, inquit, uti vos Romani Græcarum ciuitatum liberandaram video. sed facta vestra orationi non conueniunt: & aliud Antiocho iuris statuisstis, alio ipsi utimini. Quis enim in agris Smyrnaei Lampacenique Græci sunt, quàm Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus stipendium, à quibus naues ex fœdere exigitis? Cur Syracusas atque in alias Sicilia Græcas vrbes pratorum quot annis cum imperio & virgis & securibus mittitis? nihil aliud profi-

A profecto dicatis, quàm armis superatis vos ijs hæc leges imposuisset. Eandem de Smyrna & Lampaco, ciuitatibusque, qua Ionia aut Acolidus sunt, causam ab Antiocho accipite. bello superatas à maioribus, & stipendiarias ac vectigales factas, in antiquum ius reuertit, itaque ad hæc ei responderi velim, si ex equo disceptatur, & non belli causa quaritur. Ad ea Sulpitius: Fecit verecundè, inquit, Antiochus, qui si alia pro causa eius non erant que dicerentur, quemlibet ista quam se dicere maluit. Quid enim simile habet ciuitatum earum quas comparasti causa? Ab Rhegynis & Neapolitanis & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, uno & perpetuo tenore iuris semper usurpato, nunquam intermissis, que ex fœdere debent, exigimus. Potestne tandem dicere, ut ijs populi non per se, non per alium quenquam fœdus mutauerint: sic Asia ciuitates, ut fecerunt in maiorum Antiochi potestatem, in perpetua possessione regni vestri permanissee? & non alias earum in Philippi, alias in Prolemai fuisse potestate? alias permultos annos nullo ambigente libertatem usurpasse? Nam si quod aliquando seruierunt temporum iniquitate pressi, ius post tot secula asserendi eos in seruitutem faciet: quid abest quin actum nobis nihil sit, quod à Philippo liberauimus Græciam? & repetant posteri eius Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Thessalorum totam gentem? Sed quid ego causam ciuitatum ago, quam ipsis agentibus & nos, & regem ipsum cognoscere equius est? Vocari deinde ciuitatum legationes iussit, præparatas iam ante & instructas ab Eumene: qui quantumcumque virium Antiocho decessisset, suo id accessurum regno ducebat. Admissi plures, dum suas quisque nunc querelas, nunc postulationes inserit, aqua iniquis miscentes, è disceptatione altercationem fecerunt. itaque neque remissa vlla re, neque impetrata, æque ac venerant, omnium incerti legati Romam redierunt. Rex dimissis ijs, consilium de bello Romano habuit. Ibi alius alio ferocius: quia quo quisque asperius aduersus Romanos locutus esset, eo spes gratiæ maior erat. alius superbiam postulatorum increpare, tanquam Nabidi victo, sic Antiocho, maximo Asia regum, imponentium leges. quanquam Na-

biditamen dominationem in patriam suam, & patriam Laceda-
 monem remissam: Antiocho si Smyrna, & Lampfacus imperata
 faciant, indignum videri. alij paruas, & vix diu dignas belli
 causas tanto regi eas ciuitates esse, sed initium semper per ius in-
 iusta impetrandi fieri. nisi crederent, Persas cum aquam terram-
 que ab Lacedamonij petierunt, gleba terra & haustu aqua eguis-
 se. per similem tentationem Romanis de duabus ciuitatibus agi. &
 alias ciuitates. simul duas iugum exuisse vidissent, ad liberatorem
 populum defectoras. si non libertas seruitute potior sit, tamen om-
 ni presenti statu spem cuique nouandi res suas blandiorem esse.
 Alexander Acarnan in concilio erat, Philippi quondam amicus,
 nuper relicto eo secutus opulentiores regiam Antiochi: & tan-
 quam peritus Graciae, nec ignarus Romanorum, in eum gradum
 amicitiae regis, vt consilij quoque arcanis interesset, acceptus
 erat. Is tanquam non vtrum bellandum esset, nec ne, consuleretur,
 sed vbi, & qua ratione bellum gereretur, victoriam se haud dubium
 proponere animo affirmabat, si in Europam transisset rex, & in
 aliqua Graciae parte sedem bello capisset. Iam primum Aetolos,
 qui vmbilicum Graciae incolerent, in armis cum inuenturum, an-
 te signanos ad asperrima quaeq; belli paratos, in duobus velut cor-
 nibus Graciae. Nabin a Peloponneso concitaturum omnia, repeten-
 tem Argiuorum urbem, repetentem maritimas ciuitates, qui-
 bus eum depulsus Romani Lacedamonis muris inclusissent: a Ma-
 cedonia Philippum, vbi primum bellicum cani audisset, arma cap-
 turum. nosse se spiritus eius, nosse animum: scire ferarum modo, qua
 claustris aut vinculis teneantur, ingentes iamdiu iras eum in pi-
 ctore voluere. meminisse etiam se, quoties in bello precari om-
 nes deos solitus sit, vt Antiochum sibi darent adiutorem. cuius voti
 si compos nunc fiat, nullam moram rebellandi facturum. tantum
 non cuiusmodi neque cessandum esse, in eo enim victoriam veri-
 si & loca opportuna, et socij praoccuparentur. Annibalem quoque
 sine mora mittendum in Africam esse ad distringendos Romanus.
 Annibal non adhibitus est in consilium, propter colloquia cum Vili-
 o suspectus regi, & in nullo postea honore habitus. Primum eam con-
 tume-

X tumeliā tacitus tulit: deinde melius esse ratus, & percunctari cau-
 sam repentinae alienationis, & purgare se tempore apto, quae sita
 simpliciter in auidia causa, audit aq; Pater Amilcar, inquit, An-
 tiocho paruum admodum me, cum sacrificaret, altaribus adnotum,
 iureiurando adegit, nunq; amicum fore populi Rom. sub hoc sacra-
 mento sex & XXX. annos militauit: hoc me in pace patria mea ex-
 pulit: hoc patria extorret in tuam regiam adduxit: hoc duce, si tu spē
 meam destitueris, vbi cunq; vires, vbi arma esse sciam, in ueniam to-
 to orbe terrarum quarens aliquos Romanis hostes. itaq; si quibus
 tuorum meis criminibus, apud te crescere libet, aliam materiam: cres-
 cendi ex me quarant. odi, odioq; sum Romanis. id me verum dicere,
 B pater Amilcar, & dij testes sunt. proinde cum de bello Romano co-
 gitabis, inter primos amicos Annibalem habeto. si quares te ad pa-
 cem compellet, in id consilium alium cum quo deliberes, querito.
 Non mouit modo talis oratio regem, sed etiam reconciliauit Anni-
 bali. Ex consilio ita discessum est, vt bellum gereretur. Roma desti-
 nabant quidem sermonibus hosti in Antiochum, sed nihil dum ad id
 bellum praeter animos parabant. Cōsulib. ambobus Italia prouincia
 decreta est: ita vt inter se compararent, fortirentur ue, vt comi-
 tij eius anni praesset: ad vtrum ea nō pertineret cura, vt paratus
 esset, si quō eum extra Italiam opus esset ducere legiones. Huic con-
 suli permissum, vt duas legiones scriberet nouas, & socium ac La-
 C tini nominis XX. millia, et equites DCCC. Alteri Cos. duae legio-
 nes decretae, quas L. Cornelius Cos. superioris anni habuisset, & so-
 cium ac Latini nominis ex eodem exercitu pedites XV. millia, &
 equites quingenti. Q. Minutio cum exercitu quem in Ligurijs ha-
 bebat, prorogatum imperium: additum, in supplementum, vt IIII.
 millia peditum Romanorum scriberentur, & CL. equites: & so-
 ciji eodem V. millia peditum imperarentur, CCL. equites. Cn.
 Domitio extra Italiam, quō senatus censuisset, prouincia euenit,
 L. Quintio Gallia, et comitia habenda. Praetores deinde prouincias
 sortiti: M. Fuluius Centimalus urbanam, L. Scribonius Libo pe-
 rigrinam: L. Valerius Tappus Siciliam, Q. Salonius Sarro
 Sardiniam, M. Bebius Pamphilus Hispaniam citeriorem, A. Atti-

lius Serranus vltiorem. Sed his duobus primùm, S. C. deinde pl.
bis etiam scito permittat a provincia sunt. Attilio classis & Mau.
donia. Babio Brutij decreti. Flamini Fulvioq; in Hispanijs pro.
gatum imperium. Babio Pamphilo in Brutios dua legiones decre.
ta, qua priore anno vrbaue fuissent: & vt socijs eodem millia pedi.
tam XX. imperarentur, & quingenti equites. A. Attilius trigin.
ta naues quinqueres facere iussus, & ex naualibus veteres du.
ducere, si qua vriles essent, & scribere nauales socios. Et consulibus
imperatum, vt ei duo millia socium ac Latini nominis, & millepe.
ditres darent Romanos. Hi duo Prr. & duo exercitus, terrestris na.
ualisq; aduersus Nabin aperte iam oppugnantem socios P. R. du.
bantur parari. ceterum legati ad Antiochum missi expectaban.
tur, & priusquam ij redissent, vetuerat Cn. Domitium Cos. sen.
tus ab vrbe discedere. Prr. Fulvio & Scribonio, quibus vt ius du.
rent Romæ, provincia erat, negotium datum, vt prater eam clas.
sem cui Attilius prefuturus erat, centum quinqueres pararent.
Priusquam Cos. pretoresq; in provincias proficiscerentur, suppli.
catio fuit prodigiorum causa. Capram sex hœdos vno actu edidisse
ex Piceno nunciatum est, & Arretij puerum natum vni manum
Amiterni terra pluuisse, Formys portam murumq; de celo ta.
tum, quod maxime terrebat C O S. Cn. Domitium) bouem lou.
tum, Roma cauet tibi. Ceterorum prodigiorum causa suppli.
catum est. bouem cum cura seruari aliq; aruspices iusserunt. Tybri
infestiore quam priore imperu illatus vrbi, duos pontes, ad ipsi
multa, maxime circa portam Flumentanam euertit. saxum in
gens, siue imbribus, siue motu terra leniore quam vt aliqui sent
retur, labefactatum, in vicum Iugarium ex Capitolio procidit, &
multos oppressit. in agris passim inundatis pecua ablata: villarum
strages facta est. Priusquam L. Quintius Cos. in provinciam pe.
ueniret, Q. Minutius in agro Pisano cum Liguribus signis collati
pugnauit: nouem millia hostium occidit: ceteros fusos fugatosq;
castra compulsi. ea vsque in noctem magno certamine oppugnatu
defensa q; sunt. nocte clam profecti Ligures: prima luce Romanu
vacua castra inuasit: preda minus inuentum est, quod subinde p.

lia agrorum capta domos mittebant. Minutius nihil deinde laxa.
menti hostibus dedit. ex agro Pisano in Ligures profectus, castella
vicosq; eorum igni ferroque peruasit. ibi prada Ietrusca, qua
missa a populatoribus fuerat, repletus est miles Romanus. Sub idē
tempus legati ab regibus Romam reuenterunt. qui cum nihil, quod
sati muturam causam belli haberet, nisi aduersus Lacedæmonium
tyrannum actulissent, quem & Achai legati nunciabant contra
fedus in iricimiam oram Laconum oppugnare: Attilius Pr. cum
classe missus est in Græciam ad socios tuendos, Coss. quando nihil
ab Antiocho instaret, proficisci ambos in provincias placuit. Domi.
tius ab Ariminio, qua proximum fuit: Quintius per Ligures in Bo.
Bios venit. Dno consulum agmina diuersa late agrum hostium pe.
uasitarunt. Primò equites eorum pauci cum prefectis, deinde vni.
uersus senatus. postremò in quibus aut fortuna aliqua, aut digni.
tas erat, ad mille quingenti ad Coss. transfugerunt. Et in vtraque
Hispania eo anno res prosperè gesta. nam et C. Flaminius oppidum
Litabrum munitum opulentumq; vineis expugnauit, & nobilem
regulum Corribilonem visum capit: & M. Fuluius Procos. cū duo.
bus exercitibus hostium duo secunda prælia fecit: oppida duo Hispa.
norum, Vesceliam Holonemq; & castella multa expugnauit. alia
voluntate ad eum defecerunt. tum in Oretanos progressus, & ibi
duobus potius oppidis, Noliba & Cusibi, ad Tagum amnem ire
C pergit. Toletum ibi parua vrbs erat, sed loca munita: eam cum op.
pugneret, Vectonum magnus exercitus Toletanis subsidio venit,
cum his signis collatis prosperè pugnavit: & fustis Vectonibus, ope.
ribus Toletum capit. Ceterum eo tempore minus ea bella qua gere.
bantur, cura patribus erant. quam expectatio nondum cepti cum
Antiocho belli. nam etsi per legatos identidem omnia exploraban.
tur, tamen rumores temerè sine vllis authoribus orti, multa falsa
veris miscebant. inter que allatum erat, cum in Aetoliam venisset
Antiochus, extemplo classem eum in Siciliam missurum. Itaq; se.
natus etsi Pr. Attilium cum classe miserat in Græciam, tamē quia
non copijs modo, sed etiam auctoritate opus erat ad tuendos socio.
rum animos, T. Quintium & Cn. Octauium & Cn. Seruilium &

V. C. P. Villium legatos in Graciam misit: & ut M. Babius ex Brutij ad Tarentum & Brundisium promoueret legiones, decreuit: ut inde, si res posceret, in Macedoniam traiceret: & ut M. Fulvius Pr. classem nauium triginta mitteret ad tuendam Sicilia oram, & ut cum imperio esset, qui classem eam duceret (duxit L. Oppius Salinator, qui priore anno aditu plebis fuerat) & ut idem Pr. L. Valerio collega scriberet, periculum esse, ne classis regis Antiochi ex Aetolia in Siciliam traiceret. itaque placere senatui, ad eum exercitum quem haberet, tumultuariorum militum ad XII. millia pedites, & quadringentos equites scribere eum: quibus oram maritimam prouincia qua uergeret in Graciam, tunc posset. Eum delectum Pr. non ex Sicilia ipsa tantum, sed etiam ex circumiacentibus insulis habuit: oppidaque omnia maritima que in Gracia uersa erant, praesidijs firmavit. Addidit alimenta rumoribus aduentus Attali, Eumenis fratris, qui nunciatus Antiochum regem Helespontum cum exercitu transisse, Aetolos ita se parare, ut sub aduentu eius in armis essent. Et Eumeni absenti, & praesenti Attalo gratia acta, & ades libera locus Attalo ac lautia decreta, & munera data, equi duo, bina equestria arma, & uasa argentea centum pondo, & aurea viginti pondo. Cum alij atque alij nuncij bellum instare afferrent, ad rem pertinere visum est, C O S S. primo quoque tempore creari. itaque S. C. factum est, ut M. Fulvius Pr. literas extemplo ad C O S S. mitteret, quibus certior fieret senatui placere prouincia exercituque tradito legatis, Romam reuerti eum, & ex itinere praemittere edictum quo comitia C O S S. creandis ediceret. Paruit his literis C O S S. & praemisso edicto, Romam venit. Eo quoque anno magna ambitio fuit, quod patricij tres in unum locum petierunt, Pub. Cornelius Cn. F. Scipio qui priore anno repulsus tulerat, & L. Cornelius

563. Scipio, & Cn. Manlius Volsco. P. Scipioni, ut dilatum viro tali, non negatum honorem appareret, consulatus datus est. additus ei de plebe collega, M. Acilius Glabrio. Postero die Praer. creati L. Aemilius Paulus, M. Aemilius Lepidus, M. Iunius Brutus, A. Cornelius Mamula, C. Liuius, & L. Oppius. viriq; eorum Salinator cognomi

et alii

A erat. Oppius is erat, qui classem triginta nauium in Siciliam duxerat. Interim dum noui magistratus sortirentur prouincias, M. Babius a Brundisio cum omnibus copijs transire in Epirum est iussus, & circa Apolloniam copias continere: & M. Fulvius pratori urbano negocium datum est, ut qui queres nos nouas quinquaginta faceret. Et populus quidem Romanus ita se ad omnes conatus Antiochi preparabat. Nabis iam non differebat bellum, sed summa vi Gyrtheum oppugnabat: & infestus Achaia, quod miserant obsessis praesidium, agros eorum vastabat. Achaia non antea ausi capessere bellum, quam ab Roma reuertissent legati, ut quid senatui placeret, scirent: post reditum legatorum, & Sicyonem

B concilium edixerunt, & legatos ad T. Quintium miserunt, qui consilium ab eo peterent. In concilio omnium ad bellum extemplo capeffendum inclinata sententia erant: litera T. Quintio cunctationem iniecerunt, quibus auctor erat praetorem classemq; Romanam expectandi. Cum principum alij in sententia permanerent, alij uendum eius quem ipsi consulissent, consilio conferent, multitudo Philopemenis sententiam expectabat. Pr. ut tunc erat, & omnes eo tempore & prudentia & auctoritate anteibat. Is praefatus bene comparatum apud Aetolos esse, ne Pr. cum de bello consulisset, ipse sententiam diceret: statuere quamprimum ipsos quid uellent, iussit. praetorem decreta eorum cum fide & cura ex-

C ecuturum, annexurumq; ut quantum in consilio humano positum esset, nec pacis eos poeniteret, nec belli. Plus ea oratio momenti ad incitandos ad bellum habuit, quam si aperte suadendo, cupiditatem res gerendi ostendisset. itaq; ingenti consensu bellum decretum est, tempus & ratio administrandi eius libera pratori permisa sunt. Philopemen praeterquam quod ita Quintio placeret, & ipse existimabat classem Romanam expectandam, qua a mari Gyrtheum tueri posset. sed metuens ne dilationem res non pateretur, & non Gyrtheum solum, sed praesidium quoque missum ad tuendam urbem amitteretur: naues Achaeorum deduxit. Comparauerat & tyrannus modicam classem ad prohibenda. si qua obsessis mari summitterentur praesidia, tres tectas naues, & lebos

pri-

pristisq; tradita vetere classe ex fœdere Romanis. harum novarum
 navium agilitatem ut exprimeretur, simul ut omnia satis apta ad
 certamen essent, profectus in altum quotidie remigem militemq;
 simulachris navalibus pugna exercerebat: in eo ratus vestri speciem obli-
 visionis, si praesidia maritima interclusisset. Praetor Achaeorum sicut
 terrestrium certaminum arte quemvis clarorum imperatorum
 vel visu vel ingenio aequabat: ita rudis in re navali erat: Arcas me-
 diterraneus homo, externorum etiam omnium, nisi quod in Cra-
 ta praefectus auxiliorum militaverat, ignarus. Navis erat quadri-
 remis vetus, capta annis octoginta ante, cum Crateri uxorem Ni-
 ceam à Naupacto Corinthum veheret, huius fama motus (fuerat
 enim nobile in classe regia quondam nauigium) deduci ab Aegio pro-
 trem eam admodum, & vetustate dilabentem iussit. Hac tum pra-
 toria nave procedente classem, cum in ea Patrensis Tiso praefectus
 classis veheretur, occurrerunt à Gytheo Laconum naues: & primi
 statim incursum ad novam & firmam uavem vetus, qua per se ipsam
 quibus copagibus aquam acciperet, d. uulsa est: captiq; omnes quin-
 naui erant, cetera classis praetoria nave amissa, quantum quaeq; remi-
 valuit, fugerunt. ipse Philopœmen in leui piscatoria nave fuit,
 nec ante fugae finem, quam Patras ventum sit, fecit. Nihil ea re
 animum militaris viri, & multos experti casus imminuit: qui
 contra, si in re navali, cuius esset ignarus, offendisset: eo plus in
 quorum visu calleret, spei nactus, breue id tyranno gaudium se esse
 certum affirmabat. Nabis cum prospera elatus re, tum spem etiam
 haud dubiam nactus, nihil iam à mari periculi fore, & terrestri-
 aditus claudere opportune positus praesidijs voluit, tertia parte
 praetorum ab obfisione Gythei abducta, ad Pletas posuit castra. Im-
 mediat is locus & Leucus & Acris, quae videbantur hostes exercitum
 admoturi. Cum ibi stativa essent, & pauci tabernacula haberent,
 multitudo alia casus ex arundinibus textas, fronde quae vrbem
 modo preberet, texissent: priusquam in conspectum hostium veni-
 ret Philopœmen, nec opinastem eum impraefecto genere belli aggre-
 sisset: statuit. Navigia parua in stationem occultam agri Argiui in-
 traiecit: in ea expeditos milites, cetratos plerosque cum fundis &

iaculis

iaculis & alio leui genere armatura imposuit, inde littora legent,
 tum ad propinquum castris hostium promontorium venisset, & e-
 gressus callibus notis, nocte Pleias peruenit: & septis vigiliis, ut
 in nullo propinquo metu, ignem castris ab omni parte castrorum in-
 iecit. Multi prius incendio absumpti sunt, quam hostium aduen-
 tum sentirent. & qui senserant nullam opem ferre potuerunt, fet-
 ro flammaq; omnia absumpta, per paucos tamen ex tam ancipiti pe-
 ste ad Gytheum in maiora castra perfugerunt. Ita percussis hosti-
 bus Philopœmen protinus ad depopulandam Tripolim Laconici a-
 gri, qui proximus finem Megalopolis aru est, duxit: & magna vi pe-
 corum hominumq; inde abrepta, priusquam à Gytheo tyrannus pra-
 sidium agris mitteret discessit. Idem Tegeam exercitum contracto,
 concilioq; eodem & Achaeis & socijs indicto, in quo & Epirotarum
 & Acarnanum fuere principes, statuit: quoniam satis & suorum
 à pudore maritima ignominiae restituti animi, & hostium contem-
 ti essent, ad Lacedaemonem ducere: eo modo vno ratus ab obfisione
 Gythei hostem abduci posse. Ad Carias primum in hostium terra
 posuit castra. Eo ipso die Gytheum expugnatum est, cuius rei igna-
 rus Philopœmen castra ad Barbothenem (mons est decem millia
 passuum ab Lacedaemone) promouit. Et Nabis recepto Gytheo,
 cum expedito exercitu inde profectus, cum praeter Lacedaemo-
 nem raptim duxisset: Pyrrhi (quae vocant) castra occupavit: quem
 C. peti locum ab Acheis non dubitabat, inde hostibus occurrit. Obtine-
 bant autem longo agmine propter angustias viae prope quinq; mil-
 lia passuum: cogeatur agmen ab equitibus, & maxime à parte
 auxiliorum, quod existimabat Philopœmen tyrannum mercena-
 rios militibus, quibus plurimum fideret, à tergo suos aggressurum.
 Duas res simul inopinatae perculerunt eum: vna, praecipuus quem
 petebat locus: altera, quod primo agmini occurrisse hostem cerne-
 bat: ubi cum per loca confragosa iter esset, sine leuis armatura pra-
 sidio signa ferri non videbat posse. Erat autem Philopœmen praeci-
 pue in ducendo agmine lociq; capiendis solertiae atque usus: nec bel-
 li tantum temporibus, sed etiam in pace ad id maxime animum
 exercuerat. Vbi iter quopiam faceret, & ad difficilem transitu sal-

tuis

tum venisset, contemplatus ab omni parte loci naturam, cum se-
 lus iret secum ipse agitabat animo, cum comitas haberet, ab ijs se-
 rebat, si hostis eo loco apparuisset: quid si à fronte, quid si ab late-
 re hoc aut illo, quid si à tergo adoriretur, capiendum consilij foris
 posse instructos recta acie, posse inconditum agmen, & tantum-
 modo aptum via, occurrere. quem locum ipse capturus esset, cogi-
 tando aut querendo exequabatur: aut quot armatos, aut quo ge-
 nere armorum (plurimum enim interesse) usus: quo impedi-
 menta, quò sarcinas, quò turbam inermem rejiceret. quanto ea, aut
 quali presidio custodiret: & utrum pergere qua coepisset ire, via,
 an eam qua venisset, repetere melius esset: castris quoque quem li-
 cum caperet, quantum munimento amplecteretur loci: quàm oppor-
 tuna aquatio, quàm pabuli lignorumque copia esset: quàm postero die
 castra mouenti tutum maximè iter, quæ forma agminis foret. Ili-
 curis cogitationibusque ita ab ineunte ætate animum agitauerat, ni-
 nulla ei noua in tali re cogitatio esset. Et tum omnium primum
 agmen constituit: dein Cretenses auxiliares, & quos Tarentinum
 vocabant, equites binos secum trahentes equos ad prima signa mi-
 sit: & iussis equitibus subsequi, super torrentem, vnde aquari pos-
 sent, rupem occupauit. eò impedimenta omnia, & calorum turbam
 collectam armatis circumdedit, & pro natura loci castra commu-
 niuit. tabernacula statuerunt in aspretis, & in æquabili solo difficilis
 erat. Hostes quingentos passus aberant. ex eodem riuo vtrinque
 cum presidio leuis armatura aquati sunt: & priusquam, quàm
 in propinquis castris solent, contraheretur certamen, nox inter-
 uenit. postero die apparebat pugnandum pro aquatoribus cir-
 riuum esse. nocte in valle à conspectu hostium auersa, quantam mi-
 titudinem locus occultare poterat, condidit cetratorum. Luce orti
 Cretensium leuis armatura, & Tarentini equites super torrentem
 pralium commiserunt. Letemastus Cretensis popularibus suis
 equitibus Lycortas Megalopolitanus præerat. Cretenses, & in-
 fimum auxiliares, equitumque idem genus Tarentini presidio aqua-
 toribus erant. aliquandiu dubium pralium fuit, ut eodem ex parti-
 vtraque hominum genere, & armis paribus, procedente certami-

ne, &

ne, & numero vicere tyranni auxiliares: & quia ita præceptum à
 Philopœmene præfectus erat, ut modico edito pralio in fugam in-
 clinarent, hostemque ad insidiarum locum pertraherent, effuse se-
 cuti fugientes per conuallem plerique & vulnerati & interfecti
 sunt: priusquam occultum hostem viderent. Cetrati ita, quantum
 latitudo vallis patiebatur, instructi sederant, ut facile per inter-
 ualla ordinum fugientes suos acciperent. consurgunt deinde ipsi inte-
 gri, recentes, instructi, & in hostes inordinatos, effusos, labore etiã
 & vulneribus fessos imperum faciunt. nec dubia victoria fuit. ex-
 tergo terga dedit tyranni miles, & haud paulo concitatior cursu,
 quàm secutus erat, fugiens in castra est compulsus. multi casi ca-
 prique, in ea fuga sunt. & in castris quoque foret trepidatum, ni Phi-
 lopœmen receptui cani iussisset: loca magis confragosa, & quacun-
 que temere processisset, iniqua, quàm hostem metuens. Inde & ex
 fortuna pugna, & ex ingenio ducis coniectans, in quo tum is pa-
 uore esset, vnum ex auxiliariis specie transfuge mittit ad eum,
 qui pro comperto afferret, Acheos statuisse postero die ad Eurotam
 anem, qui propè ipsi affluit montibus, progredi: ut interclade-
 rent iter, ne aut tyrannus cum vellet, receptum ad urbem haberet:
 aut commeatus ab vrbe in castra portarentur: simul etiam ten-
 turos, si quorum animi sollicitari ad defectionem à tyranno pos-
 sent. Non tam fidem dictus perfuga fecit, quàm percusso metu re-
 linquendi castra causam probabilem prabuit. Postero die Pytha-
 goram cum auxiliariis & equitatu stationem agere pro vallo
 iussit. ipse tanquam in aciem cum robore exercitus egressus, signa
 corys ferri ad urbem iussit. Philopœmè posteaquam citatū agmen
 per angustam & procliuem viam duci raptim vidit, equitatum
 omnem & Cretensium auxiliares in stationem hostium, qua pro ca-
 stris erat, emittit. Illi ubi hostes adesse, & a suis se desertos viderunt,
 primo in castra recipere se conati sunt: deinde posteaquam instru-
 da acies tota Achaorum admouebatur, metu ne cum ipsis castris
 caperetur, sequi suorum agmen aliquantum prægressum insistant.
 Exemplo cetrati Achaorum in castra impetum faciunt, & diri-
 piunt: ceteri ad persequendos hostes ire pergunt. Erat iter tale,

per

per quod vix tranquillum ab hostili metu agmē expediti possent. Verò ad postremos praelium ortum est, clamorq; terribilis à terro-
pauentium ad prima signa est perlatus, pro se quisque armis ab-
sectis, in circumiectas itinere sylvas diffugiunt: momentoq; tempo-
ris strage armorum septa via est, maximè hastis, quae pleraq; ad-
uersa cadentes, velut vallo obiecto iter impediebant. Philopœmen
vrcumq; possent, instare & persequi auxiliariibus in suis (vriq; enim
equitibus haud facilem futurā fugam) ipse grauius agmen via pe-
tentiore ad Euretā am amnem deduxit. ibi castris sub occasum solis
positis, leuem armaturam, quam ad persequendum reliquerat ha-
stis, opperiebatur, qui vbi prima vigilia venerunt, nuntiantes ty-
rannū cum paucis ad urbem penetrasse, ceteram multitudinem in
ermem toto sparsam vagari saluti, corpora curare eos iubet. ipse
cetera copia militū, qui, quia priores in castra venerant, refectiq;
cibo sumpto & modico quiete erant: delectos, nihil præter gladius
secum ferentes extempit educit. & duarum portarum itineribus,
quae Pheras, quaeq; Barboſi bene ferunt, eos instruxit, quae ex supra
recepturos sese hostes credebat. Nec eum opinio fefellit. nam Laco-
demonij quoad lucis superſuit quicquam, de ijs callibus medio sal-
tu se recipiebant. primo vespere vt lumina in castris hostium con-
spexere, è regione eorum occultis semitis se tenuerunt. vbi præter-
gressi ea sunt, iam tutum rati, in patent eis vias descenderunt, illi
excepti ab insidente hoste, passim ita multi caesi captiq; sunt, vt vix
quarta pars de toto exercitu euaserit. Philopœmen in cluso tyran-
no in urbem, in sequentes dies prope triginta vastandis agris Laco-
num absumpsit: debilitatisq; ac prope fractis tyranni viribus, de-
num redijt, aquantibus eum gloria rerum Achaë imperatori Ro-
mano, & quod ad Laconicum bellum attineret, præferentibus
tiam. Dum inter Achaos & tyrannum bellum erat, legati Roma-
norum circumire sociorum vrbes solliciti, ne Aetoli partis alicui-
ius animos ad Antiochum auerisſent. minimum opere in Achaë
adeundis consumpserunt: quos, quia Nabidi infesti erant, ad cetera
adeundis satis fidos ceſebant esse. Athenas primum, inde Chali-
dem, inde in Theſſaliam ire, allocutiq; concilio frequenti Theſſa-

lu,

alos, Demetriadem iter flexere. eo Magnetum concilium indictum
est. Accutior ibi habenda oratio fuit, quod pars principum alie-
nati à Romanis, toti q; Antiochi & Aetolorum erant: quia cum
reddi filium obſidem Philippo allatum esset, stipendiumq; impoſi-
tum remitti: inter cetera vana allatum erat, Demetriadem quo-
que reddituros Romanos esse. id ne fieret, Eurylochus princeps
Magnetum, factionisq; eius quidam omnia nouari Aetolorū An-
tiochiq; aduentu malebant. Aduersus eos ita differendum erat, ne
timorem vanum ijs demendo, spes incisa Philippum abalienaret,
in quo plus ad omnia momenti, quam in Magnetibus esset. Illa
tantum commemorata, cum totam Graciam beneficio libertatis
obnoxiam Romanis esse. tum eam ciuitatem præcipuè. ibi enim
non præſidium modo Macedonum fuisse, sed regiam exadifica-
tam, vt præſens semper in oculis habendus esset dominus. cete-
rum ne quicquam ea facta, ſi Aetoli Antiochum in Philippi re-
giam adducerent, & nouus & incognitus pro veteri & experto
habendus rex esset. Magnetarchen summum magistratum vo-
cant. i tum Eurylochus erat, ac potestate ea fretus, negauit dis-
ſimulandum sibi & Magnetibus esse, quae fama vulgata de red-
denda Demetriade Philippo foret. id ne fieret, omnia & conanda
& audenda Magnetibus esse. & inter dicendi contentionem in-
confultius euectus proiecit: tum quoq; specie liberam Demetria-
dem esse, re vera omnia ad nutum Romanorum fieri. Sub hanc
vocem fremitus variantis multitudinis fuit, partim assentientiu,
partim indignantium dicere id ausum eum. Quintius quidē adeo
exarsit ira, vt manus ad cælum tendens, deos testes ingrati ac
perſidi animi Magnetum inuocaret. hac voce perterritis omnibus,
Zeno ex principibus vnus, magna cum ob eleganter actam vitam
auctoritatis, tum quod semper Romanorum haud flubie partis
fuerat: ab Quintio legatusq; alijs flens petijt, ne vnus amentiam
ciuitati assignarent, suo queng; periculo furere. Magnetes non
libertatem modo, sed omnia quae hominibus sancta charaq; ſint,
T. Quintio & populo Romano debere. nihil quinquam à ajs im-
mortalibus precari posse, quod non Magnetes ab illis haberent. &

M M no

in

in corpora sua citius per furorem sequituros, quam ut Romanam amicitiam violarent. Huius orationem subsecuta multitudinis preces sunt. Eurýlohus ex concilio itineribus occultis ad portum, atque inde protinus in Aetoliam profugit. Iam enim, & id magis indices Aetoli defectionem nudabant, eoque ipso fortè tempore Thoas princeps gentis, quem miserant ad Antiochum, redierat: indeq; Menippus secum adduxerat, regis legatum, qui, priusquam concilium ijs daretur, impleuerant omnium aures, terribres naualesque copias commemorando, ingentem vim peditum equitumque venire, ex India elefantos accitos: ante omnia, quo maxime moueri credebant multitudinis animos, tantum aduehiant, ut ipsos emere Romanos possit. Apparebat quid ea oratio in concilio motura esset. nam & venisse eos, & quae agerent, omnia Romanis legatis deferebantur. & quanquam propè abscissares erant, tamen non ab re esse Quintio visum est, sociorum aliquos legatos interesse ei concilio, qui admonerent Romanae societatis Aetolis, qui vocem liberam mittere aduersus regis legatum auderent. Athenienses maxime in eam rem idonei visi sunt, propter & ciuitatis dignitatem, & vetustam societatem cum Aetolis. ab ijs Quintio perijt, ut legatos ad Panatolicum concilium mitterent. Thoas primus in eo concilio renunciauit legationem. Menippus postea intromissus, optimum fuisse omnibus qui Graciam Asiaticam colerent, ait, integris rebus Philippi potuisse interuenire Antiochum, sua quaeque habiturum fuisse, neq; omnia sub nutum diuinae neque Romanam peruentura. nunc quoque inquit: Si modo quae inchoastis, consilia constanter perducitis ad exitum, poterit dijs iuuantibus, & Aetolis socijs, Antiochus quamuis inclinatam Gracia res restituere in pristinam dignitatem. ea autem in libertate posita est, quae suis stat viribus, non ex alieno arbitrio pendet. Athenienses quibus primis post regiam legationem dicendi quae res lent potestas facta est, mentione omni regis praetermissa, Romanae societatis Aetolos, meritorumq; in vniuersam Graciam T. Quintio admonuerunt, ne temere eam celeritate nimia consiliorum euerterent. Consilia callida & audacia prima specie lata, tractata

Antiochi euentu tristitia esse. legatos Romanos, & in ijs T. Quintium habundantius procul inde abesse dum integra omnia essent, verbis potius de ijs quae ambigerentur disceptarent, quam Asia, Europamq; ad funestum armarent bellum. Multitudo auida nouandi res, Antiochi tota erat, & ne admittendos quidem in concilium Romanos censabant. principum maxime seniores auctoritate obtinuerunt, ut daretur ijs concilium. Hoc decretum Athenienses cum retulissent, eundem in Aetoliam Quintio visum est. aut enim moturum aliquid, aut omnes homines testes fore, penes Aetolos belli culpam esse. Romanos iusta ac propè necessaria sumpturos arma. Postea quam ventum est eo, Quintius in concilio orsus à principio societatis Aetolorum cum Romanis, & quoties ab ijs fides mota sceleris esset, paucis de iure ciuitatum, de quibus ambigeretur, disseruit. Si quid tamen aequi se habere arbitrarentur, quanto esse satius, Romam mittere legatos, seu disceptare, seu rogare sensum mallent, quam popululum Romanum cum Antiocho admistu Aetolis, non sine motu magno generis humani, & perniciæ Graciae, dimicare? nec illos prius cladem eius belli sensuros, quam qui mouissent. Hac nequiquam re velut varicinatus Romanus. Thoas deinde ceteriq; factionis eiusdem cum assensu omnium auditi, peruicerunt, ut ne dilato quidem concilio, & absentibus Romanis decretum fieret, quo accerteretur Antiochus ad liberandam Graciam, disceptandumq; inter Aetolos & Romanos. Huic tam superbo decreto addidit propriam contumeliam Damocritus Pr. eorum. nam cum id ipsum decretum posceret eum Quintius, non veritus maiestatem viri, aliud in praesentia, quod magis instaret, prauertendum sibi esse dixit: decretum responsumq; breui in Italia, castris super ripam Tyberis positis, daturum. tantus furor illo tempore gentem Aetolorum, tanti magis magistratus eorum capit. Quintius legatiq; Corinthum redierunt. Inde, ut quae de Antiocho nihil per se ipsi nati, & sedentes expectare aduentum viderentur regis, concilium quidem vniuersae gentis post dimissos Romanos non habuerunt, per apocletos autem (ita vocant sanctius concilium, ex delectis constat viris) id agitabant, quoniam modo res in Gracia nouarentur. Inter omnes constabat,

in ciuitatibus principes, & optimum quenque Romana Societas esse, & presenti statu gaudere: multitudinem, & quorum res non ex sententia ipsorum essent, omnia nouare uelle. Aetoli consilium vno die spei quoque, non audacis modo, sed etiam impudentis caperunt, Demetriadem, Chalcidem, & Lacedaemonem occupandi. Singuli in singulas missi sunt principes, Thoas Chalcidem, Alexamenus Lacedaemonem, Diocles Demetriadem. Hunc exul Eurilochus, de cuius fuga, causaque, fuga ante dictum est: quia rediturum patriam nulla spes alia erat, adiuit. Literis Eurilochi admoniti propinqui amicique, & qui eiusdem factionis erant, liberos & coniugem eius cum sordida veste tenentes velamenta supplicium cunctationem frequentem adire iubent, singulos vniuersosque obstantes, ne in fontem indemnatum consensere in exilio sinerent. Et simplices homines misericordia, & improbos seditiososque immiscenda res tumultu Aetolico spes mouit. pro se quisque reuocari iubebant. His preparatis Diocles cum omni equitatu (& erat tunc praefectus equitum) spem reducentis exulem hospitium profectus, die ac nocte ingens iter emensus, cum millia sex ab vrbe abisset, linc prima tribus electis turmis, caetera multitudine equitum subsequens iussa, praecessit, posteaquam porta appropinquabat, desilire omnes ex equis iussit, & loris ducere equos, itineris maxime modo soluta ordinibus, ut comitatus magis praefecti videretur, quam praesidium. Ibi vna ex turmis ad portam relicta, ne excludi subsequens equitatus posset, media vrbe ac per forum manu Eurilochum tenens, multis occurrentibus gratulantibusque domum deduxit. mox equitum plena vrbs erat, & loca opportuna occupabantur: tum in domum missi, qui principes aduersa factionis interficerent. Ita Demetria Aetolorum facta est. Lacedaemone non vrbi vis afferenda, sed tyrannus dolo capiendus erat, quem spoliatum maritimis oppidis a Romanis, tunc intra moenia etiam Lacedaemonis ab Achaenis compulsum, qui occupasset occidere, eum potius gratiam rei apud Lacedaemonios laturum. Causam mittendi ad eum habuerunt, quod satagabat precibus, ut auxilia sibi, cum illis authoribus rebellasset, mitterentur. Mille pedites Alexameno data sunt, & triginta delicti

A ex iuuentute equites. Iis à Pr. Damocrito in concilio arcano gentis, de quo ante dictum est, denunciatum, ne se ad bellum Achaicum, aut rem vllam, quam sua quisque opinione praecipere posset, crederent missos esse, quicquid Alexamenus res mouisset subiti consilij capere, ad id quamuis inopinatum, temerarium, audax, obedienter exequendum parati essent: ac pro eo acciperent, tanquam ad id vnum agendum missos à domo se scirent. Cum his ita preparatis, Alexamenus ad tyrannum venit, quem adueniens ex templo spei impleuit. Antiochum iam in Europam transisse, mox in Graecia fore, terras maria armis viris completurum, non cum Philippo rem esse credituros Romanos, numerum iniri peditum equitumque, ac nauium non posse: elephantorum aciem conspectu ipso debellaturam. Aetolos toto suo exercitu paratos esse venire Lacedaemonem, cum res poscat: sed frequentes armatos ostendere aduenienti regi voluisse. Nabidi quoque, & ipsi faciendum esse, ut quas haberet copias, non sineret sub tactis marcescere ocio: sed educeret, & in armis decurrere cogeret, simul animos acueret, & corpora exerce-ret. consuetudine leuiorem laborem fore, & comitate ac benignitate ducis etiam non iniucundum fieri posse. Educi inde frequenter ante urbem in campum ad Eurotam amnem coepere. Satellites tyranni media fere in acie consistebant, tyrannus cum tribus summum equitibus, inter quos plerumque Alexamenus erat, ante signa vectabatur cornua extrema inuisens. in dextero cornu Aetoli erant, & qui ante auxiliares tyranni fuerat, & qui venerant mille cum Alexameno. Fecerat sibi morem Alexamenus, nunc cum tyranno inter paucos ordines circumeundi, monendi que eum qua in rem esse videbantur: nunc in dextrum cornu ad suos adequitandi: mox inde, velut imperato quod res poposcisset, recipiendi se ad tyrannum. Sed quem diem patrando facinori statuerat, eo paulisper cum Tyranno vectatus, cum ad suos concessisset, tum equitibus à domo secum missis. Agenda, inquit, res est iuuenes, audendaque, qua me duce impigre exequi iussi estis. parate animos dextrasque, ne quis in eo, quod me viderit facientem, cesset. qui cunctatus fuerit, & suum consilium in eo interponet, sciat sibi reditum ad pena-

res non esse. Horror cunctos capit, & meminerant cum quibus mandatis exissent. Tyrannus ab lauo cornu veniebat. Ponere hastas equitis Alexamenus iubet, & se intueri colligit & ipse animum consulum tanta cogitatione rei. posteaquam appropinquabat, impetum facit: & transfixo equo, tyrannum deturbat iacentem equites confodit. multis frustra in lorica ictibus datis, tandem in nudum corpus vulnera pervenerunt, & priusquam a medice acie succurreretur, expiravit. Alexamenus cum omnibus aetolis citato gradu ad regiam occupandam pergit. Corporis custodis, cum res in oculis gereretur, pavor primo capit: deinde postquam abire Aetolorum agmen videre, concurrunt ad relictum tyranni corpus. & spectatorum turba, ex custodibus vita, mortisque ultoribus, est facta. nec movisset se quisquam, si extemplo positus armis vocata in concionem multitudo fuisset, & oratio habita temporis conveniens. Frequentes inde retenti in armis Aetoli, sine ictura cuiusquam: sed, ut oportuit in consilio fraude cepto, omnia in maturanda perniciem eorum qui fecerant, sunt acta. Dux regiae inclusus diem ac noctem in scrutandis thesauris tyranni consumpsit. Aetoli velut captam urbem, quam liberasse videri volebant, in praedam versi. Simul indignitas rei, simul contemptus, animi Lacedaemonijs ad coeundum fecit. alij dicere, exturbandos Aetolos, & libertatem, cum restitui videretur, interceptam repetendam: alij, ut caput agendae rei esset, regij generis aliquem in speciem affumentum. Laconicus eius stirpis erat puer admodum, educatus cum liberis tyranni. eum in equum imponunt, & armis arreptis Aetolos vagos per urbem cadunt. tum regiam inuadunt. ibi Alexamenum cum paucis resistentem obruncant. Aetoli circa Chalcidicon (Mimeruae est templum aereum) congregati caduntur. pauci armis abiectis, pars Thegeam, pars Megalopolin per fugiunt. ibi comprehensi a magistratibus, sub corona venerunt. Philopœmen audita caede tyranni profectus Lacedaemonem, cum omnia turbata metu inuenisset, evocatis principibus, et oratione habita, qualis habenda ab Alexameno fuerat, societati Aetolorum Lacedaemoniis adunxit: eo etiam facilius, quod ad idem forte tempus A. Atti-

llm

lius cum quatuor & viginti quinquere milibus ad Gytheum accessit. isdem diebus circa Chalcidem Thoas per Euthymidam principem pulsus, opibus eorum qui Romanae societatis erant, post T. Quintij legatorumque adventum, & Herodorum Cicianum mercatorem, sed potentem Chalcide propter diuitias, preparatis ad prodicionem ijs, qui Euthymida factionis erant: nequaquam eandem fortunam, qua Demetrias per Eurylochum occupata erat, habuit. Euthymidas ab Athenis (eum domicilio delegerat locum) Thebas primum, hinc Salganea processit. Herodorus ad Thronium inde haud procul in Maliaeo sinu duo millia peditum, & Thoas ducentos equites, onerarias leues ad triginta habebat, eas cum sexcentis peditibus Herodorus traicere in insulam Atalantam iussus: ut inde, cum pedestres copias appropinquare iam Aulidi atque Euripo sensisset, Chalcidem traiceret. ipsi ceteras copias nocturnis maxime itineribus, quanta poterant celeritate Chalcidem ducebant. Mictio & Xenoclidis penes quos tunc summa rerum pulso Euthymida, Chalcide erat, seu ipsi per se suspicati, seu indicata re, primo pauidi, nihil usque spei, nisi in fuga ponebant: deinde, posteaquam resedit terror, & prodisse deseri non patriam modo, sed etiam Romae societatem cernebant, consilio tali animum adiecerunt. Sacrum anniversarium eo forte tempore Eretria Amarinthibus Dianae erat: quod non popularium modo sed Carystiorum etiam coetu celebratur. Ed miserunt qui orarent Eretrienfes Carystiosque, ut & suarum fortunarum in eadem insula generi miserentur, & Romanam societatem respicerent, ne sinerent Aetolorum Chalcidem fieri. Eubaeam habituros: si Chalcidem habuissent, graues fuisse Macedonas dominos, multo minus tolerabiles futuros Aetolos. Romanorum maxime respectus civitates movit, & virtutem nuper in bello, & in victoria iustitiam benignitatemque expertas. itaque quod roboris in iuventute erat, utraque civitas armavit, misitque. His tuenda moenia Chalcidis oppidani cum tradidissent: ipsi omnibus copiis transgressi Euryppum, ad Salganea posuerunt castra. inde caduceator primum, deinde legati ad Aetolos missi percunctatum, quo suo dicto factio socij, tamen amici ad se oppugnandos venirent. Respondit Thoas dux Aetolorum, non ad op-

M M m &

pugnans-

pugnandos. sed ad liberandos ab Romanis venire sese. splendidum nunc eos catena, sed multò grauiore vincetos esse. quàm cum praedum Macedonum in arce habuissent. Se verò negare Chalcidenses aut seruire vlli, aut praesidio cuiusquam egere. Ita digressi ex colloquio legati ad suos. Thos & Aetoli, vt qui spem omnem in eo, vt improviso opprimerent, habuissent: ad iustum bellum oppugnationemq; vrbis maris ac terra munita haudquaquam pares, domum rediere. Euthymidas posteaquam castra popularium ad Salganea esse, profectosq; Aetolos audiuit, & ipse à Thebis Athenas rediit. Et Herodorus cum per aliquot dies intentus ab Atalanta signum nequicquam expectasset, missa speculatoria nave, vt quid moraretur, sciret: posteaquam rem omnissam à socijs vidit, Thronium, vnde venerat, repetit. Quintius quoq; his auditis à Corintho veniens nauibus, in Chalcidibus Euripo Eumene regi occurrit. placuit quingentis milites praesidij causa relinqui Chalcide ab Eumene rege, ipsum Athenas ire. Quintius quò profectus erat, Demetriadem contendit ratus Chalcidem liberatam momenti aliquid apud Magnetas ad repetendam societatem Romanam facturam. et vt praesidij aliquis esset sua partis hominibus, Eunomo Pr. Thessalorum scripsit, vt amaret iuuentutem. & Villium ad Demetriadem praemisit, ad intandos animos: non aliter, nisi pars aliqua inclinaret ad respectum pristinae societatis, vè aggressurus. Villius quinqueremi nave hostium portus est inuectus. Eò multitudo Magnetum omnis cum se effudit. quaesiuit Villius, vtrum ad amicos, an ad hostes sese venisse mulerent? Respondit Magnetarches Eurylochus, ad amicos venisse cum se, sed abstineret portu, & sineret Magnetas in concordia & libertate esse: nec per colloquij speciem multitudinem sollicitaret. Altercatio inde, non sermo fuit, cum Romanus vt integros increparet Magnetas, imminentesq; praediceret clades: multitudo obstrepere, nunc senatum, nunc Quintium accusando. Ita irrito incepto Villius ad Quintium sese recepit. At Quintius nuncio ad Pr. missus, vt reduceret domum copias, ipse nauibus Corinthum rediit. Absulerunt me velut de spacio, Graeciae res immissa Romanis: non quia ipsius opera precium esset perscribere, sed quia causa fuerunt un-

Anti

Antiocho belli. Coss. designatis (inde namq; diuertentem) L. Quintius, & Cn. Domitius Coss. in prouincias profecti sunt: Quintius in Ligures, Domitius aduersus Boios. Boij quieuerunt, atque etiam senatus eorum cum liberis, & praefecti cum equitatu (summa omnium mille & quingenti) Coss. dederunt sese. Ab altero Coss. ager Ligurum Latè est vastatus, castellaq; aliquot capta: vnde non praedam modo omnis generis cū captiuis parua, sed recepti quoq; aliquot ciues socij, qui in hostium potestate fuerant. Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta est ex S. C. plebisq; scito, tria millia & septingenti pedites ierunt, trecenti equites, triumviri deduxerunt eos, Q. Nauius, M. Minutius, M. Furius Crassipes. quinadena iuge Bra agri data in singulos pedites sunt, duplex equitibus. Brutiorum proxime fuerat ager, Brutij ceperant de Gracis. Roma per idem tempus duo maximi fuerunt terrores, diutior alter, sed segnior. terra dies duodequadragenta mouit, per totidem dies feruè in sollicitudine ac metu fuisse. in triduum eius rei causa supplicatio habitae est, alter non pauor vanus, sed vera multorum clades fuit, incendiò à foro Boario orto diem noctemq; aedificia in Tyberim versa arserunt, tabernaq; omnes cum magni precij mercibus conflagauerunt. Iam ferè in exitu annus erat, & indies magis fama de Antiochi bello & cura patribus crescebat. itaq; de prouincijs magistratum designatorum, quò intentiores essent omnes, agitari coeptum est. Decreuerunt, vt Coss. Italia, & quo senatus censuisset (iam esse bellum aduersus Antiochum regem omnes sciebant) prouinciae essent, cuius ea fors esset, quatuor millia peditem ciuium Romanorum, & trecenti equites, sex millia socium Latini nominis cum quadringentis equitibus sunt decreta, eorum delectum habere L. Quintius Coss. iussus, ne quid moraretur quo minus Coss. nouus quo senatus censuisset, ex templo proficisci posset. Item de prouincijs pratorum decretum est, prima vt fors duae, vrbanaq; & inter ciues ac peregrinos iurisdictio esset, secunda Brutij, tertia classis, vt nauigaret quò senatus censuisset, quarta Sicilia, quinta Sardinia, sexta Hispania vltior. Imperatum praeterea L. Quintio Coss. est, vt duas legiones ciuium Romanorum nouas conscriberet, &

MM m 5 socium

sociam ac Latini nominis viginti millia peditum, & octingenti equites eum exercitum pratori cui Brutij provincia euenisset, de-
creuerunt. Aedes dua Ioui eo anno in Capitolio dedicatae sunt. Va-
uerat L. Furius Purpurio prator Gallico bello vnam, alteram Cos-
Dedicauit Q. Martius Ralla duumuir. Iudicia in sceneratore
anno multa seuere sunt facta, accusantibus priuatos adilibus cu-
rulis, M. Tucio, et P. Iunio Bruto. de multa damnatorum qua-
drige inaurata in Capitolio posita in cella Iouis supra fastigium
adiculae, & XII. clypea inaurata. & ijdem porticum extra por-
tam Trigeminam inter lignarios fecerunt. Intentis in apparatus
noui belli Romanis, ne ab Antiocho quidem cessabatur. Tres eum
ciuitates tenebant, Smyrna & Alexandria, Troas, & Lampsa-
cus: quas neque vi expugnare ad eam diem poterat, neque condi-
tionibus in amicitiam perlicere: neque a tergo relinquere, trañ-
ciens ipse in Europam volebat. Tenuit eum & de Annibale delibe-
ratio: & primo naues aperta quas cum eo missurus in Africam
fuerat, moratae sunt: deinde an omnino mittendus esset, consula-
tio mota est, maxime a Thoante Aetolo. qui omnibus in Graecia
tumultu completis, Demetriadem afferebat in potestate esse: &
quibus mendacijs de rege, multiplicando verbis copias eius, exere-
rat multorum in Graecia animos: ijdem & regis spem inflabat,
omnium votis eum accersiri. concursum ad littora futurum, vnde
classam regiam prospexissent. Hic idem ausus de Annibale est mu-
uere sententiam propè iam certam regis. nam neq; dimittendam
partem nauium a classe regia censebat, neque si mittenda nauis
forent, minus quompiam ei classi, quam Annibalem prescien-
dum. Exulem illum, & Paenum esse, cui mille indies noua consi-
lia vel fortuna sua, vel ingenium possit facere. & ipsam eam gla-
riam belli, qua velut dote Annibal concilietur, nimiam in praesenti
regio esse. regem conspici, regem vnum ducem, vnum imperato-
rem videri debere. Si classem, si exercitum amittat Annibal, idem
damni fore, ac si per alium ducem amittantur: si quid prosperè eu-
niat, Annibalis eam, non Antiochi gloriam fore. Si verò vniuersis
bello vincendi Romanos fortuna detur, quam spem esse, sub regere-
turum

A. Furam Annibalem vni subiectum, qui patriam propè non tulerit &
non ita se à iuuenta eum grasse, spe animoq; complexum orbis ter-
rarum imperium. vt in senectute dominum latrus videatur. Ni-
bilopus esse regi Annibale duce, comite & consiliario eodem ad bel-
lum vri posse. modicum fructum ex ingenio tali neq; grauem neq;
inutilem fore. si summa petantur, & dantem & accipientem pra-
grauatura. Nulli ingenia tam prona ad inuidiam sunt, quam eo-
ram qui genus ac fortunam suam animu non aequant: quia virtute
& bonum alienum oderunt. Exemplo consilium mittendi
Annibalis, quod vnum in principio belli vtiliter cogitatu erat, ab-
iectum est. Demetriadis maxime defectione ab Romanis ad Aeto-
los elatus, non vltra differre profectionem in Graeciam constituit,
Prinsquam solueret naues, Iliu à mari ascendit, vt Minerua sacri-
ficaret. Inde ad classem regressus. proficiscitur XL. tectis nauibus,
apertis LX. & ducenta oneraria cum omnis generis commeatu,
bellicisq; alio apparatu sequebantur. Imbrum primo insulam te-
nuit, inde Syathum traiecit. vbi collectis in alto quae dispersae e-
rant nauibus, ad Preleum primum continentis venit, Ibi Eurylo-
chus ei Magnetarches, principesq; Magnetum ab Demetriade oc-
currerunt, quorum frequentia latus, die postero in vrbs portum
nauibus est inuectus. Copias haud procul inde exposuit. X. millia
peditu fuere, & quingenti equites, sex elephanti: vix ad Graeciam
& nudam occupandam satis copiarum, nedum ad sustinendu Roma-
num bellum. Aetoli posteaquam Demetriadem venisse Antiochum
allatum est, cō. ilio indicto decretu, quo accerferent eum, fecerūt.
Iam profectus ab Demetriade rex, quia ita decreturos sciebat: Pha-
laram in sinum Maliacum procefferat. inde decreto accepto La-
mia venit, excepit ingenti fauore multitudinis eum plausibus cla-
moribusq; & quibus alijs letitia effusa vulgi significatur. In con-
cilium vt ventum est, à Phanea pratore principibusq; alijs intro-
ductus. factō silentio rex dicere orsus. Prima eius oratio fuit excu-
santis, quod tanto minoribus spe atq; opinione omnium copijs ve-
nisset. Id suae impensa erga eos voluntatis maximu debere in dicitu
esse, quod nec paratus sat is vlla re, & tēpore ad nauigandū imma-
turo,

zurō vocabantibus legatis eorum haud grauatē obsecutus esset, cre-
didissetq̄, cū se vidisset ut Aetoli, omnia vel in se vno posita praesidia
existimatos esse. Ceterum eorum quoq̄, se, quorum expectatio
deseruit in praesentia videatur, spem abunde expleturum. nam
simul primum anni tempus nauigabile praebisset mare, omnem
Graciam se armis, viris, equis, omnem oram maritimam clasibus
completurum, nec impensa, nec labori, nec periculo parsurum, do-
nec depulso cernicibus eorum imperio Romano, liberam verē Gra-
ciam, atq̄ in ea principes Aetolos fecisset, cum exercitibus cōme-
tus quoq̄, omnis generis ex Asia venturos in praesentia cura esse
Aetolis debere, vt copia frumenti suis, & annonae tolerabilis rerum
aliarum suppeditetur. In hanc sententiam rex cum magno om-
nium assensu locutus discessit. Post discessum regis inter duos prin-
cipes Aetolorum, Phaneam & Thoantem, contentio fuit. Phaneu
reconciliatore pacis & disceptatore de ijs, quae in cōtrouersia cum
populo Romano essent, vtendum potius Antiocho censebat, quam
duce belli. Aduertum eius & maiestatem ad verecundiā faciendam
Romanis vim maiore habituram, quam arma. Multa homines, ut
bellare necesse sit, voluntate remittere, qua bello & armis cogi non
possint. Thoa negare, paci studere Phaneam: sed discutere appa-
rum belli velle, vt radio & impetus relanguescat regis, & Romanis
tempus ad comparandū habeant. Nihil enim a qui ab Romanis im-
petrari posse, toties legationibus missis Romam, toties cum ipso
Quinto disceptando, satis expertum esse. nec nisi abscessa omni spe
auxilium Antiochi imploratos fuisse. quo celerius spe omnium
oblata, non esse elanguendum: sed orandum potius regem, ut
quoniam, quod maximum fuerit, ipse vindex Graciae venerit, ut
prias quoq̄ terrestres naualesq̄, accersat, armatum regem aliqui
impetraturum, inermem non pro Aetolis modo, sed ne pro se qui-
dem ipso momenti illius futurum apud Romanos. Hac vicit senten-
tia, imperatoremq̄, regem appellandum censuerunt, & XXX
principes, cum quibus, si qua vellent, consultaret, delegerunt. Itadi-
missa concilio, multitudo omnis in suas ciuitates dilapsa est. Re-
postero die cum apocletis eorum vnde bellam orditur, consulta-

bat. optimum visum est. Chalcidem frustra nuper ab Aetolis ten-
tatum primum aggredi, & celeritate in eam rem magis quam ma-
gno conatu & apparatu opus esse. Itaque cum mille pedibus rex,
qui ab Demetriade secuti erant, profectus per Phocidem est. & alio
 itinere principes Aetoli, iuniorum paucis euocatis, ad Cheroniam
occurrerunt, & X. constratis nauibus secuti sunt. Rex ad Salgoneā
castris positus, nauibus ipse cum principibus Aetolorum Euripani
traiecit. & cum haud procul portu egressus esset, magistratus quo-
que Chalcidensium & principes ante portam processerunt. pauci
viring, ad colloquium congressi sunt. Aetoli magnopere suadere,
vt salua Romanorum amicitia regem quoque assumerent socium
Batq̄, amicum. Neq̄ enim eum inferendi belli, sed liberanda Gra-
ciae causa in Europam traiecisse, & re liberanda non verbis & si-
mulatione, quod fecissent Romani. Nihil autem vtilius Graciae ci-
uitatibus esse, quam vtrinq̄, completi amicitiam. ita enim ab v-
triusq̄ iniuriā tutam alterius semper praesidio & fiducia fore.
nam si non recepissent regem, viderent quid patiendum ijs exte-
ri foret: cum Romanorum procul auxilium hostis Antiochus, cui
resistere viribus suis non possent, ante portas esset. Adhuc Mictio
vnu ex principibus, mirari se dixit, ad quos liberandos Antiochus
relictō regno suo in Europam traiecisset. nullam enim ciuitatem
se in Gracia nosse, quae aut praesidium habeat, aut stipendium Ro-
manis pendat, aut foedere iniquo alligata, quas nolit leges patia-
tur, itaq̄ Chalcidenses neq̄, vindice libertatis villo indigere, cum li-
beri sint: neq̄, praesidio cum pacem eiusdem P. R. beneficio & liber-
tatem habeant. Amicitiam regis non aspernari, neq̄, ipsorum Aetol-
lorum. id primum eos pro amicis facturos, si insula excedant at-
que abeant. nam ipsis certum esse, non modo non recipere mōni-
bus, sed ne societatem quidem vllam pacisci, nisi ex auctoritate Ro-
manorū. Hac renunciat regi ad naues, vbi restiterat, cum essent:
in praesentia (neq̄ enim ijs venerat copijs, vt vi agere quicquā pos-
set) reuertii Demetriadem placuit. ibi, quoniam primum inatē
inceptum euasisset, consultare cum Aetolis rex, quid deinde fie-
ret. Placuit Achaos & Aminadrum regem Athamanum tentare.

Bœotiorum gentem auersam ab Romanis iam inde à Barcille mor-
 te. & quæ secuta eam fuerant, censebant. Achaorum Philopœ-
 nem principē emulatione gloria in bello Laconū, in se tū inuisum
 esse Quintio credebant. Aminander uxorem Apamiam filiam Ale-
 xandri cuiusdam Megalopolitani habebat, qui se oriundum à Ma-
 gno Alexandro ferens, filijs duobus Philippum atq; Alexandrum,
 & filie Apamiam nomina imposuerat, quam regys in clytam nu-
 ptijs maior ex fratribus Philippus secutus in Athamaniam suauit.
 Hunc fortè ingenio vanum Aetoli et Antiochus impulerant in spe,
 quòd is verè regum stirpis esset, regni Macedonia. si Aminandrum
 Athamanes q; Antiocho coniunxisset. & ea vanitas promissorū non
 apud Philippum modo, sed etiam apud Aminandrum valuit. In A-
 chaia legatis Antiochi Aetolorum q; coram T. Quintio Aegij datum
 est concilium. Antiochi legatus prior quàm Aetoli est auditus. Is in
 pleriq; quos opes regia alunt, vaniloquus, maria terras q; inani son-
 nitu verborum compleuit. Equitū innumerabilem vim traiecit Hel-
 lesponto in Europam, partim loricatos, quos cataphractas vocant:
 partim sagittis ex equo vrentes, & à quo nihil suis tectis sit, aur-
 sos refugiente equo certius figentes. His equestribus copijs quanquā
 vel totius Europæ exercitus in vnum coacti obrui possent, adijci-
 bat multiplices copias peditum, & nominibus quoq; gentium vir-
 fando auditis terrebat: Dabas, Medos, & lymæos q; Cadusios ap-
 pellans. Naualiū verò copiarum quas nulli portus capere in Gra-
 cia possent, dextrum cornu Sidonios & Tyrios, sinistrum Arados
 & ex Pamphylia Sidetas tenere, quas gentes nulla vnquā nec ante
 nec virtute nauali equassent. Iam pecuniam, iam alios belli appa-
 ratus referre superuacaneum esse: scire ipsos, abundasse semper au-
 ro regna Asiæ. Itaq; non cum Philippo, nec Annibale rem futuram
 Romanis, principe altero ciuitatis, altero Macedonia tantum re-
 gni finibus inluso: sed cū magno Asia totius, partu q; Europæ regi.
 Eum tamen quanquā ad vltimis orientis terminis ad liberandam
 Græciam veniat, nihil postulare ab Achaïs, & in quo fides eorum
 aduersus Romanos priores socios atq; amicos ladatur. non enim vi-
 secū aduersus eos arma capiant, sed vt neutri parti sese coniungant,
 petere

A petere pacē vtriq; parti, quod medios deceat amicos, optent, bello se
 non interponant. Idem fermè & Aetolorū legatus Archidamus pe-
 rixit, vt quæ facillima & tutissima esset, quietē præstarent. specta-
 toresq; belli, fortunarum alienarum euentum sine vllò discrimine
 rerum suarum operirētur. Prouectus deinde est intemperantia lin-
 gua in maledicta, nunc cōmuniter Romanorū, nunc propriè ipsius
 Quintij, ingratos appellans, & exprobrans non victoriam modo
 de Philippo, virtute Aetolorum partam, sed etiam salutem: ip-
 sum q; exercitum sua opera seruatos. Quo enim illum vnquam
 imperatoris sanctum officio esse? auspiciantem immolantem q;
 & vota nuncupantē sacrificuli variis modo in acie vidisse, cum ipse
 B corpus suum pro eo relictū hostium obijceret. Ad ea Quintius: Coram
 quibus magis quàm apud quos verba faceret, dicere Archidamum
 rationem habuisse. Achaos enim probè scire, Aetolorū omnem se-
 rociam in verbis, non in factis esse, & in concilijs magis concioni-
 bus q; quàm in acie apparere. itaq; parui Achaorum existimatio-
 nem quibus notos esse se scirent, fecisse: legatis regis, & per eos ab-
 sentire quibus se iactasse. Quòd si quis antea ignorasset, que res An-
 tiochum & Aetolos coniunxisset, ex legatorum sermone potuisset
 apparere, mentiendo inuicem, iactandoq; vires quas non habuerent,
 inflasse vana spe, atq; inflatos esse: dum ij ab se Philippum victum,
 sua virtute protectos Romanos, & quæ modo audiebat, narrant:
 C vos, ceteras q; ciuitates & gentes, suam sectam esse secuturos: rex
 contra peditum equitum q; nubes iactat, & consternit maria suis
 classibus. Est autem res simillima cœna Chalcidensis hospitij mei,
 hominis & boni, & sciti conuiuatoris. apud quem solstitiali tem-
 pore comiter accepti cum miraremur, vnde illi eo tempore anni
 tam multa et varia venatio, homo non quàm isti sunt gloriosus, re-
 nidens, condimentis ait varietatem illam & speciem ferinae carnis
 ex mansueto sue factā. Hoc dici apte in copiis regis quæ paulo an-
 tē iactata sint, posse, varia enim genera armorum, & multa nomi-
 ra gentium inauditarum, Dabas, & Medos, & Cadusios, & Ely-
 meos Syros omnes esse: haud paulo mancipiorum melius, propter
 seruilia ingenia, quam militum genus. Et vt inam subijcere oca-
 tis pe-

lis vestris Achai possem concursationem regis magni ab Demetrio de nunc Lamiam in concilium Aetolorum, nunc Chalcidem: videtis vix duarum male plenarum legiuncularum instat in castris regis: videretis regem nunc mendicantem prope frumentum ab Aetolis, quod militi admiciatur: nunc mutuas pecunias scenore in stipendium querentem: nunc ad portas Chalcidis stantem: & mox inde exclusum, nihil aliud quam Aulide atque Euripo spectata, in Aetoliam redeuntem. Male crediderunt & Antiochus Aetolis, & Aetoli regia vanitati. quo minus vos decipi debetis, sed experta potius spectat a quo Romanorum fidei credere. Nam quod optimum esse dicent, non interponi vos bello, nihil tam vanum, imo tam alienum rebus vestris est. quippe sine gratia, sine dignitate praemium victoris erit. Nec absurde aduersus utrosque se spoliasse visus est: & facile erat orationem apud fauentes aequis auribus accipi. nulla enim nec discipulatio, nec dubitatio fuit, quin omnes eosdem genti Achaorum hostes & amicos, quos populus Romanus censisset, iudicarent: bellumque & Antiocho & Aetolis nunciari iuberent. Auxilia etiam quo censuit Quintius, quingentorum militum Chalcidem, quingentorum Piraeum extemplo miserunt. Erat enim haud procul seditioni Athenas res, trahentibus ad Antiochum quibusdam spe largitionum venalem precio multitudinem, donec ab his qui Romanae partis erant, Quintius est accitus, & accusante Leonte quodam Apollodoros auctor defectionis damnatus, atque in exilium est eiecitus. Et ab Achaicis quidem cum tristis responso legatio ad regem rediit. Beroi nihil certi responderunt. Cum Antiochus in Beroiam venisset, tum quid sibi faciendum esset, se deliberaturos esse. Antiochus cum ad Chalcidis praesidium & Achaos & Eumenem regem misisset, audisset, maturandum ratus, ut & praevenerent sui, & venientes, si possent, exciperent: Menippum cum tribus ferme millibus militum, & cum omni classe Polixenidam mittit: ipse paucos post dies sex millia suorum militum, & ex ea copia quae Lamia repente colligi potuit, non ita multos Aetolos ducit. Achai quingenti, ab Eumene rege modicum auxilium missum, duce Xenoclide Chalcidensi nondum obsessis itineribus tuto transgressi Euripum, Chalcidem

per-

A peruenunt. Romani milites, quingenti ferme & ipsi, cum iam Menippus castra ante Salganea ad Hermeum, qua transitus ex Beroia in Euboeam insulam est, haberet, venerunt. Mictio erat cum his legatus ad Chalcidem ad Quintium ad id ipsum praesidium petendum missus, qui posteaquam obsessas ab hostibus fauces vidit, omisso ad Aulidem itinere, Delium conuertit, ut inde in Euboeam transmissurus. Templum est Apollinis Delium, imminens mari, quingenti millia passuum a Tanagra abest. minus quatuor millium inde in proximo Euboeae est mari traiectus. Vbi & in fano lucorum, ea religione & eo iure sancto quo sunt templa, quae asyla Graeci appellant: & nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios, aut sanguinem visquam factum audissent: cum per magnum otium milites, alij ad spectaculum templi lucorum versi, alij in litore inermes vagarentur, magna pars per agros lignatum pabulumque dilapsa esset: repente Menippus palatos passum aggressus eos cecidit, ad quinquaginta viros capit, per pauci effugerunt, in quibus Mictio parua oneraria nave exceptus. Eares Quintio Romani quoque, sicut iactura militum molesta, ita ad ius inferendi Antiocho belli adiecisse aliquantum videbatur. Antiochus adnoto ad Aulidem exercitu, cum rursus oratores partim ex suis, partim Aetolos Chalcidem misisset: qui eadem illa qua nuper cum minis grauioribus agerent, ne quicquam contra Mictionem & Xenoclidem tendentibus, facile tenuit, ut porta sibi aperirentur. Qui Romanae partis erant, sub aduentum regis vrbe exceperunt. Achaorum & Eumenis milites Salganea tenebant. Et in Euripo castellum Romani milites pauci custodia causa loci communiabant. Salganea Menippus, rex ipse castellum Euripi oppugnare est adortus. Priores Achai & Eumenis milites pacti, ut sine fraude liceret abire, praesidio exceperunt. pertinacius Romani Euripum tuebantur. Hi quoque tamen cum terra marique obsiderentur, & iam machinas tormentaque comportari viderent, non tulere obsidionem. Cum id quod caput erat Euboeae, teneret rex, ne caetera quidem eius insulae vrbes imperium abnuerunt: magnoque principio sibi orsus bellum videbatur, quod tanta insula & tot opportuna vrbes in suam ditionem venissent.

NNN

DECA-

DECADIS QVARTÆ LIB. VI.
EPITOME.

MARCVS Acilius Glabrio COS. Antiochum apud Thermopylas, Philippo rege adiuuante, victum Græcia expulit: idemq; Aetolos subegit. P. Cornelius Scipio Nasica COS. adem matris defum, quâ ipsi in Palatium intulerat, vir optimus à senatu iudicatum dedicauit: idemq; Boios & Gallos victos in deditiōe accepit, & de ijs triumphauit. Præterea naualia certamina prospera aduersus præfectos Antiochi regis referuntur.

Publium Cornelium Cn. F. Scipionem & M. Acilium Glabriōnem consules inito magistratu, per tres priusquam de prouincijs agerent, res diuinas facere maioribus hostijs iusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium maiore partem anni fieri solet: precarique, quod senatus de nouo bello in animo haberet, vt ea res senatui populog, Romano bene atque feliciter eueniret. Ea omnia sacrificia lata fuerunt, primisq; hostijs pollutatum est, & ita aruspices responderunt, eo bello termino populi Romani propagari, victoriam ac triumphū ostendā. Hac cum renunciata essent, soluti religione animis, patres rogationem a populum ferri iusserunt: vellent iuberentne cum Antiocho regiquiq; sectam eius secuti essent, bellum iniri? si ea rogatio periclitata esset: tum, si ita vidcretur consulibus, rem integram ad senatum referrent. Publius Cornelius eam rogationem pertulit, tum senatus decreuit, vt consules Italiam & Græciam prouincijs sentirentur. cui Græcia euenisset, vt præter eum numerum militum quem L. Quintius in eam prouinciā ex auctoritate senatus suppisset, imperassetue, eum exercitum acciperet, quem M. Balbus prætor anno priore ex S. C. in Macedoniam traiecisset. & eum Italiam permissum, vt si res postulasset, auxilia ab socijs ne super quing, millium numerum acciperet. L. Quintium superiorū anno consulem legari ad id bellum placuit, Alter Cos. cui Italia prouincia euenisset, cum Boijs insus bellum gerere, vtro exercitum malle

A ex duobus quos superiores Coss. habuissent: alterum vt mitteret Romam, eaq; urbana legiones essent parata quod senatus censuisset. His ita in senatu ad id, qua cuius prouincia foret, decretis, tum demum sortiri cōsules placuit. Acilio Græcia, Cornelio Italia euenit. Certa deinde sorte senatusconsultum factum est, quod populus Romanus eo tempore diuellū iussisset cum rege Antiocho esse, quiq; sub imperio eius essent, vt eius rei causa supplicationem imperarent consules: vtriq; M. Acilius Cos. ludos magnos Ioui voueret, & dona ad omnia puluinaria. Idvotum in hæc verba præeunte P. Licinio pontifice maximo consul nuncupauit: Si duellam quod cum Antiocho rege sumi populus iussit, id ex sententia senatus populiq; Romani confectū erit, tum tibi Iupiter populus Romanus ludos magnos dies X. continuos faciet, donaq; ad omnia puluinaria dabantur de pecunia, quantam senatus decreuerit, quisquis magistratus eos ludos quando vbiq; faxit, hi ludi rectè facti, donaq; data rectè sunt. Supplicatio inde ab duobus Coss. edita per biduum fuit. Consulibus sortitis prouincias. exemplo & prætores sortiti sunt. M. Iunio Bruto iurisdicō vtraq; euenit: A. Cornelio Mammula Brutij, M. Aemylio Lepido Sicilia, L. Oppio Salinatori Sardinia, C. Liuiο Salinatori classis, L. Aemylio Paulo Hispania vltior. His ita exercitus decreti. A. Cornelio noui milites, conscripti priore anno ex S. C. à L. Quintio consule dati sunt: insusque tueri omnem oram circa Tarentum Brundisiumque L. Aemylio Paulo in vltiorem Hispaniā præter eum exercitum, quem à M. Fulvio pro prætore accepturus esset: decretum, vt nouum militum tria millia duceret, & trecentos equites, ita vt in ijs due partes sociam Latini nominis, tertia ciuium Romanorum esset. Idem supplementi ad C. Flaminiū, cui imperium prorogabatur, in Hispaniam citeriorem est missum. M. Aemylius Lepidus à L. Valerio, cui successurus esset, simul prouinciā exercitumq; accipere iussus: L. Valerium, si ita videretur, pro prætorem in prouincia retinere, & prouinciā ita diuidere, vt vna ab Agrigento ad Pachynum esset: altera à Pachyno Tyndarium. eam maritimam oram L. Valerius XX. nauibus longis custodiret. Eidem

pratori mandatum, ut duas decimas frumenti exigeret: id ad ma-
re comportandum deuehendumq; in Graciam curaret. Idem L.
Oppio de alteris decimis exigendis in Sardinia imperatum. Ca-
rum non in Graciam, sed Romam id frumentum portari placuit.
C. Liuius prator, cui classis euenerat, cum XXX. nauibus para-
tis trajicere in Graciam primo quoq; tempore iussus, & ab Attilio
naues accipere. veteres naues que in naualibus erant, ut resicerent
& armarer, M. Iunio pratori negocium datum est, & in eam clas-
sem socios nauales libertinos legeret. Legati terni in Africam ad
Carthaginenses, & in Numidiam ad frumentum rogandum, qui
in Graciam portaretur, missi: pro quo precium solueret populum
Romanus, Adeoq; in apparatus curamq; eius belli ciuitas intra-
ta fuit, ut P. Cornelius Cos. ediceret, qui senatores essent, quibus
in senatu sententiam dicere liceret, quiq; minores magistratus ef-
sent, ne quis eorum longius ab vrbe Roma abiret, quam vnde eodem
redire posset: neue vno tempore quinque senatores ab vrbe Roma
abessent. In comparanda impigre classe C. Liuium pratorem cen-
tentio orta cum colonis maritimis paulisper tenuit: nam cum u-
gerentur in classem, tribunos plebis appellarunt. ab ijs ad senatum
reiectioni sunt. senatus ita, ut ad vnum omnes consentirent, decreuit.
vacationem rei naualis his colonis non esse: Hostia, & Fregena, &
Castrum nouum, & Pyrgi, & Antium, & Tarracina, & Mintu-
na, & Sinuessam fuerunt, qua cum pratore de vacatione certau-
runt. consul deinde M. Acilius ex S. C. ad collegium foecialium u-
tulit, ipsi ne vtiq; regi Antiocho indiceretur bellum? an satis esset
ad presidium aliquod eius nunciare? & num Aetolis quoq; sepa-
ratim indici iuberent bellum? & num prius societas eis & ami-
citia renuncianda esset, quam bellum indicendum? Foeciales re-
sponderunt, iam ante sese, cum de Philippo consulerentur, de-
uissse: nihil referre, ipsi coram, an ad presidium nunciaretur, am-
icitiam renunciataam videri, cum legatis toties reperentibus re,
nec reddi nec satisfieri aequum censuissent. Aetolos vltro sibi bellum
indixisse, cum Demetriadem sociorum vrbe per vim occupassent.
Chalcidem terra mariq; oppugnatam essent: regem Antiocho

in Europam ad bellum populo Romano inferendum traduxissent.
Omnibus iam satis comparatis, M. Acilius Cos. edixit, ut quos L.
Quintius milites conscripisset, & quos socijs nominique Latino
imperasset, quos secum in prouinciam ire oporteret, & tribuni
militum legionis prima & tertia, vti omnes Brundisium idibus Maijs
conuenirent. ipse ad quintum nonas Maias paludatus vrbe egres-
sus est. Per eosdem dies & pratores in prouincias profecti sunt. Sub
idem tempus legati ab duobus regibus, Philippo & Ptolemao Aegy-
pti rege, Romam venerunt, pollicentes ad bellum auxilia, & pec-
uniam & frumentum. ab Ptolemao etiam mille pondo auri,
XX. millia pondo argenti allata. Nihil est acceptum, gratia re-
gibus acta. & cum vrerque se cum omnibus copijs in Aetoliam
uenturum, belloque inter futurum polliceretur, Ptolemao id re-
missum, Philippi legatis responsum, gratum eum senatui popu-
loque Romano facturum, si M. Acilio consuli non defuisset. Item
ab Carthaginensibus & Masanissa rege legati venerunt. Cartha-
ginenses tritici modium mille, hordei quingenta millia ad exer-
citum, dimidium eius Romam apportaturos polliciti sunt, id ut
ab se munus Romani acciperent, petere se, & classem suorum suo
sumptu comparaturos, & stipendium quod pluribus pensionibus
in multos annos deberent, praesens omne daturus, Masanissa le-
gati quingenta millia modium tritici, trecenta hordei ad exer-
citum in Graciam, Romam trecenta millia modium tritici. C. C.
quingenta hordei, equites quingentos, elephantos XX. ro-
gem ad M. Acilium consulem missurum. De frumento vtrisque
responsum, ita vsurum eo populum Romanum, si precium acci-
perent. De classe Carthaginensibus remissum, praterquam si
quid nauium ex foedere deberent. de pecunia ita responsum, nul-
lam ante diem accepturos. Cum haec Roma agebantur, Chalcide
Antiochus ne cessaret per hybernorum tempus, partim ipse solici-
tabat ciuitatum animos mittendis legatis, partim vltro ad eum
veniebant, sicut Epirotica communi gentis consensu, & Elei a Pelo-
ponneso venerunt. Elei auxilium aduersus Achaos petebant, quos
post bellum non ex sua sententia indictum Antiocho, primum ci-

uitati sua arma illaturos credebant. Mille ijs pedites cum duce Cretenſi Euphaneſunt miſſi. Epirotarum legatio erat minime in partem vllam liberi aut ſimplicis animi, apud regem gratiam iritam volebant, cum eo vt cauerent ne quid offenderent Romanos. petebant enim, ne ſe temere in cauſam deduceret, expoſitu aduerſus Italiam pro omni Graecia, & primos impetus Romanorum excepturos, ſed ſi ipſe poſſet terreſtrib. naualibusq; copijs praſidere Epiro, cupide eum omnes Epirotas & vrbibus & portibus ſuis accepturos. ſi id non poſſet, deprecari, ne ſe nudos atque inermes Romano bello obijceret. Hac legatione id agi apparbat, vt ſiue (quod magis credebant) abſtinuiſſet Epiro, integra ſiſſi omnia apud exercitus Romanos eſſent, conciliata ſati apud regem gratia, quod accepturi fuiſſent venientem. ſiue veniſſet, ſic quoque ſpes venia ab Romanis foret, quod non expectato longinquo auxilio ab ſe, praſentis viribus ſuccubuiſſent. Huius tam perplexa legationi quia non ſatis in promptu erat quid reſponderet, legatos ſe miſſurum ad eos dixit, qui de ijs qua ad illos ſequē communiter pertinerent, loquerentur. In Bœotiam ipſe profeſtus eſt, cauſas in ſpeciem ira aduerſus Romanos ea quas antè dixi, habentem, Barcilla necem & bellum à Quintio Coronea propter Romanorum militum caedes illatum: re vera per multa iam ſecula publicè priuatimq; labente egregia quondam diſciplina gentis, & multorum eo ſtatu, qui diuturnus eſſet ſine mutatione rerum non poſſet. Obuiam effuſis vndique Bœotia principibus, Thebas venit. Ibi in concilio gentis, quam & ad Delium imperu in praſidium Romanum factò, & ad Chalcidem commiſerat, nec à paruis nec dubijs principijs bellum: tamen eandem orationem exorſus, qua in colloquio primo ad Chalcidem, quaque per legatos in concilio Achaorum uſus erat, vt amicitiam ſecum inſtitui, non bellum iudici Romanis poſtulareret, neminem quid ageretur, fallebat. decretum tamen ſub leui verborum pretextu pro rege aduerſus Romanum factum eſt. Hac quoque gente adiuncta Chalcidem reueſuſ, praemiſſis inde literis, vt Demetriadem conuenirent prin-

cipi

Aripes Agtolorum, cum quibus de ſumma rerum deliberaret, nauibus eò ad diem indictam concilio venit. Et Aminander accitus ad conſultandum ex Ahamania, & Annibal Pœnus iam diu non adhibitus, interſuit ei conſilio. Conſultatum de Theſſalorum gente eſt, quorum omnibus qui aderant, voluntas rentanda videbatur. in eo modo diuerſa ſententiae erant, quod alij extemplo agendum, alij ex hyeme, qua tunc ferme media erat, differendum in veris principium, & alij legatos tantummodo mittendos, alij cum omnibus copijs eundem cenſebant, terrendosque metu, ſi cunctarentur. Cum circa hanc ſerē conſultationem diſceptatio omnis verteretur: Annibal nominatim interrogatus ſententiam, in vniuerſi belli cogitationem regem, atque eos qui aderant, tali oratione auertit: Si ex quo traieciſſimus in Graeciam, adhibitus eſſem in conſilium, cum de Eubœa, de Achaïs, de Bœotia agebatur, eandem ſententiam dixiſſem, quam hodie cum de Theſſalia agitur, dicam. An- te omnia Philippum & Macedonas in ſocietatem belli quacumque generatione cenſeo deducendos eſſe: nam quod ad Eubœam Bœotique & Theſſalos attinet, cui dubium eſt quin vt quibus nulle ſua vires ſint, praſentibus adulando ſemper, quem metum in conſilio habeant, eodem ad impetrandam veniam vtantur? ſimul ac Romanum exercitum in Graecia viderint, ad conſuetum imperium ſe auertant? nec ijs noxa futurum ſit, quod cum Romanis procul abeſſent, vim tuam praſentis, exercitusq; tui experiri noluerint? Quanto igitur prius potiusq; eſt Philippum nobis coniungere quam hos, cui ſi ſemel in cauſam deſcenderit, nihil integri futurum ſit: quiq; eas vires afferat, qua non acceſſio tantum ad Romanum eſſe bellum, ſed per ſe ipſe nuper ſuſtinere potuerint Romanos. Hoc ego adiuncto (abſit verbo inuidia) qui dubitare de euentu poſſim? cum quibus aduerſus Philippum valuerint Romani, ijs nunc fore videam vt ipſi oppugnentur. Aetoli qui Philippum (quod inter omnes conſtat) vicerunt, cum Philippo aduerſus Romanos pugnabunt. Aminander atq; Athamanum gens, quorum ſecundum Aetolos plurima fuit opera in eo bello, nobiscum ſtabunt.

N N n 4 Philip.

" Philippus tum te quieto totam molem sustinebat belli: nunc dum
 " maximi reges, Asia Europaq; viribus aduersus vnum populum, vi
 " meam vtrinq; fortunam taceam, patrum certe atate ne vni qui
 " dem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit, vobiscum com
 " paratus, geretis bellum. Quae igitur res mihi fiduciam praeber
 " iungi nobis Philippum posse? vna, communis utilitas, quae sociera
 " tis maximum vinculum est: altera, auctores vos Aetoli. Vester enim
 " legatus hic Theos inter cetera, quae ad exciendum in Graeciam An
 " tiochum dicere est solitus, ante omnia hoc semper affirmavit, si
 " mere Philippum, & agrè pati sub specie pacis leges seruitutis sibi
 " impositas, ille quidem fera bestia vincit aut clausa, & refringen
 " claustra capienti, regis iram verbis aequabat: cuius si talis animus
 " est, soluamus nos eius vincula, & claustra refringamus, vt erumpi
 " re diu coercita ira in hostes communes possit. Quod si nihil eum li
 " gatio nostra mouerit: ad nos, quoniam nobis eum adiungere non
 " possumus, ne hostibus nostris ille adiungi possit, caueamus. Seleu
 " cus filius tuus Lyfimachiae est: qui si eo exercitu quem secum habet,
 " per Thraciam proxima Macedoniae coeperit depopulari, facile ad
 " auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum tuenda
 " uertet. De Philippo meam sententiam habes. De ratione vniuersi
 " belli quid sentirem, iam ab initio non ignorasti. quod si tunc audi
 " tus forem, non in Euboea Chalcidem captam, & castellum Euripi
 " expugnatum Romani, sed Hetruriam Ligurumq; & Gallia Cisal
 " pina oram bello ardere, & qui maximus istis terror est, Annibalem
 " in Italia esse audirent. Nunc quoq; accersas censeo omnes nauales
 " terrestresq; copias, sequantur classem oneraria cum commeatibus
 " nam hic sicut ad belli munera pauci sumus, sic nimis multi pro in
 " opia commeatuum, cum omnes tuas contraxeris vires, diuisa clas
 " se partem Corcyrae in statione habebis, ne transitus Romanis libe
 " ratutus pateat: partem ad litus Italiae, quod Sardiniam Africam
 " spectat, traiecies: ipse cum omnibus terrestribus copijs in Byllinum
 " agrum procedes: inde Graecia praesidebis, & speciem Romanitatis
 " iecturum te praebens, & si res poposcerit, traiecturus. Haec suade
 " qui vt non omnis peritissimus sum belli, cum Romanis certe bellum

" bonis malisq; meis didici. In qua consilium dedi, in eadem nec infi
 " delem, nec segnem operam polliceor. Dii approbent eam sententiam
 " quae tibi optima visa fuerit. Haec ferme Annibalis oratio fuit, quae
 " laudarunt magis in praesentia qui aderant, quam rebus ipsi execu
 " ti sunt. nihil enim eorum est factum, nisi quod ad classem copiarumq;
 " accersendas ex Asia Polyxenidam misit. Legati Larissam ad concilium
 " Thessalorum sunt missi, & Aetolis Aminandrog; dies ad conueniendum
 " exercitui Pheras est indictus: eodem & rex cum suis
 " copijs confestim venit, Ibi dum operiretur Aminandrum atque
 " Aetolos, Philippum Megalopolitanum cum duobus millibus hominum
 " ad legenda ossa Macedonum circa Cynosephalas, vbi debellatum
 " erat cum Philippo misit: siue ab ipso quarente sibi commendationem
 " ad Macedonum gentem, & inuidiam regi, quod in sepul
 " tos milites reliquisset, monitus, siue ab insita regibus vanitate, ad
 " consilium specie amplum, re inane, animo adiecto. Tumulus est in
 " vnum obsibus quae passim strata erant, coaceruatis factus, qui nul
 " lum gratiam ad Macedonas, odium ingens ad Philippum mouit.
 " Itaq; qui ad id tempus fortunam esset in consilio habiturus, is ex
 " tempore ad M. Babium propraetorem misit Antiochum, in Thessa
 " liam impetum fecisse: si videretur ei, moueret ex hybernis: se obuiam
 " processurum, vt quid agendum esset, consultarent. Antiocho ad Phe
 " ras iam castra habenti, vbi coniunxerant ei se Aetoli & Aminan
 " der: legati ab Larissa venerunt, quereutes quod ob factum dictum
 " ue Thessalorum bello lacefferet eos: simul orantes, vt remoto exer
 " citu, per legatos, si quid ei videretur, secum disceptaret. Eodem tem
 " pore quingentos armatos duce Hippolocho Pheras in praesidium
 " miserunt. hi exclusi aditu, iam omnia itinera obsidentibus regijs,
 " Scortusam se receperunt. Legatis Larissaeorum rex clementer re
 " spondit, non belli faciendi, sed tuenda & stabilienda libertatis Thes
 " salorum causa se Thessaliam intrasse. Similia his qui cum Phereis
 " ageret, missus: cui nullo dato responso, Pherei ipsi suum legatum ad
 " regem, principem ciuitatis Pausaniam miserunt. Qui cum haud
 " dissimilia his, vt in causa pari, quae pro Chalcidensibus in colloquio
 " ad Euripi fretum dicta erant, quaedam etiam ferocius egresset: rex

etiam atque etiam deliberare eos iussos, ne id consilij caperent, cuius dum in futurum nimis cauti & prouidi essent, ex exemplo pœniteret, dimisit. Hæc renunciata Pheras legatio cum esset, ne paulum quidem dubitauerunt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tulisset, paterentur. Itaque & hi summa ope parabant se ad urbem defendendam, & rex ab omni parte simul oppugnare mœnia est aggressus: & ut qui satis intelligeret (neque enim dubium erat) in euentu eius urbis positum esse, quam primam aggressus esset: aut sperni deinde ab vniuersa gente Thessalorum, aut timeri se omnem vndique terrorem obsessus iniecit. Primum impetum oppugnationis satis constanter sustinuerunt: deinde cum multi propugnantes caderent aut vulnerarentur, labare animi cœpere. reuocati deinde castigacionibus principum ad perseverandum in proposito, relicto exteriori circulo muri, deficientibus iam copijs, in interiori partem urbis concesserunt, cui breuior orbis munitionis circumiectus erat. postremo victi malis, cum timeret ne vi capti nulla apud victorem venia esset, dederunt sese. Nihil inde moratus rex, IIII. millia armatorum, dum recens terror esset, Scotuffam misit. Nec ibi mora deditiois est facta, cernentibus Pheræorum reuens exemplum, qui quod pertinaciter primo abnuerant, malo demitti tandem se cissent. cum ipsa vrbe Hippolochus Larissæorumque deditum est presidium. Dimissi ab rege inuolati omnes, quod eam rem magni momenti futuram rex ad conciliandos Larissæorum animos credebat. Intra decimum diem quam Pheras venerat, his perfectis Cranonem profectus cum toto exercitu primo aduentu cœpit. inde Cyparam & Metropolin. & ijs circumiecta castellare cepit: omniaque iam regionis eius, præter Attracem & Gytonem, in potestate erant. Tum aggredi Larissam constituit, ratus vel terrore ceterarum expugnatarum, vel beneficio presidij dimissis, vel exemplo tot ciuitatum dediturum sese, non vltra in pertinacia mansuros. Elephantis agi ante signa terroris causa iussis, quadrato agmine ad urbem incesit, ut incerti fluctuarentur animi magnæ partis Larissæorum inter metum præsentem hostium, & verecundiam absentium faciorum. Per eosdem dies Aminander

cum

cum Athamanum iuuentute occupat Pellinaum, & Menippus cum tribus millibus peditum Aetolorum, & ducentis equitibus in Perrabiam profectus, Malleam & Cyretias vi capit: depopulatusque est agrum Tripolitanum. His raptim peractis, Larissam ad regem redeunt: consultanti, quid nam agendum esset de Larissa, superueniunt. Ibi in diuersum sententia tendebant: alijs vim adhibendam, & non differendum censentibus, quin operibus ac machinis simul vndique mœnia aggredierentur urbis sita in plano, a parte campestri vndique facilis aditu: alijs nunc vires urbis nequam Pheris conferenda memorantibus, nunc hyemem & tempus anni nulli bellicæ rei, minime obsidioni atque oppugnationi vrbium aptum. Incerto regi inter spem metumque legati à Pharsalo, qui ad dedendam urbem suam forte venerant, animos auxerunt. M. Babius interim cum Philippo in Dassaretijs congressus, App. Claudium ex communi consilio ad presidium Larissæ misit: qui per Macedoniam magnis itineribus in iugum montium quod super Gonnos est, peruenit. Oppidum Gonnos XX. millia ab Larissa abest: in ipsis faucibus saltus, quæ Tempe appellatur, situm. Ibi castra metatus latius quam pro copijs, & pluris quam quot satis in usum erant, ignes cum accendisset: speciem quam quæsierat, hostifici: omnem ibi Romanum exercitum cum rege Philippo esse. Itaque hyemem instare apud suos causatus rex, vnum tantum moraturus diem ab Larissa recessit, & Demetriadem rediit. Aetolijs & Athamanes in suos receperunt se fines. Appius et si cuius rei causa missus erat, solutam cernebat obsidionem: tamen Larissam ad confirmandos in reliquum faciorum animos descendit: duplexque letitia erat, quod & hostes exceperant finibus, & intra mœnia presidium Romanum cernebant. Rex Chalcidem à Demetriade profectus, amore captus virginis Chalcidensis Cleoptolemi filia: cum patrem, primo adlegando, deinde coram ipse rogando fatigasset, inuitum se grauioris fortuna conditioni illigantem: tandem impetrata re, tanquam in media pace nuptias celebrat, & reliquum hyemis, oblitus quantas simul duas res suscepisset, bellum Romanum, & Græciam liberandam, ommissa omnium re-

rum

rum cura, in conuiujs, & vinum sequentibus voluptatibus, ac deinde ex fatigatione magis quam satietate earum in somno traduxit. Eadem omnes prefectos regios, qui vbiq; ad Bœotiam maxime prepositi hyberni erant, cepit luxuria, in eandem & milites effusi sunt, nec quisquam eorum aut arma induit, aut stationem aut vigiliam seruauit, aut quicquam quod militaris operi aut muneris esset, fecit. Itaque principio veris cum per Phocidem Chæroneam, quod conuenire omnē vndiq; exercitum iusserat, venisset, facile animaduertit nihilo seueriore disciplina milites quam ducem hybernasse. Alexandrum inde Acarnanem & Menippum Macedonum Stratam Aetolia copias ducere iussit: ipse Delphis sacro facio Apollini facta, Naupactum proceffit, concilio principum Aetoliae habita, via qua præter Chalcidionem & Lysimachiam fert ad Stratam, suis qui per Maliacum sinum veniebant, occurrit. Ibi Mnesilochus princeps Acarnanum multis emptus donis, non ipsi solum gentem regi conciliabat, sed Clytium etiam prætorem, penes quem tum summa potestas erat, in suam sententiā adduxerat. Ibi cum Leucadios, quod Acarnania caput est, non facile ad defensionem posse cerneret impelli, propter metum Romanae classis, quam cum in concilio dixisset tuenda mediterranea Acarnania esse, & omnibus qui arma ferrent, exeundum ad Medeonem & Thyreum; ne ab Antiocho aut Aetolis occuparentur: fuere qui dicerent, nihil attinere omnes tumultuose concitari: satis esse quingentorum hominū presidium. eam iuuentutē nactus, trecentis Medionum, ducentis Thyreii in presidio positus, id agebat, vt pro obsidibus suari venirent in potestate regis. Per eosdē dies legati regis Medeonem venerunt: quibus auditis, cum in concione quidnam respondendum regi esset, consultaretur: & alij manendū in Romana societate, ad non spernandam amicitiam regis censerent. media visa est Chyris sententia, eoque accepta est: vt ad regem mitterent legatos petentes, ab eo, vt Medeonis super tanta re consultare in concilio Acarnanum pateretur. In eam legationem Mnesilochus, & qui eius factio erat, de industria cuncti, clam missis qui regem admonere u-

pias iuberent, ipsi terebant tempus. itaque vixdum ijs egressis legatis, Antiochus in sinibus, & mox ad portas erat: & trepidantibus qui expertes prodicionis fuerant, tumultuoseq; iuuentutem ad arma vocantibus, ab Chyro & Mnesilocho in urbem est inductus: & alij sua voluntate affluentibus, metu coacti etiam qui dissentiebant, ad regem conuenerunt, quos placida oratione territos cum permulisset, ad spem vulgata clementia aliquot populi Acarnaniae defecerunt. Tyrtheum à Medeone profectus est, Mnesilocho eodem & legatis promissis. Caterum detecta Medeone fraus, cautiore, non timidiores Tyrthenes fecit: dato ei haud perplexo responso, nullam se nomam societatem, nisi ex auctoritate Romanorum imperatorum accepturos: portisq; clausis, armatos in muris disposuerunt. Et peropportune ad confirmandos Acarnanum animos Cn. Octauius missus à Quintio, cum presidium & paucas naues ab A. Posthumio, qui ab Attilio legato Cephelenia prepositus fuerat, accepisset: Leucadem venit, impleuitq; spei socios: M. Acilium Cosiam cum legionibus mare traiecisse, & in Thessalia castra Romana esse. Hunc rumorem quia similem veri tempus anni maturum iam ad nauigandum faciebat: rex presidio Medeone imposito, & in quibusdam alijs Acarnaniae oppidi: Tyrtheo abscessit, & per Aetolia ac Phocidis vrbes Chalcidem redijt. Sub idem tempus M. Babius & Philippus rex iam antè per hyemem in Dassaretis congesti, cum Ap. Claudium, vt obsidione Larissam eximeret, in Thessaliam misissent: quia id tempus rebus gerendis immaturum erat, in hyberna regressi principio veris coniunctis copijs in Thessaliam descenderunt. in Acarnania rum Antiochus erat; aduenientes, Philippus Mallæam Perrabia, Babius Phacium est aggressus, quo primo propè impetu capto, Phestum eadē celeritate capit. Inde Atracem cum se recepisset, Chyretias hinc & Eritium occupat, presidijq; per recepta oppida dispositis, Philippo rursus obsidenti Mallæam se coniungit. Sub aduentum Romani exercitus, seu ad metum virium, seu ad spem venia cum dedidissent sese: ad ea recipienda, oppida quæ Atbamanes occupauerant, vno agmine ierunt. Erant autem hæc: Asginium, Ericinium, Gomphi, Silana, Tricca, Melibœa, Phaloria:

Inde Pellinaum, ubi Philippus Megalopolitanus cum quingentis peditibus & equitibus XL in praesidio erat, & circumfudit: & pliusquam oppugnarent, mittunt ad Philippum qui moneret, ne vim ultimam experiri vellet. Quibus ille satis ferociter respondit, vel Romanis vel Thessalis se crediturum fuisse: in Philippi se potestatem commissurum non esse. Posteaquam apparuit vi agendum, quia vi debarur & Limnaeam eodem tempore oppugnari posse, regem ad Limnaeam ire plaut, Babius restitit ad Pellinaum oppugnandum. Per eos forte dies M. Acilius Cos. cum decem millibus peditum, duobus millibus equitum, XV. elephantis mari traiecit. pedestres copias Larissam ducere delectos militum tribunos iussit: ipse cum equitatu Limnaeam ad Philipum venit. Adventu consulis deditio sine cunctatione est facta, traditumque praesidium regium, & cum iis Athamanes. Ab Limnaea Pellinaum consul proficiscitur. Ibi primi Athamanes tradiderunt sese: deinde & Philippus Megalopolitanus, cui decedenti de praesidio cum obuius forte fuisset Philippus rex, ad ludibrium regem eum consalutari iussit: ipse consulis fratrem haud sane decoro maiestati suae ioco appellavit. ductus inde ad Cos. custodiri iussus: & haud ita multo post in vinculis Romam missus. caetera multitudo Athamanum aut militum Antiochi regis, quae in praesidijs ditorum per eos dies oppidorum fuerat, Philippo tradita regi est. fuere autem ad tria millia hominum. Consul Larissam est profectus, ibi de summa belli consultatus. in itinere ab Pieria & Metropoli legati tradentes vrbes sua occurrerunt. Philippus Athamanum praecipue captivis indulgenter habuit, ut per eos conciliaret gentem: nactus spem Athamanum potiunda, exercitum eo duxit, praemisit in civitates captivis. Illi magnam auctoritatem apud populares habuerunt, elementum erga se regis munificentiamque commemorantes: & Aminandum cuius praesentis maiestas aliquos in fide continuisset, veritus ne traderetur Philippo iam pridem hosti, et Romanis merito tum propter defectionem infensus, cum coniuge ac liberis regno excessit, Aminandiamque se contulit. ita Athamania omnis in ius ditionemque Philippi coecepit. Consul ad rescicienda maximè iumenta, quae & nauiga-

tioni

atione & postea itineribus fatigata erant, paucos Larissa moratus dies, velut reparato modica quiete exercitu, Cranonem est profectus. Venienti Pharsalus, Scotussa & Phera, quaeque in eis praesidia Antiochi erant, deduntur. ex ijs interrogatis qui manere secum vellet, mille volentes Philippo tradit, caeteros inermes Demetriadem remittit. Proerna inde recepit, & quae circa eam castella erant. Duceretum porro in sinum Maliacum cepit. Appropinquante faucibus super quas sita Thaumaci sunt, deserta vrbe inuentus omnis armata sylvas & itinera insedit, & in agmen Romanum ex superioribus locis incursum. Consul primo mittere qui ex propinquo colloquentes detererent eos a tali furore. posteaquam perseverare in incepro vidit, tribuno cum duorum signorum militibus circummisso, interclusit ad urbem iter armatis, vacuamque eam cepit, tum clamore ab tergo capta vrbe audito, refugientium undique ex sylvis insidiatorum caedes facta est. A Thaumaci altero die consul ad Sperchium amnem peruenit, inde Hypateorum agros vastavit. Cum haec agebantur, Chalcide erat Antiochus: qui iam tum cernens nihil se ex Gracia praeter amena Chalcide hyberna & infames nuptias petisse, Aetolorum vana promissa incusare & Thoanitem: Annibalem vero non ut prudentem tantum virum, sed prope vatem omnium quae tum evenirent, admirari, ne tamen temere cepta segnitia insuper euerteret, nuncios in Aetoliam, mittit, C. ut omni contracta inuentura convenirent. Iam & ipse eo decem millia fere peditum ex ijs qui postea venerant ex Asia, expleta, & equites quingentos duxit. Quo cum aliquanto pauciores quam unquam antea convenissent: & principes tantummodo cum paucis clientibus essent, atque ijs dicerent omnia sedulo ab se facta, ut quamplurimos ex civitatibus suis evocarent, nec auctoritate nec gratia nec imperio adversus detrectantes militum valuisse, destitutus undique & ab suis qui morabantur in Asia, & ab socijs qui ea in quorum spem vocauerant, non praestabant, intra saltum Thermopylarum sese recepit. Id iugum, sicut Apennini dorso ita alia dividitur, ita mediam Graciam dirimit, ante saltum Thermopylarum septentrionem versus Epirus & Perrabia & Magnesia & Thessalia

salta est. & Phthiote Achai, & sinus Maliacus. intra fauces ad meridiem vergunt Aetolia, pars maior, & Acarnania. & cum la cride Phocis, & Bœotia, adiuncta q̄, insula Eubœa, & excurrent in altum velut promontorio Attica terra sita ab tergo, & Peloponnesus. Hoc iugum ab Leucade & mari ad occidentem verso per Aetoliam ad alterum mare orienti obiectum tendens, ea aspretatur. pesq̄ interiectas habet, vt non modò exercitus, sed ne expediti quidem faciliè vllos ad transitum calles inueniant. extremos ad orientem montes Oetani vocant, quorum quod altissimū est, Callidromon appellatur: in cuius valle ad Maliacum sinum vergenti, iter est non latius quàm sexaginta passus. hac vna militari via est, quā traduci exercitus, si nō prohibeatur, possint. ideo Pyla, & ab alijs quia calida aqua in ipsis faucibus sunt Thermopylae loca appellatur, nobilis Lacedæmoniorum aduersus Persas morte magis memorabili quàm pugna. Haudquaquam pari tum animo Antiochus intra portas loci eius castris positus, munitionibus insuper saltum impediēbat & cum duplici vallo fossaq̄, & muro etiam quæ res postulabat, ex multa copia passim iacentium lapidū permunisset omnia: satis fidens, nunquam eā vim Romanum exercitum facturum, Aetolos ex IIII. millibus (tot enim conuenerant) partim ad Heracleam praesidio obtinendam, quæ ante ipsas fauces posita est, partim Hypatam mittit: & Heracleā haud dubius consulem oppugnaturum. & iam multis nuntiantibus circa Hypatā omnia euasari. Consul depopulatus Hypatensem primò, deinde Heracleensem agrum, inutile vtrouique auxilio Aetolorum, in ipsi faucibus prope fontes calidarum aquarū aduersus regem castrametum sedit. Aetolorum vtraque manus Heracleam sese inclusērunt. Antiochum, cui priusquā hostem cerneret, satis omnia permunita & praesidijs obseptā videbantur: timor deinde incessit, ne quos periminentia iuga calles inueniret ad transitū Romanus. nam & Lacedæmonios quondam ita à Persis circumitos fama erat, & nupti Philippum ab iisdem Romanis. itaq̄ nuncium Heracleam ad Aetolos mittit, vt hanc saltem sibi operam eo bello praestarent, vt venientes circa montium occuparent obsiderentq̄, ne quā transire Ro-

mann

manus posset. Hoc nuncio audito, dissensio inter Aetolos orta est. pars imperio parendum regis, atque eundem censebant: pars subsistendum Heracleæ ad vtrāq̄ fortunam, vt siue victus à consule rex esset, in expedito haberent integras copias ad opem propinquā ferendam ciuitatibus suis: siue vinceret, vt dissipatos in fugam Romanos persequerentur. Vtrāq̄ pars non inanis modo in sententia sua, sed etiam executā est consiliū, duo millia Heracleæ subsisterunt, duo trifariam diuisa, Callidromum & Rhoduntiam, & Tichiunta (hæc nomina cacuminibus sunt) occupauerunt. Consul posteaquam in seffa superiora loca ab Aetolis vidit, M. Porciū Catonem & L. Valerium Flaccum consulares legatos cum binis millibus delectorum peditum ad castella Aetolorum, Flaccum in Rhoduntiam & Tichiunta, Catonem in Callidromum mittit. ipse priusquam ad hostem copias adiuuaret, vocatos in cōcionem milites, paucis est allocutus: Plerosq̄ omnium ordinum, milites, inter vos esse video, qui in hac eadem prouincia T. Quintij ductu auspicioq̄ militaueritis. Macedonico bello inexuperabilis magis saltus ad amnem Aoum fuit, quàm hic: quippe porta sunt hæc, & vnus inter duo maria clausis omnib. velut naturalis transitus est. munitiones & loci opportunioribus tunc fuerunt, & validiores impositæ. exercitus hostium ille & numero maior, & militum genere aliquanto melior: quippe illic Macedones Thracæque & Illyrij erant, ferocissima omnes gentes: hic Syri & Asiatici Græci sunt, leuissima genera hominum, & seruituti nata: rex ille bellicosissimus, exercitatus iam inde ab iuuenta finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis. hic, vt aliam omnem vitam omittam, is est qui cum ad inferendum populo Romano bellum ex Asia in Europam transisset, nihil memorabilius toto tempore hybernorum gesserit, quàm quod amoris causa ex domo priuata & obscuri etiam inter populares generis uxorem duxit: & nouus maritus velut saginatus nuptialibus cœnis, ad pugnam processit. Summa virium speiq̄ etus in Aetolis fuit, gente vanissima & ingratiissima, vt vos prius experti estis, nunc Antiochus experitur. nam nec conuenerunt fre-

ooo

quentes

33. quentes, nec contineri in castris potuerunt, & in seditione ip-
 34. sos se sunt: & cum Hypatam tuendam Heracleamq; depopu-
 35. sent, neutram tutati, pars refugerunt in iuga montium, pars
 36. raclea incluserunt sese. Rex ipse confessus nusquam equo campe-
 37. modo congrevisse ad pugnam audere, sed ne castra quidem in ap-
 38. to ponere, relictam omni ante se regione ea quam se nobis ac Phi-
 39. lippos ademisse gloriabatur, condidit se intra rupes: ne ante sa-
 40. quidem saltus, ut quondam Lacedaemonios fama est, sed intra
 41. nitus retractis castris. quod quantum interest ad timorem obsi-
 42. dendum, an muris alicuius urbis obsidendum sese incluserit?
 43. neq; Antiochum tuebuntur angustia: nec Aetolos veritatem illi
 44. caperunt. fatiis vndiq; prouisum atq; praecautum est, ne quid
 45. uersus vos in pugna praeter hostes esset. Illud proponere animo-
 46. stro debetis: non vos pro Graecia libertate tantum dimicare (que
 47. quam is quoque egregius titulus esset, liberatam a Philippo an-
 48. nunc ab Aetolis & ab Antiocho liberare) neq; ea tantum in p-
 49. mium vestrum cessura, qua nunc in regis castris sunt: sed
 50. quoq; omnem apparatus, qui indies ab Epheso expectatur, p-
 51. de futurum: Asiam deinde Syriamq; & omnia usque ad ortu-
 52. his ditissima regna imperio Romano apertiuros. Quid deinde
 53. erit, quin ab Gadibus ad mare rubrum Oceano fines terminem-
 54. qui orbem terrarum amplexu finit? & omne humanum genu-
 55. cundum deos nomen Romanum veneretur? In hac tanta p-
 56. dignos parate animos, ut crastino die bene iuuantibus dijs aciu-
 57. cernamus. Ab hac concione dimissi milites, priusquam con-
 58. curarent, armatelaq; parant. Luce prima signo pugnae prop-
 59. to, instruit aciem consul arcta fronte, ad naturam & angustias
 60. loci. Rex posteaquam signa hostium conspexit, & ipse copia
 61. tum Macedonum robur, quos Sarissophoros appellabant, veluti
 62. mamentum circa ipsas munitiones constituit. his ab sinistron-
 63. nu iaculatorum sagittariorumque & funditorum manum
 64. ipsis radicibus montis posuit, ut ex altiore loco nuda latera
 65. stium incescerent. ab dextro Macedonibus ad ipsum munimen-

rum sinem, qua loca usque ad mare in uia palustri limo & voragini-
 bus claudunt, elephantos cum assueto praesidio posuit: post eos equi-
 tes, tum modico interuallo relicto, ceteras copias in secunda acie.
 Macedones pro vallo locati primo facile sustinebant Romanos ten-
 tantes ab omni parte aditus: multum adiuuantibus qui ex loco su-
 periore fundis, velut nimum glandes & sagittas simul ac iacula
 ingerebant. deinde ut maior nec iam toleranda vis hostium infe-
 rebat se, pulsi loco intra munimenta subductis ordinibus concesserunt.
 inde ex vallo prope alterum vallum hastis praese obiectis fecerunt.
 & ita modica altitudo valli erat, ut & locum superiorem
 ad pugnandum suis praerberet: & propter longitudinem hastarum
 subiectum haberet hostem. Multi temere subeuntes vallum trans-
 fixi sunt: & aut incepto irrito recessissent, aut plures cecidissent:
 ni M. Porcius ab iugo Callidromi, deiectus inde Aetolis, & magna
 ex parte casus (incautos enim & plerosque sopitos opprimerat) su-
 per imminentem castris collem apparuisset. Flacco non eadem
 fortuna ad Tichiunta & Rhoduntiam, ne quicquam subire ad ea
 castella conato, fuerat. Macedones, qui que alij in castris regis
 erant, primo, dum procul nihil aliud quam turba & agmen ap-
 parebat: Aetolos credere visa procul pugna subsidio venire. cete-
 rum ut primum signaq; & arma ex propinquo cognita errorem
 aperuerunt, tantus repente paucos omnes capit, ut abiectis armis
 C. fugerent. Et munimenta sequentes impediunt, & angustias
 valli per quam sequendi erant: & maxime omnium quod ele-
 phanti nouissimi agminis erant, quos pedes agere praeterire, eques
 nullo poterat modo, timentibus equis, tumultumq; inter se maio-
 rem quam in praelio edentibus. aliquantum temporis & direptio
 castrorum tenuit. Lileu tamen eo die persecuti sunt hostem. Mul-
 ti in ipso itinere casis captisq;, non equis virisq; tantum, sed etiam
 elephantis, quos capere non potuerant, interfectis in castra reuer-
 terunt: qua tentata eo die inter ipsum pugnae tempus ab Aetolis He-
 racleam obtinentibus praesidio, sine vno haud parum audacis incepti
 effectu fuerant. Consul noctis infrequentis tertia vigilia praemisso
 equitatu ad persequendum hostem, signa legionum prima luce mouit.

Aliquantum via praeceperat rex, ut qui non ante quam Elatia ab effuso constiterit cursu, ubi primum reliquijs pugnae quae & fugae collectis, cum per exigua manu sexmiesium militum Chalcidem se recepit. Romanus equitatus ipsum quidem regem Elatia affecutus non est, sed magnam partem agminis aut lassitudine sistens, aut errore, ut qui sine ducibus per ignota itinera fugerent, dissipatos opprimerunt. nec praeter quingentos, qui circa regem fuerunt, ex toto exercitu quisquam effugit: etiam ex millibus militum, quos Polybio autore traiecit secum regem in Graciam scripsimus, exiguus numerus. Quid si Antiani Valerius credamus LX. millia militum fuisse in regio exercitu scribentibus XL. inde millia cecidisse? supra V. millia capta cum signis militum CCCXXX? Romanorum CL. interfecti sunt. Consule per Phocidem & Bœotiam exercitum ducente, conscia dejectionis civitates cum velamentis ante portas stabant, metu ne hostili diriperentur: ceterum per omnes dies haud secus quam in pacatis agris sine violatione ullius rei agmen processit, donec in agrum Coronensem ventum est. ibi statua regis Antiochi posita in templo Mineruae Itoneae iram accendit: permissumque militibus est, ut circumiectum templo agrum popularetur. deinde cogitatio animum subijt, cum communi decreto Bœotiorum posita esset statua, indignum esse in vuum Coronensem agrum scire. renuncato ex templo milite finis populandi factus: castigati tantum verbis Bœoti ob ingratum in tantis, tamque recentibus beneficijs animum erga Romanos. Inter ipsum pugnae tempus X. naues regiae cum praefecto Isidoro ad Thronium in sinu Maliaco stabant, eo grauis vulneribus Alexander Acarnan nuncius aduersa pugna cum perfugisset, trepida inde recenti terrore naues Ceneum Eubœae petierunt. ibi mortuus sepultusque Alexander. Tres quae Asia praefecta eundem portum tenuerant naues, audita exercitus clade, Ephesum redierunt. Isidorus ab Ceneo Demetriadem, si forte eodē deferret fuga regem, traiecit. Per eosdem dies A. Atilius praefectus Romanae classis magnos regios commeatu iam frum quoad Andrum insulam est, praeteruectos excepit. alias meritis

A. alias capit naues, quae nouissima agminis erant, cursum in Asiam verterunt. Atilius Piraeum, unde profectus erat, cum agmine capituarum nauium reuectus, magnam vim frumenti & Atheniensibus & alijs eiusdem regionis socijs diuisit. Antiochus sub aduentum consulis à Chalcide profectus, Tenu primò tenuit, inde Ephesum transiit. Consuli Chalcidem venienti porta patuerunt, cum appropinquante eo Aristoteles praefectus regis vrbe excessisset, & ceterae vrbes in Eubœa sine certamine traditae. paucosque per dies omnibus per pacatis, sine ullius noxae vrbe exercitus Thermopylas reuectus, multo modestia post victoriam, quam ipsa victoria laudabilior. Inde consul M. Catonem, per quem quae gesta essent, B. senatus populusque Romanus haud dubio auctore sciret, Romam misit. Is à Creusa (Thaspiensium emporium est, in intimo sinu Corinthiaco retractum) Patras Achaiae petit: à Patris Corcyram usque Aetoliae atque Acarnaniae littora legit, atque ita ad Hydruntum Italia traiecit: quinto die inde pedestri itinere Romam ingenti cursu peruenit. ante lucem ingressus urbem, à porta ad praetorium M. Iunium iter intendit. Is prima luce senatum vocauit, quod L. Cornelius Scipio aliquot diebus ante à consule dimissus, cum adueniens audisset praegressum Catonem in senatu esse, superueniens exponenti quae gesta essent. Duo inde legati iussu senatus in concionem sunt producti: atque ibi eadē quae in senatu de rebus in Aetolia gestis exposuerunt. Supplicatio in triduum decreta est: & ut XL. hostijs maioribus praetor, quibus dijs ei videretur, sacrificaret. Per eosdem dies & M. Fuluius Nobilior, qui biennio ante praetor in vltiorem Hispaniam erat profectus, ouans urbem est ingressus. Argenti bigati praese tulit CCCXX. millia: & extranumeratum XII. millia pondo argenti: auri pondo CXXVII. Atilius consul ab Thermopylis Heracleam ad Aetolos praemisit: ut tunc saltem experti regiam vanitatem, respicerent: traditaeque Heracleae, cogitarent de petenda ab senatu seu furoris sui seu erroris venia. Et ceteras Graeciae civitates defecisse eo bello ab optimè de se meritis Romanis: sed quia post fugam regis, cuius fiducia ab officio decessissent, non addidissent pertinaciam culpae, in fidem re-

ceptas esse. Aetolos quoque, quanquam non secuti sint regem, sed accersierint, & duces belli non socij fuerint: si pariter possent, posse & incolumes esse. Ad ea cum pacari nihil responderetur, appareretque armis rem gerendam, & rege superato bellum Aetolicum integrum restare, castra ab Thermopylis ad Heracleam movit: eoque ipso die, ut situm nosceret urbis, ab omni parte equo moenia est circumuectus. Sitae est Heracleam radicibus Oetae montis: ipsa in campo, arcem imminentem loco alto & undique praecipiti habet. Contemplatus omnia quae noscenda erant, quatuor simul locis aggredi urbem constituit. à flumine Asoro, quae & gymnasium est, L. Valerium operibus atque oppugnationi praeposuit. arcem extra muros, quae frequentius propè quam urbs habitabatur, T. Sempronio Longo oppugnandam dedit, à sinu Maliaco, quae aditum haud facilem pars habebat, M. Babium: ab altero amniculo, quem Melana vocant, adversus Dianae templum Ap. Claudium opposuit. Horum magno certamine intra paucos dies turres arietesque, & alius omnis apparatus oppugnandarum urbium perficitur: cum ager Heraclienfis paluster omnis, frequensque procerum arboribus benignè ad omne genus operum materiam suppeditabat, tum quia refugerant intra moenia Aetoli, desertaque in vestibulo urbis erant tecta, in varios usus non tigna modo & tabulas, sed laterem quoque & camenta & saxa varia magnitudinis praebant. Et Romani quidem operibus magis quam armis urbem oppugnabant. Aetoli contra armis se tuebantur, nam cum ariete quaterentur muri, non laqueis, ut solet, exceptos declinabant ictus: sed armati frequentes quidam ignum, quos aggeribus iniicerent, ferebant. fornices quoque in muro erant apti ad excurrendum: & ipsi cum prodirutū nificerent muros, crebriores eos, ut pluribus erumperetur inhaerentem locis, faciebant. Hoc primis diebus, dum integra viri erant, & frequentes & impigre fecerunt, indices deinde pauciores, & segnins, etenim cum multis vrgerentur rebus, nullam res eque ac vigilia consuebant: Romanis in magna copia militum succu.

successentibus, alijs in stationem aliorum, Aetolos propter paucitatem eosdem dies noctesque assiduo labore vrgerie. per IIII. & XX. dies, ita ut nullum tempus vacuum dimicatione esset, adversus quatuor è partibus simul oppugnantem hostem nocturnus diurno continuus labor est. Cum fatigatos iam Aetolos sciret Cos. & ex ratione temporis, & quod ira transage affirmabant, tale consilium inijt. media nocte receptui signum dedit, & ab oppugnatione simul omnes milites deductos vsque ad tertiam diei horam quietos in castris tenuit: inde caepa oppugnatione ad mediam rursus noctem perducta est, intermissa deinde vsque ad tertiam diei horam. Fatigationem rari causam esse Aetoli non continuanda oppugnationis, quae & ipsos affecerat: ubi Romanis datum receptui signum esset, velut ipsi quoque hoc reuocati, pro se quisque ex stationibus decedebant: nec ante tertiam diei horam armati in muris apparebant. Consul cum nocte media intermisisset oppugnationem, quarta vigilia rursus ab tribus partibus summa vi aggressus, ab vna T. Sempronium tenere intentos milites, signumque expectare iussit: ad ea in nocturno tumultu, vnde clamor exaudiretur, haud dubie rarus hostes concursuros. Aetoli pars sopiti affecta labore ac vigilijs corpora ex somno moliebantur: pars vigilantes adhuc ad strepitum pugnantium in tenebris eurrunt. Hostes partim per ruinas iacentis muri transcendere conantur, partim scalis ascensus tentant. adversus quos undique ad opem ferendam concurrunt Aetoli. Pars vna in qua aedificia extra urbem erant, neque defenditur neque oppugnantur: sed qui oppugnarent, interci signum expectabant, defensor nemo aderat. Iam dilucescebat, cum signum consul dedit: & si nullo certamine partim per semivista, partim scalis integros muros transcendere. Simul clamor index capti oppidi est exauditus, undique Aetoli desertis stationibus in arcem refugiunt. Oppidum victores permissu consulis diripiunt: non tam ab ira, nec ab odio, quam ut miles coercitus in tot receptis ex potestate hostium urbibus, aliquo tandem loco fructum victoriae sentiret. Reuocatos inde à medio ferme die milites cum in duas diuisis

partes, vnam radicibus montium circanduci ad rupem iussit: qua fastigio altitudinis par, media valle velut abrupta ab arce erat: sed adeo propè geminata cacumina eorum montium sunt, vt ex vertice altero conijci tela in arcem possent, cum dimidia militum parte consul ab vrbe ascensurus in arcem, signum ab ijs qui ab tergo in rupem enasari erant, expectabat. Non tulere qui in arce erant Aetoli, primùm eorum qui rupem ceperant, clamorem, deinde impetum ab vrbe Romanorum: & fractis iam animis, & nulla ibi preparata re ad obsidionem diutius tolerandam: vt pote congregati feminis, puerisque, & imbelli alia turba in arcem, quæ vix capere, nedum tueri multitudinem tantam posset. itaque ad primum impetum abiectis armis dederunt sese. Traditus inter ceterum principes Aetolorum & Damocritus est, qui principio belli decem tum Aetolorum, quo accersendū Antiochum censuerant, T. Quintio postestis responderat, in Italia daturum, cum castra ibi Aetoli posuissent. ob eam ferociam maius victoribus gaudium traditum fuit. Eodem tempore quo Romani Heracleam, Philippus Lamiam ex composito oppugnabat, circa Thermopylas cum consule redente ex Beotia, vt victoriam ipsi populoq, Romano gratularetur, excusaretq, quod morbo impeditus bello non interfuisset, congressu, inde diuersi ad duas simul oppugnandas vrbes profecti, intersum septem millia ferme passuum. & quia Lamia posita est in ruumulo: tum regionem ea maximè despectat oppidum, quæ breuiter ueruallum videtur, & omnia in conspectu sunt: cum enixè velut proposito certamine Romani Macedonesq, diem ac noctem aut in operibus aut in prælijs essent: hoc maior difficultas Macedonibus erat, quod Romani aggeres & vineas, & omnibus supra terram operibus, subtus Macedones cuniculis oppugnabant: & in asperis locis silex saepe impenetrabilis ferro occurrebat. & cum parum prouderet inceptum, per colloquia principū oppidanos tentabat rex, vt urbem dederent: haud dubius, quin si prius Heraclea capta foret, Romanis se potius quam sibi dedituri essent, suamq, gratiam consul in obsidione liberanda facturum esset. Nec eum opinio ista frustrata. confestim enim ab Heraclea capta nuncios venit, ut

oppu-

oppugnatione abstineret. Aequius esse, Romanos milites qui acie dimicassent cū Aetolis, premia victoriae habere. Ita recessum ab Lamia est, & propinqua clade vrbs ipsi, ne quid simile paterentur, efluxerunt. Paucis priusquam Heraclea caperetur diebus Aetoli concilio Hypatam coacto, legatos ad Antiochum miserunt: inter quos & Thosidem qui & antea missus est, mandata erant, vt ab rege peterent primum, vt ipse coactis rursus terrestribus naualibusq, copijs in Graciam trajiceret: deinde si qua ipsum teneret res vt pecuniam & auxilia mitteret. id cum ad dignitatem eius fidemque pertinere, non prodi socios, tum etiam ad incolumitatem regni, non sinere Romanos omni cura vacuos, cum Aetolorum gentem sustulissent, omnibus copijs in Asiam trajicere. Vera erant quae dicebantur: eo magis regens mouerunt. itaq, in praesentia pecuniam qua ad usus belli necessaria erat, legatis dedit: auxilia terrestria naualique affirmavit missurum. Tho autem vnum ex legatis retinuit, & ipsam haud inuitum morantem, vt exactor praesens promissorum adesset. Ceterum Heraclea capta fregit tandem animos Aetolorum: & post paucos dies quam ad bellum renouandum, accipiendumq, regem, in Asiam miserant legatos: abiectis belli consilijs, pacis petende oratores ad consulem miserunt. Quos dicere exortos consul interfatus, cum alia sibi prauertenda esse dixisset: redire Hypatam eos, datis diebus X. inducjs, & L. Valerio Flacco cum ijs misso: iussit, ei quae secum acturi fuissent, exponere: & si quauellent alia. Hypatam vt est ventum, principes Aetolorum apud Flaccum concilium habuerunt, consultantes, quoniam agendum modo apud consulem foret. Parantibus ijs anti qua iura foret eorum ordiri, meritq, in populum Romanum, abstinere ijs Flaccus iussit, quae ipsi violassent: confessione ijs culpa magis profuturam, & totam in preces orationem versam. nec enim in causa ipsorum, sed in populi Romani clementia spem salutis positam esse. & se supplexer agentibus ijs ad futurum, & apud consulem, & Roma in senatu, eo quoque enim mittendos fore legatos. Hac vna via omnibus ad salutem visa est, vt in fidem se permitterent Romanorum. ita enim & illi violandi supplices verecundiam se imposituros: &

○○○ 5

ipsos

ipfos nihilominus sua potestatis fore, si quid melius fortuna ostendisset. Posteaquam ad consule ventum est, Phaneas legationis princeps longam orationem, & variè ad mitigandam iram victoris compositam, ita ad extremum finiuit, vt diceret, Aetolos se sua omnia fidei populi Romani permittere. Id consul vbi audiuit: Etiam atque etiam videte, inquit, Aetoli, vt ita permittatis. Tum decretum
 • Phaneas, in quo id disertè scriptum erat ostendit. Quando ergo inquit, ita permittitis, postulo, vt mihi Dicaearchum ciuem vestrum,
 • & Menetam Epirotam (Naupaetum is cum presidio ingressus ad defectionem compulerat) & Aminandrum cum principibus Athamanum, quorum consilio ab nobis defecistis, sine mora dedatis. Prope dicentem interfatus Romanum Phaneas: Non in seruitutem, inquit, sed in fidem tuam nos tradimus: & certum habeo te impudentia labi, qui nobis imperes quae moris Gracorum non sint. Ad haec Cos. Ne hercule, inquit, magnoperè nunc curo quid Aetoli factis ex more Gracorum factum esse censeant: dum ego more Romanorum imperium id habeam in deditos modò decreto suo, ante armis victos, itaque, ni propriè sit quod impero, vinciri vos iam iubeo. atque ferrum catenas, & circumfistere lictores iussit. Tum fracta Phaneae ferocia, Aetolis alijs est: & tandem cuius conditionis essent, sensere. & se quidem Phaneas, & qui adsint Aetolorum, scire faciendam esse qua imperentur, dixit: sed ad decernenda ea concilio Aetolorum opus esse: ad id petere, vt decem dierum inducias daret. Petente Flacco pro Aetolis, induciae datae: & Hypatam reditum est. Vbi cum in concilio delectorum, quos Apolectos vocant, Phaneae & qua imperarentur, & qua ipsis prope accidissent, exposuisset, ingemuerunt quidem principes conditioni suae, parendum tamen victori censebant: & ex omnibus oppidis conuocandos Aetolos ad concilium. Posteaquam verò omnis coacta multitudo eadem illa audiuit, aduersus imperij atque indignitate exasperati animi sunt: vt si in pace fuissent, illo impetu ira concitari potuerint ad bellum. Ad iram accedebat & difficultas eorum qua imperarentur: quoniam modo enim vtique regem Aminandrum scire debere posse? & spes fortè oblata: quòd Nicander eo ipso tempore

ab rege

Ab rege Antiocho veniens impleuit expectatione vana multitudinem, terra marique, ingens parari bellum. Is duodecimo die quam condescenderat nauem, in Aetoliam perfecta legatione rediens, Phalaram in sinu Maliaco tenuit. Inde Lamiam pecuniam cum deuexisset, ipse cum expeditis vespera prima inter Macedonum Romanamque castra medio agro dum Hypatam notis callibus petit, in stationem incidit Macedonum: deductusque ad regem est, nondum conuiuio dimisso. Quod vbi nunciatum est, velut hospitibus, non hostibus aduentu motus Philippus, accumbere eum, epularique iussit: atque inde dimissis alijs solum retentum, ipsum quidem de se time re quicquam vetuit. Aetolorum praua consilia, atque in ipsorum
 • caput semper recidentia, accusauit: qui primum Romanos deinde Antiochum in Graciam adduxissent. sed praeteritorum, quae magis reprehendi quam corrigi possint, oblitum se, non facturum vt insultet aduersis rebus eorum. Aetolos quoque finire tandem aduersus se odia debere: & Nicandrum priuatim eius diei quo seruatus a se foret, meminisse. Ita datis qui in tutum eum prosequerentur, Hypatam Nicander consultantibus de pace Romana superuenit. M. Acilius vendita aut concessa militi circa Heracleam praeda, posteaquam nec Hypatam pacata esse consilia, & Naupaetum concurrisse Aetolos, vt inde totum impetum belli sustinerent, audiuit: praemisso Ap. Claudio cum XXXI. millibus militum ad occupandam
 • inquam, quae difficiles transitus montium erant, ipse Oetam ascendit: Herculiisque sacrificium fecit in eo loco quem Pyram, quòd ibi mortale corpus eius dei sit crematum, appellant. inde toto exercitu profectus, reliquum iter satis expedito agmine fecit. Vt ad Coracem est ventum, inuicem est altissimus inter Callipolim & Naupaetum) ibi & iumenta multa ex agmine praecipitata cum ipsis oseribus sunt, & homines vexati. & facile apparebat quam cum inertibus hostibus esset, qui tam impeditum saltum nullo presidio vt clauderet transiret, insedisset. Tum quoque vexato exercitu ad Naupaetum descendit: & vno castello aduersus arcem posito, ceteras partes vrbis, diuisis copijs pro situ manium, circumfedit. nec minus operis laborisque ea oppugnatio quam Heracles habuit. Eodem tempore

tempore

pore & Messene in Peloponneso ab Achaïs, quod concilij eorum recusaret esse, oppugnari cepta est. Etenim duae civitates Messene & Elis extra concilium Achaicum erant, cum Aetolis sentiebant. Elei tamen post fugatum ex Gracia Antiochum legatis Achaorum lenius responderant, dimisso praesidio regio cogitaveros se, quid sibi faciendum esset. Messenij sine responso dimissis legatis moverant bellum: trepidi quoque rerum suarum, cum iam ager effuso exercitu passim vreretur, castra quoque prope urbem poni viderent: legatos Chalcidem ad T. Quintium auctorem libertatis miserunt, qui nuntiarent, Messenios Romanis, non Achaïs, & aperire portas, & eadem urbem paratos esse. Auditis legatis ex templo profectus Quintius, Megalopolim ad Diophanem Pr. Achaorum misit: qui ex templo redire eum à Messene exercitum, & venire ad se iuberet. Dicitur paruit Diophanes: & soluta obsidione expeditus ipse progressus agmen, circa Andaniam parvum oppidum inter Megalopolim Messeniamque positum, Quintio occurrit. & cum causas oppugnationis exponeret, castigatum leniter, quod tantam rem sine auctoritate sua conatus esset, dimittere exercitum iussit: nec pacem omnium bono partem turbare, Messenij imperavit ut exules reducerent, & Achaorum concilij essent: si qua haberent, de quibus aut recusare, aut in posterum cauere sibi vellent, Corinthum ad se venirent. Diophanem concilium Achaorum ex templo sibi praeberé iussit. ibi de Zacyntho intercepta per fraudem insula questus, postulavit, ut restitueretur Romanis, Philippi Macedonum regis Zacynthus fuerat: eam mercedem Aminandro dederat, ut per Athamaniam ducere exercitum in superiorem partem Aetolia liceret: qua expeditione fractis animis Aetolos compulxit ad petendam pacem. Aminander Philippum Megalopolitanam insula praefecit: postea pro bellum quo se Antiocho aduersus Romanos coniunxit, Philippo ad munia belli reuocato, Hieroclem Agrigentinum successorem misit. Is post fugam ab Thermopylis Antiochi, Aminandrum quoque à Philippo Athamaniam pulsam, missis vltra ad Diophanem praetorem Achaorum nuntiis, pecuniam pactus, insulam Achaïs tradidit. Id munus belli suum esse, equum censebant Romani, non enim M. An-

tim

lium eos legiones quoque Romanas Diophani & Achaïs ad Thermopylas pugnasse. Diophanes aduersus hac purgare interdum sese, genem quoque interdum de iure facti differere. Quidam Achaorum & invidiam se rem aspernatos testabantur, & tunc pertinaciam incipiebant praetoris, auctoribus quoque istis decretum est, ut T. Quintio eares permitteretur. Erat Quintius sicut aduersantibus asper, ita, si cederes, idem placabilis. Ommissa igitur contentione vocis vulsiferae: Si vtilem, inquit, possessionem eius insula censerem Achaïs esse, auctor essem senatus populoque Romano, ut eam vos habere sine-nt. ceterum sicut testadinem, vbi collecta in suum regimen est, tutam ad omnes ictus video esse, vbi exerit partes aliquas, quod-
B cuique nudauit, obnoxium atque infirmum habere: haud dissimiliter vos Achaï clausos vndique mari, qua intra Peloponnesi sint terminos, ea & iungere vobis, & iuncta tueri facile: simul auiditate plura amplectendi, hinc excedatis: nuda vobis omnia, qua extra sint, & exposita ad omnes ictus esse. Assentiente omni concilio, nec Diophane vltra tēdere auso, Zacynthus Romanis traditur. Per idem tempus Philippus rex proficiscentem eos ad Naupactum percunctatus, si se interim qua defecissent ab societate Romana vrbes, recipere vellet: permittente eo ad Demetriadem copias admo-uit, haud ignarus quāta ibi tum perturbatio esset. Destituti enim ab omni spe cum desertos se ab Antiocho, spem nullam in Aetolis
C esse cernerent: dies noctes quoque aut Philippi hostis aduentum, aut infestiorum etiam, quo iniustus irati erant, Romanorum expectabant. Turba erat ibi incondita regionum, qui primo pauci in praesidio relicti, postea plures plerique inermes ex praelio aduerso fuga delati, nec virium nec animi satis ad obsidionem tolerandam habebant. itaque praemisus à Philippo, qui spem impetrabilis venia ostendebant, responderunt patere portas regi. Ad primum eius ingressum, principum quidam vrbe excesserunt: Eurylochus mortem sibi conscivit. Antiochi milites (sic enim pacti erant) per Macedoniam Thraciamque, prosequentibus Macedonibus, ne quis eos violaret, Elysimachiam deducti sunt. Erant & pauca naues Demetriade, quibus praerat Isidorus. ea quoque cum praefecto suo dimisse sunt.

Inde

Inde Dolopiam & Aperantiam & Perræbia quasdam ciuitates
 recepit. Dum hac à Philippo geruntur, T. Quintius recepta Zacy-
 tho ab Achæico concilio Naupactum traiecit, quæ iam per du-
 menses (sed propè excidium erat) oppugnabatur: & si capti uis-
 ret, omne ibi nomen Aetolorum ad internicionem videbatur ven-
 turum. Ceterùm quanquam merito iratus erat Aetolis, quod sibi
 oberecasse gloria sua, cum liberaret Græciam, meminerat: & ni-
 hil auctoritate sua motos esse, cum qua tum maxime acciderant,
 casura præmonens, à furioso incepto eos detereret: tamen sui ma-
 xime operis esse credens, nullam gentem liberatam à se Græciae su-
 ditus euerit, obambulare muris, ut facile nosceretur ab Aetolis, ce-
 pit. Confestim à primis stationibus cognitus est, vulgatumque per
 omnes ordines Quintium esse. itaque concursus factò undique in
 muros, manus pro se quisque tendentes consonante clamore nomi-
 natim Quintium orare, ut opem ferret ac seruaret. Et tum qui-
 dem, quanquam moueretur his uocibus, manu tamen abnuuit, qui-
 nam opus in se esset. Ceterùm posteaquam ad Cos uenit: Vtrum sa-
 lit, inquit, te M. Acili, quid agatur? an cum satis prouideas, in bilis
 magnopere ad summam reipublicæ pertinere censes? Erexerat re-
 spectatione Cos. & quin ex promissis, inquit, quid rei sit? Tum Qui-
 tius. Ecquid uides te deuicto Antiocho in duabus urbibus oppugnatis
 dis tempus terere, cum iam propè annus circumactus sit imperi-
 tui? Philippum autem, qui non aciem, non signa hostium uidi-
 non solum urbes, sed tot iam gentes, Athamaniam, Perræbiam,
 Aperantiam, Dolopiam sibi adiunxisse? at qui non tantum inter-
 est nostra Aetolorum opes ac vires minui: quantum non supra
 modum Philippum crescere: & victoriae tuae premium te militibus
 tuos nondum duas urbes, Philippum tot gentes Græcia habere. In-
 sentiebatur his Cos. sed pudor, si irritò incepto abscederet ob-
 sidione, occurrerat. tota inde Quintio res permissa est. Is rursus ad
 eam partem muri, qua paulo antè uociferati Aetoli fuerant, uo-
 didit. ibi cum impensius orarent, ut miseretur gentis Aetolorum,
 egredi sunt. quibus prouolutis ad pedes: Fortuna, inquit, uellu-

facit

facit, ut & ira mea & orationi temperem. euenerunt quæ prædi-
 xi euentura: & ne hoc quidem reliqui uobis est, ut indignis accidis-
 se ea uideantur: ego tamen sorte quadam nutriendæ Græciae da-
 tus, ne ingratis quidem benefacere abstitam: mittite oratores ad
 Cos, qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Ro-
 mam possitis, per quos senatui de uobis permittatis. ego apud Cos
 deprecator defensorque uobis adero. Ita ut censuerat Quintius,
 fecerunt: nec aspernatus est legationem Cos. inducijsque in diem cer-
 tam datis, qua legatio renunciari ab Roma posset: soluta obsidio
 est, & exercitus in Phocidem missus. Cos cum T. Quintio ad
 Achæicum concilium Aegium traiecit. ibi de Eleis & exulibus
 B Lacedæmoniorum restituendis actum: & neutra perfecta res:
 quia sua gratia reseruari eam Achæi, Elei per se ipsi, quam per
 Romanos maluerunt Achæico contribuere concilio. Epirotarum le-
 gati ad Cos uenerunt: quos non sincera fide in amicitia fuisse sa-
 tius constabat: militem tamen nullum Antiocho dederant: pecunia
 iuuisset eum instimulabantur: legatos ad regem ne ipsi quidem mi-
 sisse inficiabantur. Iis petentibus, ut in amicitia pristina esse lice-
 ret: respondit Cos, se, utrum hostium, an pacatorum eos numero ha-
 beret, nondum scire: senatui eius rei iudicem fore, integram se cau-
 sam eorum Romam reijcere: inducias ad id diem X C. dare. Epi-
 rote Romam missi senatum adierunt, ijs magis qua non fecissent
 C hostilia referentibus, quam purgantibus ea de quibus argueban-
 tur: responsum datum est, quo ueniam impetrasse, non causam pro-
 basse uideri possent. Et Philippi regis legati sub idem tempus in
 senatum introducti gratulantes de victoria: ijs petentibus, ut sibi
 sacrificare in Capitolio, donumque ex auro liceret ponere in aede
 Iouis OPT. MAX. permissum ab senatu. C. pondo coronam
 auream posuerunt. Non responsum solum benignè legatis est, sed
 Philippi quoque filius Demetrius, qui obses Romæ erat, ad patrem
 reducendus legatis datus est. B: Illud quod cum Antiocho rege
 in Græcia gestum est à M. Acilio Cos. hunc finem habuit. At-
 ter Cos. P. Cornelius Scipio Galliam prouinciam sortitus, prius-
 quam ad bellum quod cum Boijs gerendum erat, proficisceretur

postea-

postulavit ab senatu, ut pecunia sibi decerneretur ad ludos, qui
 Propr. in Hispania inter ipsam discrimē pugna vovisset. Noui atq;
 iniquum postulare est visus, censuerunt ergo quos ludos inconsulta
 senatu ex sua vnus sententia vovisset: eos vel de manubijs, si quam
 pecuniā ad id referuasset, vel sua ipse impesa faceret. Eos ludos per
 dies decem P. Cornelius fecit. Per idem ferē tempus ades matris
 magna Idaea dedicata est: quam deam is P. Cornelius aduectam ex
 Asia, P. Cornelio Scipione, cui post Africano fuit cognomen, P. Li-
 cinio Coff. in palatium à mari desulerat. Locauerant adem facien-
 dam ex S. C. M. Liuius, C. Claudius censors. M. Cornelio, T. Sem-
 pronio Coff. tredecim annis postquam locata erat, dedicauit eam
 M. Iunius Brutus: ludijq; ob dedicationem eius facti: quos primu
 scenicos fuisse Valerius Antias est auctor, Megalestia appellator.
 Item Iuuentutis adē in circo maximo C. Licinius Lucullus duum-
 uir dedicauit. vouerat eam sexdecim annis antē M. Liuius Cos. qu-
 die Afrubalem exercitumq; eius cecidit. idem censor eam facien-
 dam locauit, M. Cornelio, T. Sempronio Coff. Huius quoque dedi-
 cande causa ludi facti: & eo omnia cum maiore religione facta,
 quod nouum cum Antiocho instabat bellum. Principio eius anni,
 quo hac iam profecto ad bellum M. Acilio, maxente adhuc Romae.
 Cornelio Cos. agebantur: boues duos domitos in Carinis per scala
 peruenisse in tegulas adscij, proditum memoria est. eos viuos con-
 buri, cineremq; eorum deijci in Tyberim aruspices iusserunt. Tar-
 racina & Amertini nunciatum est, aliquoties lapidibus pluuisse.
 Minturnis adem Iouis, & tabernas circa forum de caelo tactas as-
 se. Vulturini in ostio fluminis duas naues fulmine ictas conflagras-
 se. Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex S. C. decemum
 cum adissent, renunciarunt ieiunium instituendum Cereri esset
 id quinto quoq; anno seruandum: & ut nouendiale sacrum fieret,
 & vnum diem supplicatio esset, coronati supplicarent: & Cos. P.
 Cornelius quibus dijs quibusq; hostijs edidissent decemviri sacrifi-
 carēt. Platatis dijs nunc votis rite soluendis, nunc prodigijs expian-
 dis, in prouinciam proficiscitur Cos. atque inde Cn. Domitium
 Proconsulem dimisso exercitu Romam decedere iussit: ipse in
 agrum

agrū Boiorum legiones induxit. Sub idem ferē tempus Ligures
 lege sacrata coacto exercitu, nocte improviso castra Q. Minutij
 Procop. aggressi sunt. Minutius vsq; ad lucem intra vallū militem
 instructum tenuit, intentus, ne quā transcenderet hostiū muni-
 menta: prima luce duabus simul portis eruptionem fecit. Nec pri-
 mo impetu, quod sperauerat, Ligures pulsi sunt: duas amplius ho-
 ras dubium certamen sustinuerunt, postremo cum alia atq; alia ag-
 mina erumperent, & integri fessis succederent ad pugnam: tan-
 dem Ligures inter cetera etiam vigilijs confecti, terga dederunt.
 caesa supra quatuor millia hostiū, ex Romanis socijsq; minus CCC
 perierunt. Duobus ferē post mensibus P. Cornelius Cos. cum Boio-
 rum exercitu signis collatis egregie pugnavit. Duodeciginta mil-
 lia hostium caesa Antias Valerius scribit: capta tria millia & qua-
 dringentos: signa militaria CXXIIII, equos mille ducentos
 triginta: carpenta ducenta quadraginta septem: ex victoribus
 mille quadringentos octoginta quatuor cecidisse. Vbi ut in nume-
 ro scriptori parum fides sit, quā in augendo eo non alius: tempe-
 rantior est, magnam tamen victoriam fuisse apparet, quod & ca-
 stra capta sunt, & Boij post eam pugnam exemplō dederunt sese,
 & quod supplicatio eius victoria causa decreta ab senatu, victi-
 maque maiores caesa. P. Cornelius Cos. primo obfidibus à Boiorum
 gente acceptis, agri parte ferē dimidia eos multauit: quod si vl-
 let, P. R. colonias mittere posset. inde Romam ut ad triumphum
 haud dubium decedens, exercitum dimisit: & adesse Romae ad
 diem triumphij iussit. ipse postero die quam venit, senatu in adem
 Bellone vocato, cum de rebus ab se gestis differuisset, postulauit ut
 sibi triumphanti liceret in urbem inuehi. P. Sempronius Blesus
 tribunus plebis non negandum Scipioni, sed differendum honorem
 triumphij censebat. Bella Ligurum Gallicis semper iuncta iusse:
 cui inter se gentes mutua ex propinquo ferre auxilia. Si P. Scipio
 deuictis acie Boijs, aut ipse cum victore exercitu in agrum Ligu-
 rum transisset, aut partem copiarum Quinto Minutio misisset,
 qui iam tertium ibi annum dubio detineretur bello, debellari cum
 Liguribus potuisse, Nunc ad triumphū frequentandum deductos

esse milites, qui egregiam nauare operam reipublica potuissent, possent etiā, si senatus quod festinatione triumphi pratermissum esset, id restituere differendo triumpho vellet. Iuberent *Cof.* cum legionibus redire in prouinciam: dare operam vt Ligures subigerentur, nisi illi cogantur in eius ditionem q̄, P. R. ne Boios quidam quirituros, aut pacem, aut bellum vtroque habenda. de iudicis Liguribus, paucos post menses Procos. P. Cornelium multorum exemplo qui in magistratu non triumphauerant triumphatum esse. Ad ea *Cof.* neq̄ se Ligures prouinciam sortitum esse ait, neq̄ cum Liguribus bellum gessisse, neque triumphum de ijs postulare. Q. Minutium considerare breui subactis ijs meritum triumphum postulaturum, atque impetraturum esse. se de Gallis Boijs postulare triumphum, quos acie vicerit, castris excurit, quorum gentem hinc duo post pugnam tetam acceperit in ditionem: a quibus obseques abduxerit, pacis futuram pignus. Verum enim uero illud minus maius esse, quod tantum numerum Gallorum ceciderit in acie, quod cum tot millibus certē Boiorum nemo ante se imperator pugnauerit, plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hominum casam, multa millia captā, senes pueros q̄, Boijs superesset. Itaq̄ id quenuquam mirari posse, cur victor exercitus, cum hostem in prouincia neminem reliquisset, Romā venerit ad celebrandum *Cof.* triumphum? Quorum militum si & in alia prouincia operam vii senatus velit: vtro tandem modo promptiores ad aliud periculum, nouum q̄, laborem ituros credat, si per soluta ijs sine derelictione prioris periculi laboris q̄, merces sit? an si spem proferentes dimittant, iam scilicet in prima spe deceptos? Nam quod ad attineat, sibi gloria in omnem vitam illo die satis quaesitum esse, quo se virum optimum iudicatum ad accipiendā matrem Idem misisset senatus, hoc titulo, et si nec consulatus, nec triumphus datur, satis honestam honoratam q̄, P. Scipionis Nasicae imaginem fore. Vniuersus senatus non ipse modo ad decernendum triumphum consensit, sed etiam Tr. pl. auctoritate sua compulsi ad remittendam intercessionem. P. Cornelius *Cof.* triumphauit de Boijs, eo triumpho Gallicis carpentis arma signa q̄, & spolia omnia q̄

neris transuexit. & vasa aenea Gallica: & cum captiuū nobilibus equorum quoq̄, captorum gregem traduxit: aureos torques transfudit MCCCCLXX. ad hac auro pondi CCXLV. argenti infestis factis q̄, in Gallicis vasis non infabre suo more factis, duo millia CCCXL. pondi: bigatorum nummorum CCXXXIII. militibus qui currum secuti sunt, trecentos vicenos quinos asses diuisit: duplex centurioni, triplex equiri. Postero die concione aduocata de rebus ab se gestis, & de iniuria tribuni bello alieno se illicantem, vt sua victoria fructu se d. fraudaret, cum dissuisset, milites exauthoratos dimisit. Dum haec in Italia geruntur, Antiochus Ephesi securus admodum de bello Romano erat, tanquam non transiturus in Asiam Romanis, quam securitatem ei magna pars amicorū aut per errorem, aut assentando faciebat. Annibal vniuersus, cuius eotempore maxima apud regē auctoritas erat, magis mirari se aiebat, quod non iam in Asia essent Romani, quam venturos dubitare, Propius esse in Asiam ex Gracia, quam ex Italia in Graciam trajicere: & multo maiorem causam Antiochum quam Aetolos esse, neque enim mari minus quam terra pollere Romana arma, iam pridem classem circa Maleam esse, audire sese nuper nouas naues, nouumque impera: orem rei gerendae causa ex Italia venisse, itaque desineret Antiochus pacem sibi spe vana facere: in Asia, & de ipsa Asia breui terra mari q̄, dimicandum ei cum Romanis esse, & aut imperium adimendum orbem terrarum affectantibus, aut ipsi regnum amittendum. Vnus vera & providere & fideliter praedixere visus, itaq̄, ipse rex nauibus quae paratae instructae q̄, erant, Chersonesum perit, vt ea loca, si forte terra venirent Romani, praesidijs firmaret. ceteram classem Polyxenidam parare & deducere iussit. speculatorias naues ad omnia exploranda circa insulas dimisit. C. Liuius praefectus Romanae classis, cum quinquaginta nauibus tectis profectus ab Roma Neapolim, quo ab socijs eius ora conuenire iusserat, apertas naues quae ex socedere debebantur: Sicilia inde petit, fretum q̄, Messanā prateruectus, cum sex Punicas naues ad auxiliū missas accepisset, ab Rhegynis Locris q̄, & eiusdem iurū socijs debitas exegisset naues, iustrata classe a d

Lacinium altum petit. Corcyram, quam primam Græciæ ciuitatem adijt, cum venisset, percunctatus de statu belli (neccum enim omnia in Græcia perpacata erant) & vbi classis Romana esset, posteaquam audiuit circa Thermopylarum saltum in statione Cos. ac regem esse, classem Piræi stare, maturandum ratus omnium rerum causa, pergit protinus nauigare Peloponnesum. Sannum, Zacynthumque, quia partis Aetolorum maluerant esse, protinus depopulatus, Maleam petit: & prospera nauigatione vsu, paucis diebus Piræum ad veterem classem peruenit. Ad Scyllacum Eumenes rex cum tribus nauibus occurrit, cum Aegina diuincertus consilij fuisset, vtrum ad tuendum rediret regnum (audiebat enim Antiochum Ephesi nauales terrestresque parare copias) an nusquam abscederet ab Romanis, ex quorum fortuna sua penderet. A Piræo A. Attilius traditis successori quinque & XXX nauibus tectis Romanæ est profectus. Liuius vna & LXXX rostratis nauibus, multis præterea minoribus, quæ aut aperta rostrata, aut sine rostris speculatoria erant, Delum traiecit. Eo fere tempore Cos. Acilius Naupactum oppugnabat. Liuium Deli per aliquot dies (& est ventosissima regio inter Cycladas fretis aliis maioribus, aliis minoribus diuisas) aduersi venti tenuerunt. Polyxenidas certior per dispositas speculatorias naues, factus, Delum stare Romanam classem, nuncios ad regem misit: qui omnia quæ in Helleponto agebat, cum rostratis nauibus, quantum accelerare potuit, Ephesum redijt, & consilium extemplo habuit, faciendumne periculum naualis certaminis foret. Polyxenidas negabat cessandum, & vtrique prius consilgendum, quàm classis Eumenis, & Rhodiæ naues coniungerentur Romanis. ita numerum non ferme impares futuros se, ceteris omnibus superiores, & celeritate nauium, & varietate auxiliorum. nam Romanas naues, cum ipsas insititæ factas immobiles esse, tum etiam, vt quæ in terram hostium veniant, oneratas commeatu venire: suas autem, vt pacata omnia circa se relinquentes, nihil præter militum atque arma habituras, multum etiam adiuturam notitiam maris terrarumque & ventorum, quæ omnia ignaros turbantur

hosti

A hostes essent. Mouit omnes auctor consilij, qui & re consilium exeururus erat. Biduum in apparatu morati, tertio die CC nauibus, quarum LXX tecta, cætera aperta, minoris omnes forme erant, profecti Phocæam petierunt. inde cum audisset appropinquare iam Romanam classem rex, quia non interfuturus nauali certamini erat: Magnesiæ quæ ad Sipylum est, concessit ad terrestres copias comparandas. classis ad Cyssum portum Erytraeorum, tanquam ibi aptius expectatura hostem, contendit. Romani vbi primum aquilones (j namque per aliquot dies tenerant) ceciderunt, ab Delo Phanas, portum Chiorum in Aegeum mare versus, petunt. inde ad urbem circumegere nauibus, comæcatuque sumpto, Phocæam traiciunt. Eumenes Eleam ad suam classem profectus, paucis post inde diebus cum quatuor & viginti nauibus tectis, apertis pluribus, paulo à Phocæa ad Romanos parantes instruentisque se, ad nauale certamen redijt. Inde C. quinquaginta tectis nauibus, apertis ferme L. profectis, primo aquilonibus transuersis cum vrgerentur in terram, cogebantur tenui agmine propè in ordinem singulae naues ire: deinde vt lenita paulum vis venti est, ad Corycum portum, qui super Cyssum est, conati sunt traicere. Polyxenidas, vt appropinquare hostes allatum est, occasione pugnandi latus, sinistrum ipse cornu in altum extendit, dextrum cornu profectos nauium ad terram explicare iubet: & aqua fronte ad pugnam procedebat. Quod vbi vidit Romanus, vela contrahit, malosque inclinat, & simul armamenta componens opperitur insequentes naues. Iam ferme LXXX. in fronte erant: quibus vt aquaret leuè cornu, dolonibus erectis altum petere intendit: iussu, qui sequebantur, aduersus dextrum cornu propè terram proras dirigere. Eumenes agmen cogebat: ceterum vt demendis armamentis tumultuari primum ceptum est, & ipse quanta maxima celeritate potest, cõcit at naues. Iam omnibus in conspectu erant, duæ Punicae naues antecederant Romanam classem. quibus obuia tres fuerunt regie naues: & vt in numero impari, duæ regie vnâ circumstunt. & primum ab ytroque latere remos detegunt: deinde transcendunt armati, &

deiectis casis $\frac{1}{2}$ propugnatoribus, nauem capiunt. Vna, quae com-
 pari Marte concurrerat, postquam captam alteram nauem vidit,
 priusquam à tribus simul circumueniretur, retrò ad classim refu-
 git. L. Iulius indignatione accensus, pratoriana nauem in hostes tendit,
 aduersus quem eadem spe dua quae Punica vniam nauem circun-
 uenerant, cum inferrentur, demittere in aquam remos ab utroq;
 latereremiges stabiliende nauis causa inisit, & in aduenientes ho-
 stium naues ferreas manue inijcere: & vbi pugnam pedestri simi-
 lem fecisset, meminisse Romanae virtutis, nec pro viris ducere regia
 principia. Haud paulo facilius, quam antè dua vniam, tunc vna
 duas naues expugnauit, capit $\frac{1}{2}$. Et iam classes quoq; vndiq; con-
 currerant, & passim permixtis nauibus pugnabatur. Eumenes, qui
 extremus commisso certamine aduenerat, vt animaduertit laeuum
 cornu hostium ab L. Iulio turbatum, dextrum ipse, vbi aqua pugna
 erat, inuadit. Nec ita multo post primū ab lauo cornu fuga cepit,
 Polyxenidas enim vt virtute militum haud dubiè superari se vidit,
 sublatis dolonibus effuse fugere intendit. mox idem & qui prope
 terram cum Eumene contraxerant certamē fecerunt. Romani et
 Eumenes, quoad sufficere remiges potuerunt, & in spe erant ex-
 tremi agminis vexandi, satis pertinaciter secuti sunt. posteaq; cele-
 ritate nauium, vt pote leuiū, suas comēat u onustas eludē frustra ten-
 dentes viderūt, tandem substiterunt, XIII. captis nauibus cū mil-
 le ac remige, X. demersis. Romanae classis vna Punica nauis in pri-
 mo certamine ab duabus circumuenta perijt. Polyxenidas non prius
 quam in portu Ephesi fuga finem fecit. Romani eo die, vnde egressa
 regia classis erat, manserunt: postero die hostem persequi intenda-
 runt. Medio serè in cursu obuia fuere ijs V. & XX. repta Rhodia
 naues, cum Pausistrato praefecto classis. Iis adiunctis Ephesum bo-
 siam persecuti, ante ostium portus acie instructa steterunt. Po-
 steaquam confessionem victiū satis expresserunt, Rhodij & Eume-
 nes domos dimissi, Romani Chium petentes, Phoenicuntem pri-
 mum portum Erythraeae terrae praeteruerti, nocte anchoris iactū,
 postero die in insulam ad ipsam urbem traiecerunt. vbi paucos dies
 remige maxima reficiendo morati, Phocaeam transmittunt. ibire

his ad praesidium urbis IIII. quinque remibus, ad Canas classis
 venit & cum iam hyems appeteret, fossa vallōque circumdatis na-
 uis subducta. Exitu anni comitia Romae habita, quibus creati sunt,
 Cos. L. Cornelius Scipio. et C. Laelius, inuentibus cunctis ad finien-
 dum cum Antiocho bellū. postero die Praer. creati, M. Tuccius, L. Au-
 runculeius, Cn. Fuluius, L. Aemilius, P. Iunius, C. Atinius
 Labo.

DECADIS QVARTAE LIB. VII.
 EPITOME.

L Cornelius Scipio cos. legato P. Scipione Africa-
 no, qui se fratris legatū futurū dixerat: si ei Grae-
 cia, & Asia prouincia decerneretur, cū C. Laelio
 qui multum in senatu poterat, ea prouincia dari vide-
 retur: profectus ad bellum aduersus Antiochum geren-
 dum in Asiam primus omnium Romanorum ducum
 traiecit. Aemilius Regillus aduersus regiam classem
 Antiochi feliciter pugnavit ad Myonesum, Rhodij ad
 iuuantibus. Filius Africani ab Antiocho captus patri
 remissus est. M. Acilius Glabrio de Antiocho, quē Grae-
 cia expulerat, & de Aetolis triūphauit. Victo deinde An-
 tiocho à L. Cornelio Scipione, adiuuante Eumene rege
 C. Attali Pergamēni filio, pax data, ea conditione, vt omni-
 bus prouincijs citra Taurum montem cederet. Eume-
 ni, quo iuuante Antiochus victus erat, regnum amplia-
 tum: Rhodij quoq; qui & ipsi iuuerant, quaedam ciui-
 tates concessa. Colonia deducta est Bononia. Aemilius
 Regillus, qui praefectus Antiochi nauali certamine vice-
 rat: naualem triumphum duxit. L. Cornelius Scipio,
 qui cū Antiocho de bellauerat, cognomine fra-
 tri coequatus, Asiaticus ap-
 pellatus est.

V. C.

564.

LVICIO Cornelio Scipione, & C. Lelio Coss. nulla prius secundum religiones acta in senatu videtur est. quam de Aetoli. & legati eorum inire, qui breuere induciarum diem habebant, & ab G. Quintio, qui tum Romam ex Graecia redierat adiuti sunt. Aetoli, ut quibus plus in misericordia senatus, quam in causa spei esset, suppl. ceter egerunt, veteribus beneficiis non pensantes maleficia. ceterum & praesentes interrogationibus vndique senatorum confessionem magis noxae, quam responsa experimentium fatigati sunt: & excedere curia iussi, magnum certamen prebuerunt. Plus ira quam misericordia in causa eorum valebat quia non ut hostibus modo, sed tanquam indomita & insociabilis genti succensabant. Per aliquot dies cum certatum esset, postremo neque dari neque negari pacem placuit. duae conditiones eis lae sunt, vel senatus liberum arbitrium de se permitterent, vel militum talentum darent, eosdemq; amicos atque inimicos haberent. Exprimere cupientibus, quarum rerum in se arbitrium senatus permitterent, nihil certi responsum est. ita infecta pace dimissi, vbi eodem die, Italia intra XV. dies excedere iussi. Tum de consulum provinciarum ceptum est agi. Ambo Graeciam cupiebant. multum Lelium in senatu poterat. Is cum senatus aut fortiri aut comparare inter se provincias consules iussisset, elegantius facturos dixit. si iudicio patrum quam si sorti eam rem permisissent. Scipio responso hoc dato, cogitaturum quid sibi faciendum esset, cum fratre vinctus iussusq; ab eo permittere audacter senatus, renunciat collegae. facturum se quod is censeret. Cum res aut noua, aut vetustis exemplorum memoria iam exolet, relata expectatione certaminis senatum crexisset, P. Scipio Africanus dixit. si L. Scipioni fratris suo provinciam Graeciam decreuissent. se legatum iturum. Haec magno assensu audita sustulit certamen. Experiri libebat, utrum plus regi Antiocho in Annibale victo, an in victore Africano Congregationibus Romanis auxilij foret, ac prope omnes Scipioni Graeciam, Lelio Italiae decreuerunt. Pr. inde provincias sortiti, L. Aemulius urbanam, Cn. Fuluius peregrinam, L. Aemulius Reg-

lus classem, P. Iunius Brutus Tuscos, M. Tutius Apuliam & Brutios, C. Atinius Siciliam. Consuli deinde, cui Graecia provincia decreta erat, ad eum exercitum, quem a M. Acilio (duae autem legiones erant) accepturus esset, in supplementum addita peditum civium Romanorum tria millia, equites centum, & socium Latini nominis quing. millia, equites CC & adiectum, ut cum in provinciam venisset si e repub. videretur esse, exercitum in Asiam traiceret. Alteri Coss. totus novus exercitus decretus, duae legiones Romanae, & socium Latini nominis XV. millia peditum, equites sexcenti. Exercitum ex Liguribus Q. Minutius (iam enim confectam provinciam, scripserat, & Ligurum omne nomen in deditioem venisse) traducere in Boios, & P. Cornelio Procos. tradere iussus. Ex agro quo v. ctos bello multauerat Boios, deductae urbanae legiones, quae priore anno conscriptae erant, M. Tutio Pr. datae, & socium Latini nominis peditum XV. millia, equites sexcenti, ad Apuliam Brutiosque obtinendos. A. Cornelio superioris anni Pr. qui Brutios cum exercitu obtinuerat, imperatum, si ita consuli videretur, ut Legionis in Aetoliam traiectas M. Acilio traderet, si is manere ibi vellet, si Acilius redire Romam mallet, ut A. Cornelius cum eo exercitum in Aetolia remaneret. C. Atinium Labonem provinciam Sicilian exercitumque a M. Aemilio accipere placuit, & in supplementum scribere ex ipsa provincia, si vellet, peditum duo millia, & centum equites. P. Iunius Brutus in Tuscos exercitum novum, legionem vnam Romanam, & decem millia socium Latini nominis scribere, & quadringentos equites: L. Aemilius, cui provincia maritima erat, viginti naues longas, & socios nauales a M. Iunio Pr. superioris anni accipere iussus, & scribere ipse mille nauales socios, duo millia peditum. cum his nauibus militibusq; in Asiam proficisci, & classem a C. Lelio accipere. Duas Hispanias Sardiniamque obtinentibus prorogatum in annum imperium est, & idem exercitus decreti: Sicilia Sardiniaq; bina eo anno decima frumenti imperata. Siculum omne frumentum in Aetoliam ad exercitum portari iussus, ex Sardinia pars Romam, pars in Aetoliam, eodemque Siculum. Priusquam Coss. in provincias proficiscerentur, pro-

digi per pontifices procurari placuit. Romæ Iunonis Lusinatem-
plum de caelo iactum erat, ita ut fastigium valuæ deformaren-
tur. Puteoli pluribus locis murus, & porta fulmine icta, & duo
homines exanimati. Nursia sereno satis constabat nimbum or-
tum, ibi quoque duos liberos homines exanimatos. Terra apud
se pluuisse Thusulani nuntiabant, & Reatini mulam in agro
suo pepcrisse. Ea procurata, Latinaq; instaurata, quod Lauren-
tibus carnis qua dari deberet, data non fuerat. Supplicatio quo-
que earum religionum causa fuit, quibus dijs decemviri ex libris
ut fieret, ediderunt. decem ingenii, decem virgines, patrum
omnes maritimique ad id sacrificium adhibiti, & decemviri na-
cte lætentibus rem diuinam fecerunt. P. Cornelius Scipio Africa-
nus, priusquam proficisceretur, fornicem in Capitolio aduersu
viam qua in capitolium ascenditur, cum signis septem astrati,
duobus equis, & marmorea duo labra ante fornicem posuit. Pro
eosdem dies principes Aetolorum tres & XL, inter quos Dama-
critus & frater eius erant, ab duabus cohortibus missis à M. Acilio
Romæ deducti, & in Latomias coniecti sunt. cohortes inde ad ex-
ercitum redire L. Cornelius Cos. iussit. Legati ab Ptolemao &
Cleopatra regibus Aegypti, gratulantes quod M. Acilius Cos. An-
tiochum regem Græcia expulisset, venerunt, cohortantesq; ut in
Asiam exercitū trañcerent. omnia percussa metu non in Asia mo-
dò sed etiam in Syria esse. reges Aegypti ad ea qua censuisset sena-
tus, paratos fore. Gratia regibus acta, legati munera dari iussa,
in singulos quaternum millium aris. L. Cornelius Cos. peractis qua
Romæ agenda erant, pro concione edixit, ut milites quos ipse in
supplementum scripsisset, quiq; in Brutijs cum A. Cornelio pro-
pretore essent: ut hi omnes libris Quintilibus Brundisium con-
uenirent. item tres legatos nominavit, Sex Digitium, L. Apu-
stium, C. Fabritium Luscinum, qui ex ora maritima vndiq; na-
ues Brundisium contraherent, & omnibus iam paratis, paluda-
tus ab vrbe est profectus. Ad V. millia voluntariorum ex Romanis
socijsq;, qui emerita stipendia sub imperatore P. Africano habe-
bant, praesto fuisse exeunti Cos. & nomina dederunt. Per eos dies
quibus

quibus est profectus ad bellū Cos. ludis Apollinariibus, ad quintum
idus Quintiles caelo sereno interdiu obscurata lux est, cum luna
sub orbem solis subisset. Et L. Aemilius Regillus, cui naualis provin-
cia uenerat, eodē tempore profectus est. L. Aurun. uleio negotium
absenatu datum est, ut XXX. quinquereemes, viginti triremes fa-
ceret: quia fama erat, Antiochum post pralium nauale maiorem
dam aliquanto reparare. Aetoli posteaquam legati ab Roma re-
tulerunt, nullam spem pacis esse, quanquam omnis ora maritima
eorum, qua in Peloponnesum versa est, depopulata ab Acheis erat,
periculi magis quam in damni memores, ut Romanis intercluderent
iter, Coracem montem occupauerunt. neq; enim dubitabant, ad
oppugnationem Naupacti eos principio veris redituros esse. Acilio,
qui id expectari siebat, satius visum est inopinatam aggredi rem,
& Lamiam oppugnare. nam & à Philippo prope ad excidium
adductos esse, & tunc eo ipso quod nihil tale timerent, opprimi in-
cautos posse. Profectus ab Elatia, primum in hostium terra circa
Sperchium amnem posuit castra: inde nocte motis signis, prima lu-
ce corona mænia est aggressus. Magnus pavor ac tumultus, ut in re
improvisa fuit: cōstantius tamen, quam quis facturos crederet in-
tam subito periculo, cū viri propugnarent, femine tela omnis gene-
ris saxaq; in muras gererēt, multifariam scals appositis, urbem eo-
die defenderunt. Acilius signo receptui dato, suos in castra medio
C ferme die reduxit, & tunc cibo & quiete refectis in corporibus, pri-
usquam pratorium dimitteret, denunciavit, ut ante lucem arma-
ti paratiq; essent, nisi expugnata vrbe se eos in castra non reductu-
rum. Eodem tempore quo pridie pluribus locis aggressus, cum op-
pidanos iam vires, iam tela, iā ante omnia animus deficeret, intra
paucas horas urbem cepit. Ibi partim diuendita, partim diuise pra-
da, consilium habitū quid deinde faceret. Nemini ad Naupactum
in placuit, occupato ad Coracem ab Aetolis saltu. ne tamen segnia
astius essent. & Aetoli non impetrata pacem ab senatu nihilo mi-
nus per suam cunctationem haberent, oppugnare Acilius Amphif-
sam statuit. ab Heraclæa per Oetā exercitus eoductus. Cum ad mæ-
nia castra posuisset, non corona, sicut Lamiam, sed operibus op-
pugnare

pugnare urbem est adortus. Pluribus simul locis aries admovebat, tur: & cum quaterentur muri, nihil aduersus tale machinationis genus parare, aut comminisci oppidani conabantur. omnis spes in armis & audacia erat: eruptionibus crebris & stationes hostium, & eos ipsos qui circa opera & machinas erant, turbabant. Multis tamen locis murus decussus erat, cum allatum est, successorem Apollonia exposito exercitu, per Epirum ac Thessaliam venire. Cum XIII. millibus peditu & quingentis equitibus Cos. veniebat. iam in finem Maliacum venerat. & praeiussis Hypatae, qui iradere urbem iuberent, posteaquam responsum est, nihil nisi ex communi Aetolorum decreto facturos, ne teneret se oppugnatione Hypatae, nondum Amphissa recepta, praemisso fratre Africano, Amphissam ducit. Sub aduersum eorum oppidani relicta urbe (iam enim magna ex parte nudata mœnibus erat) in arcem, quam inexpugnabilem habent, omnes armati atque inermes concessere. Cos. sex milia ferme passuum inde posuit castra. eod legati Athenienses primum ad P. Scipionem praegressum agmen (sicut ante dictum est) deinde ad Cos. venerunt, deprecantes pro Aetolis. Clementius responsum ad Africano tulerunt, qui causam relinquendi honeste Aetolici belli quaerens, Asiam & regem Antiochum spectabat: iusseratque Athenienses non Romanis solum, ut pacem bello preferrent, sed etiam Aetolis persuadere. Celeriter authoribus Atheniensibus frequens ad Hypatae legatio Aetolorum venit, & spem pacis eis sermo etiam ad Africani, quem priorem adierunt auxit: commemorantis multas gentes populosque in Hispania prius deinde in Africa in fidem suam venisse, in omnibus se maiora clementia benignitatisque, quam virtutis bellica monumenta reliquisse. Perfecta videbatur res, cum editus Cos. idem illud responsum retulit, quo fugati ab senatu fuerant. Eo tanquam nouo cum ictu Aetoli essent (nihil enim nec legatione Atheniensium, nec placido Africano responso profectum videbant) referre ad suos dixerunt velle. Reditum inde Hypatae, nec consilium oppidebatur. Nam neque inde mille talentum datur, erat & praemisso libero arbitrio, ne in corpora sua sauiret quae nebant, redire itaque eosdem legatos ad Cos. & Africanum i-

ferunt

serunt. & petere ut si dare vere pacem, non tantum ostendere, frustrantes spem miserorum vellent: aut ex summa pecunia dementent, aut permissionem extra ciuium corpora fieri iuberent. Nihil imperatum ut mutaret Cos. & ea quoque irrita legatio dimissa est. secuti & Athenienses sunt: & princeps legationis eorum Echhedemus fatigatos tot repulsis Aetolis, & complorantes inutili lamentatione fortunam gentis, ad spem reuocauit, auctor inducias sex mensium petendi, ut legatos Romam mittere possent. dilationem nihil ad praesentia mala, qua ultima essent, adiecturam leuari per multos casus tempore interposito praesentes clades posse. Authore Echhedemo idem missi, prius P. Scipione conuento, & per eum inducias temporis eius quod petebant, a Cos. impetrauerunt. & soluta obsidione Amphissae. M. Acilius tradito consuli exercitu prouincia decessit. & Cos. ab Amphissa Thessaliam repetiit, ut per Macedoniam Thraciamque duceret in Asiam. Tum Africanus fratri: Iter quod insistis L. Scipio, ego quoque approbo, sed totum id vertitur in voluntate Philippi. qui si imperio nostro fidus est, & iter, & comitatus, & omnia quae in longo itinere exercitus alius iuuantque, nobis suppeditabit. si is destituat, nihil per Thraciam satis tutum habebis. itaque prius regis animum explorari placet optime explorabitur, si nihil ex preparato agentem opprimeret qui mitteretur. T. Sempronius Gracchus longe tum acerrimus iuuenum ad id delectus, per dispositos equos propè incredibili celeritate ab Amphissa (inde enim est dimissus) die tertio Pellam peruenit. In conuiuio rex erat, & in multum vini processerat. ea ipsa remissio animi suspicionem dempsit nauare eum quicquam velle. Et tum quidem comiter acceptus hospes. postero die comitatus exercitus paratos benigne pontes in fluminibus factos, vias ubi transitus difficultes erant, munitas vidit. Hac referens, eadem qua ierat celeritate Thaumacis occurrit consuli. Inde certiore & maiore spe letus exercitus ad praeparata omnia in Macedoniam peruenit. Venientes regio apparatu accepit & profectus est rex. Multa in eo & dexteras & humanitas visa, quae commendabilia apud Africanum erant, virum sicut ad cetera egregium, ita a comitate, quae sine luxu

vid

ria esset, non auersum. Inde non per Macedoniam modo, sed etiam Thraciam prosequente & preparante omnia Philippo, ad Hellepontum peruentum est. Antiochus post naualem ad Coricum pugnam, cum totam hyemem liberam in apparatus terrestres maritimos habuisset, classi maximè reparandæ, ne tota maris possessio, ne pellexeretur, intectus fuerat. Succurrebat, superatum secum classis absuisset Rhodiorum, quod se ea quoque (nec commissuros Rhodios ut iterum morarentur) certamini adesset, magno sibi nauium numero opus fore, ut viribus & magnitudine classem hostium aquaret. Itaque & Annibalem in Siriam miserat ad Phœnicum accersendas naues: & Polyxenidam, quo minus prosperè gestaris erat, eo enixius & eas que erant, reficere & alias parare naues iussit. Ipse in Phrygia hybernauit. Vndique auxilia accersens, etiam in Gallograciam miserat. Belli ostes ea tempestate erant, Gallicos adhuc, nondum exoleta stirpigenis, seruantes animos. Filium Seleucum in Asolide reliquerat cum exercitu ad maritimas continendas vrbes, quas illinc à Pergamo Eumenes, hinc à Phœcia Erythriūque Romani sollicitabant. Classis Romana, sicut antè dictum est, ad Canas hybernabat, eo media fermè hyeme rex Eumenes cum duobus militibus peditem, equitibus centū venit. Is cum magnam pradam agi posse dixisset ex hostium agro, qui cetera Thyatira esset, hortando perpulit Liuium, ut quing. millia militum secum mitteret. missi ingentem pradam intra paucos dies auerterunt. Inter hæc Phœciæ seditio orta, quibusdam ad Antiochum multitudinis animos auocantibus. Grauius hyberna nauium erant, grauius tributum, quod tunc quingentæ imperata erant cum quingentis tunicis, grauius etiam inopia frumenti, propter quam naues quoque & presidium Romanum excessit. tum vero liberata metu factum erat que plebem in concionibus ad Antiochum traherat, senatus & optimates in Romana societate persistendum censebant, deflectionis auctores plus apud multitudinem valuerunt. Rhodij, qui magis cessatum priore estate erat, eo maturius aequinoctio verno eundem Pausistratū classis prefectum cum sex & triginta nauibus miserunt. Iam Liuius à Canis cum XXX. nauibus, & VII. quæ

dine

dirimibus, quas secum Eumenes rex adduxerat, Hellepontum petebat, ut ad transitum exercitus, quem te^{ra} venturum opinabatur, prepararet que opus essent. In portum quem vocant Acheorum, classem primū aduertit, inde ihū ascendit, sacrificioque Minervæ facto, legationes finitimas ab Eleunte & Dardano & Rhœtor, radentes in fidem ciuitates suas, benignè audiuit, inde ad Helleponti fauces nauigat: & decem nauibus in statione contra Abydum relictis, cetera classe in Europam ad Seston oppugnandam traiecit. Iam subuentibus armatis muros fanatici Galli primū cum solenni habitu ante portam occurrunt. iussu sematris deum famulos dea venire memorant ad precandum Romanum, ut perceret manibus, vrbiq. Nemo eorum violatus est. mox vniuersus senatus cum magistratibus ad dedendam urbem processit. Inde Abydū traiecit a classis, ubi cum tentatis per colloquia animis nihil pacati responderetur, ad oppugnationē sese expediebant. Dum hæc in Helleponto geruntur, Polixenidas regius prefectus (erat autem exul Rhodius) cum audisset profectam ab domo popularium suorum classem, & Pausistratum prefectum superbe quadam & contemptum in se concionantē dixisse, precipuo certamine animi aduersus eum sumpto, nihil aliud dies noctesq. agitabat animo, quam ut verba magnifica eius rebus confutaret. Mittit ad eum hominem & illi notum, qui diceret, & se Pausistrato patriæque sua magno curari, si liceat, fore, & à Pausistrato se restitui in patriam posse. Cum quonam modò ea fieri possent, mirabundus Pausistratus percunctaretur, fidem petenti dedit agenda communiter rei aut silentio tegenda. Tum internuncius aperit, regiam classis in aut totam aut maiorem eius partem Polyxenidam tradituram ei, precium tanti meriti nullum aliud pacisci, quam reditum in patriam. Magni tado rei, nec ut crederet, nec ut aspernaretur dicta, effect. Panorum Samia terra petit, ibiq. ad explorandam rem que oblatæ eras subsistit. Vltro citroque nunquid curare, nec fides ante Pausistrato facta est. quam coram nuncio eius Polyxenidas sua manu scripsit se ea que pollicitus esset, facturū: signoque suo impressas tabillas misit, eo vero pignore velut auctoratum sibi predictis oratatus est. neque enim

L. 11. 126.

eum, qui sabrege viuiset, commissurum fuisse, vt aduersus semet-
 idsum iudicia manu sua testata daret. Inde ratio simulatae prodi-
 tionis composita. Omnium fererum apparatus commissurum, Poly-
 xenidas docere: non remigem, non socios nauales ad classem fre-
 quentes habiturum: subducturum per simulationem rescicendi
 quasdam naues, alias in propinquos portus dimissurum, paucas an-
 te portum Ephesi in salo habiturum: quas, si exire res cogeret, obte-
 cturus certamini foret. Quam negligentiam Polyxenidam in clas-
 se sua habiturum Pausistratus audiuit, eam ipse extemplo habuit,
 partem nauium ad comitatus accersendos Halicarnasum, par-
 tem Samum ad urbem misit, vt paratus esset cum signum aggre-
 diendi à proditore accepisset. Polyxenidas augere simulando erro-
 rem, subducit quasdam naues, alias velut subducturus esset, naua-
 lia rescicit, remiges ex hybernis non Ephesum accersit, sed Magna-
 siam occultè cogit. Fortè quidam Antiochi miles, cum Samum res
 priuata causa venisset, pro speculatore comprehensus, deducitur
 Panormum ad praefectum. is percunctanti quid Ephesi ageretur,
 incertum metu, an erga suos haud sincera fide, omnia aperit, classem
 instructam paratamque in portu stare, remigumque omne Magnasiam
 ad Sipyllum missum, per paucas naues subductas esse, & naualia te-
 gere, nunquam intentius rem naualem administratam esse. Hec
 ne pro veris audirentur, animus errore & spe vana praecipitatum
 fecit. Polyxenidas satis omnibus comparatis, nocte remige à Ma-
 gnesia accersito, deductumque raptim quae subducta erant nauibus,
 cum diem non tam in apparatu absumpisset, quam quod consui
 proficiscentem classem nolebat, post solis occasum profectus LXX
 nauibus tectis, vento aduerso ante lucem Pygela portum tenuit,
 vbi cum interdum ob eandem causam quieuisset, nocte in proxima
 Samia terra traiecit. Huic Nicandro quodam archipirata cum
 quinque nauibus tectis Palinurum iusso petere, atque inde arma-
 tos, qua proximum per agros iter esset, Panormum ad tergem ho-
 stium ducere, ipse interim classe diuisa, vt ex vtraque parte fauces
 portus teneret, Panormum petit. Pausistratus primo, vt in reme-
 opinata, turbatus parumper, deinde vetus miles celeriter collecto

animo,

animò, terra melius arceri quam mari hostes posse ratus, arma-
 tos duobus agminibus ad promontoria quae cornibus obiectis ab al-
 to portum faciunt, ducit: inde facile telis ancipitibus hostem sum-
 matus, id inceptum eius Nicander à terra visus cum turbasset,
 repente mutato consilio, naues conscendere omnes iubet. Tum
 verò ingens pariter militum nauarumque trepidatio orta, &
 veluti fuga in naues fieri, cum se mari terraque simul cernerent
 circumuentos. Pausistratus vnam viam salutis esse ratus si viam
 facere per fauces portus, atque erumpere in mare apertum pos-
 set: posteaquam conscendisse suos vidit, sequi ceteris iussus, ipse
 princeps concitata naue remis ad ostium portus tendit. Supe-
 rantem iam fauces nauem eius, Polyxenidas tribus quinque-
 re-mibus circumfissit. Nauis rostro icta supprimitur, telis obruun-
 tur propugnatores, inter quos & Pausistratus impigre pugnaus
 interficitur. Nauium reliquarum ante portum aliae aliae in por-
 tu deprehensa: quadam à Nicandro, dum molitur à terra, ca-
 pta. Quinque tantum Rhodiae naues cum duabus Cois effuge-
 runt, terrore flammæ micantis via sibi inter confertas nauis fa-
 cta, contra enim binis à protra prominentibus trullis ferreus mul-
 tum conceptum ignem praese portabant. Erythraeae triremes, cum
 haud procul à Samo Rhodus nauibus, quibus vt essent praesidio ve-
 niebant, obuia fugientibus fuissent, in Hellepontum ad Romanos
 cursum auerterunt. Sub idem tempus Seleucus proditam Pho-
 ceam porta vna per custodes aperta recepit & Cyma aliaque eius-
 dem ora vrbes ad eum metu d. fecerunt. Dum haec in Aeolide ge-
 rantur, Abydus cum per aliquot dies obsidionem tolerasset, pra-
 sidio regionis ante moenia, iam omnibus secessu, Philota quoque pra-
 sidio permittente, magistratus eorum cum Liuiò de con-
 ditionibus tradenda vrbe agebant. rem distinguebat, quod vtrum
 armati, an inermes, emitterentur regii, parum conueniebat. Hac
 agentibus cum interuenisset nuncius Rhodiorum cladis, emissis de
 manibus res est. metuens enim Liuius, ne successu tanta re: elu-
 tus Polyxenidas, classem quae ad Canae erat, opprimeret, Abydi
 obsidione, custodiaque Helleponti extemplo relicta, naues quae sub-

QQQ

ducta

ducta Canis erant, deduxit. Et Eumenes Eleam venit. Liuius omni classe, cui adiunxerat triremes duas Mytilenaeas, Phocaeam petit quam cum teneri valido regio praesidio audisset, nec procul Salenci castra esse, depopulatus maritimam oram, & praeda maxime hominum raptim in naues imposita, tantum moratus, dum Eumenes cum classe assequeretur, Samum petere intendit. Rhodis primò audita clades simul pauorem, simul luctum ingentem fecit. nam praeter nauium militumque iacturam, quod floribus, quod roboris in iuuentute fuerat, amiserant: multis nobilibus securi inter cetera auctoritatem Pausistrati, quae inter suos meritis maxima erat. deinde quod fraude capti, quod à ciue potissimum forent, in iram luctus vertit. Decem ex templo naues, & diebus post pauca decem alias praefecto omnium Eudamo miserunt, quem alijs virtutibus bellicis haudquaquam Pausistrato parem, cautiorem, quo minus animi erat, ducem futurum credebant. Romani & Eumenes rex in Erythraeam primùm classem applicuerunt. ibi noctem unam morati, postero die Corycum Teiorum promontorium tenuerunt. inde cum in proxima Samia vellent traicere, non expectato solis ortu, ex quo statum caeli notare gubernatori possent, in incertam tempestatem miserunt. medio in cursu aequilone in septentrionem verso, exasperato fluctibus mari iactari ceperunt. Polyxenidas Samum petiuros ratus hostes, ut se Rhodia classi coniungerent, ab Epheso profectus primò ad Myoniam stetit, inde ad Macrin (quam vocant) insulam traiecit: ut praeteruehenti classis si quas aberrantes ex agmine naues posset, aut postremum agmen opportunè adoriretur. Posteaquam ipsam tempestate classem vidit, occasionem primò aggrediendi ratus, paulò post increbescente vento, & maiores iam voluente fluctum, quia peruenire se ad eos videbat non posse, ad Aethaliam insulam traiecit, ut inde postero die Samum ex alto petentes naues aggrederetur. Romani pars exigua, primis tenebris portum Samiae deserunt tenuerunt, classis cetera noctem totam in alto iactata in eundem portum decurrit. Ibi ex agrestibus cognito hostium naues ad Aethaliam stare, consilium habitum, utrum ex templo

dicit.

decernerent, an Rhodiam expectarent classem. dilata re (ita enim placuit) Corycum, vnde venerant, traiecerunt. Polyxenidas quoque cum frustra stetisset, Ephesum redijt. Tum Romana naues vacuo ab hostibus mari Samum traiecerunt. Eodem & Rhodia classis post dies paucos venit. Quam ut expectatam esse apparet, profecti ex templo sunt Ephesum, ut aut decernerent nauale certamine: aut si delectaret hostis pugnam, quod plurimum intererat ad animos ciuitatum, timoris confessionem exprimerent. Contra fauces portus instructa in frontem nauium acie steterunt. posteaquam nemo aduersus ibat, classe diuisa, pars in salo ad hostium portus in anchoris stetit, pars in terram milites exposuit. In eos iam ingentem pradam late depopulato agro agentes, Andronicus Macedo, qui in praesidio Ephesi erat, iam moenibus appropinquantibus, eruptionem fecit, exutosque magna parte praeda, ad mare ac naues redegit. Postero die insidijs medio ferme via positus, ad eliciendum extra moenia Macedonem Romani ad urbem agmine iere. inde, cum ea ipsa suspicio, ne quis exiret deturruisset, redierunt ad naues, & terra marique fugientibus certamen hostibus, Samum, vnde venerat, classis repetit. inde duas sociorum ex Italia, duas Rhodias triremes cum praefecto Epicrate Rhodiorum ad fretum Cephalenia tuendum praemisit. Insulam id latrocinio Lacedaemonius Hybristas cum iuuentute Cephalenum faciebat, clausumque id mare commeatibus Italicis erat. Pirati L. Aemilio Regyllo succedenti ad nauale imperium Epicrates occurrit, qui audita clade Rhodiorum, cum ipse duas tantum quinqueremes haberet, Epicratem cum quatuor nauibus in Asiam secum reduxit, prosecuta etiam aperta Atheniensium naues sunt. Aegeo mari traiecit. Eodem Timasiterates Rhodius cum duabus quadriremibus ab Samo nocte in tempesta venit, deductusque ad Aemylum, praesidij causa se missum ait, quòd eam oram maris insulam onerarijs regia naues excursionibus crebris ab Helleponto atque Ahydo facerent. Traicenti Aemylia à Chio Samum duas Rhodias quadriremes missa obuiam à Liuius, & rex Eumenes cum duabus quinqueremibus occurrit. Samum posteaquam ventum est, accepta à

Liuius classe, & sacrificio, ut assolet, rite facto, Aemilius concilium aduocauit. Ibi C. Liuius (is enim est primus rogatus sententiam) neminem se delius dare posse consilium dixit, quam eum, qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturum fuerit. Et in animo habuisse tota classe Ephesum petere, & onerarias ducere multa saburra grauatas, atque eas in faucibus portus suppressere. & eo minoris molimenti ea claustra esse, quod in fluminum modum, longum & angustum & vadofum ostium portus sit. ita adempturum se maris usum hostibus fuisse, inutile inque classem facturum. Nulli ea placere sententia. Eumenes rex quaesivit, quid tandem ubi demersis nauibus fransent claustra maris, ubi libera sua classe abcessuri inde forent ad opem ferendam sociis, terroremque hostibus praebeant? an nihilominus tota classe portum obsessuri? si enim abcedant, cui dubium esse quin hostes extracturi demersas moles sint? & minore molimento aperiri portum quam obstruatur? sin autem manendum nihilo minus sit, quid artinere claudi portum? Quin contra illos tutissimo portu, opulentissima vrbe fruentes, omnia Asia praebeant, quieti aestiua acturos, Romanos aperto in mari fluctibus tempestatibus obiectos, omnium inopes in aestiua statione futuros, ipsos magis alligatos impeditosque, ne quid eorum qua agenda sint, possint agere, quam ut hostes clausos habeant. Eudamus praefectus Libydiae classis magis eam sibi displicere sententiam ostendit, quam ipse quid censeret, faciendum dixit. Epicrates Rhodius, omnia in praesentia Epheso mittendam nauium partem in Lyciam censuit, & Patara caput gentis in societatem adiungendam. in duas res magnas id vsui fore, & Rhodios pacatis contra insulam suam terris, totis viribus incumbere in vnus belli, quod aduersus Antiochum sit, curam posse. & eam classem que in Lycia compareretur, intercludi ne Polyxenida coniungatur. Hec maxime mouit sententia. placuit tamen Rhegyllum tota classe euehi ad portum Ephesi, ad inferendum hostibus terrorem. C. Liuius cum duabus quinquereimis Romanis, et quatuor quadriereimis Rhodis, & duabus apertis Smyrnae in Lyciam est missus. Rhodum prius

A iussu adire, & omnia cum ijs communicare consilia. Ciuitates quas prateruectus est, Milerus, Myndus, Hilicarnassus, Cnidus, Cos, imperata enixe fecerunt. Rhodum ut essentur, simul et ad quam rem missus esset, ijs exposuit, & consuluit eos. Approbantibus cunctis, & ad eam quam habebat classem assumptis tribus quadriereimis nauigat Patara. Primo secundus ventus ad ipsam urbem ferebat eos. sperabant que subito terrore aliquid moturos: postquam circumagente se vento fluctibus dubijs volui ceptum est mare, peruicerunt quidem remis, ut tenerent terram: sed neque circa urbem tutam statio erat, nec ante hostium portus in salvo stare poterant, aspero mari, & nocte imminente, prateruecti menia portum Phoenicia minus duum millium spacio inde distantem petiere, nauibus a maritima vitatum. sed alta rupes insuper imminabant, quas celeriter oppidani assumptis regijs militibus quos in praesidio habebant, ceperunt. aduersus quos Liuius quanquam erant iniqua ac difficilia ad exitus loca, Issaos auxiliares, & Smyrneorum expeditos iuuenes misit. Ii, dum missilibus primo, et aduersus paucos lenibus excursumibus, lacebatur magis quam conferebatur pugna, sustinuerunt certamen. posteaquam plures ab vrbe affuebant, & iam omnis multitudo effundebatur, timor incescit Liuium, ne & auxiliares circumuenirentur, & nauibus etiam ab terra periculum esset. ita non milites solum, sed etiam nauales socios, remigum turbam, quibus quisque poterat telis, armatos in praelium eduxit. Tum quoque anceps pugna fuit: neque milites solum aliquot, sed L. Apustius tumultuario praelio cecidit. postremo tamen fusi fugatique sunt Lycij, atque in urbem compulsi. & Romani cum haud incruentam victoriam ad naues redierunt. inde in Telmessicum profecti sinum, qui latere vno Cariam, altero Lyciam contingit. omnia Patara amplius tentandi spe Rhodij domu dimissi sunt. Liuius prateruectus Asia, in Graeciam transmisit: ut conueniret Scipionibus, qui tum circa Thessaliam erant, in Italiam traieret. Aemilius posteaquam omillas in Lycia res, & Liuium profectum in Italiam cognouit, cum ipse ab Epheso repulsus tempestate irriti incepto, Samum reuertisset, turperatus tentat a frustra Patara

rara esse, proficisci eò tota classe, & summa vi aggredi urbem statuit. Milesum & ceteram oram sociorum prateruecti, in Bargyletica sinu excensionem ad Iassum fecerunt. Urbem regium tenebat praesidium, agrum circa Romani hostiliter depopulari sunt. Misit deinde qui per colloquia principum & magistratum tentarent amicos, posteaquam nihil in potestate sua responderunt esse, ad urbem oppugnandam ducit. Erant Iassensium exules cum Romanis, & frequentes Rhodios orare institerunt, ne urbem & vicinam sibi & cognatam innoxiam perire sinerent: sibi exilij nullam aliam causam esse, quàm fidem erga Romanos. eadem vi regionum, quae ipsi pulsati sint, teneri eos qui in vrbe maneat: omnium Iassensium vni mentem esse, vt seruitutem regiam effugere vellent. Rhodij moti precibus, Eumene etiam rege assumpto, simul suas necessitudines commemorando, simul obfesse regio praesidio urbis casum miserando, peruicerunt, vt oppugnatione abstineret. Profecti inde paratis ceteris, cum oram Asia legerent, Loryma (portus aduersus Rhodum est) peruenierunt. Ibi in principijs sermo primò inter tribunos militum secretus oritur, deinde ad aures ipsius Aemilij peruenit, ab duci classem ab Epheso, ab suo bello, vt ab tergo liber relinquitur hostis in tot propinquas sociorum vrbes omnia impune conari posset. Movere ea Aemilium, vocatosque Rhodios cum percunctatus esset, posse ne Patari vniuersa classis in portu stare? cum respondissent non posse, causam nactus omittenda rei, Samum reduxit neque. Per idem tempus Seleucus Antiochi filius, cum per omne hybernorum tempus exercitum in Aeolide continuisset, partim suscipiendo opem, partim quos in societatem pellicere non poterat, ad populandum: transire in fines regni Eumenes, dum is procul à domo cum Romanis & Rhodij Lycia maritima oppugnaret, statuit. Ad Eleam primò infestis signis accessit: deinde ommissa oppugnationem vrbis agros hostiliter depopulatus, ad caput arcemque regni Pergamum ducit oppugnandam. Attalus primò stationibus ante vrbe in positus, & excursionibus equisum leuisque armatura magile cessabat quàm sustinebat hostem: postremo cum per leuia certamina expertus nulla parte virium se parem esse, intra moenia seque-

pisset,

pisset, obsideri vrbs coepit. Eodem ferme tempore & Antiochus ab Apamea profectus: Sardibus primùm, deinde haud procul Seleuci castris ad caput Caici amnis statim ahabuit, cum magno exercitu misit varijs ex gentibus. plurimum terroris in Gallorum mercatorum conductis quatuor millibus erat. hos, paucis admittis, ad perueniendum passim Pergamenum agrum misit. Quae posteaquam Samum sunt nunciata, primò Eumenes auocatus domestico bello cum classe Eleam petit: inde cum praesidio fuissent equites, peditum quae ex peditis: praesidio eorum tutus, priusquam hostes sentiret aut mouerentur, Pergamum contendit. ibi rursus leuia per excursiones praesidia fieri coepit, Eumene summa rei discrimen haud dubie detrectante. Paucos post dies Romana Rhodiisque classis, vt Regem opem ferrent, Eleam ab Samo venerunt. Quos ubi exposuisse copias Eleae, & tot classes in vnum conuenisse portum Antiocho allatum est: & sub idem tempus audiuit consulem cum exercitu iam in Macedonia esse, pararique quae ad transitum Hellepontis opus essent: tempus venisse ratus, prius quàm terra marique simul irgeretur; agendi de pace, tumultum quendam aduersus Eleam castris cepit: ibi peditum omnibus copijs relictis, cum equitatu (erant autem sex millia equitum) in campos sub ipsa Elea moenia descendit: misit caduceat ore ad Aemilium, velle se de pace agere. Aemilius Eumene à Pergamo accito, adhibitis & Rhodij, consilium habuit. Rhodij haud aspernari pacem. Eumenes nec honestum esse dicere, eo tempore de pace agi: nec exitum rei imponi posse. Qui enim, inquit, aut honesto inclusi moribus & obfessi vult leges pacis accipimus? aut cui rata ista pax erit, quam sine consule non ex auctoritate senatus, nõ iussu populi Romani peregerimus? Quae enim pace per te facta, rediturusne ex templo in Italiam sis? classis exercitumque deducturus? an expectaturus quid de ea re consuli placeat? quid senatus censeat? aut populus iubeat? Restat ergo vt maneat in Asia, & rursus in hyberna copia reducta, omisso bello exauriant commatibus praebendis socios: deinde, si ita visum fuerit, penes quos potestas fuerit, instauremus novam deinde bellam: quod possumus, si ex hoc impetu rerum nihil prolatum de-

QQQ

mittitur, ante hyemem dijs volentibus perfecisse. Hac sententia videtur: resporsumque Antiocho est, ante consulis aduentum de pace agi non posse. Antiochus pace nequicquam tentata, vastatis Eleasium primum, deinde Pergamenorum agris, relicto ibi Seleuco filio, Adramyttē hostilitate itinere facto petit: agrum opulentum, quem vocant Thebes campum, carmine Homeri nobilitatum, neque alio villo loco Asia maior regijs militibus parta est præda. Eodem Adramyttēum, ut urbi præsidio essent, nauibus circumuecti Aemilius & Eumenes venerunt. Per eosdem fortè dies Eleam ex Achaia mille pedites cum centum equitibus, Diaphane omnibus his copijs præposito, accesserunt: quos egressos nauibus obviam missi ab Attalo nocte Pergamum deduxerunt, veterani omnes et periti bellierant & ipse dux Philopæmenus, summum omnium Græcorum imperatoris, discipulus: qui bithuum simul ad quietem hominum, quorumque, & ad vendas hostium stationes quibus locis temporibusque accederent, reciperentque sese sumpserunt. Ad radices ferè collis in quo posita est urbs, regij succedebant: ita libera ab tergo populatio erat, nullo ab urbe ne in stationes quidem, qui procul iacularetur, excurrente, postquam semel compulsi metu se mœnibus incluserunt, contemptus eorum, & inde negligentia apud regios oritur, non stratos, non infranatos magna pars habebat equos paucis ad arma & ordines relictis, dilapsi ceteri sparserant se totum passim campo: pars in iuueniles lusus lasciviamque versi, pars vescentes sub umbra, quidam somno etiam strati. Hac Diophanes ex alta urbe Pergamo contemplatus, arma suos capere, & ad portam præsidio esse iubet: ipse Attalum adiit, & in animo sibi esse dixit bithium stationem tentare. Aegre id permittente Attalo, quippe qui centum equitibus adversas trecentos, mille pedibus cum quatuor millibus pugnaturum cerneret: porta egressus, haud procul statione hostium occasionem opperens confedit. Et qui Pergami erant, amentiam magis quam audaciam credere esse: & hostes paulisper in eos versi, ut nihil moveri viderunt, nec ipsi quicquam ex solita negligentia, insuper etiam eludentes paucitatem, mutarunt. Diophanes quietos aliquandiu suos, velut ad spectaculum modo edu-

Act,

Actos, continuit: posteaquam dilapsos ab ordinibus hostes vidit, pedibus quantum accelerare possent, sequi iussit, ipse princeps inter equites cum turma sua quantum potuit effusissimus habens, clamore ab omni simul pedite atque equite sublato, stationem hostium improuiso inuadit. Non homines solum, sed equi etiam territi, cum vincula abruptissent, trepidationem & tumultum inter suos fecerunt, pauci stabant impavidi equi: eos ipsos non sternere, non infranare aut ascendere facile poterant: multo maiorem quam pro numero equitum terrorem Achaëis inferentibus, pedites verò ordinati & præparati sparsos per negligentiam, & semisomnes prope aborti sunt, cædes passim fugaque, per campos facta est: Diophanes Bithium effusus quoad tutum fuit, magno Achaëorum genti decore parvo spectauerant enim è mœnibus Pergami non viri modo, sed femine etiam in præsidium urbis rediit. Postero die regia magis composita & ordinata stationes quingentis passibus longius ab urbe posuerunt castra: & Achaëi eodem ferme tempore atque in eundem locum processerunt. Per multas horas intenti vtrinque velut iam futurum impetum expectauerunt: posteaquam haud procul occasu solis redeundi in castra tempus erat, regij signis collatis abire agmine ad iter magis quam ad pugnam composito cœpere. Quieuit Diophanes, dum in conspectu erant: deinde eodem quo pridie impetu in postremum agmen incurrit, tantumque rursus pauoris ac tumultus incussit, ut cum terga caderentur, nemo pugnandi causaretur: trepidantesque, & vix ordinem agminis seruantes in castra compulsi sunt. Hac Achaëorum audacia Seleucum ex agro Pergameno mouere castra coegit. Antiochus posteaquam Romanos & Eumenum ad tuendum Adramyttēum venisse aduuit, ea quidem urbe abstinuit, depopulatus agros. Per eam inde coloniam Mitylenæorum expugnauit. Cotton & Corylenus & Aphrodisias Crene primo impetu captae sunt, inde per Thyatira Sardes rediit. Seleucus in maritima ora permanens, alijs terrori, alijs præsidio erat. Classis Romana cum Eumene Rhodijque, Mitylenem primo, inde retro vnde profecta erat Eleam rediit. Inde Phocæam petentes, ad insulam quam Bacchium vocant: (imminet urbi Phocensium) ap-

227 5

pule-

pulerunt, & quibus antè abstinerant templis signisq; (egregie autem exornata in insula erat) cum hostiliter diripuissent, ad ipsam urbem trans miserunt. eam diuisis inter se partibus cum oppugnant, & viderent sine operibus, armis, scalisq; capi non posse: missum ab Antiocho praesidium triū millium armatorū cum intrasset urbem, ex templo oppugnatione ommissa, classis ad insulam se recepit: nihil aliud quàm de populato circa urbem hostium agro. Inde placuit Eumenem domum dimitti, & prae parare consiliis atq; exercitui quae ad transitum Hellepontis opus essent: Romanam Rhodiamq; classis redire Samum, atque ibi in statione esse, ne Polyxenidas ab Epheso moueret. Rex Elaeum, Romani & Rhodij Samum redierunt. Ibi M. Aemilius frater pratoris decessit. Rhodij celebratis exequiis aduersus classis, quam fama erat ex Syria venire, XIII. suis nauibus, & vna Coa quinqueremi, altera Gnidia, Rhodum vt ibi in statione essent, profecti sunt. Biduo antè quàm Eudamus cum classe à Samo veniret, XIII. à Rhodum naues cum Pamphiliis praefecto aduersus eandem Syriacam classis missae, assumptis nauibus quatuor quae Cariae praesidia erant, oppugnantibus regijs Dadala, & quaedam alia parua castella obfidione exemerunt. Eudamum confestim exire placuit. addita huic quoque sunt ad eam classis quam habebat, sex aperte naues. Profectus, cum quantum accelerare poterat, maturasset: ad portum quem Megistem vocant, praegressos consequitur. inde vno agmine Phaselidem cum venissent, optimum visum est ibi hostem opperiri. In consinio Lyciae & Pamphyliae Phaselis est, prominet penitus in altum, conspiciturq; prima terrarum Rhodum à Sicilia perentibus, & procul nauium praebet prospectum. eo maxime vt in obuiis classi hostium essent, electus locus est. Ceterum quod non prouiderunt, & loco graui & tempore anni (medium enim aestatis erat) ad hoc insolito odore, ingruere morbi vulgo, maxime in remiges coeperunt. cuius pestilentiae metus profectis cum praterueherentur Pamphylum sinum, ad Eurymedontem amnem appulsa classe, audiunt ab Appendijs ad Sidam iam hostes esse. Tardius nauis uenerant regij, aduerso tempore Etesiarum, quod uelut sta-

lut statim fauoris uentis esset. Rhodiorum duae & triginta quadriremes, quatuor triremes fuere. Regia classis VII. & XXX. maioris formae nauium erat, in quibus tres hepteres & quatuor hexetes habebat, praeter has decem triremes erant. & ij adesse hostes ex specula quadam cognouere. Vtraq; classis postero die luce prima, tanquam eo die pugnatura, è portu mouit: & posteaquam superauere Rhodij promontorium, quod ab Sida prominet in altum, exemplo & conspecti ab hostibus sunt, & ipsi eos viderunt. Ab regio sinistro cornu, quod ab alto obiectum erat, Annibal: dextero Apolloniis purpurarum vnus praerat. & iam in frontem directas habebant naues. Rhodij longo agmine ueniunt. prima pratoria nauis Eudami erat: agebat agmen Chariclitus: Pamphildas media classi praerat Eudamus posteaquam hostium aciem instruatam & paratam ad cœrendum vidit, & ipse in altum euectus, & deinceps quae sequebantur. seruantes ordinem in frontem dirigere iubet. Eares primo tumultum praeiuit. nam nec si in altum euectus erat, vt ordo omnium nauium ad terram explicari posset: & festinans ipse praeproperè cum quinq; salis nauibus Annibal occurrit: ceteri qui in frontem dirigere iussi erant, non sequebantur: extremo agmine loci nihil ad terram relictum erat: trepidantibusq; ijs inter se, iam in dextero cornu aduersus Annibalem pugnabatur. Sed momento temporis & nauium virtus & usus rei maritimae terrorem omnem Rhodijs dempsit. nam & in altum celeriter euectae naues locum post se quaeq; uenienti ad terram dedere, & si qua concurrerat rostro cum hostium nauis, aut proram lacerabat, aut remos detergebat, aut libero inter ordines discursu praeteruectae, in puppim impetum dabat. Maxime exterruit hepteteris regia à multo minore Rhodia nauis vno ictu demersa. itaq; iam haud dubie dexterum cornu hostium in fugam inclinabat. Eudamum in alto multitudine nauium maxime Annibal, ceteris omnibus longe praestantem, urgebat: & circumuenisset, ni signo sublato ex pratoria nauis, quo dispersam classis in vnum colligi nos erat, omnes quae in dextero cornu victrant naues, ad opperendam suam concurrissent. tum & Annibal, quaeq; circa eum erant

erant naues, capessunt fugam: nec insequi Rhodij, ex magna parte agris, & ob id celerius fessis remigibus, potuerunt. Cum in alto, ubi substitierant, cibo refecerent vires, contemplatus Eudamius hostes claudas mutilatasque naues apertis nauibus remulco trahentes, XX. paulo amplius integras abscedentes. e turri pratoria nauis silentio facta: Exurgite, inquit, & egregium spectaculum capessite oculis. Consurrexere omnes, contemplatiq; trepidationem fugamq; hostium, propè vna voce exclamauere omnes, vt sequerentur. Ipsius Eudamii multis ictibus vulnerata nauis erat, Pamphilidam & Chariclitum insequi, quoad putarent tutum, iussit. Aliquandiu secuti sunt: posteaquam terra appropinquabat Annibal, veriti ne includerentur vento in hostium ora, ad Eudamium reuerti, Hepterem captam, qua primo concursu icta erat, agrè Phaselidem pertraxerunt, inde Rhodum non tam victoriam, quam alius alium accusantes, quod cum potuisset, non omnium summersa aut capta classis hostium foret, redierunt. Annibal isdem vno praelio aduerso, ne tum quidem prateruehi Lyciam audebat, cum coniungi veteri regia classi quamprimùm cuperat. Et idem fieri faceret, Rhodij Chariclitum cum XX. nauibus rostratis ad Patara & Megisten portum miserunt. Eudamum cum VII. nauibus maximis ex ea classe cui præsuerat, Samum redire ad Romanos iusserunt, vt quantum consilio, quantum auctoritate videret, compelleret Romanos ad Patara oppugnanda. Magnam letitiam Romanis iam prius nuncius victoria, deinde aduentus attulit Rhodiorum. & apparebat, si ea cura Rhodij dempta esset, vacuos eos tuta eius regionis maria præstituros: sed profecto Antiocho ab Sardibus, ne opprimerentur vrbes maritime, abscedere custodia Ionia atq; Aeolidis prohibuerunt. Pamphilidam cum quatuor nauibus testis ad eam classem que circa Patara erat, miserunt. Antiochus non ciuitatum modo que circa se erant, continebat præsidia, sed ad Prusiam Bithyæ regem miserat legatos, vt easq; quibus transitum in Asiam Romanorum increpabat, Verum eos ad omnia regna tollenda, vt nullum vsquam orbis terrarum, nisi Romanum imperium esset. Philippum & Nabin expugnatos se

tertium

A tertium peti. vt quisque proximus ab oppresso sit, per omnes velut continens incendium peruasurum. ab se gradium in Bithyniam fore quando Eumenes in voluntariam seruitutem concessisset. His motum Prusiam litera Scipionis consulis, sed magis eius fratris Africani, a suspitione tali auerterunt, qui præter consuetudinem perpetuam populi Romani, augè di omni honore regum sociorum maiestatem domesticis ipse exemplis Prusiam ad promerendam amicitiam suam compulit. Regulos se acceptos in fidem, in Hispania reges reliquisset: Masanissam non in patrio modo locasse regno, sed in Syphacis, a quo antè expulsus fuisset, regnum imposuisse: & esse eum non Africa modò regum longè opulentissimum, sed toto in orbe terrarum cuius regum vel maiestate vel viribus perem. Philippum & Nabin hostes & bello superatos ab T. Quintio, tamen in regno relictos: Philippo quidem anno priore etiam stipendium remissum, & filium obsidem redditum: & quasdam ciuitates extra Macedoniam, patientibus Romanis imperatoribus, recepisse eum. In eadem dignitate & Nabin futurum fuisse, nisi eum sum primò furor, deinde fraus Aetolorum absumpserisset. Maxime confirmatus est animus regis, posteaquam ad eum C. Liuius, qui prator antè classi præfuerat, legatus ab Roma venit, & edocuit quanto & spes victoria certior Romanis quam Antiocho, & amicitia sanctior firmitiorq; apud Romanos futura esset. Antiochus & posteaquam à spe societatis Prusie decidit, Ephesum ab Sardibus est profectus ad classem, que per aliquot menses instructa ac parata fuerat, visendam, magis quia terrestribus copijs exercitum Romanum & duos Scipiones imperatores videbat sustineri non posse, quam quòd res naualis ipsa per se aut tentata sibi vquam feliciter, aut tunc magna & certa fiducia esset. erat tamen momentum in presentia spei, quòd & magnam partem Rhodiæ classis circa Patara esse, & Eumenem regem cum omnibus nauibus suis consuli obuiam in Hellestorum profectum audierat, aliquid etiam inflabat animos classis Rhodiæ ad Samum per occasionem fraude preparata absumpta. His fretus, Polyxenida cum classe ad tentandam omni modo certaminis fortunam misso, ipse copias ad Notium ducit

duat (id oppidum Colophonium mari imminens abest à veterè Colophone duo ferme millia passuum) & ipsam urbem suam esse potestatis volebat, ad eò propinquam Epheſo, ut nihil terra marisue ageret, quod non subiectum oculis Colophoniorum, ac per eos notum extemplo Romanis esset: quos audita obsidione non dubitabat ad opem ferendam sociis urbi classem à Samo moturos: eam occasiorem Polyxenida ad rem gerendam fore. Igitur operibus oppugnare urbem aggressus, & ad mare partibus duabus pariter munitionibus deductis, vring, vineas & aggerem muro iniunxit, & testudinibus arietes admovit. Quibus territi malis Colophonij oratores Samum ad L. Aemylum fidem praetoris populiq; Romani implorantes, miserunt. Aemylum & Sami segnis diu mora offendebat, nihil minus opinantem quam Polyxenidam his nequicquam ab se prouocatum potestatem pugna facturum esse. & turpe existimabat, Eumenis classem adiuvare consulens ad trajiciendas in Asiam legiones: se Colophonis obfessa auxilio incertam finem habituro diligari. Eudamus Rhodius, qui & tenuerat eum Sami, cupientem proficisci in Helleſpontum, cunctiq; instare & dicere: quanto fortius esse vel socios obsidione eximere, vel victam iam semel classem vincere iterum, totanq; maris possessionem hosti eripere, quam desertis socijs, tradita Antiocho Asia, terra mariq; in Helleſpontum, ubi satis esset Eumenis classis, à sua parte belli discedere? Praefecti à Samo ad petendos commeatus, consumptis iam omnibus, Cbium parabant trajicere. Iderat horreum Romanis, eoq; omnes in Italia missa oneraria dirigebant cursum. Circumuecti ab urbe ad aversa insulae obiecta aquiloni, ad Cbium & Erythras sunt. Cum pararent trajicere, literis certior fit praetor frumentum vim magnam Cbium ex Italia venisse: vinum portantes, nauas tempestatibus retentas esse. simul allatum est Teios regiae classis benigne commeatus praebuisse: quinq; millia vasorum vini esse pollicitos. Teium ex medio cursu classem repente auertit: aut volentibus ijs vsurus commeatu parato hostibus aut ipsos pro hostibus habiturus. Cum dixissent ad terram proras, quindecim ferme eis nauas circa Myonesum apparuerunt, quas primo ex classe regia praetor esse ratus,

institit

institit sequi: apparuit inde piraticas celoces & lembos esse. Cbiorum maritimam oram depopulati, cum omnis generis praedare uerentes, posteaquam videre ex alto classem, in fugam verterunt. & celeritate superabant leuioribus, & ad id subrefactis nauigijs, & propiores terra erant. itaque priusquam appropinquaret classis, Myonesum perfugerunt. vnde se à portu ratus abstracturum nauas, ignarus loci sequebatur praetor. Myonesum promontorium inter Teium Samumq; est: ipse collis est in modum metae in acutum cacumen à fundo satis lato fastigiatus, à continenti arctè semita aditum habet: à mari ex se fluctibus rupes claudunt, ita ut quibusdam locis superpendentia saxa plus in altum quam quae

B in statione sunt nauas, promineant. Circa ea appropinquare non aulse nauas, ne sub ictu superstantium in rupibus piratarum essent, diem triuere: tandem sub noctem vano incepto cum abstissent, Teium postero die accessere: & in portu qui à tergo urbis est (Gerastium ipsi appellant) nauibus constitutis, praetor ad depopulandum circa urbem agrum milites emisit. Teijs cum in oculis populatio esset, oratores cum insulis & velamentis ad Romanum miserunt. Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti dictiq; hostibus aduersus Romanos, & iuuisse eos commeatu classem hostium arguit, & quantum vini Polyxenida promississent. quae si eadem classi Romana daret, reuocaturum se à populatione militum: si minus, pro hostibus eos habiturum. Hoc tam triste responsum cum retulissent legati, vocatur in concionem à magistratibus populus, ut quid agerent, consultarent. Eò fortè Polyxenidas cum regia classe à Colophone profectus, posteaquam mouisse à Samo Romanos audiuit, & ad Myonesum piratas persecutos Teiorum agrum depopulari nauas in Gerastico portu stare: ipse aduersus Myonesum in insula (Macrin nautici vocant) anchoras portu occulto iecit. inde ex propinquo explorans quid hostes agerent, primo in magna spe fuit, quemadmodum Rhodiam classem ad Samum circunfessis ad exitum faucibus portus expugnasset, sic & Romanam expugnaturum, nec est dissimilis naturaloci: promontorijs coequantibus inter se ita clauditur portus, ut vix duae simul inde

nauas

naues possint exire. nocte occupare fauces Polyxenidas in animo habebat: & denis nauibus ad promontoria stantibus, qua ab utroque cornu in latera exeuntium nauium pugnarent: ex cetera classe, sicut ad Panormum fecerat, armatis in littora expositis, terra marique simul hostes opprimeret. quod non vanum ei consilium fuisset, in cum Teij facturos se imperata promississent, ad accipiendos commeatibus aptus visum esset Romanis, in eum portum qui ante urbem est, classe transire. Dicitur & Eudamus Rhodius vitium alterius portus ostendisse, cum forte duae naues in arcto ostio implicitos remos fregissent: & inter alia id quoque mouit praetorem ut traduceret classem, quae ab terra periculum haud erat, haud procul inde Antiocho statua habente. Tradata classis ad urbem, ignarum omnibus egressi milites nauis sunt ad commeatibus, & vinum maxime diuidendum in naues, cum medio forte diei agris quidam ad praetorem adductus nunciat, alterum iam diem classem stare ad insulam Macrin: & paulo ante visas quasdam moueri tanquam ad perfectionem naues. Re subita percussus praetor tubicines canere iubet, ut si qui per agros palati essent, redirent. tribunos in urbem mittit ad cogendos milites nauis in naues. Haud secus quam in repentino incendio aut capta urbe trepidatur: alijs in urbem currentibus ad suos reuocandos: alijs ex urbe naues cursu repetentibus: incertis clamoribus quibus ipsis tuba obstrepent. turbatis imperijs, tandem concursum ad naues est. Vix sua quisque noscere aut adire praetor tumultu poterat: trepidatur quoque cum periculo & in mari & in terra foret, in partibus diuisis Aemilius cum praetoria nauis primam portu in altum euectus excipiens insequens eis suo quamque ordine in frontem instruxisset: Eudamus Rhodius quoque classis substitissent ad terram, ut & sine trepidatione conscenderent: & ut quae parata esset, exiret nauis, ita & explicuere ordinem prima in conspectu praetoris. & coactum agmen ab Rhodijs est: instructaque aut velut teneret regios, in altum proeessit. inter Myonesum & Corycum promontorium erant, cum hostem conspexere. Et regia classis benis in ordinem nauibus longo agmine ueniens, & ipsa aut aduersam explicuit, tantum lauo euecta cornu, ut amplecti & circumiri

A circumire dexterum cornu Romanorum posset. quod ubi Eudamus qui cogeat agmen, vidit, non posse exequare ordinem Romanos, & tantum non iam circumiri a dextro cornu: concitat naues (& erant Rhodiae naues longe omnium celerrima tota classe) aquat quoque cornu, praetoriae nauis in qua Polyxenidas erat, suam abiicit. Iam totis classibus simul ab omni parte pugna conferta erat. Ab Romanis LXXX. naues pugnabant, ex quibus Rhodiae quinque & XX. erant. Hostium classis videnonaginta nauium fuit, & maxima formae naues, tres hexeres habebat, duas hepteres. Robore nauium & virtute militum Romani longe Rhodios praestabant: Rhodiae naues agilitate, & arte gubernatorum, & scientia remigum. Maximo tamen hostibus terrori fuere, quae ignes praeseportabant: & quod vnum his ad Panormum circumuentis saluti fuerat, id tum maximum momentum ad victoriam fuit. nam metu ignis aduersi regiae naues, ne prora concurrerent cum declinassent, neque ipsae ferire rostro hostem poterant, & obliquas se ipsae aditus praebant: & si qua concurreret obruebatur infuso igni, magis ad incendium quam ad praelium trepidabant. Plurimum tamen quae solet militum virtus in bello valuit. mediam namque aciem hostium Romani cum rupissent, circumuecti ab tergo pugnantibus aduersus Rhodios regijs sese obicere: momentoque temporis & media acies Antiochi, & leuo in cornu circumuenta naues mergebantur. Dextra pars integra sociorum magis clade quam suo periculo terrebat. ceterum posteaquam alias circumuentas, praetorianam nauem Polyxenida relictis socijs vela dantem videre: sublatis raptim dolonibus (& erat secundus petentibus Eubesium ventus) capebant fugam: quadraginta duabus nauibus nauis pugna amissu, quarum tredecim captae in portum hostium venerunt, ceterae incense aut demerse. Romanorum duae nauis fractae sunt, vulneratae aliquot. Rhodiae una capta memorabili casu nam cum rostro percussisset Sidoniam nauem, anchora ictu ipso excussa e nauis, unco dente velut manu ferrea iniecta, alligauit alterius proram: inde tumultu iniecto cum diuellere se ab hoste cupientibus inhiherent Rhodij, tractum anchorale & implicitum remis

R R R
latus

latus alterum deseruit: debilitatam ea ipsa qua ieta cohaeserat, nauim capit. Hoc maximè modo ad Myonesum naualis praelio pugnatum est. Quo territus Antiochus, quia possessione maris pulsus, longinqua tueri diffidebat se posse: praesidium ab Lysimachia, ne opprimeretur ibi ab Romanis, deduci, prauo, vt res ipsa postea dicitur, consilio iussit. non enim tueri solum Lysimachiam à primo impetu Romanorum facile erat: sed obsidionem etiam per totam hyemem tolerare, & obsidentes quoque ad vltimam inopiam adducere extrahendo tempus, & interim spem pacis per occasiones tentare. Nec Lysimachiam tantum hostibus tradidit, sed aduersam naualem pugnam: sed etiam Colophonis obsidione adiecit, & Sardis recepit se. atque inde in Cappadociam ad Antiochum, qui auxilia accerserent, & quoung, alio poterat aduicias contrahendas, in vnum iam consilium, vt acie dimicaret, intentus, misit. Regillus Aemilius post victoriam naualem praefectus Ephesum, direptis ante portum nauibus, cum consilium nem concessi maris vltimam hosti expressisset: Chium, quod anti nauale praelium cursum à Samo intenderat, nauigat. ibi nauem praelio quassatam cum refecisset, L. Aemilium Scaurum cum XXX nauibus Hellepontem ad exercitum traiciendum misit. Rhodia parte praeda & spolijs naualibus decoratas domum redire iubet. Rhodij impigre praeuertere, ad traiciendasque copias consulis iuratum, atque eo quoque functi officio, tum demum Rhodum redire. Classis Romana ab Chio Phocaeam traiecit. In sinu maris intimo posita haec vrbs est, oblonga forma: duum millium & quingentorum passuum spatium murus amplectitur: coit deinde ex vtraque parte arctiorem, velut cuneum: Lamptera ipsi appellant. mille & haecentos passus ibi latitudo patet. inde in altu lingua mille passuum excurrens, medium ferè sinum velut nota distinguit. vbi cohortis faucibus angustis, duos in vtraque regionem versus portus turrimos habet. qui in meridiem vergit, Naustatimos ab re appellatur, quia ingentem vim nauium capit. alter prope ipsum Lamptera est. Hos portus turrimos cum occupasset Romana classis, priusquam aut scalis aut operibus mœnia aggredieretur, mittit

Antiochum, qui principum magistratum quoque animos tentarent. posteaquam obstinatos vidit, duobus simul locis oppugnare est adortus. Altera pars infrequens adificijs erat: templa deum aliquantum tenebant loci. ea prius ariete admoto, quaterne muros turrimus cepit. deinde cum eò multitudo occurreret ad defendendum, altera quoque parte admotus aries: & iam vtrique sternebantur muri, ad quorum casum cum impetum Romani milites per ipsam stragem ruinarum facerent, alij scalis etiam ascensum in muros tentarent, ad eò obstinate restiterunt oppidani, vt facile appareret plus in armis & virtute, quam in mœnibus auxilij esse. coactus ergo periculo militum prator receptui cani iussit, ne obijceret inimicos furentibus desperatione ac rabie. Direpto praelio, necum quidem ad quietem versi, sed vndique omnes ad munienda & obmolenda qua ruinis strata erant, concurrerunt. Huic operi interuentu superuenit Q. Antonius à pratore missus: qui castigata perinacia eorum, maiorem curam Romanis quam illis ostenderet esse, ne in perniciosam urbem pugnaretur. si abistere furor vellent, potestatem ijs dare eadem conditione qua prius C. Liuus in idem venissent, se tradendi. Haec cum audissent, quing, dierum spacio ad deliberandum sumpto, tentata interim spe auxilij ab Antiocho, posteaquam legati missi ad regem, nihil in eo esse praesidij retulerant: tum portas aperuerunt, pacti ne quid hostile paterentur.

Cum signa in urbem inferrentur, & pronunciaisset prator, parci se dediti velle: clamor vndique est sublati, indignum facinus esse Phocaeenses nunquam fidos socios, semper infestos hostes, impune eludere. ab hac voce velut signo à pratore dato, ad diripiendam urbem passim discurrerunt. Aemilius primò resistere & reuocare, dicendo captas non dediti diripi vrbes, & in his tamen arbitrium esse imperatoris, non militum. posteaquam ira & auaritia imperio potentiora erant: praecombus per urbem missis, liberos omnes in forum ad se conuenire iubet, ne violarentur: & in omnibus qua ipsius potestatis fuerunt, si des constitit pratoris. urbem agrosque & suas leges ijs restituit: & quia iam hyems appetebat, Phocae portus ad hybernandum classi delegit. Per idem ferè tempus

consuli transgresso Aeniorum Maronitarumque fines nunciatur, etiam regiam classem ad Myonesum relictamque a praesidio Lysimachiam esse. Id multo quam de nauali victoria letius fuit: utique posteaquam eo venerunt, refertaque urbs omnium rerum commentibus, velut in aduentum exercitus preparatis, eos excepit: ubi in opiam ultimam laboremque in obsidenda urbe sibi proposuerant, ibi paucos dies statina habuere, ut impedimenta agrorum consequerentur, qui passim per omnia Thraciae castella fessis morbis ac longitudine via relictis erant. Receptis omnibus ingressi rursus iter per Chersonesum Hellepontum perueniunt. ubi omnibus cura regis Eumenis ad traiciendum preparatis, velut in pacata libertora nullo prohibente, alijs aliud delatis nauibus, sine tumultu traiecere. Ea vero res Romanis auxit animos, concessum sibi tantum situm cernentibus in Asiam, quam rem magni certaminis futuram crediderant. Statina deinde ad Hellepontum aliquandiu habuerunt: quia dies forte quibus Ancilia mouentur, religiosum iter inciderant. eodem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia Salus erat, disunxerant ab exercitu: causaque et vis morae erat, dum consequeretur. Per eos forte dies legatus ab Antiocho in castra venerat, Byzantius Heraclides de pace affirmata mandata: quam impetrabilem fore, magnam ei spem attulit: materiae cunctatio Romanorum: quos simul Asiam attigissent, effuso agmine ad castra regia ituros crediderat. Statuit tamen prius adire consulem, quam P. Scipionem: et ita mandatum a rege erat. in eo maximam spem habeat: praeterquam quod et magnitudo animi, et satietas gloria placabilem eum maxime favebat: notumque erat gentibus, qui victor ille in Hispania, qui deinde in Africa fuisset: etiam quod filius eius captus in potestate eius erat. Is ubi et quando et quo casu captus sit, sicut plerumque parum inter auctores constat. alij principio belli a Chalcide Orientem circumuentum ab regis nauibus tradunt: alij, postquam transitum in Asiam est: cum turma Fregellana missum exploratum ad regia castra, effuso obuiam equitatu cum recipere sese, in eo tumultu delapso equo, cum duobus equitibus oppressum

ita ad regem deductum esse. Illud satis constat, si pax cum populo Romano maneret, hospitiumque priuatim regi cum Scipionibus esset, neque liberalius neque benignius haberi colligere adolescentem quam cultus est, potuisse. Ob hac cum aduentum P. Scipionis legatum expectasset: ubi is venit, consulem adit, petitque ut mandata audiret. Aduocato frequenti concilio legati verba sunt audita. Is multis ante legationibus nequicquam vltro citroque de pace missis, eam ipsam fiduciam impetrandi sibi esse dixit, quod priores legati nihil impetrassent. Smyrnas enim et Lampfacum et Alexandriam Troadem, et Lysimachiam in Europa, iactatas in illis disceptationibus esse: quarum Lysimachia iam cessisse regem, ne quid in Europa habere eum dicerent: eas quae in Asia sint ciuitates tradere paratum esse: et si quas alias Romani, quod suarum partium fuerint, vindicare ab imperio regio velint, impense quoque in bellum facta partem dimidiam regem praestiturum populo Romano. Haec conditiones erant pacis. Reliqua oratio fuit, ut memores rerum humanarum et suae fortuna moderarentur, et alienam ne vigerent: finirent Europa imperium, id quoque immensum esse: et parari singula acquirere facilius potuisse, quam vniuersa teneri posse. Quod si Asia quoque partem aliquam abstrahere velint, dummodo non dubijs regionibus finirent: vincti suam temperantiam Romana cupiditate, pacis et concordia causa regem passurum. Ea quae legato magna ad pacem impetrandam videbantur, parua Romanis visa, nam et impensam quae in bellum facta esset, omnem praestare regem aequum censebant, cuius culpa bellum excitatum esset: et non Ionia modo atque Aeolide deduci debere praesidia regia: sed sicut Graecia omnis liberata esset, ita quae in Asia sint, omnes liberari vrbes. id aliter fieri non posse, quam ut cis Taurum montem possessione Asiae Antiochus cedat. Legatus posteaquam nihil aequi in concilio impetrare se censebat, priuatim (sic enim imperatum erat) P. Scipionis tentare animum est conatus. Omnium primum filium ei sine precio redditurum regem dixit: deinde ignarus et animi Scipionis, et moris Romani, auri pondus ingens est pollicitus, et nomine tantum regio excepto, societatem omnis re-

gni, si per eum pacem impetrasset. Ad ea Scipio: Quod Roma-
 nos omnes, quod me ad quem missus es, ignoras, minus miror,
 cum te fortunam eius à quo venis, ignorare cernam. Lysimachia
 teneuda erat, ne Chersonesum intraremus: aut ad Hellepontum
 obstitendum, ne in Asiam traiceremus, si pacem tanquam à solici-
 tis de belli euentu patiturus eratis. concesso verò in Asiam transitu,
 & non solum frenis, sed etiam iugo accepto, qua disceptatio ex
 aquo, cum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munifi-
 centia regia maximum donum filium habeo: alij deos precor
 ne ynquam fortuna egeat mea, animus certè non egebit. protan-
 to in me munere gratum me esse in se sentiet, si priuatam gratiam
 propriuato beneficio desiderabit. publice nec habeo quicquam ad
 illo, nec dabo, quod in presentia dare possim, fidele consilium est.
 abi, nuncia meis verbis, bello abstat, pacis conditionem nullam
 recuset. Nihil ea mouerunt regem, tutam fore belli aleam ratum:
 quando perinde ac victo iam sibi leges dicerentur. omissa igitur
 presentia mentione pacis, totam curam in belli apparatus in-
 tendit. Consul omnibus preparatis ad proposita exequenda, cum
 ex statuis mouisset: Dardanum primùm, deinde Rhœtum, vici-
 que ciuitate obuiam effusa, venit. inde Ilium processit: castris
 in campo, qui est subiectus mœnibus, positus, in urbem arcemque
 cum ascendisset, sacrificauit Mineruæ prædii arcis, & Illia-
 sibis in omni rerum verborumque honore ab se oriundos Ro-
 manos præferentibus, & Romanis latæ origine sua. inde pro-
 fecti sextis castris ad caput Caici amnis peruenierunt. Eo è
 Eumenes rex, conatus primò ab Helleponto reducere classis in-
 hyberia Eleam, aduersis deinde ventis cum aliquot diebus su-
 perare Lecton promontorium non potuisset, in terram egressus,
 ne deesset principijs rerum, quæ proximum fuit, in castra Ro-
 mana cum parua manu contendit. Ex castris Pergamum re-
 missus ad comæatus expediendos, tradito frumento quibus in-
 serat Cos. in eadem statua redijt. inde plurium dierum prepa-
 ratùs cibarijs, consilium erat ire ad hostem priusquam hyems op-
 primeret. Regia castra circa Thyatira erant, ibi cum audisset An-
 tiocus

tiocus

tiocus P. Scipionem agrum Eleam delatum, legatos qui filium ad
 eum redacerent, misit. Non solum animo patrio gratum minus,
 sed corpori quoque salubre gaudium fuit. satiatus que tandem com-
 plexu filij, Renunciate, inquit, gratias regi me agere: referre
 gratiam aliam nunc non posse, quam vt suadeam, ne antè in aciem
 descendat, quam vt in castra me redisse audierit. Quanquam
 LX. mill. a ped. tum, plus XII. millia equitum animos inter-
 dum ad spem certaminis faciebant: motus tamen Antiochus tan-
 ti auctoritate viri, in quo ad incertos belli euentus omnis fortu-
 ne posuerat subsidia, recepit se transgressus Phrygium amnem:
 circa Magnesium que ad Sipylum est, posuit castra. & ne si ex-
 traheret tempus vellest, munimenta Romani tentarent: fossam sex
 cubitis altam, XII. latam cum duxisset, extra duplex vallum
 fossa circundedit: interiore labro murum cum turribus crebris
 obiecit, ynde facile arceri transitu fosse hostis posset. Consul cir-
 ca Thyatira regem esse ratus, continuis itineribus quinto die ad
 Hyrcanum campum descendit. inde cum profectum audisset, secu-
 tus vestigia citra Phrygium amnem, quatuor millia ab hoste po-
 suit castra, Eo millis ferme equites (maxima pars Gallograci erant,
 & Daba quidam, aliarumque gentium sagittarij equites intermixti).
 tumultuose amne traiecto, in stationes impetum fecerunt. Primò
 turbauerunt incompósitos, deinde cum longius certamen fieret. Ro-
 manorum, ex propinquis castris facili subsidio, cresceret numerus:
 regij festinam, & plures non sustinentes, recipere se conati, circa ri-
 pam amnis priusquam flumen ingrederentur, ab instantibus tergo
 aliquot interfecti sunt. Biduū deinde silentium fuit, neutrus trans-
 gradientibus amnem. tertio post die Romani simul omnes transgres-
 si sunt. & duo millia ferme & quingentos passus ab hoste posuerunt
 castra. Metantibus & muniendo occupatis tria millia delecta equi-
 tam pedisumque regionum magno terrore ac tumultu aduenere. ali-
 quanto pauciores in statione erant: & tamen per se nullo à muni-
 mento castrorum milite auocato, & primò equum prælium sustinere,
 & crescente certamine pepulerunt hostes, centum ex his occisis,
 centum ferme captis. Per quatrividuū insequens instructa utrinque acies

R. R. 4

pro

pro vallo steterunt. quinto die Romani processere in medium campi, Antiochus nihil promouit signa, ita ut extremi minus mille pedes à vallo abessent. Consul posteaquam de re etari certamen vidit, postero die in consilium aduocauit, quid sibi faciendum esset si Antiochus pugnandi copiam non faceret, instare hyemem: aut sub pellibus habendos milites fore: aut si concedere in hyberna vellent, differendum esse in aestatem bellum. Nullum unquam hostem Romani equè contempserunt, conclamatum undique est, duceret extemplo, & vteretur ardore militum, qui tanquam non pugnandum cum tot millibus hostium: sed par numerus pecorum trucidandum esset, per fossas, per vallum castra inuadere parati erant, si in praedium hostis non exiret. Cn. Domitius ad explorandum iter, & qua parte adiri vallum hostium posset, missus, posteaquam omnia cetera retulit, postero die propius castra adiuuere placuit: tertio signa in mediū campi prolata, & instrui acies coepta est. Nec Antiochus vltra tergiverandum ratus, ne & suorum animos minueret, detrectando certamen, & hostium spem auerget, & ipse copiam duxit, tantum progressus à castris, ut dimicaturum appareret. Romana acies vnus propè forma fuit & hominum & armorum genere, duae legiones Romanae, duae sociū ac Latini nominis erant, quina millia & quadringenos singula habebant. Romani median aciem, cornua Latini tenuerunt: hastatorum prima signa, deinde principum erant: triarij postremos claudēbant. Extra hanc velut iustam aciem à parte dextera consul Achaorum cetratis immixtis auxiliaries Eumenis tria millia ferme peditum equata fronte instruxit: vltra eos equitum minus tria millia opposuit, ex quibus Eumenis octingenti, reliquis omnis equitatus Romanus erat: ceteros Triballos & Cretenses (quingentorum vtrique numerus explebant) statuit, leuissimum cornu non videbatur egere talibus auxilijs, quia flumen ab ea parte ripa quoque dirupta claudēbant: quatuor tamen inde turmae equitum oppositae. Haec summa copiarum Romanis, & duo millia mistorum Macedonum Thracumque, qui voluntate secuti erant, hi praesidio relictī sunt castris, sexdecim elephantos post triarias in subsidio locauerunt, nam praeterquam

quod à multitudinem regionum elephantorum (erant autem quatuor & L.) sustinere non videbantur posse, ne pari quidem numero Indiciis Africi resistunt: siue quia magnitudine (longè enim illi praestant) siue robore animorum vincuntur. Regia acies varia magis multis gentibus, à similitudine armorum auxiliorumque erat, X & sex millia peditum more Macedonum armati fuere, qui phalangitae appellabantur, haec media acies fuit in fronte in decem partes diuisa, partes eas interpositis binis elephantis distinguebat, à fronte introrsus in duos & XXX ordines armorum acies patebat, hoc & roboris in regis copijs erat: & perinde cum alia specie, tum eminentibus tantum inter armatos elephantis magnum terrorem praebebat, ingentes ipsi erant: addebant speciem frontalia & crista, & tergo impositae turres, turribusque superstantes praeter rectorem quaterni armati. Ad latus dexterum phalangitarum mille & quingentos pedites Gallograecorum opposuit, his tria millia peditum, loricatorum (cataphractos ipsi appellant) adiunxit, addita his ala mille ferme equitum, agema eam vocabant. Medi erant lecti viri & eiusdem regionis misti multarum gentium equites, continens his grex XV I elephantorum est oppositus in subsidijs, ab eadem parte paululum producto cornu regia cohors erat: Aegyptides à genere armorum appellabantur, Dace deinde equites sagittarij mille et ducenti, tum leuis armatura trium millium C. vi ferme numero, pars Cretenses, pars Tralles, duo millia & quingenti Mysi sagittarij adiuncti erant. Extremum cornu claudēbant quatuor millia misti Cyraei funditores, & Elymai sagittarij, ab leuo cornu phalangitis adiuncti erant Gallograeci equites mille & quingenti, & similiter his armati duo millia Cappadocum ab Ariarate misti rege, inde auxiliaries misti omnium generum duo millia & septingenti, & tria millia cataphractorum equitum, & mille alij equites, regia ala leuioribus tegumentis suis equorumque, alio haud dissimili habitu: Syri plerique erant Phrygibus & Lydis immixti, ante hunc equitatum falcata quadriga & camelus quos appellant dromadas, his insidebant Arabes sagittarij, gladios habentes tenues, longos quaterna cubita: ut ex tanta altitudine

tudine contingere hostem possent. inde alia multitudo pari ei quæ in dextro cornu erat: primi Tarentini, deinde Gallogrecorum equitum duo millia & quingenti: inde Neocretes mille: & eodem armatu Cares & Cilices mille & quingenti, & totidem Tralles, & tria millia cetratorum: Pisidæ hi erant & Pæmphylij & Lycij: tum Cyrtæorum & Elymæorum paria in dextro cornu locatis auxilia et XVI elephantum modico intervallo distantes. Rex ipse in dextero cornu erat, Seleucum filium & Antipatrum fratris filium in laevo preposuit: media acies tribus permixta, Mimioni & Zeusidi & Philippo magistro elephantorum. Nebula matutina crescente die levata in nubes, caliginem dedit: humor inde ab austro velut perfudit omnia, quæ nihil admodum Romanis, eadem per incommoda regiis erant, nam & obscuritas lucis in acie modica Romanis non adimebat in omnes partes conspectum: & humor toto ferè gravi armatu nihil gladios aut pila hebetabat, regij tam lata acie, ne ex media quidem cornua sua circumspicere poterant, ne dū extremi interfecis conspicerentur: & humor arcus fundasq; & iaculorum armenta emollierat. falcata quoq; quadriga, quibus se perturbaturum hostium acie Antiochus crederat, in suos terrorem vertunt. Armata autē in hunc maximè modum erant, cuspides circa temonem ab iugo decē cubita extantes, velut cornua habebant: quibus quicquid obuium daretur, transfigerent: et in extremis iugis bina circa eminebant falces: altera æquata iugo, altera inferior in terrā deversa illa, ut quicquid ab latere obijceretur, absinderet: hæc, ut prolapso subeunteq; contingeret, item ab axibus rotarum utring, bina eodem modo diuersa deligabantur falces. Sic armatas quadrigas, quia si in extremo aut in medio locata forent, per suos agenderant: in prima acie, ut antè dictum est, locauerat rex. Quod ubi Eumenes vidit, haud ignarus pugna, & quam anceps esset auxilij genus, si quis pauorē magis equis inijceret, quam iusta adoriretur pugna: Cretenses sagittarios funditoresq; et iaculatores equitum non confertos, sed quam maximè possent dispersos excurrere iubet: simul omnibus partibus tela ingerere. Hæc velut procella partim vulneribus misilium vndiq; coniectorum, partim clamoribus disse-

tiis illa

non ita consternauit equos, ut repentè velut effrenati passim incerto cursu ferrentur: quorum impetus & leuis armatura, & expediti funditores, & velox Cretensis momento declinabant: & eques insequendo, tumultum ac pauorem equis camelisq; & ipsis simul consternatis augebat, clamore & ab alia circumstantium turba multiplici adiecto. Ita medio inter duas acies campo exiguuntur quadrigæ: amotoq; inani ludibrio, tum demum ad iustum prelium, signo utring, dato, concursum est. Caterum vana illa res vere mox cladis causa fuit. auxilia enim subsidiaria, quæ proxima locata erant, pauore & consternatione quadrigarum territa, & ipsa in fugam versa, nudarunt omnia usq; ad cataphractos equites. Ad quos cum dispersis subsidijs peruenisset equitatus Romanus, ne primum quidem impetum pars eorum sustinuerunt: alij fusi sunt, alij propter grauitatem tegumentorum armorumq; oppressi sunt, totum deinde laeuum cornu inclinauit: & turbatis auxiliariis qui inter equitem, & quos appellant phalangitas, erant, usque ad mediam aciem terror peruenit. Ibi simul perturbati ordines, et impeditus intercursum suorum usus pralongarum hastarum (sarrissas Macedones vocant) intulere signa Rom. legiones, & pila in perturbatos coniecere, ne interpositi quidē elephantum militum Romanorum deterrebant, assuetū iā ab Africanis bellis & vitare imperium belluæ, et extranverso aut pilis incessere, aut si propius subire posses, gladio Cernuos incidere. Iā media acies fore omnis à fronte postrata erat: & subsidia circumita à tergo cadebantur: cū in parte alia fugam suorum, et propè iā ad ipsa castra clamorē pauentium accipere, nāq; Antiochus à dextro cornu, cū ibi fiducia fluminis nulla subsidia cermeret, præter quatuor turmas equitum: et eas dū applicant se suis, ripam nudantes: impetum in eam partem cū auxilijs & cataphractis equitatu facit: nec à fronte tantum instabat, sed circumito à flumine cornu, iā ab latere urgebat, donec fugati equites primum, deinde proximi peditem effuso cursu ad castra compulsi sunt. Præerat castris M. Aemilius tribunus militum, M. Lepidi filius, qui post annos paucos præfex maximus factus est, is quæ fugam cernebat suorum, cum præsidio omni occurrit: & stare primo, deinde redire in pugnam iubebat, pauorē &

turpem

turpem fugam increpās. minā exinde erant: in perniciem suam ca-
 cos ruere, ni dicto parērent. postremō dat signum suis, vt primos
 fugientium cadant, turbam insequentium ferro & vulneribus in
 hostes redigant. Hic maior timor minorem vicit. ancipiti coacti
 metu primō constiterunt, deinde & ipsi redierunt in pugnam: &
 Aemilius cum suo praesidio (erant autem duo millia virorum for-
 tium) effuse sequenti regi acriter restitit: & Attalus Eumenis fra-
 ter à dextro cornu, à quo laeuum hostium primo impetu fugatum
 fuerat: vt ab sinistro fugam suorum & tumultum circa castra vi-
 dit, in tempore cum ducentis equitibus aduenit. Antiochus postea
 quam & eos quorum terga modō viderat, repentes pugnam, &
 aliam & à castris & ex acie affluentem turbam conspexit, in fu-
 gam vertit equum. ita vtrog² cornu victores Romani, per ac-
 uos corporū, quos in media maximē acie cumulauerant, vbi & ro-
 bur fortissimorum virorū, & arma grauitate fugam impediēti,
 pergunt ad castra diripiēda. equites primi omnium Eumenis, dein-
 de & alius equitatus toto passim campo sequuntur hostem: & po-
 stremos vt quosque adepti sunt, cadunt. ceterum fugientibus ma-
 ior pestis intermissis quadrigis elephantisq², & camelis erat su-
 ipsorum turba: cum solutis ordinibus velut caci super alios alij ru-
 rent, & incurfu beluarum obtererentur. In castris quoq² ingru-
 & maior propē quam in acie cades est edita. nam & primorum su-
 ga in castra maximē inclinauit: & huius fiducia multitudinis, qui
 in praesidio erāt, pertinacius pro vallo pugnarunt, retenti in portu
 valloq², qua se impetu ipso capturos crederūt Romani: posteaquam
 tandem perruperunt, ab ira grauiorem ediderunt cadem. Ad quin-
 quaginta millia peditum casa eo die dicuntur: equitum quatuor
 millia, mille & quadringenti capti. & quindecim cum rectoribus
 elephantum Romanorum aliquot vulnerati sunt: ceciderunt non plus
 CCC. pedites, quatuor & viginti equites. & de Eumenis exercitus
 quing² & viginti. Et illo quidē die victores direptis hostium castris
 cum magna praeda in sua reuerterūt. postero die spoliabant castris
 corpora, & captiuos contrahēbant. legati ab Thyatira & à Magnesia
 ad Sipylum ad dedendas vrbes venerunt. Antiochus cum pan-
 fugient

à fugiens, in ipso itinere pluribus congregantibus se, modica manu
 armatorum media ferē nocte Sardis concessit. inde cum audis-
 set Seleucum filium & quosdam amicorum Apameā progressos, et
 ipse quarta vigilia cum coniuge ac filia petit Apameam, Zenoni
 tradita custodia vrbis Timone Lydia preposito. quibus spretis, con-
 sensu oppidanorum, & militum qui in arce erant legati ad consu-
 lam missi sunt. Sub idem ferē tempus, & ab Trallibus & à Magnesia
 qua super Meandrum est, & ab Epheso legati ad dedendas vrbes
 venerunt. Reliquerat Ephesum Polyxenidas audita pugna: & clas-
 se usq² ad Patara Lyciae peruēctus, metu stationis Rhodiarum na-
 uium qua ad Megisten erat, in terram egressus, cum paucis itinere
 pedestri Syriam petijt. Asia ciuitates in fidem consulis ditio-
 nemq² populi Romani sese tradebant. Sardibus iam consul erat:
 ed & P. Scipio ab Elaea, cum primū pati laborem via potuit, ve-
 nit. Sub idem ferē tempus caduceator ab Antiocho per P. Scipio-
 nem à consule petijt impetravitq², vt oratores mittere liceret re-
 gi, paucos post dies Zeusis, qui praefectus Lydiae fuerat, & Antipa-
 ter fratris filius, venerunt. hi prius Eumene conuento, quem pro-
 pter vetera certamina auersum maximē à pace credebant esse, &
 placatiore eo & sua & regis spe inuento, tum P. Scipionem, & per
 eum Cos. adierunt: prabitq² ijs petentibus frequenti concilio ad-
 mātata edenda: Non tā quid ipsi dicamus, habemus, inquit Zeusis,
 C quam vt à vobis quaramus Romani, quo piaculo expiare errorem
 regis pacē veniamq² impetrare à victoribus possimus. Maximo sem-
 per animo victis regibus populisq² ignouistis. quanto id maiore &
 placatiore animo decet vos facere in hac victoria, qua vos dominos
 orbis terrarum fecit? positus iam aduersus omnes mortales certa-
 minibus, haud secus quam deos consulere & parcere vos generi hu-
 mano oportet. Iam antequam legati venirent, decretum erat quid
 responderetur. respondere Africanum placuit. is in hunc modum
 locutus fertur: Romani ex ijs que in deum immortalium potesta-
 te erant, ea habemus, qua deij dederunt: animos, qui nostrae mentis
 sunt, eosdem in omni fortuna gessimus gerimusq²; neq² eos secunda
 res extulerunt, nec aduersa minuerunt. eius rei, vt alios omittam,
 Annibalem

Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possent.
 Posteaquam Hellepontem traiecimus, priusquam castra regia,
 priusquam aciem videremus, cum communis mars, & incertus belli
 euentus esset, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus
 condiciones, easdem nunc victores victis ferimus. Europa abstinere,
 te, Asiaq; omni qua cis Taurum montem est, decedite. pro impetratis
 deinde in bellum factis, XV. millia talentum Euboicorum dabitur,
 quingenta presentia, duo millia & quingenta cum S. P. Q. R. pacem comprobaverit, mille deinde talentum per XII. annos
 nos Eumeni quoq; reddi CCC. talenta, & quod frumentum
 liquum ex eo quod patri debitum est, placet. Hæc cum pepigerimus,
 facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod periculum,
 si obfides viginti nostro arbitratu dabitur. Sed nunquam satius
 liquebit nobis ibi pacem esse P. R. ubi Annibal erit. eum ante omnia
 deposcimus. Thoantem quoq; Aetolum, concitatore Aetolici bellum,
 qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armauit, deditur,
 & cum eo Mnasi machum Acarnana, & Chalcidenses Phylonem
 & Ebulidam. In deteriore sua fortuna pacem facit rex,
 quia serius facit quam facere potuit: si nunc moratus fuerit,
 sciat regum maiestatem difficilius ab summo fastigio ad medium
 detrabi, quam a medijs ad ima precipitari. Cum his mandata ab
 rege missi erant legati, ut omnem pacis conditionem acciperent. itaq;
 Romam mitti legatos placuit. Cos. in hyberna exercitum Magnam
 siam ad Meandrum & Tralleis Ephesumq; diuisit. Ephesum ad
 Cos. paucos post dies obsides ab rege adducti sunt: & legati, qui Romam
 irent, venerunt. Eumenes quoq; eodem tempore profectus est
 Romam, quo legati regis, secuta eos sunt legationes omnium Asia
 populorum. Dum hæc in Asia geruntur, duo ferè sub idem tempus
 cum triumphis pro consules de prouincijs Romam redierunt: Q. Minutius
 ex Liguribus, M. Acilius ex Aetolia. Auditis vtriusq; rebus gestis,
 Minutio negatus triumphus, Acilio magno consensu decretus: usq;
 triumphans de rege Antiocho & Aetolis urbem est ingressus.
 Prælatæ sunt in eo triumphe signa militaria CCXXX. et argenti
 infæcti tria millia pondo signati tetradrachmum Atticū CXIII.

millia

millia: cistophorū CCXLII. vasa argentea calata multa, magniq;
 ponderu. tulit & supplectilæ regiam argentæ, ac vestem magnificam,
 coronas aureas, dona sociarū ciuitatum, XLV. spolia omnis generis:
 captiuos nobiles, Aetolos, & regios duces sex & triginta duxit.
 Damocritus Aetolorum dux paucos ante dies cum è carcere nocte
 effugisset, in ripa Tyberis consecutus custodibus, priusquam
 comprehenderetur, gladio se transfixit. milites tantum, qui sequerentur
 currum, defuerunt: alioqui magnificus & spectaculo, & famularum
 triumphus fuit. Huius triumphi inuinit latitiam nuncius ex Hispania
 tristis, aduersa pugna in Vasternis ductu L. Aemilij propretoris
 apud oppidum in Liconæ cum Lusitanis, sex millia de exercitu Romano
 cecidisse: ceteros pauentes intra vallum compulso agrè castra
 defendisse, & ad modum fugientium magnis itineribus in agrum
 pacatū reductos. Hæc ex Hispania nunciata. Ex Gallia legatos
 Placentinorum & Cremonensium L. Aurunculeius prætor in senatum
 introduxit. Is querentibus inopiam colonorum, alijs belli casibus,
 alijs morbo absumptis, quosdam tædio accolarum Gallorum
 reliquisse colonias: decreuit senatus, uti C. Lelius Cos. si uideretur,
 sex millia familiarū cōscriberet, quæ in eas colonias dīderentur:
 & ut L. Aurunculeius prætor triumuiros crearet ad eos colonos
 deducendos. Creati M. Attilius Seranus, L. Valerius P. F. Flaccus,
 L. Valerius C. F. Tappo, Haud ita multo post cū iam consulariū
 comitorū appeteret tempus: C. Lelius Cos. ex Gallia Romam redijt.
 is non solum ex facto absente se S. C. in supplementum Cremonæ
 & Placentiæ colonos scripsit, sed ut noua colonia duæ in agrum qui
 Boiorum fuisset, deducerentur, & retulit, & auctore eo patres
 censuerunt. Eodem tempore L. Aemilij prætoris literæ allatæ de nauali
 pugna ad Myonesum facta, & L. Scipionem Cos. exercitum in
 Asia traiecisse. Victoria naualis ergo in vnum diem supplicatio
 decreta est: in alterum diem, quod exercitus Romanus tum primum in
 Asia posuisset castra, ut ea res prospera & læta eueniret,
 vicenis maioribus hostijs in singulas supplicationes sacrificare
 Cos. est iussus. Inde consularia comitia magna contentione habitæ.
 M. Aemilius Lepidus petebat, aduersa fama hominum, quod prouinciam Si

V. C.

369

millia

cilium petendi causa, non consulto senatu ut sibi id facere liceret, reliquisset. periebant cum eo M. Fulvius Nobilior, Cn. Manlius Volso, M. Valerius Messala, Fulvius Cos. vnus creatur, cum ceteri centurias non expleissent, usq; postero die Cn. Manlium, Lepido deit. Et (nam Messala tacuit) collegam dixit. Præ. exinde facti, duo Q. Fabij, Labeo & Pictor (flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat) M. Sempronius Tuditanus, Sp. Posthumius Albinus, L. Plautius Hypseus, L. Bæbius Diues, M. Fulvius Nobilior, & Cn. M. Volsones Coss. Valerius Antias author est rumorem celebrem Roma fuisse, & penè pro certo habitum, recipiendi Scipionis adolescentis causa Cos. L. Scipionem, & cum eo P. Africanum in colloquium euocatos regis, & ipsos comprehensos esse, & ducibus captis confestim ad castra Romana exercitum ductum, eaq; expugnata & deleta omnes copias Romanorum esse: ob hæc Aetolos sustulisse animos, & abnuisse imperata facere, principesq; eorum in Macedonia & in Dardanos & in Thraciam ad conducenda mercede auxilia profectos: hæc qui nunciarent Romam, A. Terentium Varonem, & M. Claudium Lepidum ab C. Cornelio præpatore ex Aetolia missos esse. Subtexit deinde fabula huic, legatos Aetolos in senatu inter cetera hoc quoq; interrogatos esse. vnde audissent imperatores Romanos in Asia captos ab Antiocho rege, & exercitum delictum esse? Aetolos respondisse, ab suis legatis se, qui cum Cos. fuerint, certiores factos. Rumoris huius quia neminè alium aut horè habere, neq; affirmata res mea opinione sit, nec pro vana prætermissa. Aetoli legati in senatū introducti, cum & causa eos sua & fortuna hortaretur, ut confitendo seu sua culpa, seu errori ventā peterent supplices: orsi à beneficijs in populum Romanum, & propè exprobrantes virtutem suam in Philippi bello, & offenderunt aures insolentia sermonis: & eò, vetera & oblitterata repetendo, rem adduxerunt, ut haud paulò plurium maleficiorum gentis, quàm beneficiorum memoria subiret animos patrum, & quibus misericordia opus erat, iram & odium irritarent. Interrogati ab vno senatore, permitterentne arbitrium de se populo Romano? deinde ab altero, habiturine eosdem, quos populus Romanus, socios & hostes essent

nihil

A nihil ad ea respondentes, egredi templo iussi sunt. Conclamatum deinde propè ab vniuerso senatu est, totos adhuc Antiochi Aetolos esse: & ex vnica ea spe pendere animos eorum. itaq; bellum cum haud dubijs hostibus gerendum, perdomandosq; feroces animos esse. Etiam illa res accendit, quòd eo ipso tempore quo pacem ab Romanis petebant, Dolopia atq; Athamania bellum inferebant. Senatus consultum in M. Acily sententiam, qui Antiochū Aetolosq; deuicerat, factum est, ut Aetoli eo die iuberentur proficisci ab vrbe, & intra quintumdecimum diem Italia excedere. A. Terentius Varro ad custodiendum iter eorum missus: denunciatumq; si qua deinde legatio ex Aetolis, nisi permissu imperatoris, qui eam promissam obtineret, & cum legato Romano venisset Romam, pro hostibus omnes futuros. Ita dimissi Aetoli. De prouincijs deinde Cos. retulerunt sortiri eos Aetoliam & Asiam placuit, qui Asiam sortitus esset, exercitus ei quem L. Scipio haberet, est decretus, & in eius supplementum quatuor millia peditum Romanorum, ducenti equites, & sociorum ac Latini nominis octo millia peditum, & quadringenti equites: his copijs ut bellum cum Antiocho gereret. Alteri Cos. exercitus qui erat in Aetolia, est decretus: & ut supplementum scriberet, permissum, ciuium sociorumq; eundem numerum quem collega: naues quoq; idem Cos. quæ priore anno parata erant, ornare iussus, ac ducere secū: nec cum Aetolis solū bellum gerere, sed etiam in Cephaleniam insulam trajicere. Mandatum eidem, si per cōmodum reipub. facere posset, ut ad comitia Romam rediret. nam præterquā quod magistratus annui subrogandi essent, censors quoq; placere creari, si qua res eum teneret, senatum certiozem faceret, se ad comitiarum tempus occurrere non posse. Aetolia M. Fulvius, Asia Cn. Manlius sorte euenit. Prætores deinde sortiti sunt, Sp. Posthumius Albinus vrbanam, & inter peregrinos M. Sempronius Tuditanus Siciliam, Q. Fabius Pictor flamen Quirinalis Sardiniam, Q. Fabius Labeo classem, L. Plautius Hypseus Hispaniam citeriorem, L. Bæbius Diues Hispaniam ulteriore. Sicilia legio vna, & classis quæ in ea prouincia erat, decreta & ut duas decimas frumenti nouus prætor imperaret Siculis.

SSS

earum

earum alteram in Asiam, alteram in Aetoliam mitteret. idem ab Sardinia exigi, atque ad eodem exercitus id frumentum, ad quos Siculum deportari iussit. I. Babio supplementum in Hispaniam datum mille Romani pedites, equites quinquaginta, & sex millia partitum Latini nominis, & C. C. equites. Plautio Hypseo in Hispaniam citeriorem mille Romani dati sunt pedites, duo millia partitum Latini nominis, & ducenti equites. cum his supplementum in singulas legiones dua Hispaniae haberent. Prioris anni magistratibus C. Laelio cum suo exercitu prorogatum in annum imperium est, prorogatum & P. Iunio propraetori in Hetruria cum eo exercitu qui in provincia esset: & M. Tuccio propraetori in Brutijs & Apulia. Priusquam in provincias praetores irent, certamen inter P. Licinium pontificem maximum fuit, & Q. Fabium Picteorem filium in Quirinale, quale patrum memoria inter L. Metellum, & Posthumium Albinum fuerat. Cof. illum cum C. Lucretio collega in Sicilia ad classem proficiscentem, ad sacra retinuerat Metellus Pont. Max. praetorem hunc, ne in Sardiniam proficisceretur, P. Licinius tenuit. & in senatu, & ad populum magnus contentio nibus certatum est. & imperia inhibita vltro citroque, & pigrius capta, & multa dicta. & tribuni appellati, & prouocatum ad populum est. religio ad postremum vicit. & dicto audiens esse summen pontifici iussus. & multa ex iussu populi remissa. tra prouocata erepta praetorem magistratu abdicare se conantem, patres auctoritate sua deterruerunt: & ut ius inter peregrinos diceret, dicerent. Delectibus deinde intra paucos dies (neque enim multi milites legendi erant) perfectis, Cof. praetoresque in provincias proficiscuntur. Fama deinde de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctoritate: & post dies paucos nuntij certi, literaque imperatoris Romam allatae, quae non tantum gaudium ab recenti metu atulerant (deserant enim victam Aetoliam metuere quam aucterunt famam, quod inuentibus id bellum grauis hostis & sui viribus, & quod Annibalem rectorem militiae haberet, visus fuerat, nihil tamen aut de Cof. mittendo in Asiam mutandum, aut miserandas eius copias censuerunt: metu, ne cum Gallis foret bellan-

dam. Haud multo post M. Aurelius Cotta, legatus L. Scipionis, cum Antiochi regis legatis, & Eumenes rex Rhodijque, Romam venerunt. Cotta in senatu primum: deinde in concione iussu patrum, quae acta in Asia essent, exposuit. supplicatio inde in triduum decretata est: & XL. maiores hostiae immolari iussa. Tum omnium primum Eumenes senatus datus est. Is cumbreuit & egisset gratias partibus, quod in obsidione se ac fratrem exemissent, regnumque ab iniurijs Antiochi vindicassent: & gratulatus est, quod mari terraque prosperes gessissent: quodque regem Antiochum fusum fugatumque, & exutum castris, prius Europa, post & Asia quae cis Taurum montem est, expulissent: sua deinde merita malle eos ex imperatoribus suis legatisque, quam se commemorante cognoscere dixit. Hac approbantibus unctis, iubentibusque dicere ipsum omissa in id verrecundia, quid sibi ab S. P. Q. R. tribui aequum censeret, propensius cumulatusque, si quo possit, prout eius merita sint, senatum facturum. ad ea rex: Si ab alijs sibi praemiorum optio deferretur, libenter, data modo facultate consulendi senatum Romanum, consilio amplissimi ordinis vsurum fuisse, ne quid aut immoderate cupisse, aut petisse parum modeste videri posset. verum enimvero cum ipsi daturi sint, multo magis munificentiam eorum in se fratresque suos ipsorum arbitrij debere esse. Nihil hac oratione eius P. C. deterriti sunt, quod minus dicere ipsum iuberent. & cum aliquandiu hinc indulgentia, hinc modestia, inter permitteutes nuicem, non magis mutua quam inexplicabili facilitate certatum esset, Eumenes templo excessit. Senatus in eadem perstare sententia, ut absurdum esse diceret, ignorare regem quid sperans aut petens venerit, quae commoda regno suo sint, ipsum optime scire: Asiam longe melius quam se: nam nosse. remocandum iugiter, & cogendum, quae vellet, quaeque sentiret, expromere. Reductus a praetore in templum rex, & dicere iussus: Perseuerassem, inquit, tacere P. C. nisi Rhodiorum legationem mox vocaturos vos scirem: & illis auditis, mihi necessitatem fore dicendi, quae quidem eo difficilior oratio erit, quod ea postulata eorum fuerunt: ut non solum nihil, quod contra me sit, sed ne quod ad

» ipsos quidem propriè pertineat, petere videantur. agent enim can-
 » sam ciuitatum Gracarum, & liberari eas dicent debere. quo im-
 » petrato, cui dubium est, quin & à nobis auersuri sint, nõ cas mo-
 » do ciuitates quæ liberabuntur, sed etiam veteres stipendiaria-
 » nostras ipsi autem tanto obligatos beneficio, verbo socios, reuera
 » subiectos imperio & obnoxios habituri sint? & (si dñs placet)
 » cum has tantas opes affectabunt, dissimulabunt vlla parte id ad se
 » pertinere: vos modò id decere, et conueniens esse antefactis dicent.
 » Hæc vos ne decipiat oratio, prouidendum vobis erit, neue non so-
 » lum inæqualiter alios nimium deprimatis ex socijs vestris, alios
 » præter modum extollatis: sed etiam ne qui aduersus vos arma tu-
 » lerint, in meliore statu sint quàm socij & amici vestri. Quod ad me
 » attinet, in alijs rebus cessasse intra finem iuris mei cuiuslibet videti
 » malim, quàm nimis pertinaciter in obtinendo eo tetendisse, in cer-
 » tamine autem amicitia vestra, beneuolentia erga vos, honoris qui
 » à vobis habebitur, minimè æquo animo vinci possum. Hanc ego ma-
 » ximam hereditatem à patre accepi, qui primus omnium Asiam
 » Græciamq; incolentium in amicitiam vestram venit, eamq; per-
 » petua & constanti fide ad extremũ finem vitæ perduxit: nec ani-
 » mum duntaxat vobis bonum ac fidelem præstitit, sed omnibus in-
 » terfuit bellis quæ in Græcia gessistis, terrestribus naualibusq; om-
 » ni genere comæatum ita, vt nemo sociorum vestrorum æquari
 » vlla parte posset, vos adiuuit. postremò cum Bæotos ad societatem
 » vestrã hortaretur, in ipsa concione inter mortuos haud multò post
 » expirauit. Huius ego vestigia ingressus, voluntati quidem & su-
 » dio incolendis vobis adycere (etenim inexuperabilia hæcerant)
 » nihil potui: rebus ipsis meritisq; & impensis officiorum vt supe-
 » rare possem, fortuna, tempora, Antiochus, & bellum in Asia ge-
 » sum præberunt materiam. Rex Asia, & partis Europa Anti-
 » ochus filiam suam in matrimonium mihi dabat, restituebat te-
 » templo ciuitates quæ defecerant à nobis, spem magnam in possi-
 » rum amplificandi regni faciebat, si secum aduersus vos bellum gef-
 » sissim. Non gloriabor eo, quòd nihil in vos deliquerim: illa potius,
 » qua vetustissima domus nostra vobiscum amicitia digna sunt, re-
 » feram.

» feram, terrestribus naualibusq; copijs, vt nemo vestrorum socio-
 » rum me equiparare posset, imperatores vestros adsuui: commea-
 » tus terra mariq; suppeditaui: naualibus prælijs, quæ multis locis
 » facta sunt, omnibus affui: nec labori meo, nec periculo vsquam pe-
 » peri, quòd miserimum est in bello, obsidionem passus sum, Per-
 » gami inclusus cum discrimine vltimo simul vitæ regniq; liberatus
 » deinde obsidione, cum alia parte Antiochus, alia Seleucus circa ar-
 » cem regni mei castra haberent, relictis rebus meis, tota classe ad
 » Hellepontum L. Scipioni Cos. vestro occurri, vt eum in traicien-
 » do exercitu adiuuarem. Postquam in Asiam exercitus vester est
 » transfusus, nunquam à Cos. absesti. nemo miles Romanus ma-
 » gis assiduus in castris vestris fuit, quàm ego, fratresq; mei. nulla
 » expeditio, nullum equestre prælium sine me factum est. in acie ibi
 » steti, eam partem sum tutatus, in qua me Cos. esse voluit. Non
 » sum hoc dicturus P. C. quis hoc bello meritis erga vos mecum com-
 » parari potest? ego nulli omnium neq; populorum, neq; regũ, quos
 » in magno honore habetis, non ausim me comparare. Masanissa ho-
 » sis vobis antequam socius fuit: nec incoiumi regno cum auxilijs
 » suis, sed extorris, expulsus, amissis omnib. copijs, cum turma equi-
 » tum in castra confugit vestra: tamen eum, quia in Africa aduersus
 » Syphacem & Cartaginenses fideliter atq; impigrè vobiscum ste-
 » tit, non in patrium solum regnum restituitis: sed adiecta opulen-
 » tissima parte Syphacis regni, præpotentem inter Africa reges fe-
 » cistis. Quo tandem igitur nos præmio atque honore digni apud vos
 » sumus, qui nunquam hostes, semper socij fuimus? Pater, ego, fra-
 » tresq; mei non in Asia tantum, sed etiam procul ab domo in Pe-
 » loponneso, in Bæotia, in Aetolia, Philippì, Antiochi, Aetolico bel-
 » lo, terra mariq; pro vobis armatumus. Quid ergo postulas? dicat
 » aliquis. Ego P. C. quoniam dicere vtique volentibus vobis parendum
 » est: si vos ea mente vltra Tauri iuga Antiochum enouistis, vt ipse
 » teneret eas terras, nullos accolat nec finitimos habere quàm
 » vos malo: nec vlla alia re tutus stabilisq; regnum meum futu-
 » rum spero, sed si vobis decedere inde, atque exercitus deducere in
 » animo est: neminem digniorem esse ex socijs vestris, qui bello à
 »

22 vobis parta possideat, quàm me, dicere auisim. At enim magnificè
 23 est liberare ciuitates seruas, ita opinor, si nihil hostile aduersus vos
 24 fecerunt: sin autem Antiochi partis fuerunt, quanto est vestra pru-
 25 dentia & equitate dignius, socijs benemeritis, quàm hostibus vos
 26 consulere? Grata oratio regis patribus fuit, & facile apparebat
 27 munificè omnia & propenso animo facturos. Interposita Smyr-
 28 neorū breuis legatio est, quia non aderant quidam Rhodiorum. Col-
 29 laudatis egregie Smyrneis, quod omnia vltima pati, quàm se regi
 30 tradere maluissent: introducti Rhodij sunt, quorū princeps legatis
 31 nis, expositis iniurijs amicitia cum P. R. meritisq; Rhodiorū Philip-
 32 pi prius, deinde Antiochi bello: Nihil, inquit, nobis tota nostra
 33 ctione P. C. neque difficilius, neque molestius est, quàm quod cum
 34 Eumene nobis disceptatio est, cum quo vno maxime regum & pri-
 35 uatim singulis: & quod magis nos mouet, publicum ciuitati no-
 36 stra hospitium est, ceterum non animi nostri P. C. nos, sed rerum
 37 natura, quae potentissima est, disiungit, vt nos liberi etiā aliorum
 38 libertatis causam agamus: reges serua omnia, & subiecta imperij
 39 suo esse velint. Vt cunq; tamen res se habet, magis verecundia na-
 40 stra aduersus regem nobis obstat, quàm ipsa disceptatio aut nobis
 41 impedita est, aut vobis perplexam deliberationem praeitura vidi-
 42 tur. nam si aliter socio atque amico regi, & benemerito hoc ipsi
 43 in bello, de cuius praemijs agitur, honos haberi nullus posset, nisi li-
 44 beras ciuitates ei in seruitutem traderetis: esset deliberatio anceps
 45 ne aut regem amicum inhonoratum dimitteretis, aut decederetis
 46 instituto vestro, & gloriam Philippi bello partam, nunc seruitute
 47 tot ciuitatum deformaretis, sed ab hac necessitate aut gratia in-
 48 amicam minuenda, aut gloria vestra, egregie vos fortuna vindic-
 49 cat. est enim dsum benignitate non gloriosa magis quàm diues vi-
 50 ctoria vestra: quae vos facile isto velut are alieno exoluat. nam &
 51 Lycania, & Phrygia vtraq; & Pisidia omnis, & Chersonesus, quae
 52 quae circumiacent Europa, in vestra sunt potestate: quarum vna
 53 qualibet regi adiecta multiplicare regnum Eumenis potest: omnes
 54 verò datae, maximis eum regibus aquare. licet ergo vobis et praemi-
 55 belli ditare socios, & non decedere instituto vestro: & meminisse

quoniam

A quem titulum pratenderitis prius aduersus Philippum, nunc ad-
 uersus Antiochum belli: quid feceritis Philippo victo, quid nunc
 à vobis, non magis quia fecistis, quàm quia id vos facere decet,
 desideretur atq; expectetur. alia enim alijs & honesta & probabi-
 lis est causa armorū. illi agrū, hi vicos, hi oppida, hi portus oram-
 que aliquam maris vt possideant: vos nec cupistis haec antequam
 haberetis, nec nunc cum orbis terrarum in ditione vestra sit,
 cupere potestis. pro dignitate & gloria apud omne genus huma-
 num, quod vestrum nomen imperiumque iuxta ac deos immor-
 tales iam pridem intuetur, pugnastis. quae parare & querere ar-
 duum fuit: nescio an tueri difficilius sit, gentis vetustissima nobi-
 lissimaque vel fama rerum gestarum, vel omni commendatione
 B humanitatis doctrinarumque, tuendam ab seruitio regio liber-
 tatem suscepistis. hoc patrociniū recepta in fidem & cliente-
 lam vestram vniuersa gentis perpetuum vos prestare decet. Non
 quae in solo modo antiquo sunt, Graecae magis vrbes sunt, quàm
 colonia eorum, illinc quondam profecta in Asiam: nec terra mu-
 tata mutauit genus aut mores. certare pio certamine cuiuslibet
 bona artis ac virtutis ausi sumus cum parentibus quaque ciui-
 tas & conditoribus suis. Adistis Graeciae, adistis Asia vrbes ple-
 rique. nisi quod longius à vobis absumus, nulla vincimur alia
 re distantes, quos, si natura infra velut ingenio terra vin-
 ci posset, iam pridem efferassent tot indomita circumfusa gen-
 C tes: in eo honore, in ea merito dignitate audimus apud vos
 esse, ac si medium vmbilicum Graeciae incolerent. non enim so-
 num, nodō lingua, vestitumque & habitum, sed ante omnia
 mores & leges & ingenium sincerum integrumque à conta-
 gione acolarum seruarunt. Terminus est nunc imperij ve-
 stri mons Taurus. quicquid intra eum cardinem est, nihil
 longinquum vobis videri debet. quod arma vestra peruenerunt,
 eodem ius hinc profectum perueniat. Barbari, quibus pro le-
 gibus semper dominorum imperia fuerunt, quo gaudent, reges
 habeant: Graeci suam fortunam, vestros animos gerunt dome-
 stici quondam viribus etiam imperium amplectebantur. nunc in-

SSS 4

peruenit

perium ubi est, ibi ut sit perpetuum, optant: libertatem vestris tue-
 ri armis satis habent, quoniam suis non possunt. At enim quadam
 ciuitates cum Antiocho senserunt. & alia prius cum Philippo, &
 cum Pyrrho Tarentini, ne alios populos enumerem, Carthago libe-
 ra cum suis legibus est. huic vestro exemplo quantum debeatis, vi-
 dete. P. C. inducetis in animum negare Eumenis cupiditati, quod
 iustissima ira vestra negastis. Rhodij & in hoc & in omnibus bel-
 lis que in illa ora gestis, quam forti fidelique opera vos adiuueri-
 mus, vestro iudicio relinquimus nunc in pace id consilium afferi-
 mus, quod si comprobaueritis, magnificentius vos victoria vfos ef-
 se quam vicisse, omnes existimaturi sint. Aperta magnitudini Roma-
 na oratio visa est. Post Rhodios Antiochi legati vocati sunt. Ti. Vulp-
 gato petentium veniam more, errorem facti regis, obtestati sunt
 P. C. ut sua potius clementia, quam regis culpa, qui satis superque pe-
 narum dedisset, memores consulere: postremo pacem datam a
 L. Scipione imperatore, quibus legibus dedisset, confirmarent au-
 thoritate sua. Et senatus eam pacem seruandam censuit: & pau-
 cos post dies populus iussit, fœdus in Capitolio cum Antipatro prin-
 cipe legationis, & eodem fratris filio regis Antiochi est idem. Au-
 dita deinde & alia legationes ex Asia sunt, quibus omnibus datum
 est responsum, decem legatos more maiorum senatum missurum
 ad res Asia disceptandas componendasque summam tamen hanc se-
 re, ut cis Taurum montem que intra regni Antiochi fines fuissent,
 Eumeni attribuerentur, prater Lyciam Cariamque, vsque ad Mean-
 drum amnem, ea ciuitatis Rhodiorum essent, cetera ciuitates Asia
 que Attali stipendiaria fuissent, eadem Eumeni vectigal pendere-
 rent: que vectigales Antiochi fuissent, ea libera atque immunes es-
 sent. Decem legatos hos decreuerunt: Q. Minutium Rufum, L. Fa-
 rium Purpleonem, Q. Minutium Thermum, Ap. Claudium Ne-
 ronem, Cn. Cornelium Merulam, M. Iunium Brutum, L. Aurn-
 culium, L. Aemilium Paulum, P. Cornelium Lentulum, P. Aelium
 Tuberonem. His que presentis disceptationis essent, libera manda-
 ta. De summa rerum senatus constituit. Lyconiā omnem, &
 Phrygiā vtramque, & Mysiam, regias sylvas, & Lydia Ioniāque

LXXII

extra ea oppida que libera fuissent, quo die cum rege Antiocho pu-
 gnatum est, & nominatim Magnesium ad Sipylum, & Cariam,
 que Hydrēla appellatur, agrumque Hydreletanum ad Phrygiā ver-
 gentem, & castella vicosque ad Meandrum amnem, & oppida, ni-
 si que libera ante bellum fuissent: Telmissum item nominatim, &
 castra Telmissiū, prater agrū qui Ptolemei Telmissij fuisset: hac
 omnia que supra scripta sunt, regi Eumeni iussa dari. Rhodij Ly-
 cia data, extra eundem Telmissum, & castra Telmissiū & agrū qui
 Ptolemei Telmissij fuisset: hac et ab Eumene & ab Rhodijs excepta.
 Ea quoque pars data Caria, que propior Rhodū insulā rrans Mean-
 drum amnem est: oppida, vici, castella, agri qui ad Pisdiam ver-
 tunt: nisi que eorum oppida in libertate fuissent pridie quam cum
 Antiocho rege in Asia pugnatum est. Pro his cum gratias egressi
 Rhodij de Solis vrbe, que in Cilicia est, egerunt. Argis & illos, si-
 cut sese oriundos esse, ab ea germanitate fraternā sibi cum ijs cha-
 ritate esse, petere hoc extraordinarium munus ut eam ciuita-
 tem exseruitute regia eximerent. Vocati sunt regis Antiochi le-
 gati, actumque cum ijs est: nec quicquam impetratum, testante fœ-
 dera Antipatro: aduersus que ab Rhodijs non Solos, sed Ciliciam
 peti, & iuga Tauri transcendendi, Reuocatis in senatū Rhodijs, cum
 quibus opere tenderet legatus regius, exposuissent patres, adiece-
 runt: si vti que eam rem ad ciuitatis suae dignitatem pertinere cen-
 serent Rhodij, senatum omni modo expugnaturum pertinaciam
 legatorum. Tum verò impensius quam antè Rhodij gratias ege-
 runt: cessurosque se potius arroganti Antipatri, quam causam tur-
 banda pacis prabituros, dixerunt. ita nihil de Solis mutatum est.
 Per eos dies, quibus hac gesta sunt, legati ad Asiliensium nunciā ue-
 runt, L. Babium prætorem in prouinciam Hispaniam proficiscen-
 tem ab Liguribus circumuentum: magna parte comitum caesa, vul-
 neratum ipsum cum paucis sine lictoribus Masiliam per fugisse, et
 intra triduum expirasse. Senatus ea re audita decreuit, uti P. Iu-
 nius Brutus, qui proprætor in Hetruria esset, prouincia exercitusque
 traditis vni cui videretur ex legatis, ipse in vltiorem Hispaniam
 proficisceretur: eaque ei prouincia esset. Hoc S. C. literaque à Sp. Post-

SSS 5

bumio

humio pratore in Hetruriam missa sunt. profectusq; in Hispaniam est P. Iunius proprator, in qua prouincia prius aliquantò quam successor ueniret, L. Aemylius Paulus, qui postea regem Persea magna gloria uicit, cum priore anno haud prosperè rem gessisset: tum multuario exercitu collecto, signis collatis cum Lusitanis pugnavit. fusi fugatiq; sunt hostes, caesa decem & octo millia armatorum, tria millia CCC. capti, & castra expugnata. Huius victoria fama tranquilliores in Hispania res fecit. Eodè anno ante diem tertium Calendas Ianuarias Bononiam Latinam coloniam ex S. C. L. Valerius Flaccus, M. Atilius Serranus, L. Valerius Tappus triuiri deduxerunt. tria millia hominum sunt deducta, equitibus septuagena iugera, ceteris colonis quinquagena sunt data. ager captus de Gallis Boijs fuerat. Galli Tuscos expulerant. Eodem anno censuram multi & clari viri petierunt, quae res tanquam in se parum magni certaminis causam haberet: aliam contentionem multò maiorem excitauit. petebant T. Quintius Flaminius, P. Cornelius Cn. F. Scipio, L. Valerius Flaccus. M. Porcius Cato, M. Claudius Marcellus, M. Acilius Glabrio, qui Antiochum ad Thermopylas Aetolosq; deuicerat. in hunc maximè, quod multa congiaria habuerat, quibus magnam partem hominum obligarat, suorum populi se inclinabat. id cum agrè paterentur tot nobiles, non nisi sibi hominem tantum praeferrì. P. Sempronius Gracchus, & C. Sempronius Rutilius tribuni plebis ei diem dixerunt, quod pecunia regia praedaeq; aliquantum capta in Antiochi castris, neq; in triumpho tulisset, neq; in ararium detulisset. Varia testimonia legatorum tribunorumq; militum erant. M. Cato ante alioctites conspiciebat ut: cuius auctoritatem perpetuo tenore uita patam, toga candida eleuabat. is testis, quae uasa aurea atq; argentea captis castris inter aliam praedam regiam uidisset, ea se in triumpho negabat uidisse. postremo in huius maximè inuidiam distiteret se petitione Glabrio dixit: quando quod taciti indignarentur nobiles homines, id aequè noxus comperitor inastimabili periuurio incefferet. centum millium multa interrogata erat. bis de eare certatum est. tertio, cum de petitione destitisset reus: nec popu-

nec populus de multa suffragium ferre uoluit: & tribuni eo negotio destiterunt. Censores, T. Quintius Flaminius, M. Claudius Marcellus creati. Per eosdem dies L. Aemylio Regillo, qui classe praefectum Antiochi regis deuicerat: extra urbem in aede Apollinis cum senatus datus esset, auditis rebus gestis eius, quantum cum classibus hostium dimicasset, quot inde naues demersisset aut cepisset, magno consensu patrum triumphus naualis est decretus. Triumphauit Cal. Februarijs. in eo triumpho vnde quinquaginta corona aurea translata sunt: pecunia nequaquam tanta profecie regij triumphi: tetradrachma Attica XXXIIII. millia D. C. C. cistophori CXXXII. millia CCC. Supplicationes deinde fuerunt ex S. C. quod L. Aemylius Paulus in Hispania prosperè rem gessisset. Haud ita multo post L. Scipio ad urbem venit: qui ne cognomine fratri cederet, Asiaticum se appellari uoluit: & in senatu & in concione de rebus ab se gestis disseruit. Erant qui fama id maius bellum quàm difficultate rei fuisse interpretarentur: uero memorabili praelio de bellatum, gloriamq; eius victoria defloratam ad Thermopylas esse. Ceterum verè estimanti, Aetolicum magis ad Thermopylas bellum quàm regium fuit. quoniam e nim parte virium suarum ibi dimicauit Antiochus? in Asia totius Asia steterunt vires, ab vltimis orientis omnium gentium contractis auxilijs. Meritò ergo & dijs immortalibus, quantus maximus poterat, habitus est honos, quod ingentem victoriam facilem etiam fecissent: & imperatori triumphus est decretus. Triumphauit mense intercalario pridie Calen. Martias, qui triumphus spectaculo oculorum maior quàm Africani fratris eius fuit: recordatione rerum, & estimatione periculi certaminisq; non magis comparandus, quàm si imperatorem imperatori, aut Antiochum ducem Annibali conferres. Tulit in triumpho signa militaria CXXXIIII. oppidorum simulachra CXXXIIII. eburneos dentes mille CXXXI. aureas coronas CXXXIIII. argenti pondo CXLVII. millia, & CCCCXX. tetradrachmum Aricorum CXXXIIII. millia: cistophorum CCCXXXI. millia, & LXX. nummos aureos Philippeos CXL.

CXL. millia: vasorum argenteorum (omnia calata erant) mille pondo. & CCCCXXIII. aureorū mille pondo XXIII. & duces regij præfecti, & purpurati duo & XXX. ante currū ducti. Militibus quiniuceni denarij dati: duplex, centurioni, triplex equiti, & stipendiū militare, & frumentū duplex post triumphum datū, prælio in Asia factō duplex dederat. Triumphavit anno serē postea, quam consulatu abiit. Eodē serē tempore & Cn. Manlius Cos. in Asiam, & Q. Fabius Labeo Pr. ad classem venit. ceterū Cos. nō deerat cum Gallis belli materia. mare pacatū erat, deuictō Antiocho, cogitanti itaq; Fabio, cui rei potissimū insisteret, ne ociofam provinciam habuisse videri posset; optimū visum est in Cretam insulam transire. Cydoniatē bellū aduersus Gortynios Gnostiosq; gerebant. & captiuorum Romanorum atq; Italici generis magnus numerus in seruitute esse per totam insulam dicebatur. Classe ab Epheso profectus, cum primum Creta litus attigit, nuncios circa ciuitates misit, ut armis abisterent, captiuosq; in suis quaq; vrbibus agrisq; conquistos reducerent, & legatos mitterent ad se cum quibus de rebus ad Cretenses pariter Romanosq; pertinentibus ageret. Nihil magnopere ea Cretenses mouerunt. captiuos, præter Gortynios, nulli reddiderunt. Valerius Antias ad quatuor millia captiuorum, quia bellicinas zimuerunt, ex tota insula redditā scripsit: eamq; causam Fabio, cum rem nullam aliam gessisset, naualis triumphi imperatū ab senatu fuisse. A Creta Ephesum Fabius rediit. inde tribu nauibus in Thracia oram missis, ab Aeno & Maronia præsidia Antiochi deduci iussit, ut in libertate eciuitates essent.

DECA.

DECADIS QUARTAE LIB. VIII.
EPITOME.

Marcus Fulvius cōs. in Epiro Ambracienfes obseffos, per deditiōem accepit: Cephaleniā subegit: Aetolis perdomitis pacem dedit. Cn. Manlius cōs. collega eius Gallogræcos, Tolistobogios, Teosagos, & Throcmos, qui Brenno duce in Asiam transierant: cum soli citra Taurum montē minimè parent, vicit. Eorum origo, & cum ea loca, quæ tenent, occupauerintq; referuntur. Exemplum quoq; virtutis & pudicitiae in fœmina traditur. Quæ cum regis Gallogræcorum vxor fuisset: capta, centurionem, qui ei vim intulerat, occidit. Lustrum à censoribus conditum est. censa sunt ciuiū capita cclviii. millia, & cccxxviii. Cuni Ariarathē rege Cappadociae amicitia iuncta est. Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis ex quorum consilio fœdus cum Antiocho cōscripserat: de Gallogræcis, acta pro se causa in senatu, triumphauit. Scipio Africanus, die ei dicta, ut quidam aiunt, à Petilio Asteo tribuno plebis, ut quidam à Næuio, quod præda ex Antiocho capta ærarium fraudasset: posteaquam is dies venit, euocatus in rostra, hac die, inquit, Quirires Carthaginem vici, & prosequente populo, Capitolium ascendit: inde, ne amplius tribunitijs iniurijs vexaretur: in C. voluntarium exilium Liternū concessit, incertum ibi, an Romæ defunctus, nam eius monumentum vrbisq; fuit. L. Scipio Asiaticus, frater Africani, eodem peculatus crimine accusatus, damnatusq; cū in vincula, & carcerem duceretur: Ti. Sempronius Gracchus tribunus plebis, qui antea Scipio nibus inimicus erat, intercessit & ob id beneficium Africani filiam duxit. Cum populus quæstores in bona eius publicè possidenda misisset: non modò in hys nullum vestigium pecuniæ regis apparuit: sed nequaquam ante tantū in ærarium redactum, quantæ summæ erat damnatus: collatam à cognatis, & amicis innumerabilem pecuniam accipere noluit: quæ necessitati ei erant ad cultum, redempta.

DVII

DVM in Asia bellum geritur, ne in Aetolia quidem
 quietas res fuerant, principio à gente Athama-
 num orto. Athamania ea tempestate, pulso Ami-
 nandro, sub praefectis Philippi regio tenebatur
 praesidio, qui superbo atque immodico imperio
 desiderium Aminandri fecerant. Exulanti tum Aminandro in Ae-
 tolia, literis suorum, indicantium statum Athamaniae, spes recu-
 perandi regni facta est. remisissq; nuncij ab eo ad principes Argi-
 theam (id enim caput Athamaniae erat) si popularium animos sibi
 perspectos haberet, impetrato ab Aetolis auxilio, in Athamaniae
 se venturum cum delectis Aetolorum, quod consilium esset genti.
 & Nicandro pr. Quos ubi ad omnia paratos esse vidit, certius
 subinde facit, quo die cum exercitu Athamaniae ingressurus es-
 set. Quatuor primò fuere coniurati aduersus Macedonum praesi-
 dium. hi senos sibi adiutores ad rem gerendam assumpserunt. dein-
 de paucitate parum freti, quae celande rei quam agende aptior erat,
 parem priori numerum adiecerunt. ita duo et L. facti, quadrisani
 se diuiserunt. pars vna Heraclaeam, altera Tetrabuliam petit,
 ubi custodia regiae pecuniae esse solita erat: tertia Theudoriam,
 quarta Argitheam. Ita inter omnes conuenit, ut primò quieti,
 velut ad priuatam rem agendam venissent, in foro obuersarentur.
 die certa multitudinem omnem conuocarent ad praesidia Mac-
 donum arcibus expellenda. Vbi ea dies aduenit, & Aminander
 cum mille Aetolis in sinibus erat: ex composito quatuor simul locis
 praesidia Macedonum expulsa, literaq; in alias vrbes passim di-
 missa, ut vindicarent sese ab impotenti dominatione Philippi,
 & restituerent in patrium ac legitimum regnum. Vndique
 Macedones expelluntur. Theium oppidum, literis à Zenone
 praefecto praesidij interceptis, & arce ab regis occupata, pau-
 cos dies obsidentibus restitit: deinde id quoque traditum Aminan-
 dro est, & omnis Athamania in potestate erat, praeter Atha-
 naeum castellum, sinibus Macedoniae subiectum. Philippus au-
 dita defectione Athamaniae. cum sex millibus armatorum profe-
 ctus, ingenti celeritate Gomphos peruenit. ibi relicta maiore

parte

parte exercitus (neq; enim ad tanta itinera sufficissent) cum duo-
 bus millibus Athanaeum, quod vnum à praesidio suo retentum fue-
 rat, peruenit. inde proximis tentatis, cum facile animaduertisset
 caetera hostilia esse, Gomphos regressus, omnibus copijs simul in
 Athamaniae redijt. Zenonem inde cum mille pedibus premis-
 sam Ethopiam occupare iubet, opportunè Argithea imminen-
 tem: quem ubi teneri à suis locum vidit, ipse circa templum Ioui
 sacrum posuit castra. Ibi vnum diem foeda tempestate retentus, po-
 stero die ducere ad Argitheam intendit. Euntibus extemplo ap-
 paruerunt Athamanes, in tumulos imminenteis via discurrentes. ad
 quorum conspectum constitere prima signa, totoq; agmine pauor
 & trepidatio erat, & pro se quisq; quidnam futurum esset, cogita-
 re, si in valles subiectas rupibus agmen foret demissum. Hac tumul-
 tuatio regem cupientem, si se sequerentur raptim euadere angu-
 stias, reuocare primos, & eadem qua venerat via referre coegit si-
 gna. Athamanes primò ex interuallo quieti sequebantur. postea-
 quam Aetoli se se coniunxerunt: hos, ut ab tergo agmini instarent
 reliquerunt: ipsi à lateribus se circumfuderunt. quidam per notos
 calles breuiore via praegressi, transitus insedere: tantumq; tumult-
 us Macedonibus est iniectum: ut fuga magis effusa, quam itineris
 ordinati modo, multis armis virisq; relictis, flumen traiecerint.
 Hic finis sequendi fuit. inde tuto Macedones Gomphos, & à Gom-
 pho in Macedoniae redierunt. Athamanes Aetoliq; Ethopiam ad
 Zenonem ac mille Macedonas opprimendos vndiq; concurrerunt.
 Macedones parum loco freti, ab Ethopia in altiore demurptione
 remq; vndique tumultum concessere, quo pluribus locis aditu inuen-
 to expulere eos Athamanes: dispersosq; & per iniurias atque igno-
 tas rupes iter fugae non expedientes: partim caperunt, partim in-
 terfecerunt. multi pauore in derupta praecipitati, perpauci cum
 Zenone ad regem euaserunt, postera die per inducias sepeliendi
 casus potestas facta est. Aminander recuperato regno legatos &
 Romam ad senatum, & ad Scipiones in Asiam, Ephesi post ma-
 gnum cum Antiocho praelium morantes, misit. Pacem petebat, ex-
 cusabatq; sese, quòd per Aetolos recuperasset paternum regnum.

Philippus

Philippum incusabat. Aetoli ex Athamania in Amphilochoſ profecti ſunt, & maioris partis voluntate in ius ditionemq; totam redegerunt gentem. Amphilochia recepta (nam fuerat quondam Aetolorum) eadem ſpe in Aperantiam tranſcenderunt: ea quoq; magna ex parte ſine certamine in ditionem venit. Dolopes nunquam Aetolorum fuerant: Philippi erant. hi primum ad arma concurrerunt: ceterum poſteaquam Amphilochoſ cum Aetoliſ eſſe, ſugamq; ex Athamania Philippi, & eadem praſidij eius accipere, & ipſi à Philippo ad Aetolos deſiciunt. Quibus circumiectis gentibus, iam vndiq; ſe à Macedonibus tutos credentibus eſſe Aetoliſ, fama affertur Antiochum in Aſia victum ab Romanis. nec ita multo poſt legati à Roma redere ſine ſpe pacis: Fulviumq; Coſ. nunciantes iam cum exercitu traieciſſe. Huſ territi, prius ab Rhodo & Athenienſium legationibus excitiſ, vt per auctoritatem cuiuſatam earum ſuae preces nuper reputatae, faciliorem aditum ad ſenatum haberent: principes gentis ad tentandum ultimam ſpem Romam miſerunt: nihil, ne bellum haberent, priuſquam penè in conſpectu hoſtiſ erat, premeditati. Iam M. Fulvius Apolloniam exercituſ traiecto cum Epirotarum principibus conſultabat, vnde bellum inciperet. Epirotis Ambraciam placebat aggredi, qua tum contribueraſ ſe Aetoliſ. ſiue ad tuendam eam venirent Aetoliſ, apertos circa campos ad dimicandum eſſe: ſiue detractarent certamen, oppugnationem fore haud difficile. nam & copiam in propinquo materia ad aggeres excitandos & cetera opera eſſe: & Arethontem nauigabilem amnem opportunam ad ſuportanda quae vſui ſint, praeter ipſa moenia fluere, & aſtatem aptam rei gerenda ad eſſe. Hiſ perſuaſerunt, vt per Epirum duceret. Conſuli ad Ambraciam aduenienti magni operis oppugnationi viſa eſt. Ambracia tumulo aſpero ſubiecta eſt. Perranthem incolae vocant: vrbs qua murus vergit in campos & flumen, occidentem: arx qua poſita in tumulo eſt orientem ſpectat: amnis Arethon ex Acarnania fluens cadit in ſinum maris, ab nomine propinque vrbiſ Ambracium appellatum: praeterquam quod hinc annis munit, hinc tumuli muro quoq; firmo ſepta erat, patente in circuitu paulo amplius tria millia paſſuum. Fulvius bina à campo ca-

ſtra

Aſtra modico inter ſe diſtantia interuallo vnum caſtellum loco edito contra arcem obiecit: ea omnia vallo ac ſoſſa ita iungere parat, ne exitus incluſiſ ab vrbe, neue aditus foris ad auxilia intromittenda eſſet. Ad ſamam oppugnationis Ambraciae ſtratū iam edito Nicandri Pr. conuenerant Aetoliſ. inde primò copijs omnibus ad prohibenda obſidionem venire in animo fuerat: deinde poſteaqua vrbeſ iam magna ex parte operibus ſepta viderunt, Epirotarum trans flumen loſo plano caſtra poſita eſſe, diuidere copias placuit. cum mille expeditis Eupolemus Ambraciam proſeectus, per nondum commiſſa inter ſe munimenta vrbeſ intrauit. Nicandro cum cetera manu primò Epirotarum caſtra nocte aggredi conſiliū fuerat, haud facile ab Romanis auxilio, quia flumen intererat. deinde periculoſum inceptum ratus, ne qua ſentirent Romani, & reſreſſus inde in tutum non eſſet, deterritus ab hoc conſilio ad depolandam Acarnaniam iter conuertit. Coſ. iam munimentis, quibus ſepta vrbs erat, iam operibus qua ad mouere murus parabat, perfectis, quinque ſimul locis moenia eſt aggreſſus: tria paribus interuallis faciliore aditu à campo aduerſus Pyrrheum quod vocant, admouit: vnum e regione Aeſculapij, vnum aduerſus arcem: arietibus muros quatitabat, aſſeribus ſalcatis detergebat pinnas. Oppidanos primò & ad ſpeciem, & ad iectus moenium cum terribili ſonitu editos pauor ac trepidatio capit. deinde vt praeter ſpem stare muros viderunt collectis ruruſ animis, in arietes tollentibus libramenta plumbi aut ſaxorum, ſtipiteſue robuſtos incutiebant, falces anchoris ferreis iniectis in interioreſ partem muri trahentes aſſerem perfringebant: ad hoc eruptionibus & nocturnis in cuſtodias operum, & diurnis in ſtationes, vltro terrorem inferebant. In hoc ſtatu res ad Ambraciam cum eſſent, iam Aetoli à populatione Acarnaniae ſtratū redierant: inde Nicander praetor ſpem naectus ſoluende incepto forti obſidionis, Nicodamum quendam cum Aetoliſ quingentis Ambraciam intromittit. noctem certam tempuſque etiam noctis conſtituit, quo & illi ab vrbe opera hoſtium qua aduerſus Pyrrheum erant, aggredereſtur, & ipſe ad caſtra Romana terrorem

T T t

faceret:

faceret: posse ratuſ ancipiti tumultu, & nocte augente pauorem, memorabilem rem geri. Et Nicodamus intempeſta nocte, cum alias cuſtodias feſelliſſet, per alias impetu conſtanti erupiſſet, ſu- perato brachio in urbem penetrat: animiq; aliquantum ad omnia audenda, & ſpei obſeſis adiecit: & ſimul conſtituta nox venit, ex compoſito repente opera eſt aggreſſus. Id inceptum conatu quam effectu grauius fuit, quia nulla ab exteriori parte vi ad- mota eſt, ſeu metu deterrito pratore Aetolorum, ſeu quia pe- tius viſum eſt Amphilochoſ opem ferre nuper receptis: quos Per- ſeus Philippi filius miſſus ad Dolopiam Amphilochoſq; recipien- dos, ſumma vi oppugnabat. Tribus locis, ſicut ante dictum eſt, ad Pyrrheum opera Romana erant: qua omnia ſimul, ſed nec ap- paratu nec vi ſimili Aetoli aggreſſi ſunt. alij cum ardentibus fa- cibus, alij ſtuppam picemq; & malleolos ferentes, tota collucen- te flammiſ acie, aduenere: multos primo impetu cuſtodes oppre- ſerunt, deinde poſteaquam clamor tumultuſq; in caſtra eſt per- latus, datuſque à Coſ. ſignum, arma capiunt, & omnibus per- tis ad opem ferendam effunduntur. vno in loco ferro ignique- ſtares eſt à duobus irrito incepto, cum tentaffent magis quam inſiſſent certamen, Aetoli abſceſſerunt, atrox pugnam vnum in- clinauerat locum. ibi diuerſis partibus duo duces Eupolemus & Nicodamus pugnantes hortabantur, & propè certa ſouebant ſpe: iam Nicandrum ex compoſito affore, & terga hoſtium in- uaſurum. Hæc res aliquandiu animos pugnantium ſuſtinuit, ce- terum poſteaquam nullum ex compoſito ſignum à ſuis accipi- bant, & crefcere numerum hoſtium cernebant, deſiſſi uti ſequi inſtare: poſtremo de omiſſa, iam vix tuto receptu, fugientes in urbem compelluntur, parte operum incenſa, & pluribus aliquan- to, quam ipſi ceciderant, interfectis. quod ſi ex compoſito alij res fuiſſet, haud dubiũ erat expugnari vna vtiq; parte opera cum magna cade hoſtium potuiſſe. Ambracienses, quiq; intus erant Aetoli, non ab eius ſolum nocte incepto receſſere, ſed in reliquum quoque tempus, velut proditi à ſuis, ſegnioreſ ad pericula erant, iam nemo eruptionibus, vt ante, in ſtationes hoſtium, ſed diſpo-

ſiti per muros & turres ex tuto pugnabant. Perſeus vbi adeſſe Aetolos audivit, omiſſa obſidione urbis quam oppugnabat, depo- pulatus tantum agros, Amphilochoſia exceſſit, atque in Macedo- niam redijt. Et Aetolos inde auocauit populatio maritime ora. Pleuratus Illyriorum rex cum LX. lembis Corinthium ſinum in- uentus, adiuuclis Achaorum qua Patris erant nauibus, mariti- ma Aetolie vaſtabat. aduerſus quos mille Aetoli viſi, quacun- que ſe claſſis circumegerat, per littorum anfractus breuioribus ſentus occurrebant. Et Romani ad Ambraciam pluribus locis quatiendo arrietibus muros aliquantum urbis nudauerant: nec ta- men penetrare in urbem poterant. nam & pari celeritate nouus prodituro murus obijciebatur, & armati ruinas ſuperſtantes in- ſtar munimenti erant: itaque cum aperta vi parum procederet COS. res, cuniculum occultum, vineis ante conſecto loco age- re inſtituit. & aliquandiu, cum dies nocteſque in opere eſſent, non ſolum ſub terra fodientes, ſed egerentes etiam humum, fe- fellere hoſtem. cumulus repente terra eminens, index operis op- pulatus fuit, pauidique ne iam ſubrutiſ muris facta in urbem via eſſet, ſoſſam intra murum è regione eius operis, quod vineis con- ſectum erat, ducere inſtituunt. cuius vbi ad tantam altitudi- nem, quante eſſe ſolum inſimum cuniculi poterat, peruenerunt: ſilentio facto pluribus locis aure admota ſonitum fodientium ca- Cptabant. quem vbi acceperunt, aperiunt rectam in cuniculum riam, nec fuit magni operis, momento enim ad inane, ſuſpenſo futuriſ ab hoſtibus muro, peruenerunt. ibi commiſſis operibus, cum è ſoſſa in cuniculum patèret iter, primo ipſis ferramentis quibus in opere uſi erant: dein celeriter armati etiam ſubeuntes oc- cultam ſub terram ediderunt pugnam, ſegnioreſ deinde ea facta eſt, interſepientibus cuniculum, vbi uellent, nunc ciliçis prætentis, nunc foribus raptim obiectis. Noua etiam haud magni operis ad- uerſus eos qui in cuniculo erant, excogitata res eſt. dolium à fun- do petruum, qua fiſtula modica inſeri poſſit, & fiſtula ferream, operculumq; dolij ferreum, & ipſum pluribus locis perforatũ fe- cerunt, hoc ueniſ pluma completum dolium ore in cuniculũ verſo

posuerunt. per operculi foramina praelonga hasta quas sarissas vocant, ad summouendos hostes eminebant. scintillam leuemi ignis inditam pluma, folle fabrilis ad caput fistula imposito, flando accenderunt. inde non solum magna vis fumi, sed acrior etiam facti quodam nidore ex adusta pluma, cum totum cuniculum compleisset, vix durare qui squam intus poterat. Cum in hoc statures ad Ambraciam esset, legati ab Aetolis Phaneas & Damoteles cum liberis mandatis decreto gentis ad C O S. venerunt. nam prae eorum cum alia parte Ambraciam oppugnari cerneret, aliam infestam oram nauibus hostium esse, aliam Amphilochos Dolopiamque, a Macedonibus vastari, nec Aetolos simul ad tria diuersa bella occurrentes sufficere: conuocato concilio Aetolos principes, quid agendum esset, consuluit. Omnium eadem sententia decurrerunt, ut pax, si posset, aequius, si minus tolerandis conditionibus peteretur. Antiochi fiducia bellum susceptum. Antiocho terra marique superato, & prope extra orbem terrae ultra iuga Tauri exacto, quam spem esse sustinendi bellis Phaneas & Damoteles quod esse Aetolorum, ut in tali casu, si deus, sua esse censerent, agerent. quod enim sibi consilium, aut cuius rei electionem a fortuna relictam? Cum his mandatis legati missi orare C O S. ut parceret urbi, miseretur gentis quondam socia, nolle dicere iniurijs, miseris certe coactis insanire. non plus mali in tantis Aetolos Antiochi bello, quam boni ante, cum aduersus Philippum bellatum sit, fecisse. nec tum largè gratiam relatum sibi, nec nunc immodicè poenam iniungi debere. Ad ea C O S. respondit. Magis sepe, quam verè vnquam Aetolos pacem petere. imitari. Antiochum in petenda pace, quem in bellum traxissent. non paucis urbibus eum, de quarum libertate certatum sit, sed omni Asia cis Taurum montem, opimo regno excessisse. Aetolos nisi intermes de pace agentes non auditurum se. arma illis prius, equoque omnes tradendos esse. deinde mille talentum argenti P. R. dandum, cuius summa dimidium praesens numeretur, si pacem habere uolent. ad ea adiecturum etiam in foedus esse, ut eosdem quos P. R. amicos atque hostes habeant. Aduersus quae legati, & quia gratia erat, & quia suorum animos indomitos ac immutabiles nouerant, nol-

lorel.

Ab reddito responso domum regressi sunt, ut etiam atque etiam quid agendum esset, re integra praetorem & principes consulerent. Clamore & iurgio excepti, quod diu rem traherent, qualemcumque pacem referri iussi cum redirent Ambraciam Acarnanum insidijs prope viam positus, quibuscum bellum erat, circumuenti, Tyrreum custodiendi deducuntur. Haec mora iniecta est paci. Cum iam Atheniensium Rhodiolorumque legati qui ad deprecandum pro his uenerant, apud C O S. essent: Aminander quoque Athamanum rex fide accepta uenerat in castra Romana, magis pro Ambracia, ubi maiorem partem temporis exulauerat, quam pro Aetolis sollicitus. per hoc certior factus C O S. de casu legatorum, adduci eos a Tyrreobus iussit. quorum post aduentum agi ceptum est de pace. Aminander, quod sui maxime operis erat, impigre agebat, ut Ambracien- sibus compelleret ad deditioem. id cum per colloquia principum succedens muris parum proficeret: postremo C O S. permissu ingressus urbem, partim consilio, partim precibus euicit, ut permitteret se Romanis. Et Aetolos C. Valerius Lauini filius, qui cum ea gente primum amicitiam pepigerat, consulis frater, matre genitricis eadem, egregie adiuuit. Ambracien- ses prius pacti, ut Aetolorum auxiliares sine fraude emitterent, aperuerunt portas. dein ut quingenta Euboica daret talenta, ex quibus CC. praesentia, CCC. per annos sex pensionibus equis, captiuos perfugasque redderent Romanis. urbem ne quam formula sui iuris facerent, qua post id tempus quo T. Quintius traieciisset in Graciam, aut vi capta ab Romanis esset, aut uoluntate in amicitiam uenisset. Cephalenia insula ut extra ius foederis esset. Haec quanquam spe ipsorum aliquantulum leuioerant: petentibus Aetolis ut ad concilium referrent, permissum est. Parua disceptatio de urbibus tenuit. quae cum sui iuris aliquando fuissent, auelli uelut a corpore suo agere patiebantur. ad uinum tamen omnes accipi pacem iusserunt. Ambracien- ses coronam auream C O S. centum & quinquaginta pondo dederunt. signa aenea marmoreaque, & tabulae pictae, quibus ornatio Ambraciae, quia regia ibi Pyrrhi fuerat, quam caetera regionis eius urbes uant, sublata omnia auecta, nihil praeterea tactum, uolatumque.

Profectus ab Ambracia Cos. in mediterranea Aetolia, ad Argos
 Amphiloichum (XXI millia ab Ambracia abest) castra posuit.
 eo tandem legati Aetoli mirante Cos. quod morarentur, venerunt.
 Inde posteaquam approbasse pacem concilium Aetolorum acce-
 pit, iussus proficisci Romam ad senatum, permissusque ut & Athe-
 nienfes & Rhodij deprecatores irent, dato qui simul cum ijs profi-
 cisceretur. C. Valerio fratre, ipse in Cephalenam traiecit. Prae-
 cupatas aures animosque principum Romae criminibus Philippi in-
 uenerunt, qui, per legatos, per literas, Dolopas Amphiloichosque
 & Athamianiam ereptas sibi querens, praesidiaque sua, postremo
 etiam filium Persea ex Amphiloichis pulsum, auerterat senatum
 ab audiendis precibus eorum. Rhodij tamen & Athenienfes cum
 silentio audiri sunt. Atheniensis legatus Leon Icesia filius, eloquen-
 tia etiam dicitur mouisse, qui vulgata similitudine, mari tran-
 quillo, quod ventis concitaretur, equi parando multitudinem Ae-
 tolorum, usus, cum in fide Romana societatis mansissent, infir-
 gentis tranquillitate quiesse eos agebat. posteaquam flare ab Asia
 Thoas & Dicearchus, ab Europa Menetas & Damos: ritus cap-
 sent: tum illam tempestatem coortam, quae ad Antiochum eos, fi-
 cuti in scopulum, intulisset. Diu tractati Aetoli, tandem vi condi-
 riones pacis conuenirent, effecerunt. fuerunt autem haec: Imperium
 maiestatemque P. R. gens Aetolorum conseruato sine dolo malo
 quem exercitum qui aduersus socios amicosque eorum ducetur, per
 fines suos transire finito, neue vlla ope iuuato, hostes eosdem habe-
 to, quos P. R. armaque in eos fert, bellumque pariter gerito, perfugas
 fugiuos captiuosque reddito Romanis suisque, praeterquam si
 qui capti cum domos redissent, iterum capti sunt aut si qui u-
 tempore ex ijs capti sunt, qui tum hostes erant Romanis, cum
 inter praesidia Romana Aetoli essent. aliorum qui comparebunt,
 intra dies centum Corcyraeorum magistratibus sine dolo malo tra-
 dantur: qui non comparebunt, quando quisque eorum primam
 inuentus fuerit, reddatur. obsides XL. arbitratur Cos. Romanis da-
 to: ne minores XII. annorum, neu maiores XL. obses ne esto praetor,
 praefectus equitum, scriba publicus, neu quis qui ante obli-
 fuerit

fuerit apud Romanos. Cephalenia extra pacis leges esto. De pecu-
 nia summa quam penderent, pensionibusque eius nihil ex eo quod
 cum Cos. onuerat, mutatum. pro argento si aurum dare mallerent,
 darent conuenit: dum pro argenteis decem aureus vnus valeret.
 Quae vrbes, qui agri, qui homines Aetolorum iuris aliquando fue-
 runt, qui eorum T. Quintio, Cn. Domitio Coss. post ue eos Coss. aut
 armis subacti, aut voluntate in ditionem P. R. uenerunt, ne quem eo-
 rum Aetoli recepisse uelint. Aeniadae cum vrbe agrisque Acarnanum
 sunt. His legibus foedus iustum cum Aetolis est. Eadem non estate
 solum, sed etiam iisdem propere diebus quibus haec a M. Fulvio Cos.
 in Aetolia gesta sunt: Coss. alter Cn. Manlius in Gallogracia bel-
 lum gessit, quod nunc ordiri pergam. Vere primo Ephesum Cos.
 uenit, acceptis que copijs a L. Scipione & exercitu iustrato, con-
 cionem apud milites habuit, qua collaudata virtute eorum,
 quod cum Antiocho vno praelio debellassent: adhortatus eos ad no-
 uum cum Gallis suscipiendum bellum, qui & auxilijs Antiochum
 iuuissent, & adeo indomita haberent ingenia, ut ne quicquam
 Antiochus emotus ultra iuga Tauri montis esset, nisi frangerentur
 opes Gallorum: de se quoque pauca, nec falsa, nec immodica ad-
 iecit. Lati milites cum frequenti assensu Cos. audiuerunt, par-
 tem virium Antiochi fuisse Gallos credentes, rege superato nullum
 momentum in solis per se Gallorum copijs fore. Eumenem haud in
 tempore abesse (Romae tunc erat) credere Cos. gnarum locorum
 hominumque, & cuius interesset frangi Gallorum opes. Attalum
 igitur fratrem accersit a Pergamo, hortatusque ad capeffendum
 secum bellum, pollicentem suam suorumque operam, domum ad
 comparandum copias dimittit. Paucos post dies profecto ab Ephe-
 so Cos. ad Magnesium occurrit Attalus cum mille peditibus, equi-
 tibus C. C. Athenaeo fratre iusso cum ceteris copijs subsequi: com-
 mendata ijs custodia Pergami, quos fratri regnoque fidos credebat.
 Cos. collaudato iuvene, cum omnibus copijs ad Maandrum progres-
 sus, castra posuit: quia vado superari armis non poterat, & contra
 benda naues erant ad exercitum traiciendum. Transgressi Maan-
 drum ad Hieran comen peruenierunt. Fanum ibi augustum Apollinis, et

oraculum: sortes ver sibus haud incōditis dare vates dicuntur. hinc a
 alteris castris ad Harpasum flumen ventum est. quod legati ab Ala-
 bandis venerunt, vt castellum quod ab ipsis nuper desisset, aut au-
 thoritate aut armis cogeret iura antiqua pati. Eodem & Athe-
 naeus Eumenis & Attalis frater cum Cretensi Leuso, & Corrago
 Macedone venit. mille pedites mistarum gentium, & trecentos
 equites secum adduxerunt. Consul tribuno militum misso cum
 modica manu castellum vi receptum Alabandensibus reddidit. ipse
 nihil via digressus, ad Antiochiam super Meandrum amnem pa-
 suit castra. Huius amnis fontes Celenis oriuntur. Celena vrbs ca-
 put quondam Phrygiae fuit. migratum inde haud procul veteribus
 Celenis noua q̄ vrbi Apameae nomen inditum ab Apamea sorore Se-
 leuci regis. Et Marfias amnis haud procul à Meandri fontibus o-
 riens, in Meandrum cadit. fama q̄ ita tenet, Celenis Marfiam cum
 Apolline tibiaram cantu certasse. Meander ex arce summa Ce-
 lenarum ortus, media vrbe decurrens per Caras primum, deinde
 Ionas in sinum maris editur, qui inter Prienem & Miletum est.
 Ad Antiochiam in castra consulis Seleucus Antiochi filius ex sede-
 re ic̄to cum Scipione ad frumentum exercitui dandum venit. pa-
 ua disceptatio de Attali auxiliariibus orta est, quod Romano tan-
 tum militi pactum Antiochum vt daretur frumentum, Seleucum
 dicebat. discussa ea quoq̄ est constantia consulis, qui misso tribuno
 edixit, ne Romani milites acciperent, priusquam Attali auxilia
 accepissent. Inde ad Gordiutichos (quod vocant) processum est.
 ex eo loco ad Tabas tertijs castris peruentum. In sinibus Pisisa-
 rum posita est vrbs in ea parte que vergit ad Pamphylum mare.
 integris viribus regionis eius feroces ad bellandum habebat viros.
 Tum quoq̄ equites, in agmen Romanum eruptione facta, haud
 modice primo impetu turbauere. deinde vt apparuit nec numero
 se nec virtute pares esse, in urbem compulsi, veniam erroris pete-
 bant, dedere urbem parati. V. & XX. talenta argenti, & X. mil-
 lia medimnum tritici imperata. ita in deditioem accepti. Tertio
 inde die ad Chaum amnem peruentum. inde profecti Eritam vr-
 bem primo impetu ceperunt. Ad Thabusion castellum imminens
 flumi-

flumini Indo ventum est, cui fecerat nomen Indus ab elephanto de-
 iectus. Haud procul à Cibyra aberant, nec legatio vlla à Moagete
 tyranno ciuitatis eius, homine ad omnia infido atque importuno,
 veniebat. ad rentandum eius animum C. Heluium cum quatuor
 millibus peditum & quingentis equitibus consul praemittit. Huic
 agmini iam sineis ingredienti legati occurrerunt, nunciantes para-
 tum esse tyrannum imperata facere. orabant, vt pacatus fines in-
 siet, cōhiberet que à populatione agri militem. & in coronam au-
 ream XV. talenta afferebant. Heluius integros à populatione a-
 gros seruaturum pollicitus, ire ad consulem legatos iussit. quibus
 eadem referentibus consul: Neque Romani, inquit, bona volunta-
 tis vllum signum erga nos tyranni habemus, & ipsius talem esse
 inter omnes constat, vt de pœna eius magis quàm de amicitia no-
 bis cogitandum sit. Perturbati hac voce legati nihil aliud petere
 quàm vt coronam acciperet: veniendūq̄ ad eum potestatem tyran-
 no, & copiam loquendi ac purgandi se faceret. Permissu consulis
 postero die in castra tyrannus venit, vestitus comitatusque vix ad
 priuati modicè locupletis habitum. & oratio fuit summissa & in-
 fracta, extenuantis opes suas, urbiumq̄ sua ditionis egestatem que
 rentis. Erant autem sub eo praeter Cibyram, Syleum, & quae A-
 limne appellatur. ex his, vt se suosq̄ spoliaret, V. & XX. talenta
 si confecturum, propè vt diffidens pollicebatur: Enimuero, inquit
 consul, ferri iam ludificatio ista non potest. parum est non erubuisse
 se absentem, cum per legatos frustrareris nos, nisi praesens quoque
 in eadem impudentia persistas? V. & XX. talenta tyrannidem
 tuam exhaurient? quingenta ergo talenta nisi triduo numeras,
 populationem in agris, obsidionem in vrbe expecta. Hac denuncia-
 tione conterritus, persistare tamen in pertinaci simulatione inopia,
 & paulatim illiberali adiectione, nunc per cauillationem, nunc
 precibus & simulatis lacrymis, ad centum talenta est perductus
 adiecta X. millia medimnum frumenti. Hac omnia intra sex dies
 exacta. A Cibyra per agros Sidensium exercitus ductus, trans-
 gressusq̄ Caularem amnem, posuit castra, postero die est praeter
 Caralim paludem agmen ductum, ad Mandrupium manserunt.

inde progredientibus ad Lagon proximam urbem, metu incolae fugerunt. vacuum hominibus, & refertum rerum omnium copia oppidum diripuerunt. inde ad Lyci fluminis fontem, postero die ad Cobulatum amnem progressi. Termenses eo tempore Hyriensium arcem vrbe capta oppugnabant. inclusi, cum alia spes auxilij nulla esset, legatos ad consulem orantes opem miserunt. cum coniugibus ac liberis in arce inclusos se mortem indies aut ferro aut fame patiendam expectare. Volenti consuli causa in Pamphylia diuertendi oblatæ est. adueniens obsidione Hyrienses exemit. Termeso pacem dedit, quinquaginta talentis argenti acceptis. item Aspensijs cateriisque Pamphylia populis. Ex Pamphylia rediens ad flumen Taurum primo die, postero ad Xylnen (quam vocant) comen posuit castra. profectus inde continentibus itineribus ad Cormasam urbem peruenit. Darisa proxima vrbs erat: eam metu incolarum desertam, plenam omnium rerum copia inuenit. Progredienti præter paludes legati ab Lysimachia dedentes ciuitatem venerunt. Inde in agrum Sagalassenum, vberem fertilemque omni genere frugum, ventum est. Colunt Pifida, longè optimi bello regionis eius. cum ea res animos facit, tum agri fecunditas & multitudo hominum, & situs inter paucas muittæ vrbes. Consul, quia nulla legatio ad fines præstò fuerat, pradatum in agros misit. tum demum fracta pertinacia est, vt ferri agique res suas viderunt. legatis missis, pacti quinquaginta talentis, & XX. millibus medimnùm trititi, & XX. hordeum, pacem impetrauerunt. Progressus inde ad Obrimæ fontes, ad vicum quem Aporidos comen vocant, posuit castra. Eò Seleucus ab Apamea postero die venit. Aegros inde & inutilia impedimenta cum Apameam dimisisset, ducibus itinerum à Seleuco acceptis, profectus eo die in Metropolitanum campum, postero die Diniæ Phrygia processit. inde Sinnada venit, metu omnibus circa oppidis desertis. quorum iam præda graue agmentra. Jens, vix quinque millium die toto itinere profecto, ad Beudos, quod vetus appellatur, peruenit. ad Anaburam inde, & altero die ad Maandri fontes, tertio ad Abassum posuit castra, ibi plures dies

statina

statina habuit quia peruentum erat ad Tolistobogiorum fines. Gallic magna hominum vis, seu inopia agri, seu præda spe, nullam gentem per quas ituri essent, parem armis rati, Brenno duce in Dardanos peruenierunt. ibi seditio orta, & ad XX. millia hominum cum Lomnorio ac Lutario regulis, secessione facta à Brenno, in Thraciam iter auerterunt. vbi cum resistentibus pugnando, pacem petentibus stipendium imponendo, Byzantium cum peruenissent, aliquandiu oram Propontidis vectigalem habendo regionis eius vrbes obtinuerunt. Cupido inde eos in Asiam transeundi, audientes ex propinquo quantæ vrbes terra eius esset, cepit. & Lysimachia fraude capta, Chersonesog, omni armis possessa, ad Hellepontum descenderunt. ibi verò exiguo diuisis fretò cernentibus Asiam mulcè magis animi ad transcendendum accensi. nauisq, ad Antipatrum præfectum eius ore de transitu mittebant. quæ res cum lentius spe ipsorum traheretur, alia rursus noua interregulos orta seditio est. Lomnorius retro, vnde venerat, cum maiore parte hominum repetit Byzantium. Tutarus Macedonibus per speciem legationis ab Antipatro ad spectulandum missus, duas rectas naues. & tres lembos adimit. his alios atq, alios dies noctesq, transvehendo, intra paucos dies omnes copias traiecit. Mandata multa post Lomnorius, adiuuante Nicomede Bithynia rege, à Byzantio transmisit. coeunt deinde in vnum rursus Galli, & auxilia Nicomedi dant, aduersus Zybæam partem tenentem Bithynia gerenti bellum. atque eorum maximè opera deuctus Zybæa est, Bithyniaque omnis in ditionem Nicomedi concessit. Profecti ex Bithynia in Asiam processerunt. non plus ex XX. millibus hominum quam decem armata erant. tamen tantum terroris omnibus quæ cis Taurum incolunt gentibus iniecerunt, vt quas adissent, quasque non adissent, pariter vltima propinqua imperio parerent. Postremò cum tres essent gentes, Tolistobogij, Trocmi, Tectosagi: in tres partes quæ cuique populorum suorum vectigalis Asia esset, diuiserunt. Trocmis Hellepontora data. Tolistobogij Aeolida atque Ioniam, Tectosagi mediterranea Asia sortiti sunt. & stipendium tota cis Taurum Asia

exige-

exigebant, sedem autem ipsi sibi circa Halyn flumen caperunt, tan-
 tusque terror eorum nominis erat, multitudine etiam magna sobole
 aucta, ut Syria quoque ad postremum reges stipendium dare non ab-
 nuerent. Primus Asiam incolentium abnuvit Attalus, pater regis Eu-
 menis: audaciq; incepto prater omnium opinionem affuit fortu-
 na, & signis collatis superior fuit, non tamen ita infregit animos
 eorum, ut abisterent imperio. Eisdem opes usque ad bellum Antiochi
 cum Romanis manserunt, tum quoque pulso Antiocho, magnam
 spem habuerunt, quia procul mari incoherent, Romanum exerci-
 tum ad se non peruenturum. Cum hoc hoste tam terribili omnibus re-
 gionis eius quia bellum gerendum erat, pro concione milites maxime
 in hunc modum allocutus est consul: Non me praterit, milites, omnium
 que Asiam colunt gentium, Gallos fama belli praestare, inter mi-
 tissimum genus hominum ferox natio peruagata bello propere orbem
 terrarum, sedem capit, procera corpora, promissa & rutilata co-
 na, vasta scuta, praelongi gladij, ad hoc cantus ineuntium praelium,
 & ululatus, & tripudia, & quatentium scuta in patrium quendam
 morem horrendus armorum crepitus: omnia de industria compo-
 sita ad terrorem. Sed haec quibus insolita atque insueta sunt, Graeci
 & Phryges & Cares timeant: Romanis Gallici tumultus assuetus
 etiam pariter atque notus est. Semel primo congressu ad Alliam eos
 olim fuderunt, maiores nostri ex eo tempore per ducentos iam an-
 nos pecorum in modum consternatos cadunt fugantque, & plures
 prope de Gallis triumphi, quam de toto orbe terrarum acti sunt. Iam
 usque hoc cognitum est, si primum impetum, quem feruido ingenio
 & caecitate effundunt, sustinueris: fluunt sudore & lassitudine
 membra, labant arma: mollia corpora, molles, ubi ira confedit, ani-
 mos, sol, puluis, sitis, ut ferrum non admoueas, prosternunt. Non le-
 gionibus legiones eorum solum experti sumus, sed vir vnus cum viro
 congregiendi, T. Manlius, M. Valerius, quantum Gallicam rabiem
 vinceret Romana virtus, docuerunt. Iam M. Manlius vnus agmine
 scandentes in Capitolium Gallos detrusit, & illis maioribus no-
 stis cum haud dubijs Gallis in terra sua genitis res erat. hi iam de-
 generes sunt, misti, & Gallograeci vere, quod appellantur, sicut in
 frugibus

frugibus pecudibusque, non tantum semina ad seruandam indolem
 valent, quantum terra proprietatis, caeliq; sub quo aluntur, mutat.
 Macedones, qui Alexandriam in Aegypto, qui Seleuciam ac Baby-
 loniam, quiq; alias sparsas per orbem terrarum colonias habent, in
 Syros, Parthos, Aegyptios degenerarunt. Massilia inter Gallos sita
 traxit aliquantum ab accolis animorum. Tarentinis quid ex Spar-
 tana dura illa & horrida disciplina mansit? Generosius in sua quic-
 quid sede vigitur, insitum aliena terra in id quo alitur, natura
 vertente se degenerat. Phrygas igitur Gallicis oneratos armis, sicut
 in acie Antiochi cecidistis, victos victores caderis. Magis id vereor,
 ne parum inde gloria, quam ne nimium belli sit. Attalus eos rex sepe
 fugauitque. Nolite existimare, beluas tantum recens captas
 feritatem illam syluestrem primo seruare: deinde cum diu mani-
 bus humanis alantur, mitescere, in hominum feritate mulcenda
 non eandem naturam esse. Eisdemne hos creditis esse, qui patres
 eorum auig; fuerunt? extorres inopia agrorum profecti domo per
 asperissimam Illyrici oram, Paenoniam inde & Thraciam, pugnando
 cum ferocissimis gentibus emensi, has terras caperunt, duratos eos
 tot malis exasperatosque accepit terra, quae copia rerum omnium
 saginaret: vberissimo agro, mitissimo caelo, clementibus accolarum
 ingenijs, omnis illa cum qua venerant, mansuefacta est feritas. Vo-
 bis mehercule Martis viris cauenda ac fugienda quamprimum a-
 cmaenitas est Asia. tantum haec peregrina voluptates ad extinguen-
 dum vigorem animorum possunt, tantum contagio disciplina mo-
 risque, accolarum valet. Hoc tamen feliciter euenit, quod sicut vim
 aduersus vos nequaquam, ita famam apud Graecos parem illi an-
 tiqua obtinent, cum qua venerunt: bellique gloriam victores eandem
 inter socios habebitis, quam si seruantes antiquum specimen animo-
 rum Gallos vicissetis. Concione dimissa, missisque ad Epöfognatum
 legatis, qui vnus ex regulis & in Eumenis amicitia manserat: &
 negauerat Antiocho aduersus Romanos auxilia, castra mouit. pri-
 mo die ad Alandrum flumen, postero ad vicum quem vocant Ty-
 scon, ventum. Ed legati Oroandensium cum venissent amicitiam pe-
 tentes, & talenta his sunt imperata: precantibusque, ut domum
 reuertuntur

renunciarent, potestas facta Ducere inde exercitum consul ad Pli-
tendum, deinde ad Alyattos castra posita. Ed missi ad Epopsogna-
tum redierunt, & legati compulsi reguli, orantes ne Tectosagus
bellum inferrent: & ipsum in eam gentem iturum, & Epopsogna-
tum persuasurumque ut imperata faciant. Data venia regulo, du-
ci inde exercitus per Axylon (quam vocant) terram ceptus. Ab
re nomen habet. non ligni modo quicquam, sed ne spinas quidem
aut vllum aliud alimentum fert ignis: si mo bubulo pro ligno utun-
tur. Ad Cuballum Gallograeciae castellum castra habentibus Roma-
nis apparuere cum magno tumultu hostium equites. nec turba-
runt tantum stationes Romanas repente inuecti, sed quosdam etiã
occiderunt. qui tumultus cum in castra perlatus esset, effusus re-
pente omnibus portis equitatus Romanus fudit fugauitq; Gallos,
& aliquot fugientes occidit. Inde consul, ut qui iam ad hostes per-
uenit cerneret: explorato deinde, & cum cura coacto agmine
procedebat. & continentibus itineribus, cum ad Sangarium flu-
men peruenisset, pontem, quia vado nusquam transitus erat, face-
re instituit. Sangarius ex Adoreo monte per Phrygiam fluens, mi-
setur ad Bithyniam Tymbrī fluuiō: inde maior iam geminatus
aquis per Bithyniam fertur, & in Propontidem sese effundit, non
tamen tam magnitudine memorabilis, quam quod d'piscium acco-
lis ingentem vim praebet. Transgressis ponte perfecto flumen, pra-
ter ripam euntibus Galli matris magna à Pefinūte occurrere cum
in signibus suis, vaticinantes fanatico carmine: deam Romanis
belli & victoriam dare, imperiumque eius regionis. Accappere se
omen cum dixisset consul, castra eo ipso loco posuit. postero die ad
Gordium peruenit. Id haud magnum quidem oppidum est, sed
plusquam mediterraneum celebre, & frequens emporium: tria ma-
ria ferme distantia interuallo habet. Hellepontum, ad Sinopen,
& alterius ora litora quā Cilices maritimi colunt, multarum
magnarumque praeter ea gentium fines cōtingit, quarum commer-
cium in eum maximè locum mutui vsus contraxere. Id tum de-
sertum fuga incolarum oppidum, refertum idem copia rerum
omnium inuenerunt. Ibi statua habentibus legati ab Epopsognato
veni-

A venerunt, nunciantes profectum eum ad regulos Gallorum: nihil
aqui impetrasse, ex campestribus vicis agrisq; frequentes demigra-
re, & cum coniugibus ac liberis, quae ferre atq; agere possent, praese-
gentes portantesq;, Olympum montem petere, ut inde armis lo-
corumq; situ sese tueantur. Certiora postea Oroandensium lega-
ti attulerunt. Tolistobogiorum ciuitatem Olympum montem ca-
pisse, diuersos Tectosagos alium montem qui Magaua dicatur, pe-
tisse, Trocmos, coniugibus ac liberis apud Tectosagos depositis, ar-
matorum agmine Tolistobogij's statuisse auxilium ferre. Erant au-
tem tunc trium populorum reguli Orgiago & Combolomarus, &
Gaulotus. Iis hac maximè belliratio sumendi fuerat, quod cum
B montes editissimos eius regiones tenerent: conuectis omnibus quae
ad vsu quamuis longi temporis sufficerent, tadio se fatigatur os
hostes censebant, nam neque ausuros per tam ardua atque iniqua
loca subire eos, & si conarentur, vel parua manu prohiberi ac de-
turbari posse: nec quietos in radicibus gelidorum montium seden-
tes frigus, aut inopiam laturos. Et cum ipsa altitudo locorum eos
tutaretur, fossam quoque & alia munimenta verticibus ijs quot
infederant, circumiecere. minima apparatus missilium telorum
cura fuit: quod saxa affatim praebituram asperitatem in ipsam loco-
cul locis oppugnandis futuram praeceperat animo: ingentem vim
C pilorum, velitarium hastarum, sagittarum, glanduq;, & modico-
rum qui funda mitti possent, lapidum parauerat. instructusq;
missilium apparatu ad Olympum montem ducit, & à quinq; fer-
mè millibus locat castra. Postero die cum quadringentis equiti-
bus & Attalo progressum eum ad naturam montis, situmq; Gal-
licorum castrorum visendum, equites hostium, duplex numerus
effusi castris in fugam auerterunt, occisi quoque pauci fugientium,
vulnerati plures. Tertio die cum omnibus ad loca exploranda
profectus, quia nemo hostium extra munimenta processit: tu-
to circumuectus montem, animaduertit meridiana regione ter-
renos, & placide accliuos ad quendam finem colles esse: ad
septentrionem arduas & rectas propè rupes, atque omnibus
ferre

fermè alijs inuis, itinera tria esse: vnum medio monte, quâ terra
na erant: duo difficilia ab hyberno solis ortu, & ab aestiuo occasu.
Hac contemplatus eo die sub ipsis radicibus posuit castra, postero
die sacrificio factò, cum primis hostijs litasset, trifariam exerci-
tum diuisum ducere ad hostem pergit, ipse cum maxima parte co-
piarum, quâ aquisimū aditum praebebat mons, ascendit. L. Man-
lium fratrem ab hyberno ortu, quoad loca patiantur, & tūd pos-
sit, subire iubet, si qua periculosa, & praeupta occurrant: non pug-
nare cum iniquitate locorum, neque inexuperabilibus vim affer-
re, sed obliquo monte ad se declinare, & suo agmini coniungi. C.
Heluiū cum tertia parte circumire sensim per infima montis: de-
inde ab aestiuo occasu erigere agmen. & Attali auxilia trifariam
a quo numero diuisit, secum esse ipsum iuuenem iussit, equitatum
cum elephantis in proxima tumulis planicie reliquit, edictum pre-
fectis, vt intenti quid vbiq; geratur, animaduertant: opemq; fer-
re, quo postulent res properent. Galli duobus lateribus satis silen-
tes inuia esse, ab ea parte qua in meridiem vergeret, vt armis clau-
derent viam, quatuor fermè millia armatorum ad tumulum im-
minentem via minus M. passuū à castris occupandum mittunt: co-
se ratu velut castello iter impedituros. Quod vbi Romani viderunt,
expediunt sese ad pugnam. ante signa modico interuallo veliter
eunt, & ab Attalo Cretenses sagittarij & funditores, & Triballi
Thraces: signa peditum, vt per arduū, leni gradu ducuntur, ita pae-
se habentium scuta, vt missilia tantum vitarent: pede collato non
viderentur pugnaturi. Missilibus ex interuallo loci praelium com-
missum est, primò par, Gallos loco adiuuante, Romanos varietate
& copia telorum, procedente certamine nihil iam aequi erat, scuta
longa, ceterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipsa
plana, male tegebant Gallos, nec iam tela alia habebant prater gla-
dios, quorum cum manum hostis non consereret, nullus vsus erat.
saxis nec modicis, vt quae non praeuassent, sed quod cuique teme-
re trepidanti ad manum venisset: vt insueti, nec arte nec viribus
adiuuantes ictum, vtebatur, sagittis, glande, iaculis incauti ab om-
ni parte confisgebantur: nec quid agerent, ira & pauore obceca-
tis ani-

in animis, cernebant. & erant deprehensi genere pugna, in quod
minimè apti sunt, nam quemadmodū comminus, vbi inuicem pa-
ti & inferre vulnere licet, accendit ira animos eorum: ita vbi ex
occulto, & procul leuibus telis vulnerantur: nec quod ruant ceco
impetu, habent, velut fera transfixa in suos temerè incurrūt De-
tegebant vulnera eorū, et quod nudi pugnant: & sunt fusa & can-
dida corpora: vt qua nunquam nisi in pugna nudentur, ita & plus
sanguinis è multa carne fundebatur, & sediores patebant plaga:
& candor corporum magis sanguine atro maculabatur: sed non
tam patentibus plagis mouentur: interdum infecta cute, vbi latior
quam altior plaga est, etiā gloriosius se pugnare putant, idem cum
B. auentus sagitta, aut glandis abdita introrsus tenui vulnere in spe-
ciem viri: & scrutantes qua vellant, telum non sequitur: tum in-
rabiam & pudorem tam parua perimentis pestis versi, proster-
nunt corpora humi: sic vt passim procumberent, alij ruentes in ho-
stem vndiq; confisgebantur: & cum comminus venerant, gladijs à
velitibus trucidabantur. Hic miles tripedalem parmam habet, &
in dextera hastas, quibus eminus vitur, gladio Hispaniensi est cin-
ctus, quod si pede collato pugnandum est, translatis in lenam ha-
stis, stringit gladium. Pauci supererant iam Gallorum, qui postea-
quam ab leui armatura superatos se viderūt, & instare legionum
signa, effusa fuga castra repetunt pauoris & tumultus iam plena:
vt vbi femina pueriq; et alia imbellis turba permista esset. Roma-
nos victores deserti fuga hostium acceperunt tumuli. Sub idem
tempus L. Manlius, & C. Heluius, cum quoad viam colles obliqui
dederunt, ascendissent: posteaquam ad inuia ventum est, flexere
iter in partem montis, quae vna habebat iter: & sequi consulis ag-
men modico vterq; interuallo, velut ex composito, & operūt: quod
primo optimum factu fuisset, in id necessitate ipsa compulsi, sub-
sidia enim in talibus iniquitatibus locorum maximo saepe vsui fu-
erunt: vt primis sorte deturbatis, secundi & tegant pulsos, & in-
regri pugnam excipiant. Consul posteaquam ad tumulos ab leuis
armatura captos prima signa legionum peruenerunt, respirare
& conuiescere paulisper militem iubet, simul strata per tumu-
los

los corpora Gallorum ostentat. & cum leuis armatura tale pra-
 lium ediderit, quid ab legionibus quid ab iustis armis quid ab ani-
 mus fortissimorum militum expectari? castra illis capienda esse, in
 que compulsus ab leui armatura hostis trepidet, praecedere tamen
 iubet leuem armaturā, quae cum staret agmen, colligendū pertu-
 mulos telis, ut missilia sufficerent, haud segnè id ipsum tempus con-
 sumpserat. Iam castris appropinquabant. & Galli, ne parū se mi-
 niment a sua tegerent, armati pro vallo constiterant. obruti dein-
 de omni genere telorum, cum quo plures ac densiores erant, ed mi-
 nus vani quicquam intercederet telis: intra vallum momento tem-
 poris compelluntur, stationibus tantum firmis ad ipsos aditus por-
 tarum relictis. In multitudinem compulsam in castra, vi ingens
 missilium telorū coniiciebatur, & vulnerari multos, clamor per-
 mistus mulierum atq; puerorum ploribus significabat. In
 qui portas stationibus suis clauserant, legionum antesignani pla-
 coniecerunt. hi verò non vulnerabantur, sed transuerberatis cuius
 pleriq; inter se conferti haeabant, nec diutius impetum Romanorū
 sustinuerunt. Patentibus iam portis, priusquam irrumperent
 victores, fuga e castris Gallorum in omnes partes facta est. vnum
 caeci per vias, per inuia: nulla praecipitia saxa, nulla rupes obstant,
 nihil praeter hostem metuunt. itaque plerique praecipites peru-
 lsum altitudinem prolapsi aut debilitati exanimantur. Consul
 castris captis, direptione praedaeque abstinet. militem sequi prosequen-
 que & instare, & percussis pauorem addere iubet. Super-
 uenit & alterum cum L. Manlio agmen, nec eos castra intrare si-
 nit, protinus ad persequendos hostes mittit & ipse paulo post, tra-
 dita captiuorum custodia tribunis militum sequitur, debellatum
 ratus si in illo pauore quam plurimi cæsi forent aut capti. Egresso
 consule, C. Heluius cum tertio agmine aduenit, ne cōtinere suos à
 direptione castrorum valuit, praedaeq; eorum iniquissima sorte, qui
 pugna non interfuerant, facta est. Equites diu ignari & pugnae
 victoria suorum steterunt, deinde & ipsi, quantum equi in colles
 subire poterant, sparsos fuga Gallos circa radices montis cōsecta-
 ri cecidere aut capere. Numerus interfectorum haud facile imi-
 potuit,

potuit, quia latè inter omnes anfractus montium fugaq; & caes
 sunt: & magna pars rupibus inuis in profunda altitudinis conual-
 ler delapsa est, pars in syluis vepribusq; occisa. Claudius qui bis pu-
 gnatum in Olympo monte scribit, ad XL. millia hominū casa. au-
 ctor est. Valerius Antias, qui magis immodicus in numero augen-
 do esse solet, non plus decem millia. Numerus captiuorū haud dubiè
 millia XL. expleuit: quia omnis generis etatis q; turbam secū tra-
 cebant, demigrantium magis quam in bellum euntium modo. Con-
 sul armis hostium in vno concrematis cumulo, cateram praedā con-
 ferre omnes iussit: & aut vendidit quod eius in publicum redigen-
 dum erat, aut cum cura, ut quam acquisitima esset, per milites di-
 uisit. Laudati quoq; pro concione omnes sunt, donatiq; pro merito
 quisq; ante omnes Attalus summo caterorum assensu, nam singu-
 larem eius iuuenis cum virtus & industria in omnibus laboribus pe-
 riculosq; cum modestia etiam fuerat. Supererat bellum integrum
 cum Tectis sagis. Ad eos profectus Cos. tertij castris Ancyrā no-
 bilem in illis locis urbem, peruenit, vnde hostes paulo plus X. millia
 aberant, vbi cum statua essent, facinus memorabile à captiua fa-
 ctum est. Orgiagontis reguli vxor forma eximia custodiebatur in-
 ter plures captiuos, cui custodia centurio praerat, & libidinis &
 auaritia militaris, is primò eius animū tentauit: quem cum abhor-
 rentem à voluntario videret stupro, corpori quod seruum fortuna
 C erat, vim fecit. deindè ad leniendam indignitatem iniuria, spem
 reditus ad suos mulieri facit: & ne eam quidem, ut amans, gra-
 tuam, certo auri pondere pactus, ne quem conscium suorum ha-
 beret, ipsi permittit, ut quem vellet, vnum ex captiuis nuncium ad
 suos mitteret. locū prope flumen constituit: quod duo, ne plus, neces-
 sarij captiua cum auro veniret nocte insequenti ad eā accipiendā.
 Fortè ipse mulieris seruus inter captiuos eiusdem custodiae erat.
 hunc nuncium primis tenebris extra stationes cetero educit. Noctē
 inlequenti & duo necessarij mulieris ad constitutum locū, & cetero
 cum captiua venit, vbi cum aurū ostenderent, quod summā talem
 Attici (tanti enim pepigerat) expleret: mulier lingua sua, stringen-
 tent ferrū, & centurionem pensantē aurū occiderent, imperauit.

Iugulati præcisum caput ipsa inuolutum veste ferens ad virum
 Orgiagontem, qui ab Olympo domum refugerat, peruenit, quem
 priusquam complecteretur, caput centurionis ante pedes eius ab-
 iecit: mirantiq; cuiusnam id caput hominis, aut quod id facinus
 haudquaquam muliebri esset, & iniuriam corporis, & ultionem
 violatæ per vim pudicitie, confessæ viro est. aliaq; (vt traditur)
 sanctitate & grauitate vitæ huius matronalis facinoris decus ad
 vltimum conseruauit. Ad Ancyræ in statua Telesagum orato-
 res ad consulem venerunt, petentes ne antè ab Ancyræ castram-
 ueret, quam collocutus cum suis regibus esset, nullas conditiones
 pacis ijs non bello fore potiores. Tempus in posterum diem confi-
 tuitur, locusq; qui maxime medius inter castra Gallorum & An-
 cyræ est visus. Quod cum consul ad tempus cum præsidio quingen-
 torum equitum venisset, nec villo Gallorum ibi viso, & regressus in
 castra esset: oratores ijdem redeunt, excusantes, religione obiecta
 venire reges non posse, principes gentis, per quos æquæ res transi-
 posset, venturos. Consul se quoq; Attalum missurum dixit, ad
 hoc colloquium vtrinque ventum est, trecentos equites Attalus præ-
 sidij causa cum adduxisset, dictæ sunt pacis conditiones. Finire
 quia absentibus ducibus imponi non poterat: conuenit vti consilij
 regesq; eo loco postero die congregarentur. Frustratio Gallorum
 eò spectabat, primum vt tererent tempus, donec res suas cum qui-
 bus periclitari volebant, cum coniugibus ac liberis trans Hæph-
 flumen traicerent: deinde quod ipsi consuli parum cautè aduersus
 colloquij fraudè insidiabatur. Mille ad eam rem ex omni numero
 audacia expertæ delegerunt equites. & successisset fraus, ni pro iu-
 re gentium, cuius violandi consilium initum erat, stetit fortuna.
 Pabulatores lignatoresq; Romani in eam partem in qua col-
 loquium futurum erat, ducti sunt: tutius id futurum tribuni iu-
 ris, quia consulis præsidium & ipsum pro statione habituri erant,
 hosti oppositū suā tamen alteram stationē propius castra sexcen-
 torū equitū posuerunt. Consul affirmante Attalo venturos reges,
 & transigrem posse profectus è castris, cum eodē quo antea præsi-
 dio equitum, quinq; millia ferè processisset, nec multū à constituto

loco abesset: repente concitatis equis cum impetu hostili videt Gal-
 los venientes. constituit agmen, & expedire tela animosq; equitib.
 iussus, primò cōstanter initium pugnae accepit, nec cessit: dein cum
 prægrauaret multitudo, cedere sensim, nihil confusis turmarū or-
 dinibus, cepit: postremo cum iam plus in mora periculi, quam in
 ordinibus conseruandis præsidij esset, omnes passim in fugam effusi
 sunt, tum verò instare dissipatis Galli, & cadere, magnaq; pars
 oppressa foret, ni statio pabulatorum sexcenti equites occurris-
 sent, ij procul clamore pauido suorum exaudito, cum tela equosq;
 expeditissent, integri profligatam pugnam acceperunt. itaq; ver-
 sa extemplo fortuna est, versus in victores à victis terror. & pri-
 mo impetu fusi Galli sunt, & ex agris concurrebant pabulatores,
 & vndiq; obuius hostis Gallis erat: vt ne fugam quidem facilem
 aut tutā haberent, quia recentibus equis Romani fessos sequeban-
 tur, pauci ergo effugerunt, captus est nemo. maior multo pars per
 fidem violatū colloquij pœnas morte luerunt. Romani ardentibus
 ira animis postero die omnibus copijs ad hostem perueniunt. bi-
 duum natura montis per seipsum exploranda, ne quid ignoti esset,
 absumpsit consul. tertio die cum auspicio operam dedisset, dein-
 de immolasset, in quatuor partes diuisas copias educit: duas vt
 medio monte duceret, duas ab lateribus, vt aduersus cornua Gal-
 lorum erigeret. Hostium quod roboris erat, Telesagi & Trocmi
 & mediam tenebant aciem, millia hominum quinquaginta. equi-
 tatum, quia equorum nullus inter inæquales rupes vsus erat, ad
 pedes deductum, X. millia hominum, ab dextro locauerunt cor-
 nu. Ariaratis Cappadoces & Morzi auxiliares in leuo quatuor
 fermè milium numerum explebant. Consul, sicut in Olympo
 monte, primam acie locata leui armatura, telorum omnis ge-
 neris vt æquè magna vis ad manum esset, curauit. Vbi appropin-
 quarunt, omnia eadem vtrinque quæ fuerant in priore prælio,
 erant, præter animos & victoribus ab re secunda auctos, & ho-
 stibus fractos: quia etsi non ipsi victi erant, sua gentis hominum
 cladem pro sua ducebant. itaque à paribus initijs cœpta res, eun-
 dem exitum habuit. Velut nubes leuium telorum coniecta obruit

aciem Gallorum: nec aut procurrere quisquam ab ordinibus suis, a ne nudaret undique corpus ad ictus, audebat: & stantes quo den- siores erant, hoc plura velut destinatum petentibus, vulnera ac- cipiebant. Consul iam per se turbatis, si legionum signa ostendisset, versuros exemplo in fugam omnes ratus: receptis inter ordines ve- litibus, & alia turba auxiliorum, aciem promovit. Galli & me- moria Tolistobogiorum cladis territi, & inhaerentia corporibus ge- rentes tela seseque & stando & vulneribus, ne primum quidem impetum & clamorem Romanorum tulerunt. Fuga ad castra inclinavit: sed pauci intra munimenta se recepere, pars maior dex- tra lauaq; praelati, qua queng; impetus tulit, fugerunt: victores vsq; ad castra secuti ceciderunt terga. deinde in castris cupiditate praedae haeserunt, nec sequebatur quisquam. In cornibus Galli di- citur steterunt, quia serius ad eos peruenit est, ceterum ne pri- mum quidem coniectum telorum tulerunt. Consul, qui ingressus in castra ab direptione abstrahere non poterat, eos qui in cornibus fuerant, protinus adsequendos hostes misit, per aliquantum spaciū secuti, non plus tamen octo millia hominum in fuga (nam pugna nulla fuit) ceciderunt: reliqui flumen Halyn traiecerunt. Rom. magna pars ea nocte in hostium castris mansit: ceteros in sua ca- stra consul reduxit. postero die captivos praedamq; recensuit: qua tanta fuit, quantum auidissima rapiendi gens, cum cis montem Taurum omnia armis permultos tenuisset annos, coaccuare pe- tuit. Galli ex dissipata passim fuga in vnum locum congregati, magna pars saucij aut inermes, nudati omnibus rebus, oratores de pace ad consulem miserunt. Eos Manlius Ephesum venire iussit: ipse (iam enim medum aut umni erat) locis gelidis propinquitate Tauri montis excedere prope vans, victorem exercitum in hyberna maritima ora reduxit. Dum haec in Asia geruntur, in ceteris pro- uincijs tranquilla res fuerunt. Censores Romae T. Quintius Flami- ninus & M. Claudius Marcellus senatum perlegerunt. princeps in senatu tertium lectus P. Scipio Africanus. quatuor soli praeteriti sunt, nemo curuli vsus honore: & in equitatu recensendo miti ad

MODUM

A modū censura fuit, subtractionē super Aequimelium in Capitolio, & viam silice sternendam à porta Capena ad Martis locauerunt. Campani vbi censerentur, senatum consuluerunt. decretum, vti Romae censerentur. Aqua ingentes eo anno fuerunt. Tyberis duode- cies campum Martium planaue vrbs inundauit. Ab Cn. Manlio consule bello in Asia cum Gallis peracto, alter Cos. M. Fulvius per- domitis Aetolis, cum traiecisset in Cephaleuiam, circa ciuitates insula misit percontatum, vtrum se dedere Romanis, an belli for- tunam experiri mallent? metus ad omnes valuit, ne deditionem re- casarent. obsides inde imperatos pro viribus inopes populi, vicenos Nestora, Cranonij, Pallenses & Samae dederunt. Insuperata pax B Cephaleuia affulserat, cum repente vna ciuitas, incertum quam ob causam, Samaei desiciuerunt. Quia opportuno loco vrbs posita ef- fer, timuisse se aiebant, ne demigrare cogentur ab Romanis. ce- terum ipsi sine sibi eum finxerint metum, & timore vano quietem exuerint, an iactata sermonibus res apud Romanos, perlat a ad eos sit, nihil comperti est, nisi quod datis iam obsidibus, repente por- tas clauserunt: & ne suorum quidem precibus (miserat enim sub muros consul ad tentandā misericordiam parentū populariumq;) desistere ab incepto voluerunt. Oppugnari deinde, posteaquam ni- hil pacati respondebat, coepta vrbs est. apparatus omnem tor- mentorum machinarūque transfuectum ab Ambracia oppugn- atione habebat: & opera qua facienda erant, impigre milites perfe- cerunt. duobus igitur locis admoti arietes, quatuebant muros. Nec ab Samaeis quicquam, quo aut opera aut hostis arceri posset, pra- termisum est. duabus tamē maximē resistebāt rebus, vna interio- rem semper iuxta validum pro diruto nouum obstruentes murum altera, eruptionibus subitis nunc in opera hostium, nunc in statio- nes: et plerumq; ijs praelys superiores erant. Vna ad coercedos inus- ta haud magna memorata res est. centū funditores ab Aegio et Pa- trio & Dymu acciti. A pueris ij more quodā gentis, saxis globosis, quibus ferme arena immixta strata littora sunt, funda mare apertū increscentes exercebātur. itaq; logius certiusq; et validiore ictu quam Balearis funditor, eo telo vsi sunt. & est nō simpliciter habena, vt ba-

VVU 4

leatice

leavica aliarumq; gentium funda: sed triplex scutale crebris futu-
ris duratum, ne fluxa habena voleret in iactu glans, sed librata
cum sederit, velut neruo missa excutiat. coronas modici circuli
magno ex intervallo loci assueti trajcere, nō capita solum hostium
vulnerabant, sed quem locum destinassent oris. Ea fundæ Samæ
cōhibuerunt, ne tam crebrò, neue tam audacter erumperent: ad eò
vt precarentur ex muris Achaos, vt parumper abscederent: & se-
cum Romanis stationibus pugnantes quietè spectarent. Quatuor
menses obsidionem Samæ sustinuerunt: cum ex paucis quotidie
aliqui eorum caderent aut vulnerarentur, & qui superarent, fessi
& corporibus et animis essent: Romani nocte per arcem quam Cy-
atidem vocant (nam vrbs in mare deuexa, in occidentem vergit) à
muro superato in forum peruenerunt. Samæ posteaquam cap-
tam vrbs partem ab hostibus senserunt, cum coniugibus ac liberis
in maiorem refugerunt arcem: inde postero die dediti, direpta vr-
be, sub corona omnes venierunt. Consul compositis rebus Cepha-
læniæ, presidio Samæ impedito, in Peloponnesum, iam diu accersenti-
bus Aegensibus maxime ac Lacedæmonijs traiecit. Aegium à prin-
cipio Achaici concilij semper conuentus gentis indicti sunt, seu di-
gnitati vrbs id, seu loci opportunitati datum est. hunc morem Phi-
lopæmen eo primum anno labefactare conatus, legem parabat fer-
re, vt in omnibus ciuitatibus quæ Achaici concilij essent, inuicem
conuentus agerentur, & sub aduentum consulis Damiurgi ci-
uitatum, qui summus est magistratus, Aegium euocantibus,
Philopæmen (prætor tum erat) Argos conuentum edixit, quò
cum appareret omnes ferè conuenturos, consul quoque quan-
quam Aegensium fauebat causa, Argos venit. vbi cum discepta-
tio fuisset, & rem inclinatam cerneret, incepto desistit. La-
cedæmonij deinde eum in sua certamina auerterunt. Solicitam
eam ciuitatem exules maxime habebant. quorum magna pars
in maritimis Laconica ora castellis, quæ omnis adempta erat,
habitabant. id agrè patientes Lacedæmonij, vt aliquem liberum
ad mare haberent aditum, si quando Romam, aliove quò mitte-
rent legatos: simulque vt emporium & receptaculum peregrinorū

meriti

Amercibus ad necessarios vsus esset, nocte adorti vicum maritimum
nomine Lan, improviso occupauere. Vicani, qui que ibi exules ha-
bitabant, primò inopinata re territi sunt: deinde sub lucem con-
gregati, leui certamine expulerunt Lacedæmonios. terror tamen
omnem maritimam oram peruasit: legatosque communiter & ca-
stella omnia vicisq; & exules quibus ibi domicilia erant, ad Achaos
miserunt. Philopæmen prætor, iam inde ab initio exulum causa a-
micus, & author semper Achæis minuendi opes & authoritatem
Lacedæmoniorum, concilium querentibus dedit. decretumque co-
referente factum est, cum in fidem Achæorum tutelamque T. Quin-
tius & Romani Laconica ora castella & vicos tradidissent: &
E cum abstinere his ex fœdere Lacedæmonij deberent, Las vicus
oppugnatus esset, cedésque ibi facta: qui eius rei authores assi-
nesque essent, nisi dederentur Achæis, violatum videri fœdus. Ad
exponendos eos legati ex templo Lacedæmonem missi sunt. Id im-
perium ad eò superbum & indignum Lacedæmonijs visum est, vt si
antiqua ciuitatis fortuna esset, haud dubie arma ex templo capti
uis fuerint. maxime autem consternauit eos metus, si semel primò
imperijs obediendo, iugum accepissent: ne id quod iam diu molire-
tur Philopæmen, exulibus Lacedæmonem traderet. Furentes igitur
triginta hominibus ex factione, cum qua consiliorū aliqua
societas Philopæmeni atq; exulibus erat, interfectis, decreuerunt
renunciandam societatem Achæis: legatosq; ex templo Cephaleni-
am mittendos, qui consuli M. Fulvio, qui que Romanis Lacedæmo-
nem dederent: orarentque eum vt veniret in Peloponnesum ad
vrbem Lacedæmonem, in fidem deditonemq; populi Romani acci-
piendam. Id vbi legati ad Achaos retulerunt, omnium ciuitatum
quæ eius concilij erant, consensu, bellum Lacedæmonijs indictum
est. ne ex templo gereretur, hyems impedijt. incurfionibus tamen
paruis, latrocinijs magis quam belli modo nō terra tantum, sed etiã
nauibus à mari fines eorum vastati. Hic tumultus consulem in Pe-
loponnesum adduxit: iussuque eius Elin concilio indicto, Lacedæ-
monij ad disceptandum acciti. Magna ibi non disceptatio modo,
sed etiam altercatio fuit. Cui consul cum alia satis ambitiose,

VVU 5 partem

partem vtrunque fouendo, incerta respondisset: vna denuncia-
 tione, vt bello abstinerent, donec Romam legatos ad senatum mi-
 sissent, finem imposuit. Vtrunque legatio missa Romam est. exu-
 les quoque Lacedaemoniorum suam causam legationemque Acha-
 eis iniunxerunt. Diophanes & Lycortas, Megalopolitani ambo,
 principes legationis Achaeorum fuerunt, qui disidentes in Repu-
 blica, tum quoque minimè inter se conuenientes orationes habu-
 erunt. Diophanes senatui disceptationem omnium rerum per-
 mittebat: eos optimè controuersas inter Achaos ac Lacedaemo-
 nios finituros esse. Lycortas ex praeceptis Philopœmenis postula-
 bat, vt Achaeis ex fœdere ac legibus suis, qua decreissent, agere li-
 ceret: liberta: emque sibi illibata, cuius ipsi authores essent, præ-
 starent. Magna authoritatis apud Romanos tum gens Acha-
 eorum erat. nouari tamen nihil de Lacedaemonijs placebat. Cate-
 rùm responsum ita perplexum fuit, vt & Achaei sibi de Laceda-
 mone permissum acciperent: & Lacedaemonij non omnia concessa
 ijs interpretarentur. Hac potestate immodicè Achaei, ac super-
 bè vsi sunt. Philopœmeni continuatur magistratus, qui verè ini-
 tio exercitu indicto, castra in finibus Lacedaemoniorum posuit. Le-
 gatos deinde misit ad deposcendos authores defectionis: & ciui-
 tatem in pace futuram, si id fecissent, pollicens: & illos nihil
 indicta causa passuros. Silentium præ metu caterrorum fuit, quos
 nominatim depoposcerat, ipsi se ituros professi sunt: fide accepta
 ab legatis, vim absfuturam donec causam dixissent. Ierunt alij
 etiam illustres viri, & aduocati priuatis: & quia pertinere cau-
 sam eorum ad rempublicam censebant. Nunquam aliàs exules
 Lacedaemoniorum Achaei secum adduxerant in fines, quia nihil
 aequè alienaturum animos ciuitatis videbatur. tunc exercitus to-
 tius propè antesignani exules erat. Ii venientibus Lacedaemonijs,
 ad portam castrorum agmine facto occurrerunt. & primò lacessi-
 re iurgijs, deinde altercatione orta cum accenderentur ira, fero-
 cissimi exulum impetum in Lacedaemonios fecerunt. Cum illi deus
 & fidem legatorum testarentur: & legati & praetor summoerunt
 turbas, & protegeret Lacedaemonios, vinculaq; iam quosdam ini-
 ciente

Achaes arceret, crescebat tumultus cœcitata turba. Et Achaei ad spe-
 riaculum primò cœcurrerunt, deinde vociferantibus exulibus qua-
 passi forent, et orantibus opem, affirmantibusq; simul, nunquã ta-
 lem occasionè habituros, si eam pratermississent: fœdus quod in Ca-
 pitolio, quod Olympia, quod in arce Athenis sacratum fuisset, irri-
 tum per illos esse: priusquam alio de integro fœdere obligarentur,
 melius puniendos esse. accensa his vocibus multitudo, ad vos vnus,
 qui vt ferirent, inclamauit, saxa cœiecit, atq; ita XVII quibus vin-
 cula per tumultu iniecta erant, interfecti sunt. LXIII. postero die
 comprehensi, à quibus praetor vim arcuerat: nò quia saluus vellet, sed
 quia perire causa indicta nolebat: obiecti multitudini irata, cum
 B. uentis auribus pauca locuti essent, dånati omnes & traditi sunt
 ad supplicium. Hoc metu iniecto Lacedaemonijs, imperatum pri-
 mum vt muros diruerent, deinde vt omnes externi auxiliares, qui
 mercede apud tyrannos militassent, terra Laconica excederent:
 tñ vt qua seruitia tyranni liberassent (ea magna multitudine erat)
 ante diem certam abirent: qui ibi mansissent, eos prehendenti, ven-
 denti, abducendi Achaeis ius esset. Lycargi leges moresq; abroga-
 rent: Achaeorum assuescerent legibus institutisq; ita vnus eos cor-
 poris fore, & de omnibus rebus facilius consensuros. Nihil obe-
 dientius fecerunt, quam vt muros diruerent: nec agrius passi sunt,
 quam exules reduci. Decretum Tegea in concilio communi Acha-
 eorum de restituendis ijs factu est. et mentione illata, externos auxi-
 liares dimissos, & Lacedaemonijs ascriptos (ita enim vocabant, qui
 à tyrannis liberati erant) vrbe excessisse, in agoas dilapsos: prius-
 quam dimitteretur exercitus, ire praetorem cum expeditis, & com-
 prehendere id genus hominum, & vendere iure praeda placuit. mul-
 ti comprehensi venierunt. porticus ex ea pecunia Megalopoli per-
 missu Achaeorum refecta est, quam Lacedaemonij diruerant. Et ar-
 ger Belbinatis, quem iniuria tyranni Lacedaemoniorum possede-
 rant, restitutus eidem ciuitati ex decreto veteri Achaeorum: quod
 factu erat Philippo Amynta filio regnante. Per hac velut enerua-
 ta ciuitas Lacedaemoniorum diu Achaeis obnoxia fuit, nulla tamen
 vntanto erat damno, quam disciplina Lycurgi, cui per octingenti-
 tus

V. C. *stos annos assueuerant, sublata. A concilio, vbi apud consulē inter Achaos Lacedemonios q̄ disceptatum est, M. Fuluius, quia iam in exitu annus erat, comitorū causa profectus Romam, creauit con-*
 566 *sules M. Valerium Messalam, & C. Liuium Salinatorem: cum de Aemylum Lepidum inimicum eo quoque anno petentem deiecit. Prætores inde creati Q. Martius Philippus, M. Claudius Marcellus, C. Stertinius, C. Catinius, P. Claudius Pulcher, L. Manlius Acidinus. Comitibus perfectis, cōsulem M. Fuluium in prouin. iā & ad exercitum redire placuit, ei q̄ & collega Cn. Manlio imperium in annum prorogatum est. Eo anno in adem Herculis signum dei ipsius ex decemuirorum responso, & seruges in Capitolio aurati ab Cn. Cornelio positi. consulem dedisse inscriptum est. & duodecim clypea arata ab edilibus curulibus P. Claudio & Ser. Sulpitio Galba sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonā compressam damnarunt. & edilis plebis Q. Fuluius Flaccus duo signa aurata, vno reo damnato (nam separatim accusauerant) posuit. collega eius A. Cæcilius neminem condemnauit. Ludi Romani ter, plebei quinque toti instaurati. M. Valerius Messala inde, & C. Liuius Salinator consulatum Idibus Martijs cum inissent, de republica, de q̄ prouincijs & exercitibus senatum consuluerunt. De Aetolia & Asia nihil mutatum est. Cōsulibus, alteri Pisa cum Liguribus, alteri Gallia prouincia decreta est. comparare inter se aut sortiri iussi: & nouos exercitus, binas legiones scribere: & vt socijs Latini nominis quinadena millia peditum imperarent, & mille ducentos equites. Messala Ligures, Salinatori obtigit Gallia. Prætores inde sortiti sunt. M. Claudio urbana, P. Claudio peregrina iurisdictione euenit. Q. Martius Sicilia, C. Stertinius Sardinia, L. Manlius Hispaniam citeriorem, C. Catinius vlteriorē est sortitus. De exercitibus ita placuit. e Gallia legiones qua sub C. Lelio fuerant, ad M. Tullii prætorem in Brutios traduci. & qui in Sicilia esset, dimitti exercitum. & classem qua ibi esset, Romam reducere M. Sempronium prætorem. Hispanis legiones singule, qua tum in ijs prouincijs erant, decreta: & vt terna millia peditum, ducentos equites ambo prætores in supplementum socijs imperarent, secum q̄ trans-*

portat-

A *portarent. Priusquā in prouincias noui magistratus proficiscerentur, supplicatio in triduum pro collegio decemuirorum imperata fuit in omnibus compitis: quod luce inter horam tertiam ferme et quartam tenebrae oborta fuerant, & nouendiale sacrificium inditum est, quod in Auentino lapidibus pluisset. Campani, cum eos ex senatu consulo quod priore anno factum erat, censors Romæ censi coegissent (nam ante ea incertum fuerat, vbi censerentur) petierunt, vt sibi ciues Romanas ducere vxores liceret: & si qui prius duxissent, vt habere eas. & ante eam diem nati, vt iusti sibi liberi heredes q̄, essent. vtraque res impetrata. De Formiano Fundani q̄, municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappo tribunus plebis promulgauit, vt ijs suffragij latio (nam antè sine suffragio habuerant ciuitatem) esset. Huic rogationi quatuor tribuni plebis, quia non ex auctoritate senatus ferretur, cum intercederent: edocti populi esse, non senatus ius, suffragium quibus velit impartiri, desiterunt incepto. Rogatio perlata est, vt in Aemylia tribuni Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent. atq̄, in his tribubus tum primū ex Valerij plebiscito cense sunt. M. Claudius Marcellus censor, sorte superato T. Quintio, lustrum condidit. censa ciuium capita CCLVIII. millia, CCCVIII. Lustrum perfectō consules in prouincias profecti sunt. Hyeme ea qua hæc Romæ gesta sunt, ad Cn. Manlium consulem primū, deinde proconsulem hibernantem in Asia legationes vndiq̄, ex omnibus ciuitatibus gentibus q̄, qua cis Taurum montem incolunt, conueniebant. & vt clarior nobilior q̄, victoria Romanis de rege Antiocho fuit quam de Gallis, ita letior socijs erat de Gallis quam de Antiocho. Tolerabilior regia seruitus fuerat, quam feritas immanium barbarorū: incertus q̄, indies terror, quod velut tempestas eos populantes inferret. itaque vt quibus libertas Antiocho pulso, pax Gallis dedita esset, nō gratulatum modō venerant, sed coronas etiam aureas pro suis quaque facultatibus attulerant. Et ab Antiocho legati, & ab ipsis Gallis, vt pacis leges dicerentur: & ab Ariarate rege Cappadocum venerunt ad veniam petendam, luendam q̄ pecunia noxam, quod auxilijs Antiochum inuisset. Ei C. C. talenta*

argenti

argenti sunt imperata. Gallis responsum, cum Eumenes rex venisset, tum daturum ijs leges. ciuitatum legationes cum benignis responsis letiores etiam quam venerant, dimissa. Antiochi legati pecuniam in Pamphyliam, frumentumque ex pacto cum L. Scipione fudere iussi aduherere. eo se cum exercitu venturum. Principio deinde veris iustrato exercitu profectus, die octauo Apameam venit. ibi triduum statiuus habitis, tertijs rursus ab Apamea castris in Pamphyliam, quo pecuniam frumentumque regios conuehere iusserat, peruenit. M. & D. talenta argenti accepta Apameam deportantur. frumentum exercitui diuiditur. Inde ad Pergam ducit: qua vna in ijs locis regio tenebatur praesidio appropinquanti praesentis praesidij obtinuit fuit, XXX. dierum tempus petens, vt regem Antiochum de vrbis tradenda consuleret. dato tempore, ad eam diem praesidio decessum est. a Perga L. Manlio fratre cum IIII. millibus militum Oroanda ad reliquam pecuniam, ex eo quod pepigerant, exigendum misso. ipse, quia Eumenem regem & decem legatos ab Roma Ephesum venisse audierat, iussus sequi Antiochi legatos, Apameam exercitum reduxit. Ibi ex X. legatorum sententia factus in hac verba ferè cum Antiocho conscriptum est: Amicitia regi Antiocho cum populo Romano his legibus & conditionibus esto. Ne quem exercitum qui cum populo Romano socijsque bellum gesturus erit, rex per fines regni sui, eorumque qui sub ditione eius erunt, transire finitio, neu commeatu, neu qua alia ope iuuato. idem Romanis socijsque, Antiocho, & ijs qui sub imperio eius erunt, praesent. Belligerendi ius Antiocho ne esto cum ijs qui insulas colunt, neue in Europam transeundi. Excedito vrbibus, agris, vicis, castellis cis Taurum montem vsque ad Tanaim amnem, & a valle Tauri vsque ad iugam qua in Lycioniam vergit. Ne qua arma efferto ex ijs oppidis, agris castris, quibus excedat: si qua extulit, qua quoque oportebit, rectè restituito. Ne militem, neu quem alium ex regno Eumenis recipito. Si qui earum vrbium ciues qua regno abcedunt, cum rege Antiocho, intraque fines eius regni sunt, Apameam omni ante diem certam redeant. Qui ex regno Antiochi apud Romanos sociosque sunt, ijs ius abeundi manendi que esto. Seruos, seu fugi-

tinatos, seu bello captos, seu qui liber captus aut transfuga erit, reddito Romano socijsque. Elefantos tradito omnes, neque alios parato. Tradito & naues longas, armamentaque earum: neue plures quam decem naues aduarias, nulla quarum plus quam XXX. remis agatur, habeto, neue monerem ex belli causa, quod ipse illatus erit. neue nauigato citra Calycadnum, neue Sarpedonem, promontoria: extra quam si qua nauis pecuniam, stipendiam, aut legatos, aut obsides portabit. Milites mercede conducendi ex ijs gentibus, qua sub ditione populi Romani sunt, Antiocho regis ius ne esto, ne voluntarios quidem recipiendi. Rhodiorum sociorumque qua ades adificiaque intra fines regni Antiochi sunt, quo iure ante bellum fuerunt, eo Rhodiorum sociorumque sunt. Si qua pecunia debetur, earum exactio esto. Si quid ablatum est, id conquirendi, cognoscendi, repetendi que ius item esto. Si quas vrbes quas tra-

di oportet, ijs tenent quibus Antiochus dedit, ex ijs praesidia deducito, vrbique rectè tradantur, curato. Argenti probi Attica talenta XII. millia dato intra duodecim annos pensionibus aquis. talentum ne minus pondo LXXX. Romanis ponderibus pendat. & tritici DCL. millia modium. Eumeni regi talenta CCL. intra quinquennium dato: & pro frumento quod aestimatione fiat, talenta CXXVII. Obsides Romanis XX. dato, & pro triennio mutato, neminore octonum denum annorum, neu maiores quinquaginta dragenum. Si qui sociorum populi Romani vltro bellum inferent Antiocho, vim vi arcendi ius esto: dum ne quam vrbem aut belli iure teneat, aut in amicitiam accipiat. controuersias inter se iure ac iudicio disceptent: aut si vtrisque placebit, bello. De Annibale Pœno, & Aetolo Thoante, & Mnasimacho Acarnane, & Chalcidensibus Eubulo & Philone dedendis, in hoc quoque fœdere ascriptum est: & si quid postea addi mutariue placuisset, vt id saluo fœdere fieret. Consul iurauit in hoc fœdus. ab rege qui exigerent iusurandum, profecti Q. Minutius Thermus, & L. Manlius. qui tum fortè ab Oroandis redijt. & Q. Fabio Labeoni, qui classi praerat, scripsit: vt Patara extemplo proficisceretur: qua ibi naues regia essent, concideret cremaretque. Pro-

sectus ab Epheso quinquaginta rectas naues aut concidit aut incendit. Telmessum eadem expeditione, territis subito aduentu clasſis oppidanis recepit. Ex Lycia protinus, iussus ab Epheso sequi qui ibi relictus erat, per insulas in Graciam traiecit. Athenis paucos moratus dies, dum Piræum ab Epheso naues venirent, totam inde classem in Italiam reduxit. Cn. Manlius, cum inter cetera que accipienda ab Antiocho erant, elephantos quoque accepisset, donoque Eumeni omnes dedisset, deinde causas ciuitatum, multis inter nouas res turbaris, cognouit. Et Ariarates rex, parte dimidia pecunia imperata Eumenis beneficio, cui desponderat per eos dies filiam, remissa, in amicitiam est acceptus. Ciuitatum autem cognitis causis, decem legati aliam aliarum fecerunt conditionem. Quae stipendiaria regi Antiocho fuerant, & cum populo Romano senferant, si immunitate dederunt, quae partium Antiochi fuerant aut stipendiaria Attali regis, eas omnes vestigal pendere Eumeni iusserunt. nominatim praterea Colophonis qui in otio habitabat, & Cymis & Mileſijs immunitate concesserunt. Clazomenis super immunitate & Drymusam insulam dono dederunt. & Mileſijs, quem Sacrum appellant, agrum restituerunt. & Iliensibus Rhæteum & Gergythum addiderunt, non tam ob recentia vlla merita, quam originum memoria, eadem & Dardanum liberandi causa fuit. Chus quoque & Smyrnaos & Erythraeos pro singulari fide quam in bello praestiterunt, & agro donarunt, & in omni praecipuo honore habuerunt. Phocænsibus & ager quem ante bellum habuerat, redditus: & ut legibus antiquis vteretur, permissum Rhodijs affirmata, quae data priore decreto erant. Lycia & Caria data vsque ad Meandrum annem, prater Telmessum. Regi Eumeni Chersonesum in Europa, & Lysimachiam, castella, vicos, agros eius, quibus finibus tenuerat Antiochus, adiecerunt: in Asia Phrygiam vtramque: alteram ad Helleſpontum, maiorem alteram vocant: & Mysiam quam Prusias rex ademerat ei, restituerunt: & Lycaniam, & Milyada, & Lydiam, & nominatim vrbes Tralleis, atque Ephesum & Telmessum. De Pamphylia disceptatum inter Eumenem & Antiochi legatos cum esset, quia pars eius citra, pars ultra

TANTUM

Tantum est: integra res ad senatum reijcitur. His foederibus decretis datis, Manlius cum decem legatis, omni que exercitu ad Helleſpontum profectus, euocatus eod regulis Gallorum, leges quibus pacem cum Eumene seruaerent, dixit: denunciauitque, ut morem regendi cum armis finirent, agrorumque suorum terminis se continerent. Contractis deinde ex omni ora nauibus, & Eumenis etiam classem per Athenæum fratrem regis ab Elea adducta, copias omnes in Europam traiecit. inde per Chersonesum modicis itineribus graue praeda omnis generis agmentrahens, Lysimachia statiuahabuit: ut quam maximè recentibus & integris iumentis Thraciam per quam iter vulgè horrebant, ingrederetur. Quo profectus ab Lysimachia die, ad annem Melana, quem vocant: inde postea ad Cypselam peruenit. à Cypselis via decem milliū fere syluestris, angusta, constragosa excipiebat. propter cuius difficultatem itineris, in duas partes diuisus exercitus. & praecedere vna iussa, altera magno interuallo cogere agmen: media impedimenta interposuit: plaustra cum pecunia publica erant, preciosaque alia praeda. Itaque cum per saltum iret, Thracum decem haud amplius millia ex quatuor populis, Astijs & Ceni & Maduateni & Coletæ ad ipsas angustias viam circumsederunt. Opinio erat, non sine Philippi regis Macedonum fraude id factum: eum scisse, non alià, quam per Thraciam redituros Romanos, & quantam pecuniam secum portarent. In primo agmine imperator erat sollicitus propter iniquitatem locorum. Thracæ nihil se mouerunt, donec armati transirent. posteaquam primos superasse angustias viderunt, postremos nondum appropinquant, impedimenta & sarcinas inuadunt. caesisque custodibus, partim ea quae in plaustris erant, diripere, partim sub oneribus iumenta abstrahere. Vnde posteaquam clamor primum ad eos qui iam ingressi saltum sequebantur, deinde etiam ad primum agmen est perlatus, vtrinq; in medium concurrunt, & inordinatum simul pluribus locis praesertim conseritur. Thracæ praeda ipsa impeditis oneribus, & plerosque, ut ad rapiendum manus vacuas haberent, inermes ad eadem praebet: Romanos iniquitate locorum barbaris per calles notos occurrentibus, & latentibus

XXx

inter-

interdum per cauas valles, prodebat. ipsa etiam onera plaustrorum, ut fors tulit, his aut illis in modo obiecta pugnatoribus impedito sunt: alibi praedo, alibi praede vindex cadit. prout locus iniquum aquisue his aut illis, prout animus pugnantium est, prout numerus (alij enim pluribus quam ipsi erant, alij paucioribus occurrerant) varia pugnae fortuna est: multi utrinque cadunt. Tam non appetebat, cum praelio excedunt Thraces, non fuga vulnerum, aut mortis: sed quia satis praeda habebant. Romanorum primum agmen extra saltum circa templum Bendidium castra loco aperto posuit: pars altera ad custodiam impedimentorum medio in saltu duplici circumdata vallo mansit. postero die prius explorato saltu, quam mouerent, primis se coniungunt. In eo praelio, cum et impedimentorum pars, & calorum, & milites aliquot, cum passim toto prope saltu pugnaretur, cecidissent: plurimum Q. Minutij Thermi morte damni est acceptum, fortis ac strenui viri. Ea die ad Hebrum flumen peruentum est. inde Aeniorum fines praeter Apollinis, Zerinthium quem vocant incolae, templum superant. Alia angustia circa Tempyra excipiunt (hoc loco nomen est) nec minus conflagrosa, quam priores, sed quia nihil syluestre circa sine latebras quidem ad insidiandum praebent. Huc ad eandem spem praeda Thrausi, gens & ipsa Thracum, conuenere: sed quia nulla valles, procul ut conspicerentur angustias obsidentes, efficiabant: minus terroris tumultusque fuit apud Romanos. quippe et si iniquo loco, praelio tamen iusto, acie aperta, collatis signis dimicandum erat. conferti subeuntes cum clamore impetu facto, primum expulere loco hostes, deinde auertere. fuga inde caedesque suis ipsos impeditibus angustij fieri coepit. Romani victores ad vicum Maronitarum (Sarem appellant) posuerunt castra. postero die patenti itinere Priaticus campus eos excepit, triduumque ibi frumentum accipientes manserunt, partim ex agris Maronitarum, conferentibus ipsis, partim ex nauibus suis, quae cum omnium generis commeatu sequebantur. Ab statuis diei via Apolloniam fuit. hinc per Abderitarum agrum Neapolim peruentum est. Hoc omne per Graecorum colonias pacatum iter fuit. reliquum inde per

mediu

A medios Thracas dies noctesque, et si non infestum, suspectum tamen, v. c. donec in Macedoniam peruenirent. Mitiores Thracas idem exercitus cum a Scipione eadem via duceretur, habuerat, nullam ob causam, quam quod praeda minus quod peteretur, fuerat. Quamquam tum quoque Claudius auctor est, ad quindecim milia Thracum praecedenti ad exploranda loca agmen Mutini Numida occurrisse, quadringentos equites fuisse Numidas, paucos elephantos. Mutini filium per medios hostes cum centum quinquaginta delectis equitibus perripisse. eundem mox, cum iam Mutini in medio elephantis collocatis, in cornua equitibus dispositis, manum cum hoste conferuisset, terrorem ab tergo praebuisse: & atque inde turbatos equestri velut procella hostes ad peditem agmen non accessisse. Cn. Manlius per Macedoniam in Thessaliam exercitum traduxit. inde per Epirum Apolloniam cum peruenisset, nondum adeo hyberno contempto mari, ut traicere auderet, Apollonia hybernauit. Exitu prope anni M. Valerius Corvus Liguribus ad magistratus subrogandos Romam venit, nulla memorabili in prouinciis gesta, ut ea probabilis morae causa esset, quod solito serius ad comitia venisset. Comitibus Corui rogandis fuerunt ad XII. Calend. Martias. creati M. Aemilius Lepidus, C. Flaminius. Postero die Praer. facti Ap. Claudius Pulcher, Ser. Sulpitius Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terentius Massaliota, Q. C. Fuluius Flaccus, M. Furius Crassipes. Comitibus perfectis, quas prouincias praetoribus esse placeret, retulit ad senatum consul, decreuerunt duas Romae iuris dicendi causa, duas extra Italiam, Siciliam & Sardiniam: duas in Italia, Tarentum, & Galliam. & exemplum priusquam inirent magistratum, sortiri iussi. Seruius Sulpitius vrbanam, Q. Terentius peregrinam est sortitus. L. Terentius Siciliam, Q. Fuluius Sardiniam, Ap. Claudius Tarentum, M. Furius Galliam. Eo anno L. Minutius Myrtilus, & L. Manlius, quod legatos Carthaginienses pulsasse dicebantur, iussu M. Claudij Praer. vrbani per foeciales traditi sunt legatis, & Carthaginem auecti. In Liguribus magni belli, & gliscientis indies magis, fama erat. itaque Corui nouis quo die de prouincijs

& de Repub. retulerunt, senatus vtrig³ Ligures provinciam decre-
 vit. Huic S. C. Lepidus Cos. intercedebat, indignum esse praedicans.
 Coss. ambos in valles Ligurum includi. M. Fulvium & Cn. Man-
 lium biennium iam, alterum in Europa, alterum in Asia, velut
 pro Philippo atq³ Antiocho, substitutos regnare. si exercitus in his
 terris esse placeat, Coss. ijs potius quam priuatos praesse oportere.
 Vagari eos cum belli terrore per nationes, quibus bellum indictum
 non sit, pacem precio venditantes. si eas provincias exercitibus
 obtinere opus esset, sicut M. Acilio L. Scipio consul, L. Scipioni
 M. Fulvius & Cn. Manlius successissent consules: ita Fulvius Man-
 lioque C. Liuium & M. Valerium consules debuisse succedere.
 nunc certe perfecto Aetolico bello, recepta ab Antiocho Asia, de-
 uictis Gallis, aut Coss. ad exercitus consulares mitti, aut repor-
 rari legiones inde, reddique tandem Reipublica debere. Senatus
 his auditis in sententia perseverauit: vt Coss. ambobus Ligures
 provincia esset: Manlium Fulviumque decedere de provincijs,
 & exercitus inde deducere, ac redire Romam placuit. Inimicitia
 inter M. Fulvium & M. Aemylum Coss. erant, & supra cetera
 Aemylus seruis biennio se Cos. factum M. Fulvii opera aiebat. ita-
 que ad inuidiam ei faciendam legatos Ambracienses in senatum
 subornatos criminibus introduxit. qui sibi, cum in pace essent,
 imperataque a prioribus Coss. fecissent, & eadem praestare obe-
 dienter M. Fulvius parati essent, bellum illatum questi. agros
 primum depopulatos, terrorem direptionis & caedis vrbi inie-
 ctum, vt eo metu claudere cogentur portas. obsessos deinde &
 oppugnatos se, & omnia exempla belli edita in se, cadibus in-
 cendijs, ruinis, direptione vrbis, coniuges, liberos in seruitium
 abstractos: bona adempta: & quod se ante omnia moueat, tem-
 pla tota vrbe spoliata ornamentis. simulachra deum, deos demum
 ipsos conuulsos ex sedibus suis ablatos esse. parietes postesq³ nu-
 dados, quos adorent, ad quos precentur & supplicent, Ambraci-
 ensibus non superesse. Hac querentes interrogando criminose ex
 coposito Cos. ad plura velut non sua sponte dicenda eliciebat. Mo-
 ris patribus, alter Cos. C. Flaminius M. Fulvii causam excepit.

qui

qui veterem & obsoletam viam ingressos Ambracienses dixit: Sic,
 M. Marcellum a Syracusanis, sic Q. Fulvium a Campanis accusa-
 tor. quin eadem opera T. Quintium a Philippo rege, M. Acilium, &
 L. Scipionem ab Antiocho, Cn. Manlium a Gallis, ipsi M. Fulvium,
 ab Aetolis et Cephalenia populis accusari paterentur? Ambraciam
 oppugnatam & captam, & signa inde ornamentaque ablata,
 & cetera facta, que captis vrbibus soleant, negaturum aut me-
 pro M. Fulvius, aut ipsum M. Fulvium censeris P. C? qui ob has
 res gestas triumphum a vobis postulaturus sit? Ambraciam ca-
 ptam: signaque qua ablata criminantur, & cetera spolia eius vr-
 bis ante currum laturus? & fixurus in postibus suis? Nihil est,
 quod se ab Aetolis separent. eadem Ambraciensium & Aetolorum,
 causa est. Itaque collega meus vel in alia causa inimicitias exer-
 ceat, vel si in hac vtrique mauult, retineat Ambracienses suos in ad-
 uentum M. Fulvii. ego nec de Ambraciensibus, nec de Aetolis de-
 cerni quicquam absente M. Fulvius patiar. Cum Aemylus cal-
 lidam malitiam inimici, velut omnibus notam, insinularet, &
 tempus eum morando extracturum diceret, ne consule inimico
 Romam veniret, certamine consulum biduum absumptum est.
 nec praesente Flaminius decerni quicquam videbatur posse. capta-
 ta occasio est, cum aeger forte Flaminius abesset. & referent Ae-
 mylio S. C. factum est, vt Ambraciensibus omnes suae res redderen-
 tur: in libertate essent, ac legibus suis vterentur. portoria, quae
 vellent, terra mariq³ caperent, dum eorum immunes Romani
 ac socij Latini nominis essent. signa aliaq³ ornamenta, quae que-
 rerentur ex adibus sacris sublata esse: de ijs, cum M. Fulvius Ro-
 mam reuertisset, placere ad collegium pontificum referri, &
 quod ij censuissent, fieri. Neg³ his contentus Cos. fuit, sed po-
 stea per infrequentiam adiecit S. C. Ambraciam non videri vi ca-
 ptam esse. Supplicatio inde ex decemuirorum decreto pro valetu-
 dine populi fuit per triduum: quia grauis pestilentia vrbem atque
 agros vastabat. Latina inde fuerunt. Quibus religionibus libe-
 rati Coss. & delectu perfecto (nouis enim vterque maluit vti
 militibus) in prouinciam profecti sunt: veteresq³ omnes dimi-
 serunt.

XXX 3

ferunt. Post consulum profectioem Cn. Manlius Procos. Romam venit, cui cū ab Ser. Sulpitio pr. senatus ad eam Bellona datus esset, & ipse commemoratis rebus ab se gestis postulasset, ut ob eius dijs immortalibus honos haberetur, sibiq; triumphanti urbem inuehliceret: contradixerunt pars maior decem legatorum, qui cum eo fuerant, & ante alios L. Furius Purpurio, & L. Aemilius Paulus: Legatos sese Cn. Manlio datos pacis cum Antiocho faciende causa, foederisq; & legum qua cum L. Scipione inchoata fuissent, perficiendarum. Cn. Manlium summa ope tetendisse, ut eam pacem turbaret. & Antiochum, si sui potestatem fecisset, insidijs exciperet: sed illum cognita fraude Cos. cum saepe colloquijs petitis captatus esset, non congressum modò, sed conspectum etiam eius vitasse. cupientem transire Taurum, egrè omnium legatorum precibus, ne carminibus Sibylla predictam superantibus terminos fatalis cladem experiri vellet, retentum. admouisse tamen exercitum, & prope ipsius iugis ad diuortia aquarum castra posuisse. cum nullam ibi causam belli inueniret, quiscentibus regijs circumnegisse exercitum ad Gallogræcos. cui nationi non ex senatus auctoritate, non populi iussu bellum illatum, quod quem vnquam de sua sententia facere ausum? Antiochi, Philippi, Annibalis, & Pœnorum recentissima bella esse, de omnibus his consultum senatum; populumque iussisse. saepe legatos antè missos, res repetitas: postremò qui bellum indicerent, missos. Quid eorum Cn. Manli factum est, ut istud publicum P. R. bellum, & non tuum priuatum latrocinium dicamus? At eo ipso contentum fuisti. recto itinere duxisti exercitum ad eos, quos tibi hostes desumpseras: an per omnes anfractus viarum, cum ad biuia consisteres, ut quo flexisset agmen Attalus Eumenis frater, eò Cos. mercenarius cum exercitu Romano sequeris, Pisdia Lycaoniaq; & Phrygia recessus omnes atq; angulos peragrasti, stipem à tyrannicæ castellanisq; deuis colligens? quid enim tibi cum Oroandis? quid cum alijs aequè innoxys populis? Bellum autem ipsam cuius nominè triumphū petis, quomodo gessisti? loco aequo, tempore tuo pugasti? Tu verò rectè, ut dijs immortalibus honos haberetur, posu-

Aut primùm quòd pro temeritate imperatoris nullo iure gentium bellum inferentis pœnas luere exercitum noluerunt: deinde, quòd bellas, non hostes nobis obiecerunt. Nolite nomen tantum existimare mistum esse Gallogræcorum: multo antè & corpora & animi missi ac vitiatii sunt. an si illi Galli essent, cum quibus milles ratio euentus in Italia pugnatum est, quantum in imperatore nostro fuit, nuncius illinc redisset? bis cum ijs pugnatum est, bis loco in quo subijt, in valle inferiore pedibus penè hostium aciem subiecit, ut si non tela ex superiore loco mitterent: sed corpora sua nuda, iungerent, obruere nos potuerint. Quid igitur incidit? magna fortuna P. R. est, magnum & terribile nomen. recenti ruina Annibalis, Philippi, Antiochi, prope attonita erant tanta corporum moles. fundis sagittisq; in fugam consternatae sunt. gladius in acie cruentatus non est Gallico bello. velut apium examina ad crepitum primùm missilium auolauere. At hercule nos ijdem, admouente fortuna, quid, si hostem habuissemus, casurum fuisset: cum redcuerent in latrunculos Thracas incidissemus: caesi, fugati, exuti impedimentis sumus: Q. Minutius Thermus, in quo haud paulo plus damni factum est, quam si Cn. Manlius, cuius temeritate ea clades inciderat, perisset: cum multis viris fortibus cecidit. exercitus spolia regis Antiochi referens trifariam dissipatus, alibi primum; alibi postremum agmen, alibi impedimenta, inter crepitum in latebris ferarum noctem vnam delituit. Pro his triumphus petitur? Si nihil in Thracia cladis ignominiaq; foret acceptum, de quibus hostibus triumphum pereres? de ijs, ut opinor, quos tibi hostes senatus, aut P. R. dedisset, sic huic L. Scipioni, sic illi M. Acilio de rege Antiocho, sic paulò antè T. Quintio de rege Philippo, sic P. Africano de Annibale & Pœnis & Syphace triumphus datus, & minima illa, cum iam senatus censuisset bellum, quaesita tamen sunt: quibus nunciandum esset? ipsis utique regibus nunciaretur? an satis esset ad praesidium aliquod nunciari? Vultis ergo hac omnia pollui & confundi? tolli foecialia iura? nullos esse foeciales? fiat (pace deum dixerim) iactura religionis: obliuio deorum capiat pectora vestra. num senatum quoque de bel-

„ lo consuli non placet? non ad populum ferri? velint, iubeantne cum
 „ Gallus bellum geri? Modò certè Coss. Græciam atque Asiam vole-
 „ bant, tamen perseverantibus vobis Ligures provinciam decernere,
 „ dicto audientes fuerunt. meritò ergo à vobis prosperè bello gesto
 „ triumphum petent, quibus auctoribus gesserunt. Talis oratio Tu-
 „ rii & Aemylj fuit. Manlium in hunc maximè modum respondit.
 „ se accepimus. Tr. pl. antea solebant triumphum postulantibus ad-
 „ uersari, P. C. quibus ego gratiam habeo, quod seu mihi, seu magni-
 „ tudini rerum gestarum hoc dederunt, vt non solum silentio compro-
 „ barent honorè meū: sed referre etiā, si opus esset viderentur parati
 „ esse. ex decem legatis, si dijs placet, quod consilium dispensanda co-
 „ honestandæq; victoriæ imperatoribus maiores dederunt nostri: ad
 „ uersarios habeo. L. Furius L. Aemylius currū triūphalē me consen-
 „ dere prohibent, coronā insignem capiti detrahunt. quos ego, si tri-
 „ buni me triumphare prohiberent, testes citaturus fui rerum à me
 „ gestarum. Nullius equidem in iudeo honorè P. C. vos tribunos ple-
 „ bei nuper, viros fortes ac strenuos, impediētes Q. Fabij Labroni
 „ triumphum, auctoritate vestra deterruistis. triumphauit, quem
 „ non bellum iniustum gessisse, sed hostem omnino non vidisse, mini-
 „ mū cū iactabam. ego, qui cum centum millibus ferocissimorū hostium
 „ signis collatis toties pugnaui, qui plus XL millia hominum capi
 „ aut occidi, qui bina castra eorum expugnaui, qui citra iugū Tauri
 „ omnia pacatiora, quam terra Italia est, reliqui: non triumpho ma-
 „ gis fraudor sed causam apud vos P. C. accusantibus meis ipse lega-
 „ tis dico. Duplex eorum, vt animaduertistis P. C. accusatio fuit. nā
 „ nec gerendum mihi fuisse bellum cum Gallis, & gestū temerè atq;
 „ imprudenter dixerunt. Non erant Galli hostes, sed tu eos pacati
 „ imperata facientes violasti. Non sum postulaturus à vobis P. C. vt
 „ que cōmuniter de immanitate gentis Gallorū, de inuestissimo odio
 „ in nomen Romanum scitis, ea de illis quoq; qui Asiam incolunt, exi-
 „ stimetis. Gallos, remota vniuerse gentis infamia atq; inuidia, per
 „ se ipsos estimatē. Vtinam rex Eumenes, vt inam Asia ciuitates om-
 „ nes adessent, & illos potius querentes, quam me accusantem au-
 „ diretis. mittite aegedum legatos circa omnes Asia vrbes, & quarit

VTIUM

A virtū à grauiori seruitute, Antiochoutra Tauri iuga emoto, an Gal-
 „ lus subactis, liberati sint? quoties agri eorum vastati sunt, quoties
 „ praeda abacta, referant: cum vix redimendi captiuos copia esset, et
 „ multatas humanas hostias immolatosq; liberos suos audirent. Sti-
 „ pendium scitote pependisse socios vestros Gallis: & nunc liberatos
 „ per vos regio imperio, fuisse pensuros: si à me foret cessatum. quo
 „ longius Antiochus emotus esset, hoc impotentius in Asia Galli do-
 „ minarentur: et quicquid est terrarum citra Tauri iuga, Gallorum
 „ imperio, non vestro adiecissetis. At enim sunt quidem ista vera. etiā
 „ Delphos, quondam commune humani generis oraculum, vmbili-
 „ cum orbis terrarum, Galli spoliauerunt: nec ideo P. R. his bellum in-
 „ dixit aut intulit. Equidem aliquid interesse rebar inter id tempus
 „ quo nondum in iure ac ditioe vestra Græcia atq; Asia erat, ad
 „ curandum animaduertendumq; quid in his terris fieret: & hoc,
 „ quo finem imperij Rom. Taurum montem statuistis: quo liberta-
 „ tem immunitatē meae ciuitatibus datis, quo alijs fines adijcitis,
 „ alias agro multatis, alijs vectigal imponitis, regna augetis, minui-
 „ tis, donatis, admittis: cura vestra censetis esse, vt pacem terra ma-
 „ riq; habeant. An nisi praesidia deduxisset Antiochus, qua quietas in
 „ sui arcibus erant, non putaretis liberatam Asiam? si Gallorum ex-
 „ ercitus effusi vagarentur: rata dona vestra, que dedistis regi Eume-
 „ ni, rata libertas ciuitatibus esset? Sed quid ego haec ita argumen-
 „ tor, tanquam non acceperim sed fecerim hostes Gallos? Te L. Sci-
 „ pio, appello, cuius ego mihi, succedens in vicem imperij tui, virtū-
 „ tem felicitatēq; pariter non frustra ab dijs immortalibus pre-
 „ catus sum: te P. Scipio, qui legati ius, collega maiestatem, & apud
 „ fratrem Coss. & apud exercitum habuisti: sciat is ne in exercitu An-
 „ tiochi Gallorum legiones fuisse? videritis in acie eos, in cornu vtra-
 „ que (id enim roboris esse videbatur) locatos? pugnaveritis vt cum
 „ hostibus iustis? ceideritis? spolia eorum retuleritis? At qui cum An-
 „ tiocho, non cum Gallis bellum his senatus decreuerat, & populus
 „ iusserat. Sed simul, vt opinor, cum his decreuerant iusserantq; qui
 „ inter eius praesidia fuissent, ex quibus praeter Antiochum, cum quo
 „ pacem pepigerat Scipio, & cum quo nominatim factus vt fieret,

XXX 5

manda-

„ mandaueratis: omnes hostes erant, qui pro Antiocho arma aduer-
 „ sus nos tulerunt. in qua causa cum Galli ante omnes fuissent, &
 „ reguli quidam & tyranni: ego tamen & cum alijs pro dignitate
 „ imperij vestri coactis luere peccata sua, pacem pepigi: & Gallorum
 „ animos, si possent mitigari à feritate insita, tentavi: & postea
 „ quam indomitos atq; implacabiles cernebam, tum demum vi atq;
 „ armis coercendos ratus sum. Nunc quoniam suscepti belli purga-
 „ tum est crimen, gesti reddenda est ratio. in quo considerem equi-
 „ dem cause meae, etiam si non apud Romanum, sed apud Carthagi-
 „ nensem senatū agerem: ubi in crucem tolli imperatores dicuntur:
 „ si prospero euentu, prauo consilio rem gesserunt. Sed ego in ea ciui-
 „ tate, quae ideo omnibus rebus incipiendis gerendisq; deos adhibet: &
 „ quia nullius calumniae subijcit ea quae dijs comprobauerunt: & in
 „ solennibus verbis habet, cum supplicationem aut triumphum de-
 „ cernit, quod bene ac feliciter Remp. administrarit: si nollem, si gra-
 „ ue ac superbū existimarem virtute gloriari: pro felicitate mea ex-
 „ ercitusq; mei, quod tantam nationem sine vlla militum iactura
 „ deuicimus, postularem, vt dijs immortalibus honos haberetur: &
 „ ipse triumphans in Capitolium ascenderem, vnde votis rite nuncu-
 „ patis profectus sum: negaretis hoc mihi cū dijs immortalibus? In-
 „ quo enim loco dimicavi. Dic igitur quo equiore potuerim dimica-
 „ re? cum montem hostes cepissent, loco munito se tenerent? nempe
 „ eundem ad hostes erat, si vincere vellem. Quid si urbem eo loco ha-
 „ berent? & mœnibus se tenerent? nempe oppugnandi erant. Quid
 „ ad Thermopylas aequone loco M. Acilius cum rege Antiocho pu-
 „ gnauit? quid? Philippum non eodem modo super Aoum amnem
 „ iuga tenentē montium T. Quintius detecit? Equidem adhuc qua-
 „ lem aut sibi fingant, aut vobis videri velint hostem fuisse, non in-
 „ uenio, si degenerem & emollitum amœpitate Asia, quid periculis
 „ vel iniquo loco subeuntibus fuit? si timendū & feritate animorū,
 „ & robore corporum: huicne tanta victoriae triumphum negati?
 „ Cæca invidia est P. C. nec quicquā aliud scit, quàm detrectare vir-
 „ tutes, corrumperere honores ac præmia earū. Mihi, quæso, ita igno-
 „ scatis P. C. si longiorem orationem non cupiditas gloriandi de-

me,

„ me, sed necessaria criminum defensio fecit. An etiam per Thra-
 „ ciam saltus patentes, qui angusti erant, & plana ex arduis, & cul-
 „ ta ex syluestribus facere potui? & præstare necubi notis sibi late-
 „ bris delitescerent latrones Thracæ? ne quid sarcinarum rapere-
 „ tur? ne quod iumentum ex tanto agmine abstraheretur? ne quis
 „ vulneretur? ne ex vulnere vir fortis ac strenuus Q. Minutius mo-
 „ reretur? In hoc casu, quo infeliciter incidit, vt talem ciuem amit-
 „ teremus, hærent. quod saltu iniquo, loco alieno cum adortus hostis
 „ nos esset, duæ simul acies primi & nouissimi agminis herentem ad
 „ impedimenta nostræ exercitum barbarorum circumuenerunt: quod
 „ multa millia ipso die. plura multo post dies paucos ceciderunt &
 „ reperunt. hoc si ipsi tacuerint, vos scituros, cum testis orationis
 „ mea totus exercitus sit, non credunt. Si gladium in Africano strin-
 „ xissem, si hostem non vidissem: tamen Proconsulem triumphum in
 „ Thracia duobus prælijs merueram. Sed iam dictum satis est, quin
 „ pro eo quod pluribus verbis vos quam volui, fatigauit: veniam à vo-
 „ bis petitam impetratamq; velim P. C. Plus crimina eo die, quam
 „ defensionem, valuisse: ni altercationem in seruum perduxissent. dimi-
 „ ritur senatus in ea opinione, vt negaturus triumphum fuisse vide-
 „ retur. Postero die & cognati amiciq; Cn. Manlij summus opibus
 „ annexi sunt, et authoritas seniorum valuit, negantium exemplum
 „ proditum memoria esse, vt imperator qui perduellibus deuictis,
 „ C. confecta prouincia exercitum reportasset, sine curru & laurea pri-
 „ uatus inhonoratusq; urbem iniret. hic pudor malignitatem vicit,
 „ triumphumq; frequentes decreuerunt. Oppressit deinde mentio-
 „ nem memoriamq; omnem contentionis huius, maius, & cum ma-
 „ iore & clariore viro certamen ortum. P. Scipioni Africano (vt Va-
 „ lenus Antias auctor est) duo Q. Petilij diem dixerunt. id prout cu-
 „ iusq; ingenium erat, interpretabantur. Alij non tribunos pl. sed
 „ vniuersam ciuitatem, quæ id pati posset, incusabant. duas maxi-
 „ mas orbis terrarum vrbes ingratas vno propè tempore in princi-
 „ pe inuentas: Romam ingratiorem, siquidem victa Carthago vi-
 „ ctum Annibalem in exilium expulisset, Roma victrix victorem
 „ Africanum expellat. Alij, neminem vnum ciuem tantum emi-

nere

nere debere, ut legibus interrogari non possit. nihil tam equanda
 libertatis esse, quam potentissimum quenque posse dicere causam.
 quid autem tutò cuiquam, nedum summā Reipublicæ permitti, si
 ratio non sit reddenda? qui ius æquum pati non possit, in eum vim
 haud iniustam esse. Hac agitat a sermonibus, donec dies dicende
 causæ venit, nec alius antea quisquam, nec ille ipse Scipio Cos. cen-
 söræ maiore omnis generis hominum frequentia, quam reus illo
 die in forum est deductus. Iussus dicere causam, sine vlla crimi-
 num mentione orationem adeò magnificam de rebus ab se gestis
 est exorsus, ut satis constaret, neminem vnquam neque melius, ne-
 que verius laudatum esse, dicebantur enim ab eodem animo inge-
 niog, à quo gesta erant. & aurium fastidium aberat: quia pro pe-
 riculo, non in gloriam referebantur. Tribuni pleb. vetera luxuria
 crimina Syracusanorum hybernorum, & Locris Pleminianum tu-
 multum cum ad fidem presentium criminum retulissent, suspicio-
 nibus magis quam argumentis pecunie captæ reum accusarunt.
 Filium captum sine precio redditum, omnibusq, alijs rebus Scipio-
 nem, tanquam in eius vniuersa manu pax Romana bellumq, esset, ab
 Antiocho cultum dictatorem eum consuli, non legatum in provin-
 cia fuisse, nec ad aliam rem eò profectum, quam ut id quod Hispa-
 niæ, Galliæ, Sicilia, Africa iam pridem persuasum esset: hoc Græciæ
 Asiæq, & omnibus ad orientem versis regibus gentibusq, appa-
 ret: vnum hominem caput columnæq, imperij Romani esse: sub vni-
 bra Scipionis ciuitatem dominā orbis terrarum latere: nutus eiu-
 pro decretis patrum, pro populi iussu esse. Infamia intantum, in-
 uvidia qua possunt, vrgent. Orationibus in noctem perductis, pro-
 ducta dies est. vbi ea venit, tribuni in rostris prima luce confede-
 runt, citatus reus magno agmine amicorum clientumq, per me-
 diam concionem ad rostra subijt: silentioq, facto. Hoc, inquit, dis-
 22 Tribuni pleb. nosq, Quirites, cum Annibale & Carthaginensibus
 23 signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi, itaq, cum hodie li-
 24 tibus & iurgijs supersederi æquum sit: ego hinc extemplo in Capi-
 25 tolium ad Iouem Opt. Max. Iunonemq, & Mineruam, ceterosq,
 26 deos qui Capitolio atq, arci præsident, salutandos ibo: huius gra-
 titu

A tiam agam, quòd mihi & hoc ipso die, & saepe alias egregie Reipu-
 blicæ gerenda mentem facultatemq, dederunt, vestrum quoq, qui-
 bus commodum est, ite mecum Quirites, & orate deos, ut mei si-
 miles principes habeatis. ita, si ab annis septendecim ad senectū-
 tem semper vos atatem meam honoribus vestris anteistis, ego ve-
 stris honores rebus gerendis præcessi. Ab rostris in Capitolium as-
 cendit, simul se vniuersa concio auertit, & secuta Scipionem est:
 adeo, ut postremò scribe viatoresq, tribunos relinqueret, nec cum
 ij præter seruilem comitatum, & præconem, qui reum ex rostris
 citabat, quisquam esset. Scipio non in Capitolio modò, sed per to-
 tam urbem omnia templa deum cum P. R. circumijt. Celebratior is
 27 propè dies fauore hominum, & æstimatione veræ magnitudinis
 eius fuit, quam quo triūphans de Syphace rege & Carthaginien-
 sibus urbem est inuectus. Hic speciosus vltimus dies P. Scipioni illu-
 cit, post quæ cum inuidiâ & certamina cum tribunis prospiceret,
 die longiore producta in Liternum concessit, certo consilio ne ad
 causam dicendam adesset. maior animus & natura erat, ac maio-
 ris fortuna assuetus, quam ut reus esse sciret & summittere se in hæ-
 militatem causam dicentium. Vbi dies venit, citariq, absens est cœ-
 ptus, L. Scipio morbū causæ esse cur abesset excusabat: quam excu-
 sationem cum tribuni qui diem dixerant, non acciperent, & ab ea-
 dem superbia non venire ad causam dicendam arguerent, qua iu-
 28 dicitum & tribunos pl. & concionem reliquisset: & quibus ins de se
 dicenda sententiæ & libertatem ademisset, his comitatus, velut ca-
 ptos trahens, triumphum de P. R. egisset: secessionemq, eò die in
 Capitolium à Trib. pl. fecisset: Habetis ergo temeritatis illius mer-
 29 cedem, quo duce & authore nos reliquistis, ab eo ipsi relictis estis. &
 30 tantum animorum indices nobis decreverunt, ut ad quem antè annis
 31 XVII. exercitum & classem habentem, tribunos plebis adilem, q,
 32 in Siciliam mittere ausi sumus, qui prehenderent eum, & Romam
 33 reducerent: ad eum priuatum ex villa sua extrahendum ad cau-
 sam dicendam mittere non audeamus? Tribuni pleb. appellati ab
 34 L. Scipione ita decreuerunt: si morbi causa excusaretur, sibi place-
 35 re accipi eam causam, diemq, à collegis produci. Tribunus pleb. eo
 tem-

tempore Tib. Sempronius Gracchus erat, cui inimicitia cum P. Scipione intercedebant: is cum vetuisset nomen suum decreto collegarum ascribi, tristitiorē q̄ omnes sententiam expectarent: ita decreuit. Cum L. Scipio excuset morbum esse causā fratri: satis id sibi videri, se P. Scipionem priuquam Romam redisset, accusari non passurum: tum quoq̄, si se appelleret, auxilio ei futurum non dicat, ad id fastigium rebus gestis, honoribus P. R. P. Scipionem deorum hominum q̄ consensu peruenisse: vt sub rostris ream stare, & præbere aures adolescentium conuictis, populo Romano magi forme, quā ipsi sit. Adiecit decreto indignationem. Sub pedibus vestris stabit tribunus domitor ille Africa Scipio? ideo quatuor nobilissimos duces Pœnorum in Hispania, quatuor exercitus fudit fugauit q̄: ideo Syphacem capit, Annibalem deuicit, Carthaginem vixit nobis facit, Antiochum (recepit enim fratrem consortem huius glorie L. Scipio) vltra Tauri iuga emouit, vt duobus Petilijs succumberet? vos de P. Africano palmam peteretis? nullisue meritis suis, nullis vestris honoribus vnuquam in arcem tutam, & velut sanctam clari viri peruenient: vbi si non venerabilis, inuoluta saltem senectus eorū considat? Mouit & decretum, & adiecit oratio non ceteros modō, sed ipsos etiam accusatores: & deliberaturos se qui d sui iuris et officij esset, dixerunt. Senatus deinde cōcilio plebi dimisso, haberi est cœptus. ibi gratia ingentes ab vniuerso ordine, præcipuē à consularibus senioribus q̄ Tib. Graccho actæ sunt, quod cō Rempub. priuatis simultatibus potiore habuisset. & Petilijs vexati sunt probis, quod splendens aliena inuidia voluissent, & spolia ex Africani triumpho peterent. Silentium deinde de Africano fuit, vitam Literarum egit sine desiderio vrbis. Morientem rure eo ipsolo co sepeliri se iussisse ferunt: monumentum q̄ ibi edificari, ne funus sibi ingrata patria fieret. Vir memorabilis, bellicis tamen quā pacis artibus memorabilior prima pars vitæ, quā postrema fuit: quia in iuuenta balli assiduē gesta: cum senectares quoq̄ desolueret, nec præbita est materia ingenio, quid ad primum consulatum secundus, etiam si censuram adijcias? quid Asiatica legatio & valetudine aduersa inuitis, & filij casu deformatæ, & post reditum necessitate

bella

tate aut subeundi iudicij, aut simul cum patria deserendi? Punici tamen belli perpetrati, quo nullum neq̄ maius neq̄ periculosius Romanis gessere, vnus præcipuam gloriam tulit. Morte Africani genere inimicorum animi: quorum princeps fuit M. Portius Cato, qui viuo quoq̄, eo allatrare eius magnitudinem solitus erat. hoc auctore existimantur Petilijs & viuo Africano rem ingressi, & mortuo rogationem promulgasse. Fuit autem rogatio talis. Velitis, iubetis, queratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho est, quiq̄, sub eius imperio fuerunt: quod eius in publicum relatum non est, vti de ea re Ser. Sulpitius Pr. vrbanus ad senatum referat? quem eam rem velit senatus querere de his, qui pretores nunc sunt? Huic rogationi primo Q. & L. Mummijs intercedebat. senatum querere de pecunia non relata in publicum, ita vt antea semper factum esset, æquum censebant. Petilijs nobilitatem & regnum in senatu Scipionum accusabant. L. Furius Purpurio consularis, qui in decem legatis in Asia fuerat: latius rogandum censebat: non quæ ab Antiocho modo pecunia capta forent, sed quæ ab alijs regibus gentibus q̄, Cn. Manlium inimicum incessens. Et L. Scipio, quem magis pro se quā aduersus legem dicturum apparebat, dissuasor processit. is post mortem P. Africani fratris, viri omnium fortissimi clariissimi q̄, eam exortam rogationem est cōquestus. parum enim fuisse, non laudari pro rostris P. Africanum post mortem, nisi etiam accusaretur. & Carthaginenses exilio Annibalis contentos esse: populum Romanum ne morte quidem P. Scipionis exartari: nisi & ipsius fama sepulti laceretur, & frater insuper accessio inuidia mactetur. M. Cato sua sit rogationem extat oratio eius de pecunia regis Antiochi: & Mummijs tribunos auctoritate deterruit, ne aduersarentur rogationi. Remittentibus ergo his intercessionem, omnes tribus vti rogasset, iusserunt. Ser. Sulpitius deinde referente, quem rogatione Petilia querere vellent, Q. Terentium Culleonem parres iusserunt. Ad hunc prætorem adeo amicum Corneliæ familia, vt qui Romæ mortuum e latum q̄, P. Scipionem (est enim ea quoque fama) tradunt, pileatum sicut in triumpho ierat, in funere quoq̄, ante lectum esse memoria

moria prodiderint: & ad portam Capenam mulsam profectis sunt: de disse: quod ab eo inter alios captiuos in Africa ex hostibus receptus esset: aut adeo inimicum eundem, ut propter insignem similitudinem, ab ea factione qua aduersa Scipionibus erat, delectus sit potissimum ad quaestionem exercendam: ceterum ad hunc nimium aut iniquum praeatorem reus extemplo factus L. Scipio, simul & delata & recepta nomina legatorum eius, A. & L. Hostiliorum Caronum, & C. Furij Aculeonis quaestoris: & ut omnia contracta societate viderentur, scriba quoque duo, & accensus. L. Hostilius, & scriba & accensus, priusquam de Scipione iudicium fieret, absoluti sunt: Scipio & A. Hostilius legatus, & C. Furius damnati, quo commodior pax Antiocho daretur, Scipionem VI. millia pondi auri, quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quam in ararium reculerit: A. Hostilium LXXX. pondi auri, argenti CCCCIII. Furium quaestorem auri centum XXX. argenti C. pondi. Haec ego summas auri & argenti relatas apud Antiatem inueni. In L. Scipione malim equidem librarij mendum, quam mendacium scriptoris esse in summa auri atque argenti, similis enim veri est, argenti quam auri maius pondus fuisse: & potius quadragies quam ducenties quadragies litra aestimatum: eo magis, quod tanta summarationem etiam ab ipso P. Scipione requisitam esse in senatu tradunt: librumque rationis eius cum Lucium fratrem afferre iussisset, inspectante senatu suis ipsum manibus concerpisse, indignantem quod cum bis millies in ararium intulisset, quadragies ratio ab se posteretur, ab eadem fiducia animi, cum quaestores pecuniam ex arario contra legem promere non auderent: poposcisse clauas, & se ararium dixisse, qui ut clauderetur effecisset. Multa alia in Scipionis exitu maxime vitae, dieque dicta, morte, funere, sepulchro in diuersum trahunt: ut cui fama, quibus scriptis assentiar, non habet. Non de accusatore conuenit, alij M. Neuium, alij Petilios diem dixisse scribunt, non de tempore quo dicta dies sit, non de anno quo mortuus sit, non ubi mortuus, aut elatus sit, alij Romae, alij Litemi & mortuum & sepultum, utrobique monumenta ostenduntur, & statuae nam & Litemi monumentum, monumentoque statuae su-

perim-

Aerimposita fuit: quam tempestate disiectam nuper vidimus ipsi: & Romae extra portam Capenam in Scipionum monumentis statuae sunt: quarum duae P. & L. Scipionum dicuntur esse: tertia poeta Q. Ennii, nec inter scriptores rerum discrepat fontem, sed orationes quoque (si modo ipsorum sunt, quae feruntur patris Scipionis & Tib. Gracchi) abhorrent inter se. Index orationis P. Scipionis, nomen M. Neuij Tr. pl. habet: ipsa oratio sine nomine est accusatoris, nebulonem modo, modo nugatorem appellat. Ne Gracchi quidem oratio aut Petiliorum accusatorum Africani, aut diei dictae Africano ullam mentionem habet. alia tota ferenda fabula est Gracchi orationi conueniens. & illi auctores sequendi sunt: qui, cum L. Scipio & accusatus & damnatus sit pecunia capta ab rege, legatum in Hetruria fuisse Africanum tradunt, quod post famam de fratris casu allatam, relicta legatione accurrisset eum Romam: & cum a porta recta ad forum se contrahisset: quod in vincula duci fratrem dictum erat, repulisse a corpore eius viatorem, & tribunis retinentibus magis pie quam ciuilitate vim fecisse. haec enim ipse Gracchus queritur, dissolutam esse a priuato tribunitiam potestatem, & ad postremum cum auxilium L. Scipioni polliceretur, adijcit, tolerabilioris exempli esse a Tr. pl. potius quam a priuato victam videri & tribunitiam potestatem, & Rempublicam esse: sed ita hanc vnam impotentem eius iniuriam inuidia onerat, ut increpando quod degenerarit tantum a se ipse, cumulat as ei veteres laudes moderationis & temperantiae pro reprehensione praesenti reddat. castigatum enim quondam ab eo populum ait, quod eum perpetuum consulem & dictatorem vellet facere, prohibuisse statuas sibi in comitio, in rostris, in curiam Capitolio, in cella Iouis poni, prohibuisse ne decerneretur, ut imago sua triumphali ornata in templo Iouis Opt. Max. exiret. Haec vel in laudatione posita ingentem magnitudinem animi moderandis ad ciuilem habitum honoribus significarent, quae exprobrando inimicus fatetur. Huic Graccho minorem ex duabus filijs (nam maior P. Cornelio Nasica haud dubie a patre collocatus) nuptam fuisse conuenit, illud parum constat, utrum

ITy

post

post mortem patris & desponsa sit, & nupserit: an vera illa op
niones sint, Gracchum, cum L. Scipio in vincula duceretur, nes
quisquam collegarum auxilio esset, iurasse sibi inimicitias cum
Scipionibus, quae fuissent, manere: nec se gratia querenda causa
quicquam facere, sed in quem carcerem reges & imperatores ha
stium ducentem vidisset P. Africanum, in eum se fratrem eum
duci non passurum. Senatū eo die fortè cenantem in Capito
lio consurrexisse, & petisse, vt inter epulas Graccho filiam Afi
canus desponderet. quibus ita inter publicum solemne sponsalium
rite factis, cum se domum recepisset, Scipionem Aemylia vxori
dixisset: filiam se minorem despondisse. cum illa muliebriter in
dignabunda nihil de communi filia secum consultatum, adiecit:
fer: non si Tib. Graccho daret, experrem consilij debuisse matrem
esse: latum Scipionem tam concordis iudicio, ipsi desponsam re
spondisse. Hac de tanto viro, quanquam & opinionibus & monu
mentis literarum variarent, proponenda erant. Iudicij à Q. Te
rentio Pr. perfectis, Hostilius & Furius damnati, praedes eodem
die quaestoribus vrbis dederunt. Scipio cum contenderet, om
nem quam accepisset pecuniam, in arario esse, nec se quicquam
publici habere, in vincula duci est coeptus. P. Scipio Nafica tri
bunos appellauit, orationemq; habuit plenam veris decoribus, in
communiter modò Corneliae gentis, sed propriè familiae sua. Pa
rentes suos & P. Africani, ac L. Scipionis qui in carcerem duc
retur, fuisse Cn. & P. Scipiones, clarissimos viros. eos, cum per
aliquot annos in terra Hispania aduersus multos Pœnorum Hi
spanorumq; & duces & exercitus nominis Romani famam au
xissent, non bello solum, sed quòd Romana temperantia fidij
specimen illis gentibus dedissent, ad extremum ambos pro P. R.
morte occubuisse, cum illorum tueri gloriam posteris satū esse,
P. Africanum tantum paternas superauisse laudes, vt fidem su
rit, non sanguine humano, sed stirpe diuina satum se esse. L. Sci
pionem, de quo agatur, vt quae in Hispania, quae in Africa, cum le
gatus fratris esset, gessisset, praeereantur, consulem & ab senatu
dignum visum, cui extra sortem Asia prouincia, & bellum cum

Antio

Antiocho rege decerneretur: & à fratre, cui post duos consula
tū censuramq; & triumphum legatus in Asiam iret. ibi ne ma
gnitudo & splendor legati laudibus C O S. officeret, fortè ita in
cidisse, vt quo die ad Magnesium signis collatis L. Scipio Antio
chum deuicisset, ager P. Scipio Elaea dierum aliquot via abesset.
non fuisse minorem eum exercitum, quam Annibalis, cum quo in
Africa esset pugnatum. Annibalem eundem fuisse inter multos
alios regios duces, qui imperator Punici belli fuerit. & bellum
quidem ita gestum esse, vt ne fortunam quidem quisquam crimi
nari possit. in pace crimen queri, eam dici venisse. hic X. Legatos
simul argui, quorū ex consilio data pax esset. quin extitisse ex X.
legatis, qui Cn. Manlium accusarent: tamen nō modò ad criminis
fidem, sed ne ad moram quidem triumphi eam accusationē valuis
se. At Hercule in Scipione ipsas leges pacis, vt nimium accommo
datas Antiocho suspectas esse. integrum enim ei regnū relictum,
omnia possidere eum victum, quae ante bellum eius fuerint. aurū
& argenti cum vim magnam habuisset, nihil in publicū relatum,
omne in priuatū versum. An non praeter omnium oculos tantū
auri argentiq; in triumpho L. Scipionis, quantum non decem alijs
triumphis, si omne in vnum conferatur, sit latum? Nam quid de
similibus regni dicam? Asiam omnem, & proxima Europa tenuisse
Antiochum: ea quanta regio orbis terrarum sit à Tauro monte in
C. Aegea vsque prominens mare? quot non vrbes modò, sed gentes
amplectatur, omnes scire. hanc regionem dierum plus triginta in
longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem,
vsq; ad Tauri montis iuga Antiocho adempram, expulso in vlti
mum angulum orbis terrarum. Quid si gratuita pax esset, plus
admi ei potuisset? Philippo victo Macedoniam, Nabidi Lacedaemo
nem relictam, nec Quintio crimen quaesitum. non enim habuisse
eum Africanum fratrem: cuius cum gloria prodesse L. Scipioni de
buisse, inuidiam nocuisse. tantum auri argentiq; iudicatum esse
in domo L. Scipionis illatum, quantum venditis omnibus bonis
redigi non posset. vbi ergo esse regium aurum? vbi tot hereditates
acceptas: in domo, qua sumptus non exhauserint, ext. are debuisse

ITy 2

noua

noue fortune cumulum. At enim quod ex bonis redigi non possit, ex corpore & tergo per vexationem & contumelias L. Scipionis petitorios inimicos: vt in carcerē inter fures nocturnos & latrones vir clarissimus includatur, & in robore & tenebris expiret: deinde nudus ante carcerem projiciatur. Non id Cornelia magnae familiae, quam vrbi Romana fore erubescendum. Aduersus ea T. Tullius Pr. rogationem Petiliam, & senatusconsultum, & iudicium de L. Scipione factum recitauit. se, ni referatur pecunia in publicum qua iudicata sit, nihil habere quod faciat, nisi vt prebendi damnatum, & in vincula duci iubeat. Tribuni cum in consilium secessissent, paulo post C. Fannius ex sua collegarumque aliorū, praeter Gracchū, sententia pronunciauit, praetori non intercedere tribunos quo minus sua potestate vtatur. Tib. Gracchus ita decreuit. Quo minus ex bonis L. Scipionis quod indicatum sit, redigatur, se non intercedere praetori. L. Scipionem, qui regem opulentissimum orbis terrarum deuicerit, imperium P. R. propagauerit in vltimos terrarū fines, regem Eumenem, Rhodios, aliosque vrbes Asiae deuinxerit P. R. beneficijs: plurimos duces hostium in triumpho ductos carcere incluserit, non passurum inter hostes P. R. L. Scipionem in carcere & in vinculis esse, mittique eum si iubere. Tanto assensu auditum est decretum, adeo dimissum L. Scipionem lati homines viderunt, vt vix in eadem ciuitate videretur factum iudicium. In bona deinde L. Scipionis possessum publicè quaestores praetor misit. neque in ijs non modo vestigium vllum comparuit pecunia regia, sed nec tantum redactum est, quanta summa damnatus fuerat. Collata pecunia à cognatis amicisque & clientibus est L. Scipioni: vt si acciperet eam, locupletior aliquantō esset, quàm antè calamitatem fuerat. nihil accepit. quae necessaria ad cultum erant, redempta ei à proximis cognatis sunt. vert eratque Scipionū inuidiam praetorem, & consilium eius, & accusatores.

DECA.

A DECADIS QVARTÆ LIB. IX.
E P I T O M E.

MAEMYLIUS COS. Liguribus subactis, viam à Placentia vsque Ariminum perductam Flaminiae iunxit. Initia luxuriae introducta ab exercitu Asiatico referuntur. Ligures, quicunque citra Apenninū erant, subacti sunt. Bacchanalia sacrum Graecum, & quidem nocturnum, scelerum omnium maximum seminarium, cum ad ingentis turbæ conuersionem peruenisset: à consule inuestigatum, & multorum poena sublata est. A censoribus L. Valerio Flacco, & M. Porcio Catone, viro & belli & pacis artibus maximo motus est senatu. L. Quintius Flaminius T. Quintij frater, eo quod cum Gallia provinciam eos obtinuerat: rogatus à Philippo Pœno, quem amabat, scorto nobili, Gallum quendam sua manu occiderat: siue, vt quidam tradiderunt, vnum damnatorum securi percusserat, rogatus à meretrice Placentina, cuius amore deperibat. Extat in eum M. Catonis oratio. Scipio Literni decessit. Et tanquam iungente fortuna, circa id tempus duo funera maximorum virorum, Annibal à Prusia Bithyniae rege, ad quem victo Antiocho confugerat, cum dederetur Romanis: qui ad exposcendum illum T. Quintium Flaminium miserant: veneno sibi mortem consciauit, Philopœmen quoque dux Achæorum, vir maximus est à Messenij interemptus veneno, cum ab ijs bello captus esset. Coloniae Pollentia, & Pifaurum, & Mutina, & Parma, deductae sunt. Praeterea res aduersum Celtiberos prosperè gestas, & initia, causasque belli Macedonici continet, cuius origo inde venit, quod Philippus ægrè ferebat regnū suum minui à Romanis, eo quod cogere tur à Thracibus, alijque locis praefidia deducere.

III 3

DVM

DVM hæc (si modo hoc anno acta sunt) Roma agitur. Coss. ambo in Liguribus gerebant bellum. Is hostis velut natus ad continendam inter magnorum intervalla bellorum Romanis militare disciplinam erat: nec alia provincia militem magis ad virtutem acuebat. nam Asia & amenitate urbium, & copia terrestrium maritimarumq; rerum, & mollitia hostium, regibus opibus ditiores quam fortiores exercitus faciebat. præcipue sub imperio Cn. Manij solute ac negligenter habiti sunt. itaque asperius paulo iter in Thracia, & exercitatio hostis magna clade eorum flagavit. in Liguribus omnia erant quæ militem excitarent: loca montana & aspera, quæ & ipsis capere labor erat, & ex præoccupatis deicere hostem: itinera ardua, angusta infesta insidijs, hostis leuis, & velox & repentinus, qui nullum vsquam tempus, nullum locum quietum aut securum esse sinebat: oppugnatio necessaria munitorum castrorum, laboriosa simul, periculosaq; inops regio, quæ parsimonia astringeret milites, præda haud multum præberet. itaque non lixa sequebatur, non iumentorum longus ordo agmen extendebat. nihil præter arma & viros omnem spem in armis habentes, erat. nec deerat vquam cum ijs vel materialibus, vel causis: quia propter domesticam inopiam visis agris incurfabant: nec tamen in discrimen summa rerum pugnabatur. C. Flaminius Coss. cum Friniatibus Liguribus in agro eorum pluribus prælijs secundis factis, in deditionem gentem accepit, & arma ademit: & quia non sincera fide tradebant, cum castigarentur, relicti vicis in montem Auginum confugerunt, confestim secutus est Coss. ceterum effusi rursus, & pars maxima inermes, per inuia & rupes disruptas præcipitantes fugerunt quæ sequi hostis non posset. ita trans Apenninum abierunt. qui castris se tenuerant, circumfessi & expugnati sunt. Inde trans Apenninum ductæ legiones. ibi montis quem caperant, altitudine paullisper se tutati, mox in deditionem concesserunt. tum conquesta cum intentiore cura arma, & omnia adempta. Translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum, qui in agrum Pisanum Bononiensem.

A semque ita incur sauerant, vt coli non posset. his quoque perdomitis, Coss. pacem dedit finitimis. & quia à bello quietæ vt esset provincia, effecerat: ne in otio militem haberet, viâ à Bononia perduxit Arretium. M. Aemilius alter Coss. agros Ligurum viciosque, qui in campis aut vallibus erant, ipsis montes duos Ballistam, Suis montiumque tenentibus, densis, depopulatusq; est. deinde eos qui in montibus erant adortus, primò leuibus prælijs fatigauit: postremò coactos in aciem descendere, iusto prælio deuicit, in quo & adem Diana vouit. Subactis cis Apenninum omnibus, tum transmontanos adortus: in his & Frisnates Ligures erant, quos non adierat C. Flaminius. omnes Aemilius subegit, armaque ademit, & de montibus in campos multitudinem deduxit. Paccatis Liguribus, in agrum Gallicum exercitum duxit, viamq; ab Placentia, vt Flamini committeret, Ariminum perduxit. prælio ultimo quo cum Liguribus, signis collatis confligit, eadem Iunoni regina vouit. Hac in Liguribus eo anno gesta. In Gallia M. Furius Pr. in fontibus Cenomanis, in pace speciem belli querens, ademerat arma. id Cenomani conquesti Roma apud senatum, reiectiq; ad Coss. Aemilium, cui vt cognosceret statueretq;, senatus permiserat, magno certamine cum prætoribus habitò, tenuerunt causam. arma reddita Cenomanis, decedere è provincia Pr. iussus. Legatis deinde sociorum Latini nominis, qui toto vniuersa: que ex Latio frequentes conueniant, senatus datus est: his querentibus magnam multitudinem ciuium suorum Romam commigrasse, & ibi census esse. Q. Terentio Culleoni Pr. negocium datum est, vt eos conquireret, & quem C. Claudius M. Lillio censoribus: post se eos censores, ipsum parentem eius apud se censum esse probassent socij, vt redire eo cogeret, vbi censi essent. Hac conquestione XII. millia Latinorum domos redierunt, iam tum multitudine alienigenarum urbem onerante. Priusquam Coss. redirent Romam, M. Fuluius Procos. ex Aetolia redijt. isq; ad adem Apollinis in senatu cum de rebus in Aetolia Cephaleniâq; ab se gestis differuisset, petijt à patribus, vt equum censorum ob Rempublicam bene ac feliciter gestam, & dijs importalibus honorem haberi iubere, & sibi triumphum decer-

nere. M. Aburius Tr. pleb. si quid de eare ante M. Aemylj Cos. ad-
 uentum decerneretur, intercessurum se ostendit. eum contradi-
 re velle, proficiscentemq; in prouinciam ita sibi mandasse, ut ea di-
 scriptione integra in aduentum suum seruetur. Fulaium temp-
 ris iacturam facere. senatum etiam praesente Cos. quod uellet, de-
 creturum. M. Fuluius. Si aut simul as M. Aemylj secum ignota bo-
 minibus esset, aut quam is eas inimicitias impotenti ac propere-
 gia ira excerceret: tamen non fuisse ferendum, absentem Cos.
 & deorum immortalium honori obstare, & meritum debitum-
 que triumphum morari: imperatorem rebus egregie gestis, vi-
 ctorumque exercitum cum praeda ac captiuis ante portas stare,
 donec Cos. ob hoc ipsum morari redire Romam libitum esset.
 Verum enimvero cum sint notissimas sibi cum Cos. inimicitias,
 quid ab eo quinquam posse equi expectare? qui per infrequen-
 tiam furtim S. C. factum ad erarium detulerit: Ambraciam
 non uideri vi captam, qua aggere ac vineis oppugnata sit, ubi in-
 census operibus alia de integro facta sint, ubi circa muros supra
 subterque terram per dies quindecim pugnatum: ubi a priuata-
 ce, cum iam transcendisset muros miles, usque ad noctem diu ar-
 ceptum praelium tenuerit: ubi plus tria millia hostium sint casa. Iam
 deorum immortalium templis spoliatis in capta vrbe, qualem ca-
 lumniam ad pontifices attulerit? nisi Syracusarum ceterarumq;
 captarum ciuitatum ornamentis urbem exornari fas fuerit, in Am-
 braciam vnam captam non valuerit bellius. se & P. C. orare, & a
 tribunis petere, ne se superbissimo inimico ludibrio esse sinant. Pr-
 dique omnes alij deprecari tribunum, alij castigare. Tib. Gracchi
 collega plurimum oratio mouit, ne suas quidem similitate proma-
 gi stratu exercere boni exempli esse: alienarum vero similitatum
 Tr. pl. cognitorem fieri, turpe & indignum collegij eius potestate
 & sacratis legibus esse. suo quenque iudicio & homines odissi-
 aut diligere, & res probare aut improbare debere, non pendere
 ex alterius vultu ac natu, nec alieni momentis animi circumagi.
 astipulari q; irato consuli tribunum pl. & quid priuatim M. Aemy-
 lius mandauerit, meminisse. tribunatum sibi a P. R. mandatū obli-
 uisit.

1 nisi & mandatum pro auxilio ac libertate priuatorum, non pro
 consulari regno. ne hoc quidem cernere eum, fore ut memoria ad
 posteritatem mandetur, eiusdem collegij alterum eduobus Tr. pl. suas
 inimicitias remisisse reipublice, alterum alienas & mandatas exer-
 cisse. His victus castigationibus tribunus cum templo excessit-
 set, referente Ser. Sulpitio Pr. triumphus M. Fuluius est decretus. Is
 cum gratias P. C. egisset, adiecit, ludos magnos se Ioui Opt.
 Max. eo die quo Ambraciam cepisset, vouisse, in eam rem sibi
 centum pondo auri a ciuitatibus collatum, petere ut ex ea pecunia
 quam in triumpho latam in erario posseturus esset, id autum secer-
 niuberent. Senatus pontificum collegium consulit, num om-
 nis id aurum in ludos consumi necessum esset? Cum pontifices na-
 gassent ad religionem pertinere quanta impensa in ludos fieret: se-
 natus Fuluius, quantum uellet, impenderet, permisit, dum ne sum-
 mam octoginta millium excederet. Triumphare mense Ianuario
 statuerat, sed cum audisset Cos. Aemyljum literis Aburij Trib. ple-
 bis acceptis deremissa intercessione, ipsum ad impediendum trium-
 phum Romam uenientem egrum in via substituisse, ne plus in trium-
 pho certaminum, quam in bello haberet, prattulit triumphum diem.
 Triumphauit ad X. Cal. Ianuarias de Aetolis, & de Cephalenia.
 Aurea corone centum XII. pondo ante currum lata sunt, argenti
 pondo millia LXXXIII. auri pondo CCXLIII. tetrachma Atti-
 ca CXVIII. millia, Philippi nemmi XII. millia CCCXXXII.
 signa aenea CCLXXXV. signa in aenea CCXXX. arma, tela,
 cetera spolia hostium magnus numerus. ad hac catapulta, balista,
 tormenta omnis generis: duces aut Aetoli & Cephalenes, aut re-
 gij ab Antiocho ibi relictis ad septem & XX. Multos eo die, prius-
 quam in urbem inueheretur, in circo Flaminius tribunos, praefectos
 equites, centuriones, Romanos sociosq; donis militaribus donauit.
 militibus ex praeda vicenos quinos denarios diuisit, duplex centu-
 rioni, triplex equiti. Iam consularium comitiorum appetebat tem-
 pus, quibus quia M. Aemyljus, cuius fortis ea cura erat, occurrere
 non potuit, C. Flaminius Romam uenit. ab eo creati Coss. Sp. Post-
 umius Albinus, Q. Martius Philippus, Pr. inde facti T. Manius,

P. Corelius Sulla, C. Calpurnius Piso, M. Licinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quintius Crispinus. Extrema anni magistratibus iam creatis, ad tertium Nonas Martias Cn. Manlius Volfo de Gallis qui Asiam incolunt triumphavit. serius ei triumphandi causa fuit, ne Q. Terentio Culleone pretore causam lege Petilia diceret, & incendio alieni iudicij, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret: eo infensoribus in se, quam in illum iudiciis, quod disciplinam militarem seuerè ab eo conseruatam successor ipse omni genere licentiae corruerat. neque ea sola infamia erant, quae in prouincia procul ab oculis facta narrabantur: sed etiam magis quae in militibus eius quotidie conspiciebantur. Luxuria enim peregrinae origo ab exercitu Asiatico inuecta in urbem est. ij primum lectos aratos, vestem stragulam preciosam, plagulas, & alia textilia, & quae tum magna suppellectilis habebantur, monopodia, et abacos Romam auexerunt. tunc psalteria sambucistrigae, & conuiuialia ludionum oblectamenta addita epulis: epula quoque ipsa & cura & sumptu maiore apparari coepta. tum coquus vilissimum antiquis mancipium & aestimatione & usu, in precio esse, & quod ministerium fuerat, ars haberi coepta. vix tamen illa quantum conspiciebantur. semina erant futurae luxuriae. In triumpho tulit Cn. Manlius coronas aureas C. C. duodecim pondo: argenti pondo CCCXX. millia: auri pondo MMCCIII. tetradrachmum Atticum CCXXVII. millia. cistophorum CCL. Philippeorum aureorum nummorum sedecim millia CCCXX. & arma spoliisque multa Gallica carpentis transuecta. duces hostium duo & quinquaginta ducti ante currum. Militibus quadragenos binos denarios diuisit, duplex centurioni. & stipendium duplex in pediter dedit triplex in equites. Multi omnium ordinum donati militibus donis currum secuti sunt. carminaque à militibus ea in imperatorem dicta, vt facile appareret in ducè indulgentem ambitiosumque ea dici, triumphum esse militari magis fauore quam populari celebrem. Sed ad populi quoque gratiam conciliandam amici Manlij valuerunt. quibus annis entibus S. C. factum est, vt ex pecunia quae in triumpho translata esset, stipendium callatum à popu-

lo in publicum, quod eius solutum antea non esset, solueretur. v. c. cenoquinque & semisses in millia aëris quastores urbani cum fide & cura soluerunt. Per idem tempus Tr. mil. duo ex duabus Hispanijs cum literis C. Catinij & L. Manlij, qui eas prouincias obtinebant, venerunt. ex ijs literis cognitum est: Celtiberos Lusitanosque, in armis esse, & sociorum agros populari. de eare consultationem integram senatus ad nouos magistratus reiecit. Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Posthumius Albinus faciebant, malus in circo instabilis in signum Pollentiae procidit, atque id deiecit. ea religione moti Patres, & diem vnum adijciendum ludorum celebritati censuerunt, & signa duo pro vno reponenda, & nouum auratum faciendum. Et Plebeyi ludi ab adilibus C. Sempronio Bleso, & M. Furio Lusco diem vnum instaurati sunt. Insequens annus Sp. Posthumium Albinum, & Q. Martium Philippum Coss. ab exercitu, bellorumque & prouinciarum cura ad inuestina coniurationis vindictam auertit. Prr. prouincias sortiti sunt: T. Manius urbanam, M. Licinius Lucullus inter ciues & peregrinos: C. Aurelius Scaurus Sardiniam, P. Cornelius Sulla Siciliam, L. Quintius Crispinus Hispaniam citiorem, C. Calpurnius Piso Hispaniam vltiorem. Coss. ambobus quaestio de clandestinis coniurationibus decreta est. Gratus ignobilis in Etruriam primum venit. nulla cum arte earum quas multas ad animorum corruptionisque cultum nobis eruditissima omnium gens inuexit, sed sacrificulus & vates: nec is qui aperta religione propalam & quassum & disciplinam profitendo, animos errore imbueret, sed occultorum antistes sacrorum. Initia erant. quae primo paucis tradita sunt: deinde vulgari coepta per viros mulieresque. addita voluptates religioni vini & epularum, quo plurimum animi illicerentur. cum vinum animos & nox, & misti faeminis mares, et atitenera maioribus, discrimen omne pudoris extinxissent: corruptela primum omnis generis fieri coepta: cum ad id quisque, quo natura promioris libidinis esset, paratam voluptatem haberet: nec vnum genus noxae supra promiscua ingenuorum faeminarumque erat, sed falsi testes, falsa signa testimoniisque & iudicia ex eadem officii-

officina exhibant. venena indidem, intestinaque cades, ita ut ne corpora quidem interdum ad sepulturam extarent. multa dolo, pleuraque per vim audebantur. occulebat vim quod prævolutibus, tympanorumque & cymbalorum strepitu, nulla nox quiritantium inter supra & cades exaudiri poterat. Huius mali labes ex Hetruria Romam velut contagione morbi penetravit. primò vrbis magnitudo capaxior patientiorque talium malorum ea calavit. tandem indicium hoc maxime modo ad Posthumium consulem pervenit. P. Ebutius, cuius pater publico equo stipendia fecerat, pupillus relictus, mortuis deinde tutoribus, sub tutela Duronia matris & viri C. T. Sempronij Rutilij educatus fuerat. & mater dedit a viro erat, & vitricus, quia tutelam ita gesserat, ut rationem reddere non posset: aut tolli pupillam, aut obnoxium sibi vinculo aliquo fieri cupiebat. via vna corruptele Bacchanalium erant: mater adolescentulum appellat, se pro egroto vouisse, ubi primum conualuisset, Bacchis eum se initiaturam. damnatam voti deum benignitate exolvere id velle. X. dierum castimonia opus esse: decimo die cœnatum, deinde purè lautum in sacrarium deducturam. Scortum nobile libertina Hispala Fecenia, non digna quaestu, cui ancillula assueverat, etiam postquam manumissa erat, eodem se genere tuebatur. huic consuetudo iuxta viciniam cum Ebutio fuit, minime adolescentia aut rei aut fame damnosa. ultro enim amatus appetitumque erat: & malignè omnia præsentibus suis, meretricula munificenteria sustinebatur. quin eò processerat consuetudine capta, ut post patris mortem, quia in nullius manu erat: tutore à tribunis & prætoribus petito, cum testamentum faceret, vnum Ebutium institueret heredem. Hac amoris pignora cum essent, nec quicquam secretum alter ab altero haberent, per iocum adolescens verat eam mirari, si per aliquot noctes secubuisset: religionis se causa, ut voto pro valetudine sua facto liberetur, Bacchis initiari velle. Id ubi mulier audivit, perturbata, Dij meliora, inquit mori & sibi & illi satius esse, quam id faceret, & in caput eorū detestari minas periculaque, qui id suafissent. Admiratus cum verba, tum perturbationem tantam adolescens, parcere execrationibus iubet: matrem id sibi assentiente

Assentiente vitrico imperasse. Vitricus ergo, inquit, tuus (matrem enim insimulare forsitan fas non sit) pudicitiam, famam, spem, vitamque tuam perditum ire hoc facto properat? Eo magis mirabundo, quærentis, quid rei esset, pacem veniamque precatur a deorum dearumque, si coacta charitate eius silenda enunciaisset: ancillam se ait dominam comitem id sacrarium intrasse, liberam nunquam eò accessisse. si re corruptelarum omnis generis eam officinam esse: & iam biennio constare, neminem initiatum ibi maiorem annis XX. ut quisque introductus sit, velut victimam tradi sacerdotibus. eos deducere in locum qui circumsonet volutibus, cantumque symphonie, & cymbalorum & tympanorum pulsu, ne vox quiritantis cum per vim stuprum inferatur, exaudiri possit. Orare deinde atque obsecrare ut eam rem quocumque discuteret modo: nec se eò precipitaret, ubi omnia infanda patienda primum, deinde facienda essent: negantem dimisit eum, quam si dem dedit adolescentem, ab his sacris se temperaturum. Posteaquam domum venit, & mater mentionem intulit: quid eò die, quid deinceps ceteris que ad sacra pertinerent, faciendum esset, negat eorum se quicquam facturum, nec initiari sibi in animo esse. Aderat sermoni vitricus, confestim mulier exclamat, Hispala concubitu carere eum decem noctes non posse. illius excetræ exprobrat delinimētis & venenis imbutum, nec parentis nec vitrici, nec deorum verecundiam habere: iurgantes hinc mater, hinc vitricus, cum quatuor eum servus domo exegerunt. Adolescens inde ad Ebutiam se amitam contulit, causamque ei cur esse à matre eiectus, narravit. deinde ex auctoritate eius postero die ad C. S. Posthumium, arbitris remotis, rem detulit. Consul post diem tertium ad se iussum redire dimisit. ipse Sulpitiam gravem fœminam, focrum suam percunctatus est, equam animum Ebutiam ex Aventino nosset? cum ea nosse probam, & anti qui moris fœminam respondisset: opus esse sibi ea conuenti dixit: mitteret nuncium ad eam, ut veniret. Ebutia accitata ad Sulpitiam venit: & consul paulo post, velut fortè interuenisset, sermonem de Ebutio fratris eius filio infert. Lachryma mulieris oborta, & miserari casum adolescentis coepit, qui spoliatus fortunis à quibus minime oporteret, apud se tunc esset: eiectus à matre, quibus

quod probus adolescens (dij propitij essent) obsecris, ut fama esset, sacris initiari nollet. Satis de Ebutio exploratum ratus consul, non vanum aut horum esse: dimissa Ebutia, socrum rogat ut Hispanam indidem ex Auentino libertinam non ignotam viciniam accerseret ad sese, eam quoque esse que peccantari veller. Ad cuius nuntium perturbata Hispana, quod ad nobilem et grauem foeminam ignara cause accerseret: posteaquam licet ores in vestibulo, turbamque consularum & consulem ipsum conspexit, prope exanimata est. In interioriorem partem adium abductam socru adhibita consul, si vera dicere inducere in animum posset, negat perturbari debere. fidem vel ab Sulpitia tali foemina, vel ab se acciperet, expromeret sibi quae in luco Semilae Bacchanalibus in sacro nocturno solerent fieri. Hoc ubi audiuit, tantus pauor tremorque omnium membrorum mulierem cepit, ut diu hiscere non posset. tandem confirmata puellam admodum se ancillam initiatam cum domina ait, aliquot annis, ex qua manumissa sit, nihil quid ibi fiat, scire. Tam id ipsum consul laudare, quod initiatam se non inficiaretur: sed & cetera eadem fide expromeret, neganti ultra quicquam scire, non eandem dicere, si conguatur ab alio, ac per se fatenti, veniam aut gratiam fore, eum sibi omnia exposuisse, qui ab illa audisset. Mulier haud dubie, id quod erat, Ebutium indicem arcani rata esse, ad pedes Sulpitiae prociidit, & eam primo orare capit, ne mulieris libertina cum amatore sermone, in rem non seriam modo, sed capitalem etiam verti vellet. Certe terrendi eius causa, non quod sciret quicquam, eam locutam esse. Hic Posthumius accensus ira, tum quoque ait eam cum Ebutio se amatore cauillari credere, non in domo grauisima foemina & cum consule loqui. & Sulpitia attolere pauentem, simul illum adhortari, simul iram generi lenire. Tandem confirmata, multum inuasat a perfidia Ebutij, qui optimi in eo ipso meriti talem gratiam retulisset: magnum sibi metum deorum quorum occulta enunciat: maiorem multo dixit hominum esse, qui se indicem manibus suis discerpturi essent. itaque hoc se Sulpitiam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquid amandaret, ubi reliquum vitae degere timeo posset. Bono animo esse iubere eam consul, & sibi curae fore dicit,

ut Romae

ut Roma tuto habitaret. Tum Hispana originem sacrorum expromit. Primo sacrarium id foeminarum fuisse, nec quenquam virum eo admitti solitum, tres in anno statos dies habuisse, quibus interdum Bacchis initiarentur, sacerdotes inuicem matronas creari solitas. Pacullam Miniam Campanam sacerdotem omnia tanquam deum monitu immutasse, nam & viros eam primam suos filios initiasse, Minium & Herennium Cerrinios, & nocturnum sacrum ex diurno, & pro tribus in anno diebus, quinos singulis mensibus dies initiorum fecisse, ex quo in promissio sacra sint, & permitti viri foeminis & noctis licentia accesserit: nihil ibi facinoris, nihil flagitij praetermissum, plura virorum inter sese, quam foeminarum esse stipra, si qui minus patientes dedecoris sint, & pigriores ad facinus, pro victimis immolari, nihil nefas ducere, hanc summam inter eos religionis esse, viros velut mente capta cum iactatione fanatica corporis vaticinari, matronas baccharum habitu crinibus passis cum ardentibus facibus decurrere ad Tyberim: demissasque in aquam facies, quia viuum sulphur cum calce insit, integra flamma efferre. Raptus a dijs homines dici, quos machine illigatos ex conspectu in abditos specus abripiant, eos esse, qui aut coniurare, aut sociari facinoribus, aut stuprum pati noluerint. Multitudinem ingentem, aliter iam prope populum esse: in his nobiles quosdam viros foeminasque, biennio proximo institutum esse, ne quis maior XX. annis initiaretur, captari etates & erroris & stupri patientes. Peractio iudicio aduoluta rursus gembus, preces easdem, ut se ablegaret, repetiuit. Consul rogat socrum, ut aliquam partem adium vacuam faceret, quod Hispana immigraret, coenaculum super ades datam esse, scalis ferentibus in publicum obseratis, aditu in ades verso, res omnes Eecenia ex templo translata, & familia accersita, & Ebutius migrare ad consulis clientem iussus. Ita cum indices ambo in potestate essent, rem ad senatum Posthumius defert. Omnibus ordine expositis, quae delata primo, quae deinde ab se inquisita forent, Patres pauor ingens capit, cum publico nomine, ne quid ea coniurationes catusque nocturni fraudis occultae aut periculi importarent, tum priuati suorum quisque vicem, ne quis assensus ei noxa esset. Censuit

ut erit

autem senatus gratias consuli agendas, quod deam rem & cum singulari cura, & sine villo tumultu inuestigasset. quaestionem deinde de Bacchanalibus sacrisq; nocturnis extra ordinem consulibus mandavit. indicibus Ebnatio ac Fecenia ne fraudi ea res sit, curare, & alios indices praemijs inuitare iubet. sacerdotes eorum sacrorum, seu viri seu foeminae essent, non Roma modo, sed per omnia fora & concilia conquiri, vt in consulum potestate essent. edicta praeterea in vrbe Roma, & per totam Italiam edicta mitti, ne quis qui Bacchi initiatus esset, coisse aut conuenisse causa sacrorum velit, neu quid talis rei diuina fecisse. ante omnia vt quaestio de his habeatur, qui coierint coniurauerintue quaestio stuprum flagitiumue inferretur. Hac senatus decreuit. Consules adilibus curulibus imperarunt, vt sacerdotes eius sacri omnes conquirerent, comprehensosq; libero conclauis ad quaestionem seruarent. adiles plebis videre, ne qua sacra in operto fierent. triumuiris capitulibus mandat um est, vt vigilas dispenserent per urbem, seruarentq;, ne qui nocturni coetus fierent: vtq; ab incendijs cauereur, adiutores triumuiris quinq; viri dati, vt eis Tyberim sua quisq; regionis adificijs praessent. Ad hac officia dimissis magistratibus, consules in rostra ascenderunt: & concione aduocata cum solenne carmen precatiois, quod praefari priusquam populum alloquantur, magistratus solent, peregisset consul, ita cepit: Nulli vnquam concioni Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hac solennis deorum comprecatio fuit, qua vos admonere, vt hos esse deos, quos colere, venerari, precariq; maiores vestri iniurissimum: non illos qui prauis & externis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar inuenio, si aliquid ignorabitis, ne locum negligentia dem: si omnia nauero, ne nimium terroris offundam vobis vereor. quicquid dixerit, minus quam pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. vt ad cauendam satris sit, dabitur opera a nobis. Bacchanalia tota iam pridem Italia, & nunc per urbem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam vluatibusq; nocturnis, qui personant tota vrbe, certum habeo. ceterum qua carus sit,

fit, ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciuia esse credere: & quaecumq; sit, ad paucos pertinere. quod ad multitudinem eorum attinet, si dixerit multa millia hominum esse, ilico necesse est exterremini, nisi adiunxero qui quibus sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is fons mali huius fuit. deinde simillimi foeminis mares stuprati & constitutores, fanatici, vigilantes, vino, strepitibus, clamoribusq; nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires comuratio: ceterum incrementum ingens virium habet, quod indies plures fiunt. Maiores vestri ne vos quidem, nisi cum aut vexillo in arce posito comitorum causa exercitus edictus esset, aut plebi concilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coire voluerunt: & vbi cumq; multitudo esset, ibi & legitimum reorem multitudinis censebant debere esse. Quales primum nocturnis coetibus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus atatibus inuentur mares, sciat: non misereat vos eorum solui, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos iuuenes milites faciendos censeis Quirites? his ex obsceno sacrario educitis armis, committenda? hi cooperti stuprum suis alienisq;, pro pudicitia concingunt ac liberorum vestrorum ferro decernent? Minus tamen esset, si flagitijs tantum effoeminati forent (iporum id magna ex parte dedecus erat) a facinoribus manus, mentem a fraudibus abstinissent. Nunquam tantum malum in Rep. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex illo vno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in qua coniurauerunt, edita facinora habent. adhuc priuatis noxijs, quia nondum ad remp. opprimendam satis virum est, coniuratio sese impia tenet, crescit & serpit quotidie malum: iam maius est, quam vt capere id priuata fortuna possit: ad summam Reip. spectat, nisi praecauetis Quirites, iam huic diurne legitime ab consule vocatae par nocturna concio esse poterit: nunc illi vos singuli vniuersos concionantes timent. iam vbi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salute simul ac vestrae pernicie, tum singulis vobis vniuersi timendum.

„ erunt Optare igitur unusquisque vestrum debet, ut bona mens sub
 „ omnibus fuerit. si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit,
 „ illorum eum cum quibus in omne flagitium & facinus coniuravit, non
 „ suum iudicet. Ne quis etiam errore labatur vestrum quoque, non
 „ sum securus. nihil enim in speciem fallacius est quam prava reli-
 „ gio. ubi deorum numen preterditur sceleribus, subit animum ti-
 „ mor, ne fraudibus humanis vindicandis, diuini iuris aliquid immi-
 „ stum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontifi-
 „ cum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties
 „ hoc patrum auorumque, atate negotium est magistratibus datum,
 „ ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos vatesque, foro, circo, vr-
 „ be prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque?
 „ omnem disciplinam sacrificandi, preterquam more Romano, ab-
 „ lerent? Iudicabant enim prudentissimi viri omni diuini huma-
 „ ni que iuris, nihil aequè dissoluenda religionis esse, quam ubi non pa-
 „ tris, sed externo ritu sacrificaretur. Hanc vobis predicendam ratum
 „ sum ne qua superstitio ageretur vestros, cum demolentes
 „ nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis, omnia
 „ dijs propitijs volentibusque ea faciemus, qui quia suum numen sce-
 „ leribus libidinibusque contaminari indignè ferebant, ex occultis ta-
 „ tenebris in lucem extraxerunt: nec patere ut impunita essent,
 „ sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus qua-
 „ sitionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandauit: nos
 „ qua ipsis nobis agenda sunt, impigre exequemur. vigiliarum no-
 „ cturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandau-
 „ mus. vos quoque æquum est qua vestra munia sunt, quo quisque loco
 „ postus erit, quod imperabitur impigre prestare, & dare operam,
 „ ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur. Recitari
 „ deinde senatusconsulta iusserunt: iudiciumque premium proposuerunt:
 „ si quis quem ad se deduxisset, nomenue absentis detulisset, qui no-
 „ minatus profugisset, diem certam se finituros, ad quam nisi iura-
 „ tus respondisset, absens damnaretur. si quis eorum qui tum extra
 „ terram Italiam essent, nominaretur, ei laxiorem diem daturus, si
 „ venire ad causas dicendam vellet. Edixerunt deinde, ne quis quid
 „ fuga

„ fuga causa vendidisse, neue emissio vellet: ne quis reciperet, celaret,
 „ ope vlla inuaueret fugientes. Concione dimissa terror magnus vrbe
 „ tota fuit, nec mœnibus se tantum vrbis, aut finibus Romanis con-
 „ tinuit, sed passim per totam Italiam literis hospitum de senatus-
 „ consulto & concione & edicto consulû acceptis, trepidari cœptum
 „ est. Multi ea nocte qua diem infecuta est, quo in concione res pa-
 „ lam facta est, custodij circa portas positis, fugientes à triumuiris
 „ comprehensi & reducti sunt, multorum nomina delata. quidam
 „ ex ijs viri feminaque mortem sibi conscuerunt. Coniurasse supra
 „ VII. millia virorum ac mulierum dicebantur: capita autem con-
 „ iurationis cōstabat esse, M. & L. Catinius de plebe Romana, & Fa-
 „ blisum L. Opiternum, & Minium Cerrinum Campanum. ab his
 „ omnia facinora & flagitia orta, eos maximos sacerdotes condito-
 „ resque eius sacri esse, data opera est, ut primo quoque tempore compre-
 „ henderentur. Adducti ad Coss. fastique de senullam moram iudicio
 „ fecerunt. Caterum tanta fuga ex vrbe facta erat, ut quia multis
 „ actiones & res peribant, cogerentur praetores T. Manius & M. Li-
 „ cinius per senatû res in diem tricesimum differre, donec quaestio-
 „ nes à Coss. perficerentur. Eadem solitudo, quia Roma non respon-
 „ debat, nec inueniebantur quorum nomina delata erant, coegit con-
 „ sules circa fora proficisci, ibique querere, & iudicia exercere. Qui
 „ tantû initiati erant, & ex carmine sacro, praecunte verba sacerdo-
 „ te, precatationes fecerant, in quibus nefanda coniuratio in omne fa-
 „ cinus ac libidinem continebatur: nec earum rerum vllam rem, in
 „ quas iureiurando obligati erant, in se aut alios admiserant, eos in
 „ vinculis relinquebant, qui stupris aut cadibus violati erant, qui fal-
 „ sis testimonijs, signis adulterinis, subiectione testamentorum, frau-
 „ dibus alijs cõtaminati, eos capit ali pena afficiebant. plures necatis
 „ quam in vincula coniecti sunt, magna vis in vtraque causa virorum
 „ mulierumque fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum ma-
 „ nu essent, tradebat, ut ipsi in priuato animaduertent in eas, si ne-
 „ mo erat idoneus supplicij exactor, in publico animaduertebatur.
 „ datum deinde consulibus negotium est, ut omnia bacchanalia Roma
 „ primum, deinde per totam Italiam diruerent: extra quam si qua

ibi vetusta arā, aut signum consecratum esset. in reliquum deinde
 S. C. cautum est, ne quā bacchanalia Romā, neue in Italia essent, si
 quis tale sacrum solenne & necessarium duceret, nec sine religione
 & piaculo se id omittēre posse, apud prætorem urbanū profiteretur,
 prætor senatum consuleret. si ei permissum esset, cum in senatu
 centum non minus essent, ita id sacrum faceret, dum ne plus
 quinq; sacrificio interessent; neque qua pecunia communis, neque qui
 magister sacrorū, aut sacerdos esset. Aliud deinde huic coniunctū,
 referente Q. Martio Cos. S. C. factum est, ut de ijs quos pro iudici-
 bus consules habuissent, integres ad senatum referretur, cum
 Sp. Posthumius quaestionibus perfectis Romam redisset. Minium
 Cerrinium Campanum Ardeam in vincula mittendū censuerūt,
 magistratibusq; Ardeatium prædicendū, ut in intentiore eum cu-
 stodia asseruarent, nō solum ne effugeret, sed ne mortis consciscen-
 da locum haberet. Sp. Posthumius aliquantō post Romam venit, et
 referente de P. Ebutij & Hispala Fecenia premio, quōd de eorū opera
 indicat a bacchanalia essent, S. C. factum est, ut singulis his cente-
 na millia aris quaestore urbani ex arario darent: utiq; Cos. cum
 tribunis plebis ageret, ut ad plebem primo quoq; tempore ferrent:
 ut P. Ebutio emerita stipendia essent, ne inuitus militaret, neue
 censor ei equum publicum assignaret: utiq; Fecenia Hispala datū,
 diminutio, gentis enuptio, tutoris optio item esset, quasi ei vir te-
 stamento dedisset: utiq; ei ingenio nubere liceret: neque quid ei qui e-
 eam duxisset, ob id fraudi ignominia ue esset: utiq; consules præ-
 toresq; qui nunc essent, quiue postea futuri essent, curarent, ne
 quid ex muliere iniuria fieret, utiq; tuto esset. id senatum velle &
 equum censere, ut ita fieret. Ea omnia lata ad plebem, factaque
 sunt ex S. C. & de cæterorum iudicium impunitate præmijq; con-
 sulibus permissum est. Et iam Q. Martius quaestionibus sua regionis
 perfectis, in Ligures prouinciam proficisci parabat, tribus millib;
 peditum Romanorum, C. L. equitibus, & quinq; millibus Latini
 nominis peditum, ducentis equitibus in supplementum acceptis.
 Eadem prouincia, idem numerus peditum equitumq; & collega
 decretus erat. Exercitus acceperūt, quos priore anno C. Flaminius

& M.

& M. Aemilius Coss. habuerunt. duas præterea legiones nouas ex
 S. C. scribere iussi sunt. & XX. millia peditum socijs & nominis
 Latino imperarunt, & equites mille trecentos, & tria millia pe-
 ditum Romanorum, C. C. equites. totum hunc exercitum, præter
 legiones in supplementum Hispaniensis exercitus duci placebat.
 itaq; consules dum ipsi quaestionibus impediabantur, T. Maniū de-
 lectui habendo præfecerunt. Perfectis quaestionibus prior Q. Mar-
 tius in Ligures Apuanos est profectus. Dum penitus in abditos sal-
 tus, qualatebra receptaculaq; semper illis fuerant, persequitur:
 in præoccupatis angustijs loco iniquo est circumuentus. quatuor
 millia militum amissa, & legionis secundæ signa tria, vndecim ve-
 xilla socium ac Latini nominis in potestatem hostium venerunt:
 & arma multa, quæ quia impedimento fugientibus per syluestres
 semitas erant, passim iactabantur. nec prius sequendi Ligures si-
 uem quàm fuga Romani fecerunt. Consul ubi primam ex hostium
 agro euasit, ne quantum diminuta copia forent, appareret, in lo-
 cū pacatis exercitum dimisit. non tamen obliterare famam rei
 malè gestæ potuit. nam saltus vnde eum Ligures fugauerant, Mar-
 tius est appellatus. Sub hunc nuncium ex Ligustinis vulgatum li-
 tere ex Hispania mistam gaudio tristitiam afferentes, recitata
 sunt. C. Catinius, qui biennio antè prætor in eam prouinciā pro-
 fectus erat, cum Lusitanis in agro Astensi signis collatis pugnauit.
 & ad sex millia hostium sunt cæsa: cæteri fusi, fugati, castrisq; exuti.
 ad oppidum deinde Astam oppugnandum legiones ducit. id quoq;
 haud multo maiore certamine cepit quàm castra, sed dum incau-
 tius subit muros, ictus ex vulnere post dies paucos moritur. Literis
 de morte propratoris recitatis, senatus censuit mittendum, qui ad
 Lunæ portum C. Calpurnium prætorem consequeretur, nuncia-
 retq; senatū equum censere, ne sine imperio prouincia esset, ma-
 turare eum proficisci. Quarto die, qui missus erat, Lunā venit. pau-
 cis antè diebus Calpurnius profectus erat. Et in citeriore Hispania
 L. Manlius Acidinus, qui eodem tempore quo C. Catinius in pro-
 uinciam ierat, cum Celtiberis acie conflixit. incerta victoria dis-
 celsum est, nisi quōd Celtiberi castra inde nocte proxima moue-

ZZZ 3

T.M.F.

vunt. Romanis & suos sepeliendi, & spolia legendi ex hostibus partem facta est. Paucos post dies coactio maiore exercitu Celtiberi ad Calagurrim oppidū vltro laceſuerunt praelio Rom. Nihil tradidit, quae causa numero aucto infirmiores eos fecerit. superati praelio sunt. ad XII. millia hominū caesa, plus duo capta, & castrum Rom. potitus. & nisi successor aduentu suo inhibuisset impetū victoris, subacti Celtiberi foret. Noui pr. ambos exercitus in hyberna deduxerunt. Per eos dies quibus haec ex Hispania nunciata sunt, ludus Taurilia per biduū facti religionis causa. apparatus deinde ludos M. Fulvius, quos vouerat Aetolico bellico, fecit. Multi artifices ex Graecia venerant honoris eius causa. athletarum quoque certamen tum primò Rom. spectaculo fuit, & venatio data leonū & pantherarum, & prope huius seculi copia ac varietate ludicrū celebratū est. Nouendiale deinde sacrum tenuit, quod in Piceno per triuū lapidibus pluerat, ignesque caelestes multifaria orti aduſſe complurium leui afflatu vestimenta maximè dicebatur. Addita & vnum diem supplicatio est ex decreto pontificum, quod ades Opis in Capitolio de caelo tacta erat. hostijs maioribus consules procurarunt, urbemque luſtrauerunt. Sub idem tempus & ex Umbria nunciatum est, semet marem duodecim ferme annos natū inuentum. id prodigium abominantes, arceri Rom. agro, necarique, quamprimum iusserunt. Eodem anno Galli transalpini transgressi in Venetiā sine populatione aut bello, haud procul inde vbi nūc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt. Legatis Rom. de ea re trans Alpes missis responsum est neque profectos ex auctoritate gentis eos, nec quid in Italia faceret, se scire. L. Scipio ludos eo tempore quos bello Antiochi vomisse seſeſcebat, ex collata ad id pecunia ab regibus ciuitatibusque, per dies decem fecit. Legatū eum post damnationem & bona vendita, missum in Aſiam ad dirimenda inter Antiochum & Eumenem reges certamina, Valerius Antias est auctor. tum collatas ei pecunias, congregatosque, per Aſiam artifices, & quorum ludorum post bellum, in quo voros diceret, mentionem non fecisset, de his post legationem demum in senatu actum. Cum iam in exitu annus esset, Q. Martius absens magistratu abiturus erat. Sp. Posthumius quaestionibus cum

ſam.

summa fide curaque perfectis, comitia habuit. Creati sunt consules Ap. Claudius Pulcher, M. Sempronius Tuditanus. Postero die praetores facti P. Cornelius Cethegus, A. Posthumius Albinus, C. Afranius Stellio, C. Attilius Serranus, L. Posthumius Tempſanus, M. Claudius Marcellus. Extremo anni, quia Sp. Posthumius Cof. renuncianerat, peragransem se propter quaestiones verusque litus Italia, desertas colonias Sipontum supero, Buxentum inferromari inuenisse, triumviri ad colonos eò scribendos ex S. C. ab T. Manio praetore urbano creati sunt, L. Scribonius Libo, M. Tullius, Cn. Babius Pamphilus. Cum Perſeo rege & Macedonibus bellum quod imminebat, non vnde plerique opinantur, nec ab ipſo Perſeo causas cepit. imhoata initia à Philippo sunt. & is ipſe, si diutius vixisset, id bellum gessisset. Vna ea res cum victio leges imponerentur, maximè angebat, quod qui Macedonum ab se defecerant in bello, in eos ius ſeuicendi ademptum eſt ab ſenatu erat: quo quia rem integram Quintius in conditionibus pacis distulerat, non desperasset imperrari posse. Antiocho rege deinde bello superato ad Thermopylas, diuisis partibus, cum per eosdem dies consul Acilius Heracliam, Philippus Lamiam oppugnasset: capta Heraclia quia iussus abſcedere à mœnibus Lamiae erat, Romanisque oppidum deditum est, agrè eam rem tulerat. permulſit iram eius consul, quod ad Naupactum ipſe ſeſſinans, quod se ex fuga Aetoli contulerant: Philippo permisit ut Athamania & Aminandro bellum inferret, & vrbes quas Theſſalus Aetoli ademerant, regno adijceret. Haud magno certamine & Aminandrum Athamania expulerat, & vrbes aliquot ceperat. Demetriadem quoque urbem valdam, & ad omnia opportunam, & Magnetum gentem ſuae ditiois fecit. inde & in Thracia quaſdam vrbes noua atque inſueta libertatis vitio, ſeditio nibus principum turbatas, partibus quae domestico certamine vincerentur, adiungendo ſe, cepit. His ſedata in praesentia regis ira in Romanos est: nunquam tamen remisit animum à colligendis in pace viribus, quibus quandoque, data fortuna eſſet, ad bellum vteretur. Vestigalia regni non fructibus tantum agrorum, portorūque

ZZZ 4

mariti-

maritimis auxit, sed metalla etiam & vetera intermissa recoluit, & noua multis locis instituit. vt verò antiquam multitudinem hominum, quæ belli cladibus amissa erat, restitueret: non solum tantum stirpis parabat, cogendis omnibus procreare atque educare liberos, sed Thracum etiam magnam multitudinem in Macedoniam traduxerat: quietusq; aliquandiu à bellis, omni cura in augendas regni opes intētus fuerat. Rediere deinde causa quæ de integritate mouerent in Romanos. Thessalorum & Perræbiorum querela de urbibus suis ab eo possessis, & legatorum Eumenii regis de Thracijs oppidis per vim occupatis, traductaq; in Macedoniam multitudine, ita audite erant, vt eas non negligi satis appareret. Maxime mouerat senatum, quòd diu Aeni & Maronea a sefctari possessionem audierant, minus Thessalos curabant. Athamanes quoq; legati venerunt, non partis amissa, non finium iacturam querentes, sed totam Athamaniam sub ius iudiciumq; regis venisse. Et Maronitarum exules erant pulsi, quia libertatis causam defendissent, ab regio presidio. ij non Maroneam modò, sed etiam Aenum in potestate nunciabant Philippi esse. Venerant & à Philippo legati ad purganda ea, qui nihil nisi permissu Romanorum imperatorum factum affirmabant: ciuitates Thessalorum & Perræbiorum & Magnetum, & cum Aminandro Athamanum gentem, in eadem causa qua Aetolos, fuisse. Antiocho rege pulso, occupatum oppugnandis Aetolicis urbibus consulem ad recipiendas eas ciuitates Philippum misisse, armis subactos parere. Senatus ne quid absente rege statueret, legatos ad eas controuersias disceptandas misit, Q. Cæcilium Metellum, M. Babium Pamphilum, T. Sempronium. Quorum sub aduentum, ad Thessalica Tempe omnibus ijs ciuitatibus quibus cum rege disceptatio erat concilium indictum est, ibi cum Romani legati disceptatorum loco, Thessali Perræbijs & Athamanes haud dubij accusatores, Philippus ad audienda crimina tanquam reus, confedisent: pro ingenio quisq; eorum qui principes legationum erant, & gratia cum Philippo aut odio, acerbius leniusue egerunt. In controuersiam autem veniebant, Philippo ijs, Tricca, Phaloria, & Eurymena, & cætera circa eas oppida: vtrum

Thes.

Thessalorum iuris, cum vi adempta possessaq; ab Aetolis forent (nam, Philippum Aetolis ademisse eas constat) an Aetolica antiquitus ea oppida fuissent. ita enim Acilium regi concessisse, si Aetolorum fuissent: & si voluntate, non vi atque armis coacti, cum Aetolis essent. Eiusdem formulæ disceptatio de Perræbiorum Magnetumq; oppidis fuit, omnium enim iura possidendo per occasiones Aetoli miscuerant. Ad hæc quæ disceptationis erant, querela Thessalorum adiecta, quod ea oppida, si iam redderentur sibi spolianta ac deserta redditurus esset, nam præter belli casibus amissos, quingentos principes iuuentutis in Macedoniam abduxisse, & operarum in seruilibus abuti ministerijs: & quæ reddiderit coactus Thessalis, inutilia vt redderet, curasse. Thibias Phthias vnum maritimum emporium fuisse quondam Thessalis quæstuosum & frugiferum, ibi nauibus onerarijs comparatis, regem, quæ præter Thibias Demetriadem cursam dirigerent, negotiationem maritimam omnem eduertisse. Iam ne à legatis quidem, qui iure gentium sancti sint, violandis abstinere, insidias positas euntibus ad T. Quintium, itaq; ergo in tantum metum omnes Thessalos coniectos, vt non in ciuitatibus suis, non in communibus gentis concilijs quiscquam hiscere audeat, procul enim abesse libertatis auctores Romanos, lateri adherere grauem dominum, prohibentem vti beneficijs populi Romani, quid autem si vox libera non sit, liberum esse? nunc se fiducia & presidio legatorum ingemiscere magis quam loqui, nisi prouideant aliquid Romani, quo & Græcis Macedoniam accolentibus metus & audacia Philippi minuatur, nequicquam & illum victum, & se liberatos esse: vt equum tenacem nõ parentem, frenis asperioribus castigandum esse. Hac acerbe postremi, cū priores leniter permulcissent iram eius, petentes vt ignosceret pro libertate loquentibus: & vt deposita domini acerbitate, assuesceret socium atque amicum sese præstare, & imitaretur populum Romanum, qui charitate quam metu adiungere sibi socios mallet. Thessalis auditis, Perræbi Connocondylum, quod Philippus Olympiadem appellauerat, Perræbia fuisse, & vt sibi restitueretur, agebat. & de Malloca & Ericinio eadem postulatio erat. Athamanes liber

ZZZ 5

tatem

tatem repetebant, & castella Athenaeum & Petneum. Philippus, ut accusatoris potius quam rei speciem haberet, & ipse à querelatoris, Menelaidē in Dolopia quae regni sui fuisset, Thessalos vi armis expugnasse questus est. item Petram in Pieria ab iisdē Thessalis Perrabusque captam. Xynias quidem haud dubiè Aetolicum opidum sibi eos contribuuisse: & Paracheloidea, quae sub Athamania esset, nullo iure Thessalorū formula factam. Nam quae sibi crimina obijciantur de insidijs legatorum, & maritimis portubus frequentatis aut desertis: alterum deridiculum esse, se reddere rationem quos potius mercatores aut nautici petant: alterum moris sacros respicere. tot annos esse, per quos nunquam cessauerint legati nunc ad imperatores Romanos, nunc Romam ad senatum crimina de se deferre. quem vnquam verbo violatū esse? semel ad Quintium cunctibus insidias dici factas: sed quid ijs acciderit, non adijci, querentium quid falso obijciant: cum veri nihil habeant, ea crimina esse. insolenter & inmodicè abuti Thessalos indulgentia populi Romani, velut ex diutina siti nimis auide meram haurientes libertatem: ita, seruatorum modo praeter spem repente manumissorum, licentiam vocis & lingua experiri, & iactare sese insectatione & conuicijs dominorum. Elatus deinde ira adiecit, nondum omnium dixerim solem occidisse. Id minaciter dictum non Thessali modo in sese, sed etiam Romani acceperunt. & cum fremitus post eam vocem ortus, & tandē sedatus esset: Perraborū inde Athamanumque legatis respondit, eandem de quibus illi agant, ciuitatum causam esse. consulem Acilium & Romanos sibi dedisse eas, cum hostium essent, si suum munus qui dedissent, adimere velint, scire se cedendum esse: sed meliori ac fœdiori amico in gratiam leuissimam & inutilem sociorū iniuriam eos esse facturos. nec enim vllius rei minus diuturnā esse gratiā quam libertatis: praesertim apud eos qui male vtendo eam corrupturi sint. Causa cognita pronunciauerūt legatis, placere deduci praesidia Macedonū ex ijs vrribus, & antiqua Macedonia terminis regnū finire, de iniurijs quas vltro citroque, illatas queratur, quo modo inter eas gentes & Macedonas disceptetur, formulā iuris exequendi constitutendam esse. Inde grauiteros-

ferse

senso rege, Thessalonicen ad cognoscendum de Thracia vrribus proficiuntur. Ibi legati Eumenis. Si liberis esse Aenum & Maroneā velint Romani, nihil sui pudoris esse vltra dicere, quā vt admoneant: re, non verbo eo liberis relinquant, nec suum munus intercipi ab alio patiantur: sin autem minor cura sit ciuitatū in Thracia positarū, multo verius esse, quae sub Antiocho fuerint, premia belli Eumenem quā Philippum habere: vel pro patris Attali meritis bello quod aduersus Philippum ipsum gesserit populus Romanus: vel suis, quod Antiochi bello terra marique laboribus periculisque omnibus inter fuerit. Habere eum praeterea decē legatorum in eam rem praedictum, qui cum Chersonesum Lysimachiamque dederint, Maroneam quoque atque Aenū profectō dedisse, quae ipsa propinquitate regionis velut appendices maioris muneris essent. Nam Philippum quidam quo aut merito in populum Romanum, aut iure imperij, cunctam procul à finibus Macedoniae absint, ciuitatibus his praesidia imposuisse? vocari Maronitas iuberent, ab ijs certiora omnia de statu ciuitatum earum scituros. Legatis Maronitarum vocati, non vno loco tantum vrbis praesidium regium esse, sicut in alijs ciuitatibus, dixerunt: sed pluribus simul, & plenam Macedonem Maroneam esse. itaque dominari assentatores regios: his solis loqui & in senatu & in concionibus licere: eos omnes honores & imperia ipsos, & dare alijs, optimum quaque, quibus libertatis, quibus legum cura sit, aut exulare pulsos patria, aut inhonoratos & deterioribus obnoxios filere. De iure etiam finium pauca adiecerunt. Q. Fabium Labeonem, cum in regione ea fuisset, direxisset finem Philippo veterem viam regiam, quae ad Thraciam Paroreiam subeat, nusquam ad mare declinantem: Philippum nouam postea deflexisset viam, qua Maronitarum vrbes agrosque amplectatur. Ad ea Philippus longè aliam quā aduersus Thessalos Perrabosque, nuper, ingressus discedendi viam. Non cum Maronitis, inquit, mihi aut cū Eumene disceptatio est, sed iam vobiscum Romani, à quibus nihil equi me impetrare iam diu animaduertio. Ciuitates Macedonū quae à me inter inducias defecerant, reddi mihi equum censebam: non quia magna occasio ea regni futura esset (sunt enim & parua op-

pida,

CS / 205

Macedonia.

33 pida, & in finibus extremis posita) sed quia multum ad reliquos
 34 Macedonas continendos exemplum pertinebat, negatum est mihi.
 35 Bello Aetolico Lamiam oppugnare iussus à consule M. Acilio, cum
 36 diu fatigatus ibi praelijs operibusq; essem: transcendentem me iam
 37 muros, à capta propè vrberuocauit consul, & abducere copias
 38 inde coegit. ad huius solatium iniuria permissum est, vt Thessalia
 39 Perrabiæq; & Athamanu recipere quaedam castella magis quam
 40 vrbes. ea quoq; ipsa vos mihi Q. Cecili paucos ante dies ademisti.
 41 Pro non dubio paulo antè, si dijs placet, legati Eumenis sumebant,
 42 quæ Antiochi fuerunt. Eumenem aequius esse quam me habere. Id
 43 ego aliter longè iudico esse. Eumenes enim, non nisi vicissent Ro-
 44 mani, sed nisi bellum gessissent, manere in regno suo non potuit.
 45 itaque ille vestrum meritum habet, non vos illius. mei autem regni
 46 tantu aberat, vt vlla pars in discrimine fuerit, vt tria millia aten-
 47 tum, & quinquaginta tectas naues, & omnes Gracia ciuitates,
 48 quas antea tenuissem, pollicentem vltro Antiochum in mercedem
 49 societatis sim assernatus. hostemq; ei me esse prius etiam quam M.
 50 Acilius exercitum in Gracia trauceret, præ me tuli: & cum eo con-
 51 sule belli partem quamcumq; mihi delegauit, gessi. & insequenti
 52 consuli L. Scipioni, cum terra statuisset ducere exercitum ad Helle-
 53 pontum, nõ iter tantum per regnum nostrum dedi, sed vias etiam
 54 manui, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tan-
 55 tum, sed per Thraciam, vbi etiam inter cetera pax quoq; præstan-
 56 da à barbaris erat. Pro hoc studio meo erga vos, ne dicam merito, v-
 57 trum adijcere vos Romani aliquid, & amplius care, & augerere.
 58 gnium meum munificentia vestra oportebat? an quæ haberem aut
 59 meo iure, aut beneficio vestro, eripere? id quod nunc facitis. Mace-
 60 donum ciuitates, quas regni mei fuisse fatemini, non restituntur.
 61 Eumenes tanquam ad Antiochum spoliandum me venit: & si dijs
 62 placet, X. legatoru decretu calumnia impudentissima præcendit,
 63 quo maxime & refelli & cogari potest. disertissime enim planissi-
 64 meq; in eo scriptura est, Chersonesum & Lyfimachiam Eumeni
 65 dari. vbi tandem Aenus & Naronea & Thracia ciuitates asseri-
 66 præ sunt? Quod ab illis ne postulare quidem est ausus, id apud vos

A tanquã ab illis impetrauerit, obrinebit? Quo in numero me apud
 vos esse velitis, referte. si tanquam inimicum & hostem insectari
 propositum est, pergitte vt cepistis, facere: sin aliquis respectus est
 mei, vt socij atq; amici regis, deprecor ne me tanta iniuria dignum
 iudicetis. Mouit aliquantum oratio regis legatos. itaque medio re-
 sponso rem suspendenderunt. si decem legatorum decreto Esameni data
 ciuitates ea essent, nihil se mutare. si Philippus bello Capisset eas,
 præmium victoria iure belli habiturum. si neutrum eorum foret,
 placere cognitionem senatui referuari: & vt omnia in integro ma-
 nerent, præstata quæ in ijs vrribus sint, deduci. Ha causa maxime
 animu Philippi alienarunt ab Romanis, vt nõ à Perseo filio eius no-
 uo causis motum, sed ob has à patre bellum relictu filio videri pos-
 sit. Roma nulla belli Macedonici suspicio erat. L. Manlius procon-
 sul ex Hispania redierat: cui postulanti ab senatu in ade Bellonæ
 triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat,
 exemplum obstabat, quod id ita comparatum more maiorum erat,
 ne quis qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdo-
 mitam pacatamq; prouinciã tradidisset successori: medius tamen
 bonos Manlio habitus, vt ouans vrbe iniret. Tulit coronas aureas
 quinquaginta duas: auri præterea pondo CXXXII. argenti XVI.
 millia CCC. & pronunciauit in senatu, decem millia pondo argen-
 ti, & LXXX. auri Q. Fabium questorem aduehere. id quoq; se in
 C. etarium illaturum. Magnus motus seruilis eo anno in Apulia fuit:
 Tarentum prouinciã L. Posthumius prætor habebat. is de pasto-
 rum coniuratione, qui vias latrocinijs pascuãq; publica infesta ha-
 buerant, questionem seuerè exercuit. ad septem millia hominum
 condemnauit: multi inde fugerunt. de multis sumptum est suppli-
 cium. Consules diu retenti ad vrbem delectibus, tandem in prouin-
 cias profecti sunt. Eodem anno in Hispania prætores C. Calpur-
 nius & L. Quintius, cum primo vere ex hybernis copias eductas in
 Beturia iunxissent, in Carpetaniam vbi hostium castra erant, præ-
 gressi sunt, comuni animo consilioq; parati rem gerere. Haud procul
 Hippone & Toletu vrribus inter pabulatores pugna orta est: qui-
 bus dum vtrinq; subuenitur à castris, paulatim omnes copias in a-
 tinent

ciem educta sunt. in eo tumultario certamine & loca sua, & genus pugnae pro hoste fuere. duo exercitus Romani fusi, atque in castra compulsi sunt: non insitit perculsis hostes. Praetores Romani, ne postero die castra oppugnarentur, silentio proxima nocte tacito signo exercitum abduxerunt. Luce prima Hispani acie instructa ad vallum accesserunt: vacuaque praeter spem castra ingressi, quae relicta inter nocturnam trepidationem erant, diripuerunt: regressique in sua castra, paucos dies quietis stativis manserunt. Romanorum sociorumque in praelio fugaque, ad quingenta millia occisa: quorum se spoliis hostes armarunt: inde ad Tagum flumen profecti sunt. Praetores interim Romani omne id tempus contrahenda ex civitatibus sociis Hispanorum auxilijs, rescindendisque ab terrore adversae pugnae militum animis consumpserunt, ubi satis placere vires, & iam miles quoque ad delendam priorem ignominiam hostem posebat. XII. millia passuum ab Tago flumine posuerunt castra. inde tertia vigilia sublatis signis, quadrato agmine principio lucis ad Tagi ripam pervenerunt. Trans fluvium in colle hostium castra erant: exteplod quae duobus locis vada nudabat amnis, dextera parte Calpurnius, levia Quintius exercitum traduxerunt, quieto hoste, dum miratur subitum aduentum, consultatque qui tumultum injicere trepidantibus in ipso transitu amnis potuisset. interim Romanum pedimentis quoque omnibus traductis contractisque in vnum locum, quia iam moveri videbant hostem, nec spaciū erat castra commovendi, aciem instruxerunt. in medio locata, quinta Calpurnij legio, & octava Quintij: id robur totius exercitus erat. campum apertum versus ad hostium castra habebant, liberum à metu insidiarum. Hispani posteaquam in citeriore ripa duo Romanorum agmina conspexerunt, ut priusquam se iungere atque instruere possent, occuparent eos, castris repente effusi cursu ad pugnam tendunt. Atrox in principio praelium fuit, & Hispanis recenti victoria inflatis, & insueta ignomina milite Romano accenso, acerrime media acies, duae fortissimae legiones dimicabant: quas cum aliter moveri loco non posse hostis cernebat, cuneo insitit pugnare: & usque plures confertioresque medios urgebant. Ibi posteaquam

labora-

laborate aciem Calpurnius praetor vidit, T. Quintilium Varum & L. Inuentium Taluam legatos ad sigulas legiones adhortandas properè mittit. docere & monere iubet, in illis spem omnem vincendi & retinenda Hispania esse. si illi loco cedant, neminem eius exercitus non modò Italianam, sed ne Tagi quidem ulteriores ripam unquam visurum. ipse cum equitibus duarum legionum paululum circumnectus, in cuneum hostium, qui mediam urgebat aciem, ab latere incurrit. Quintius cum suis equitibus alterum hostium latere inuadit, sed longè acrius Calpurniani equites pugnabant, & praetor ipse ante alios. nam & primus hostem percussit, & ita se immiscuit medijs, ut vix utrius partis esset, nosci posset. & equites praetoris eximia virtute, & equitum pedites accensi sunt. pudor movit primos centuriones, qui inter tela hostium praetorem conspexerunt. itaque urgere signiferos pro se quisque, iubere inferre signa, & confestim militem sequi. renouatur ab omnibus clamor. impetus fit velut ex superiore loco. haud secus ergo quam torrentis modo fundunt sternuntque percussos: nec sustinere alij super alios insistentes sese possunt. fugientes in castra equites persecuti sunt, & permixti turbae hostium intra vallum penetrauerunt. ubi ab relicta in praesidio castrorum praelium instauratum: coactique sunt Romani equites descendere ex equis. dimicantibus ijs legio quinta superuenit: deinde, ut quaeque potuerat, copia affluebant. Caduntur passim Hispani per tota castra. nec plus quam quatuor millia hominum effugerunt. inde tria millia fure qui arma retinuerat, montem prope pinquè caperunt. mille semiermes maxime per agros palati sunt. supra XXXV. millia hostium fuerant, ex quibus tam exigua pars pugna superavit. signa capta CXXXII. Romani sociique paulo plus sexcenti, & provincialium auxiliorum CL ferme ceciderunt. tribum militum quing. amissi, & pauci equites Romani, cruentae maxime victoriae speciem fecerunt. In castris hostium, quia ipsi spaciū sua commovendi non fuerat, manserunt. Pro concione postero die laudati, donati que à C. Calpurnio equites phaleris, pronuntiantibusque eorum maxime opera hostes fusos, castra capta & expugnata esse. Quintius alter praetor suos equites catellis ac sibilis dona-

tiff.

V. C. *sunt donati & centuriones ex utriusque exercitu permulti, maximè qui mediani aciem tenuerunt. Consules delectibus, alijsque, quæ Roma agenda erant, peractis rebus, in Ligures provinciam exercitum duxerunt. Sempronius à Pisis profectus in Apuanos Ligures, vastando agros, vrendoque, vicis & castella eorum aperuit saltum usque ad fluuium Macram, & Luna portum. Hostes montem antiquam sedem maiorum suorum caperunt. & inde superata locorum iniquitate, pralio deiecti sunt. Et Ap. Claudius felicitate virtutemque collega in Liguribus Ingaunis equavit secundis aliquot pralijs: sex præterea oppida eorum expugnauit. multa millia hominum in ijs cepit. belli auctores III. & XL. securi percussit. Iam comitorum appetebat tempus. prior tamen Claudius quam Sempronius, cui fors comitia habendi obtigerat, Romam venit: quia P. Claudius frater eius consulatum petebat. Competitores habebat patricios, L. Annylium, Q. Fabium Labeonem. Ser. Sulpitium Galbam, veteres candidatos, & ab repulsis eo magis debitum, quia primò negatus erat, honorem repetentes: etiam quia plus quam vnum ex patricijs creari non licebat, arctior petitio quatuor petentibus erat. Plebeij quoque gratiosi homines petebant, L. Porcius, Q. Terentius Callen, Cn. Babius Pamphilus. & ij repulsi, in spem impetrandi tandem aliquando honoris dilati. Claudius vnum ex omnibus nouus candidatus erat. Opinio hominum haud dubie destinabantur Q. Fabius Labeo, & L. Porcius Licinius, sed Claudius consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamitantibus aduersarijs, & maiore parte senatus meminisse eum debere prius se consulem populi Romani. quam fratrem P. Claudij esse: quin ille sedens protribunali aut arbitrum, aut comitorum tacitum spectatorem se præberet? coerceri tamen ab effuso studio nequijt. Magnis contentionibus tribuorū quoque plebis, qui aut contra consulem, aut pro studio eius pugnabant, comitia aliquoties turbata, donec peruenit Appius, vt deiectio Fabio fratrem traheret. Creatus P. Claudius Pulcher, præter spem suam & cæterorum: locum suum tenuit L. Porcius Licinius, quia moderatis studijs non vi Claudiana inter plebeios certatum est. Prætorum inde comitia sunt habitæ. C. Decimius Flauus,*

A. Flauus, P. Sempronius Longus, P. Cornelius Cethegus, Q. Nauus Marbo, C. Sempronius Blæsus, A. Terentius Varro, prætores facti. Hæc anno quo Ap. Claudius, M. Sempronius consules fuerunt, domi militiæque gesta. Principio insequentis anni, quo P. Claudius, L. Porcius consules erant: cum Q. Cæcilius, M. Babius & T. Sempronius, qui ad disceptandum inter Philippum & Eumenum reges, Thessalorumque ciuitates missi erant, legationem renunciauerunt: regum quoque eorum ciuitatumque legatos in senatum introduxerunt. Eadem utrinque iterata, quæ dicta apud legatos in Græcia erant. Aliam deinde legationem nouam patres, cuius princeps Ap. Claudius fuit, in Macedoniam & in Græciam decreuerunt ad visendum, reddita ne ciuitates Rhodij & Thessalij & Perrabij essent. Iisdem mandatum, vt ab Aeno & Maronea præsidia deducerentur, maritimaque omnis Thracie ora à Philippo & Macedonibus liberaretur. Peloponnesum quoque adire iussi, vnde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quam si non venissent. nam super cætera etiam sine responso dimissi, nec datū petentibus erat Achaorum concilium. de qua re querente grauitè Q. Cæcilio simul Lacedæmonijs deplorantibus moenia diruta, abducta plebem in Achaiam & venundatam, ademptas quibus ad eam diem ciuitas steteret, Lycurgi leges: Achai maxime concilij negati crimen excusabant, recitando legem, quæ nisi belli pacisue causa, & cum legati ab senatu cum literis, aut scriptis mandatis venirent, veteri indici concilium. Ea ne postea excusatio esset, ostendit senatus cura ijs esse debere, vt Romanis legatis semper ad eundem concilium gentis potestas fieret: quemadmodum & illis, quoties vellent, senatus daretur. Dimissis ijs legationibus, Philippus à suis certior factus, cedendum ciuitatibus, deducendaque præsidia esse, in sensu omnibus, in Maronitas iram effundit. Onomasto, qui præerat maritima ora, mandat, vt partis aduersæ principes interficeret. Ille per Casandrum quendam vnum ex regijs, iam diu habitantem Maronea, nocte Thracibus intronissis, velut in bello capta vrbe, sedem fecit. Id apud Romanos legatos querentes tam crudeliter aduersus innoxios Maronitas, tam superbe aduersus populum Romanum

manum factum, ut quibus libertatem restituendam senatus cen-
 suisset, ij pro hostibus trucidarentur: abnuebat quicquam eorum
 ad se, aut quenquam suorum pertinere. seditione inter ipsos dimica-
 tum, cum alij ad se, alij ad Eumenem ciuitatem traherent. id faci-
 le scituros esse, si percurrerentur ipsos Maronitas: hanc dubius,
 percussis omnibus terrore tam recentis cadis, neminem hiscere ad-
 uersus se ausurum. Negare Appius, rem euidentem pro dubia qua-
 rendam: si ab se culpa remouere vellet, Onomastum & Casandrum,
 per quos acta res diceretur, mitteret Romam, ut eos senatus per-
 cunctari posset. Primum adde perturbauit ea vox regem, ut non co-
 lor, non vultus ei constaret: deinde collecto tandem animo, Casan-
 drum qui Maronea fuisset, si vtiq; vellent, se missurum dixit: ad
 Onomastum quidem quid eam rem pertinere? qui non modo Ma-
 ronea, sed ne in regione quidem propinqua fuisset. Et parcebat ma-
 gis Onomasto honoratori amico, & eundem indicem haud paulo
 plus timebat: quia & ipse sermonem cum eo contulerat, & mul-
 torum talium ministrum & conscium habebat. Casander quoq;
 missus, qui per Epirum ad mare prosequerentur eum, ne qua indi-
 cium emanaret, veneno creditur sublatu. Et legati a Philippo col-
 loquio ita digressi sunt, ut praeseferrent nihil eorum sibi placere:
 & Philippus minime quin rebellandum esset dubius, quia tamen
 immatura ad id vires erant: ad moram interponendam Demetrium
 minorem filium mittere Romam simul ad purganda crimina, si-
 mul ad deprecandam iram senatus statuit: satis credens ipsum etiam
 iuuenem, quod Roma obses specimen regie indolis dedisset, aliquid
 momenti facturum. Interim per speciem auxilij Byzantijs feren-
 di, re ipsa ad terrorem regulis Thracum iniiciendum profectus,
 percussis ijs vno praelio, & Amadoco duce capto, in Macedoniam
 redijt: missis ad accolae Istri fluminis barbaros, ut in Italiam ir-
 rumperent, sollicitandos. Et in Peloponneso aduentus Romanorum
 legatorum, qui ex Macedonia in Achaiam ire iussi erant, expecta-
 batur. aduersus quos ut preparata consilia haberent, Lycortas
 praetor concilium indixit. Ibi de Lacedaemonijs actum. Ex hostibus
 eos accusatores factos. & periculum esse, ne victi magis timendi
 forent,

forent, quam bellantes fuissent: quippe in bello socijs Romanis
 Achaeos vsos, nunc eosdem Romanos equitiores Lacedaemonijs quam
 Achaeis esse: vbi Areus etiam & Alcibiades, ambo exules suo bene-
 ficio restituti, legationem Romam aduersus gentem Achaeorum
 ita de ipsis meritam suscepissent: adeoque infesta oratione vsi es-
 sent, ut parrii pulsi, non restituti in eam viderentur. Clamor vn-
 diq; ortus, referret nominatim de ijs. & cum omnia ira, non con-
 silio gererentur, capitibus damnati sunt. Paucos post dies Romani le-
 gati venerunt. his Clitore in Arcadia datum est concilium. Prius-
 quam agerent quicquam, terror Achaeis iniectus erat, & cogita-
 tio, quam non ex aequo disceptatio futura esset: quod Areum &
 Alcibiadem capitibus ab se in concilio proximo damnatos cum lega-
 tis videbant: nec hiscere quisquam audebat. Appius ea quae apud
 senatum quaesti erant Lacedaemonij, displicere senatui ostendit: ca-
 dem primum ad conflictum facta eorum, qui a Philopemene ad
 causam dicendam euocati venissent: deinde cum in homines ita
 seuitum esset, ne in vlla parte crudelitas eorum cessaret: muros di-
 rutos vrbs nobilissima esse, leges vetustissimas abrogatas, inely-
 tamq; per gentes Lycurgi disciplinam sublatam. Hac cum Appius
 dixisset, Lycortas, & quia praetor, & quia Philopemenis antehoris
 omnium quae Lacedaemone acta fuerant, factionis erat, ita respon-
 dit. Difficilior nobis Ap. Claudi apud vos oratio est, quam Romae
 nuper apud senatum fuit. tunc enim Lacedaemonijs accusantibus
 respondendum erat. nunc a vobis ipsis accusati sumus, apud quos cau-
 sa dicenda est. qua iniquitatem conditionis subimus illa spe, iudicis
 animo te auditurum esse, posita contentione qua paulo ante egisti.
 Ego certe cum ea qua & hic antea apud Q. Cecilium, & postea Ro-
 ma quaesti sunt Lacedaemonij, a te paulo ante relata sint: non tibi, sed
 illis me apud te respondere credam. eadem obijcit eis eorum qui a Phi-
 lopemene praetore euocati ad causam dicendam, interfecti sunt. hoc
 ego crimen non modo non a vobis Romani, sed ne apud vos quidem
 nobis obijciendum fuisse arbitror. quid ita? quia in vestro foedere
 erat, ut maritimis vrbbus abstinerent Lacedaemonij. Quo tempore
 armis captis vrbes a quibus abstineri iussi erant, nocturno impetu

„ occupauerunt: si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea,
 „ in Peloponneso fuisset, eod nimirum capti & oppressi confugissent.
 „ cum vos procul essetis, quod aliud, nisi ad nos socios vestros, quos an-
 „ tea Gytheo opem ferentes, quos Lacedaemonem vobiscum simili
 „ de causa oppugnantes viderant, confugerent? Pro vobis igitur iu-
 „ stum piumpq; bellum suscepimus. quod cum alij laudent, reprehē-
 „ dere ne Lacedaemonij quidem possint, & dii quoq; ipsi comproba-
 „ uerint, qui nobis victoriam dederunt: quod nam modo ea qua belli
 „ iure acta sunt, in disceptationem veniunt? quorum tamen maxi-
 „ ma pars nibil pertinet ad nos. nostrum est, quod euocauimus eos ad
 „ causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciuerat, qui ex-
 „ pugnauerant maritima oppida, qui diripuerant, qui cadem prim.
 „ cipum fecerant. quod verò illi venientes in castra interfecti sunt:
 „ vestrum est Areu & Alcibiade, quò nunc nos, si dijs placet, accusa-
 „ tis, non nostrum. Exules Lacedaemoniorum, quo in numero ij quoq;
 „ duo fuerunt, & tunc vobiscum erant: quod domicilio sibi deloge-
 „ rant maritima oppida: se petitos credentes, in eos quorum opera
 „ patria extorres, ne in tuto quidem exilio posse consensere se in-
 „ dignabantur, impetum fecerunt. Lacedaemonij igitur Lacedaemo-
 „ nios, non Achai interfecerunt. nec iure, an iniuria easi sint, argu-
 „ mentari refert. At enim illa certè vestra sunt Achai, quod leges
 „ disciplinamq; vetustissimam Lycurgi sustulistis, quod muros di-
 „ ruiistis. qua vtraque ab ijdem obijci qui possunt? cum muri La-
 „ cedaemonijs non ab Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissoluen-
 „ dam Lycurgi disciplinam extructi sint? tyranni enim nuper eis
 „ arcem & munimentum sibi, non ciuitati parauerunt. & si exi-
 „ stat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc se
 „ patriam & Spartam antiquam agnoscere dicat. Non Philopeme-
 „ na expectare, nec Achaos, sed vos ipsi Lacedaemonij vestris manibus
 „ amoliri & diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis. vestra
 „ enim illa deformes veluti cicatrices seruitutis erant. & cum sine
 „ muris per octingentos propè annos liberi, aliquando etiam prin-
 „ cipes Graeciae fuissetis: muris velut compedibus circumdati vincti
 „ per centum annos seruiistis. Quod ad leges ademptas attinet, ego
 anti-

A antiquas Lacedaemonijs leges tyrannos ademisse arbitror: nos non
 „ suas ademisse, quas non habebant, sed nostras leges dedisse: nec ma-
 „ le consuluisse ciuitati, cum concilij nostri eam fecerimus, & nobis
 „ misauerimus, vt corpus vnum & concilium totius Peloponnesi ef-
 „ fet. tunc opinor, si alijs ipsi legibus viueremus, alias istis iniuxisse-
 „ mus, queri se iniquo iure esse, & indignari possent. Scio ego Appi
 „ Claudi hanc orationem, qua sum adhuc vsus, neq; sociorum apud
 „ socios, neq; liberae gentis esse: sed seruorum verius disceptantium
 „ apud dominos. nam si non vana illa vox praconis fuit, qua liberos
 „ esse omnium primos Achaos iustissis: si fœdus ratum est, si societas
 „ & amicitia ex aquo obseruatur, cur ego quid Capua capta fece-
 „ ritis Romani, non quaro? vos rationem reposcitis, quid Achai La-
 „ cedaemonijs bello victis fecerimus? Interfecti aliqui sunt, finge, à
 „ nobis, quid? vos senatores Campanos securi non percussistis? mu-
 „ ros diruimus: vos non muros tantùm, sed urbem & agros ademi-
 „ stis. Specie, inquis, æquum est fœdus apud Achaos, re precariali-
 „ bertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio Appi: & si non
 „ oportet, non indignor: sed oro vos, quantumlibet intersit inter Ro-
 „ manos & Achaos, modò ne in æquo hostes vestri nostriq; apud vos
 „ sint, ac nos socij: imò ne meliore iure sint. nam vt in æquo essent,
 „ nos fecimus, cum leges ijs nostras dedimus: cum vt Achai concilij
 „ essent, effecimus. Parum est victis, quod victoribus satis est: plus po-
 „ tulent hostes, quam socij habet. qua iurciurando, qua monumen-
 „ tis literarum in lapide insculptis in aeternam memoriam sancta
 „ atq; sacra sunt: ea cum periurio nostro tollere parant. Veremur
 „ quidem vos Romani: &, si ita vultis, etiam timemus. sed plus &
 „ veremur & timemus deos immortales. Cum assensu maximae par-
 „ tis est auditus: & locutum omnes pro maiestate magistratus cen-
 „ sabant: vt facile appareret, molliter agendo dignitatem suam te-
 „ nere Romanos non posse. Tum Appius suadere se magnoperè Achaes
 „ dixit, vt dum liceret voluntate sua facere, gratiā inirent, ne mox
 „ iniuri & coacti facerent. Hac vox audita quidem cum omnium
 „ genitu est, sed metum iniecit imperata recusandi. id modò petie-
 „ runt, vt Romani, qua viderentur de Lacedaemonijs mutarent: nec

Achaos religione obstringerent, irrita ea qua iureiurando sanxis-
sent, faciendi. damnatio tantū Arei & Alcibiadis, qua nuper facta
erat, sublata est. Romae principio eius anni cum de prouincijs con-
sulum & Prr. actum esset: Coss. Ligures, quia bellum nunquam ali-
bi erat, decreti prr. C. Decimius Flauus urbemam P. Cornelius Ce-
thegus inter ciues et peregrinos sortiti sunt: C. Sempronius Blaesus
Siciliam, Q. Neuius Matbo Sardiniam, & vt idē de venescijs qua-
reret: A. Terentius Varro Hispaniā citeriorem, P. Sempronius Lon-
gus Hispaniam vltiorem. De ijs duabus prouincijs legati per id se-
re tempus L. Iuuentius Talua, & T. Quintius Varus venerunt. qui
quantum bellum iam prostrigatum in Hispania esset, senatu edo-
cto, postularunt simul, vt pro rebus tam prospere gestis dijs immor-
talibus haberetur honos, & vt pratoribus exercitum deportare li-
ceret. Supplicatio in biduū decreta est. de legionibus deportandis,
cum de consulum pratorumq; exercitibus ageretur, rem integram
referri iusserunt. Paucos post dies Coss. in Ligures bina legiones,
quas Ap. Claudius & M. Sempronius habuerant, decreta sunt.
De exercitibus Hispaniensibus magna contentio fuit inter nouos
Prr. & amicos absentium, Calpurnij Quintij q; vtraq; causam iu-
num plebis; vtraq; consulem habebat. ij se intercessuros S.C. si de-
portandos censerent exercitus, denunciabant. illi si hac intercessio
fieret, nullam rem aliam se decerni passuros. Victa postremo absen-
tium gratia est: & S.C. factum, vt Prr. IIII. millia peditum Rom. &
scriberent, quadringentos equites, & V. millia sociorum peditum
Latini nominis, quingentos equites, quos secum in Hispaniam por-
tarent. cum eas legiones quatuor descripsissent, quod plus q; quina
millia peditū, treceni equites in singulis legionib. esset, dimittatē:
eos primū qui emerita stipendia haberēt, deinde vt cuiusq; fortis-
sima opera Calpurnius & Quintus in pralio vti essent. Hac sedata
contentione, alia subinde C. Decimij Prr. morte exorta est. Cn. Si-
mius, et L. Puppis, qui ediles proximo anno fuerant, et C. Valerius
flamen Dialis, & Q. Fuluius Flaccus: is quia adilis curulis designa-
tus erat, sine toga candida, sed maxima ex omnibus contentione pe-
tebat: certamē q; ei cū flamine erat. & postea q; primū aquare, mox
supr.

A superare etiā est visus: pars tribunorū plebis negare rationē eius ha-
bendā esse, quōd dicitur simul vnus magistratus, praesertim curules,
neg. capere posset, nec gerere: pars legibus eum solū aequum cen-
sere, vt quem vult Pr. creandi populo potestas fieret, L. Porcius Cos.
primū in ea sententia esse, ne nomen eius acciperet: deinde vt ex au-
thoritate senatus idem faceret, conuocatis patribus referre se ad
eos dixit, quod nec iure vllō, nec exemplo tolerabili libera ciuita-
ti, adilis curulis designatus praturam peteret: sibi, nisi quid aliud
ij videretur, in animo esse ē lege comitia habere. Patres censuerūt,
vti L. Porcius Cos. cum Q. Fulvio ageret, ne impedimento esset quo-
minus comitia Pr. in locum C. Decimij subrogandi ē lege haberen-
tur. agenti Cos. ex S.C. respondit Flaccus, nihil quōd se indignum
esset, facturum. Medio responso spem ad voluntatem interpretan-
tibus fecerat, cessurum patrum auctoritati esse. comitijs acriter e-
tiam quam antē petebat, criminando extorqueri sibi a Cos. & se-
natus P.R. beneficiū: & inuidiam geminati honoris fieri: tanquam
non appareret, vbi designatus Pr. esset, ex templo adilitate se abdi-
caturum. Cos. cum & pertinaciam petentis crescere, & fauorem
populi magis magisq; in eum inclinari cerneret, dimissis comitijs
senatum vocauit. censuerunt frequentes, quoniam Flaccum au-
thoritas patrum nihil mouisset, ad populum cum Flacco agen-
dū. Concione aduocata cum egisset Cos. ne tum quidem de senten-
tia motus, gratias P.R. egit, quōd tanto studio, quorūcūq; decla-
randa voluntatis potestas facta esset, Pr. se voluisset facere. ea sibi
studia ciuium suorum desituerē non in animo esse. Hac verd tam
obstinata vox tantum ei fauorem accendit, vt haud dubius Pr. es-
set, si Cos. accipere nomen vellent. Ingens certamen tribunis & in-
ter se ipsos, & cum Cos. fuit: donec senatus a Cos. est habitus, decre-
tūq; quoniam pratoris subrogandi comitia ne legibus fierent, per-
tinacia Q. Flacci, & praua studia hominum impedirent, senatum
censere sat is pratorum esse. P. Cornelius vtrang, in vrbe iurisdicio-
nem habere, Apollini q; ludos faceret. His comitijs prudentia &
virtute senatus sublatis, alia maioris certaminis, quo & maiore do-
re, & inter plures potentioresq; viros, sunt exorta. Censuram sumi

ma contentione petebant L. Valerius Flaccus, P. & L. Scipiones, Cn. Manlius Volsus, L. Furius Purpurio, patricij: plebeij autem, M. Porcius Cato, M. Fulvius Nobilior, T. & M. Sempronij, Longus & Tuditanus. sed omnes patricios plebeiosq; nobilissimarum familiarum M. Porcius longe anteibat. In hoc viro tanta vis animi ingenijq; fuit, ut quocunque loco natus esset, fortunam sibi ipse facturum fuisse videretur. nulla ars neque priuata neque publica rei gerenda ei defuit. vrbanas rusticasque res pariter callebat. ad summos honores alios scientia iuris, alios eloquentia, alios gloria militaris prouexit. huic versatile ingenium sic pariter ad omnia fuit, ut natum ad id vnum diceret, quodcumq; ageret. in bello manu fortissimus, multisq; insignibus clarus pugnis: idē posteaquam ad maguos honores peruenit, summus imperator: idem in pace, si quis consuleret, peritissimus: si causa oranda esset, eloquentissimus. nec is tantum, cuius lingua viuo eo vigerit, monumentum eloquentia nullum extet. viuit imo, vigetq; eloquentia eius, sacra a scriptis omnis generis orationes & pro se multa, & pro alijs, & in alijs, nam non solum accusando, sed etiam causam dicendo fatigauit inimicos simultates nimio plures & exercuerunt eum, & ipse exercuit eas. nec facile dixeris, vtrum magis presserit eum nobilitas, an ille agitauerit nobilitatem. Asperi procul dubio animi, & lingua acerba, & immodice libera fuit: sed inuicti cupiditatibus animi, & rigida innocentia, contemptor gratia, diuitiarum: in parsimonia, in patientia laboris periculiq;, ferrei propē corporis animiq; quem ne senectus quidem, qua soluit omnia, fregerit: qui sextum & octogesimum annum agens causam dixerit, ipse pro se orauerit, scripseritq;: nonagesimo anno Sergium Galbam ad populi ad duxerit iudicium. Hunc sicut omnia vitata tum petentem premebat nobilitas: consenserantq; praeter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deijciendū honore eū: non solum ut ipsi potius adipiscerentur, nec quia indignabantur nouum hominem censorem videre: sed etiam quod tristem censuram, periculosamq; multorum fama, & ab ab liso a plerisque, & ladendicupido expectabant. et enim tum quoque nimis abundus petebat. ut

fragari sibi qui liberam & fortem censuram timebant, criminando. & simul L. Valerio suffragabatur: illo vno collega castigare se noua flagitia, & priscos mores reuocare posse. His accensi homines, aduersa nobilitate, non M. Porcium modō censorem fecerunt, sed etiam collegam ei L. Valerium Flaccum adiecerunt. Secundum comitia censorum Coss. praetoresq; in prouincias profecti sunt, praeter Q. Nauium. quem quatuor non minus menses, priusquam in Sardiniam iret, quaestiones veneficij, quarum magnam partem extra urbem per municipia conciliabulaq; habuit, quia ita apertius visum erat, tenuerunt. Si Antiatum Valerio credere libet, ad duo hominum millia damnauit. Et L. Posthumius Pr. cui Tarentum prouincia euenerat, magnas pastorum coniurationes vindicauit, & reliquas bacchanalium quaestiones, cum omni executus est cura. multos qui aut citati nō affuerant, aut vades deseruerant, in ea regione ita latebant, partim noxios iudicauit, partim comprehensos Romam ad senatum misit. in carcerem omnes a P. Cornelio coniecti sunt. In Hispania vltiore, fractis proximo bello Lusitanis, quietas res fuerunt. In citeriore A. Terentius in Suesetanis oppidum Corbionem vineis & operibus expugnauit, captiuos vendidit. quietas deinde hyberna & citerior prouincia habuit. Veteres Pr. C. Calpurnius Piso, & L. Quintius Romam redierunt: vtrique magno patrum consensu triumphus est decretus. prior C. Calpurnius de Lusitania & Celtiberis triumphauit. coronas aureas tulit LXXXIII. & duodecim millia pondo argenti. pauos post dies L. Quintius Crispinus ex hysdem Lusitanis Celtiberisq; triumphauit. tantumdem auri atque argenti in eo triumpho translatum. Censores M. Porcius & L. Valerius metu mista expectatione senatorum legerunt. septem mouerunt senatu: ex quibus vnum insignem & nobilitate & honoribus, L. Quintium Flamminum consularem, patrum memoria institutum fertur, ut censores motis a senatu ascriberent notas. Catonis, & alia quidem acerba orationes extant in eos, quos aut senatorio loco mouit, aut quibus equos ademit. longē grauisima in L. Quintium oratio est: quasi accusator ante notam, non censor post notam vsus esset, retinere Quintium in sena-

tu, ne frater quidem T. Quintius, si tum censor esset, potuisset. Inter cetera obiecit ei Philippum Pœnum, carum ac nobile scortum ab Roma in Galliam prouinciam spe ingentium donorum perditum. eum puerum, per lasciuiam cum cauillare uir, exprobrare consuli per sepe saltum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorium abductus ab Roma esset, ut obsequium amatorum iactaret. sorte epulantibus ijs, cum iam uino in caluissent, nunciatum in conuiuio esse nobilem Boium cum liberis transfugam uenisse. conuenire Cos uelle, ut ab eo fidem praefens acciperet. introductum in tabernaculum, per interpretem alloqui Cos cepisse. inter cuius sermonem Quintius scorto: Vis tu, inquit, quoniam gladiatorum spectaculum reliquisti, iam hunc Gallum morientem aspiceret? Et cum uix dum serid annuisset, ad nulum scorti Cos, stricto gladio, qui super caput pendebat, loquenti Gallo caput primum percussisse, deinde fugienti, sidemque P. R. atque eorum qui aderant imploranti, laetus transfodisse. Valerius Antias, ut qui nec Catonis orationem legisset, & fabula tantum sine auctore edita credidisset, aliud argumentum, si miles tamen & libidine & crudelitate, per agit. Plautia famosam mulierem, cuius amore deperiret, in conuiuium accersitam scribit. ibi iactantem sese scorto inter cetera retulisse, quae acriter quaestiones exercuisset, & quam multos capitis damnatos in uinculis haberet, quos securi percussurus esset. tum illam infra eum accubantem negasse, unquam uidisse quenquam securi ferentem: & peruelle id uidere. hic indulgentem amatorem unum ex illis miseris attrahi iussu securi percussisse. Facinus siue eo modo quo censor obiecit, siue ut Valerius tradit, commissum est, sauum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare dijs dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti procacis in sinu Cos recubantis, maculat am humanam victimam esse, & cruore mensam resperfam. In extrema oratione Catonis conditio Quintio fertur, ut si id factum negaret, ceteraque quae obiecisset, sponsum defenderet sese: si fateretur, ignominiae suae quenquam doliturum conferret, cum ipse uino & uenere amans, sanguine hominis in conuiuio lussisset? Inequitate uero recognoscendo L. Scipioni Asiatico ademptum equum,

equus in censibus quo accipiendis tristis & aspera, in omnes ordines censura fuit. ornamenta & uesit muliebrem & uehicula, quae pluris quam quindecim millium aris essent, in censum referre uitatores iussi. item mancipia minora annis XX. quae post proximum lustrum X. millibus aris, aut eo pluris uenissent, uti ea quoque decem tanto pluris quam quanti essent, aestimarentur, & his rebus omnibus terni in millia aris attribuerentur. Aquam publicam omnem in priuatum aedificium aut agrum fluentem ademerunt. & quae in loca publica in aedificata, immolitaue priuati habebant, intra dies XXX. demoliti sunt. opera deinde faciendae ex pecunia in eam rem decreta, lacus sternendos lapide detergendisque quae opus esset cloacas in Auentino, et in alijs partibus, quae nondum erant, faciendas locauerunt. & separati in Flaccus molem ad Neptunias aquas, ut iter populo esset, & uiam per Formianum montem. Cato atria duo, Menium & Titum in latomis, & quatuor tabernas in publicam emit: basilicamque ibi fecit, quae Portia appellata est. & uectigalia summis praetors, uero tributa infimis locauerunt. Quas locationes cum senatus precibus & lacrymis publicanorum uictus induci, & de integro locari iussisset: censes edito summo ab basta qui iudicati priorem locationem erant, omnia eadem paulum imminutis precijs locauerunt. Nobilibus censura fuit, simul atque plena: quo M. Porcium, cui accerbitas ea assignabatur, per omnem uitam exercuerunt. Eodem anno colonia duae, Pollentia in Picenum, Pisaurum in Gallicum agrum deductae sunt. sena iugera in singulos data, diuiserunt agrum, coloniasque, deduxerunt idem triumuiri, Q. Fabius Labeo, & M. & Q. Fuluij Flaccus et Nobilior. Coss. eius anni nec domi, nec militia memorabile quicquam egerunt. in insequentem annum erant Coss. M. Claudium Marcellum, Q. Fabium Labeonem. M. Claudius, Q. Fabius Idibus Martijs, quo die consulatum inierunt, de prouincijs suis pratorumque retulerunt. Pratores creati erant, C. Valerius flamen Dialis, qui & priore anno petierat: & Sp. Posthumius Albinus, & P. Cornelius Sisenna, L. Pappius L. Iulius, Cn. Sicinius. Cuius subus Ligures cum iisdem exercitibus, quos P. Claudius et M. Porcius ha-

cuis habuerant, provincia decreta est. Hispania extra sortem prioris anni praetoribus cum suis exercitibus seruat. Praetores ita sortiri iussi, uti flumini Diali utiq; altera iuris dicendi Roma provincia esset: peregrinam est sortitus. Sifenna Cornelio urbana, Sp. Posthumio Sicilia, L. Puppio Apulia, L. Iulio Gallia, Cn. Sicinio Sardinia euēnit. L. Iulius proficisci maturē est iussus. Galli transalpini per saltus ignota ante a via (ut antē dictū est) in Italiam transfregisti, oppidū in agro qui nunc Aquileiensis est, edificabant. id eos ut prohiberet, quoad eius sine bello posset, praetori mandatum est, si armis prohibendi essent, Coss. certiores faceret. ex his placere alterum aduersus Gallos ducere legiones. Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelii Lentuli locū creatus erat Sp. Posthumius Albinus. Huius principio anni P. Licinius Crassus pont. Max. mortuus est: in cuius locū M. Sēpronius Tuditanus pontifex est cooptatus. Pont. Max. est creatus C. Seruilius Geminus, P. Licinij funeris causa uisitatione data, & gladiatores CXX. pugnaerunt. & ludi funebres per triduum facti, post ludos epulum. in quo, cum toto foro strata triclinia essent, tempestas cum magnis procellis coorta coegit plerosque tabernacula statuerē in foro. eadem paulo post, cum vndique cōferenasset, subleuata, defunctos q; vulgo ferebāt, quōd inter fat alia vates cecinissent, necesse esse tabernaculo in foro statui. Hac religione leuatis alteri iniecta, quōd sanguine per biduum pluuiisset in area Vulcani: & per decem viros supplicatio indicta erat eius prodigij expiandi causa. Priusquam Coss. in provincias proficiscerentur, legationes transmarinas in senatum introduxerunt: nec vnquam antē tantum regionis eius hominum Roma fuerat, nam ex quo fama per gentes quae Macedonia accolunt, vulgata est, crimina querimoniasq; de Philippo non negligenter ab Romanis audiri, multis operae precium fuisse queri, pro se quaeque ciuitates gentesq;, singuli etiam priuatim (gratis enim accola omnibus erat) Romam aut ad spem leuanda iniuria, aut ad desolanda solatium venerunt. Et ab Eumene rege legatio cum fratre eius Athenaeo venit ad querendum simul, quod non deducerentur ex Thracia praesidia: simul quod in Bithyniam

Prussia

Prussia bellum aduersus Eumenem gerenti auxilia missa forent. Respondendum ad omnia iuueni tum admodum Demetrio erat: cum baud facile esset, aut ea qua obijcerentur, aut qua aduersus ea dicenda erant, memoria complecti. nec enim multa solum, sed etiam pleraq; oppido quam parua erant: de controuersia finium, de hominibus raptis, pecoribusq; abactis, de iure aut dicto per libidinem, aut non dicto, de rebus per vim aut per gratiam iudicatis, nihil horum neque Demetrium docere dilucide, nec se satis liquidō discere ab eo senatus cum cerneret posse: simul & tyrocinio & perturbatione iuuenis moueretur: quari iussit ab eo, e quem de his rebus commentarium à patre accepisset? cum respondisset accepisse se, nihil prius nec potius visum est, quam regis ipsius de singulis responsa accipere. librum extemplō poposcerunt, deinde ut ipse recitaret, permiserunt. Erant autem de rebus singulis in breue coacta causa: ut alia fecisse se secundum decreta legatorū doceret: alia non per se scitasse quo minus faceret, sed per eos ipsos qui accusarent, interposuerat & querelas de iniquitate decretorum, & quam non ex aequo disceptatum apud Cecilium foret: indigneq; sibi, nec villo suo merito insultatum ab omnibus esset. Has notas irritati eius animi col legit senatus. ceterum alia excusanti iuueni, alia recipienti futuraita, ut maxime vellet senatus, responderi placuit. Nihil patrem eius neq; rectius, nec magis quod ex voluntate senatus esset, fecisse, C quam quod ut cunque ea gesta essent, per Demetrium filium satis fieri voluisset Romanis. multa, & dissimulare, & obliuisci & pati praeerita senatum posse, & credere etiam Demetrio credendum esse, obfidem enim se animum eius habere, et si patri corpus reddiderit, & scire quantum salua in patre pietate possit, amicum eum P. R. esse, honorisq; eius causa missuros in Macedonia legatos. ut si quid minus factum sit quam debuerit, tum quoq; sine piaculo rerum praetermissarum fiat, velle etiam sentire Philippum, integra omnia sibi cum P. R. Demetrii filij beneficio esse. Hac que uulgenda amplitudinis eius causa facta erant, extemplō in inuidiam, mox etiam in perniciē adolescenti verterunt. Lacedaemonij deinde introducti sunt. Multa & parua disceptationes iactabantur: sed qua

que maximè rem continerent, erant: vtrum restituerentur quos A
 Achai damnauerant, nec ne: iniquè, an iure occidissent, quos occi-
 derant, vertebatur & vtrum manerent in Achaico concilio Lace-
 demonij, an vt antè fuerat, secretum eius vnus in Peloponneso ci-
 uitatis ius esset. Restitui, iudiciq; facta tolli placuit: Lacedemo-
 nem manere in Achaico concilio: scribiq; id decretum, & con-
 gnari à Lacedemonijs & Achaëis. Legatus in Macedoniam Q.
 Martius est missus, iussus idem in Peloponneso sociorum res aspi-
 cere, nam ibi quoque & ex veteribus discordijs residui motus erat:
 & Messenij descuerant à concilio Achaico, cuius belli & causæ
 & ordinè si expromere velim, immemor sim propositi, quo statui
 nõ vltra attingere externa, nisi quæ Romanis cohererent rebus. B
 uentus memorabilis est, quod cum bello superiores essent Achai,
 Philopœmen prætor eorum capitur ad præoccupandam Coronem,
 quam hostes petebat: in valle iniqua cum equitibus paucis oppres-
 sus. Ipsum potuisse effugere Thracum Cretensiumq; auxilio tra-
 dunt, sed pudor relinquendi equites nobilissimos gentis, ab ipsi-
 per lectos, tenuit, quibus dum locum ad euadendas angustias cogen-
 do ipse agmen præbet, sustinens impetus hostium: prolapsus equo,
 & suo ipse casu, & onere equi super eum ruentis haud multum ab-
 fuit, quin exanimaretur, septuaginta annos iam natus, & diuini
 in orbo, ex quo tum primum resiciebatur, viribus admodum atre-
 nuatis. Iacentem hostes superfusi oppresserunt: cognitum, pi-
 mùm à verecundia memoriaq; meritorum haud secus quàm ducem
 suum attolunt, resciantq;, & ex valle denia in viam portant: vix
 sibimet ipsi præ nec opinato gaudio credentes, pars nuncios Messe-
 nen præmittunt, debellatum esse: Philopœmenem captum adduci.
 Primum ad eò incredibile visa res, vt non pro vano modo, sed vix
 pro sano nuncio audiretur: deinde vt super alium alius idem om-
 nes affirmantes veniebant, tandem facta fides. & priusquam ap-
 propinquare vrbi satis scirent, ad spectaculum omnes simul libe-
 ri ac serui, pueri quoque cum feminis effunduntur, itaque clausu-
 rat portam turba: dum pro se quisque, nisi ipse oculis suis credidisset,
 vix pro comperto tantam rem habiturus, videretur. Aegre
 summe-

summouentes obuios intrare portam, qui adducebant Philopœme-
 nem, potuerunt: atque turba conferta iter reliquum clauserat. &
 cum pars maxima exclusa à spectaculo esset, theatrum repèdit, quod
 vie propinquum erat: compluerunt: & vt ed in conspectum popu-
 li adduceretur, vna voce omnes exposcebant. Magistratus & prin-
 cipes veriti ne quem motum misericordia presentis tanti viri face-
 ret, cum alios verecundia pristina maiestatis collata presentis for-
 tuna, alios recordatio ingentium meritorum motura esset, procul
 in conspectu eum statuerunt: deinde raptim ex oculis hominum abstra-
 xerunt, Pr. Dinocrate dicente, esse qua pertinètia ad summam belli
 percunctari eum magistratus vellent, inde adducto eo in curiam, &
 B senatu vocato, consultari ceptum. Tam inueperascebat, & nõ mo-
 do cetera, sed ne in proximam quidem noctem, vbi satis tuto custo-
 diretur, expediebat, obstuperant ad magnitudinem pristina eius
 fortuna virtutisq;, & neq; ipsi domum recipere custodiendum au-
 debant, ne cuiquam vni custodiam eius satis credabant, admonent
 deinde quidam, esse thesaurum publicum sub terra, saxo quadrato
 septum: eò vincit us demittitur, & saxum ingens, quo operitur, ma-
 china superimpositum est. ita loco potius quàm homini cuiquam
 credendam custodiam rati, lucem insequentem expectauerunt. Po-
 stero die multis udo quidem integra, memor pristinorum eius in ci-
 uitate meritorum, parcendum, ac per eum remedia quaerenda ef-
 C se presentium malorum, censebant: defectiois authores, quorum
 in manu res publica erat, in secreto consultantes omnes ad necem
 eius consentiebant: sed vtrum maturarent, an differrent, ambige-
 batur, vicit pars auidior pœna: missusq; qui venenum ferret. Ac-
 cepto poculo nihil aliud locutum ferunt, quàm quassisse si incolu-
 mis Lycortas (is alter imperator Achaorum erat) equitesq; euasif-
 sent, posteaquam dictum est incolumes esse: Bene habet, inquit. &
 poculo impauido exhausto, haud ita multo post expiraui. Nec diu-
 turnum mortis eius gaudium auctoribus crudelitatis fuit, victa
 namque Messene bello exposcentibus Achaëis noxios dedit, ossaq;
 reddita Philopœmenis sunt: sepultus ab vniuerso Achaico est con-
 cilio, ad eò omnibus humanis cõgestis honoribus, vt ne diuini qui-
 dem

dem abstineretur. Ab scriptoribus rerum Græcis Latinisq̄ tantum huic viro tribuitur, vt à quibusdam eorum velut ad insignem notam huius anni memoria mandatum sit, tres claros imperatores eo anno decepsisse, Philopœmenem, Annibalem, P. Scipionem. addè in æquo eum duarum potentissimarum gentium summis imperatoribus posuerunt. Ad Prusiam regem legatus T. Quintius Flaminius venit, quem suspectum Romanis & receptus post fugam Antiochi Annibal, & bellum aduersus Eumenem motum faciebat. ibi seu quia à Flaminiño inter cetera obiectum Prusia erat, hominem omnium qui viueret infestissimum P. R. apud eum esse: qui patria sua primùm, deinde fractis eius opibus, Antiocho regi author belli aduersus P. R. fuisset: seu quia ipse Prusias, vt gratificaretur presenti Flaminiño Romanisq̄, per se necandi aut tradendi eius in potestatem consilium capit: à primo colloquio Flaminiño milites ex templo ad domum Annibalís custodiendam missi sunt. Semper talem exitum vitæ sua Annibal prospexerat animo, & Romanorum inexpiabile odium in se cernens, & fidei regum nihil sanè consilij. Prusia verò leuitatem etiam expertus erat. Flaminiño quoque aduentum velut fatalem sibi horruerat. ad omnia vndique infestavit iter semper aliquod præparatum fugæ haberet, septem exitus è domo fecerat, & ex ijs quosdam occultos, ne custodia sepirentur, sed graue imperium regum nihil inexploratum, quod inuestigari volunt, efficit, totius circuitum domus ita custodijs complexi sunt, vt nemo inde elabi posset. Annibal, posteaquam est nunciatum milites regio in vestibulo esse, postico, quod asuuium maxime atq̄ occultissimi exitus erat, fugere conatus, vt id quoq̄ occursum militum obseptum sensit, & omnia circa clausa custodijs dispositis esse: venenum quod multo antè præparatum ad tales habebat casus, poposcit. Liberemus, inquit, diurna cura P. R. quando mortem senis expectare longum censent. nec magnam, nec memorabilem ex inermi proditorq̄ Flaminiño victoriam feret. mores quidem P. R. quantum mutauerit, vel hic dies argumento erit. Horum patres Pyrrho regi hosti armato exercitum in Italia habenti, vt à veneno caueret, prædixerunt: hi legatum consularem, qui author esset

set Prusia per scelus occidendi hospitis, miserunt. Execratus deinde in caput regnumq̄ Prusia, & hospitales deos violata ab eo fidei testes innocans, poculum exhausit. Hic vitæ exitus fuit Annibalís. Scipionem & Polybium & Rutilium hoc anno mortuum scribunt. Ego neq̄ his neq̄ Valerio assentior: his, quod censoribus M. Porcio, L. Valerio principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum inuenio, cum superioribus tribus lustris Africanus fuisset: quo viuo, nisi vt ille senatu moueretur, quam notã nemo memoria prodidit, alius princeps in locum eius electus non esset. Antiatem auctorem refellit tribunus plebis M. Næuius: aduersus quem oratio inscripta P. Africani est. Hic Næuius in magistratum libris est tribunus pl. P. Claudio, L. Porcio Coss. sed inijt tribunatum Appio Claudio, M. Sempronio Coss. ad quartum Idus Decembres. inde tres menses ad Idus Martias sunt, quibus P. Claudius, L. Porcius consulatus inierunt. ita & vixisse in tribunatu Næuij videtur: atq̄ ei dici ab eo potuisse: decepsisse autem ante L. Valerij & M. Porcij censuram. Trium clarissimorum sua cuiusque gentis viro: rum non magis tempore congruente comparabilis mors videtur esse, quam quod nemo eorum satis dignum splendore vitæ exitum habuit. iam primùm omnes non in patrio solo mortui, nec sepulti sunt. veneno absumpti Annibal & Philopœmen: exul Annibal proditus ab hospite: captus Philopœmen in carcere & in vinculis excipiravit. Scipio, etsi non exul, neque damnatus, die tamen dicta, ad quam non affuerat, reus absens citatus voluntarium non sibi met ipse solum, sed etiam funeri suo exilium indixit. Dum ea in Peloponneso, à quibus diuertit oratio, geruntur: reditus in Macedoniam Demetrii legatorumque aliter aliorum affecerat animos. vulgus Macedonum, quos belli ab Romanis imminenti metus terruerat, Demetrium vt pacis aut horem cum ingenti fauore conspiciabant: simul & spe haud dubia regnum ei post mortem patris destinabant. nam etsi minor ætate quam Perseus esset, hunc tamen iusta matris familiã, illum pellice ortum esse. illum, vt ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere: hunc, insignem Philippi similitudinem præ se ferre. ad hoc,

Romanos Demetrium in paterno folio locaturos: Persei nullā apud eos gratiam esse. Hæc vulgè loquebantur. itaq; & Persea cura agebat, ne parum pro se vna atas valeret, cum omnibus alijs rebus frater superior esset: & Philippus ipse vix sui arbitrij fore, quem heredem regni relinqueret, credens, sibi quoq; grauiorē esse quam vellet, minorem filium censabat. offendebatur interdum concursu Macedonum ad eum: & alteram iam se viuo regiam esse indignabatur. Et ipse iuuenis haud dubiè inflatior redierat, subnixus erga se iudicij senatus, concessisq; sibi, quæ patri negata essent. et omnis mentio Romanorum, quantam dignitatem ei apud ceteros Macedonas, tantam inuidiam non apud fratrem modò, sed etiam apud patrem conciliabat: vtiq; posteaquam alij legati Romani venerunt, & cogebatur decedere Thracia, præsidiaq; deducere, & alia aut ex decreto priorum legatorum, aut ex noua constitutione senatus facere. sed omnia moerens quidem & gemens, eo magis, quòd filium frequentiorē propè cum illis, quàm secum cernebat: obedienter tamen aduersus Romanos faciebat, ne quam mouendi exitemplo belli causam præberet. auertendos etiam animos ad suspicionem talium consiliorum ratus, mediam in Thraciam, exercitum in Odrysas & Denthetas & Bessos duxit. Philippopolin urbem fuga desertam oppidanorum, qui in proxima montium iuga cum familijs receperant sese, cepit: campestresq; barbaros, depopulatu agros eorum, in deditiōem accepit. relicto inde ad Philippopolin præsidio, quod haud multo post ab Odrysis expulsus est, oppidum in Deuriopo condere instituit. Pæonia ea regio est propè Erigonum fluuium, qui ex Illyrico per Pæoniam fluens in Axium amnem editur. Haud procul Stobis, vetere vrbe, non iam urbem Perseida, vt is filio maiori haberetur bonos, appellari iussit. Dum hæc in Macedonia geruntur, C O S S. in prouincias profecti. Marcellus nuncium præmisit ad L. Porcium præconsulem, vt ad nouum Gallorum oppidum legiones adiuuaret. aduenienti consuli Galli sese dederunt. duodecim millia armatorum erant. plerique arma ex agris raptā habebant. ea agrè patientibus ijs adempta, quæq; alia aut populantes agros rapuerant, aut secum attulerant.

arant, de his rebus qui querebantur, legatos Romā miserunt. Introducti in senatum à C. Valerio Pr. exposuerunt: se, superante in Galliam multitudine, inopia coactos agri & egestate, ad quarendam sedem Alpes transgressos. que inculta per solitudines videntur, ibi sine vilius iniuria conuersisse. oppidum quoque edificare cepisse: quod indicium esset, nec agro nec vrbi vlli vim allaturos venisse. nuper M. Claudium ad se nuncium misisse, bellum secum ijs, ne dederentur, gesturum. se certam, et si non speciosam pacem, quam incerta belli præoptantes, dedisse se prius in fidem, quam in potestatem populi Romani. post paucos dies iussos & agro & vrbe decedere, sese tacitos abire quòd terrarum possent, Bin animo habuisse. arma deinde sibi, & postremo omnia alia que ferrent agerentue, adempta. orare se S. P. Q. R. ne in se innocios deditos acerbius quàm in hostes seuerent. Huic orationi senatus ita responderi iussit. Neque illos rectè fecisse, cum in Italiam venerint, oppidumque in alieno agro, nullius Romani magistratui, qui ei prouincia præisset, permissu edificare conati sint: neq; senatui placere deditos spoliari. itaque se cum ijs legatos ad Cos. missuros, qui si redeant vnde venerint, omnia ijs sua reddi iubeant: quique protinus eant trans Alpes, & denuncient Gallicis populis, multitudinem suam domi contineant. Alpes propè inexuperabilem finem in medio esse. non vtiq; ijs melius fore, quàm C qui eas primi peruias fecissent. Legati missi L. Furius Purpurio, Q. Minutius, L. Manlius Acidinus. Galli redditis omnibus que sine cuiusquam iniuria habebant, Italia exceperunt. Legatis Romanis transalpini populi benignè responderunt. seniores eorum nimiam lenitatem populi Romani castigarunt, quòd eos homines, qui gentis iniussu profecti occupare agrum imperij Romani, & in alieno solo edificare oppidum conati sunt, impunitos dimiserint. debuisse grauem temeritatis mercedem statui. quòd verò etiam suareddiderint: vereri ne tanta indulgentia plures ad talia audenda impellantur. Et exceperunt & profecti cum donis legatos sunt. M. Claudius C O S. Gallis ex prouincia exactis, Istriam bellum moliri cepit: literis ad senatum missis, vt sibi in Istriam

V. C. traducere legiones liceret. Id senatui placuit. Illud agitabant, utri colonia Aquileia deduceretur. nec satis constabat, utrum Latinam, an civium Romanorum deduci placeret. Postremo Latinam potius coloniam deducendam patres censuerunt. triumviri creati sunt P. Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Eodem anno Mutina & Parma colonia Romanorum civium sunt deductæ. bina millia hominum in agro qui proxime Boiorum, antè Tuscorum fuerat, octona iugera Parma, quina Mutina acceperunt. deduxerunt triumviri M. Aemilius Lepidus, T. Ebutius Cærus, L. Quintius Crispinus. Et Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletranum est deducta. deduxerunt triumviri Q. Fabius Labeo, C. Afranius Stellio, Tib. Sempronius Gracchus. iugera in singulos data decem. Eodem anno A. Terentius prope haud procul flumine Ibero in agro Ausetano & prælia secunda cum Celtiberis fecit, & oppida quæ communierant, aliquot expugnavit. Vlterior Hispania eo anno in pace fuit: quia & P. Sempronius prope diutino morbo est implicitus, & nullo lassente peropportune quiescerunt Lusitani. Nec in Liguribus memorabile quicquam à Q. Fabio C O S. gestum. M. Marcellus ex Istria revocatus, exercitu dimisso Romam comitiorum causa rediit. Creavit C O S S. Cn. Babium Pamphilum, & L. Aemilium Paulum. Cum M. Aemilio Lepido hic ædilis curulis fuerat, à quo consule quintus annus erat, cum is ipse Lepidus post duas repulsas C O S. factus esset. Prr. inde facti Q. Fulvius Flaccus, M. Valerius Leuinus, L. Manlius iterum, M. Ogulnius Gallus, L. Cæcilius Dentur, C. Terentius Istria. Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum causa, quòd sanguinem per biduum pluuisse in area Concordia satis credebant: nunciatumque erat, haud procul Sicilia insulam quæ non ante fuerat, novam editam è mari esse. Annibalem hoc anno Antias Valerius decessisse auctor est: legatis ad eam rem ad Prusiam missis præter T. Quintium Flamininum, cuius in ea re celebre est nomen, I. Scipione Asiatico, & P. Scipione Nasica.

DECI.

I. DECADIS QUARTÆ LIB. X.
EPI TOME.

CVM Philippus liberos eorum, quos in vinculis nobilissimorum quidem hominū habebat, conquiri ad mortem iussisset: Theoxena pro liberis suis & fororis admodū pueris regis verita libidinem, prolatis in medium gladijs, & poculo in quo erat venenū, suavit ijs, ut imminens ludibrium morte effugerent: & cum persuasisset, ipsa etiā se interemit. Certamina inter Philippi Macedoniae regis liberos Perseum & Demetrium referuntur: & ut fraude fratris sui Demetrius confictis criminibus, inter quæ accusatione parricidij, & affectati regni, primum petitus, ad vltimū, quoniam populi Romani amicus erat, veneno necatus est: regnumque Macedoniae mortuo Philippo ad Perseum devenit. Item res in Liguribus, & Hispania contra Celtiberos à compluribus feliciter gestas cōtinet. Libri Numæ Pompilij in agro L. Petilij scribæ sub Ianiculo à cultoribus agri, in arca lapidea clausi & Græci & Latini, inventi sunt, in quibus plura quæ dissoluendarū religionum erant: prætor ad quem delati erant, cum legisset: iuravit senatui contra remp. esse ut legerentur, servareturque: & ex S. C. in comitio exusti sunt. Colonia Aquileia deducta est. Philippus ægritudine animi confectus, quod Demetriū filiū falsis Persei alterius filij in eundem delationibus impulsus veneno sustulisset: & de pœna Persei cogitavit: voluitque Antigonum potius amicum suum, successorem regni sui relinquere. sed in hac cogitatione morte raptus est. regnum Perseus accepit.

PRINCIPIO insequentis anni C O S S. prætoresque sortiti provincias sunt. consulibus nulla præter Ligures qua decerneretur, erat. Iurisdictione urbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit. Hispaniarum Q. Fulvius Flaccus prætor, P. Manlio vltior, L. Cæcilio Dentri Sicilia, C. Terentio Istria Sardinia. C O S S. delectus habere iussi. Q. Fabius ex

Bbb 3 Ligu

Liguribus scripserat Apuanos ad rebellionem spectare, periculum. que esse ne impetum in agrum Pisanum facerent. Et ex Hispani citiorem in armis esse, & cum Celtiberis bellari sciebant: in vltiore, quia diu ager prator esset, luxuria & otio solutam disciplinam multarem esse. Ob ea novos exercitus conscribi placuit, quatuor legiones in Ligures, vti singula quina millia & ducentos pedites, trecenos haberent equites: sociorum iisdem Latini nominis XV. millia peditum addita, & octingenti equites: hi duo consulares exercitus essent, scribere prater ea iussi septem millia peditum sociorum ac Latini nominis & quadringentos equites, & mittere ad M. Marcellum in Galliam: cui ex consulatu prorogatum imperium erat. in Hispania etiam vtranque que ducerentur, quatuor millia peditum ciuium Romanorum, & CC. equites, & sociorum septem millia peditum cum CCC. equitibus scribi iussa, & Q. Fabio Labeoni cum exercitu quem habebat in Liguribus, prorogatum in annum imperium est. Ver procellosum eo anno fuit, pridie Parilia medio ferme die atrox cum vento tempestas coorta, multis sacris prophaniusque locu stragem fecit. signa aenea in Capitolio deiecit: forem ex ade Luna, qua in Auentino est, raptam tulit, & in postici partibus Cereris templi affixit: signa alia in Circo maximo cum columnis quibus superstabant, euertit: fastigia aliquot templorum a culminibus abrupta sedem dissipauit. itaque in prodigium versa ea tempestas, procurari que aruspices iusserunt, si vnul procuratum est, quod tripedem mulum Reate natum nunciatum erat: & a Formijs adem Apollinis ac Caiet. de celo taetam. ob ea prodigia XX. hostijs maioribus sacrificatum est, & diem vnum supplicatio fuit. Per eosdem dies ex luteris A. Terentij propratoris cognitum, P. Sempronium in vltiore prouincia, cum plus annum ager fuisset, mortuum esse. eo maturius in Hispaniam Pr. iussi proficisci. Legationes transmarinae deinde in senatum introductae sunt. prima Eumenis & Pharnacis regum, & Rhodiorum querentium de Sinopensium clade. Philippi quoque legati & Achaorum & Lacedaemoniorum sub idem tempus venerunt, ijs prius Martio audito, qui ad res Graeciae Macedoniaeque visen-

dat

atam missus erat, responsa data sunt. Asia regibus ac Rhodijs responsum est. legatos ad eas res visendas missurum senatum. De Philippo auxerat curam Martius. nam ita fecisse eum que senatus placuissent, ferebatur, vt facile appareret, non diutius quam necesse esset, facturum. neque obscurum erat, rebellaturam: omniaque quae tunc ageret diceretque, eò spectare. Iam primum omnem fere multitudinem ex maritimis ciuitatibus cum familijs suis in Emathiam, quae nunc dicitur, quondam appellata Paonia est, traduxit: Tracibusque & alijs barbaris vrbes tradidit habitandas: fidiora haec genera hominum fore ratus in Romano bello. Ingentem ea res fremitum in tota Macedonia fecit. relinquentesque penates suos, cum coniugibus ac liberis, pauci tacitum dolorem continebant: execrationesque in agminibus proficiscentium in regem, vincente odio metum, exaudiebantur. His ferrox animus, omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat. postremo negare propalam cepit, scitutum sibi quicquam esse, nisi liberos eorum quos interfecisset, comprehensos in custodia haberet, & tempore alium alio tollerit. Eam crudelitatem foedam per se, foediorum vnus domus clades fecit. Herodicum principem Thessalorum multis ante annis occiderat, generos quoque eius postea interfecit, in viduitate relicta filia, singulos filios paruos habentes. Theoxena & Archo nomina his mulieribus erant. Theoxena multis petentibus aspernata nuptias est: Archo Poridi cuidam longè principi gentis Aeneatum nupsit. & apud eum plura enixa partus, paruis admodum relictis omnibus decessit. Theoxena, vt in suis manibus liberi foret, suam sororisque filios in eadem habebat cura, posteaquam regu edictum de comprehendendis liberis eorum qui interfecisset, accepit, ludibrio futuros non regis modò, sed custodum etiam libidinibus rata, ad rem atrocem animum adiecit, ausaque est dicere, se sua manu potius omnes interfecituram, quam in potestatem Philippi venirent. Poris abominatus mentionem tam foedi facinoris, Athenas deportaturum eos ad fidos hospites dixit, comi-

BBbb 4

tem q.

remq; ipsum fuga futurum esse. Proficiscuntur ab Thessalonica
 Aeniam ad statum sacrificium, quod conditori Aeneae, cum magna
 cerimonia, quotannis faciunt. ibi die per solennes epulas consum-
 pto, nauem prae paratam à Poride sopitis omnibus de tertia vigilia
 conscendunt, tanquam redituri in Thessalonicam, sed trajcere in
 Euboeam erat propositum. ceterum in aduersum ventum nequic-
 quam eos tendentes prope terram lux oppressit. & regij qui pra-
 erant custodiae portus, lembum armatum ad pertrahendam eam
 nauim miserunt, cum graui edicto, ne reuertentur sine ea. Cum
 iam appropinquabant, Poris quidem ad hortationem remigum
 naustrarumq; intentus erat. interdum manus ad caelum tendens,
 opem ut dij ferrent, orabat. ferox interim foemina ad multo anti-
 praecogitatum reuoluta facinus, venenum diluit, ferrumq; pro-
 mit. & posito in conspectu poculo, strictis que gladijs: Mors, in-
 quit, vna vindicta est. via ad mortem haec sunt. qua quaque ani-
 mus fert, effugite superbiam regiam. agite iuuenes mei, primam
 qui maiores estis, capite ferrum: aut haurite poculum si segnum
 mors iuuat. Et hostes aderant. & auctor mortis instabat. alij alio
 letho absumpti semianimes è nauis praecipitantur. ipsa deinde vi-
 rum comitem mortis cõplexa in mare sese deiecit. nauis vacua do-
 minis regij potiti sunt. Huius atrocitas facinoris nouã velut flam-
 mam regis inuidia adiecit, vt vulgò ipsum liberosq; eius execra-
 rentur. quae dira breui ab omnibus dijs exaudita, vt sauiret ipse in
 suum sanguinẽ, effecerunt. Perseus enim, cum indies magis cerne-
 ret fauorẽ dignitatemq; Demetrii fratris apud Macedonum mul-
 titudinem crescere, & gratiam apud Rom. sibi spem nullam regni
 superesse nisi in scelere ratus, ad id vnum omnes cogitationes inten-
 dit. ceterum cū se ne ad id quidẽ, quod muliebri cogitabat animo,
 satis per se validũ crederet: singulos amicorum patris tentare ser-
 monibus perplexis institit. & primò quidã ex his, aspernantium
 tale quicquam speciem prae buerunt, quia plus in Demetrio spei po-
 nebant. deinde crescente indies Philippi odio in Romanos, cui Per-
 seus indulgeret, Demetrius summa ope aduersaretur: prospicien-
 tes animo exitum in causã à fraude fraterna iuuenis, adiuuandum
 quod

quod futurum erat rati, fouendamq; spem potentioris, Perseose
 adiungunt. catra in suum quaque tempus agenda differunt. in
 praesentia placet, omni ope in Rom. accendi regem, impelliq; ad con-
 silia belli, ad qua iam sua sponte animum inclinasset, simul vt De-
 metrius indies suspectior esset, ex composito sermones ad spe Rom.
 traherent. ibi cum alij mores & instituta eorũ, alij res gestas, alij
 specie ipsius vrbs nondum exornata neq; publicis neq; priuatis lo-
 cis, alij singulos principũ eluderent: iuuenis incautus & auiore no-
 minis Rom. et certamine aduersus fratrem, omnia tuendo, suspectũ
 se patri, et opportunitate criminibus faciebat. itaq; experiri eam causa
 pater omnium de rebus Romanis consiliorum habebat. totus in Per-
 seaversus, cum eo cogitationes eius rei dies ac noctes agitabat. Re-
 dierant, quos forte miserat in Bastarnas ad accersenda auxilia: ad-
 duxerantq; inde nobiles iuuenes. & regij quosdam generis, quo-
 rum vnus sororem suam in matrimonium Philippi filio polliceba-
 tur: exeratq; confociatio gentis eius animum regis. Tum Per-
 seus: Quid ista profunt? inquit. nequaquam tantum in externis au-
 xilijs est praesidij, quantum periculi fraude domestica proditorum
 nolo dicere, certe speculatores habemus in sinu: cuius ex quo obses
 Roma fuit, corpus nobis reddiderunt Romani, animum ipsi habent.
 Omnium penẽ Macedonum in eum ora conuersa sunt, nec regem
 se aliũ habituros aiunt. quã quẽ Rom. dedissent. Hu per se agra
 mens senis stimulabatur et animũ magis q; vultu ea crimina acci-
 piebat. Fortẽ lustrandũ exercitus venit tempus: cuius solenne est tale.
 Caput mediã canis praecisa, & prior pars ad dexterã cum extis, po-
 sterior ad laeuam vice ponitur. inter hanc diuisam hostiã copia arma
 te traducuntur. praeseruntur primo agmini arma insignia omnium
 ab vltima origine Macedonia regũ, deinde rex ipse cum liberis se-
 quitur. proxima est regia cohors, custodesq; corporis: postremum
 agmen Macedonum cetera multitudo claudit. latera regis duo fi-
 lij iuuenes cingebant, Perseus iam tricesimum annum agens, De-
 metrius quinquennio minor, medio iuuenta robore ille, hic flore:
 fortunati patris maturatione soboles, si mens sana fuisset. Mos erat lu-
 strationis, sacro peracto exercitum decurrere, & diuisas bifariam

duas acies concurrere ad simulachrum pugnae regij iuvenes du. A
ces ei ludicro certamini dati. ceterum non imago fuit pugnae, sed
tanquam de regno dimicaretur, ita concurrerunt: multaq; vul-
nera sudibus facta, nec prater ferrum quicquam defuit ad iustam
belli speciem. Pars ea quae sub Demetrio erat, longè superior fuit,
id agrè patiente Perseo, latari prudentes amici eius, eamq; rem
ipsam dicere prebituram causam criminandi iuuenis. Conuiuium
eo die sodalium qui simul decurrerant, vterque habuit: cum vo-
catus ad coenam ab Demetrio Perseus negasset, festo die inuitatis
benigna, & hilaritas iuuenilis vtroque in vinum traxit. comme-
moratio ibi certaminis ludicri, & iocosa dicta in aduersarios: ita
vt ne ipsis quidem ducibus abstineret, iactabantur. ad has ex-
cipiendas voces speculator ex conuiuii Persei missus, cum incau-
tior obuersaretur, exceptus à iuuenibus fortè triclinio egressu
malè multatur. Huius rei ignarus Demetrius, quin comestatum,
inquit, ad fratrem imus? & iram eius, si qua ex certamine resideret,
simplicitate & hilaritate nostra lenimus? omnes se ire concla-
marunt, prater eos qui speculatoris ab se pulsati presentem vltio-
nem metuebant, cum eos quoque Demetrius traheret, ferrum
veste abdiderunt: quo se tutari, si qua vis fieret, possent. Nihil oc-
culti esse in intestina discordia potest. vtriusque domus speculato-
rum & proditorum plena erat. praecurrit index ad Persea, ser-
uo succinctos nuncians cum Demetrio quatuor adolescentes veni-
re. et si causa apparebat (nam ab ijs pulsatum conuiuium suum au-
dierat) tamen infamanda rei causa ianuam obserari iubet: & ex
parte superiore aditum, versisq; in viam fenestris, comestatores
tanquam ad eadem suam venientes aditu ianuæ arcet. Demetrius
per vinum quod excluderetur paulisper vociferatus, in conuiuium
redit, totius rei ignarus. Postero die Perseus quum primùm con-
ueniendi potestas patris fuit, regiam ingressus, perturbato vultu
in conspectu patris tacitus procul constitit. cui cum pater: Satir-
salua? & quæ nam ea moestitia esset? interrogaret eum. Delu-
dico tibi, inquit, vivere me scio. iam non occultis à fratre peti-
mur insidijs, nocte cum armatis domum ad interficiendum me
venit.

A venit: clausisq; foribus, parietum praesidio me à furore eius sum tu-
ratus. Cum pauorem mistum admiratione patri inieciisset. At qui
si aures prabere potes, inquit, manifestam rem teneas, faciam. E-
nimvero se Philippus dicere auditurum, vocariq; ex templo Deme-
trium iussit: & seniores duos amicos, expertos inter fratres certa-
minum, infrequentes iam in regia, Lyfimachum & Onomastum
accesit, quos in consilio haberet. Dum veniunt amici, solus filio
procul stante, multa secum animo volutans inambulauit. postea-
quam venisse eos nunciatum est. secessit in partem interiorum
cum duobus amicis, totidem custodibus corporis, filijs vt ternos in-
ermes secum intraducerent, permisit. Ibi cum consedisset: Sedeo,
B inquit, miserrimus pater iudex inter duos filios, accusatorem par-
tidij, & reum, aut consili aut admisi criminis labem apud
meos inuenturus. Iam pridem quidem hanc procellam imminen-
tem timebam, cum vultus inter vos minimè fraternos cerne-
rem, cum voces quasdam ex audirem: sed interdum spes animum sub-
bat, deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse. etiam hostes
amicis positus foedus icisse, & priuatas multorum simultates fini-
tas, subituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis
quondam simplicitatis consuetudinisq; inter vos, meorum deni-
que praeceptorum: quæ vereor ne vana surdis auribus cecinerim.
C Quoties ego audientibus vobis detestatus exempla discordiarum,
fraternarum, horrendos euentus eorum retuli? quibus se, stirpemq;
suam, domos, regna funditus euertissent? meliora quoque exem-
pla parte altera posui. sociabilem consortionem inter binos Lace-
dæmoniorum reges, salutarem per multa secula ipsis patriaq;. ean-
dem ciuitatem, posteaquam mox sibi cuique rapiendi tyranni-
dem, exortus sit, euersam. iam hos, Eumenem Attalumque fra-
tres, à quàm exiguis rebus, propè vt puderet regij nominis: mihi,
Antiocho, & cuilibet regum huius aetatis, nullare magis quàm fra-
terna unanimitate regnum equasse. ne Romanis quidem excem-
plis abstinui, quæ aut visa, aut audita habebam, T. & L. Quin-
torum, qui bellum mecum gesserunt: P. & L. Scipionum, qui An-
tiochum deuicerunt: patris patriusq; eorum, quorum perpetuam

1 vita concordiam mors quoque miscuit: neque vos illorum scelus, si-
 2 milisq; scilari euentus deterrere à recordi discordia potuit: neque
 3 horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere. Viuo, &
 4 spirante me hereditatē meam ambo & spe & cupiditate improba
 5 creuistis. eouisq; me viuere vultis, donec alterius vestrum superstes,
 6 haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. nec fratrem nec
 7 patrem potestis pati. nihil chari, nihil sancti est. in omnium vicem,
 8 regni viuis insatiabilis amor successit. Agite conscelerare aures pa-
 9 ternas: decernite criminibus mox ferro decreturi: dicite palam
 10 quisquid aut veri potestis, aut cōmissi libet. reserata aures sunt,
 11 qua posthac secretis alterius ab altero criminibus claudentur. Hac
 12 furens ira cum dixisset, lacrymae omnibus oborta. & diu mestum
 13 silentium tenuit. Tum Perseus. Aperienda nimirum nocte ianua
 14 fuit, & armati comessatores accipiendi, prebendumq; ferro ingu-
 15 lum, quando non creditur nisi perpetratum facinus, & eadem pe-
 16 titus insidijs audio, que latro atq; insidiator. non nequicquam illi
 17 vnam Demetriū filium te habere, me subditū, & pellice genitum
 18 appellant. nam si gradum, si charitatē filij apud te haberem: non in
 19 me quarentem deprehensas insidias, sed in eum qua fecisset, seu-
 20 res: nec adeo tibi vilis vita esset nostra, vt nec praterito pericula
 21 meo moueretur, neque futuro, si insidiantibus sit impune. itaque si
 22 mori tacitum oportet, taceamus. precati tantum deos, vt à me ce-
 23 ptum scelus, in me si nem habeat, nec per meum latu tu petaris: sin e
 24 autē, quod circumuentis in solitudine natura ipsi subijcit, vt homi-
 25 num quos nunquam viderint, fidem tamen implerent: mihi quoq;
 26 ferrum in me strictum cernenti, vocem mittere liceat, per te, pa-
 27 triumq; nomen, quod vtri nostrum sanctius sit, iam pridem sentiu.
 28 ita me audias precor, tanquam si voce & comploratione nocturna
 29 excitus mihi quiriti anti interuenisses: Demetrium cum armatis
 30 nocte in tempesta in vestibulo meo deprehendisses. quod tum voi-
 31 ferar in re presenti pauidus, hoc nunc postero die queror. Frater,
 32 non comessantium inimicem iam diu viuimus inter vos. regnare y-
 33 ti que vis, huic spei tua obstat atas mea, obstat gentium ius, obstat
 34 vetus Aus Macedonia mos, obstat verò etiam patrii iudicium. huc

TRAN-

1 transcendere nisi per meum sanguinem nō potes. omnia moliris &
 2 tentas. adhuc seu cura mea, seu fortuna restitit parricidio tuo. He-
 3 sterna die in lustratione & decursu & simulacbro ludicro pugna su-
 4 nsum prapèpre aliu fecisti. nec me aliud à morte vindicauit. quam
 5 quod me ac meos vinci passus sum ab hostili prelio tanquā fraterno
 6 lusu pertrahere me ad cœnam voluisti. Credis me pater inter iner-
 7 mes conuiuas cœnaturum fuisse, ad quem armati comessatum ve-
 8 nerunt? credis nihil à gladijs nocte periculum fuisse, quem sudi-
 9 bus te inspectante propè occiderunt? Quid hoc noctis, quid inims-
 10 cus ad iratū, quid cum ferro succinctis iuuenibus venis? conuiuiam
 11 me tibi committere ausus non sum, comessatorem te cum armatis
 12 venientem recipiam? Si aperta ianua fuisset, funus meum parares
 13 hoc tempore pater. quo querentē audis. Nihil ego si tanquam accu-
 14 sator criminoſe, nec dubia argumentis colligendo ago. quid enim?
 15 negat secum multitudine venisse ad ianuam meam? an ferro suc-
 16 cinctos secum fuisse? quos nominauero, accerſe. possunt quidem om-
 17 nia audere, qui hoc ausi sunt, non tamen audebunt negare. si de-
 18 prehenſos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, pro ma-
 19 nifesto haberes: fatentes pro deprehensis habe. Execrare nunc cupi-
 20 ditatem regni, & furias fraternas concita. sed ne sint caca pater
 21 execrationes tuae, discerne & dispice insidiatorem, & petitum inſi-
 22 dijs: noxium huic esse caput. qui occisurus fratrem fuit, habeat e-
 23 tiam iratos paternos deos: qui periturus fraterno scelere fuit, per-
 24 fugium in patris misericordia & iustitia habeat. quod enim aliud con-
 25 fugiam? cui non soleenne lustrale exercitus tui, non decursus mili-
 26 tum, non domus, non epula, non nox ad quietem data natura be-
 27 neficio mortalibus, tuta est? si iero ad fratrem inuitatus, morien-
 28 dum est. si recepero intra ianuam comessatum fratrem, mori edum
 29 est. nec eundo nec manendo insidias euito. quod me conferam? nihil
 30 prater deos pater & te colui, non Romanos habeo, ad quos consu-
 31 tor vrbes, tot gentes, modò Thracia maritimam oram indignor,
 32 nec me nec te incolumi Macedonia suam futuram sperant. si me
 33 scelus fratris, te senectus absumperit, aut nec ea quidem expecta-

ta sue-

22 ta fuerit, regem regnumque Macedonia sua futura sciunt. Si quid
 23 extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id reli-
 24 ctum crederem receptaculum. At in Macedonibus satis praesidij est.
 25 Vidisti hesterno die impetum in me militum. quid illis defuit, nisi
 26 ferrum? quod illis defuit inter diu, conuiuio fratris noctu assumpsit.
 27 runt. Quid de magna parte principum loquar? qui in Romanis spem
 28 omnem dignitatis & fortune posuerunt, & in eo qui omnia apud
 29 Romanos potest, neque Hercule istum mihi tantum fratri maiori,
 30 sed prope est ut tibi quoque ipsi regi & patri praefereant. ista enim
 31 est, cuius beneficio pacem tibi senatus remisit, qui nunc te ab ar-
 32 mis Romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam & obno-
 33 xiam adolescentiae suae esse aequum censet. pro isto Romani stant, pro
 34 isto omnes vrbes tuo imperio liberatae, pro isto Macedones, qui pa-
 35 ce Romana gaudent: mihi praeter te pater, quid usquam aut spei aut
 36 praesidij est? Quod spectare illas literas ad te nunc missas T. Quintij
 37 credis? quibus & bene te consuluisse rebus tuis ait, quod Deme-
 38 trium Romanis miseris: & hortatur ut iterum & cum pluribus le-
 39 gatis, & primoribus quoque Macedonum remittas eum T. Quin-
 40 tius nunc est author omnium rerum isti & magister. eum sibi, te
 41 abdicato patre, in locum tuum substituit. illic ante omnia clande-
 42 stina concocta sunt consilia. quaruntur adiutores consilijs, cum te
 43 plures & principes Macedonum cum isto mittere iubet. qui hinc
 44 integri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere cre-
 45 dentes, imbuti illinc & infecti Romanis delinimentis, redeunt. De-
 46 metrius ijs vnus omnia est, eum iam regem viuo patre appellant.
 47 Hac si indignor, audiendum est statim non ab alijs solum sed etiam
 48 a te pater, cupiditatis regni crimen: ego vero, si in medio ponitur,
 49 non agnosco. quem enim suo loco moueo, ut ipse in eius locum suc-
 50 cedam? vnus ante me pater est, & ut diu sit, deos rogo superstes ei
 51 ita sim, si merebor ut ipse me esse velit: hereditatem regni si pater
 52 tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem scelerate cupit, qui tran-
 53 scendere festinat ordinem aetatis, naturae, moris Macedonum, iuris
 54 gentium. Obstat frater maior, ad quem iure, voluntate etiam pa-
 55 tris, regnum pertinet. tollatur. non primus regnum fraterna cade-
 56 petis.

a pettero. pater senex, & filio solus orbatus, de se magis timebit, 22
 quam ut filij necem vliscatur. Romani latuntur, probabunt, 23
 defendent factum. Haec spes incerta pater, sed non inanes sunt, ita 24
 enim res se habet: periculum vitae propellere a me potes puniendo 25
 eos qui ad me interficiendum ferrum sumpserunt: si facinori eo- 26
 rum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris. Po- 27
 stequam dicendi finem Perseus fecit, coniecti eorum qui aderant 28
 vultu in Demetrium sunt, velut confestim responsurus esset. deinde 29
 diu silentium fuit. Cum perfusum fletu appareret omnibus loqui 30
 non posse, tandem vicit dolorem ipsa necessitas, cum dicere iube- 31
 rent, atque ita orsus est. Omnia quae reorum antea fuerant auxilia, pa- 32
 ter. preoccupauit accusator. Simulatis lacrymis in alterius per- 33
 niciem, veras meas lacrymas suspectas tibi fecit. cum ipse ex quo 34
 ab Roma redij, per occulta cum suis colloquia dies noctesque insidie- 35
 tur, vltro mihi non insidiatoris modo, sed latronis manifesti & per- 36
 cussoris speciem induit. Periculo suo te exterreret, ut innoxio fratri 37
 per eundem te maturet perniciem, perfugium sibi nusquam gen- 38
 tium esse ait, ut ego ne apud te quidem quicquam spei reliqua ha- 39
 beam. circumuentum, solum, inopem, inuidia gratiae externae, quae 40
 abest potius quam prodest, onerat. Iam illud quam accusatorie? 41
 quod noctis huius crimen miscuit cum cetera insectatione vitae 42
 meae: ut & hoc, quod iam quale sit scies, suspectum alio vitae nostrae 43
 C. tenore faceret, & illam vanam criminationem spei, voluntatis, 44
 consiliorum meorum, nocturno hoc ficto & composito argumento 45
 fulciret. simul & aliud quaesuit, ut repentina & minime prae- 46
 rata accusatio videretur: quippe ex noctis huius metu & tumultu 47
 repentino exorta. Oportuit autem Perseum, si proditor ego pa- 48
 tris regni que eram, si cum Romanis, si cum alijs inimicis patris 49
 inieram consilia, non expectatam fabulam noctis huius esse, sed 50
 proditoris meae ante me accusatum: si illa separata ab hac vana ac- 51
 cusatio erat, inuidiamque tuam aduersus me magis quam crimen 52
 meum indicatura, hodie quoque eam aut praetermitti, aut in aliud 53
 tempus differri: ut perspiceretur, vtrum ego tibi, an tu mihi, nouo 54
 quidem & singulari genere odij, insidias fecisses. ego tamen quan- 55

tum in hac subita perturbatione potero, separabo ea qua tu confu-
 disti, & noctis huius insidias aut tuas aut meas detegam. Occiden-
 di sui consilium me misse videri vult, ut scilicet maiore fratre sub-
 lato, cuius iure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, iudi-
 cio regnum est futurum: ego minor in eius quem occidisset, succe-
 derem locum, quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Ro-
 manos à me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me ve-
 nisse? nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut
 quem vellent, imponerent Macedoniae regem, & mea tantum apud
 eos gratia confidebam, quid opus parricidio fuit? an ut cruentum
 fraternae cade diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vera,
 aut certe simulata probitate partem gratiam habeo, si quam for-
 te habeo, execrabilis & iniustus essem? nisi T. Quintium credis, cuius
 virtute & consilijs me nunc arguis regi, cum & ipse tibi pietate
 viuat cum fratre, mihi fraternae cadis fuisse auctorem. Idem non
 Romanorum solum gratiam, sed Macedonum iudicia, ac penè om-
 nium deorum hominumq; consensum collegit, per qua omnia semi-
 hi parem in certamine non futurum crediderit: idem tanquam in
 alijs omnibus rebus inferior essem, ad scelus spem vltimam con-
 fugisse me infirmulat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut vtr-
 umueritne alter dignior videretur regno, is consilium opprime-
 di fratris capisse iudicetur? Exequamur tamen quocunque modo
 consulti ordinem criminis. Pluribus modis se petitum criminatus est,
 & omnes insidiarum vias in vnum diem contulit. volui interdum
 eum post lustrationem cum concurrimus, & quidem, si dijs placet,
 lustrationis die occidere, volui eum ad cenam inuitavi, veneno scilicet
 tollere, volui cum comessatum gladijs accincti me secuti sunt, ferro
 interficere tempora quidem qualia sint ad parridium electa, vi-
 des: lusus, conuiuij, comessationis: quid dies? qualis, quo lustratus
 exercitus, quo inter diuisam victimam praelatis omnium qui vni-
 quam fuere Macedoniae regum armis regijs, duo soli tuae regentis
 latera pater praesecti sumus, & secutum est Macedonum agmen.
 hoc ego etiam si quid ante admissem, piaculo dignum, lustratus
 & expiatus sacro, tum cum maxime in hostiam intrari nostro cir-
 cunda-

Acundatam intuens, parridium, venena, gladios in comessatio-
 nem preparatos volutabam in animo: ut quibus alijs deinde sacris
 contaminatam omni scelere mentem expiarem? sed cecus crimi-
 nandi cupiditate auinuis, dum omnia suspecta efficere vult, aliud
 alio confundit. nam si veneno te inter cenam tollere volui, quid
 minus aptum fuit, quam pertinaci certamine & cōcursu iratum
 te efficere? ut meritò, sicut fecisti, inuitatus ad cenam abnueres?
 cum autem iratus negassis, vtrum ut placarem te, danda opera
 fuit, ut aliam quaerem occasionem, quoniam semel venenam pa-
 raueram: an ab illo consilio velut transiliendum ad aliud fuit, ut
 ferro te, & quidem eo die per speciem comessationis occiderem?
 B quo deinde modo, si te meru mortis credebam cenam euitasse meam,
 non ab eodem metu comessationem quoq; euitaturum existima-
 bam? Non est res qua erubescam pater, si die festo inter aequales
 largiore vino sum vsus: tu quoq; velim inquiras, qua letitia, quo
 lusu apud me celebratum hesternum conuiuium sit, illo etiam (pra-
 uo forsitan) gaudio prouehente, quod in iuuenili armorum cer-
 tamine pars nostra non inferior fuerat. miseria hac & metus cra-
 pulam facile exusserunt: qua si non interuenissent, insidiatoris
 nos sopiti iaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo
 dominum interfecturus eram, non temperassem vino in vni diem?
 non milites abstinuissem meos? Et ne ego me solus nimia simplici-
 tate ruer, ipse quoq; minime malus ac suspicax frater, nihil aliud
 scio, inquit, nihil arguo, nisi quod cum ferro comessatum vene-
 runt, si quaram vnde id ipsum sciens, necesse erit te fateri, aut spe-
 culatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aper-
 te sumpsisse ferrum, ut omnes viderent. Et ne quid ipse aut prius
 inquisisset, aut nunc criminose argumentari videretur, te querere
 ex ijs quos nominasset, iubebat, an ferrum habuissent? ut tanquam
 in re dubia, cum id quaesisses, quod ipsi fatentur, pro conuictis ha-
 berentur. Quis tu illud queri iubes, num tui occidendi causa ser-
 uis sumperint? num me auctore & sciente? hoc enim vid. r. vis,
 non illud quod fatentur. & palam est, & sui se tuendi causa sum-
 pisse dicunt. rectè an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem,
 C C C C red-

reddent. meam causam qua nihil eo factis contingitur, ne misc-
 ris: aut explicita, utrum aperte an clam te aggressuri fuerimus? si
 aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo prater eos qui
 tuum speculatorem pulsarunt? si clam, quis ordo consilij fuit? con-
 silio soluto cum comessator ego discessissem, quatuor subsistis-
 sent, ut sopitum te aggredierentur? quomodo fefellissent, & alie-
 ni, & mei, & maxime suspecti, quia paulo ante in rixa fueram?
 quomodo autem truculato te ipsi euasuri fuerint? quatuor gladijs
 domus tua capi & expugnari potuit? Quin tu omissa ista noctur-
 na fabula, ad id quod doles, quod inuidiam vrit: reuerteris, cur vs-
 que quam regni tui mentio sit Demetri? cur dignior patri fortuna
 successor quibusdam videris quam ego? cur spem meam, qua situra
 non esses, certa erat, dubiam & soluit a facis? Hac sentit Perseus,
 et si non dicit: hac istum inimicum, hac accusatorem faciunt, hac
 domum, hac regnum tuum, criminibus & suspicionibus replent.
 Ego autem pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec
 ambigere vnquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia
 tu me maiori credere vis: sic illud nec debui facere, nec debeo, ut
 indignus te patre, indignus omnibus videar. id enim vitis meis,
 non cedendo cuius fasque est, non modestia consequar. Romanos
 obijcis mihi, & ea que gloria esse debent, in crimen vertis, ego nec
 obies Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petij.
 a te missus ire non recusavi. utroque tempore ita me gessi, ne tibi
 pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem, itaque mihi
 cum Romanis amicitia causa tu fuisti pater, quoad tecum illu-
 pax manebit, mecum quoque gratia erit. si bellum esse ceperit,
 qui obies, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hosti illu-
 acerrimus ero. Nec hodie ut proficit mihi gratia Romanorum, po-
 stulo: ne obit, tantum deprecor. nec in bello cepit, nec ad bellum
 referuatur, pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus
 sum, neutra res mihi nec gloria nec crimini sit. Ego si quid impie
 in te pater, si quid scelerate in fratrem admisi, nulla deprecor pa-
 nam. si innocens sum, ne inuidia conflagrem, cum crimine non pos-
 sim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat: sed hodie pri-
 mum

nam aperte, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te
 maiorem fratrem pro minore deprecari oportebat: te adolescentia,
 te errori veniam impetrare. in eo vbi presidium esse oportebat, ibi
 exitium est. E' conuiuio & comessationibus prope semisomnus ra-
 ptus sum ad causam parricidij dicendam. sine aduocatis, sine pa-
 tronis ipse pro me dicere cogor. si pro alio dicendum esset tempus ad-
 meditandum & componendam orationem sumpsissem, cum quid
 aliud quam ingenij fama periclitarer? ignarus quid accersitus es-
 sem, te iratum & iubentem dicere causam, fratrem accusantem audi-
 ui, ille diu ante preparata, meditata in me oratione est visus: ego id
 tantum temporis quo accusatus sum, ad cognoscendum quid ageretur
 habui, utrum momento illo hora accusatorem audirem? an defen-
 sionem meditarem? attonitus repentino atque inopinato malo, vix
 quid obijceretur, intelligere potui, nedum satis sciam quo modo me
 tuar. Quid mihi spei esset, nisi patrem iudicem haberem? apud quem
 etiam si charitate a fratre maiore vincor, misericordia certe reus
 vincere non debeo. ego enim ut me mihi tibi que serues, precor: ille ut me
 in seueritatem suam occidas, postulat, quid eum cum regnum ei tra-
 dideris, facturum credis in me esse, qui iam nunc sanguine meo sibi
 indulgeri aquum censet? Dicenti hac lacryma simul spiritum &
 vocem intercluserunt. Philippus summotis istis, paulisper colloctus
 cum amicis, pronunciauit, non verbis se, nec vnus horum discepta-
 tione causam eorum dijudicaturum, sed inquirendo in vtriusque vi-
 tan, mores, & dicta factaque in magnis paruisque rebus obseruando:
 ut omnibus appareret, noctis proxima crimen facile reuictum, su-
 spectam nimiam cum Romanis Demetrii gratiam esse. Hac vnus
 Philippo velut semina iacta sunt Macedonici belli, quod maxime
 cum Perseo gerendum erat. Consules ambo in Ligures, que tunc
 vna consularis provincia erat, profiscuntur. & quia prosperè ibi
 res gesserunt, supplicatio in vnum diem decreta est. Ligurum duo
 milia ferè ad extremum finem provincia Gallie, vbi castra Mar-
 cellus habebat, venerunt, vti reciperentur orates. Marcellus oppo-
 nit eodem loco Liguribus in suis, senatum per literas consuluit, sena-
 tum rescribere M. Ogulnium pratorum Marcellum in suis, verius fuisse,

consules quorum prouincia esset, quàm se, quid è republica esset, a decernere. tum quoq; non placere sibi, si per deditiõnẽ Ligures recipi, & receptis arma adimi. itaq; eos ad consulem mitti senatum equũ censere. Pratores eodem tempore, P. Manlius in vltiorem Hispaniam, quàm & priore prætura prouinciam obtinuerat, Q. Fuluius Flaccus in citeriorem peruenit, exercitumq; à Terentio accepit. nam vltior morte P. Sempronij propratoris sine imperio fuerat. Fuluium Flaccũ oppidum Hispanum, Vrbicuan nomine, oppugnantem Celtiberi adorti sunt. dura ibi praelia aliquot facta, multi Romani milites & vulnerati & interfecti sunt. vici perseuerantia Fuluij, quod nulla vi abstrahi ab obsidione potuit, Celtiberi sese præijs varijs abscesserunt. vrbs amoto auxilio eorum intra paucos dies capta & direpta est. prædam militibus prætor concessit. Fuluius hoc oppido capto, P. Manlius exercitu tantũ in vnũ coacto qui dissipatus fuerat, nulla alia memorabili gesta re. exercitus in hyberna deduxerunt. Hac ea æstate in Hispania gesta. Terentius, qui ea prouincia decesserat, ouans vrbem inijt. translatus argenti pondo IX. millia CCCXX. auri LXXX. pondo, & dua corona aurea pondo LXVII. Eodem anno inter populum Carthaginensem & regem Masanissam in re præsentis disceptatores Romani de agro fuerunt, caperat eum ab Carthaginensibus pater Masanisse Gala. Galam Syphax inde expulerat: postea in gratiam soceri Asdrubalis Carthaginensibus dono dederat. Carthaginenses eo anno Masanissa expulerat. Haud minore certamine animorum, quàm cum ferro et acie dimicarunt, res acta apud Romanos. Carthaginenses, quod primò maiorum suorum fuisset, deinde à Syphace ad se peruenisset, repetebant. Masanissa paterni regni agrum se & recepisse, & habere iure gentium aiebat, & causa & possessione superiorem esse. nihil aliud se in ea disceptatione metueret, quàm ne pudor Romanorum, dum vereantur ne quid socio atque amico regi aduersus communes suos atq; illius hostes indulgisse videantur, damno sit. Legati possessionis ius non mutarunt. causam integram Romam ad senatum reiecerunt. In Liguribus militum postea gestum, recesserant primùm in deuos saltus, deinde dimisso

exerc-

A exercitu, passim in vicos castellaq; sua dilapsi sunt. Consules quoque dimittere exercitum voluerunt, ac de ea re patres consuluerunt. Alterum ex his dimisso exercitu ad magistratus in annum creandos venire Romam iusserunt, alterum cum legionibus suis Pisces hyemare. Fama erat, Gallos transalpinos iuuentutem armare: nec in quam regionẽ Italia effusura se multitudo esset, sciebat. ita inter se consules compararunt, vt Cn. Babius ad comitia iret, quia M. Babius frater eius consulatum petebat. Comitia Consulibus rogandis fuere. Creati P. Cornelius Cethegus, M. Babius Pampilius. Pratores inde facti duo Q. Fabij, Maximus & Buteo, T. Claudius Nero, Q. Petilius Spurius, M. Pinarus Posca, L. Duro-
 B nius. his inito magistratu prouincie ita sorte euenerunt. Ligures consulibus: prætoribus, Q. Petilio vrbana, Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fabio Buteoni Gallia, T. Claudio Neroni Sicilia, M. Pinarrio Sardinia, L. Duronio Apulia, & Istri adiecti, quod Tarentini Brundusiniq; nunciabãt, maritimos agros infestos transmari-
 C narum nauium latrocinij esse. eadem Masilienses de Ligurum nauibus querebantur. Exercitus inde decreti. quatuor legiones consulibus, quæ quinamillia ducentos Romanos pedites, trecentos haberent equites. & quindecim millia socium, ac Latini nominis, octingentos equites. In Hispanijs prorogatum veterib; prætoribus imperium est cum exercitibus quos haberent, & in supplementũ
 C decreta tria millia ciuium Romanorum, ducenti equites, & socium Latini nominis sex millia peditum, trecenti equites. Nec rei naualis cura omissa. duumuiros in eam rem consules creari iussi, per quos naues viginti deductæ naualibus socijs ciuib; Romanis qui seruitutem seruissent, complerentur, ingenui tantum in ijs præsent. Inter duumuiros ita diuisa, tuenda denis nauibus maritima ora, vt promontoriũ ijs Minerua velut cardo in medio esset: alter in dexteram partem vsq; ad Masiliam, laeuam alter vsq; ad Barium tueretur. Prodigia multa fœda & Romæ eo anno visa, & nunciata peregrè. In area Vulcani & Concordia sanguine pluit, & pontifices hastas motas nunciauerunt, & Lanuuij simulacrum Iunonis Sospitæ lachrymasset. & pestilẽtia in agris forisq; & con-

CCCC 3

cilia

ciliabulis, & in vrbe tanta erat, vt libitina tunc vix sufficeret. Huiusmodi prodigijs cladibusq; anxij patres decreuerunt, vt & consules, quibus dijs videretur, hostijs maioribus sacrificarent, & decemviri libros adirent. eorum decreto supplicatio circa omnia puluinaria Roma in diem vnum indicta est. ijdem authoribus & senatus censuit, & consules edixerunt, vt per totam Italianam triduum supplicatio & feriae essent. Pestilentiae tanta vis erat, vt cum propter defectionem Corforum, bellumq; ab Iliensibus concitatum in Sardinia, octo millia peditem ex Iocys Latini nominis scribi placuisset, & CCC equites, quos M. Pinarius praetor secum in Sardiniam traiceret, tantum hominum demortuum esse, tantum vbiq; agrorum consules renunciauerint, vt is numerus effici militum non poterit, quod deerat militum, sumere à Cn. Babio proconsole, qui Pisis hybernabat, iussus praetor, atq; inde in Sardiniam traicere. L. Duronio praetori, cui prouincia Apulia euenerat, adiecta de bacchanalibus quaestio est: cuius residua quadam velut semina ex prioribus malis iam priore anno apparuerant, sed magis inchoata apud L. Puppiam praetorem quaestiones erant, quam ad exitum vllum perducta. id perscicare nouum praetorem ne serperet iterum latius, patres iusserunt. Et leges de ambitu consules ex autoritate senatus ad populum tulerunt. Legationes deinde in senatum introduxerunt, regum primas, Eumenis & Ariaratis Cappadocis, & Pharnacis Pontici. nec vltra quicquam ijs responsum est, quam missuros, qui de controuersijs eorum cognoscerent statuerentque. Lacedaemoniorum deinde exulum & Achaeorum legati introduci sunt. & spes data exulibus est, scripturum senatum Achaei, vt restituerentur. Achaei de Messene recepta, compositioq; ibi rebus cum assensu patrum exposuerunt, & à Philippo rege Macedonum duo legati venerunt, Philocles & Apelles nulla super re qua absentatu petenda esset, speculatum magis inquisitumq; missi, de ijs quorum Perseus Demetrium insimulasset, sermonum cum Rom. maxime cum T. Quintio, aduersus fratrem de regno habitum. Hos etiam medios, nec in alterius fauore inclinatos miserat rex. erat autem & hi Perseus fraudis in fratrem ministri & participes. Demetrius

Atrius omnium, praeterquam fraterni sceleris quod nuper eruperat, ignarus, primo neque magnam, neque vllam spem habebat, patrem sibi placari posse: minus deinde indies patris animo si debebat, cum obfidari aures a fratre cerneret. itaque circumspiciens dicta factaque sua, ne cuius suspensiones augetet, maxime ab omni mentione & contagione Romanorum abstinebat: vt neq; scribi sibi vellet, quia hoc praecipue criminum genere exasperari animum sentiebat. Philippus simul ne otio miles deterior fieret, simul auertenda suspicionis causa quicquam à se agitari de Romano bello, Stobos Peonia exercitu indicto, in Madicam ducere pergir. Cupido eum ceperat in verticem Aemi montis ascendendi, quia vulgata opinione crederat. Ponticum simul & Adriaticum mare, & Istrum amnem, & Alpes conspici posse. subiecta oculis ea haud parui sibi momenti futura ad cogitationem Romani belli. Percunctatus regionis peritos de ascensu Aemi, cum satis inter omnes constaret, via exercitui nullam esse, paucis & expeditis per difficillimum aditum: vt sermone familiariter minorem filium permulceret, quae statuerat non ducere secum, primum querit ab eo, cum tanta difficultas itineris proponatur, vtrum perseuerandum sit in incepto, an abstinendum? si pergat tamen ire, non posse obliuisci se in talibus rebus Antigoni, qui saua tempore iactatus, cum in eadem naue secum suos omnes habuisset, praecepisse liberis dicere: vt & ipsi meminissent, & ita posteris proderet, ne quis cum tota gente simul in rebus dubijs periclitari auderet. memor est ergo se praecepti eius, duos simul filios non commissurum in aleam eius qui proponeretur casus. & quoniam maiorem filium secum duceret, minorem ad subsellia spei, & custodiam regni remissurum in Macedoniam esse. Non fallebat Demetrium ablegari se, ne adesset consilio: cum in conspectu locorum consuleret, quae proximè itinera ad mare Adriaticum atq; Italiam cõduerent, quaeq; belli ratio esset futura, sed non solum parendum patri tum, sed etiam assentiendum erat, ne inuitum parere suspensionem faceret. Vt tamen iter ei tutum in Macedoniam esset, Didas ex praetoribus regis vnus, qui Paonia praerat, iussus est profequi cum cum medico praesidio. Hunc quoque Perseus, sicut plerosque patris

amicorum ex quo haud dubium cuiquam esse cœperat, ad quem ita inclinato regis animo hereditas regni pertineret, inter coniuatos in fratris perniciem habuit. in praesentia dat ei mandata, ut per omne obsequium insinuaret se in quam maximè familiarem usum, ut elicere omnia arcana, speculariq; abditos eius sensus possit. ita digreditur Demetrius cum infestioribus, quam si solus iret, praesidijs, Philippus Medicam primùm, deinde solitudines interiacentes Medicæ atque Aemo transgressus, septimis demum castris ad radices montis peruenit. ibi vnum moratus diem ad deligendos quos duceret secum, tertio die iter est ingressus. Modicus primò labor in imis collibus fuit. quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisq; syluestria & pleraq; inuisa loca excipiebant. peruenere deinde in tam opacum iter, ut praedensitate arborum immissorumque aliorum in alios ramorum perspici cœlum vix posset. ut verò iugis appropinquabant, quod rarum in alijs locis esset, ad eò omnia contexta nebula, ut haud secus quam nocturno itinere impedirentur. tertio demum die ad verticem peruentum. nihil vulgare opiniononi digressi inde detraxerunt: magis credo ne vanitas itineris ludibrio esset, quàm quid diuersa inter se maria montesq; et amnes ex vno loco cõspici potuerint. Vexati omnes, et ante alios rex ipse, quo grauior ætate erat, difficultate via est. duabus aris ibi Ioui & Soli sacras cum immolasset (quariduo ascenderat) biduo est digressus, frigora nocturna maximè metuens, quæ canicula ortu similia brumalibus erant. Multis per eos dies difficultatibus conflictatus, nibil latiora in castris inuenit: vbi summa penuria erat, ut in regione quam ab omni parte solitudines clauderent. itaq; vnum tantum moratus diem quietis eorum causa, quos habuerat secum, itinere inde simili fuga in Dentheletas transcurrit. Socij erant, sed propter inopiam haud secus quam hostium fines Macedones populati sunt. rapiendo enim passim villas primùm, dein quosdam vicos etiam euastarunt, non sine magno pudore regis: cum sociorum voces nequicquam deos sociales nomenq; suum implorantes audiret. Erumento inde sublato in Medicam regressus, urbem quam Petram appellat, oppugnare est adortus. ipse à campis aditu castra posuit.

Parsi-

A Perseum filium cum modica manu circummisit, ut à superioribus locis urbem aggrederetur. Oppidani, cum terror vndique instaret, obsidibus datis, in praesentia dederunt sese, ijdem, postea quod exercitus recessit, obliti obsidum, relicta urbe, in loca munita & montes refugerunt. Philippus omni genere laboris sine villo effectu fugatis militibus, & fraude praetoris Dida auctis in filium suspicionibus, in Macedoniam redijt. Missus hic omnes (ut antè dictum est) cum simplicitatem iuuenis incauti, & suis haud immerito succensentis, assentando, indignandoq; & ipse vicem eius, captaret in omnia vltro suam offerens operam, fide data arcana eius elicit. Eugam ad Romanos Demetrius meditabatur. cui consilio adiutor d. ðm beneficio oblatum videbatur Paoniae praetor: per cuius provinciam sperare cœperat elabirutò posse. Hoc consilium exemplo & fratri prodijt, & aurore eo indicatur patri. Literæ primùm ad obsidentem Petram allatae sunt. inde Herodorus (princeps ibi amicorum Demetrii erat) in custodiam est coniectus, & Demetrius dissimulante asseruari iussus. Hæc super cetera tristement aduentum in Macedoniam regi fecerunt. mouebant eum & praesentia crimina, expectandos tamen quos ad exploranda omnia Romanam miserat, censebat. Huius anxius curis cum aliquot menses egresset, tandem legati, iam antè praemeditatis in Macedonia qua ab Romani renuntiarent, venerunt. qui super cetera scelera falsas etiã literas signo adulterino T. Quintij signatas reddiderunt regi. deprecatio erat in literis, si quid adolescens cupiditate regni prolapsus secum egisset, nihil eum aduersus suorum quenquam facturum neq; eum sese esse, qui vllius impij consilij auctor futurus videri possit. Hæc literæ fidem Perseus, criminibus fecerunt. itaque Herodorus extemplo diu excruciatum sine iudicio rei vllius in tormentis moritur. Demetrium iterum ad patrem accusauit Perseus de fuga per Paoniam preparata. arguebant eum corrupti quidam, ut comites itineris essent. maximè falsa literæ T. Quintij urgebant, nihil tamen palam grauius pronunciatum de eo est, ut dolo potius interficeretur. nec id cura ipsius, sed ne poena eius consilia aduersus Romanos nudaret. Ab Theffalonia Demetriadem ipsi cum iter esset,

CCCC 5

ad A-

ad Asterium Paonia Demetrium mittit cum eodem comite Dida, & Perseum ad Philippopolin ad obsides Thracum accipiendos. digredienti ab se Dida mandata dedisse dicitur de filio occidendo. Sacrificium ab Dida, seu institutum seu simulatum est, ad quod celebrandum inuitatus Demetrius ab Asterio Heracteam venit. in ea cena dicitur venenum datum. poculo epoto extemplo sensit. & mox coortis doloribus, relicto conuiuio, cum in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris, ac Dida scelus incusans, torquebatur. intromissi deinde Thyrsi quidam Scubarus, & Berreus Alexander, iniectis tapetibus in caput faucisque spiritum intercluserunt. ita innoxius adolescens cum in eo ne simplici quidem genere mortis contenti inimici fuissent, interficitur. Dum hac in Macedonia geruntur. L. Aemilius Paulus prorogato ex consulatu imperio, principio veris in Ligures Ingaunos exercitum introduxit. Vbi primum in hostium finibus castra posuit. legati ad eum per speciem pacis petenda speculatum venerunt. neganti Paulo nisi cum deditis pacisci se pacem, non tam id recusabant, quam tempore opus esse aiebant, ut generi agresti hominum persuaderetur. ad hoc decem dierum in ducia cum darentur, petierunt deinde ne trans montes proximos castris pabulatum lignatumque milites irent. culta ea loca suorum finium esse. id ubi impetrauerit, post eos ipsos montes vnde auerterant hostem, exercitu omni coacto, repente multitudine ingenti castra Romanorum oppugnare simul omnibus portis aggressi sunt. summa vi totum vnum diem oppugnarunt, ita ut ne effeundi quidem signa Romanis spaciunt, nec ad explicandam aciem locus esset. conferti in portis obstando magis quam pugnando castratitabantur. sub occasum solis cum recessissent hostes duos equites ad M. Babium consulem cum literis Pisas mittit, ut obsessi sibi per inducias quamprimum subsidio veniret. Babius exercitum M. Pinario pratori sicut in Sardinia tradiderat. ceterum & senatum literis certiore fecit, obsideri à Liguribus L. Aemilium: & M. Claudio Marcello, cuius proxima inde prouincia erat, scripsit: ut si videretur ei, exercitum ex Gallia traduceret in Ligures, & L. Aemilium

Aemilium liberaret obsidione. Hac sera futura auxilia erant. Ligures postero die ad castra redeunt. Aemilius cum & venturos scisset. & educere in aciem copias potuisset, intravallum suos tenuit ut extraheret rem in id tempus. quo Babius cum exercitu venire à Pisis posset. Roma magnam trepidationem litera Babij fecerunt, eo maiorem, quod paucos post dies Marcellus tradito exercitu Fabio Romam cum venisset, spem ademit, eum qui in Gallia esset exercitum in Ligures traduci posse, quia bellum cum Istris esset, prohibentibus coloniam Aquileiam deduci. ed profectum Fabium, neque inde regredi bello inchoato posse. Vna & ea ipse tardior quam tempus postulabat, subsidij spes erat. si consules maturassent in prouinciam ire. id ut facerent, pro se quisque patrum vociferari. Consules nisi confecto delectu negare se ituros. nec suam segnitiam, sed vim morbi in causa esse, quo serius perficeretur. non tamen potuerunt sustinere consensum senatus, quin paludati exirent, & militibus, quos conscriptos haberent, diem edicerent quo Pisas conuenirent. permissum ut quaerent. protinus subitarios milites scriberent, ducerentque se. um. Et pratoribus Q. Petilio & Q. Fabio imperatum est, ut Petilius duas legiones ciuium Romanorum tumultuarias scriberet, & omnes minores quinquaginta annis sacramento rogaret, Fabio ut socijs Latini nominis quindecim milliapedum, octingentos equites imperaret. Duumviri nauales creati C. Marienus & C. Lucretius, nauesque ornatae sunt. Marienus, cuius ad Galliam finem prouincia erat, imperatum, ut classem primo quoque tempore duceret in Liguriam, si quo usus esse L. Aemilio atque eius exercitui posset. Aemilius postea quod nihil usquam auxilij ostendebatur, interceptos credens equites, non ultra differendum ratus quin per se fortunam tentaret, priusquam hostes venirent, qui iam segnius socordiusque oppugnabant, ad quatuor portis exercitum instruxit: ut signo dato simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. quatuor extraordinarijs cohortibus duas ad iunxit, praeposito M. Valerio legato. erumpere extraordinaria porta iussit. ad dexteram principalem hastatos legionis primae instruxit principes ex eadem legione in subsidijs posuit. M. Seruilius &

L. Sulpitius Tribb. mil. his præpositi. tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est. id tantum mutatum: principes primi, & hastati in subsidijs locati: Sex. Iulius Cæsar & I. Aurelius Cotta a tribb. mil. huic legioni præpositi sunt. Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextra ala ad quæstoriam portam positus, duas cohortes & triarij duarum legionum in præsidio castrorum manere iussit. Omnes portas concionabundus ipse imperator circumijt, & quibuscunq; irritamentis poterat, iras militũ acuebat: nũc fraudẽ hostiũ incusans, qui pace petita, inducijs datis, per ipsum induciarum tempus contra eius gentium ad castra oppugnanda venissent, nunc quantus pudor esset edocens ab Liguribus latronibus verius quã hostibus iustis Romanum exercitum obsideri. Quo ore quisquam vestrum, si hinc alieno præsidio, non vestra virtute euaseritis occurreret. non dico eis militibus, qui Annibalem, qui Philippum, qui Antiochũ, maximos nostræ ætatis reges ducesq; vicerunt, sed ijs qui hos ipsos Ligures aliquoties pecorum modo fugientes per saltus inuios consecrati ceciderunt? quod Hispani, quod Galli, quod Macedones Peniue non audeant, Ligustinus hostis vallum Romanum subit, obsidet vitro & oppugnat, quem scrutantes antea deuios saltus, abdũtum & latentem vix inueniebamus? Ad hæc consentiens reddebatur militum clamor, nullam militum culpam esse, quibus nemo ad erumpendum signum dedisset, daret signum, intellectũ eosdem qui antea fuerint, & Romanos & Ligures esse. Bina cũ montes castra Ligurum erant, ex ijs primis diebus sole orto pariter omnis compositi & instructi procedebant: tum nisi ex satiati cibo vinoq; arma nõ capiebant, dispersi, inordinati exibat, vt quibus pro spe certum esset, hostes extra vallum signa non elaturos. Aduersus ita incompositos eos venientes, clamore pariter omnium qui in castris erant, calonũ quoq; & lixarum sublato, simul omnibus portis Romani eruperũt. Liguribus addo improuisa res fuit, vt perinde ac si insidijs circumuenti forent, trepidarent. Exiguum temporũ aliqua forma pugna fuit. fuga deinde effusa, & fugientium passim cades erat. equitibus dato signo, vt conscenderent equos nec effugere quæquam sinerent, in castra omnes trepida fuga cõpulsĩ sunt:

deinde

deinde ipsis exiit castris. Supra quindecim millia Ligurum eo die occisa: capta duo millia & quingenti. Triduo post Ligurum Ingaunorum omne nomen obsidibus datis in deditiõnem venit: gubernatores nauarũq; cõquisiti, qui prædatores fuissent nauibus, atq; omnes in custodiam coniecti. Et à C. Matieno duumuiro naues eius generis in Ligustina ora XXXII. capte sunt. Hæc qui nunciarent, literasq; ad senatum ferrent, L. Aurelius Cotta, C. Sulpitius Gallus Romam missi: simulq; peterent, vt L. Aemilio consecrã prouincia decedere, & deducere secum milites liceret, atque dimittere. Vtrunq; permissum ab senatu. & supplicatio ad omnia puluina ria per triduum decreta: iussiq; prætores, Petilius urbanus dimittere legiones, Fabius socijs atque nomini Latino remittere delictum: & vti prætor urbanus consulibus scriberet senatum æquum cõferre, subitarios milites tumultus causa conscriptos, primo quoq; tempore dimitti. Colonia Grauisca eo anno deducta est in agrum Hetruscum, de Tarquinienisibus quondam captum. quina iugera agri data. triumuiro deduxerunt, C. Calpurnius Piso, P. Claudius Pulcher. C. Terentius Istrã. Siccitate & inopia frugum insignis annus fuit. sex menses nunquã pluuisse memoria proditum est. Eodem anno in agro L. Petilij scriba sub laniculo, dum cultores agri altius molliuntur terram, dua lapidea arca octonos ferme pedes longa, quaternos late, inuenta sunt, operculũ plumbo detinctis, literis Latinis Græciũq; vtraq; arca inscripta erat: in altera Numã Pompiliũ Pomponij filium regẽ Romanorũ sepultũ esse: in altera libros Numæ Pompilij inesse. Eas arcas cum ex amicorũ sententia dominus aperuisset, qua titulũ sepulti regis habuerat, inanis inuẽta, sine vlllo vestigio corporis humani, aut vllius rei, per tabernam tot annorum obsidibus absumptis. in altera duo fascies candelis inuolũti septenos habuere libros, non integras modo, sed recentissima species, septem Latini de iure pontificio erant: septem Græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit. Adijcit Antias Valerius Pythagoricõs fuisse, vulgata opinioni, qua creditur Pythagoræ auditorem fuisse Numã, mendacio probabili accõmodata fide. Primò ab amicis quẽ in re præsentĩ fuerunt libri lecti, mox pluribus legentibus cum vulgareti=

garentur, Q. Petilius prator urbanus studiosus legendi, eos libros à L. Petilio sumptis: & erat familiaris usus, quod scribā eum quaestor Q. Petilius in decuriam legerat. Lectis rerum summis cum animaduertisset pleraque dissoluendarum religionum esse, L. Petilio dixit, sese eos libros in ignem coniecturum esse. prius quam id faceret, se ei permittere vti, si quod seu ius, seu auxiliū se habere ad eos libros repentendos existimaret, experiretur: id integra sua gratia eum facturum. Scriba tribunos plebis adit, ab tribunis ad senatum res est reiecta. prator se iusturandum dare paratum esse aiebat. libros eos legi seruarique non oportere. Senatus censuit satis habendū quod prator iusturandum polliceretur. libros primo quoque tempore in comitio cremandos esse. precium pro libris quantum Q. Petilio pratori maiori parti tribunorum plebis videretur, domino esse soluendum. id scriba non accepit. libri in comitio igne à victimarijs facti, in conspectu populi cremati sunt. Magnum bellum ea astute coortum in Hispania citeriore. Ad V. & XXX. millia hominum, quantum nunquam ferme antea, Celtiberi comparauerant. Q. Fulvius Flaccus eam obtinebat prouinciam. is quia armare iuuentutem Celtiberos audierat, & ipse quanta poterat à socijs auxilia contraxerat: sed nequaquam numero militum hostem aequabat. Principio veris exercitum in Carpetaniam duxit, & castra locauit ad oppidum Eburā, modico praesidio in vrbe posito. Paucis post diebus Celtiberi millia duo ferme inde sub collo posuerunt castra. quos ubi adesse prator Romanus sensit, M. Fulvium fratrem cum duabus turmis sociorum equitum ad castra hostium speculatum misit, quamproximē succedere ad vallū iussit, vt viseret quanta essent: pugna abstineret: reciperetque sese, si hostium equitatum exeamtem vidisset. Ita vt praecipitum erat, fecit. per dies aliquot nihil vitra morum, quam vt haec duae turmae ostenderentur: deinde subducerentur. ubi equitatus hostium castris procucurrisset. Postremo & Celtiberi omnibus simul perditum equitumque copijs castris egressi, acie directa, medio ferme spacio inter bina castra constiterunt. Campus erat planus omnīs, & aptus pugnae. ibi steterē Hispani hostem expectantes. Romanus intra vallum suos continuit per quadriduū continuum.

tinuum. & illi eodem loco aciem instructam tenuerunt. ab Romanis nihil motum. inde quieuerunt in castris Celtiberi, quia pugnae copia non fiebat. equites tantum in stationem egrediebantur, vt parati essent si quid ab hoste moueretur. ponē castra vtrique, pabularū & lignatum ibant, neutri alteros impediētes. Prator Romanus ubi satis tot dierum quiete credidit spem factam hosti nihil se priorum moturum, L. Acilium cum ala sinistra, & sex millibus prouincialium auxiliorum circumire montem iubet, qui ab tergo hostibus erat. inde ubi clamorem audisset, decurrere ad castra eorum. nocte profecti sunt, ne possent conspici. Flaccus luce prima C. Scribonium praefectum socium ad vallum hostium cum equitibus extraordinarijs sinistra ala mittit. quos ubi & proprius accedere, & plures quam soliti erant Celtiberi conspexerunt, omnis equitatus effunditur castris, simul & pedibus signum ad exeundum datur. Scribonius, vt praecipitum erat, ubi primum fremum equitum audiuit, auertit equos, & castra repetit: eo effusus sequi hostes. primo equites, mox & pedum acies aderat, haud dubia spe castra eo die se oppugnaturus. quingentos passus, non plus à vallo aberant. Itaque ubi Flaccus satis abstractos eos à praesidio castrorum suorum ratus est, intra vallum exercitu instructo, tribus partibus simul erumpit: clamore non tantum ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed etiam vt qui in montibus erant, exaudirent, nec morati sunt quin decurrerent, sicut imperatum erat, ad castra: ubi quingentorum armatorum, non amplius, relictum erat praesidium: quos cum & paucitas sua, & multitudo hostium, & improuisa res terruisset, prope sine certamine capiuntur castra. castris, quae pars maxime à pugnantibus conspici poterat, iniicit Acilius ignem. postremi Celtiberorum qui in acie erant, primi flammam conspexere: deinde per totam aciem vulgatum est, castra amissa esse. & tum cum maxime ardere. vnde illis terror, inde Romanis animus creuit. iam clamor suorum vicentium accidebat, iam ardentia hostium castra apparebant. Celtiberi parumper incertis animi fluctuati sunt. castrum posteaquam receptus pulsus nullus erat: nec vsquam nisi in certamine spes. pertinacius de integro capeffunt pugnam. Acie media

virgebantur acriter à quinta legione aduersus leuum cornu, in quo
 sui generis prouincialis auxilia instruxisse Romanos cernebant,
 cum maiore fiducia intulerunt signa. Iam propè erat ut sinistrum
 cornu pelleretur Romanis, ni septima legio successisset. simul ad op-
 pido Ebura. qui in presidio relictì erant, in medio ardore pugnae ad-
 uenerunt. & Acilius ab tergo erat. Diu in medio castris Celtiberi,
 qui supererant, in omnes passim partes capebant fugam: equites
 bipartitò in eos emisso, magnam cadem edidere. ad viginti tria mil-
 lia hostium eo die caesa. capta quatuor millia, & DCCC. cum equis
 plus quingentis, & signa militaria LXXXVIIII. Magna victo-
 ria, non tamen incrementa fuit. Romani de duabus legionibus mili-
 tes paulo plus CC. socium Latini nominis DCCC. triginta, ex-
 ternorum auxiliarium duo millia ferme & quadringenti cecide-
 runt. Pr. in castra victorem exercitum reduxit. Acilius manere in
 castris ab se captis iussus. postero die spolia de hostibus lecta: & pro
 concione donati, quorum virtus insignis fuerat. Saucij deinde in
 oppidum Ebura deuectis, per Carpetaniam ad Contrebiam du-
 ctæ legiones, eam vrbs circumfessa cum à Celtiberis auxilia accersisset,
 morantibus ijs, non quia ipsi contati sunt, sed quia profectos à do-
 mo inexplicabiles continuus imbribus vie, & inflati amnes tene-
 bant, desperato auxilio suorum in deditiorem venit. Flaccus quoq;
 tempestatibus sedis coactus, exercitum omnem in urbem introdu-
 xit. Celtiberi, qui domo profecti erant, deditiõnis ignari cum tan-
 dem superatis, vbi primum remiserunt imbres, amnis Contre-
 biam venissent: posteaquam castra nulla extra mœnia viderunt,
 aut in alteram partem translata rati, aut recessisse hostes per-
 negligerant effusi ad oppidum acceperunt. In eos duabus portis Ro-
 mani eruptionem fecerunt, & incompositos adorti fuderunt: que
 res ad resistendum eos, & ad capeendam pugnam impedit, quod
 non vno agmine, nec ad signa frequentes veniebant, eadem magna
 parti ad fugam saluti fuit: sparsi enim toto passim campo se diffu-
 derunt, nec vsquam confertos eos hostis circumuenit. tamen ad duo
 decim millia sunt caesa. capta plus quinque millia hominum, equi
 quadringenti, signa militaria LXII. qui palati è fuga domum se
 recipie-

recipiebant, alterum agmen Celtiberorum venientium, deditio-
 nem Contrebia & suam cladem narrando, auerterunt. extemplo
 in vicis castellaq; sua omnes dilapsi. Flaccus à Contrebia profe-
 ctus, per Celtiberiam populabundus ducit legiones. multa castella
 oppugnauit, donec maxima pars Celtiberorum in deditiorem ve-
 nit. Hac in citiore Hispania eo anno gesta. Et in vltiore Man-
 lus Pr. secunda aliquot prelia cum Lusitanis fecit. Aquileia colo-
 nia Latina eodem anno in agro Gallorum est deducta. tria millia
 peditum, quinquagena iugera, centuriones centena, centena qua-
 dragena equites acceperunt. triumviri deduxerunt P. Cornelius
 Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Aedes duæ eo
 anno dedicate sunt. vna Veneris Erycina ad portam Collinam. de-
 dicauit L. Porcius L. F. Licinius duumuir. vota erat ab Cos. L. Por-
 cio Ligustino bello. altera in foro olitorio Pietatis. eam adem de-
 dicauit M. Acilius Glabrio duumuir, statuamq; auratam, que pri-
 mo omnium in Italia statua aurata est, patri Glabroni posuit.
 Is erat, qui ipse eam adem vouerat, quo die cum rege Antiocho ad
 Thermopylas depugnasset, locaueratq; idem ex S. C. Per eosdem
 dies, quibus hæc aedes dedicate sunt, L. Aemilius Paulus procos. ex
 Liguribus Ingaunus triūphauit. Transtulit coronas aureas quinq;
 & viginti. nec præterea quicquam auri argentiq; in eo triumpho
 latum. captiui multi principes Ligurum ante currum ducti. aris
 trecentos militibus diuisit. Auxerunt eius triumphi famam legati
 Ligurum, pacem perpetuam orantes. ita in animu induxisse Ligu-
 rum gentem, nulla vnquam arma, nisi imperata à P. R. sumere. Re-
 sponsum à Q. Fabio Pr. est Liguribus iussu senatus, orationem eam
 non nouam Liguribus esse: mens verò ut noua & orationi conue-
 niens esset, ipsorum id plurimum referre. ad Cos. irent, & que ab
 ijs imperata essent, facerent. nulli alij quam consulibus senatum
 crediturum esse, sincera fide in pace Ligures esse. Pax in Liguribus
 fuit. In Corsica pugnatum est cum Corsis. ad duo millia eorum M.
 Pinarius Pr. in acie occidit. qua clade compulsi obsides dederunt,
 & cetera centum millia pondo. Inde in Sardiniam exercitus ductus,
 & cum Ilienlibus, gente ne nuuc quidem omni parte pacata, se-
 cunda

V. C. *secunda praelia facta, Carthaginensibus eodem anno C. obside redditi: pacemq; cum ijs P.R. non ab se tantum, sed ab rege etiam Masanissa praestitit, qui tum praesidio armato agrum qui in controuersia erat, obtinebat. Ociosam prouinciam Coss. habuerunt.* 574. *M. Babius comitorum causa Romam reuocatus Coss. creauit, A. Posthumium Albinum Lusum, & C. Calpurnium Pisonem. Prr. exinde facti Tib. Sempronius Gracchus, L. Posthumus Albinus, P. Cornelius Maernerus, T. Minutius Molliculus, A. Hostilius Mancinus, C. Menius. ij omnes magistratum Idibus Martijs inierunt. Principio eius anni, quo A. Posthumus Albinus, & C. Calpurnius Piso Coss. fuerunt, ab A. Posthumio Cof. in senatum introducti, qui ex Hispania citeriore venerant à Q. Fulvio Flacco, L. Minutius legatus, & duo Prr. mil. T. Menius, & L. Terentius Massiliota. hi cum duo secunda praelia, deditionem Celtiberiae, confectam prouinciam nunciassent, nec stipendio quod mitti soleret, nec frumento portato ad exercitum in eum annum opus esse, petierunt ab senatu primum, vt ob res prosperè gestas dijs immortalibus bonos haberetur: deinde vt Q. Fuluius decedenti de prouincia, deportare inde exercitum, cuius forti opera & ipse, & multi ante eum Prr. vfi essent, liceret. quod fieri, praeterquam quod ita deberet, etiam propè necessarium esset. ita enim obstinatos esse milites, vt non vitra retineri posse in prouincia viderentur, inuissuq; abiri inde essent, si non dimitterentur: aut in perniciosam, si quis impense retineret, seditionem exarsuri. Coss. ambobus prouinciam Ligures esse senatus iussit. Prr. inde sortiti sunt. A. Hostilio vrbana, T. Minutio peregrina obuener, P. Cornelio Sicilia, C. Menio Sardinia Hispanias sortiti, L. Posthumius vltiorem, Tib. Sempronius citeriorem. is quia successurus Q. Fuluius erat, ne vtere exercitu prouincia spoliaretur: Quero, inquit, de te l. Minuti, cum confectam prouinciam nuncies, existimesne Celtiberos perpetuo in fide mansuros, ita vt sine exercitu ea prouincia obtineri possit? si neg. de fide barbarorum qui eam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic vtiq; exercitum censis, verum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mit.*

A mittendi? vt ij modo: quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur, veteribus militibus tyrones immisceantur? an deductis de prouincia veteribus legionibus nouas conscribendi & mittendi, cum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? dictu quàm re facilius sit prouinciam ingenio ferocem, rebellatricem confecisse. Paucæ ciuitates, vt quidem ego audio, quas vicina maximè hyberna premebant, in ius ditio- nemq; venerūt, vltiores in armis sunt. quæ cum ita sint, ego iam hinc praedico P. C. me exercitu eo qui nunc est, Rempub. administraturum. si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neq; nouum militem ferocissimo hosti obiecturum. Legatus ad ea quæ interrogatus erat, respondit. neq; se, neque quenquam alium diuinare posse. quid in animo Celtiberi haberent, aut porro habituri essent. itaque negare non posse, quin rectius sit etiam ad pacatos barbaros, nondum satis assuetos imperio, exercitum mitti. nouo autem, an vetere exercitu opus sit, eius esse dicere, qui scire possit qua fide Celtiberi in pace mansuri sint, simul & qui illud exploratum habeat, quieturos milites, si distinctus in prouincia retineantur. si ex eo quod aut inter se loquantur, aut sacclamatibus apud concionantem imperatorem significent, quid sentiant coniectandum sit, palam vociferatos esse, aut imperatorem in prouincia retenturos, aut cum eo in Italiam venturos esse. Disceptationem inter pratorum legatumq; consulū relatio interrupta, qui suas ornari prouincias priusquam de pratoris exercitu ageretur, equum censebant. Nouus omnis exercitus consulis est decretus: bina legiones Romana cum suo equitatu, & socium Latini nominis, quantus semper numerus, XV. millia peditum, & DCCC. equites. cum hoc exercitu Apuanis Liguribus vt bellum inferret, mandatum est. P. Cornelio & M. Babio prorogatum imperium: iusq; prouincias obtinere, donec Coss. venissent. tum imperatum, vt dimisso quem haberent exercitu reuertentur Romam. de Tib. Sempronij deinde exercitu actū est. nouam legem ei quinq; millium & ducentorū peditum cum equitibus CCCC. consules scribere iussi, & mille praeterea peditum ciuium

DDdd 2 Roma-

Romanorū, quinquaginta equites, & socij à nomine Latino imperare septem millia peditum, CCC. equites. cum hoc exercitu placuit ire in Hispaniam citeriorem Tib. Sempronium. Q. Fulvius permiffum, vt qui milites ante Sp. Posthumium & Q. Martium Coss. citius Romani socij ue in Hispaniā transportati essent: & praterea supplemento adducto quod amplius duabus legionibus quàm X. millia & CCCC. pedites, sex: eti equites essent, & sociū Latini nominis XII. millia, DC. equites: quorum forti opera duobus aduersus Celtiberos pralijs vsus Q. Fulvius esset: eos, si videretur, secū deportaret. Et supplicationes decreta, quod is prosperè repub. gessisset. & ceteri pratores in prouincias missi. Q. Fabio Butoni prorogatum in Gallia imperium est. Octo legiones prater exercitum veterem, qui in Liguribus in spe propinqua missionis erat, eo anno esse placuit. & is ipse exercitus agrè explebatur propter pestilentiam, quae iam tertium annum urbem Romanam atq; Italiā vastabat. Prator T. Minutius, & haud ita multo post Coss. C. Calpurnius moritur, multiq; alij omnium ordinum illustres viri. postremo prodigij loco ea clades haberi cœpta est. C. Seruilus Pont. Max. piacula ira deūm conquirere iussus, decemviri libros inspicere: consul Apollini, Aesculapio, Saluti dona vouere, & dare signa inaurata. quae vouit, deditq;. Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in vrbe, & per omnia fora conciliabulaq; edixerunt. maiores duodecim annis omnes coronati, & lauram in manu tenentes supplicauerunt. Fraudis quoq; humana insinuauerat suspicio animis. & veneficij quaestio ex S. C. quod in vrbe, propriū ue urbem decem millibus passuum esset, commissum. C. Claudio pratori, qui in locum T. Minutij erat successus, vltra decimum lapidem per fora conciliabulaq;. C. Manio, priusquā in Sardiniam prouinciam trajiceret, decreta. Suspecta COS. erat mori maximè. necatus à Quarta Hostilia vxore dicebatur. vt quidem filius eius Q. Fulvius Flaccus in locum vitrici Coss. est declaratus: aliquantò magis infamis mors Pisonis cepit esse: & testes existebant, qui post declaratos Coss. Albinum & Pisonem, quibus comitj Flaccus tulerat repulsam, & exprobratum ei à matre dice-

rent,

rent, quod iam ei tertium negatus consulatus petenti esset: & adieciſſe, pararet se ad petendum, intra duos menses effecturam vt Coss. fieret. inter multa alia testimonia ad causam pertinentia, hac quoq; vox nimis vero euentu comprobata valuit, cur Hostilia damnaretur. Veris principio huius dum Coss. nouus delectus Romae tenet: mors deinde alterius, & creandi comitia consulis in locū eius, omnia tardiora fecerunt. interim P. Cornelius & M. Babijs, qui in consulatu nihil memorabile gesserant, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt. Ligures qui ante aduentum in prouinciam consulum non expectassent bellum, improviso oppressi, ad duodecim millia hominum dederunt se. Eos, consulto per literas prius B. senatu, deducere ex montibus in agros campeſtres, procul ab domo, ne reditus spes esset, Cornelius & Babijs stauerunt, nullum alium ante finē rati fore Ligustini belli. Ager publicus pop. Romani erat in Samnitibus, qui Taurasinorū fuerat. in eum cum traducere Ligures Apuanos vellent, edixerunt Ligures ab Anido montibus descendere cum liberis coniugibusq;: sua omnia secum portaret. Ligures saepe per legatos deprecati ne penates, sedem in qua geniti essent, sepulchra maiorum cogerentur relinquere: arma, obſides pollicebantur. posteaquam nihil impetrabant, neq; vires ad rebellandum erant, edicto paruerunt. Traducti sunt publico sumptu, ad quadraginta millia liberorū capitum cum feminis puerisq; argenti data centum & quinquaginta millia HS. vnde in nouas ades compararent, quae opus essent. agro diuidendo dandog; idem qui traduxerant, Cornelius & Babijs praepositi: postulanti- bus tamen ipsis quinq; viri ab senatu dati. quorum ex consilio agerent. Transacta re cum veterem exercitū Romam deduxissent, triumphus ab senatu est decretus. Hi omnium primi nullo bello gesto triumpharunt. tantū hostes ducti ante currum: quia nec quid ferretur, neq; quid duceretur captum, neque quid militibus daretur, quicquam in triumphis eorum fuerat. Eodē anno in Hispania Fulvius Flaccus prator, quia successor in prouinciam tardius veniebat, educto exercitu ex hybernis, vltiorē Celtiberia agrū, vnde ad deditionem nō venerant, insitit vastare: quare irritauit

DDd §

magis

magis quam conterruit animos barbarorum: & clam compara-
 tus copijs saltum Manlianum, per quem transiturum exercitum
 Romanū satis sciebant, obsederunt. In Hispaniā vltiorē eunti L.
 Posthumio Albino collega Gracchus mandauerat, vt Q. Fuluium
 certiorē faceret, Tarraconē exercitum adduceret ibi dimitti ve-
 teranos, supplementumq; distribuere, & ordinare omnē exercitū
 sese velle: dies quoq; et ea propinqua, edita Flacco est, qua successor
 esset venturus. Hac noua allata res, omiſſis qua agere instituerat,
 Flac cum raptim deducere exercitum ex Celtiberia cum coegisset,
 barbari causa ignari suam defectionem, & clam comparat arma
 sensisse cum, et pertimuisse rati, eo ferocius saltum inſederunt. Vbi
 eum saltū prima luce agmen Romanū intrauit, repente ex duabus
 partibus simul exorti hostes Romanos inuaſerunt: quod vbi vidit
 Flaccus, primos tumultus, in agmine per centuriones stare omnes
 suo quēq; loco, & arma expedire iubendo, sedauit: & sarcinis in-
 uentisq; in vnum locum coactis, copias omnes partim ipse, partim
 per legatos tribunosq; militum, vt tempus & locus postulabat, si-
 ne vlla trepidatione instruxit: cum bis dedit is rem esse admonsens,
 scelus & perfidiam illis, non virtutem nec animum accessisse. redi-
 tum ignobilem in patriam, clarum ac memorabilem eos sibi feciſ-
 se: cruentos ex recenti cade hostium gladios, & manantia sangui-
 ne spolia, Romam ad triumphum delaturos. Plura dici tempus non
 patiebatur. inuehebant se hostes, & in partibus extremis iam pu-
 gnabatur: deinde acies concurrerunt. atrox vbiq; praelium, sed va-
 ria fortuna erat. egregiē legiones, nec segnius duae ale pugnant:
 externa auxilia ab simili armatura, meliore aliquārum militū ge-
 nere vrgebantur, nec locum tueri poterant. Celtiberi vbi ordinata
 acie & signis collatis se non esse pares legionibus senserunt, cunei
 impressionem fecerunt: quo tantum valent genere pugna, vt qua-
 cunque parte perculere impetu suo, sustineri nequeāt. tunc quoq;
 turbata legiones sunt, propē interrupta acies. Quam trepidationē
 vbi Flaccus conspexit, equo aduehitur ad legionarios equites: &
 acquid auxiliij in vobis est? actum iā de hoc exercitu erit: cū vndiq;
 acclamassent, quin ederet quid fieri vellet, nō segniter imperiū exe-
 cuturos,

caturos. Duplicate turmas, inquit duarum legionum equites, &
 permittite equos in cuneum hostium, quo nostros vrget: id cum
 maiori vi equorum facietis, si effranatos in eos equos immitteris,
 quod sepe Rom. equites cum magna laude fecisse sua memoria pro-
 ditū est. Dīcto paruerunt, detractisq; frenis bis vitro citroq; cum
 magna strage hostiū infractis omnibus hastis transcurrerunt. Dis-
 sipato cuneo, in quo omnis spes fuerat, Celtiberi trepidare, & pro-
 pē omiſſa pugna, locum fuga circumſpicere. Et alarij equites post-
 quam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre, &
 ipsi virtute eorum accensi, sine vllius imperio, in perturbatos iam
 hoste: equos immittunt. Tunc verō Celtiberi omnes in fugam
 effunduntur: & imperator Romanus auersos hostes contempla-
 rus, adem Fortuna equestri, Ionique Opt. Max. ludos vouit.
 Ceduntur Celtiberi per totum saltum dissipati fuga. decem &
 septem millia hostium caesa eo die traduntur. viuis capti plus tria
 millia, ducentis septuaginta septem cum signis militariibus, e-
 quis propē mille centum, nullis castris eo die victor exercitus man-
 ſit. victori non sine iactura militum fuit, quadringenti LXXII.
 milites Romani, sociū ac Latini nominis mille decem & nouem,
 cum his tria millia militum auxiliatorum perierunt. ita victor
 exercitus renouata priore gloria Tarraconem est perductus. Ve-
 nienti Fulvio Tib. Sempronius praetor, qui bis duo ante venerat, ob-
 Cuiam processit: gratulatusq; est, quod rempublicam egregiē gef-
 ſisset. cum summa concordia quos dimitterent, quosq; retinerent
 milites cōposuerunt. Inde Fuluius ex auctoritate militib; in naues
 impositis, Romam est profectus. Sempronius in Celtiberiam legio-
 nes duxit. Coss. a vbo in Ligures exercitus induxerunt diuersis par-
 tibus. Posthumius prima & tertia legione Baſiliam Suis mortūq;
 montes obsedit: & premendo praesidijs angustos saltus eorū, com-
 meatus interclusit, inopiq; omnium rerū eos perdomuit. Fuluius
 secunda & quarta legione, adortus à Pisis Apuanos Ligures qui
 eorum circa Maeram fluum inolebant, in deditiōem acceptos
 ad septem millia hominum in naues impositos, praeter eam He-
 trusci maris Neapolim transiſſit. inde in Samnium traducti, a-
 DDdd 4 gerq;

gerq; his inter populares datus est. Montanorum Ligurum ab A. Posthumio vinea caesa, frumenta q; deusta, donec cladibus omnibus belli coacti in deditioem venerunt, arma q; tradiderunt. Navi- bus inde Posthumius ad visendam oram Ingaunorum Intemelio- rum q; Ligurum processit, priusquam hi Coss. venirent ad exerci- tum qui Pisas inductus erat, praerant A. Posthumius, & frater Q. Fulvij M. Fulvius Nobilior. secunda legionis Fulvius tribunus mi- litum erat. is mensibus suis dimisit legionem, iureiurando adactis centurionibus, as in ararium ad quaestores esse delaturos. Hoc vbi Placentiam (nam eo forte erat profectus) Fulvio nunciatum est: cum equitibus expeditis secutus dimissos, quos eorum potuit assequi deduxit castigatos Pisas, de caeteris Coss. certiore fecit. eo referen- te S. C. factum est, vt M. Fulvius in Hispaniam relegaretur ultra novam Carthaginem. Litera q; ei data sunt a Coss. ad P. Manlium in Hispaniam vltiorem deferenda. milites iussi ad signa redire. causa ignominia, vti semestre stipendium in eum annum esset, ei legioni, decretum qui miles ad exercitum non redisset, eum ipsum, bona q; eius vendere Coss. iussus. Eodem anno L. Duronius, qui praetor anno superiore ex Illyrico cum decem navibus Brundisium re- dierat: inde in portu relictis navibus cum venisset Romam, inter ex- ponendas res quas ibi gessisset, haud dubie in regem Illyrioru Gen- tium latrocinij omnis maritimi causam asertit. ex regno eius om- nes naues esse, quae superi maris oram depopulatae essent. de hu- bus se legatos misisse, nec conueniendi regis potestatem factam. Ve- nerant Romam legati a Gentio, qui quo tempore Romani conue- niendi regis causa venissent, agrum forte cum in vltimis partibus fuisse regni dicerent. petere Gentium ab senatu, ne crederent con- fectis criminibus in se quae inimici detulissent. Ad ea Duronius ad- recit, multis ciuibus Romanis & socijs Latini nominis iniurias fa- ctas in regno eius, & ciues Romanos dici Corcyræ retineri. eos om- nes Romam adduci placuit. C. Claudium praetorem cognoscere: neque ante Gentio regi legatis ue eius responsum reddi. Inter mul- tos alios, quos pestilentia eius anni absumpsit, sacerdotes quoque aliquot mortui sunt. L. Valerius Flaccus pontifex mortuus est. in

eius

A eius locum susceptus est Q. Fabius Labeo. P. Manlius, qui nuper ex vltiore Hispania redierat, triumuir epulo, Q. Fulvius, M. F. in lo- cum eius triumuir cooptatus. tum praetextatus erat. de rege sacri- fici sufficendo in locum C. Cornelij Dolabella contentio inter C. Seruilium Pont. Max. fuit, & L. Cornelium Dolabellam duum- uirum naualem, quem vt inauguraret pontifex, magistratu sese abdicare iubebat, recusanti q; id facere: ob eam rem multa duum- uiro dicta a pontifice. de q; ea cu prouocasset, certatum ad populum. cum plures iam tribus intro vocatae dicto esse audientem pontifici duumuirum iuberent, multa em q; remitti. si magistratu se abdi- casset: vitium de caelo quod comitia turbaret interuenit. religio B inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabella. P. Claelium Siculum inaugurarunt: qui secundo loco inauguratus erat. Exitu anni & C. Seruilium Geminum Pont. Max. decepsit. idem decemuir sacro- rum fuit. pontifex in locum eius a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus: in pontificem maximum Aemilius Lepidus, cum multi clari viri petissent. & decemuir sacrorum Q. Martius Philippus in eiusdem locum est cooptatus. & augur Sp. Posthumius Albinus de- cessit: in locum eius P. Scipionem filium Africani augures coopta- runt. Cum anis eo anno petentibus permissum, vt publice latine lo- querentur, & praconibus latine vendendi ius esset. Pisanis agrum pollicentibus, quo Latina colonia deduceretur, gratia ab senatu a- C ct. a triumui creati ad eam rem Q. Fabius Buteo, M. & P. Popilij Lenates, A. C. Manio praetore, cui prouincia Sardinia cum euenis- set, additum erat, vt quareret de veneficijs longius ab vrbe decem millibus passuum: litera allatae, se iam tria millia hominum dam- nasse, & crescere sibi questionem indicijs. aut eam sibi esse dese- rendam, aut prouinciam dimittendam. Q. Fulvius Flaccus ex Hi- spania redijt Romam cum magna fama gestarum rerum, qui cum extra urbem triumphi causa esset, Coss. est creatus cum L. Manlio Acidino. & post paucos dies cum militibus, quos secum deduxerat, triumphans urbem est inuectus. Tulit in Triumpho coronas au- reas centum viginti quatuor: praeterea auri pondo triginta vnum, & signati osensis nummum centum septuaginta tria millia du-

DDd 5

centos.

centos militib. de prada quinquagenos denarios dedit: duplex cen-
 turionibus, triplex equitibus: tantundē socijs Latini nominis, & si-
 pendii omniū duplex. Eo anno rogatio primum lata est ab L. Lu-
 .lio tribuno plebis, quot annos nati queng, magistratū peterent
 caperentq, inde cognomen familia inditū, vt Annales appellaren-
 tur. Praetores quatuor post multos annos lege Babiā creati, quae al-
 ternis quaternos iubebat creari. Hi facti, C. Cornelius Scipio, L.
 Valerius Leuinus, Q. & M. Mutij Scauola. Q. Fuluius & L. Manlio
 Coss. eadem prouincia, quae superioribus, pari numero copiae pedi-
 tū, equitum, ciuiū sociorū decreta. In Hispanijs duabus Tib. Sem-
 pronio & L. Posthumio cum iisdē exercitibus quos haberent, pro-
 rogatum imperium est, & in supplementum Coss. scribere iussu ad B
 tria millia peditū Romanorū, C. C. equites quing, millia socio-
 ciorum Latini nominis, & quadringentos equites. P. Mutius Sca-
 uola vrbā sortitus prouinciam est: & vt idem quæreretur de vena-
 .: si cjs in vrbe, & propius vrbem decem millia passuū. C. Cornelius
 Scipio peregrinam, Q. Mutius Scauola Siciliam, L. Valerius Leui-
 nus Sardiniam. Q. Fuluius Coss. priuquā vllam rem publicā age-
 ret, liberare & se & rempub. religione votis soluendis dixit velle.
 vouiss: se quo die postremū cum Celtiberis pugnaasset, ludos Ioui
 Opt. Max. & adē equestri Fortuna sese facturū: in casres sibi pe-
 cuniam collatam esse ab Hispanis. Iudi decreti: & vt duumviri ad
 eadem locandam crearentur. De pecunia finitur, ne maior causa lu-
 dorum consumeretur, quam quantā Fuluius Nobiliori post Aetoli-
 cum bellum ludos facienti decreta esset, neue quid ad eos ludos ar-
 cesseret, cogeret, acciperet, faceret aduersus id S. C. quod L. Aemy-
 lio, Cn. Bebio Coss. de ludis factum esset. Decreuerat id senatus
 propter effusos sumptus factos in ludos. T. Sempronij edilis, qui
 graues non modō et alia ac socijs Latini nominis, sed etiam prouin-
 cijs externis fuerat. Hyems eo anno niue saua et omni tempestatū
 genere fuit. arbores quae obnoxiae frigoribus sunt, drussit cunctas,
 & ea tū aliquāto quā in alijs longior fuit. it. xq. Latinas mox su-
 bito coorta, & intolerabilis tempestas in mōte iurbauit. insaura-
 tēq, sunt ex decreto pontificū. Eadem tempestas & in Capitolio
 ali-

aliquot signa construxit, fulminibusq, complura loca deformauit.
 ad. m. Iouis Tarracina, eadem albam Capuae, portamq, Romanam,
 muri pinnae aliquot locis decussit. Haec inter prodigia nunciatū & .
 ab Reate, tripodem natum mulum. Ob ea decemviri iussi ad re li-
 bro, edidere quibus dijs. & quot: hostijs sacrifici careretur: & ab fulmi-
 nibus complura loca deformat a, ad eadem Iouis vt supplicatio diem
 vnum esset. Ludi deinde votiuū Q. Fuluij Coss. per dies decem magno
 apparatu facti. Censorū inde comitia habit a. creati M. Aemylius
 Lepidus Pont. Max. & M. Fuluius Nobilior, qui ex Aetolis triumphā
 uerat. Inter hos viros nobiles inimicitiae erant, saepe multis & in se-
 natu. & ad populū atrocibus celebrata certaminibus. Comitijs
 E confectis, vt traditū antiquitas est, censores in campo ad arā Mar-
 tis Iellis curulibus confederunt. quo repente principes senatorum
 cum agmine venerūt: ciuitatis, inter quos Q. Caelius Metellus ver-
 ba fecit. Non oblitus sumus censores, vos paulo antē ab vniuerso P. R. .
 moribus nostris praepositos esse: & nos a vobis & admoneri & regi, .
 non vos a nobis debere, indicandū tamē est, quid omneis bonos in vo-
 .
 bis aut offendat, aut certē mutatum malint. Singulos cum iustus .
 mur M. Aemyli, M. Fului, neminem hodie in ciuitate habemus. .
 quem si reuocemur in suffragium, velimus vobis praelatam esse. am .
 bo cum simul aspiciamus, non possumus non vereri, ne male compa- .
 rati sitis: nec tantum rei publicae proficit, quod omnibus nobis egregie .
 C placetis: quam quod alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per .
 annos multos vobis ipsis graues & atroces geritis: quae periculum .
 est, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis grauioribus fiant. De .
 quibus causis hoc timeamus, multa succurrūt quae dicerentur: nisi .
 fortē implacabiles vestra ira implicauerint animos vestros. Has vt .
 hodie, vt in isto tēpō finitatis simultates, quae sumus vos vniuersi: et .
 quos cōiunxit suffragijs suis P. R. hac etiā recōciliatione gratia con- .
 iungi a nobis finatus. vno animo, vno consilio legatis senatū, equites .
 recōciliatis, agatis cōsum, lustrū cōdat is: & omnibus serē precationi- .
 bus nūcupabit is verbis, vt ea res mihi collegaq, meo bene & feliciter .
 eueniat: ita, vt verē, vt ex animo velit is euenire: efficiat isq, vt & de .
 si precati eritis, id vos velle etiā homines credamus. T. Tatius & Ra-
 mulus

mulus in cuius vr̄bis medio foro acie hostes concurrerant, ibi con-
 cordes regnarunt. Non modò simultates, sed bella quoque finiun-
 tur. ex infestis hostibus plerunq; socij fideles, interdum etiam ciues
 sunt. Albani diruta Alba Romam traducti sunt: Latini, Sa-
 bini in ciuitatem accepti. Vulgatum illud quia verū erat, in pro-
 uerbium venit: Amicitias immortales, inimicitias mortales de-
 bere esse. Fremitus ortus cum assensu, deinde vniuersorum voces
 idem petentium confusa in vnum, orationem interpellarunt. In-
 de Amylius questus cum alia, tum bis à L. Fulvio se certo cōsulatu
 deiectum. Fuluius contrā queri, se ab eo semper lacesitum, & in
 probum suum sponsonem factam: tamen ambo significare, si al-
 ter vellet, se in potestate tot principum ciuitatis futuros. Omnibus
 instantibus qui aderant, dexteras fidemq; dedere, mittere verē ac
 finitodium, deinde collaudantibus cunctis deducti sunt in Ca-
 pitolium. & cura super tali re principum, & facultas censorum e-
 gregie comprobata ab senatu & laudata est. Censoribus deinde po-
 stulantibus, vt pecunia summa sibi, qua in opera publica vteren-
 tur, attribueretur, vectigal annuum decretum est. Eodem anno in
 Hispania L. Posthumius, & Tiberius Sempronius propratores cōpa-
 raucrūt ita inter se, vt in Vaceos per Lusitaniā iret Albinus, inde in
 Celtiberiam reuerteretur. Gracchus quòd maius ibi bellū esset, in
 vltima Celtiberia penetravit, Mundā vr̄bem primū vi capit, nocte
 ex improviso aggressus: acceptis deinde obsidibus, presidioq; imposi-
 to, castella oppugnare, agros vr̄ere, donec ad praualiā aliam vr̄bē
 (Certimam appellant Celtiberi) peruenit: vbi cum iam opera ad-
 moueret, veniunt legati ex oppido: quorum sermo antiqua simpli-
 citate fuit, non dissimulantium bellaturos, si viues essent, petierūt
 enim vt sibi in castra Celtiberorū ire liceret ad auxilia accipiēda: si
 non impetrassent, tum separatim eos ab illis se consulturos. Permit-
 tente Graccho ierūt. & post paucis diebus alios decem legatos se-
 cū adduxerunt. Meridianū tempus erat. nihil prius petierunt à pra-
 tore, quā vt bibere sibi iuberet dari, epotis primis poculis iterum
 poposcerunt, magno risu circumstantium in tam rudibus. & morū
 omnis ignavis ingenijs, tum maximus natu ex ijs. Missi sumus in-
 quit,

A quit, à gente nostra, qui sciscitaremur, qua tandem refretus, arma
 nobis inferres? Adhanc percunctationem Gracchus, exercitu se e-
 gregio fidentem venisse respondit, quā si ipsi viere velint, quò
 certiora ad suos referant, potestatem se eis facturum esse. tribu-
 niūq; mil. imperat, vt ornati omnes copias peditum equitūq; &
 decurrere iubeant armatas. Ab hoc spectaculo legati missi deterrue-
 runt suos ab auxilio circumfessa vr̄bi ferendo. Oppidani cum ijs nes-
 nocte turribus nequicquam (quod signū conuenerat) sustulissent,
 destituri ab vnica spe auxilij in deditiōnem venerunt. se fletum
 nummum quater & vicies ab ijs est exactum: quadraginta nobi-
 lissimi equites, nec obsidum nomine (nam militare iussi sunt) & tā-
 men ipsa vt pignus fidei essent. Inde iam duxit ad Alcen vr̄bem,
 vbi castra Celtiberorum erant, à quibus venerant nuper legati. eos
 cum per aliquot dies armaturam leuem immitendo in stationes la-
 cesserat paruis praelijs, indies maiora certamina se rebat, vt omnes
 extramunitiones eliceret. Vbi quod petebatur sensit effectum, au-
 xiliorum praefectis imperat, vt contracto certamine tanquam mul-
 titudine superarentur, repente tergū datis ad castra effuse fuge-
 rent. ipse intra vallum ad omnes portas instruxit copias. Haud
 multum temporis intercessit, cum ex cōposito refugientium suo-
 rum agmen, post effuse sequētes barbaros conspexit. instructam ad
 hoc ipsum intra vallum habebat aciem. itaque tantum moratus,
 vt suos refugere in castra libero introitu sineret. clamore sublato,
 simul omnibus portis erupit. Non sustinere impetum nec opinatū
 hostes qui ad castra oppugnanda venerant, ne sua quidem tuē-
 ri potuerunt. nam exemplo fusi, fugati, mox intra vallum pauer-
 tes compulsi, postremo exiuntur castris. Eo die nouem milia ho-
 stium caesa: capti viui trecenti viginti, equi centum duodecim, si-
 gna militaria triginta septem. De exercitu Romano centum no-
 uem ceciderunt. Ab hoc praelio Gracchus duxit ad depopulandum
 Celtiberiam legiones. & cum ferret passim cuncta, atq; ageret po-
 pulūq; alij voluntate alij metu iugū acciperent CIII. oppida intra
 paucos dies in deditiōnem accepit. praeda portus ingenti est. Con-
 uertit inde agmen retro, vnde venerat ad Alcen, atq; eam vr̄bem op-
 pugnatē

pugnare institit. Oppidani primum impetum hostium sustinuerunt, deinde cum iam non armis modo, sed etiam operibus oppugnarentur, diffisi pre sidio vi bis in arcem vniuersi concesserunt: postremum & inde prae missis oratoribus, in ditionem sese suaq; omnia Romanis permiserunt. Magna inde praeda facta est. multi captiui nobiles in potestatem venerunt: inter quos & Thurri filij duo, & filia. Regulus hic earum gentium erat, longe potentissimus omnium Hispanorum. Audita suorum clade, missis qui fidem venientis in castra ad Gracchum peterent, venit & primum quaesuit ab eo ne liceret sibi ac suis viuere? cum prator victurum respondisset, quaesuit iterum, si cum Romanis militare liceret? id quoque Graccho permittente: Sequar, inquit, vos aduersus veteres socios meos, quoniam illos ad me* propiunt suspicere. Sequutus est inde Romanos, fortisq; ac fidelis opera multis locis rem Romanam adiunxit. Ergauica inde nobilis. & potens ciuitas, aliorum circa populorum cladibus territa, portas aperuit Romanis: eam deditiorem oppidorum haud cum fide factam, quidam auctores sunt. e qua regione abduxisset legiones extemplo inde rebellatum, magnoq; eum postea praelio ad montem Caunum cum Celtiberis a prima luce ad sextam horam diei, signis collatis pugnaesse: multos utrinque cecidisse, nec aliud magnopere victores fuisse Romanos, nisi quod postero die manentes intra vallum praelio lacefferint: postero die spolia per totum diem legisse. tertio die praelio maiore iterum pugnatum: & tum demum haud dubie victos Celtiberos, castraq; eorum capta & direpta esse. viginti duo millia hostium eo die esse caesa, plus trecentos captos parem ferè equorum numerum: & signa militaria septuaginta duo inde debellatum, veramq; pacem non fluxit ante. fide Celtiberos fuisse. Eadem aetate & L. Posthumium in Hispania vltiore bis cum Vacceis egregie pugnaesse scribunt. ad triginta, & quinq; millia hostium occidisse, & castra oppugnasse. Propius vero est. serius in provinciam peruenisse, quam ut ea aetate potuerit res gerere. Censores fidei concordia senatum legerunt. princeps electus est ipse censor M. Aemilius Lepidus Pont. Max. tres electi de senatu, retinuit quosdam Lepidus à collega praeiteros.

Opera

Opera ex pecunia attributa diuisaq; inter se, hac confecerunt. Lepidus molem ad Tarracinam, ingratum opus, quod praedia habebat ibi. priuatamq; publica rei impensam insuerat. Theatrum & praesentium ad Apollinis, ad eum Iouis in Capitolio, columnasq; circa poliendas albo locauit. & ab his columnis, quae in comode opposita videbatur signa, amouit: clypeaq; de columnis, & signa militaria affixa omnis generis dempsit. M. Fuluius plura, & maioris locauit vsus. portum, & pilas pontis in Tyberim, quibus pilis fornices post aliquot annos P. Scipio Africanus, & L. Mummius censor locauerunt imponendos: basilicam post argentarias nouas, & forum piscatorium circumdatis tabernis, quas vendidit in priuatum: & forum & porticum extra portam Trigeminam, & aliam post naualia, & ad fanum Herculis, & post Spei ad Tyberim, ad eum Apollinis medici. habuere & in promiscuo pratores pecuniam: ex ea communiter locarunt aquam adducendam, fornicesq; faciendos. impedimento operi fuit M. Licinius Crassus, qui per fundum suum ducti non est passus. Portoria quoque, & vectigalia huiusmodi multum instituerunt. complura sacella publicaq; occupata à priuatis, publicaq; sacra, ut patere, essentq; populo, curarunt. mutarunt suffragia: regionatimq; generibus hominum, causisq; & quae sitibus, tribus descripserunt. Et alter ex censoribus M. Aemilius patijt absentatu, ut sibi dedicationis templorum reginae Iunonis & Dianae, quae bello Ligustino ante annis octo vouisset, pecunia ad ludos decerneretur. viginti millia aris decreuerunt. Dedicauit eas ades utramque in circo Flaminio. ludosq; senicos triduum post dedicationem templi Iunonis, biduum post Dianae, & singulos dies fecit in circo. Idem dedicauit ad eum Larium per mare in campo. vouerat eam annis duodecim ante L. Anulium Regillum. natali praelio aduersus praefectos regis Antiochi. supra valvas templi tabula cum titulo hoc fixa est. Duello magno regibus dirimendo caput subigendus patrandae paci haec pugna extanti L. Aemilio M. Aemilij filio, auspicio imperio, felicitate ductuq; eius inter Epheum Camachumq; inspectante Cos. ipso Antiocho, exercitu omni, equitatu, elephantisq; classis regis Antiochi ante se victa, fusa,

conuulsa

contusa fugat aq̄ est: ibiq̄ eo die naus longa cum omnibus socijs
 capta quadraginta duae. ea pugna pugnata rex Antiochus, regnūq̄
 eius. Eius rei ergo adem Laribus permarinis vouit. Eodem exemplo
 tabula in aede Iouis in Capitolio supra ualvas fixa est. Biduo quo se-
 natū legerunt censores, Q. Fuluius Cos. profectus in Ligures per in-
 uios montes uallesq̄ saltus cum exercitu transgressus. signis colla-
 tis cum hoste pugnavit: nequa tantum acie uicit, sed castra quoque
 eodem die cepit. Tria milia ducēti hostium, omnisq̄ ea regio Ligu-
 rum in deditiōem uenit. Cos. deditos in campestris agros dedu-
 xit praesidiaq̄ montibus imposuit. Celeriter & ex provincia liti-
 ra Romam uenerūt. supplicationes ob eas res gestas in triduum de-
 cretae sunt. Praetores quadraginta hostijs maioribus per supplicatio-
 nes rem diuinam fecerunt. Ab altero Cos. L. Manlio nihil memoria
 dignum in Liguribus est gestum. Galli transalpini tria milia homi-
 num in Italiam transgressi, neminem bello laceissent, agrum a
 Cos. & senatus petebant, ut pacati sub imperio P. R. essent. eos sena-
 tus excedere Italia iussit, & Cos. Q. Fuluium querere, & ani-
 maduertere in eos qui principes & authores transcendendi Alpes
 fuissent. Eodem anno Philippus rex Macedoniae senio & maxore
 consumptus, post mortem filij decessit. Demetriade hybernabat,
 cum desiderio anxius filij, tum penuriam crudelitatis suae, qua sti-
 mulabat animum: & alter filius haud dubie & sua & aliorum o-
 pione rex, conuersusq̄ in eum omnium oculi, & destituta senectus. C
 alijs expectantibus suam mortem, alijs ne expectantibus quidem
 quo magis angebatur: & cum eo Antigonus Echeeratis filius, no-
 mē patris Antigoni ferens, qui tutor Philippi fuerat, regia uir ma-
 iestatis, nobili etiam pugna aduersus Cleome-nem Lacedaemonium
 clarus, tutorem eum Graeci, ut cognomine a ceteris regibus distin-
 guerent, appellarunt. Huius fratris filius Antigonus ex honoratis
 Philippi amicis vnus incorruptus permanerat: eiq̄ ea fides nequa
 quam amicum Persea, inimicissimum fecerat. is prospiciens ani-
 mo, quanto cum periculo suo hereditas regni uentura esset ad Per-
 sea, ut primum labare animum regis, & ingemiscere interdum fi-
 lij desiderio sensit: nunc praebendo aures, nunc laceffendo etiā men-
 tionem

Antigonum rei temere acta, saepe querenti querens & ipse aderat, &
 cum multa adsoleat ueritas praebere uestigia sui, omni ope adiuua-
 bar, quo maturius omnia emanarent. Suspecti & ministri facino-
 ris, Apelles maximè, & Philocles erant, qui Romā legati fuerant,
 literasq̄ exitiales Demetrio sub nomine Flamini attulerant,
 falsas esse, & a scriba uitiatas, signumq̄ adulterinum, uulgò in re-
 gia fremebant. Ceterum cum suspecta magis quàm manifesta es-
 set res, fortè Xychus obuius sit Antigono: comprehensusq̄ ab eo in
 regiam est perductus, relicto eo custodibus, Antigonus ad Philip-
 pum processit: Multis, inquit, sermonibus intell exisss uideor, ma-
 gno te estimaturum, si scire uera omnia possis de filijs tuis, uter ab
 vitropetitus fraude & insidijs esset. homo vnus omnium, qui no-
 dum huius erroris exoluere possit, in potestate tua est Xychus. for-
 te uocatum perductumq̄ in regiam, uocari iuberet. Adductus, pri-
 mo ita negare incōstanter, ut, paruo metu admo, paratum indi-
 cem esse appareret. conspectum tortoris uerberumq̄, non sustinuit:
 ordinemq̄ omnem facinoris legatorum ministerijq̄ sui exposuit.
 Exemplo missi qui legatos comprehenderent. Philoclem, qui pra-
 sens erat, oppresserunt. Apelles missus ad Cheream quendam per-
 sequendum, indicio Xychi audito, in Italiam traiecit. De Philocle
 nihil certi uulgatum est. alij primò audaciter negantē, postquam
 in conspectum adductus sit Xychus, non ultra terendisse: alij tor-
 menta etiam inficiantē perpeffum affirmant. Philippo redintegra-
 tum est luctus, geminatusq̄: & infelicitatem suam in liberis grauio-
 rem, quòd alter perisset, censebat. Perseus certior factus omnia de-
 lecta esse, potentior quidem erat, quàm ut fugam necessarium du-
 ceret: tantum ut procul abesset, curabat: interim uelut ab incendio
 flagrantis ira, dum Philippus uiueret, se defensusus. qui spe poti-
 undi ad pœnam corporis eius amissa, quod reliquum erat, id stude-
 re, ne super impunitatem etiam premio sceleris frueretur. Antigo-
 num igitur appellat, cui & palam facti parricidij gratia obnoxius
 erat, neq̄, pudendum aut penitendum eum regem Macedoniae,
 propter recentem patris Antigoni gloriam fore censebat. Quando
 in eam fortunā ueni, inquit, Antigone, ut orbitas mihi, quàm alij
 detestan-

deestantur parentes, optabilis esse debeat: regnum quoddam patris tuo fors, non solum fideliter eius custoditum et auctum etiam accepit: id tibi tradere in animo est. Te unum habeo quem dignum regno iudicem, si neminem haberem, perire & extinguere mallem, quam Perseo scelestæ fraudis premium esse. Demetrius excitatum ab inferis, restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori, vnus in lachrymas, in locum eius substitutum relinquam. Ab hoc sermone omni genere honoris producere eum non desistit. cum in Thracia Perseus abisset: circumire Macedoniae vrbes, principibusque Antigonum commendare, & si vita longior suppesset, haud dubium fuit, quin eum in possessione regni relicurus fuerit. Ab Demetriade profectus, Thesalonica plurimum temporis moratus fuerat, inde cum Amphipolin venisset, graui morbo est implicatus. Sed animo tamen agrum magis fuisse quam corpore constat: curisque & vigilijs, cum identidem species & umbra infontis interempti filij eum diris agerent, extinctum esse cum exercitationibus altius, admoneri tamen potuisset Antigonus, si haud statim palam facta esset mors regis. Medicus Calligenes, qui curationi praeerat, non expectata morte regis, à primis desperationis notis nuncios praedepositos, ita vt conuenerat, misit ad Perseum: & mortem regis in aduentum eius omnes qui extra regiam erant, calauit. Oppressit igitur nec opinantis ignarosque omnes Perseus & regnum scelere partum inuasit. Peropportuna mors Philippi fuit ad dilationem, & ad vireu bello contrahendas. nam post paucis diebus gens Bastarnarum diu sollicitata ab suis sedibus magna peditum equitumque manu Istrum traiecit, inde praegressi qui nunciarent regi, Antigonus & Cotto nobilis erat Bastarna. de ea re Antigonus saepe inuitus cum ipso Cottle legatus ad concitandos Bastarnas missus, haud procul Amphipoli fama incerti nuntij occurrerunt, mortuum esse regem. quæ res omnem ordinem concilij turbauit. Compositum autem sic fuerat. transitum per Thraciam tutum, & commeatu Bastarnis, vt Philippus praestaret, id vt facere possent regionum principes donis coluerat, fide sua obligata, pacato, agmine transiuro

ficuro Bastarnas. Dardanorum gentem delere propositum erat, inque eorum agro sedes dare Bastarnis. duplex inde erat commodum futurum, si & Dardani, gens semper infestissima Macedoniae, temporibusque iniuris regum imminens, tolleretur: & Bastarne relicta in Dardania coniugibus liberisque, ad populandam Italiam possent mitti. per Scordiscos iter esse ad mare Adriaticum Italiaeque alia via traduci exercitum non posse. facile Bastarnis Scordiscos iter daturus. nec enim aut lingua aut moribus aequales abhorre. & ipsos adiuncturos se, cum ad praedam opulentissima gentis ire uisissent. Inde in omnem euentum consilia commodabantur. siue cessi ab Romanis forent Bastarna, Dardanos tamen sublato, praedamque ex reliquis Bastarnarum, & possessionem liberam Dardaniae, solatio fore. siue prosperè gessissent: Romanis auersis in Bastarnarum bellum, recuperaturum se in Thracia qua amississet. Hac Philippi consilia fuerant. Ingressi sunt pacato agmine, fide Cottonis & Antigoni: sed haud multo post famam mortis Philippi, neque Thraces commercio faciles erant, neque Bastarne empto contenti esse poterant, aut in agmine contineri, & decederent via. Inde iniuria ultro citroque fieri: quarum indies incrementum bellum exarsit. Postremò Thraces, cum vim ac multitudinem sustinere hostium non possent, relictae campestribus vicu in montem ingentis altitudinis (Donucam vocant) concesserunt. Quod ubi ire Bastarna uellent: quali tempestate Gallos spoliantes Delphos fama est peremptos esse, talis tum Bastarnas nequicquam ad iuga montium appropinquantes oppressit. Neque enim imbre tantum effuso, dein creberrima grandine obruti sunt, cum ingenti fragore caeli tonitribusque & fulguribus praestringerentibus aciem oculorum: sed fulmina etiam sic uindicta micabant, ut peti uiderentur corpora: nec solum milites, sed etiam principes isti caderent. itaque cum praecipiti fuga per rupes praeltas, improuidi sternerentur ruerentque, instabant quidem percussis Thraces: sed ipsi deos auctores fugae esse, caelumque in se ruere aiebant. Dissipati procella, cum tanquam ex naufragio plerique semiermes in castris uide profecti erant, redissent, consulti ari quid agerent ceptum.

inde orta dissenſio: alijs redeundum, alijs penetrandum in Dardania cenſentibus. Triginta ferme millia hominum (Clondico duce profecti erant) peruenerunt. cetera multitudo retro quã uenerat, tranſdanubianam regionem repetijt. Perſeus potitus regno, in terfici Antigonom iuſſit. & dum firmaret res, legatos Romam ad amicitiam paternam renouandam, petendumq; vt rex ab ſenatu appellaretur, miſit. Hac eo anno in Macedonia geſta. Alter conſulum, Q. Fuluius ex Liguribus triumphauit. quem triumphum magis gratia quã rerum geſtarum magnitudini datum conſtabat. Armorum hoſtilium magnam vim tranſtulit. nullam pecuniam admodum. diuiſit tamen in ſingulos milites tricenos ari, duplex centurionibus, triplex equiti. Nihil in eo triumpho magis inſigne fuit, quã quòd forte euēnit, vt eodem die triumpharet, quo prior anno ex prætura triumphauerat. Secundum triumphum comitia edixit, quibus creati Coſſ. ſunt M. Iunius Brutus, A. Manlius Volſo. Prætorum inde tribus creatis, comitia tempeſtas diremit. poſtero die reliqui tres facti, ante diem quartum Idus Martias, M. Titinius Curuus, T. Claudius Nero, T. Fontius Capito. Ludi Romani inſtaurati ab adilibus curulibus, Cn. Seruilio Cepione, Ap. Claudio Centone, propter prodigia quæ euenerant. Terra mouit. in foris publicis, ubi lectiſternium erat, deorum capit a, quæ in lectu fuit, decidit. de menſa oleas quoq; præguſtaſſe mures, in prodigium verſum eſt. Ad ea expianda nihil yltera quam vt ludi inſtaurentur, actum eſt.

RERVVM

RERVVM ET VERBORVM

QVARTAE T. LIVII

DECADIS INDEX.

A

A Baci Romam aduecti. 346. b
 Abasſum oppid. 298. c
 abydi oppugnatur. 12. a. 14. b
 academia gymnaſium. 20. a
 acanthum oppidum captum. 38. c
 acarnania in poteſtatem Rom. redacta. 79. a
 acarnaniam Aetoli populantur. 78. a. 289. c
 aethi funditores. 312. a
 aethi Phthiotæ Theſſaliſi dati. 92. a
 aethi Zacynthum recipiunt. 221. a. b
 aethorum cum Nabide bellum. 171. b
 aethorum portus. 239. a
 aethaicum concilium. 223. b
 acilius. 219. b. in Aetolia expeditiones. 236. b
 acilianus annales. 163. c
 acrae promontorium. 64. c
 adoreus mons. 302. b
 adramyttreum vrbs. 248. a
 aegoleus vrbs oppreſſa. 40. a
 aegiſenſes funditores. 311. a
 aegium opp. 55. a. recipitur. 205. c
 aegium opp. 312. c
 aemus mons. 408. c
 emylus Regulus. 258. b
 eneſidem obſtinatio in oppetenſa morte. 66. a.

eniadae Acarnanibus attributi. 255. a
 de Aeno & Maronea vrbs controuerſia. 363. a
 eolis & Ionia Toliftobogijſi attributa. 299. c
 eropus mons. 47. a
 eſculapium propugnaculi. 289. c
 eſtreum Paoniae vrbs. 410. a
 ethalia inſ. 242. a
 etoli quales. 39. a. 121. a. 122. a. 209. c
 etoli in umbilico Graeciae. 166. b
 etolorum ferocia. 137. a
 ageſimbrotus. 40. b. 71. c
 ageſipolis exul. 70. c
 ager ſocer. 320. b
 ager veteraniſ militib. aſſignatus. 4. a
 agnus biceps cum quinque pedibus. 69. b. cum duobus capitibus. 50. b. cum ſuillo capite. 11. a
 alabandorum legati. 296. a
 alander ſturius. 301. c
 albani Romam traducti. 428. a.
 alce vrbs. 429. b
 alcibiades et Aereus capitũ danna. 371. a
 alexamenus Aetolus. 181. a
 alexander Acarnan. 166. a
 eius mors. 212. c
 alexander Aetolus. 72. c. 122. a
 alexander Berræus. 410. a
 alexandri Magni præſtantia ac

INDEX.

virtus. 163.b
 allienfis clades. 300.b
 alimne vrbs. 297.b
 aliphera vrbs. 46.c
 alopecomesum Philippus recipit. 14.a
 alpes Gallorum terminus. 387.c
 amadocus dux. 370.c
 amarinthus Diana. 183.b
 ambitus lex. 406.b
 ambracia oppidū. 55.b. 288.c.
 obfidetur. 289.a. vi capta.
 ibid.
 ambracicus sinus. 54.c
 ambrysus vrbs. 58.b
 amicitia quibus rebus violetur. 129.b
 amicitie immortales, inimicitie mortales esse debent. 428.a
 amilcar Annibalem iureiurando adigit hostem Romani populi fore. 167.a
 amilcaris clades. 70.a. mors. 17.c
 amoris inpozentia. 223.b
 amphiloehia recipitur. 294.a
 amphissa Aetoliae oppugnata. 235.c
 anemuriū promontorium. 82.a
 ancyra opp. 307.b
 andania opp. 220.b
 androgeni. 11.a
 andronicus Macedo. 243.b
 annibal quot annis in Italia fuerit. 2.b
 annibalis apud Antiochum purgatio. 177.a. eius mors. 385.a
 annonae vilitas. 42.c
 antigonus. 432.c. Macedoniarum rex. 62.a. eius mors. 125.c. 424.c
 antiochus pacis cupidus. 260.a
 268.c. 270.c
 antiochus socius populi Romani. 86.c
 antiochus Syriae rex. 12.b
 de Antiocho triumph. 270.c
 antiochi occiū et securitas. 236.b.
 clades. 264.a. 268.a.c
 expeditiones. 81.a. 82.b. molitities. 210.c
 antipatria diruta. 22.c
 antipater. 266.a
 aous amnis. 47.a
 apamea vrbs. 164.a
 aperantia vrbs. 222.a
 aphir rex. 151.b
 aphrodisius castellum. 82.a. 249.c
 antipatria diruta. 22.c
 antipater. 266.a
 antiochi cum Annibale coniungit. 101.b
 apamea vrbs. 164.a
 aperantia vrbs. 222.a
 aphrodisius castellum. 93.a. 249.c
 appius Claudius Pulcher Cos. 74.c
 apollo medicus. 431.a
 apollo Zerinthius. 322.b
 apuiani Ligures. 423.c
 apsus fluuius. 22.c
 aquarum inundatio. 158.c. 168.a. 311.a
 aquationis ergo pugna. 174.c
 aquileia colonia. 388.a. 417.a
 aradij. 190.c
 arae lapideae è terra effosse. 411.a
 archidamus dux. 45.c
 archippus Argiuorū dux. 136.c
 archo

INDEX.

archo matrona. 391.b
 arduus Antiochi F. 81.b
 arethon fluuius. 288.c
 areus et Alcibiades capitis damnati. 371.a. absoluti. 374.a
 argentum bigatum. 94.c
 argin turela lunonis. 122.c
 argorum nobilitas. 6.b
 arguorum proditio. 65.c
 argius libertus per Romanos receptus. 137.a
 argithea vrbs. 286.b
 argos Amphilochium. 294.a
 argyraspides. 265.b
 ariarates rex. 317.c. 258.b
 aristhenus. 58.c. 122.b. 123.b
 aristoni astutia. 150.a
 aristoteles Antiochi regis praefectus. 213.a
 armenes Nabidis F. 144.b
 asie ingenia. 300.b. opulentia. 190.b. ubertas et amantia. 299.a. 301.b
 asiaticus. L. Cornelius Scipio. 283.b. eius virtus. 339.b.c
 asiatici Graeci, leue hominū genus. 209.c
 asiaticus mons. 47.a
 alylorum religio. 193.a
 ajorus fluuius. 214.a
 aspendijs pax data. 298.a
 asij Thraees. 321.b
 astragos castellum. 79.c
 atalanta ins. 184.a
 athacum vrbs. 29.b
 athamanes deduntur. 206.b
 athamanie tumultus. 286.a
 athenagoras praefectus. 23.a.
 dux. 46.c
 athenaeum castellum. 296.a
 athenarum periculum. 12.b
 19.c
 atheniensium erga Romanos gratitudo et benevolentia. 121.c
 atrace vrbs. 202.c
 attalis tribus. 13.b
 attalus Eumenis frater. 170.b
 attali munificentia. 77.a. classis 55.c. mors. 82.c
 attica terra. 208.a
 auginus mons. 342.c
 aulis opp. 193.b
 A. Acilij triumphus. 270.c
 A. Postumius Albinus Luscius Cos. 418.a
 aurata statua quando primum in Italia posita. 417.b
 ausetani ad Catonem deficiunt. 119.c
 axius fluuius. 386.c
 alyati opp. 302.a

B

 Bacchanaliorum ortus, ac scelerata. 347.c. 350.a
 bacchanalium semina. 405.c
 baccharum sacrum. 348.b
 ballista mons. 343.a. 423.c
 barcillus Bactarches. 87.a. eius caedes. 190.a
 bardo et Cardo oppida. 83.a
 bargylleticus sinus. 246.a
 basilica Porcia. 379.b
 bastarna. 393.b
 baro Longari F. 23.b
 bebia lex. 426.a
 belbinarij ager. 315.c
 bellum in hostico magis quam in suis finibus gerendum. 6.c
 belli indicendi ritus. 7.a
 E E e e 4 bellu

I N D E X.

bello à maioribus subacta, an iure repetant filij. 165. a
 beneficij memoria hosti grata. 63. c
 bergistani in potestatem Rom. atti. 117. c
 besii opp. 386. b
 beudos vetus. 298. c
 beuus fluuius. 28. b
 bigatum argentum. 84. b
 bigerra vrbs. 196. b
 bilistages regulus. 113. c
 bæbe palus. 34. c
 bætarches magistratus. 87. a
 bætorum animus à Rom. alienus. 87. a. 88. b
 eorum castrigatio. 212. b
 bætorum cum Antiocho conciliatio. 198. b
 boij. 156. b. 225. b
 boij Romanos cedunt. 93. b
 Romanis se dedunt. 185. a.
 triumphantur. 226. b
 in Boiorum agrum colonie ducte. 271. b
 boiorum defectio. 167. c
 à Bononia ad Aretium vsque via perducta. 343. a
 brennus regulus. 299. a
 brixia Cenomanorum caput. 70. a
 budares. 99. b
 buxentum. 69. b
 buxeri colonia instaurata. 354. a
 byzantium Galli tenent. 299. b
 C
 Caduceatoris mittendi fraus. 32. c
 cælum ardens. 11. a. 50. a
 cælo mutato mores non mutari. 279. b
 caicus fluuius. 247. a
 C. Appius praefectus. 3. a
 C. Atinius Labeo pr. trib. pl. 83. c. 96. a
 C. Aurelius Cotta Cos. 4. a.
 40. b. pr. 357. c
 C. Bæbius Pamphilus pr. 42. b
 48. b
 C. Calpurnius Piso Cos. 413. b
 420. b
 C. Calpurnij pr. virtus aduersus Hispanos. 366. c. trium-
 phus. 377. b
 C. Catinij mors. 357. c
 C. Claudius Appij F. augur. 99. b
 C. Cornelij Cethegi virtus. 42. a
 C. Flamini res in citeriori Hispania. 157. c. in Liguria. 342. c
 C. Lælius. 231. a
 C. Liuij expeditiones. 238. c
 227. c
 C. Oppij tribuni pl. lex de ornamento muliebri. 104. a
 C. Scribonius Curio maximus. 98. b
 C. Seruilij Gemini Pont. max. mors. 425. b
 C. Terentij Istræ ouatio. 404. b
 C. Valerius Leuini F. 293. b
 calauris fluuius. 297. c
 celetranus ager. 388. a
 callidromus Oetæ vertex. 208. a. 209. a
 calligenis medici astutia. 434. b
 callipolis Philippo deditur. 14. a
 callithera opp. 53. c
 campani Rom. censiti. 311. a
 campanis Romanis uxores ducere permissum. 317. a
 capitolij

I N D E X.

capitolij signa tempestate deie-
 eta. 426. c
 capra sex hædos pariens. 168. b
 capirum radendori mos. 144. b
 caralitis palus. 297. c
 cardo et Bardo opp. 83. a
 carpetania regio. 414. b
 carthaginis ingratiitudo aduersus Annibalem. 331. c
 carystus vrbs. 56. c
 carystij pop. 183. b
 casander proditor. 370. b
 castrum Mutilum. 3. b
 cato orator. 108. c
 catonis de Hispanis victoria. 116. c.
 encomium. 117. a. in bello virtus. ibid.
 catonis Porcij laus. 376. a.
 eius sanctitas. 68. a. seueritas in luxu. 106. b.
 triumphus. 139. c
 caunij pop. 82. b
 ceclates Rom. dediti. 69. c
 celene vrbs. 296. a
 celetrum opp. 33. c
 celoces piraticæ. 255. a
 celtiberorum cædes ac fuga. 358. a. 415. c. 423. a
 64. b
 cenchree captæ. 212. c
 ceneum vrbs. 70. a. b. c
 cenomani. 273. c. eiusdem fretum. 243. b. vrbs. 204. b
 circina ins. 102. a
 circetius mons. 54. c
 cereris sacrum intermissum. 110. b
 cereris templum nõ iniuriis ingredi illicitum. 12. c
 chalcidis turbatio. 183. a. 199. a
 chalcis Euboica. 75. c
 chariclitus Rodius. 251. b. 252. a
 353. a
 chalciacon templum. 282. c
 charopus Epirotæ. 47. b
 chaus fluuius. 296. c
 chersonesus Romanis subiecta. 260. a. 278. c
 chium. 254. c
 chyretæ Theß. à Romanis captæ. 205. c
 cincie legis ortus. 107. a
 clastidium se Rom. dedit. 69. c.
 incensum. 71. a
 clazomenij immunitate donati. 320. b
 cleomedon legatus. 61. a
 cleomenes Lacedæmoniorum tyrannus. 125. a
 cleone opp. 123. a
 clytus Acar. prator. 204. b
 Cn. Bæbius Pamphilus. 388. c
 Cn. Cornelius Cerhegus consul. 68. a
 Cn. Cornelius Lentulus consul. 86. b
 Cn. Domitius Aenobarbus edile. 98. b
 Cn. et P. Scipionum laus. 338. b
 Cn. Manlius Volso Cos. 272. a
 Cn. Sergius Plancus Pr. 4. b
 cobulatus fluuius. 298. a
 codrio oppid. 22. c
 cæletæ Thraces. 321. b
 colophon oppid. 254. a
 colophonij. 320. b
 colophoniorum situs. 254. a
 combolomarus regulus. 303. a
 comensis ager bello infestatus. 93. c
 comenses triumphati. 94. c
 comesandi mos à conuiuio. 394. a
 conciliabula Romæ interdita. 353. a

INDEX.

connocondylum. 361.c
contrebria vrbs. 416.c
*coquus quando in precio haberi
 ceptus.* 346.b
coracesium vrbs. 82.a
corax mons. 219.c
corinthus Achaiae. 75.c.90.b
corinthi oppugnatio. 64.b. eius
splendor. 106.c
cornasa vrbs. 298.b
cornelia & Fabiae splendor.
 340.a
cornelia tribus. 317.c
corribilio regulus. 169.b
corforum caedes. 417.c
corycum promont. 242.b
coryleus vrbs. 249.c
cofsana colonia aucta. 85.a
cotton vrbs. 249.c
cranon opp. 202.c
crononij pop. 311.a
cremona periclitatur. 8.c
cremonensis colonia aucta. 271.b
cremonis iugum. 8.c
cretenses sagittarij. 29.c.33.b.
 304.b
creusa emporium. 213.b
crotonem colonia deducta. 139.c
cuballum castellum. 302.a
culca & Lucinus reguli. 83.a
cusibi oppidum capitur. 169.b
cyliadus Aetolorum princeps.
 21.b.58.c.71.c
*cydoniae aduersus Gortynios
 & Gnosios.* 284.b
cylarabis gymnasium. 124.a
cyme ad Seleucū deficiunt. 241.c
cyme immunitate donati. 320.b
cyntes & Angeles opp. 53.c
cyrosarges. 20.b.c
cyrocephalus. 79.b
cyphara. 34.a
cyretiae captæ & direpta. 34.c
cytheronis saltus. 21.c
cythnum opp. 38.a

D

Dahæ milites. 190.b
damoclis temeritas. 123.b
damocritus praetor. 27.b.34.b.
 36.c.179.c. Ro. deditus. 398.a.
gladio se transfigit. 271.a
dardanum vrbs. 262.b
dardanorū pugnandi mos. 36.b
darfa vrbs. 298.b
dassaretij pop. 28.b
daulis vrbs. 58.b
*demiurgi magistratus Achaeo-
 rum.* 67.b
dædala castrum. 250.b
deli regio ventrosissima. 228.b
delium Apollinis templū. 193.a
delium Bæotiae. 38.c
delphi umbilicus orbis. 329.a
demetrius vrbs. 75.c.177.a
demetriij Philippi praestantia.
 89.c. 144.b. 370.c. 381.a.
 385.c
denzheleæ opp. 386.b
dij antiqui Romanorum stiles,
 106.c
dexagoridus. 127.b
diaphanes Achaeorum praetor.
 220.a.248.c.314.a
didus Paon. 407.c
dimocrates praetor. 383.a
diocles. 180.b
dimæ vrbs. 298.c
dionysodorus. 71.c
dioxippus. 19.c
disciplina militaris soluta. 411.b
diuitiarum malum. 82.c
dolopes liberi facti. 92.a.288.a
domini

INDEX.

domini nomen odiosum. 361.c
doricon. 14.a
dorulacus dux. 139.c
drymusa inf. 320.b
duronia. 348.a
dymenses funditores. 311.c

E

Ebutia annus. 349.b
ebura opp. 414.b
elatiae obsidio. 58.c. expugna-
 tio. 65.c
elea vrbs. 229.b
eleensium vexatio. 248.a
*eleorum de Aliphæra vrbe con-
 tentio.* 46.c
elephati Afri Indici inferiores.
 265.a. Antiochi. ibid. 320.a
eleusine castellum. 20.c. 22.a
elimeæ vrbs. 33.c
elimej sagittarij. 265.c
emathia. 391.a
emporia regio. 151.a
emporiae vrbs. 112.b
emporitani Hispani. 117.b
ennis statua. 337.a
ephejus Eumeni attributa. 320.c
eius oppugnandæ consilium.
 243.a.b
epicrates. ibid.c
epirus. 6.b.208.b
epossognatus regulus. 312.a
epulones triumuirum. 47.c
epulum Iouis. 48.c
equites legionarij, alarij. 423.a
equuleus cum quinque pedibus.
 11.b.44.c
equorum dispositorum celeritas.
 237.c
erdua vrbs. 33.c
eretria opp. 53.c
ergauica Romani dedita. 430.b
ericinium opp. 205.c
erigonus fluuius. 33.a.786.c
eritium opp. 205.c
eriza vrbs. 296.c
erhopia. 287.a
eubœa inf. 18.c.193.a.213.a
*euboicarum ciuitatum conuen-
 tus.* 143.b
euboicus sinus Cæla dictus. 40.b
*eudamus Rhod. classis præfe-
 ctus.* 242.b.252.a.257.a
euhydrium opp. 53.c
*eumenes Attali F.89.c. Antio-
 chi hostis.* 162.c. Ariaratis fe-
 liam uxorem ducit. 320.a.
*Liuius aduersus Antiochum se
 sociat.* 223.b
eumenis ab Rom. honos. 320.c.
in Romanos benefcentia.
 275.c
eumeni Asia attributa. 280.c
eunomus praetor. 184.b
eupolemus dux. 289.a
euripi frater. 19.a
euromensium vrbs. 72.b
eurotus fluuius. 125.c
eurylochus exul. 180.a. Antio-
 chi fautor. 187.b. eius mors
 221.c
eurymedon fluuius. 97.b
euthymidas. 183.a
eurymene vrbs. 360.c
*exercitus ex varij generis ho-
 minibus conscriptus non satis
 fidas.* 154.a
exulum inuidia. 314.a

F

*Factionum intestinorum periti-
 cius.* 213.c
falcate quadrigæ. 265.c
fauni

INDEX.

<i>fauni ædes.</i>	98.b. 144.c	<i>ad Dardános penetrát.</i>	299.a
<i>felfina oppid.</i>	94.b	<i>galli Delphos spoliare volentes,</i>	
<i>faneralia.</i>	157.b	<i>tempestate repulsi.</i>	435.c
<i>flamen dialis.</i>	43.a	<i>galli infubres.</i>	48.b. 93.c. 139.c
<i>flumentana porta.</i>	158.c	<i>galli fanatici deum matris sa-</i>	
<i>facialium collegium.</i>	196.c.	<i>cerdotes.</i>	302.c
<i>ius.</i>	327.c	<i>galli mercenarij milites.</i>	79.c.
<i>æderum tria genera.</i>	147.c		329.b
<i>fæminarum concitatio Romæ de</i>		<i>galli transalpini.</i>	358.b
<i>Oppia lege.</i>	104.a	<i>gallorum fuga ac clades.</i>	121.a.
<i>fanebres leges.</i>	157.b		301.c. 304.c. 310.c
<i>in Faneratores iudicia exerci-</i>		<i>ganymedes proditor.</i>	14.a
<i>ta.</i>	186.a	<i>garitenus mors.</i>	62.a
<i>fontinalis porta.</i>	160.a	<i>gaulotus regulus.</i>	303.a
<i>formiani suffragij ius accipiunt</i>		<i>gaureolon portus.</i>	37.c
<i>317.a</i>		<i>gentius rex.</i>	424.c
<i>fortuna Primagena.</i>	144.c	<i>geræstus portus.</i>	38.b
<i>fraternæ discordiæ malum.</i>		<i>geræsticus.</i>	255.c
<i>395.b.c</i>		<i>gergithum Ilienfibz attributi,</i>	
<i>friniates.</i>	342.b		320.b
<i>friniates subacti.</i>	343.a	<i>gerrhunium castellum.</i>	22.c
<i>fulminis prodigia.</i>	44.b.	<i>gladiatorum munus.</i>	42.c
<i>furiæ genti Gallica bella fata-</i>		<i>gomphi pop.</i>	205.c
<i>lia.</i>	41.c	<i>gonni opp.</i>	203.b

G

<i>Gallogræci milites.</i>	265.b	<i>græcia maior.</i>	6.c
	295.a. 390.c. 327.a	<i>græciæ compedes.</i>	75.c
<i>gallorum tria genera.</i>	299.c	<i>grauiscæ colonia.</i>	413.b
<i>galli animis indomiti.</i>	295.b.	<i>gyro vrbs.</i>	202.c
<i>æstus impatientes.</i>	141.a.	<i>gytheum opp.</i>	126.c. 134.c. à Na-
	156.a. 300.b. bellicosi. 238.b.	<i>bide oppugnatum.</i>	173.a
<i>feroces.</i>	232.c.		
<i>impetu fe-</i>			
<i>runtur ac more impatientia.</i>	155.b. 300.c.		
<i>nudantur in</i>			
<i>bello.</i>	327.a. 305.a.		
<i>intole-</i>			
<i>rantissima laboris corpora.</i>	141.a. magna corpore. 304.b.		
<i>300.b. robusti.</i>	247.a. 299.a.		
<i>328.c. terribiles.</i>	300.b		
<i>galli Boij triumphati.</i>	226.b		

H

<i>Halicarnassenses.</i>	82.b		
<i>halys fluuius.</i>	300.a		
<i>hebrus fluuius.</i>	322.b		
<i>hellepontus Trocmis attribu-</i>			
<i>tus.</i>	260.a.b		
	helle-		

INDEX.

<i>hellepontum Romani trajici-</i>		<i>illyrij feroces.</i>	209.b
<i>unt.</i>		<i>iluates Rom. infensf.</i>	8.c
<i>hepteres et hexeres naues.</i>	251.a	<i>ilucia.</i>	259.c
<i>heraclides leg.</i>	260.b	<i>imbrum inf.</i>	187.b
<i>herculus corpus crematû.</i>	219.c	<i>initia Cereris.</i>	12.b. 40.b
<i>herculus signum.</i>	316.a	<i>infubres à Cenomanis fallun-</i>	
<i>herea vrbs.</i>	92.a	<i>tur.</i>	70.a
<i>herodici calamitas.</i>	391.b	<i>insubrium clades.</i>	70.a
<i>herodorus. 181.c.</i>		<i>infubres triumphati.</i>	94.c
<i>in carcere ne-</i>		<i>intemelij Ligures.</i>	424.a
<i>catus.</i>	409.b	<i>ira vr.</i>	94.c
<i>hiera come.</i>	295.c	<i>iresiæ oppidum.</i>	53.c
<i>hierocles præfectus.</i>	220.c	<i>isidorus præfectus.</i>	212.c
<i>hispania res variæ.</i>	85.c. 271.a	<i>isseorum lembi.</i>	38.b
<i>hispanicum bellum.</i>	85.c	<i>isthmiorum ludicrum.</i>	90.b
<i>hispanicus gladius.</i>	305.b	<i>istricum bellum.</i>	411.a
<i>hispani, gens fera et bellicosa,</i>		<i>itineris dux vinctus.</i>	52.b
<i>112.c. 118.b</i>		<i>iunonis Luciniæ templum de cœ-</i>	
<i>hispanorum clades.</i>	99.b. 367.a	<i>lo tactum.</i>	274.a
<i>holo opp.</i>	169.b	<i>iunonis Iositiæ simulacrum la-</i>	
<i>honorum gradus Romæ.</i>	48.a.	<i>chrymans.</i>	405.c
	77.b	<i>iunoni Matutæ ædes vota.</i>	
<i>ab Hostire proditus Annihal.</i>			144.c
	384.b.c	<i>iuramenti in fæderibus inter-</i>	
<i>hostem in insidias prolestanti ra-</i>		<i>ponendis ritus.</i>	319.b.c
<i>tio.</i>	414.c	<i>iouis Lauinij ædes de cælo tacta.</i>	
<i>hostes in patriam admittis, an</i>			50.b
<i>in hosticum legiones inducis,</i>			
<i>multum interest.</i>	5.a		
<i>hostilis colloquij nulla fides.</i>	72.a		
<i>humanis hostijs sacrificatum.</i>			
	329.a		
<i>hyampolis vrbs.</i>	58.b	L	
<i>hybristis pirata.</i>	243.c	<i>Lacedæmon oppugnata.</i>	132.a
<i>hydrela caria.</i>	281.a		135.a. 129.c
<i>hydruntum opp.</i>	213.b	<i>lacedæmoniorum clades.</i>	176.b.
<i>hypata vrbs.</i>	207.b. 236.c		182.c
<i>hypatei pop.</i>	208.b	<i>lacetani.</i>	120.a
<i>hyrcanus campus.</i>	263.b	<i>laconica.</i>	21.a. 319.a
		<i>lagos vrbs.</i>	298.a

I

<i>Idea mater.</i>	224.a	<i>lamia vrbs.</i>	216.b. 235.c. 359.b
<i>ieuij indictio.</i>	224.a	<i>lampsacus.</i>	165.a. Antiochû
		<i>deditur.</i>	45.a
		<i>lampreter Phocæa vrbs.</i>	258.c
		<i>lapidum pluuiâ.</i>	130.c. 158.c.
			224.c. 317.a. 358.b

larium

INDEX.

<i>larium permarinum aedes</i> . 431.c	<i>luci ac fani sacrosancti</i> . 193.a
<i>larissa arx</i> . 66.a	<i>ludi funebres</i> . 379.a
<i>larissa Thess. caput</i> . 203.b	<i>ludi Ioui votiui facti, & eorum sumptus</i> . 426.b
<i>las vicus</i> . 313.b	<i>ludi magni</i> . 8.b
<i>latinae coloniae deducta</i> . 144.c	<i>ludi plebeij</i> . 4.b. 42.c. 98.b
<i>latinae feriae</i> . 44.b. 325.c	<i>ludi Romani</i> . 42.c. 48.c. 98.b.
<i>latomia seu latumiae</i> . 234.b	<i>plebeij</i> . 85.a. <i>scenici quando primum facti</i> . 224.b
<i>lectisternium</i> . 456.b	<i>ludi Taurilia</i> . 358.a
<i>legionum robur</i> . 305.c	<i>ludi votiui per decem dies facti</i> . 427.a
<i>lembi piraticae</i> . 255.a	<i>ludorū sumptus circumscriptus</i> . 426.b
<i>leon Icesiae F.</i> 294.b	<i>luna, lunae portus</i> . 112.a. 357.c
<i>leptis ciuitas</i> . 151.a	<i>lunae aedes in auentino</i> . 390.b
<i>letemnaestus dux</i> . 174.c	<i>lunensis ager</i> . 146.a
<i>leucadia</i> . 79.a	<i>lupus urbem ingressus</i> . 86.b
<i>leucadis situs</i> . <i>ibid.</i>	<i>luscinus & Calca reguli</i> . 83.a
<i>leucadij</i> . 204.b	<i>lustitanorū clades</i> . 153.b. 357.b.
<i>leusgia Cretensis</i> . 296.a	<i>Victoria</i> . 271.a
<i>lex regia</i> . 119.c	<i>lustrum conditum</i> . 317.b
<i>libri Numae Pompilij in area lapidea sub terra inuēti</i> . 413.b.	<i>lutarius ac Lomnorius reguli</i> . 299.a
<i>in comitio publicè combusti</i> . 414.a. b.	<i>lycaonia Rom. subiecta</i> . 278.c
<i>licinius Crassus</i> . 8.b	<i>lycia occupata</i> . 244.c
<i>ligures Apuani</i> . 423.c.	<i>lyceum incensum</i> . 20.c
<i>ligures subacti</i> . 226.a	<i>lycij Rhodij attributi</i> . 280.c
<i>ligurum caedes & fuga</i> . 168.c.	<i>lyciorum fuga</i> . 245.c
225.a. 412.c. 432.a.	<i>lyco opp.</i> 271.a
<i>celeritas</i> . 342.b. <i>aduersus Romanos fraus</i> . 411.a	<i>lycortis</i> . 174.c. 371.b
<i>ligustini montes</i> . 112.a	<i>lycurgus tyrannus</i> . 125.a. eius disciplina octingētis annis obseruata, abrogatur. 315.b. 371.b
<i>lilaeum</i> . 211.c	<i>de ea re querela</i> . 369.b. 372.c
<i>limna urbs recipitur</i> . 206.a	<i>lycus fluius</i> . 298.a
<i>lingos mons</i> . 53.a	<i>lydia & Ionia Eumeni data</i> . 280.c
<i>litabrum opp.</i> 169.b	<i>lysimachia urbs</i> . 73.a
<i>litana sylua</i> . 120.c. 137.b	<i>lysimachia fraude capta</i> . 299.b
<i>litemum colonia deducta</i> . 139.b	<i>lysimachiae claustra</i> . 149.a. 242.a
<i>liternus fluius</i> . 69.b	<i>lysimachia</i> . 482.a
<i>litubium</i> . <i>ibid.</i> . c	
<i>lomnorius ac Lutarius reguli</i> . 299.a	
<i>loryma portus</i> . 246.b	

INDEX.

<i>lysimachus à Seleuco victus & caesus</i> . 149.a	<i>megalesia</i> . 45.a. 224.b
<i>lyssones vrbs se Romanis dedit</i> . 298.b	<i>megalopolitani restituti</i> . 63.c
	<i>megestes portus</i> . 250.b
	<i>melan fluius</i> . 214.b. 321.a
	<i>melibœa opp.</i> 205.c
	<i>menelaus vrbs</i> . 362.a
	<i>menippus dux</i> . 147.b. 178.b.
	203.a
	<i>messenies Peloponneſiacae urbis expugnatione</i> . 62.a. 220.a
	<i>messeniorum ab Rom. defectio</i> . 382.a
	<i>metropolis Thessaliae Rom. deditur</i> . 55.a
	<i>metropolis castelli</i> . 202.c. 206.c
	<i>miccius seu Miction</i> . 183.a.
	193.b
	<i>militum seditio</i> . 45.b
	<i>mincius amnis</i> . 70.a
	<i>minerva Itonaea</i> . 212.b. <i>praefes arcu Atheniensis</i> . 25.c. & Ilienſis. 262.b
	<i>minerae promontorium</i> . 405.c
	<i>minio</i> . 164.b. 266.a
	<i>minius Cerrinius</i> . 351.a. 356.a
	<i>mithridates Antiochi F.</i> 81.b
	<i>monopodiorū rusus quando Roma cepit</i> . 346.b
	<i>mortuorum cremandorum mos Romae</i> . 110.c
	<i>mulierum secessio</i> . 104.a
	<i>mulus tripes</i> . 390.c. 427.a
	<i>munda vrbs capta</i> . 428.b
	<i>mundus muliebri qui olim</i> . 111.b
	<i>mutina colonia</i> . 388.a
	<i>mycenica</i> . 77.a
	<i>myndij pop.</i> 82.b
	<i>myonesus promont.</i> 242.c. 254.c
	<i>myſi sagittarij</i> . 265.c
	<i>myſia</i> . 280.c
	Nabites
<i>Macedones feroces</i> . 209.b	
<i>macedonum clades ac fuga</i> . 31.c.	
211.b. 287.b	
<i>macedonicū Antiochi bello maior</i> . 209.c	
<i>macra come opp.</i> 53.c	
<i>macris ins.</i> 242.c	
<i>meandri fluius</i> . 295.c	
<i>de Maronea & Aeno urbibus controuerſia</i> . 363.a	
<i>menalus mons</i> . 126.a	
<i>menium atrium</i> . 279.b	
<i>magnetarches magistratus</i> . 177.b	
<i>wagneres liberi facti</i> . 92.a. in grati erga Romanos. 177.b	
<i>magnetum concilium</i> . <i>ibid.</i> . a	
<i>magneſia</i> . 207.c. 240.b	
<i>magni campi in Africa</i> . 464.c	
<i>maleae promontorium</i> . 130.c	
<i>malicius sinus</i> . 208.a	
<i>mallea vrbs</i> . 34.c. 205.c	
<i>mancipiorum censura</i> . 419.c	
<i>manlianus saltus</i> . 422.a	
<i>maronea capta</i> . 383.c. <i>expugnatione</i> . 14.a. <i>praesidij Antiochi liberata</i> . 284.c	
<i>maronita pop.</i> 369.c	
<i>marius salus</i> . 357.a	
<i>marſus fluius</i> . 296.b	
<i>marſanſa</i> . 9.c. 67.c. 151.a. 197.b.	
253.a. 277.b	
<i>maſſilienſes</i> . 279.c	
<i>medeo vrbs</i> . 204.c	

INDEX.

Nabii. 76.b.98.c.122.c.126.b.
 127.c.128.a.132.c.162.a.168.a
 172.c.181.b.252.c.
 naualis pugnae descriptio. 243.a.
 b. triumph. 283.c
 naupactum urbs. 161.a. eius de-
 fectio. 219. b. obsidio. ibid.
 naustatmos. 258.c
 neapolitani à Romanis quomodo
 tractati. 165.a
 nemeorum ludorum solemnitas.
 136.c
 neocretes. 266.a
 nephelis promont. 81.c
 nesiotæ pop. 311.a
 nicæa urbs. 74.b
 nicander archipirata. 219.b
 241.a
 nicephorium. 73. c
 nicomedes rex. 299.b
 nicostراتus. 77.a
 noiba oppid. 169.b
 notium opp. 253.c
 noui hominis inuidia. 282.c
 numæ Pompilij cōmentaria pu-
 blicè combusta. 414.a
 O
 Ostolophum. 30.c
 odrysæ opp. 386.b
 oroandenses. 301.c
 æta mons. 208.a
 ogulnij cædes. 93.b
 olympias, olim connocondylum.
 361.c
 olympus mons. 303.a.1.c
 opus cædes. 358.b
 oppiæ legū contentiones. 104.a
 opuntis urbis seditio. 71.a
 oraculum Apollinis. 296.b
 orchomenos Acbei reddita.
 46.b
 oretani. 39.b.169.b
 orestis urbs. 33.c. gens. 92.a
 orgesum castellum. 22.c
 oryiaon regulus. 303.a
 originum Catonis. 108.b
 oroanda opp. 318.b
 oroandenses populi. 303.a
 ospthagus fluiuis. 33.a
 P
 Pacula minia Campania. 351.a
 palæpharus opp. 53.c
 palimurum promont. 240.c
 pallenses populi. 311.a
 pamphilia. 250.c
 pamphilius sinus. ibid.
 panætolum. 23.c
 panopea urbs. 58.b
 panopolis. 72.b
 panormum. 239.c
 parma colonia deducta. 388.a
 paroria Thraciæ. 363.c
 paros ins. 89.c
 parthenius mons. 124.b
 patara. 353.c
 pausaniæ. 51.a.201.c
 pausistratus. 79.c. 239.b. ca-
 des. 240.c
 pellinæum opp. 206.a
 pelops rex. 129.b
 peloponnesus penins. 208.a
 penens fluiuis. 55.b
 peparethum opp. 23.c
 peræa regio. 79.c
 perga urbs. 318.b
 pergamus, Eumenis regia. 162.c
 247.a. 248.c
 perim

INDEX.

perim Graciæ. 166.b
 perræbia. perræbi. 92.a.207.c
 perranthe. 288.c
 perseus rex, eiusq; res præclaræ.
 27.b.290.a
 perseus urbs. 386.c
 petilentia Romæ. 250.c
 petilia lex. 346.a
 perra opp. 362.a
 phacium opp. 53.c
 phalangitæ. 265.b
 phalanx Macedonica. 33.b.57.b
 phalara, seu phalera. 187.c
 phaleria. 54.c
 phaloria opp. 205.c
 phaneas. 187.c.218.a.222.c
 pharsalus. 207.a
 phaselis urbs. 250.c
 phereæ opp. 207.a
 philippopolis. 360.c.386.b
 philippus Maced. rex, eiusq; res
 gestæ. 6.c.25.a.b.35.b
 philippus Megalopolitanus.
 206.a.b
 philippus magister elephantorū
 Antiochi. 266.a
 philippi nummi. 283.c
 philocles. 56.b.65.c.76.a.433.b
 philopamen. 21.a.171.c
 philo. 270.b
 phocæa insula. 249.c
 phocis Cheronea. 204.a
 phrygia duplex. 278.c.280.c
 phrygius amnis. 263.a
 piera. 55.a.362.a
 pise obsessæ. 154.b
 pisaurum colonia. 379.b
 pisida pop. 162.c
 pisidia Rom. subiecta. 278.c
 pissistrati pertmaci. 1.87.c. suppli-
 cum. ibid.c
 pissistratarū execrationes. 37.b
 pisuetæ pop. 79.c
 placentiæ direptio. 8.c
 placenti colonæ Rom. 271.c
 pleiæ opp. 173.a
 pleuratus rex. 291.a
 pluuiua urbs. 33.a
 pollentia coloniæ. 379.c
 polyxenidæ exul. 201.a.239.b.
 256.a.257.c.269.a
 porcia basilica. 379.b
 porcus cum humano capite. 11.a.
 50.b
 poris. 388.a
 portæ castrorum. 412.a
 portoria instituta. 431.b
 prætextæ honos apud Rom. 110.c
 prodigia. 11.a. 44.b. 50.a.
 69.a. 86.a. 139.c. 158.c. 168.b.
 234.a. 405.c. 427.a. 436.b
 proerna urbs. 207.a
 proserpinæ cultio. 10.c. 44.b
 prouerb. Non omnium dierū sol
 occidit. 362.b
 prasæ. 38.a
 psaltriæ quando Romæ in pre-
 cio. 346.b
 preleum opp. 187.b
 prolemæus & Cleopatra reges
 Alexandriae. 234.b
 prolemæus Aegypti rex. 7.c. 81.c.
 96.c. 197.b
 pudicitiae violatæ cultio. 206.c.
 307.c
 puer sine oculis ac naso. 139.c
 ummianus. 168.b
 pulli gallinacei ternorū pedum.
 44.c
 inter Punicum primum bellum
 & secundum finitum LX. an-
 ni. 2.a
 FFff pur-

INDEX.

purpure precium & honos apud Romanos. 111.a
 puteolorum colonia. 139.a
 pylæ & Thermopylæ unde dicitur. 208.b
 pyra locus. 219.c
 pyrenæi portus. 112.a
 pyrreum propugnaculū. 289.b
 pyrri audacia & virtus. 6.b. 163.c. castra. 173.b
 pythagoræ auditorem fuisse Numam. 413.c
 pythagoras Nabidis gener. 130.b
 pythagoras Quintio supplex. 135.c

Q

Quadrigarum saltatarum Antiochi descriptio. 265.c
 quintij honos apud Græcos. 91.c.
 eiusdem expeditiones. 184.b. 191.b

R

Rabies Saguntina & Abydena. 14.a
 raphia. 162.c
 rasi capitis Symbolū apud Romanos. 144.b
 regnandi libidinis malū. 385.c
 religionis externæ inductio, perniciofa. 352.c. item praua 336.a
 regū et tyranni discrimen. 125.c
 regis exemplum omnes sequi. 204.a
 rhagæ vrbs. 55.b
 rhisafium filio disidium. 63.b
 rhodia classis. 56.a. clades. 241.c
 rhodiorum cum Antiocho res. 82.b

rhodiorum virtus & peritiæ rei maritime. 251.c
 rhoduntia. 209.b
 rheteum opp. 262.b
 romanæ reip. institutio. 128.a
 romani imperij dilatatio. 106.c.
 propagatio à Gadibus vsque ad mare rubrum. 210.b
 romani imperij finis ac terminus. 329.b
 romanorum ordo in bellis. 28.c
 romanorum æquitas. 26.a

S

Sabinarum audacia & prudentia. 14.a
 sabini in ciuitatē accepti. 428.a
 sacrilegij ultio. 44.b
 salagassenus ager. 298.b
 salernum colonia. 139.a
 salganea opp. 183.c. 193.a
 sanctius concilium. 179.c
 sangarius fluuius. 302.b
 sangi sacellum de cælo tactum. 44.c
 sanguinea pluuia. 380.c. 405.c
 sare. 322.c
 sari fluminis capita. 97.b
 sariissæ Macedonum. 267.b
 saturnia colonia. 388.a
 scæuolæ Q. et M. prætores. 426.a
 scenici ludi quando primū Romanæ facti. 224.a
 sciatum opp. 23.c. vastatum. 38.b
 samæi sub corona venditi. 312.a
 scipionū iunioris res gestæ. 269.b
 332.c. 233.b. 336.c. exilium & mors. 385.a
 scipionū fratrum triumphus. 283.a
 scipio-

INDEX.

scipionum monumenta. 335.b
 scordisci. 435.a
 secundani milites. 116.c
 secundani priores. 140.c
 segestica expugnatio. 118.c
 seleucus Antiochi F. 164.a. 200.b. 246.c. 249.c
 selinus opp. 82.a
 selymbria vrbs. 96.a
 seniores, idem & senatus. 150.c
 serrheum castellum. 14.a
 sextus Aelius Pætus cos. 48.a
 sexti Digiti virtus. 153.a
 sibyllæ carmina de termino fatali. 326.b
 sibyllinorum librorum usus. 224.c
 sicione vrbs. 78.a
 sida opp. 250.c
 silana vrbs. 205.c
 simile lucus. 350.b
 sindensium ager. 297.c
 sinus vrbs. 298.c
 sinopensium clades. 390.c
 spontum colonia. 139.b. 359.a
 sipyrrhica Aetolus. 38.a
 soli pop. 281.c
 sopatri mors. 19.a
 spadonū ministeria regibus. 164.a
 sparta quondam sine muro. 134.c
 sperchie opp. 53.c
 sperchius fluuius. 207.b
 stobi opp. 386.c
 stragule vestis vsus quando primū Romæ. 346.a
 stratagema. 256.b
 stratonicea vrbs. 80.c
 stratonicensis ager. 79.c
 stratum vrbs. 204.a
 stubera vrbs. 32.c
 suessetani ad Catonem deficiunt. 119.c

suisfontium mons. 423.c
 sunium opp. 18.b
 syleum vrbs. 207.b
 syracusarum obsidio. 26.a
 syri. 209.b

T

Tabæ vrbs. 296.c
 talentum Euboicum. 270.a
 tanagra vrbs. 193.a
 tarenta potiuntur Rom. 165.a
 taurasinorum ager. 421.b
 taurilia ludi. 358.a
 taurus fluuius. 298.b
 270.a. 329.a
 testosagi Galli. 299.c. 302.a.
 307.b. 308.a
 tegea. 315.b
 telmebicus sinus. 245.c
 telmessum. 281.a. 320.a
 tempe. 55.b. 203.b
 tempusam colonia deduxta. 139.b
 tempyrorum angustia. 322.b
 termessenses Hierensium arcem oppugnant. 298.a
 termesso pax data. ibid.
 terrenotus perniciosus. 145.c.
 185.b. 168.b
 terræ pluuia. 139.c. 234.a
 thabusion caste"um. 296.c
 thaumaci. 45.c. eorum clades. 207.a
 thebes campus. 248.a
 thebe Phibiotica. 92.a
 theoxenæ virtus. 391.b
 thermopylarum saltus. 19.a.
 207.c
 thessalie vastatio. 54.c
 theudoria vrbs. 286.b
 theuma & calathana vicis expugnati.

INDEX.

<i>pugnati.</i>	54.a	<i>vacceorum cædes.</i>	430.c
<i>thronium opp.</i>	183.a.212.c	<i>valerius Antim.</i>	193.c.397.a.
<i>thurinus ager.</i>	144.c		358.c
<i>thurrus regulus.</i>	430.a	<i>valerius Tappus prator.</i>	160.a
<i>tiberij Sæpronij modestia.</i>	333.c	<i>vascetani pop.</i>	271.a
<i>tichius.</i>	209.b	<i>vætones pop.</i>	157.c. fusi. 169.c
<i>timocrates Pellenensis.</i>	127.c.	<i>velitum arma.</i>	30.b
	136.c	<i>venetia propè Aquileiã.</i>	358.b
<i>timon Lidie præpositus.</i>	269.a	<i>venusini coloni.</i>	42.a
<i>tiso Patrensis.</i>	172.b	<i>ver sacrum factum.</i>	138.c
<i>titium atrium.</i>	379.b	<i>ver sacrum quid.</i>	139.a
<i>tolerum.</i>	157.c.169.c	<i>vescelia expugnata.</i>	169.b
<i>tolisobogij Galli.</i>	310.a	<i>vibonem colonia deducta.</i>	185.a
<i>toronæ promontorium.</i>	38.c	<i>umbria, tribus Sappinia.</i>	3.a
<i>tralles sagittarij. 266.a. Romanis dediti.</i>	269.a	<i>urbicua opp.</i>	404.a
<i>transfugarum leuitas.</i>	28.c	<i>vulcani caput ardens.</i>	139.c
<i>trausi.</i>	322.b	<i>vulgi studia inconsulata.</i>	134.a
<i>triballi.</i>	29.c	<i>vulturum colonia deducta.</i>	139.a
<i>tricca urbs.</i>	53.b.205.c.360.c	<i>vulturum fluvius.</i>	69.b
<i>trientius ager.</i>	12.a		
<i>trigemina porta.</i>	160.a	X	
<i>triphylia.</i>	53.a	<i>Xychicus index.</i>	433.b
<i>tripolis.</i>	173.a	<i>xyniæ direptæ.</i>	54.a
<i>tritici in populum diuisio.</i>	98.a		
<i>trocni Galli.</i>	168.c.299.c	Z	
<i>tiberis inundatio.</i>	311.a	<i>Zelafum promontorium.</i>	197.a
<i>tymbretu fluvius.</i>	302.b	<i>zeno.</i>	177.c
<i>tyrrheum opp.</i>	205.a	<i>Zerinthius Apollo.</i>	371.a
<i>tyflos vicus.</i>	301.c	<i>zeusippus Bæotus.</i>	87.a.88.a
V		<i>zeusis.</i>	269.b
<i>Vacceos bello petit Annibal.</i>	157.c		

FINIS.

IMPRESSVM FRANCOVRTI
ad Mœnum, apud Georgium Coruinum
Sigismundum Feierabend, & hære-
des VVigandi Galli.

M. D. LXXVIII.